DUKE
UNIVERSITY
LIBRARY

Treasure Room

HERMANNI BOERHAAVE

PHIL. ET MED. D. INST. COLLEGII PRACT. BOT.
ET CHEM. PROF. IN ACAD. LUGD. BAT. PRAES.
COLL. CHIR. SOC. REG. SCIENT. LOND.
ET ACAD. REG. SCIENT. PARIS. SOD.

PRAELECTIONES ACADEMICAE

IN PROPRIAS

INSTITUTIONES REI MEDICAE

EDIDIT

ALBERTUS HALLER.

IN HAC EDITIONE

Adjectus est integer Institutionum Medicarum
Cl. Boerhaave Textus.

VOL. V.

PATHOLOGIA. SEMEIOTICE. HYGHIENE. THERAPEUTICE.
ACCEDIT INDEX TOTIUS OPERIS.

G. L. Duvernoy

TAURINI, EX TYPOGRAPHIA REGIA. MDCCXLV.

B672

ΠΑΘΟΛΟΓΙΑ.

MORBI NATURA.

695. 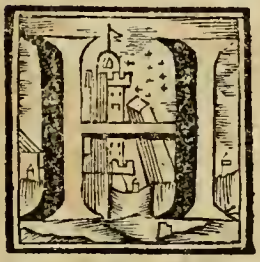 ctenus enarratae, atque indicatu ſuarum cauſarum explicatae, actiones principes, quae in corpore humano exercentur per motum humorum in vaſis ſuis, perque horum renixum in illos: vocantur vocabulo recepto Functiones: hae vero ſolent diſtingui in vitales, naturales, animales ſexus, privatas, publicas: Vitales, quae vitam faciunt ita, ut haec iis carere nequeat; ſunt actio muſculoſa cordis, actio ſecretoria cerebelli, actio pulmonis, ſanguiniſque, & ſpirituum per organa illa, horum arterias, venas, nervos, circuitus; unde patet has in ſua perfectione multum equidem augeri, minui, poſſe, vita tamen adhuc ſuperſtite; ut, ipſo corde exſecto, brevis tamen, & aliqua ſpecies vitae non modo, ſed & motus ſupereſt [a], imo & curſus: Naturales, quae aſſumta ſic mutant, ut in naturae noſtrae partem abeant; ſunt actiones viſcerum, vaſorumque, & humorum, recipientes, retinentes, moventes, mutantes, miſcentes, ſecernentes, appli-

a *Veſal.* VII. 19. p. 570.

cantes, excernentes, consumentes; quae etiam admodum differre possunt: Animales, quae ita in homine contingunt, ut vel Intellectus humanus ejusmodi ideas inde concipiat, quae illi actioni corporeae unitae sunt, vel Voluntas aut his actionibus excitandis operetur, aut iis natis moveatur; sunt Tactus, Gustus, Olfactus, Visus, Auditus, Perceptio, Imaginatio, Memoria, Judicium, Ratiocinium, Animi affectus, Motus voluntarii; in quibus omnibus est quoque ingens graduum diversitas. Proinde jam physice intelligitur, quid sit proprie Vita, quamdiu illa duret, in quibus accurate consistat, quibus carere possit tamen utcunque perdurans: item inde scitur, Sanitatem esse facultatem corporis aptam omnibus actionibus perfecte exercendis. Constat denique omnes effectus actionum illarum revocari posse ad motus determinatos, & ad immutationem assumtorum.

696. Status corporis viventis tollens facultatem exercendae actionis cujuscunque (*695.*) vocatur Morbus. Cujus ergo idea est absentiae requisiti ad exercitium possibile actionis, vel praesentiae repugnantis exercitio eidem. Nec mentio animae facta in hac definitione: quia corporis statum determinatum idem animae status individue comitatur; & quia Medicina, in solum corpus agens, consuetas animae conditiones restituit; tum etiam quoniam mentis mutata conditio ignoratur, nec bona, vel mala noscitur sanitati, nisi effectu corporeo jam nato, edito, cognito.

697. Proinde omnes morborum quorumcunque naturae cognoscendae, & inveniendae sunt in variis conditionibus diversimode affecti corporis bene observatis, enarratis, explicatisque. Nec juvant, quae de principio animato his intermiscuerunt Egregii in arte nostra Viri, ut quilibet sincero indagatori, & aestimatori rerum apparebit.

698. Qui itaque haberet perfecte intellectas omnes conditiones requisitas ad Actiones, ille perspiceret clare defectum conditionis ex cognito morbo, & rursum bene caperet ex cognito defectu naturam morbi inde necessario sequentis. Quae scientia Παθολογία appellatur, inque suas partes dividitur (34).

ΠΑ-

ΠΑΘΟΛΟΓΙΑ.

HAec nunc ea pars eſt inſtitutionum medicarum, in cujus gratiam phyſiologiam hactenus pertractavimus: neque enim in eo labore is princeps nobis finis fuit, ut corporis humani cognitionem philoſophicam adquireremus: is autem ubique ſcopus eſt, ut id ipſum corpus conſervemus integrum. Sed ad eum finem perveniri non poteſt, niſi corporis fabrica prius phyſiologice cognita ſit.

§. DCXCV.

Explicatae) Omnis actio corporis humani eſt motus, vel productio, vel mutatio. Eam explicamus, quando ſenſibus demonſtramus conditionem phyſicam exſiſtere, quae in corpore aliquo poſita id faciat exſiſtere, quod actionem ejus corporis vocamus, & qua ſublata etiam actio tollitur. Cauſas vero ſcimus actionis, quando cognoſcimus corpus aliquod in rerum natura exſiſtere, quod corpus exſiſtere non poſſit, quin id fiat, quod actionem dicimus. Hae cauſae non debent explicari ex idea mente concepta, & unice ex idea rerum explicandae ſunt, quales exſiſtunt.

Motum] Quo profundius in cognitionem naturae rerum deſcendimus, eo eam naturam reperimus ſimpliciorem. Actiones, quae in corpore humano fiunt, pendent omnes vel ex fluidis partibus corpus humanum conſtituentibus, vel ex firmis, vel ex utriſque conjunctis. Humores in corpore humano operantur unice per motum ſuum, quando coerciti canalibus impetum faciunt, ut eos canales latiores efficiant, nihilque aliud in iis canalibus mutant. Canales vero in liquores ſuos nihil aliud agunt, niſi quod nixum exerceant, omnibus corporibus communem, ut ſe quam minima reddant, & reſiſtant, ne majora fiant. Hanc vim elaterem vocant, aut adtractricem vim. Eadem vis, ſive nixus omnium partium ejuſdem corporis, quo conantur propius ad mutuos contactus accedere, haec eadem eſt principium unionis partium, quod ad CREATOREM univerſi unice referri debet. Materia enim ex propria, & inſita vi non cohaeret, ejuſque particulae juxta ſe invicem ſeparatae exſiſtunt: ut neceſſe ſit, aliam vim eſſe, a qua cohaeſio pendeat, qua diſſolutioni ſuae reſiſtunt. Alia porro vis eſt in omni corpore ſublunari, quae facit, ut conetur ſe terrae propinquius efficere, & tunc gravitas vocatur. His poſitis, & ad corpus humanum adplicatis, facile intelligitur, arterias corporis humani in liquores ſuos nihil aliud agere, niſi conari ut fiant quam minimae, adeoque premere liquida, quae intus vehunt. Medici vix poſſunt ſibi temperare, quin in partibus firmis corporis aliam aliquam vim ſtatuant, qua humores mutent, diverſam ab illa nimis ſimplici contractione: neque enim concipiunt animo, qua ratione ab una adeo ſimplici

plici causa adeo & multae, & diversae actiones sequantur. Verum qui sollicite animum intenderit, nihil certe ultra inveniet.

Renixus) Mortuo homine omnes actiones pereunt, quae a circulatione sanguinis pendent, sed vis contractilis partium solidarum post ipsa fata supersit. Arteriae a morte etiam magis, quam in vita contrahuntur, & obrigescentia nihil aliud est, quae cadaveribus contingit. Nam vis elastica, quae omnibus etiam minimis inest canalibus, augetur per frigus, & minuitur in calore. Ita & humores: nam sanguis quo calidior, eo levior est, quo frigidior, eo gravior, & solidior, adtrahitque magis elementa sua. Ergo totum cadaver undique elementa sua propius adtrahit.

Functiones, vel *Facultates*) Has ab actionibus distinguimus, manet enim facultas, licet aliquo temporis momento effectum suum non producat. Ita hoc ipso tempore possum respirationem subprimere, aufero ergo actionem, facultas vero supersit integra. Ergo facultas in corpore humano id omne est, quod ad actionem efficiendam requiritur. Actio vero est motus, vel in toto corpore, vel in parte aliqua, facta mutatio. Adparet etiam, omnes functiones corporis humani pendere a temperatione propria partium & solidarum, & firmarum. Caeterum hae voces novae sunt. Latinissimus enim CELSUS, quas nos functiones vocamus, eas actiones dixit.

Publicas] Quae reliquis facultatibus omnibus inserviunt. Hujusmodi est cordis functio, & pulmonum, & arteriarum.

Privatas) Quae peculiari aliquo liquido generando unice destinantur, ut vesicula fellis.

Sexus) Aliae functiones unice maris sunt, aliae feminae, & perinde morbi sunt, qui feminis accidere possunt, maribus vero minime.

Vitales] Hae sunt, quas absoluta necessitate adesse opus est, ut vita sit, & quibus ablatis vita auferetur. Non omnes facultates hujusmodi sunt, nam vita supersse potest, etiam pluribus facultatibus destructis. Harum functionum vitalium unice consideratarum effectum necessarium vocamus vitam minimam. Homo sanus possidet omnes eas functiones, quae ex fabrica corporis possibiles sunt, non autem omnes actiones exercet, id enim, si fieret eodem tempore, morbum faceret. Verum si perierint ipsi pleraeque harum facultatum, remanentibus pauciissimis, poterit tamen vitam trahere superstitem. Haec res in hac ipsa academia olim elegantissime pertractata fuit a viro, qui nunc in Britannia magna laude floret: enumeratae sunt partes, quas ablatas esse viderunt medici, vita relicta. Ita totum femur, brachium utrumque, aliquando de corpore ablata fuerunt, neque reliquas functiones minus integras esse adparuit. Post has jacturas truncus supersit, de hoc ipso vero trunco possunt grangraena aliqua, aut subpuratione musculi corrupti auferri, neque ideo necesse est, ut homo moriatur. Iterum poterit pars pulmonum maxima

xima consumi. Ipse ego puerum novi, qui post pleuritidem non loqui poterat, quin citissime anhelaret: in cadavere aperto propriis manubus, & oculis vidi, & tetigi pulmonis minimam particulam relictam, juglande nuce non majorem, pectus pure plenum, diaphragma enormiter deorsum pressum, hinc viscera abdominis pene deleta: vivebat autem cum hac pulmonis particula pulvillorum ope erectus, vitamque solo fere capite trahebat, quod inviolatum remanserat.

Cordis) Vita superesse dicitur, quamdiu cor sanguinem accipit, & exprimit, & ex his fere phaenomenis respondetur ad quaestionem, num vita superstit? Ut cor sanguinem recipiat, omnino necesse est, auferhanc conditionem, relinque reliquas omnes, non solum morbus, sed mors continuo integerrimae sanitati succedet. Ergo vita est cordis quaedam adfectio, systole nempe, & diastole. Ut has duas actiones cor perficiat, oportet, ut suo loco remaneat, & cum venis magnis, sinubus venosis, auribusque dextri, & sinistri lateris, pergat cohaerere. Ex his enim fontibus sanguis unice ad cor venire potest in antra cordis: fac non veniat, cor inane quiescet, eritque mors. Verum perinde necesse est, ut cor sanguinem exprimat in arterias, pulmonalem illam, & aortam: tolle cordis cum his arteriis continuationem, effluet sanguis in pericardium, mors aderit absque mora. Sed porro, ut cor sanguinem in arterias expellat, oportet has dilatabiles esse, ut sanguinem vi cordis expulsum recipiant: vis cordis tres causas habet: 1. Arteriarum coronariarum in totum cor influxum, & earumdem diastolen, atque systolen. 2. Actionem nervorum cordis. 3. Influxum sanguinis venosi in cavitates cordis. Hae ergo tres causae absolute ad vitam necessariae sunt. Nam cor agit vi musculosa: sed musculorum nullus agit sublato influxu arterioso: ergo ex communi musculorum lege, cor agere non poterit, nisi sanguis ex aorta arteria per coronarias in cordis substantiam venerit. Deinde nullus musculus agere potest, si commercium cum nervis interrumpatur. Ergo etiam cordis motus requirit, ut a cerebello per nervos liquor spirituosus libere ad cor adveniat. Id autem cerebellum nihil liquidi nervis dare potest, nisi quod ab arteriis habet: id demonstrat arteriarum capitis in experimento DRELINCOURTII ligatio. Quando enim ex quatuor arteriis, quae sanguinem cerebello adferunt, una ligatur, labefactatur animal; quando secunda, jam stertit; si tertia, apoplecticum fit; si quarta etiam, continuo moritur. Ergo ad vitam requiritur sanguinis arcerioši ad cerebellum sufficiens adfluxus, ut ab eo adfluxu spiritus generari queant, qui in nervos a cerebello ortos distribuantur, & in primis ad cor ipsum ferantur. Sed cerebellum nullum sanguinem habet, ex quo spiritus conficiat, nisi ex sinistro corde. Verum cor sinistrum, quod cerebello sanguinem mittit, nullum habet, nisi quem a pulmone accipit; & pulmo nullum sanguinem sinistro cordi dare potest, nisi quem a dextro corde habet. Ergo ad vitam omnino requiritur liberum iter sanguinis a dextro corde in sinistrum per pulmo-

nes.

nes. Atqui homo citer non potest liberum esse, nisi pectore moto, & vi respirationis. Ergo etiam respiratio ad vitam necessaria est. Cernitis nunc, quae sint actiones vitales. Ergo vita quidem maxima, sive perfectissima est, in qua & hae vitales, & aliae omnes functiones aptissime exerceri possunt, quales ad praesentem corporis statum requiruntur. Hanc sanitatem alia voce dicimus. E contrario vita nulla, mors est; vita vero minima, status morti proximus. Neque objici debet, aliquantulam quiescente corde superesse vitam: sive in animali, corde exsecto, sive in homine, uti in Britannia accidit viro perfidiae accusato, cui ex patriis legibus cor spiranti ex thorace ereptum est, qui os exciso corde aperuisse dicitur. Haec enim a vi frigoris fiunt aliquos in musculos spiritus pellentis.

Naturales] Ita eas facultates dicimus, quarum ope corpus humanum sanum, conservatur idem, quale semel fuit. Verum vita nostra se ipsam conservare nequit, & longe minus id potest sanitas, quae aggregatum sit omnium actionum humanarum: omnes vero eae actiones fabricam solidam, & humores destruunt, adeoque & ipsa sanitas destrueret sanitatem, nisi facultas inesset corpori, quae restituat adsiduo, quod sanitas de corpore perdidit. Homo sanus non potest viginti quatuor horis absque cibo, & potu esse, quin aegrotet, & quo quisque homo robustiori sanitate est, eo minus vim famis sitisque tolerare potest: uti HIPPOCRATES, qui corpora athletica ad morbos proniissima pronunciavit, quando ad summum gradum roboris pervenerunt. Ergo necesse est alias facultates esse, quae homini amissa restituant: id vitales enim non possunt: homo sanus intra viginti quatuor horas adsumit tres libras ciborum: id facit quotidie, & tamen revoluto anno neque auctum pondere corpus invenit, neque diminutum pondere percipit. Id fieri non posset, nisi quotidie tantum in corpore destructum fuisset, quantum adstructum est, & tantum reparatum, quantum de corpore decesserat. Constamus iis quibus nutrimur: Graecum proverbium est, id enim quod nunc sum, non ero post annum revolutum. Ungues nobis renascuntur, & pili, & os fractum coalescit ex debito alimento, cibo nempe, potu, & aere, quibus constamus. Haec causa restaurans id, quod amittitur de corpore, quae eadem ex tribus libris cibi, quae non erant partes corporis humani, ejus corporis partes efficit, ea est facultas naturalis. HIPPOCRATES μοναδα σωματος ανθρωπινου dixit την του ανθρωπου φυσιν, cum aliquod nomen facultati imponendum esset. (1732. Natura HIPPOCRATIS est corpus humanum instructum omnibus proprietatibus physicis, quae ad perfectam vitam requiruntur). Hujus naturae functiones absolvuntur acceptione, mutatione, distributione cibi adsumti, in talem naturam, qualis requiritur ad functiones omnes humanas perficiendas. Ergo facultates naturales supponunt vitales functiones: si enim famelico homini, sed sub aquis suffocato, os cibo repleveris, non deglutiet quidquam. His demum praesentibus contingere potest, ut vasa repleantur, adsumta mutentur, & aedificentur in corporis.

ris noſtri naturam, ut tale id maneat, quale fuerat prius. Huc acceptiones, coctiones, diſtributiones, ſecretiones, adplicationes, nutritivae omnes referuntur. Si nunc ventriculo, & lateri, & pulmoni, & jecori, & cordi bene eſt, & aliis partibus, tamdiu ſanitas permanet. Quamprimum vel unica harum partium deficit a munere, jam morbus natus eſt, & tales morbi naturales totidem ſunt, quot actiones naturales a manducatione ad perſpirationem uſque recenſitae.

Animales] Ψυχην vocamus eam hominis partem, quae intra hominem cogitat, in cogitando mutatur, & per cogitationes corpus mutat. Vita animalis ζων ψυχικη, vita ſpiritus humani, complectitur omnes eas corporis noſtri facultates, quae dum actiones ſuas mutant, cogitationes mentis noſtrae mutant, per mutatum corpus: tum eas, quae a mente in cogitationibus ſuis mutata, in corpore mutantur. Ergo facultas animalis erit potentia exercendi actionem quamcumque, quae exercita mentem mutet, aut a mente mutata mutetur. Anatomicus in arte ſua perfectiſſimus, aut Philoſophus novit, quid vita ſit, id omne unice ignorat ruſticus. Sed & ruſticus, & anatomicus perinde non ſentiunt vitam ſuam, non cerebelli actionem, non ſanguinis receptionem in cor, non expulſionem ex corde. Ergo actiones vitales non mutant cogitationes mentis; neque viciſſim pendent aut determinantur a mente. Cor enim ſive vigilaverim, ſive ſomno fuerim ſopitus, perinde pergit operari. Iterum, dum facultates naturales exercentur, dum in chylum cibi mutantur, cogitationes mentis minime mutantur, neque enim quidquam unquam novimus eorum, quae tunc intra nos ipſos geruntur. Quando in profundis tenebris verſor, & oculum vel aperio vel claudo, nihil tunc video, ſive clauſerim, ſive aperuerim. Aperiatur tunc unico momentulo temporis feneſtra, maneat idem oculus qui prius, ſed irradiet lux vivida, ſubito video omnia objecta, nempe mutatur cogitatio mea. Ergo viſus eſt actio animalis. Viciſſim homo quietus actionem muſculorum cordis, reſpirationis, arteriarum, inteſtinorum, minime percipit. Velit nunc, ut manus ab eo loco, ubi fuit hactenus, recedat, & exiſtat in alio loco: illico eo transferetur manus, agentibus omnibus muſculis, qui hanc tranſpoſitionem efficere poſſunt. Ergo & iſte motus eſt actio animalis, nunquam enim contingeret, niſi a mente determinaretur. Morbi vero animales ſunt, qui ex defectu animalium actionum oriuntur. Sit bonum cerebrum, bonus oculus, ſed naſcatur in orbita tumor, qui nervum opticum conprimat: poterit caecitatem facere, & haec morbus animalis eſt.

Perceptio] Hi ſenſus interni oriuntur ab externis. Nam etiam quando abſentem aliquam rem cogito, eam tamen pono aliquando praeſentem fuiſſe. Quando in memoriam mihi aliquam rem revoco, etiam tunc pono eam rem alias mihi praeſentem, & a me cogitatam fuiſſe. Quando judico, pono duas ideas rerum, quae olim mihi praeſentes fuerunt, eaſque ideas conparo. Ergo hae

omnes ſenſuum internorum actiones pertinent ad actiones animales.

Voluntarii] Horologium praeſens eſt, quod temporis particulas adcurate definiat. Nunc ego, ſanus homo, cogito,, volo, ut poſt decem minuta horae manus mea pedis diſtantia ab eo loco ſit, ubi nunc eſt: haec certae eſt perfecta praeviſio rei nondum exſiſtentis. Accedit voluntas, volo, & definio tempus. Denuo ad horologium reſpicio, & quamprimum index circulum ambeundo venit ad definiti temporis notam, jam factus eſt motus, quem determinaveram, ut fieret. Ergo motus iſte pendet a mente definiente, & ad actiones adeo pertinet animales. His autem actionibus homo carere poteſt vita ſuperſtite. Nam in perfecta apoplexia, ſuppreſſo ſenſu & motu voluntario, vita utique ſupereſt. Sed etiam naturales actiones poſſunt vitali ſalva aliquo tempore abeſſe, uti v. g. in phthiſicis una alterave ante mortem hora abeſſe ſolent.

Sanitas] Ea corporis humani conditio, in qua praeſto ſunt omnia, quae ad omnium functionum humanarum exercitium requiruntur. Haec eſt vita perfectiſſima, maxime actuoſa, & quae plurimas actiones vel exercet, vel certe poteſt exercere. Omnium vero actionum in ſanitate communis finis duplex eſt; vel enim pertinent ad perficiendos definitos motus, vel ad humores crudos ſubigendos.

§. DCXCVI.

Morbus] Eum recte definimus, functionem laeſam, quidcunque contra ſcholas hic dicat HELMONTIUS.

Abſentiae] Ad unamquamque actionem phyſicam requiruntur aliquae conditiones, ut praeſens ſit. Auferantur hae conditiones, ipſa impedietur functio. Vel maneant omnia integra, oriatur autem novum aliquod impedimentum, functio perinde nulla erit. Ita, ſi arteria vulnerata fuerit, peribit homo ex defectu ſanguinis, qui de toto corpore amittitur per vulnus. Iterum cornea oculi tunica homini conpuncta eſt, effluxit aqueus humor, nihil videbit, ſed altero die renaſcetur idem humor, & cum eo videndi redibit facultas. Sola haec aquula, ſi reliqua omnia manerent integra, ablata, caecum redderet mortalem. Contraria ratione, ſanus homo ſub aqua teneatur per ſemiquadrantem horae: perfecte mortuus erit, etſi nihil ipſi deſit earum conditionum, quae ad vitam conſervandam requiruntur: unice ergo ideo exſtinguitur, quod reſpiratio inpediatur. Iterum, ſi homo ex alto lapſus ſanguinem in cranio effuſum habuerit, qui opticum nervum conprimat, caecus erit cum optimo oculo. Habetis duas morborum claſſes, ab impedita functione, & a demta conditione neceſſaria, ad quas certe claſſes morbi omnes reduci poſſunt.

Corpus] Medicus, quatenus medicus eſt, non agit niſi in corpus, & dum ſolum corpus mutat, ipſam etiam mentem mutat, non, quod arte ſua

ſua in mentem aliquid poſſit, ſed ex CREATORIS inſtituto, qui voluit ut hanc definitam corporis actionem certa etiam, & determinata mentis cogitatio ſequeretur. Chirurgus, qui cataractam deponit, neſcit quid ſit videre, ſed aufert de oculo corpus opacum, quod radios intercipit, & efficit, ut oculus pelluceat: continuo videbit homo, qui antea nihil videbat; neque ideo aliud quidquam fecit Chirurgus, niſi quod fit, dum tabulatum removemus ſolis radiis obpoſitum. Ergo in mente nova oritur mutatio, cogitatio nempe de objectis viſibilibus, quae certe orta non fuiſſet, niſi medicus corpus mutaſſet: quia ad definitum ſtatum corporis etiam cogitationes definitae perpetuo vinculo conjunguntur.

Reſtituit] Offertur medico ſanandus homo melancholicus; fruſtra certe curationem molietur argumentis rethoricis, dialecticis, mathematicis, aliiſve artibus, quas mentis purgationes EPICHARMUS vocabat. Sed utatur jure ſuo medicus, expurget atram bilem, unico certe die mentis uſus reſtituetur miſero, ex ſolius corporis mutatione.

Mentis ignoratur] Medicus non tenetur ſcire, quid mens ſit? quomodo a cogitatione ad aliam cogitationem tranſeat? quid memoria ſit? (Memorem autem eſſe, eſt unice pergere cogitare: hac vi ſublata mens fit punctum cogitans, quod hoc momento quidem eſt, ſed continuo eſſe deſinet altero momento, niſi nova acceſſerit creatio. Verum CREATOR fecit rem aeque admirabilem ac ipſa aeternitas, nempe ut in puncto fluxili cogitationis praeſentis ſimul exſiſtat cogitatio praeteriti). Fieri poteſt, ut haec omnia, quae ad mentem pertinent, vera ſint: non ideo proſunt medico. Deinde etiamſi haec omnia ſciret, & archimedea demonſtratione, vel revelationis ope maxime authenticae oppugnaret inſani hominis abſonas cogitationes, nihil ideo cum tanta ſapientia ſua efficiet. Si vero feceris tales eſſe humores, quales ſanitas requirit, & actionum integritas, mens continuo recte cogitabit. Si anima poſſet obliviſci artem videndi, quis ipſam doceret amiſſam ſcientiam? Apoplexiae ſedes non eſt in anima ſenſitiva, licet hujus animae functiones impediat. Caecitas non eſt aliqua mentis inpotentia. Nullum exemplum eſt, bonum oculum non vidiſſe. Melius haec PARACELSUS, quam ullus dogmaticorum, qui ita loquitur „ Corpus eſt domus, anima hoſpes eſt, ergo ſi quid vitii eſt, domum repurgare oportet. Fac claram eſſe eam domum, videbit hoſpes: ita fac bonum oculum eſſe, neceſſario videbit aeger. Noli ergo quaerere, an aliquando corpus horologiis ſimile, abſque anima fuerit. Id ignoro: quamdiu enim corpus nobis cognitum fuit, animam utique habuit comitem. Haec ex lege naturae fiunt.

§. DCXCVII.

Perfectio sapientiae medicae in eo ponitur, ut habeatur accuratissima descriptio corporis humani plena hactenus quantum sensus docent, & corpus humanum ita cognitum sit medico, uti DEUS ipse hoc ipsum corpus jussit exsistere: non ideo cogitando, quomodo ita factum sit. Ergo haec perfectio artis erit, si minutissime teneatur natura partium solidarum, & fluidarum, tuncque sciatur de omni corporis humani actione, a quibus partibus fiat, & a qua conditione physica singulae harum partium pendeant, sicque per omnia organa cognitum fuerit, quae causae sint actionum horum organorum: uti in corde certo novimus, arterias, venosum sanguinem, & nervos causas esse actionis cordis, neque enim ulla alia parte cor cum reliquo corpore conjungitur. Si ergo patienter, & bona fide, notaverimus cujusque partis creatae actiones, & in partibus quibusvis conditiones requisitas ad agendum, tunc quidem omnia scimus, quae scire licet & decet, & firmam posuimus medicinae basin. Iterum nemo novit, quid sit videre; sed explicavimus visionem, quando oculi descriptionem talem proposuimus, qualem CREATOR fecit, & deinde ex physicis historice docuimus, quid sit reflecti, quid refringi, quid irradiari. Ultra nihil licet. Nam etsi colorem rubrum absque ulla obscuritate cognoscere facile sit, causam tamen, cur ruber adpareat, nemo potest definire. Sed perdita restaurare, nunquam discemus. Pedem amputatum nemo faciet renasci, licet vasa, ex quibus pes iste nutritur & formatur, in trunco omnia adsint. Neque capillum delapsum regenerare possumus, neque unguem restituere, si quando absque radice residua excisus fuerit.

Animato] Qui in archeum, vel in principium cogitans, agere volunt persuadendo, debent prius cognitos habere hujus entis sensus, quorum ope cum ipso communicare liceat.

§. DCXCVIII.

Cognoscere Morbum] est, scire defectum functionis, sive a praesentia impedimenti, sive ab absentia conditionis requisitae functio laesa fuerit. Ut cognoscatur defectus functionis, debent cognitae esse functiones omnes, quae in parte quacunque exercentur. Id non fit nisi cognitis partibus, quae functiones producunt, & conditionibus physicis, quibus positis actiones suas exercent. Quando hae causae actionum nobis cognitae sunt, tunc ipsam pariter actionem perspectam habemus. Qui enim cognitam habet causam physicam, is etiam effectum novit: nam causa physica, & effectus non differunt nisi tempore cogitationis. Cognitas habeto mille conditiones physicas, quas conjunctas, & omnes inte-

integras esse oportet, ut oculus bonus sit: tunc quidem demum intelliges totam functionem videndi. Si ex his mille cognitionibus physicis unam deesse sciveris, jam intelliges, functionem exerceri non posse, & defectum esse in ea parte millesima, dum reliquae 999. conditiones physicae, cum suis operationibus cognitae, pergunt operari. Ergo cognitio morbi pendet a perfecta cognitione actionum, quarum defectus morbus est. Non sufficit morbi nomen tenere, cognoscenda est morbi causa proxima. Facile est cognitu, aegrum praesentem caecum esse: verum haec cognitio nihil juvat ad sanationem: id scire oportet, unde caecus sit, an in humoribus sit vitium, an in nervis, an in partibus externis. In aure dextra hominis perfecta surditas est, offertur aeger, juberis respondere, quid ista surditas sit, nam surditatem dicimus amissam facultatem audiendi. Hujus facultatis plurimae causae sunt, quarum omnium defectum unica voce surditatis conprehendimus. Morbus idem & unus est, & millecuplus. Omnes species surditatis conjunctae efficiunt simul unam ideam totalem surditatis, quae nihil explicat, quia nulla existit in rerum natura surditas *in genere*. Sit vero species surditatis generalis, in qua meatus auditoribus materie gypsea obfercitur. Nunquam hanc neque cognosces, neque sanabis, nisi sciveris, quid sit audire. Id si ignoraveris, nihil scies de morbo tibi oblato, nisi ablatam esse audiendi facultatem; neque poteris aegrum juvare, nisi uti singulas, ita etiam hanc speciem surditatis perspectas habueris. Si vero perfecte tenes, quid si auditus, si foveris morbosam aurem, fotaeque injeceris aquam sale, & melle mistam, educes utique materiem, quae aurem obstruxit, & aegrum restitues sanitati. Iterum, homo ictum in caput accepit, sanguis effusus premet cerebrum, & homo perfecte surdus erit. Nihil hic aut fomenta juvabunt, aut impulsi liquores: nam haec surditas est sensorii communis obpressio. Ergo tolle causam efficientem, terebra cranium, auser effusum & stagnantem sanguinem, sanabis utique hominem. Nunc quotcunque causae surditatis fuerint, cogeris tenere omnes, non sanaturus obvios aegros, nisi omnes tenueris. Sanabis utique, si felici casu factum fuerit, ut illae in aegro conditiones deficiant, quae tibi notae sunt: omnino in tenebris futurus, si vitium in iis fuerit, quas tu ignoras. Inde tot infelices medicationes: ex hac ignoratione factum est, ut chirurgi spiritum salis ammoniaci ad amaurosin alieniissima ratione medicandi adhibuerint. Si vero omnes causas accurate tenueris, quae auditum faciunt, tunc utique habes ideam morbi, qui tibi curandus incumbit. Alius homo surdus est, qui antea acute audivit: supervenit autem validus catharrus, deinde alvi fluxus, & morbi solutio. Hoc fit quando materies catarrhalis occupavit aperturam tubae Eustachianae, qua in supremas fauces patet, & ibi membranae aliquae intumuerunt, uti in naribus fit, quae gravedine tentantur. Hujusmodi tumor poterit surditatem fecisse. Quando nunc materies soluta inferiora petit, tunc

homo

homo perfecte liberatur. Haec inculcanda sunt, quia non desunt nostris temporibus viri clari, qui putent, artem nostram plura requirere, quam corporis humani cognitionem. Ego vero non ultra puto medicinae limites proferendos. Ut curem surdum, non debeo mentem ejus docere, quid auditus sit, sed ita disponere organum, uti DEUS disposítum esse voluit, ut ex definito statu corporis definita idea sequatur.

Pathologia est idea generalis morborum, sive eorum, quae contra naturam sunt. Hujus pathologiae quatuor partes sunt. Prima est morbi definitio *in genere*. Haec Pathologia stricte sic dicta dat ideam simplicem entis, quod morbum vocamus: mutatam nempe, vel laesam actionem vitae. Vitam tollas, non morbus erit, si gladio cadaver percusseris, vita enim deficit. Recte adeo & olim PARACELSUS, & nuper HELMONTIUS, omnes morbos in vita esse. 2. differentias morborum tradit, non subtiliter distinguendo, sed ita, ut totidem classes diversae morborum constituantur, quod diversae medendi methodi ex differentibus morbis oriuntur. Hoc ideo necesse est, quia idem morbus in diversis partibus diversos morbos efficit. Ita debilitas nimia partium solidarum in pulmone tabem, in rene mictum sanguineum, in carotide apoplexiam faciet. Verum, qui morbi eamdem causam habent, ii eamdem etiam requirunt curationem. Si singulos oporteret recensere, finis nullus esset, cum innumerabiles sint. 3. Causae morbi. 4. Effectus ex morbo sequentes, uti ex causa physica effectus profluit.

MORBORUM DIFFERENTIAE.

699. UT itaque actiones, sic morbi, distingui possunt; ut conditiones ad actiones, ita & harum defectus; hinc 1. morbi partis solidae simplicis, organicaeve, 2. humorum morbi, horum naturam, copiam, accidentia, spectantes; 3. morbi ex his binis compositi, qui humani, masculini, foeminini. Ad quas classes summas omnes compendio duci queunt.

§. DCXCIX.

Solidae] Quae ita cohaeret, ut non possit divelli absque vi, & totum, quando liberum est, potius sequatur, quam ulla a parte particula separetur.

Sim-

Simplicis] In parte nempe firma, quatenus communis eſt omnibus partibus. Similares dixerunt barbari.

Organicae) Quae ex diverſis ſimplicibus ita coaleſcunt, ut dum ſingula partium ſuam ſingularem actionem producit, inde naſcatur actio toti communis. Morbi organici omnes compoſiti ſunt, nam in debilitate pulmonum, & ſimplicis ſolidae partis morbus adeſt, & organi totius.

Naturam) Si ſolida optima ponas, ſed fluida mutata, jam morbus erit, a quo ipſa ſolida patientur. Si boni ſint humores, ſed in loca aliena exceſſerint, etiam inde morbus naſcitur.

Copiam) Quando haec corrumpitur, eſt κακοχυμια, quando copia excedit, πληθωρα, quando deficit, κενεαγγεια.

Humani) Qui ſpectant ad uſum ſenſuum externorum, internorum, adfectum animi, motuſque muſculares.

MORBI SIMILARES.

700. MOrbus partis ſolidae ſimpliciſſimae, Similaris dictus, proprie 1°. obtinet in fibra ultima; quae quum ſit corpus mere terreſtre, tenue, ſimplex, nervoſum, vel ex nervis oriundum, conflatum ex partibus terreſtribus ſubtiliſſimis, certa vi, medioque pingui glutine, connexis, patietur inprimis morbos nimii roboris, nimiae debilitatis, rigiditatis, laxitatis, unitatis ſolutae: quatuor quidem priores ſemper habent rationem certam ad συμμετρίαν ſui corporis: hinc diverſitas uni ſalubris, morboſa ſaepenumero alteri eſt.

701. Idem morbus, una cum ſuis differentiis (700.) obtinet 2°. in membrana minima ex fibris hujuſmodi junctis, vel intertectis, facta; & 3°. in canalibus minimis nerveis cylindrica concretione cava talis membranae conſtitutis; 4°. in membrana contexta ex talibus canaliculis, uſu fibrarum fungentibus; 5. in canalibus ex tali membrana compoſita factis, quae ſunt omnia vaſa majora corporis, vario gradu compoſitionis admodum differentia; 6°. in iis partibus ſolidis, quae ex canalibus humore diſtendente orbis, compreſſis, concretis,

tis, conſtant; vel quae ex humore craſſeſcente, atque una cum proprio vaſe coercente concreto, in unam quaſi ſingularem partem craſſiorem abeunt: ſi enim examinantur morbi omnibus his ſeorſum ſpectatis accidentes, deprehenduntur modo eſſe mox deſcripti.

702. Quin etiam in his partibus ſemel ſanis morbi oriri queunt malae ſtructurae, ſi ſolida minima nutrientia mala, vel male apponuntur; & quidem particula apponenda mole, figura, ſoliditate, mala evadere poteſt; appoſitio autem mala iterum videtur tantum habere morbos eoſdem, ac ſunt jam deſcripti [700.]

703. Qui enim ulterius inquirit in originem horum morborum, jam ſane tractabit vitia humorum, aut incidit in ſubtilitatem ſenſibus abditam, nec utilem Medico: quare etiam morbi Similares Temperiei, Elementarii, aut totius Subſtantiae, in ſcholis vocati, hic profecto locum habere non poſſunt, nec intelligi; ſed ad compoſitos, ſi queunt, legandi.

§. DCC.

Simpliciſſimae) Ita vocamus ea corpora, quorum omnes partes & ſibi, & toti, ſimiles ſunt. Cum vero partes organicae conſtent ſimplicibus particulis, neceſſe eſt, ut morbi partium ſimplicium organicis perinde conveniant.

Ultima) Corpus noſtrum, quam magnum in adulto homine eſt, concrevit ex minutie omni grano ſabuli minori. In hoc tamen tantillo corpuſculo & vaſa erant, & humores, qui ſuas mutationes paterentur: incrementum autem non ab externa adpoſitione advenit, ſed per humores corporis noſtri interne natum eſt. Quae partes nunc duriſſimae ſunt, eae olim liquidae fuerunt, prius nempe quam elementa in unam maſſam cogerentur. Elementum autem neque ſolidum eſt, neque fluidum, tunc autem quando cum aliis elementis conjungitur, ex ipſo nexu fit in ſolidum, & ſi abſque nexu fuerit miſtum aliis elementis, tunc fluidum dicitur. Hoc adeo ſolidum ſimpliciſſimum eſt, quod ex duobus elementis, quae ad fluiditatem, & ſoliditatem adiaphora fuerant, nunc per longitudinem connexis conponitur: hic enim nexus reliquis minor eſt, & ſimplicior. Elementum ipſum in reſpectu ad patientiam diviſionis nullum habet neque longum, neque latum, ſed reſpectu appoſitionis

nis admittit utramque dimenſionem, & abit in lineam per longitudinem diviſibilem, ſive fibram minimam, quae nullam, ſi ad diviſibilitatem reſpexeris, aut craſſitiem habet aut latitudinem, ſed unice longitudinem; & fit ex elementis per eam longitudinem ſibi adpoſitis. Hanc fibram cognitam habemus, elementa vero, ex quibus conponitur, penitus ignota ſunt. Hujuſmodi fibra recta eſſe poteſt, nihil tamen impedit, quin etiam circularis ſit.

Terreſtre) Quod nec aqua, nec aere, nec igne reſolvitur. Hoc de vera terra dici poteſt, neque ſalibus convenit.

Simplex) Quod ex nullis aliis vaſis componitur.

Nervoſum] Liquidum, quod facit, ut minima fibra creſcat, debet ingredi vas minimum, ſed vas minimum nervus eſt. Fibra vero non naſcitur, niſi ab elementis ab intus adpoſitis. Ergo ipſa minima fibra non nutritur niſi per nervos.

Connexis] Partes pure terreae non cohaerent, nam cineres dilabuntur, & vento diffiantur. Ergo elementa ultima gluten requirunt, quo cohaereant. Hoc gluten duplex eſt, nempe aliud aquoſum, aliud pingue, ſive oleoſum. Glutine deleto fibrae in cineres abeunt, neque ultra cohaerent. Exemplo res notior fiet. Habeo cineres ab omni ſale lavando purgatos, deſtinatos, ut teſta docimaſtica inde fabricetur: ergo cineres iſtos cum aqua ſubigo, in paſtam fingo, cohaerebunt, & in filtrum fient. Quando eoſdem cineres cum oleo ſubigo, & in furno exſicco, ut oleum excoquatur, tunc fortiſſime cohaerent, & firmiſſimum vas mihi praeſtant. Si vero ignis tortura aquam iſtam, vel oleum omne expuleris, denuo in pollinem tua aqua redibit. Ita diuturna caeli ſiccitas facit, ut terra diſſoluta in pulverem abeat, volatilem, albae nubi ſimilem. Quamprimum pluit, eadem terra in tenacem paſtam cohaeret, quae rhedarum rotas moratur.

Morbos] Elementum unicum, ſeorſim conſideratum, nullum morbum patitur, aut ignotos certe, ſi ſunt aliqui, nam elementa ſenſus fugiunt. Sed neque in duobus elementis alius morbus erit, niſi quatenus connectuntur. Nexus enim elementorum poteſt nimis firmus eſſe, aut debilior juſto, aut denique nullus. A prima conditione firmitas, elaſticitas, robur nimium oriuntur. Ab altera, debilitas, laxitas, defectus elateris in fibris. Ab ultima, ſolutio continuitatis, ſ. vulnus, quando fibra diſcedit in elementa nunc diſſoluta, quae prius conjuncta fuerant.

Συμμετριαν) Non poſſum generalem aliquam hic regulam tradere, quantum oporteat eſſe gradum cohaeſionis, ut optimus ſit, & ſanitati optime conveniat: quantum enim hominum corpora, tantum etiam cohaeſiones differunt. Dum grano ſabuli minores eramus, guttula fuimus liquidi. Prius quam MALPIGHIUS artem didicerat ova fecunda in aqua tepida contemplandi, pullus plumulae impoſitus, totus liquidus diffluebat. Verum ex hujuſmodi pullo gallus gallinaceus naſcitur, cujus oſſa, & roſtrum

tanta duritie sunt, ut a dentibus diffringi renuant. Ergo medici non possunt eam sibi sumere auctoritatem, ut sciant, quae sit rei alicujus mensura. Catuli milesii, adeo adamati virginibus, qui ex Hispania, & Lusitania advehuntur, solent tunc pulcherrimi haberi, quando minutissimi sunt. Ergo lavantur quotidie alcohole vini, cujus efficacia partes solidae ita indurantur, ut crescere nequeant, & canis tota vita catulus maneat. Si arte aliqua fibris solidis pueri annui posset id conciliari robur, quod in fibris adulti est, tunc quidem cor tantas resistentias arteriarum superare non posset, & maneret embryoni simillimus homuncio, nihilo major, quam cum primum in lucem edebatur. Adparet, quantum nimia rigiditas fibrarum nocere possit. Sed nihilo innocentior est laxitas nimia. Hydrocephalos laxitatis genus est, quae commissurae ossium cranium componentium accidit, tanta, ut membranae, quae ossa connectunt, ab arteriis se dilatari patiantur: ex hoc morbo capita in immensam molem intumescunt: posset autem superari, aut evitari, si ossibus tanta firmitas praestari posset, quae hanc extensionem superaret. Ergo haec omnia non fiunt in morbos, nisi in incongrua loca transponantur.

§. DCCI.

Membrana) In Geometricis superficiem dicimus spatium non crassum, επιφανες του σωματος, quod longitudinem habet, & latitudinem, profunditate vero destituitur. In corpore humano eadem ratione membranam vocamus, quae longitudinem habet, & latitudinem, crassitiem vero non habet. Quando nempe fibra ad fibram adplicatur, ut longitudines se contingant, membrana est divisibilis secundum longitudinem fibrarum sibi adcumbentium, & parallelarum, quae aliquando tamen se invicem superequitant, ex MALPIGHII (in plantis) & GLISSONII observationibus. In corpore humano nulla ullibi fibra simplex reperitur, neque simplex aliqua membrana, quae in vas convoluta non sit. In hanc membranam simplicem non alii morbi cadunt, quam fibrarum juxta longitudinem sibi adcumbentium cohaesio nimia, aut nimis parva, aut denique nulla: eosdem ergo morbos patitur, quos fibra minima.

Canalibus) Hoc nomen damus membranae in se ipsam ita revolutae, ut cavitatem intercipiat. Hujus canalis morbi, quantum ad firmas partes pertinet, sunt denuo iidem, rigiditas, laxitas, dissolutio. Verum hic accedunt alii morbi compositi, ad quorum definitionem liquidi consideratio conjungenda est, nempe aperturae laxitas, aut anguſtia; alio porro loco dicendae.

Contexta) Canales simplices, tamquam fibrae considerati, possunt in tegmen, & subtegmen uniri, & alias membranas formare. Et hae denuo eos morbos patientur, quos fibrae simplices.

Composita] Quando ex vasculosis membranis modo nominatis in se ipsas

ipſas revolutis, & concreſcentibus alii canales naſcuntur, propriis praeter fibrarum morbos malis obnoxii. Non alii canales nobis cogniti ſunt: & ne quidem ſecundi generis canales oculis obnoxii redduntur, ſed quinti demum, aut ſexti ordinis; Aorta arteria forte ex millionibus integris vaſorum, & membranarum componitur, & haec tamen arteria non alios niſi fibrae ſimplicis morbos patitur.

Compreſſis] Canales olim impleti, nunc exinaniti, ut fibrae componentes ad contactum mutuum perveniant, concreſcunt in novas fibras. Haec corporis humani communis natura eſt, ut nullus canalis in toto corpore aliquo tempore vacuus eſſe poſſit, quin continuo concreſcat cum partibus vicinis. Homini perforatur cultro peritoneum; in ea certe ſede, per quam cauſa vulnerans tranſiit, naſcetur cicatrix; ſed cicatrix non perſpirat quidquam, ergo inteſtinum, vel omentum cum ea ipſa ſede peritonaei connaſcetur. Eadem ratione ſi vulnus in pectore acceperit, cicatrix in pleura naſcetur, quae neque ipſa perſpirabit, & ad eum locum pleura cum peritonaeo connaſcetur. (Quando ſimilis cauſa in omni puncto canalis alicujus minimi obtinet, tunc utique longe facilius concreſcet, & ex pluribus minimis vaſculis unus canalis ſolidus fiet,) nempe fibra; & hac ratione nova naſcuntur ſolida, quae poſt nativitatem corpori adduntur, morbis fibrae ſimplicis pariter obnoxia. Viſum eſt cor cum pericardio coaluiſſe, & in loco concretionis locus ſiccus inventus eſt, ſedes inflammationis, quae coalitum praeceſſerat. Viſa pleura cum pulmone connata.

Humore) Omnes humores, qui diutius in corpore humano in eodem loco ſtagnaverunt, concreſcunt in polypum. Hoc malum, poſtquam ſemel natum eſt, perpetuo creſcit firmitate, pulſa materie liquidiori, ut ſola maſſa inſolubilis ſuperſit, novumque genus canalium ſolidorum naſcatur. Hi polypi naſcuntur in mediis liquidis, & tamen non raro confervent cum vaſis, quibus continentur. Viſus eſt in corde dextro durus polypus, qui ſanguinis transfluxum impediret, & cum cavis parietibus cordis ita coalitus eſſet, ut ne lacerando quidem avelli poſſet, ſed cultro opus eſſet, ut ſepararetur.

Unam quaſi ſingularem] Olim totum corpus noſtrum ex ſolis canalibus conpoſitum fuit, nunc multi coaluerunt, exque multis unus cananalis major factus eſt. Cavitas communis vaſis conpoſiti habet motum validiorem, quam vaſa componentia. Nam omnis motus in corpore humano venit ex corde, & per arteriam magnam advenit, hinc in cavum commune hujus arteriae maximus inpetus nititur. In ſyſtole arteria expellit liquidum cavitate ſua, & inplentur canales, qui parietes conponunt: quando vero vis cordis arteriam extendit, tunc conprimuntur canales minimi. An nunc plures modi ſuperſint, quo ſolida fiant ex fluidis, de eo non definio. Quoſcunque tamen obſervationum ſcriptores evolvi, (ſed hos ſolos amo, de commentatoribus parum curioſus),

ſus), iis ſollicite exeuſſis, non aliud exemplum inveni, quo canale vel liquida in ſolidas partes corporis humani degenerare poſſint. Caeterum hi ipſi morbi naturales ſunt, & ex ipſa vitae diuturnitate naſcuntur: ex ea enim ſola, ſibi relicta, abolentur vaſa corporis humani, ut totum paulatim ad vivendum ineptum reddatur, & ipſa denique ſanitas facit, ut corpus deſinat vivum eſſe.

§. DCCII.

Appoſita) Corpus perfecte ſanum eſt, quando & ſolidae partes, & liquidae in definita ſymmetria conſiſtunt. Fac nunc in tali corpore perfecte ſano, ut ex cauſa quacunque particulae nutrientes non ſint perfecte tales, quales fuerant particulae detritae; jam corpus mutari incipiet. Recte HELMONTIUS,, quando regenerationes non perfectae identitatis ſunt, eſt introitus ad vitam brevem, & corpus degenerat. Medicus tamen haec mala neque cognoſcere poterit, neque ſanare: poſſunt autem hae particulae alibiles, aut nimia ſoliditate, aut malo modo adhaerendi peccare.

§. DCCIII.

Temperiei) Dimidia pars ſcriptorum medicorum tradit unice morbos elementares, maxime generales. Galenici de calido ſuo humidoque laborant, Chemici in ſale, & oleo toti ſunt, utrique voces nobis exhibent, ſonos ſine ſenſu, quibus nulla ſubeſt ſignificatio. Legite ARGENTERII magnum opus, poteritis per ſex menſes integros delectari hac pulchritudine ingenii. Sed quaeſo, quid legiſtis? Legite magnum SENNERTUM, in capite de elementis, habebitis quae cognita non proſunt, neque ignorata nocent, telas aranearem, ſubtiles, ſed uſſu caſſas.

Subſtantiae] Galenici docent, morbos fieri a quatuor qualitatibus primariis, calido, in quatuor gradus diſtincto, frigido, totidem diverſo gradibus, humido denique, & ſicco. Verum non poterant cum ulla veri ſpecie omnes morbos ad has claſſes revocare. Ergo ſi quando vipera hominem admorſit, non poteſt mortem effugere; cum tamen neque calidum peccet, neque humidum, neque ſiccum denique aut frigidum. Cum hos morbos viderent veteres, dixerunt morbos eſſe totius ſubſtantiae, quia in nulla ſuarum qualitatum ſedem eorum reperiebant. Verum ſi aliquid per hanc vocem intellexiſſent ſcholaſtici, dixiſſent utique ad HIPPOCRATIS exemplum, amarum eſt quod peccat, aut ſalſum; aut non harmonicum denique, PLATONEM ſecuti. Nunc nihil de tota re videntur intellexiſſe; hinc, cum ideo nollent ſilere, vocem dediſſe, & nihil praeterea.

MORBI

704. UBI autem pars quaedam corporis compoſita ex partibus enumeratis (700. 701.) valet actionem motu humorum peragendam munere inſtrumenti peragere, aut aliud quoddam munus vi ſuae conformationis efficere, tum ſpectari poteſt vel in ſe, ut pars ſolida, vel ratione habita ad ſuum humorem contentum: ſi prius ſit, tum morbi Organici dicti in ea recenſentur commodiſſime ad quatuor haſce claſſes.

1. Figurae laeſae in externa, vel in interna ſuperficie; tum in accidentibus utriuſque, aſperitate, laevitate, rectitudine, curvitate, laxitate, denſitate, cavitate, ſoliditate; qui morbi malae confirmationis appellantur.

2. Numeri in exceſſu, vel in defectu.

3. Magnitudinis auctae, vel imminutae.

4. Situs, nexus, hinc mobilitatis excedentis, deficientis.

705. Ipſa vero ſuperficies prius ſana, deinde vero laeſa, conſiſtet vel in adunatione partium componentium variata, vel in morbis humorum ibidem peccantibus.

706. Quatenus autem ſuperficies format cava, ut fiant meatus, ſinus, receptacula, peccare poteſt numero, unde raro morbi, vel magnitudine cavitatis factae exſuperante, aut deficiente.

707. Si naturalis cavitatis capacitas augetur nimium, aut ſi nova quaedam formatur, oritur triplex malum, quod ἀνασόμωσις, Διαπήδησις, Διαίρεσις, appellatur: in primo dilatatae cavitatis ora emittunt retinenda: in altero partes membranas conſtituentes ſic divelluntur, ut interſtitia hiantia naſcantur demittentia continendum: in tertio denique contingit cohaerentium vera ſeparatio: unde merentur retineri hae morborum ſpecies, ſaepe in unam diaereſin exeuntes, quandoque ſe reſtituentes, & optime ex mechanicis explicandae.

708. Aucta vi humoris vas nimis auctum quoad capacitatem conſtituit morbos in materie trajicienda, ſecernenda, excernenda, peccantes.

709.

709. Cavitatis autem imminutae quintuplex cenſetur ſpecies, 1. Ἔμφραξις, cavitatis obturatio per viſcoſum, craſſum, grumoſum, inflammatorium, calculoſum, gypſeum, purulentum, adipoſum; ipſa vaſorum cava occludens. 2. Στενοχωρία, anguſtatio viae, quando enatus tumor in ſubſtantia propria membranae, conſtituentis cavitatem, meatum arctat, & impedit. 3. Ὀλίψις, cauſa externa membranas vaſis ſibi invicem apprimens, cavitatem per gradus minuit, tandem perfecte tollit. 4. Σύμφυσις, quando latera cavum formantia vel θλίψει, vel ἐμφράξει penitus coaleſcunt ita, ut tota aboleatur capacitas interior, quo & referri ſolet. 5. Συνίζησις, qua dicuntur vaſa inanita, collapſa ſuas cavitates amittere; intelligi poteſt in iis, quae ultra tonum diſtenta per morboſam materiem nimia κενεαγγείᾳ evacuantur ſubito. An & huc referri debet vaſis contractio nimia per vim excedentem fibrarum orbicularium?

110. Numero autem excedente pars organica raro peccat, ut morbo; niſi inde ſequatur laeſa actio: ſed a defectu laborat ſaepe, ut pro morbo annumerari debeat.

711. Sed magnitudo in parte organica morboſa ſaepe habetur, quae tum etiam exceſſu, aut defectu peccat. Prior complectitur tumores, ὑπερσαρκώσεις, nodos, tophos, exoſtoſes; hic plerumque poteſt referri ad cavitatis anguſtationem circa fines anguſtos, dilatationem vero in medio; aut ad κακοχυμίαν, ἐκχύμωσιν, Διαίρεσιν. Poſterior autem adeſt, ubi requiſita magnitudo partis ad agendum minuitur; eſtque ejus conceptus in κενεαγγείᾳ, ἀτροφίᾳ, φθίσει, nimia contractione, in temperie nimis ſtricta, mutilatione.

712. Denique eſt morbus organicae partis conſiſtens in compoſitione mala cum aliis partibus; quae quidem in ſitu, nexuque, haeret, & in qua mobilitas, vel immobilitas partis, continetur. Ad hunc morbum ergo pertinent, figura nectendorum laeſa; ligamentorum nectentium nimia accurtatio; eorumdem peccans elongatio, horum laxitas; aut rigiditas, tandem diſruptio; materiae inter nectenda requiſitae abſentia, aut depravatio; aut peccans praeſentia; diſtorſio; ſubluxa-

luxatio ; luxatio ; qui tres morbi poſtremi ſurſum , deorſum, antrorſum , retro , introrſum , extrorſum , contingentes varia iis nomina, ad intellectum eorum utilia, imponunt; Herniae umbilicales , inguinales , ſcrotales , veſicae, in viris, femorales in foeminis , tum omenti , inteſtini , pinguitudinis , aeris, aquae , in eas ingreſſus ; uteri prolapſus , veſicae , & inteſtini recti; muſculorum, tendinumque inprimis eorum ex debitis locis exilitio ; membranaceorum vinculorum eos proprio loco retinentium laxatio, ruptio ; primarii ſunt huc pertinentes morbi , intellectu ſane perquam neceſſarii in Medicina.

713. Eſt & morbus parti ſolidae , tam ſimplici , quam organicae , communis , qui dicitur Solutio continui ſimpliciter, ſi in parte ſimpliciſſima ſit ; ſed in parte organica compoſita varie denominatur a natura partis , a diverſitate cauſae , a diſcrimine applicationis ; huc ergo ſpectant vulnus , ſciſſura , fiſſura , punctura , contuſio , ulcus , corroſio , dilaceratio, ruptura , fractura, fiſſura , exfoliatio , caries , ſpina ventoſa.

§. DCCIV.

Compoſita) Hactenus conſideravi vas minimum , nempe nervum , nunc tranſeo ad pulmonem , qui ex nervis componitur. Si in pulmone partem ſolidam ſeorſim conſideravero , nihil inveniam , quod dudum non dixerim: ſi vero conſideravero eumdem ratione habita humorum , qui ſua vaſa perfluunt , longe alia utique conſideratio naſcetur.

Partibus) Nempe ex totidem partibus compoſitam eſſe oportet , quot ad hoc totum requiruntur . Oculus eſt pars corporis humani organica , cujus ope viſus perficitur. In oculo membranae ſunt , & humores , & nervi , & arteriae , & venae : hae partes conſtituunt oculum , & ipſae ex ſolidis, & fluidis partibus compoſitae . Solidorum morbos dixi ad DCC. Sed alii ſuperſunt, quos reperimus minutiori indagine facta. Cornea in oculo eſt tota pellucida: pone hanc opacam reddi in aliquo puncto, perla erit, vel aſteriſcus; ſi latior macula fuerit , onyx dicetur ; & plures porro gradus mali diſtingui poſſunt. Nempe membrana cornea fit innumerabilibus ſtratis ſibi incumbentibus membranarum globoſarum: has ſeparavi , adhibui lentem vitream , integras horas impendi , laedebam corneae ſuperficiem acu ſubtiliſſima, tunc inſpiciebam oculo armato . Si nunc in aliquo horum ſtratorum vel humor ſtagnans concreverit cum membrana ſua, vel vaſa inter ſe invicem conferbuerint , oculus in iis locis deſinet vide-

videre, & morbus erit in partibus solidis. Alios ergo morbos partes organicae patientur ratione partium similarium, & eos jam dixi: alios respectu ad compositionem suam, vel effectum.

Figurae) Id est του επιφανεος superficiei limitatio.

Interna) Multum distat, num vasa in superficie interna laesi fuerint, num in externa. Longe alius morbus oritur a vulnere vesicae, in ea membrana inflicto, quae extrema peritonaeum contingit, & alius a vulnere, quo cava superficies laeditur, quae urinam continet.

Rectitudine] Talem natura dedit vertebrali arteriae, & carotidi: coronarias vero non rectas fecit, sed continuo in circulum conflexas.

Soliditate) Si Pulmo noster, adultus, vasis constaret, ex qualibus in nobis pueris fuit compositus, tunc utique sanguis ex rara textura undique efflueret.

Numeri] Digiti sex in manu, vel quatuor, exemplum praestant hujus generis morborum. Ea ratione fieri potest, ut aorta arteria in ipso principio bifida reperiatur. Aliquando duas vesiculas felleas legimus in uno corpore repertas fuisse. Verum haec non solent vitam nostram turbare.

Magnitudinis) Omnes partes corporis humani sani observant symmetriam perfectissimam: si nunc aliqua harum partium mole aucta fuerit, exercebit aliam actionem ratione totius corporis, & laedetur perfectio corporis, quae ponitur in mutuo nexu partium singularium ad commune officium. Exemplum est in musculis, si quando antagonistarum aliquis justo major factus fuerit, hinc adversario praevaluerit, ejusque functionem sustulerit.

Nexus) Hujusmodi morbi plurimi sunt, a quibus mobilitas, & immobilitas partium pendet.

§. DCCV.

Peccantibus) Ex hac sola demonstratione innumerabiles species morborum delentur, in quibus veteres nimii fuerunt. Figura fibrae, si per καταχρησιν figura dici potest, quae nullum spatium comprehendit, est linea recta. Superficies fit ex fibris conjunctis, vel parallelis, vel intertextis. Ergo superficies non alias adfectiones admittit, praeter eas, quae in fibras cadunt. Quando nunc oportet figuram partis alicujus politam esse, ut actione sua defungatur, uti in palpebrae interna superficie, haec autem figura ex levi in asperam mutetur, tunc haec mutata figura efficiet, ut palpebra, quae intus accuratissime sentit, super globum oculi non possit libere moveri: sed hoc morbus est. Si idem in arteria aliqua fiat, ejusque membrana interna a perfecto levore degeneraverit, natum est impedimentum circuitus sanguinis. Haec autem morbosa adfectio superficiei sedem suam habet, vel a partis solidae per appositionem incremento, quod rarum est, vel in vasorum obstructione, & aggestione humo-

humorum. Arteria in corpore humano, semel sana, non potest laedi nisi infarctu, aut detritu. Hujusmodi perlae, vel χαλαζαι in oculis nascuntur ex obstructis vasis; ergo morbus iste eo videtur referendus esse.

§. DCCVI.

Cava) Quando membrana in se ipsam revoluta cavitatem intercipit, tunc erit vel simplex meatus, per quem jugiter liquor defluit; vel sinus, quando canalis ex angustiori latior fit, & liquida adeo lentius moventur, quo canalis a principio suo longius abest, qualis est venae Portarum sinus ratione venae mesentericae, vel tandem receptaculum erit, in quo liquor aliquo tempore quiescit, quale vesicula fellis est.

Numero) Nihil interest nostra, num arteria aliqua in duos potius, aut tres ramos dividatur; hinc hi morbi raro occurrunt.

§. DCCVII.

Augetur) Omnia vasa, quae ex corde egrediuntur, oriuntur ex unica arteria Aorta; hujus definita est diameter, quando legitime se habet ad capacitatem cordis, & capacitatem reliquarum arteriarum conjunctam. Quando nunc aorta arteria in aneurysmatis speciem dilatatur, & in diametrum duplo majorem extenditur, quam quidem in statu naturali est, tunc oritur cordis palpitatio. Cor enim sanguinem expellet nihilo pauciorem, quam in perfecta valetudine. Verum hunc sanguinem expellere debet in canalem duplo ampliorem, & minor hinc oritur celeritas, quam quae prius in sanguine solebat esse, dum per canalem conicum convergentem angustiorem fluebat. Contraria ratione, si arteria angustior facta fuerit, per cartilagineum aliquem tumorem, aut senilem illam χονδρωγενεσιαν, orietur perinde palpitatio cordis, quia arteria dilatationi suae nimis valide resistit, neque cor sanguinem suum in arterias nimis duras projicere valet. Ergo in singulis corporis humani vasis requiritur definita diameter ostii, neque quodlibet lumen sanitati convenit.

Ανασωμωσις] Nihil his definitionibus & nominibus pulchrius est. HIPPOCRATES totum corpus humanum consideravit, tamquam ex exterioribus introrsum perspirabile, & ab interioribus perinde extrorsum διατνευστικον. Hae voces significant, ab omni puncto extremo corporis humani libere patere fistulas, quae ex corpore ad superficiem humores avehant, & vicissim ab omnibus punctis extremis corporis humani fistulas aliquas humores ex superficie introrsum ducere. Nunc ανασωμωσιν fieri dicimus, quando naturale orificium vasis dilatatur per morbum

aliquem ad eam capacitatem, ut liquor, qui hoc vaſe ſolebat & debebat contineri, nunc per liberius oſculum exeat. Per cutem univerſam in ſtatu integrae valetudinis non ſudor emanat, ſed exhalat vapor tepidus, ſaniſſimi enim hominis cutis nunquam madida eſt; quando vero politiſſimum nummum aureum cuti opponis, ut ſtraminis fere craſſitie diſtet, tunc levis ſuperficies metalli tota obumbratur a vapore ex cute prodeunte & per frigus metallici corporis coagulato. Quando nunc hujuſmodi exhalantes arteriae dilatantur eo uſque, ut per earum oſtium ſudor vel ſerum flavum tranſeat, tunc erit is morbus, quem anaſtomoſin vocamus, nempe per dilatatum finem arteriae tranſibit liquor, quem oportuerat intra eum canalem manſiſſe. Quando ipſe ruber ſanguis tranſiit, ut in hiberno illo viro, & muliere Amſtelaedamenſi, dicta ad DCLXVII. tunc anaſtomoſis major eſt. Medici plerumque hos morbos non intelligunt, quae damnoſa certe ignorantia eſt. Mulieres reperias, quae omni menſe ſanguinem exſpuunt, neque ideo contabeſcunt; in iis anaſtomoſis facta eſt in arteriis, quae ex bronchialibus proveniunt, innitente in aliena vaſa abundante ſanguine, quem uterus non poteſt dimittere, & ita dilatante minuta vaſcula, ut ſanguinem transmittant. Hi morbi plerumque a plethora naſcuntur, & plethora remota tolluntur. Quamprimum enim tantum ſanguinis effluxit, ut nixus in dilatationem minuatur, continuo connivent oſcula & morbus ſanatus eſt. Hujusmodi anaſtomoſis ex naturae lege toties fit, quoties ſana mulier menſes ſuos patitur. Exempla etiam prodant, vaſa, quae in cavitates internas corporis vaporem ſecernere ſolent, ita dilatata fuiſſe, ut ſanguinem tranſmiſerint. Inde horrendi morbi nati ſunt: ut v. g. in pericardio effuſi grumi ſanguinis reperti fuerint.

Διαπηδησις) Quando per diſtentionem validam vaſis alicujus, membranae hujus vaſis ita diſtenduntur, ut inter fibras intertextas, quae parietes canalis conponunt, oriatur dilatatio, per quam liquida contenta penetrare poſſint. Hac ratione canalis non rumpitur, ſed ex dilatatione diſparatur. Fac decem digitos conjunctos canalem clauſum efficere, deinde duos digitos a mutuis contactibus diſcedere, ut deſinant cohaerere; & ita per intervalla liquidum tranſire: ita habebis ideam διαπηδησιος. Quamprimum autem urgens liquor effluxit, & preſſio remittit, quae vim inferebat fibris, accedunt hae propius, & vulnus claudunt.

Διαιρεσις) Quando ab interna diſtentione vas diſrumpitur, eſt διαιρεσις; quando ab humore acri erodente demorſum aperitur, eſt διαβρωσις: hae diſtinctiones non abſque utilitate ſunt. Ita haemopatoe ſit aliquando per anaſtomoſin, eaque non periculoſa eſt, etſi perinde metuatur a medicis harum diſſerentiarum ignaris: alias per διαπηδησιν, & in hac ſpecie pariter vaſa coeunt, & reſtaurantur; alias per διαιρεσιν, quando v. g. validis clamoribus homo latera rumpit, etiam haec ſpecies ſanari poteſt.

reſt. Quando vero ſanguis acris & floridus intus arterias conſumit, tunc *διαβρωσις* eſt, nulle arte medica ſanabilis.

Exeunte) Quando anaſtomoſis magna fuit, & diu ſuperfuit incurata, poterit in diaireſin mutari.

Explicandi] Non ſunt fictae voces, ut multi ſibi perſuadent, qui medicos veteres artem noſtram his vocibus oneraviſſe magis quam adjuviſſe credunt: ſed verae morborum differentiae, quales in praxi clinica occurrunt, & maximos uſus habent.

§. DCCVIII.

Auctum capacitate] Quando vas aliquod ſanum quidem manet, humor autem in canalem ſuum vi majori nititur. Axioma eſt, capacitatem vaſis naſci in conpoſita ratione ex facultatibus diſtendentibus directis, & facultatibus contrahentibus inverſis. Liquidum diſtendens conatur, ut canalem ampliſſimum faciat. Solidum contractum, ut minimum. Ergo magnitudo canalis ab utraque cauſa dependet, non a ſola canalis reſiſtentia, ſed ex eadem cum liquidi copia, & inpetu conparata. Quando inpetus diſtendens duplo major fit, & vas duplo magis reſiſtit, diameter manebit eadem, & in omni mutatione, quamdiu vires coercentes vaſis aequales manent viribus diſtendentibus, tamdiu nihil in vaſe mutatur. Quando vero vis diſtendens ſola augetur, neque pariter creſcit vis contrahens, tunc proportio mutatur, & plurimi morbi oriuntur. In homine ſano definita copia eſt ſanguinis, & certa ad vaſa ſua ratio: ab hiſce proportionibus definitur magnitudo vaſorum. Sed idem homo corpus curſu agitat, ut ſanguis acceleratus duplo celerius moveatur: tunc quidem diameter vaſorum augebitur, & dupla fiet: ſive enim eodem tempore cogantur duplo plus ſanguinis tranſmittere, ſive eamdem ſanguinis quantitatem in tempore duplo minori, perinde certe vaſa diſtendentur. Nunc, dum loquor, uncia una intra unum temporis ſtadium per vaſa mea tranſit: paulo poſt, intra idem tempus, per eadem vaſa tranſeunt unciae duae; ergo canales iſti duplo plus patientur. Ergo major diſtentio vaſorum mutat celeritatem liquidi perfluentis, ſive a vi liquidi aucta orta fuerit, ſive a quantitatis incremento. Cum medici haec non conſiderarent, adeo neceſſaria cognitu, factum eſt, ut multos morbos non intellexerint. Homo ſedet, pallidus totus & frigidulus; deinde ambulat, currit denique vi maxima. Dum currit, & facies ipſi & tota cutis ruborem induit, & ſi microſcopio inſpexeris in cutem, videbis, cutem, quae pellucebat prius alba & decolor, nunc undique vaſis rubris percurri. Non ideo vel una guttula ſanguinis quantitati addita eſt, neque vaſa nova generata, ſed per motum muſculorum vaſa prius a frigore contracta nunc a ſanguinis per motum aucto impetu diſtenta ſunt, cum auctae

vires diſtendentes effecerint dilatationes vaſorum ſuo incremento proportionales : & ita vaſa, quae prius ſolam aquam tranſmittebant, dilatata rubrum ſanguinem admittere apta facta ſunt, quem intra ea vaſa fluentem lens vitrea demonſtrat. Idem vero homo poſt hanc decurſionem ad quietem redeat, contrahentur vaſa, & ſanguinem, quem recepiebant, nunc repellent, in truncos majores proximos, ſicque acquiſitus iſte rubor totus evaneſcet. Ita morbi acutiſſimi in canalibus corporis humani ſolam turbant proportionem oſculorum: & in corpore ſaniſſimo cauſae latent omnium morborum, qui expediti in nos incumbent, quam primum vaſorum proportio mutabitur. Hoc paradoxum videtur, ſed certiſſimum eſt. Peſtis inter acutos morbos acutiſſima eſt; ſed vidi Ego perfectam peſtem enatam in ſaniſſimo homine, qui ſupra vires cucurrerat, & intra paucas horas exſpiravit, unice quia canales ejus minores omnes per dilatata oſtia rubrum ſanguinem admiſerant; ut cadaveris univerſa ſuperficies maculis rubris varia reperta ſit.

§. DCCIX.

Εμφραξις) Haec vox ſignificat, portam occludere ferruminatis valvis: hinc omnia, quae accurate clauſa ſunt, ea ferruminata dicuntur. In medicina vero hac voce deſignamus obſtructionem canalis a materia intra canalem haerente, quae per canalis finem tranſire nequit, abſque ulla mutatione canalis ipſius. Subjectum hujus morbi ſunt canales conici convergentes; tum alii canales; infinita enim inde mala proveniunt. Viſa eſt iſchuria funeſta; tribuebatur calculo urethrae inpacto, adparuit a morte diverſiſſima cauſa, nempe grumus ſanguinis in pelvim effuſus, in polypum ſpiſſatus, & ureterem obſtruens.

Viſcoſa] Quod lentius eſt, quam ut tranſitui vaſis ſe accommodare poſſit.

Craſſa) Ita unus globulus ſanguinis ſeorſim ſumtus craſſus dicitur reſpectu vaſis ſeroſi, quia ob magnitudinem ſuam nequit tranſire.

Grumoſa) *Θρομβος*, quando ex pluribus partibus ſanguinis ſeorſim exiſtentibus una maſſa concreſcit, quae porro per vaſa tranſire nequit.

Inflammatorium) Globuli ſanguinis per majorem motum deſtruuntur, & mutantur in figuram polyedram, quae naturam ſanguinis inflammatorii conſtituit. Quamdiu oculus partes diſtinguere poteſt, in omnibus humoribus noſtris nihil invenimus niſi globulorum ſeries, & ſpicula ſalis marini, qui nunquam in globulos convertitur. Reliqua pars humorum noſtrorum, ſive rubri fuerint, ſive flavi, pellucidi, pingues, omnis fit particulis globoſis, ut omnino elementa corporis humani ſe non aliter, niſi in uno puncto contingant. Verum in corporibus vires cohaeſionis ſunt, uti facies contiguae. Quando duo corpora in unico

unico puncto se contingunt, tunc vis cohaesionis nihil potest efficere, nisi in iis ipsis punctis. Quando decuplo major est superficies contactus, tunc cohaesio etiam decuplo major est. Ergo quando globuli sanguinei figuram induuntur polyedram, irregularem, in plana conpressam, tunc globuli, qui prius unico puncto vicinos globulos contingebant, & in mille punctis nunc eosdem contingunt, adhaerebunt ad se invicem vi millies majori, neque poterunt per vasa transire. Haec est ratio simpliciſſimae inflammationis, a qua omnis error loci abest. Haec autem species hoc modo nascitur. Non omnes in corpore humano canales ad eumdem humorem rubrum, sive sanguinem vehendum apti nati sunt, & maxima tantum vasa inter vasa humana sanguinem rubrum continent, proxima vero a fero flavo solo permeantur, tertius ordo lympham unice transmittit, reliquae series longo ordine alios ignotos liquores, donec in ultimam parvitatem minimi canales redacti sint. Qui nunc inter canales minimos maximi sunt, ii unum eodem tempore sanguinis globulum transmittunt; & in integro corpore oportet, nullum omnino canalem rubrum minorem esse diametro globuli rubri: vasa vero lymphatica, minora sanguineis, nullum globulum rubrum, vel flavum in integro corpore admittunt. Quamdiu eadem vasis & globuli proportio est, sanguis legitime in circulum redit. Pone vero vasa ista pellucida a violento motu urgeri, ut globuli rubri, vel flavi in vasa lymphatica inpellantur, tunc nata est inflammatio ex errore loci, ubi elementa sanguinis immutata in loca aliena transierunt.

Calculosa] Calculum dicimus materiem duram, friabilem, cum aqua minime miscibilem, quando in aliquam cavitatem corporis humani, vel naturalem, vel praeternaturalem effunditur. Hujusmodi coagula lapidosa in toto corpore humano inventa sunt, nulla parte excepta, etiam in cerebro, etsi vulgo joculari sermone eos tantum lapidem in cerebro circumferre dicimus, quibus mens minus integra est. Verum ego in cerebro amici mei, viri sapientissimi certe, & solertissimi, calculos vidi: praecipua tamen sedes calculorum in vasis biliariis est, & urinariis.

Gypsea] Materies calcaria, qua minimo motu difflari potest instar farinae volatilis, in aqua vero instar salis solvi, ita tamen, ut post pauca momenta temporis denuo in naturam lapideam indurescat, quod optime norunt, qui facies hominum gypso exprimunt; superfundunt enim faciei gypsum, quod continuo instar lapidis induratur. Hujusmodi *Tartarum* saepe invenias in dentibus hominum, qui munditiei non satis student.

Adiposa) Omnis enim adeps viscosi aliquid habet.

Στενοχωρια) Viae angustatio. Quando in membranis canalium, quodcunque liquidum vehentium, & harum membranarum vasis minoribus, causa nascitur, quae communem canalis viam inpedit. Anatome

nos

nos docuit, homines laboraſſe pertinacibus capitis doloribus, & exſtinctos eſſe diuturni mali vehementia: in aperto cranio cauſa morbi reperta eſt, nempe tumor ingens in proceſſu falciformi durae membranae, qua parte ſinum longitudinalem efformat: hic adeo tumor, dum contra caveam ſinus paulatim increſcebat, non potuit non morari ſanguinem ex cerebro per ſuas venas reducem; inde ab his venis turgidis variae morborum facies. Alias iſchuria viſa eſt, in qua nulla urina efflueret, & catheter ex veſica excluderetur: exſtincto homine, in cadavere reperiebatur tumor collum veſicae obſidens, non in cavitate ipſa, ſed ad latus, ut via penitus connata, urinam omnem retinuerit. (1732. Iſchuriam hujusmodi repertam fuiſſe ab ureteris ſubſtantia aucta, ut clauſerit ureteris cavitatem].

Θλιψις] Quando cauſa externa, in vicinia orta, latera flexilia vaſis conprimit, ut coaleſcat. In his dimidia pars chirurgiae verſatur, & egregie de his ſcripſit FALLOPIUS. HARVEUS exemplum habet hominis, cui cauſa mortis fuerat atheroma, quod diviſioni arteriarum iliacarum adſidens, eas conpreſſerat. In alio homine tumor pedis maximus cum gangraena totius pedis erat: a morte repertum eſt atheroma, quod venam magnam femoris conpreſſerat. VESALIUS exemplum habet caecitatis a tumore inſidente divaricationi nervi optici. Videte, quam ſint cauſae neceſſariae ſcitu. Nemo enim mortalium hanc caecitatem ſanare poteſt, niſi qui cauſam cognoverit, & tumorem ſalivatione removerit.

Συμφυσις] Quando canalis poſt θλιψιν vel infartum connaſcitur cum propriis lateribus, expreſſo, qui interceſſerat, liquore. Haec fiunt a variis omnino cauſis, quando cauſa, extus conprimens, liquida excuſſit, ut paries cavus, ad obpoſitam partem parietis contiguus acceſſerit. Vidi puero in labiis vulnus inflictum effeciſſe, ut intra unicam noctem coaluerint, & os cultro chirurgi aperiri neceſſe fuerit. Quando palpebrae excoriatae fuerunt, unius aliquando noctis quiete concreſcunt. Ita pulmo cum pleura, cor cum pericardio connaſci viſum eſt.

Σύνιζησις] Concidentia, quando partes ab interfluente liquido ſuſtentatae, nunc eo orbatae, praeter naturam concidunt; maxime, quando prius ultra modum diſtentae fuerunt. Sunt inter recentiores, qui negant ſe has voces intelligere: verum hi viri videntur juſto velociores in ſermonibus, & prius pronunciare, quam res ipſas penſitaverint. Non poteſt equidem in arteriis hic morbus fieri, & prius periret homo, quam omnes arteriae evacuatae ſubſiderent, verum in vaſis lateralibus intelligimus non difficulter συνιζησιν fieri poſſe. Quando homo aliquis anaſarca hydrope laborat, morbus eſt in panniculo adipoſo, quem effuſa aqua diſtendit, ut omnes artus decuplo craſſiores adpareant, quam in ſano homine, & femora cruraque immaniter tumeant, cum intus

carnes

carnes fere omnes evanuerint. Fac nunc amburi tibias, ſi quando ſenſu deſtituta crura calefacturus ad focum propius acceſſerit effluet aquae immenſa copia, quae intus ſtagnabat, & membranae, quas aqua diſtendebat, ita collabentur, ut ex immenſa mole diminutae quaſi flaccidae propendeant, & viſum ſit, viſcera abdominis concreviſſe, funeſto eventu. Ergo ſubponit hic morbus praegreſſam diſtentionem nimiam, huic vero ſuccedentem κενεαγγειαν.

Orbicularium) Tunc enim vaſa fluida expellunt, ut ex ea cauſa coaleſcere poſſint.

§. DCCX.

Numero) Functionem vix laedit abundantia, & deformitas potius inde quam morbus naſcitur. Si vero aliqua pars defecerit, jam corpus minus aptum erit ad functionem, cui haec pars deficiens praeeſt: v. g. manus quatuor tantum digitis inſtructa, ad apprehenſionem minus idonea eſt; ſextus vero digitus vix quidquam nocet.

§. DCCXI.

Tumores] Corporum animalium partes aequabiliter creſcere voluit CREATOR: ergo fecit, ut omnes minimae particulae ſenſim evolverentur. Ideo DEUS omnia animalia, dum creſcunt, conplicata in liquido ſuſpendit: hoc enim balneum facit, ut omnes partes aequabilem preſſionem patiantur, & ex ea actione liquida ex corde in omnes particulas aequa vi diſtribuantur. Sic cum undique aequalis eſt reſiſtentia, & preſſio interna aequalis, neceſſe eſt omnia aequabiliter evolvi. Hinc in utero mediis in aquis ſuſpendimur; quando vero in lucem editi ſumus, in medio aere, qui perinde undique aequaliter in corpus nititur, ut vis aortae inpenſa partes aequaliter creſcere faciat. Sed & minores, & minimae partes corporis omnes in cavo ſunt, & liquidum habent, quo alluantur. Hae ſunt κοιλιαι HIPPOCRATIS, quas ſpiritu plenas eſſe dixit, in capite, pectore, pericardio, inter duram matrem piamque, in quatuor ventriculis cerebri, inter omnes nervos.

Υπερσαρκωσεις) Veteres σαρκα dixerunt, omnem corporis humani partem rubram, mollemque. Recentiores anguſtius hac voce utuntur, & carnem dicunt, quae muſculos efficit, reliquam vaſculoſam corporis ſubſtantiam, quae fibris deſtituitur, aliis nominibus deſignant. Sed ex veterum uſu υπερσαρκωσις, vel σαρκωμα ſumitur, pro omni magnitudine praeter naturam aucta in parte rubra corporis, cum laeſa functione. Hujuſmodi tumores vidi, qui fere in pinguedine ſedem habuerunt rubrae carni interpoſita, vaſis ita adauctis, ut ex non ſanguiferis

rubra

rubra fierent. In vera carne fibrosa rarum est hujusmodi mala videre, & ego quidem nunquam vidi, neque facile crediderim unquam visum esse. Adiposa vero substantia omni parti corporis humani circumponitur, & vasa plurima habet, quae aucta paulatim adeo ampla fiunt, ut rubrum sanguinem recipiant, &, qui adeps erat, nunc rubram carnem mentiatur. Hujusmodi tumores in inmanem molem excrescunt, & quando cute incisa deteguntur, tumor continetur tenui pellicula, totusque deglubi potest. RUYSCHIUS octo librarum pondere vidit, cujus substantia nihil fuit, nisi oleum. Neque huc referri debet cordis aneurysma, frequentior morbus, quam quidem vulgo creditur, uti recte LANCISIUS demonstravit, licet carnis fibrosae tumor sit: reliqui enim musculi non cavi non videntur ita increscere posse, uti cor, quod intus magnas vacuitates continet.

Nodos) Quando solum periosteum obstruitur, deinde intumescit, fit tumor mollis, in pastae modum, referens cornu recens in animale natum. Quando hic tumor magis, & magis in acumen adsurgit, & tactui tamen cedit, tunc tophus est. Quando magis indurescit, ἐγκεφαλώσεις, & ἐξοστώσεις nascuntur, quando jam ossea duritie sunt. Saepe fit, ut lamellae ossis a mutuis contactibus recedant, & mirificus inde tumor nascatur. Vidi ossa cranii triplo, & quadruplo crassiora, quam in statu naturali, fungosa tota, ut pumicem referrent. Haec mala, quando diuturniora fiunt, abeunt in cariem.

Angustos) Aliquando extravasatio causa est, sed haec rarior est: plerumque malum in ipsis canalibus est, quando in fine angustior fit, in medio latior, quorum integri milliones eodem tempore intumescunt, magnumque adeo tumorem efficiunt, cum singula minima sint. Vidi, quod pene fidem superat, vas lymphaticum, quod in sano corpore capillo non crassius est, cum sanguinem rubrum excludat, ita intumuisse, ut in hydatidem librae pondo abierit. Femina formosissima me consultum venit, cui in collo tumor durus erat capite humano major, minime ruber. Inquisivi in tanti tumoris indolem, & re perpensa, judicavi, esse omnino hydatidem, accersivi peritum chirurgum, jussi apperire: effluxit aqua limpidissima, evanuit tumor: in inanem caveam exiguum plumaceolum jussi immittere, ut supputaret. Sic consumtis parietibus, consolidata cute formae gratia rediit feminae. Cum RUYSCHIO aliquando enucleavi ex dorso bajuli tumorem octo librarum, natum in cavitate, quae in sano homine granum sinapi aegre admisisset: plenus erat liquefacto oleo.

Ἐλχυμώσιν] Quando spatia cellulosa inter partes firmas relicta occupantur ab effusis humoribus, qui ex aperto vase exeunt, quo contineri debebant. Vasa singularia, suis dicata humoribus, nunquam libera sunt: revinciuntur enim propriis vinculis ad certas sedes. Hoc vinculum est membrana cellulosa. Nam omnes arteriae sub aliqua membrana decur-

decurrunt, ſive pleura fuerit, ſive peritonaeum, per mediam celluloſam membranam. Haec in omnes partes ſe inſinuat, inter ipſa elementa, neque ſcitur ubi finem faciat progrediendi. Fit autem fibrillis celluloſis adeo teneris, ut a levi flatu diſtendi, etiam rumpi poſſint; ergo liquor ex ruptis vaſis effuſus, facile ſpatium ſibi parabit in fibrarum celluloſarum interſtitiis: ſi ex arteria exiverit, erit aneuryſma ſpurium, ſi ex vena, varix ſpuria. Aliquando etiam in majores cavitates corporis effunduntur humores, in quatuor cerebri ventriculos, pericardium, thoracis duas cameras, peritonaeum, ſaccum teſtium. In has cavitates in ſanitate perpetuo effunditur humor aqueus: is, ſi copioſior adfluxerit, hydrocephalum faciet, aut hydropem ventriculorum cerebri, cauſam funeſtae apoplexiae, aut hydropem pericardii, (a quo cordis mirae palpitationes fiunt,) aut hydropem pectoris, aut verum aſciten, aut veram hydrocelen faciet, qualis etiam in muliebribus propriis locis ſatis ſimilis naſcitur.

Defectu] Quando diminuitur ea magnitudo partium, quae ad earum functionem rite perficiendam requiritur.

Κενεαγγειαι] Quando vaſa liquoribus ſuis ad συνιζησιν uſque exhauriuntur. Inde mirabiles morbi naſcuntur. Mulier gravida, decimo menſe ſaepe feliciter parit: quando vero fetus, & aquae, & ſecundae effluunt, κενεαγγειαι maxima in utero naſcitur, & vaſa, quae prius a ſanguine diſtendebantur, non reſiſtunt, nec adeſt obſtaculum, quod ſanguinem retineat: ergo effluit ſanguis, & poterit omnis ex toto ſyſtemate arterioſo effluere, donec nihil ad cerebrum, & cerebellum veniat; inde apoplexia, convulſio, paralyſis, & ſaepe mors in ipſo partu. Haec mala non a nervis pendent, nec a ſpiritibus, ſed ab hac, quam dixi, cauſa; hinc occupantur, quando continuo a partu mulieris hypogaſtrium vinculis undique adſtringitur, uti quidem in mulieribus Europaeis adſtringi ſolet. Quando HIPPOCRATES de ſpaſmis nimiae evacuationi ſupervenientibus loquitur, intelligit evacuationem ad κενεαγγειαν uſque factam.

Ατροφια] Haec dicitur, quando pars aliqua corporis paulatim quaſi deſinit eſſe: quia liquida non manent in vaſis ſuis. Cauſa phyſica horum malorum non multis medicis nota eſt. Si fieri poſſet, ut totus ſanguis aqua eſſet, homo animal eſſet ἡμεροβιον, imo vero ὡροβιον, neque enim ſanguis in vaſis rubris retineretur ab anguſtia vaſorum minorum, ſed effluueret undique, ad citam mortem uſque, neque quidquam ad cor rediret. Ita per morbos aliquando fit, ut humores debita denſitate deſtituantur, & exeant per ſudores, tunc conſumtio naſcitur, veraque tabes. Hi homines omni mane in ſudore proprio quaſi natant, neque unquam ſanari poſſunt, quamdiu haec diſpoſitio ad ſudorem ſupereſt, ſed pergunt conſumi. Si obtineris, ut ſudores ſiſtantur, jam incipient nutriri, jam enim humores denſantur, ut ad nutriendum apti fiant. Aliud genus atrophiae eſt, quando vas amiſſum eſt, per quod alimentum ſolebat advehi.

φθισις) Hanc dicimus atrophiam cum cacochymia purulenta sanguinis, undecunque demum hoc pus effundatur, dummodo venis resorbtum in sanguinem misceatur. Si ex pulmone venerit, dicetur φθισις pulmonalis.

Mutilatio) A causa quacunque externa violenta facta, sublata autem parte necessario etiam functio tollitur.

§. DCCXII.

Situ) Nulla in corpore humano particula est, quae non proprio suo loco ponatur, unde non sine magno malo emoveri potest. Innumerabiles in corpore humano, omnesque inter se diversae partes conjunguntur in unum totum, quod conjunctae efficiunt; connexae inter se ea ratione, qua sola ad actiones suas aptae redduntur. Nullibi dentes reperias nisi in ore, neque ungues, nisi in extremis digitis: si alibi ponantur in corpore, jam morbum faciunt.

Figura) Quando vel caput articuli, vel cavitas recipiens figuram mutavit, fit αγκυλωσις, vel immobilitas. Princeps in corpore humano articulatio atlantis est cum occipite, quae flexionem, & extensionem capitis permittit. Ad hanc articulationem pertinent duae apophyses ossis occipitis, deinde duae glenae non valde cavae atlantis, quae haec capita recipiant: porro requiruntur cartilagines leves, lubricissimae, quibus & eminentiae, & glenae obducantur: tum linimentum Haversianum, ligamenta inungens: musculi denique, qui motum faciant. Nunc in toto corpore ubique adeo numerosae partes requiruntur; non mirum ergo innumerabilem varietatem morborum in articulationibus oriri posse. Potest in cartilagine ipsa tumor oriri, qui motum capitis ossei impediat, a nullo unquam medico aut cognoscendus, aut curandus, qui anatomen non exquisite notam habuerit.

Accurtatio) In lue venerea visa est strictura circa ligamenta junctarum orta, quae partes immobiles redderet. Hoc Belgae vocant a variolis venereis obrigescere.

Elongatio) Tunc capita ossea nimis ex suis acetabulis mobilia sunt, & luxatio facile accidit, ut in hominibus tenerrimi habitus experimur.

Materie) In omni articulatione mobili ossium est tuber excipiendum, & cavitas excipiens, cum ligamentis connectentibus. Haec ligamenta circa capitulum plerumque abeunt in capsulam adeo arctam, ut nullam fissuram relinquant, neque humor ullus exire possit. Verum & tuberi, & cavitati articulationis, natura undique cartilagines obduxit; addiditque machinulas ex cryptis compositas, quae gelatinosum liquidum effundant intra cavitatem articulationis. Hoc liquidum inungit omnia, & adjuvat circumductionem, atque cum transudante medullosa pinguedine confunditur, ut unum uterque liquor linimentum efficiat, quo articulatio inungitur. Hoc unguen per motum muscularem dissipatur. Quando

crasse-

craſſeſcit, aut deeſt, tunc ἄρθριτις oritur, aut ἀγκύλωσις. Quando ſecundum naturam ſecernitur, ſed inperſpirabilis factus eſt, neque in venas bibulas reforbetur, tunc concreſcunt oſſa deficiente linimento, & fiunt morbi atrociſſimi. Quando acre fit, enormia articulorum, & praecipue femoris tormenta facit. Haec pulchre in nova ſua oſteologia docuit CLOPTON HAVERS.

Diſtorſio) Quando articulatio quidem loco non mutatur, a ſitu tamen naturali mutatur. Hoc fit, quia nimis fortes muſculi ad latera trahunt, & os in alienam ſedem trahunt. Id fit plerumque, ubi plura oſſa conjunguntur; uti in tarſo, & carpo, aut in ginglymis. Saepe etiam in σπάρδρωσει fit, quando convulſio flexorum, cum paralyſi extenſorum conjungitur, & inde naſcitur membri contortio, ut in oſſe humeri.

Subluxatio) Quando tubercula oſſis unius, in crepidine cavitatum oſſis alterius haerent. Raro omnino fieri poteſt. Nam ſi ſitus hactenus naturalis fuerit, artus emotus ex viribus muſculorum facile in naturale cavum retrahetur. In γιγγλυμῳ, ſi unquam, accidere poteſt.

Luxatio) Tuberis articulati ex cavitate ſua emotio. In enarthroſi ſimplici, in qua unicum caput in unicam cavitatem recipitur, poteſt luxatio fieri in omnem partem, antrorſum, deorſum, retrorſum; & longe ſaepius fieret, niſi natura varia impedimenta adpoſuiſſet. Ita acromion, & proceſſus coracoides in exemplo cavet, ne os humeri ſurſum luxari poſſit. Hinc fit, ut in ſcapulae cum humero articulatione adeo mirificae luxationes oriantur. In articulatione cubiti multo rarius accidunt. Is demum haec mala intelliget, & ſanabit, qui muſculos, & ligamenta memoria tenet, adeoque definire poteſt, quaenam luxationes per fabricam poſſibiles ſint.

Antrorſum) Hae directiones omnino teneri debent, cum repoſitionis methodus pro varia directione luxationis alia ſit, & alia.

Herniae) Ita vocamus partium mollium ex membranis cavis coercentibus dislocationes in aliena loca, ut adpareat eſſe quaſi luxationem partis mollis. Vulgus non alias hernias novit, niſi quae in peritonaeo fiunt, quod rumpi dicunt, & per vulnus partem aliquam mollem erumpere: ipſum nomen hanc falſam ideam exprimit, *bruch*, *breuk*. Rariſſimi Chirurgi reperiuntur, qui de his malis interrogati non vacillent, aut ex fabrica partium reſpondere norint. Primus nos meliora docuit DUVERNEYUS: extendi nempe peritonaeum, non rumpi, quod neſcio an unquam factum ſit. Peritonaei tres ſedes ſunt, in quibus a nullis muſculis defenditur: duae ad inguina, per quas in viris vaſa ſpermatica in unum faſciculum conjuncta, in feminis ligamenta teretia uteri demittuntur. Tertia in umbilico eſt. Hoc peritonaeum cavitatem abdominis totam undique coercet, & viſcera involvit: in lumbis autem arteriae magnae ſuperponitur, ut ſub peritonaeo & ipſa migret, & rami. Ergo, ubi vaſa ſpermatica per muſculos abdominis egrediuntur, ibi ſolum ipſis peritonaeum

naeum incumbit, quod horum muſculorum tendinibus adnatum eſt. In ea autem ſede nullus muſculus ſubeſt, ſed vaſa ſola, & mollis ſaepe pinguedo. Quando nunc major aliqua vis ab interioribus peritonaeum urget, non rumpitur equidem, nimis valida membrana, & ne dilatatur quidem, niſi ubi vaſa libera ſubſunt. Ibi portio proxima peritonaei extrorſum protruditur. Quando ſacculus iſte ad inguen venit, tunc bubonocelen vocamus; quando in ſcrotum uſque deſcendit, eſt οσχεοκηλη, nunquam rediturus tumor, quem multi ferunt, omnis mali ignari, quando nullum forte viſcus tumorem ſubiit. In feminis ad eadem loca vaſa a femore in uterum dimittuntur, ad quae in viris ad teſtes amandantur, ergo & in feminis in iiſdem locis peritonaeum extendi poterit. Quando tumor in eo angulo eſt, quem femur cum pudendi muliebris lateribus intercipit, tunc ſimilem bubonocelen facit; quando in parte domeſtica juxta femur deſcendit, hernia femoralis eſt: quae aliquando ad medium femur, & ad ipſa genua deſcendiſſe viſa eſt, ut ex ea ſede perforato inteſtino, ſtercus effluxerit, & pro ulcere ſemoris habita hernia a minus prudente chirurgo inciſum fuerit emotum inteſtinum. In hoc vero ſacco nihil continetur, niſi quod ex cavitate abdominis advenit. Nempe 1. materia elaſtica, quae πνευματοκηλην facit. 2. Aqua naturalis abdominis, unde ὑδροκηλης prima ſpecies oritur, quae vel manu rurſum retruſa aqua evaneſcit, vel decubitu in dorſum, ut femora altius ponantur. 3. Omentum, quod επιπλοκηλην facit. 4. Inteſtina: tunc eſt εντεροκηλη. Hae partes herniae, quotquot ſunt, non adtingunt unquam vaſa ſeminalia, ſed in caeco ſacculo juxta eadem deſcendunt anteriores, ea adeo libera manent, niſi forte a tumore herniae aliquantum comprimuntur. Verum vaſa genitalia ambulant in materie quadam celluloſa, ergo haec & inteſtina elapſa ambibit. Quando hoc malum aetatem tulit, ſaccus hernialis concreſcit cum partibus vicinis, neque unquam reponi poteſt. Curatio eſt, ut impediantur inteſtina, ne in ſaccum deſcendant: hoc faſcia fit comprimente, cujus uſu diuturno denique lamellae ſacci inter ſe connaſcuntur, tuncque malum radicaliter ſanatum eſt.

Umbilicale] Harum herniarum ratio diverſa eſt. In umbilico abdomen olim apertum erat, cum epidermis, cutis, panniculus adipoſus, peritonaeum, funiculum umbilicalem, ex arteriis duabus, vena, & uracho compoſitum, perforata tranſmitterent. Poſt partum haec quatuor vaſa reſcindit obſtetrix, dum fetum a matre ſolvit: conſtringuntur hae partes, & cicatrix oritur, quae per totam vitam ſupereſt, & vaſa umbilicalia extra peritonaeum anteriora deſcendunt. Sed in ea tamen ſede nulli muſculi adſunt, & peritonaeum debilius eſt, cum aliqua foraminis veſtigia ſuperſint. Hinc, quando majori vi peritonaeum contra eam laxiorem ſedem impellitur, hernia ibi oriri poteſt: non quod funiculus umbilicalis cavitatem peritonaei ſubeat, qui unice ſuccingitur peritonaeo, & abſciſſus cum cute connaſcitur: peritonaeum vero ſub eo funiculo ſequitur.

quitur. Sed quando haec membrana ab interioribus urgetur, cutis quidem, & membrana adipoſa facile cedunt, quae ibi perforatae ſunt, nec unquam accurate concreſcunt: atque ita peritonaeum integrum, paulatim magis productum, ſub cute nudum, tenue pellucens eminet, herniamque efficit, aliquando minime capite infantili minorem, qualem octo libras liquidi continentem vidi. In hujuſmodi hernia contineri poteſt, 1. Materia elaſtica: tunc erit πνευματ ομφαλοκηλη, in qua aer ex tumore cum ſonitu poteſt in abdomen reprimi. 2. Aquam continet: tunc comprimi poteſt, ſed difficilius. 3. Omentum επιπλο-ομφαλο-κηλη, tunc, dum premimus tumorem, inaequale corpus intus percipimus. 4. Inteſtinum, εντερο-ομφαλο-κηλη, in qua per pellucens peritonaeum motus periſtalticus adparet. In feminis gravidis plerumque oritur, &, dum recens eſt, ſanatur retrorſum premendo tumorem, & imperando, ut aegra in dorſum recumbat. Saepe tamen periculoſum malum eſt. Quando enim inteſtinum aëre, aut aqua, aut chylo, aut faecibus plenum eſt, poterit fieri, ut a peritonaeo conſtringatur, & ſtranguletur.

Alia denuo natura eſt σαρκοκηλης, quando productio peritonaei naturam duram, & carnoſam induitur. Non ipſum quidem peritonaeum pinguefcit, neque poteſt, verum ſaccus, in quo vaſa ſpermatica decurrunt, is pinguis eſt, & augeri poteſt, atque incarnari. Quando pinguedo contunditur, aut vaſa rumpuntur, quae per pinguedinem ambulant, tunc liquor effuſus facit eum morbum, quem Batavi vocant, *een uytſpatting van het Vet*. Quando vena brachii ſecta eſt, & lanceola educitur, perfecta operatione, fit aliquando, ut ictus juſto obliquior ſit, adeoque pinguedo collapſa oſtium vulneris claudat, & ſanguis, quem oportebat ex cute proſilire, ſub cute effuſus ſugillationem faciat. Eadem ratione, ſi alibi vaſa laeſa fuerint, ſanguis liberum ſpatium inveniens, quo ſe diffundat, ingentem tumorem excitare poterit. Vidi in ſcroto tumorem maximum: teſtis liber erat, & ſanus, neque inteſtinum in tumore erat, neque omentum; ſed in obeſo homine pinguedo luxurians, exorbitaverat per anulum, in ſcrotum cum vaſis ſpermaticis, ibique facta erat πιμελ-οσχεοκηλη, illapſa in locum alienum pinguedine.

Femorales] Per ſummam violentiam, ſed rarius, oriuntur herniae peritonaei ad quatuor digitorum ab umbilico diſtantiam, verſus inferiora, & exteriora: ibi enim ſpatium ſemilunare eſt, ubi muſculi aliqui abdominales oriuntur, & nudum ſubeſt peritonaeum. In eo loco, poſt nixus vehementiſſimos naſcitur aliquando tumor ab aliis omnibus diverſus, qui abdominalia contenta recipiunt; eſt peritonaeum, a magna vi extenſum, & haec corpora ſecum deorſum ducens, quae intus continet. Quando porro abdomen vulneratur, & gladius cutem, muſculoſque incidit, ſola peritonaei interna tenui lamella illaeſa, & vulnus a medico negligitur, poterit fieri, ut a nixu aliquo majori, & valida inſpiratione, peritonaeum denudatum extrorſum per rimam trudatur, & ſaccum hernialem formet,

formet, abdomine interim nullibi aperto, ut intra paucos dies horrendus tumor oriatur, qui perinde, uti priores, poterit vel aerem, vel aquam, vel omentum, vel inteſtina continere. Si in talem tumorem chirurgus imprudentior inciderit, poterit eum vinculo, aut inciſione adgredi, & aegri fatum praecipitare. In mercatore hujus urbis Leidenſis exemplum exſtitit, in quo clari viri hujuſmodi tumorem voluerunt exſtirpare: quae res maximos rumores excitavit.

Veſicae] Hanc ſpeciem Herniae primus vidit RUYSCHIUS, & deſcripſit in obſervationibus chirurgicis caſum, in quo veſica laxata in vaginam, vel extra femina delapſa, opinionem fecit uteri prolapſi: donec in muliere pene moribunda crepitatione lapillorum auribus percepta, apertus fuerit, qui credebatur, uterus, tuncque ſanitas non difficulter reſtaurata. In viris difficilius fit, ut veſica prolabatur, exempla tamen proſtant & idem recenſet hiſtoriam RUYSCHIUS. Poſt maximos nixus viſum eſt aliquando iter urinae obſtructum, & in ſcroto tumorem immenſum oriri: neque immiſſo cathetere, urinam reſpondiſſe; effluxuram, quando aeger ſcrotum manu comprimebat, ut tamen continuo fluere ceſſaret, quamprimum a preſſione remitteretur. Nempe veſica virilis ſub peritonaei productione ponitur, non longe ab inguinibus remota, in quibus herniarum ſedes eſt. Quando nunc veſica praeter modum plena eſt, & diu plena retinetur, & paulo major hiatus in eo loco eſt, ubi herniae oriri ſolent, tunc nixu aliquo edito veſica urina pleniſſima efformatur in farcimen, quod in peritonaeum ſe immittit, ubi vaſa ſeminalia deſcendunt, ex peritonaeo ſaccum effingit: in eum ſaccum deſcendit, & in eamdem partem cadit, in quam inteſtinum ſolet elabi: & non difficulter intelligitur, veſicam undique preſſam, in eum locum, qui ſolus non reſiſtit, exire poſſe. Non in alio morbo magis periculoſe erratur: vidi Judaeum, miſerrimum hominem, qui, dum nuptias ſuas celebrat, veſicam pleniſſimam exonerare diſtulerat; ſumma enim religio in ea gente foret, ſi ſponſus de nuptiali menſa ſurgeret. Pergebat potare miſer, neque auſcultare naturae, donec in hoc triſtiſſimum malum incideret. Semel intra viginti quatuor horas veſicam exonerat, & tribus antea, quatuorve horis eoſdem dolores patitur, quos mulier parturiens: currit, ſudat, molitur omnia, donec ultimo, ſummoque nixu urinam omnem profliget, non iterum micturus, niſi poſt elapſas alias viginti quatuor horas. Ex his phaenomenis manifeſtum eſt, veſicam in hoc homine in cavitatem aliquam praeter naturam ortam ſe inſinuaſſe, ibique extra preſſionem abdominalem urinam haerere.

Uteri prolapſus) Duplex morbus eſt: 1. Quando uterus conſervata figura ſua clauſus elabitur. In eo caſu aliquando relaxata vagina, relaxatis membranis uteri, corpus ejus clauſum deſcendit in vaginam, & ſub urethrae oſtio haerens inter reddendum urinam incommodum eſt. Alias uterus os ſuum internum aperturae labiorum pudendi opponit. Alias totus

tus uterus extra feminal propendet. Hic morbus frequens eſt, & oritur ſaepe, quando continuo a partu mulier, nimis ſana, nixum edit, aut ambulat, quod inter pauperculas ruſticas mulieres frequenter fieri ſolet, tunc enim omnia circa uterum aperta, & laxa ſunt, qua puer nuper tranſiit, & uterus facile extrorſum decumbit. Alter morbus eſt, quando uterus, dum detrahitur, ſimul invertitur, quando obſtetrix placentam, fortius vellendo extraxit, neque altera manu uterum ſuſtinuit; tunc enim, ſi chorion utero firmius adhaeſerit, poterit cum extracta placenta uterus deorſum educi; ſi tunc quammaxime uterus repoſitus fuerit, perpetua tamen ad prolapſum diſpoſitio ſupereſt. Saepe vero femina continuo perit, & cauſa mortis ignoratur. Quando puerperae moriuntur, raro inquiruntur in cauſam mortis, neque eam cauſam medici intelligunt, quae tamen plerumque non in malignitate aliqua imaginaria eſt, ſed mechanicas cauſas habet. Os uteri, quando nuper pueri caput, & humeros tranſmiſit, valde ampliter hiat. Si tunc funiculus umbilicalis fortius trahitur, placenta vero ad uterum firmius adhaeret, poterit fieri, ut uterus totus invertatur, & ſuperficies chorio contigua nunc aerem contingat, funduſque uteri per os internum educatur. Ex eo malo ſolet ante triduum mors ipſa ſequi, nam in utero, quem aer adtigit, circulatio ſanguinis continuo ſupprimitur; ergo ex ſtagnatione ſanguinis inflammatio, inde putredo, & gangraena ſequitur, quam convulſiones, & deliria, & mors ipſa preſſo pede ſequuntur. Unicum remedium eſt, quamprimum uterus elapſus eſt, tenerrimum viſcus pannis molliſſimis calidis fotum introrſum reponere, & mulieri perfectam quietem imperare, donec uterus ſe in ſua ſede confirmaverit.

Praeterea uterus diverſis modis ex ſitu ſe dimovere poteſt, uti nos monuit Cl. a DEVENTER. Uterus enim totus mobilis eſt, quem recte ζωον εν ζωω, animal in animale vocaverit DEMOCRITUS. Quando nunc in femina gravida os uteri oſſi pubis obvertitur, quod vaginae reſpondere debet, nunquam pariet miſera. Quando in latus divergit, aut ad os ſacrum declinat, etiam tunc infans, utcunque preſſus, tranſire nequit, ſed uterum ſacculi ſpecie extrorſum protrudit, & ſaepe in hujuſmodi caſibus ignara obſtetrix quaerit orificium, neque invenit. Hanc frequentiſſimam cauſam difficilis, & funeſti partus invenit idem, quem citavi, vir clariſſimus.

Recti) Sphincter ani in eo loco eſt, ubi fibrarum carnearum contractione impedire poteſt, ut ne aqua quidem injecta exitum inveniat. Quando vero duriores faeces alvinae egeruntur, dum exeunt ſcybala, & ſphincter laxatus eſt, tunc extrema pars inteſtini recti extra anum expelli poterit, & inverti, ut internus paries inteſtini exterior fiat, quod in equis alvum exonerantibus manifeſtum eſt: haec enim animalia, non ex foramine quieſcentis inteſtini faeces emittunt, verum ex inverſo inteſtino. Sed aliquando etiam gravius malum accidit. Eo tempore, quo

ſcyba-

ſcybalum exprimitur, ſphincter ceſſat contrahi: ergo inteſtinum pergit extroverti, & quando jam aliqua inteſtini portio infra ſphincterem deſcendit, tunc vero conſtringitur idem ſphincter, ſtrangulat inteſtinum, & horrendi morbi ſequuntur, ex inflammato inteſtino. Unicum remedium eſt, in hominibus prolapſui obnoxiis, ut inteſtinum continuo retrorſum prematur, quamprimum alvus exonerata eſt. Quando vero malum jam invaluit, admovenda ſunt molliſſima linimenta, tuncque repoſitio tentanda. Alias laxato ſphincțere inteſtinum invertitur, & propendet: hoc tamen malum rarius accidit.

Exſilitio) Muſculi a locis ſuis naturalibus ſaepiſſime exeunt, & faciunt morbum, quem tetanum vetuſti medici, recentiores Italica voce *crampum* dicunt: rigeſcit muſculus nihilo mollior ligno, vel metallo. Quando nempe vaginae muſculorum intra celluloſas fibras, quibus coercentur, adeo laxae ſunt, ut muſculi exorbitare poſſint, tunc ad primam mutationem aequilibrii elabetur muſculus, & tendetur. Sed praeterea tendines ſolent in glenis, ſinubuſque propriis, in oſſium ſuperficie exſculptis, firmati incedere, quos ſinus optime indicavit EUSTACHIUS. Ex hac ſede ſi paululum exceſſerint, crampus oritur, qui aliquando ad mortem uſque moleſtus manet, poſt brevem quietem iterato importunus. COVVPERUS, qui primus hoc malum intellexit, exemplum narrat in muſculo bicipite cubiti, cujus alterum caput ex glena ſua retrorſum verſus poſteriorem partem brachii exſilierat: miſerrimus homo immania tormina patiebatur, neque poterat brachium flectere, donec ultimo aberrans tendo in glenam ſuam reſilierit. In manu tendines extenſores digitorum propria armilla coercentur, quae directionem tendinum moderatur, ne in actione ſua ad lineam rectam tendant. Quando nunc, ut aliquando in bajulis fit, dum onus aliquod vi majori adtollunt, haec armilla rumpitur, tunc tendo exſiliet, neque munere fungetur, donec artificialem ex corio armillam circumligaveris. In muſculis laryngem moventibus idem malum non infrequens accidit, & mirabiles mali facies producit.

§. DCCXIII.

Vulnus) Sive ſolutio continui recens, cruenta, facta in parte molli, per inſtrumentum durum, acutum, motum, preſſum, vel reſiſtens.

Sciſſura) Quando cauſa vulnerans acuta, & dura juxta longitudinem adplicatur.

Fiſſura) Quando inſtrumentum, dum partem vulnerat, etiam findit.

Punctura) Quando inſtrumentum acutum, & durum uno ictu, unico extremo ſuo puncto parti molli adplicatur.

Contuſio) Solutio continui facta in parte organica, per inſtrumentum durum obtuſum, motu, preſſu, vel reſiſtentia adplicatum.

Ulcus

Ulcus) Solutio continui facta in parte molli [ulcera enim offium aliter vocantur] vetusta , conjuncta cum cacochymia in soluta parte. Hic humor malus erit, vel blandum pus, tuncque ulcus benignum dicitur; vel ichor, & erit ulcus ichorosum; vel sanies, vel virus, tuncque sanioſum dicitur, aut virulentum.

Corrosio) Solutio continui in parte molli ab acri liquido in aliquo haerente, & erodente.

Dilaceratio) Solutio continui in parte molli, facta per fibrarum distentionem.

Fractura) Solutio continui in osse.

Fissura) Quando os per longitudinem finditur.

Exfoliatio) Quando ossis lamellae separatae secedunt.

Caries) Solutio continui in parte dura ab applicata materie acri, erodente lamellas osseas

Spina ventosa) Caries orta a medulla primo affecta.

Tales differentias morborum videas supra centum ab auctoribus enumerari: non incommode tamen ad has paucas classes revocantur . Has classes medicus tenetur percurrere animo , & examinare singulas , quot morbi in solida parte ex situ , figura , magnitudine nasci possint &c. Nisi enim distinctas harum rerum ideas animo teneat, turpiter errare poterit in diagnosi, prognosi, & therapia morborum . Qui vero haec omnia accurate in memoria retinuit , is , quamprimum difficilior casus ipsi offertur, repraesentabit sibi omnia possibilia mala , & symptomata a scriptoribus descripta, quae huic praesenti morbo adfinia fuerint. Ea ergo cum aegritudine oblata comparat, & in notitiam causae proximae venit . Chirurgi non alia ex ratione continuo os scalpunt , & urunt , quando denudatum est , nisi quod exfoliationem ossis cum carie , hanc cum spina ventosa confundant .

HUMORUM MORBI.

714. UT rite intelligantur deinde morbi humorum , atque accurato digerantur ordine , scire est dotes in iis requisitas esse, vel universales cuicunque liquori necessarias ; vel singulares ; quibus donantur humani ; denique privati hujus, illiusve, singularis hominis indolem in humore constituentes. Universales quidem sunt, ea parvitas partium , quae omnem fugiat sensum nudum , tam parvus nixus in contactum

mutuum, ut minima vi ſenſibili ſuperari queat, ea ſuperficierum lubricitas, ut ſe invicem vix implicent. At reſpectu naturae humanae accedunt plurimae equidem aliae dotes, unde profecto & multi admodum morbi oriuntur.

715. Qui omnes morbi tamen revocari facile poſſunt ad copiam, vel qualitatem laeſam, ſi fluida quidem in ſe ſpectantur.

716. Si autem conſiderantur quatenus coercentur in ſolidis definitis, tunc loco inprimis, aut proportione, peccare deprehenduntur.

717. Humoris boni ea abundantia, quae laedit functiones, vocatur πληθώρα. Quae intelligitur concepta bona chyloſi, haematopoieſi, concurrentibus una cum parciori exhalantium diſpendio. Hinc deſcribunt, quod ſit vel ad vaſa, vel ad vires.

718. Humoris boni ea inopia, quae laedit functiones, raro adeſt, niſi ſubito vis externa eam effecerit, quum caeterum mala ſimul adſit in humoribus temperies.

719. Humoris qualitas illa, quae laedit functiones; κακοχυμία appellatur. Ea eſt vel haerens in fluidis, quatenus ſpectantur ſeorſum partes componentes ſimul maſſam fluidi; vel in tota mole fluidi ſimul conſiderata, ut parte ad conſtituendum corpus humanum concurrente.

720. Si conſideratur morboſa indoles in unaquaque particula humoris, ea haerebit vel in mole aucta, aut minuta, vel in ſoliditate particulae nimia, aut minore; vel in figura, tum in rigiditate, flexilitate, elaſticitate, cohaeſione varia, aut denique diviſibilitate, conſiſtet.

721. Molis auctae in partibus humorum idea exhibet horum immeabilitatem, ἐμφραξιν, in vaſculis minoribus, ἀτροφίαν, σύμφισιν, συνίζησιν.

722. Molis minutae in partibus humorum idea exhibet Διαπνοὴν, & κενεαγγείαν nimiam.

723. Soliditas aucta in partibus humorum ſi concipitur, habetur vis nimis immutans tam ſolida, quam fluida, & ſimul intelligitur in ſolidis partibus ἀναξόμωσις, διαπήδησις, διαίρεσις, in fluidis vero nimia attenuatio, & attritus.

724. Si

724. Si intelligitur ſoliditas nimis imminuta, concipitur inertia tam in vaſa, quam in fluida, hinc & quies, & cita cohaeſio.

725. Peccat particula humoris ſua figura tum inprimis, quando a natura ſphaerica recedens angulosam acutam induit; hinc motum ſuum integrum parvae parti applicans acris fit; receſſus hi varii ſunt, ſed commodiſſime revocantur 1. ad acrimoniam mere mechanicam dictam, ubi, omnibus iiſdem manentibus, ſola figura in angulos ſolidos acutos componitur. 2. Ad acrimoniam ſalinam dictam, quae hic inprimis eſt muriatica, ammoniaca, acida, alcaleſcens, fixa, volatilis, ſimplex, compoſita. 3. Ad oleoſam, quae eſt olei in ſpiritus attenuati, olei attritu nimio quaſi exuſti, olei ſalini, olei terreſtris, olei acris quaſi exuſti ſalini, & terreſtris ſimul. 4. Ad ſaponaceam acrimoniam, qualis in venenis animalium, & vegetantium deprehenditur. 5. Ad acrimoniam ex quatuor praecedentibus compoſitam, tum & eam, quae ab aſſumtis acribus in corpore ſaepe naſcitur, ut a vitriolis metallicis.

726. Eſt & morbus gravis, vixque ſanabilis humoris, ſi ejus particulae tam rigidae, ut vi corporis humani ſubigi, inque idoneas maſſulas figurari, dividique, nequeant.

727. Sed & eaedem nimis mutabiles in ſuis figuris morboſae ſunt: etenim, complanatis ſuperficiebus, auctis contactibus concreſcunt.

728. Quin & notabilis eſt morbus in partibus nimium elaſticis noſtrorum humorum: quippe qui nimium mutat aſſiduo omnem humorum compagem, ad minimam mutationem caloris, aut motus comprimentis.

729. Imo & nimis firma cohaeſio corpuſculi in qualibet particula mala eſt: nam impeditur ſic productio minorum molecularum ex majoribus, quae tamen tam neceſſaria ad integritatem vitae. Contra vero nimis facilis diviſibilitas nocens eſt; namque repugnat conſtantiae ſanitatis, & vitae.

730. Et ſunt ſane hi morbi maximi quidem momenti in Scientia Medica, & intellectus eorum baſis certe optime Pathologiae: intelligi tamen vix queunt, niſi accuratiſſima obſer-

vatione ſuorum effectuum, quos in corporibus aegris praeſtant: unde & patet ſic humorum *ἰδιοσυγκρασίαν* morboſam optime perſpici.

731. Si autem ſpectaveris humores totos ſimul, deprehendes morbos eorum praecipuos eſſe, vel nimiam fluiditatem, vel nimiam tenacitatem, tum excedentem horum motum per vaſa, aut quietem eorumdem nimiam, aut denique morbum compoſitum ex vitiis recenſitis (717. ad 731.) hactenus.

732. Oriuntur & morbi notabiles in humoribus manentibus iiſdem, ſed ſola mutatione loci morboſis redditis; cujus mali duae ſunt claſſes: 1. Si nimis aucta diametro vaſis, craſſiores humores recipiuntur canalibus arctioribus, qui ſenſim anguſtiores fiunt. 2. Si ruptis quomodocunque vaſis exeunt humores, colliguntur in interſtitiis a diſtentione factis inter partes ſolidas corporis; intelliguntur huc pertinere, inflammatio, aneuriſma verum, varix, ſugillatio, aneuriſma ſpurium, *ἐκχύμωσις*, a ſanguine errante in ſuo loco. Tum oedema, puſtulae, hydrops, membranae celluloſae, capitis, thoracis, abdominis, uteri, ovarii, teſtium, ſcroti, peritonaei, habitus totius corporis, a lympha ſimiliter peccante. Tandem emphyſemata ab aere. Creberrima omnium ſedes in membrana celluloſa, tenella, facile diſtendenda, laceranda.

733. Humores autem hi ſtagnantes, collecti, effuſi, calore, & quiete putreſcunt, purulenti, ichoroſi, rodentes, acres, fiunt, ſtamina tenella ſolida deſtruunt, unde ſinus, fiſtulae, ulcera, gangraenae, ſphaceli, cancri, & ſimilia.

734. Sunt autem hae [699. ad 734.] primariae morborum differentiae, ex ipſa natura eorum petitae, quae certe maximam partem adeo foecundae aliis producendis morbis, ut hinc fere etiam inter cauſas morborum recenſeri mereantur.

735. Uſu vero obtinuit inter Medicos, ut praeterea diſtinxerint morbos ex quibuſdam accidentibus externis, quae quamplurimis diverſiſſimis communia ſunt, quae tamen diſtinctiones & uſum in Medicina celebrem habent, licet nimium ſubtili diviſione multiplicati ſint, omiſſis ergo aliis praecipue ſunt ſequentes.

736. 1.

736. 1. Ratione cauſae ſunt, ἰδιοπάθεια, συμπάθεια, προτοπάθεια, δευτεροπάθεια, hereditarius; connatus, acquiſitus.

2. Ratione ſubjecti ſunt; morbi aetatis, puerorum, juvenum, adultorum, ſenum; morbi generis, maſculini, foemini, virginei, gravidae, parientis, nutrientis; tum univerſales, & particulares.

3. Ratione temporis; acutiſſimi intra quatuor dies terminandi; peracuti intra ſeptem; acuti intra dies viginti; chronici reliqui omnes; dein verni, vel autumnales, continui, continentes, intermittentes.

4. Ratione effectuum; ſalubres, benigni, maligni, ſanabiles, inſanabiles, lethales, contagioſi.

5. Inprimis ratione ſtatus; initii, progreſſus, ſtatus, decrementi, finis.

§. DCCXIV.

„ Quando liquor aliquis naturalis degenerat in quodcunque poſſibile vitium, quod a medico attento obſervari poſſit. Liquores vocamus, quorum maſſae ſenſui ſubjiciuntur, particulae vero inſenſibiles ſunt, eaedemque ita parum cohaerent, ut motus uni parti impreſſus eam ab aliis partibus ſeparet, non dimoto toto, & abſque ulla notabili reſiſtentia. Particulas inſenſibiles eſſe oportet, alias arenae cumulus liquor eſſet. Quando tamen ſabulum ſubtiliſſimum eſt, quali in clepſydris utimur, tunc fluido proximum eſt: & ſi ejus ſabuli particulae poſſent minutiſſimae reddi, ut earum nulla ſeorſim oculis ſubjiceretur, tunc iſte arenae cumulus humor vocari poſſet; fluit enim, ſed partes habet ſenſibiles. Diſſolve in aqua regia, jam humor eſt. Praeterea has moleculas oportet abſque vi notabili a ſe invicem recedere, non penitus nulla, ſed adeo parva, ut pars facilius a toto ſeparetur, quam reliqua trahantur. Viciſſim, quando ſolidum corpus premo, tunc totum eodem tempore cedit, & movetur. Ita glaciei fragmentum digito percuſſum loco movetur, neque pars percuſſa a reliquo corpore glaciei ſecedit. Si eamdem glaciem ad ignem liquaveris, digitumque intinxeris, diſcedet utrinque fere abſque reſiſtentia pars a parte. Ergo glacies ſolida eſt, aqua humor. Nunc in homine humores concreſcibiles ſunt, ab aliis in rerum natura liquoribus diverſi ea dote.

• *Neceſſarias*) Uti ſi partes ſenſibiles factae fuerint, aut tantus inter particulas nexus generetur, ut maſſa potius loco moveatur, quam partes ſeparentur. Ita poterunt elementa inter ſe connaſci, & in ſolidum corpus abire.

Humani

Humani) Ita vocamus eos humores, qui ex aere, cibo, & potu in corpore humano ita mutantur, ut noſtri fiant. Extra hoc corpus integra natura nihil ſimile facit. Nunc in his humoribus certa ſanguinis denſitas eſt, certa ſeri: mutentur hae denſitates, liquores deſcendent a natura humana, & morbus erit, qui non pendet a generalibus adtributis humorum. Praeterea cuique homini propria idioſyncraſia eſt, ſ. craſis humorum peculiaris: bilis Sempronii non eſt bilis Caji, neque ſanguis Sempronii ſanguis Caji; & in urina diverſitas etiam oculo ſubjicitur. Ex hac diverſa elementorum proportione, quae idioſyncraſiam facit, innumerabiles morbi oriri poſſunt.

§. DCCXVI.

Loco) Per metaſtaſin varii morbi oriuntur, & boni humores in bonis, ſed alienis vaſis poſiti, morboſi dici poſſunt, quia morbos omnino faciunt. Quando ſanguis ruber in vaſis ſecundi generis deprehenditur, inflammatio naſcitur, quae utplurimum ab hac ſola tranſmigratione oriri ſolet.

§. DCCXVII.

Plethora) Ita vocamus bonorum humorum exceſſum, qui functiones laedit. Quando homo viſcera χυλο- & αἱματοποιητικα robuſta habet, in vaſis autem non ea diſpoſitio eſt, ut humores ſatis adtenuentur, atque perſpirabiles fiant, tunc plethora generatur. Ita in bellis aliquando ambo femora homini auferunrur, & una tertia pars corpori demta eſt, viſcera vero chylopoietica, & haematopoietica ſunt eadem, & eamdem copiam ſanguinis praeparant, ergo naſcetur plethora. Haec plethora eſt vel ad vaſa, vel ad vires. Ad vaſa vocatur, quando tanta copia bonorum humorum eſt, ut humores in arteriis, veniſque deſinant comprimi, ſed vaſa diſtendant, ut duplo tumidiora fiant. Id unice fit in maximis vaſis chyliferis, ſanguiferiſque, & interim reliqua vaſa comprimuntur. Plethora ad vires eſt, quando tanta humorum copia eſt, ut cor ſanguinem propellere non valeat, & momentum movendum majus ſit potentia movente: tunc liquores ſtare neceſſe eſt.

HELMONTIUS iiſdem uſus argutiis, quas in ſcholis reprehendit, non admittit plethoram: nam, ſi non eſt vitium humorum, inquit, neque morbus eſt; ſi morbum fecerit, jam degenerarunt humores, neque morbus reſpondet definitioni plethorae, ſed ad claſſem cacochymiae pertinet. Verum HELMONTIUS HIPPOCRATIS mentem non percepit, quando in n. 3. Sect. 1. Aphoriſmorum ait „ Qui in ſummo vigore conſtituuntur, ii in maximo periculo verſantur. Neque enim in eodem ſtatu manere poſſunt, neque in melius proficere: ſupereſt, ut in deterius ruant. Homo plethoricus bene habet, quamdiu ſanguis ipſi per nares evacuatur, aut

per

per venas haemorrhoidales. Sed quomodo impedies, ne idem sanguis abundans, aeque facile aliquam venulam plexus choroidei rumpat, & in ventriculos effundatur. Ne hujusmodi eventus accidat, pergit HIPPOCRATES, his athleticis hominibus corpus solvendum esse, & vasa evacuanda, ut corpus iterum augeri possit. Ergo plethoram quidem morbum esse non dixit, sed causam morbi futuri, adeo proximam, ut, si velis morbum sanare, necessario prius plethoram solvere debeas.

§. DCCXVIII.

Inopia) Nunquam credo aliter oriri, nisi per vasorum vulnera: per abstinentiam, quando novus humor in corpore non regeneratur, cacochymia nascitur. De vulnere vero hic non est dicendi locus; cum effusio sanguinis cum solutione continuitatis in vulnere conjungatur, atque adeo pertineat ad morbos compositos.

§. DCCXIX.

Κακοχυμια) Degeneratio sanguinis, qui a statu naturali recedit, sive in elementis vitium fuerit, sive in miscela.

§. DCCXX.

Mole) Tota massa una superficie contenta, quae major dicitur, quando majorem locum occupat.

Nimia) Particula quaeque potest vel nimis compacta esse, vel nimis parum: utraque conditio morbum faciet.

Figura) Idem corpus mutata sola superficie novas vires adquirit. Omnes in corpore humano particulae, quae adunatione sua humores nostros efficiunt, eaedem mutabiles sunt. Quando vero in massam humorum nostrorum corpuscula introducuntur, quorum figura mutari nequit, ea in venena abeunt, & humores nostros ita mutant, ut sanitas cum ea mutatione consistere nequeat. Uno verbo, globulus ruber tamdiu & ruber manebit, & sanus, quamdiu in sex globulos serosos resolvi potest, & neque nimis cito dissilit, neque nimis rigidus est.

§. DCCXXI.

Auctae) Quando homo rectissime valet, moleculae vero, quae per vasa fluebant, nunc mole augentur, & certa mensurata superficies major fit, tunc oritur immeabilitas. Nam extremitates fistularum capillarium debent admittere corpuscula adeo parva, ut per orificia vasorum transire possint. Quando nunc una particula adeo crassa fit, ut per solitam vasis aper-

aperturam tranſire nequeat, orietur morbus, quem ἔμφραξιν diximus. Quando fiſtula primi generis obſtruitur, tunc canales laterales, qui infra locum obſtructionis oriuntur, omnes atrophiam patiuntur, nihil enim a corde recipiunt: &, cum vaſculum evacuatum continuo concreſcat, ut cavitas nulla fiat, hinc συνιζησις fiet. Intelligitur adeo, quomodo ex ſimplici obſtructione in primo genere vaſorum tam varii in diverſis ſubjectis morbi oriri poſſint.

§. DCCXXII.

Minutae) Recentiores hos morbos exploſerunt, & CRAANENIUS, atque Cl. BONTEKOE ſcipſerunt, humores corporis humani nunquam nimis ſubtiles fieri poſſe. Verum ex vaſis primi generis, quod a corde ſanguinem accipit, cordique reddit, nempe ex arteriis, veniſque rubris, humores derivari debent in reliqua genera minora, & ex iſtis iterum in majora redire. Hoc autem primum genus vaſorum, quo omnes rubras, & arterias, & venas, & cor ipſum comprehendo, ſecundo genere eo fortius eſt, quo plus liquidi vehit. Adeo, ſi primi generis humores, globuli nempe rubri, adeo tenues facti fuerint, ut in ſerum mutati per ſecundum genus tranſire poſſint, tunc cum ſecundum genus adeo multo dilatabilius ſit genere primo, in ea ratione nempe, quo tenuioribus humoribus deſtinatum eſt, ſequitur, ut ex contracto primo genere omnis liquor ex arteriis primi generis in ſecundum tranſeat, & parciſſima liquidi copia in venas primas redeat; ſicque eadem ratione in aliis vaſis fiet, & ſic vera naſcitur idea conſumtionis hecticae Anglorum, quam vocant conſumtion, diverſiſſimam ab altera, quae cum purulento ſputo conjungitur. Vides hominem pulcherrimum, incipit tabeſcere, & flacceſcere emarcidi floris ſimillimum, & omni mane ſudore diffluere: quid mutatum eſt in hoc ſaniſſimo corpore? procul dubio aliquid in elementis, quibus deeſt ea vis, a qua in majores maſſulas compinguntur. Sudabit ergo, donec exſiccatus pereat. Si efficere potueris, ut ſanguis craſſus in primo genere maneat, ſanabuntur aegri. Ergo monebo hominem, ut omni mane, & veſperi corpus ſuum fricet per ſemihoram, cibos ingerat ſolidiores, equitet &c. haec ſola medicatio proderit, ſi aliqua prodeſſe poteſt. Inde intelligitur, in hoc morbo adtenuantia nocere, cum ipſa tenuitate nimia humores peccent. Praecipua hic medicamenta ſunt, quae humores compingunt, ut equitatio. Quamprimum enim globulorum rubrorum ſatis magna copia adeſt, ii in vaſis rubris manent, neque porro corpus diffluit κενεαγγεια, vaſa enim evacuata ita ſe contrahunt, ut pene nulla videantur.

§. DCCXXIII.

§. DCCXXIII.

Soliditas) Ponderositas specifica, sive pondus in eadem loci portione majus, quam in alia particula, ad quam refertur. Sanguinis humani pondus debet ad aquae pluviae pondus specificum esse, uti 13. ad 12. hinc in aqua fundum petit, quando cum ea permiscetur. Si nunc globuli mercuriales, decies quater ponderosiores aqua, in sanguinem venerint, agent equidem 13ies fortius, quam reliqui globuli. Si ex eodem scloperto globulos aureos, plumbeos, stanneos, ligneos, suberinos explosseris, eadem vi ejusdem ponderis pulveris pyrii incitatos, & haec omnia globulorum genera projeceris super planum album, invenies sphaerulas ponderosissimas longissime a scloperto lapsas, reliquas eo propius, quo quaeque levior fuit. Nempe quo corpus gravius est, eo magis motum acceptum in linea recta pergendo continuat; & eo majori vi in alia corpora impingit. Nunc in comparatione nostra cor scloperum est; particulae magis ponderosae rectius iter adfectant, & longius progrediuntur, & majori momento & alia fluida, & solida percutiunt. Ergo sive sanguinis molecuiae ipsae densiores factae fuerint, sive mercurium sanguini admiscueris, solida vim magnam patientur a globulis gravioribus, & aliae sanguinis sphaerulae contundentur &c.

Ἀναστόμωσιν) Observatum est, mercurium diarrhoeam cruentam feciisse, cum globuli mercuriales orificia vasorum ita dilatassent, ut per patulos fines ipsum sanguinem transmitterent. Aliis sanguis ruber ex gingivis prosilit &c.

Διαίρεσιν) Hinc fit, ut sanguis inflammatorius, qui idem ponderosissimus est, toties maculas rubras, vel purpureas producat; sanguis nempe, ex ruptis vasis exstillans, sub cute effunditur.

Attenuatio) Quando sanus homo mercurio utitur, & mercurius in vasis manet, sanguis totus in aquam mutabitur, quae per os aegri effluet, ut qui ducentas libras pependerat, centum tantum libras corporis sui conservet. Idem contingit, quando aliud remedium sanguine ponderosius massae humorum admiscetur: indeque, in vasis actuosis, horrendi effectus sequi poterunt.

§. DCCXXIV.

Imminuta) In homine debili, minus firmo, in puero, & sexu inprimis muliebri, tempore virgineae plethorae, vasa quidem replentur, & distenduntur ab humoribus alimentariis, non autem reagunt: hinc liquida tenuia, & aquosa, & sanguis debilis, lymphaeque simillimus ex chylo generantur. Quamdiu hae puellae quietem degunt, commode habent: quamprimum vero corpus movent, continuo anhelant, quia nempe humores

mores nimis rari in vasa non satis potenter premunt, neque solida legitimo robore contra liquores reagunt: hinc chylus non in sanguinem mutatur, & seri lactis similis manet.

§. DCCXXV.

Sphaerica) Omnia, quae adsumimus, figurantur in sphaeras. Serum, lac, pinguedo, particulis sphaericis componuntur, quae prius ramosae, aut polyedrae fuerant: & ipsa elementa sphaerica esse, non absurda conjectura est, cum haec figura ubique regnet, quamdiu sensibus accessus patet. Quando sanguinis recens ex vena emissi gutta vitro excepta microscopio opponitur, adparet eam partim ex sphaerulis componi, partim ex intercurrentibus salibus, instar spiculorum longis. Ergo tales in sphaeras minime mutantur, sed vel figuram diu non immutatam conservant, quae medicamenta sunt: vel omnino nunquam mutant, neque in sphaeras unquam abeunt, suntque venena.

Angulosam) Longe alius effectus est ejusdem materiae, prouti vel in sphaeram figurata fuerit, vel in angulosam speciem. Primo particulae rotundae omnium minime cohaerent, quo magis ab hac figura recedunt, eo magis cohaerent. Deinde quando ex drachma una chalybis fusa globum facio, hunc certe deglutire potero, aut manubus tractare, aut vulneri demum admovere, absque ulla noxa. Si vero eamdem drachmam chalybis, nulla parte demta, nulla materia addita, in lanceolae chirurgicae figuram finxeris, ea certe in manu compressa manum mediam transfodiet, deglutita sanguinem ad citam mortem usque eliciet, & viscera discindet. Non ideo venenum factus est hic chalybs, sed figuram unice aliam induit.

Acris) Quo minores sunt inclinationum anguli, eo major est in cuneo penetrabilitas: id olim Geometrice demonstravi. Si libro corpus humanum ita percusseris, ut plana superficies voluminis cutem adtingat, tunc mille puncta carnis humanae tanguntur a mille punctis libri, & quaevis millesima pars percussae cutis excipiet unam millesimam partem impetus. Verum, si nunc eadem vis in unico puncto corpus humanum percusserit, tunc vis feriens eadem erit, sed una millesima pars corporis eam totam patietur; ergo obstaculum, sive pars percussa millecuplam patietur vim, quam in priori casu patiebatur, &, cum procul dubio corpora cedant ictui in ratione actionum impressarum, vascula minima valide mutabuntur ab ictu libri, cujus angulus praeit, & destruentur, & pars percussa dividetur. Atqui corpus acre est corpus densum, rigidum, desinens in acumen, & motum suum pauciissimis punctis aliorum corporum imprimens. Quo acutius idem est, & pauciora puncta sunt, in quae vim suam exercet, eo gravius laedet ea corpora, quae percutit. Sed densum esse necesse est. Nam corpus ferreum cavum, non ita graviter laedit, ac si

idem

idem corpus mercurio repleretur; hac enim arte vim percuſſionis mirifice augeri laniſtae norunt. Verum neque tunc acre erit, niſi ſimul rigidum fuerit: longe enim alius, & major, effectus eſt chalybei teli, quam plumbei. Idemque oportet in acumen figuram ſuam terminare; nam ſphaera ferrea non laedit. Has nunc conditiones, figuram acutam, pondus, & rigiditatem microſcopium in ſalibus invenit.

Salinam) Sal eſt corpus ſenſibile, compoſitum ex corpuſculis inſenſibilibus, in aqua fuſile, quod guſtum noſtrum definito ſenſu ſalſedinis adficit. Sales omnes acres ſunt, ſive nativi fuerint, ſive factitii: nullum enim ſalem oculo admoveris, quin dolorem faciat, manifeſtum acrimoniae indicem.

Muriatica) Salis gemmae, aut marini, aut fontinalis in aqua diſſoluti.

Exuſti) Oleum componitur ex globulis: idem vero exuſtum, aut in ſartagine nimis diu frixum, aculeatum fit, & exurit. Magno enim igne, vel ipſa vetuſtate blandiſſimum lac, & butyrum ita amara fiunt, ut ferri nequeant. Quando animalia comburuntur, tunc olea haec fumi ſpecie adſcendunt, & in ſales mutantur.

Saponaceam) Haec vis in animalibus, & vegetabilibus venenis vix explicari poteſt, cum adeo mirifice operentur, ut ſubito omnia genera mutationum in motu exerceant. Quando homo non adſuetus Lepidium mandit, os inflammatum habebit; quando deglutit idem, patietur anginam, ſed fugacem; quando in ventriculum majori copia deſcendit, vomitum facit, & dolorem. Et hanc adeo acrem herbam Erucae minimae depaſcuntur, neque ſentiunt eam acrimoniam. Ergo non mechanica vis eſt, quae ita mirabilis mihi videtur, ut neſciam, quid de ea docere oporteat. Saponaceam eam vocamus, quia neque ſal ſolus, neque oleum ſeorſim agit. In ſpiritu cochleariae acrimonia minor eſt, quam in ipſa cochlearia. Sed horum acrium aliqua longe funeſtiſſima ſunt, & quorum effectus nemo praevideret *a priori*. Bufo ex rictu ſpumam fundit ſalivae ſimilem, nullo odore, neque ſapore eminentem; ea tamen deglutita tormina, mortemque faciet. Cicuta aquatica GESNERI ſatis grato ſapore eſt, & placere poteſt ignaro, quam dirum tegat venenum: hinc multi pueri hac ratione perierunt, decepti blanditate ſaporis. Vix ſtomacho tamen excepta eſt, cum dolores, & tormina mirifica excitat, ipſamque mortem.

Acribus) Quando haec omnia viribus convulſionum, aut vomitu, aut purgatione eliminari nequeunt, neque viribus corporis mutari in figuram ſphaericam, tunc pharmaca fiunt. Optime veteres alimentum dixerunt eſſe, quod adſumtum, cum mutabile ſit, in id corpus abeat, quod mutavit, ſi natura cibo iſto fortior fuerit. Pharmacum vero medicamentum eſt, quod adſumtum in corpore mutatur a corpore, ſed & ipſum interim corpus noſtrum mutat. Ita colocynthidis drachma ſemis adſumta acerrimum venenum eſt, & dyſenteriam facit: elicit enim materiam liquidiſſimam, deinde ipſum ſanguinem. Hujus pharmaci moderatam quantitatem

tem capit homo robuſtus : ejus certe hominis corpus a colocynthide mutabitur, ſed idem ita mutabit colocynthidem, ut poſt aliquot horas iners fiat. Niſi haec mutatio hoc modo pharmacis accideret, tunc certe a medicamento emetico ſemel adſumto, perpetuus vomitus ſequeretur. Quando vero corpus humanum adeo debile eſt, ut a medicamento mutetur, neque viciſſim medicamentum mutare valeat, tunc fit quod hypercatharſin vocamus. Denique venenum eſt acre, quod a vi vitae domari nequit, & pergit vaſa deſtruere, & diſſolvere liquores humanos, donec totam machinam deſtruxerit. Hinc non recte faciunt recentiſſimi medici, qui ubique metallica medicamenta adhibent. Prudentior medicus, non ad praeſentem morbum unice reſpicit, ſed ad totam ſuperfuturam vitam. Male certe ad uncias octo mercurius exhibetur, partitis etſi vicibus, in morbis aliter ſanabilibus. Non diffiteor, morbos dari a ſolo mercurio ſanabiles: ſed idem humores noſtros ſaepe corrumpit. Facile eſt in juniora corpora robuſta haec metallica infundere: multo vero minus facile dictu, quomodo eadem ex corpore ejici queant.

§. DCCXXVI.

Rigidae) Animalia, & inprimis homines, diverſiſſima quaeque alimenta ingerunt, ex omnibus autem pene ſimili modo ſphaeras efficiunt, quae figura ad laedendum inertiſſima eſt. Dum enim circulus rectam lineam tangit, cum ea angulum efficit adeo acutum, & exiguum, ut nulla inter circulum, & tangentem recta linea introduci poſſit, quin circulum ſecet. Deinde angulus, quo circulus, aut ſphaera ſuperficiem rectilineam ferit, is omnium angulorum poſſibilium obtuſiſſimus eſt : vires autem penetrantes ſunt, uti acumina angulorum. Ergo vis, quam circulus imprimit, inter omnes poſſibiles caſus minima eſt, & ab ipſis vicinis circuli punctis ſuſtinetur. Quamprimum autem corpus in polyedram figuram degeneraverit, tunc laedere poterit.

Contactibus) Haec claſſis morborum, longe utiliſſima, a pleriſque medicis praeterviſa eſt. Corpus humanum ita admirabili artificio conſtructum eſt, ut innumerabiles vaſorum ordines contineat : &, ſi centum fuerint ordines, primus omnia contineat, quae reliqui nonaginta novem, & pro omnibus iis ordinibus laboret: ſecundus pro nonaginta octo ſeriebus, ultimus demum unice pro ſe ipſo. Ergo corpus humanum non eſt hydraulica aliqua machina, per quam homogeneus aliquis liquor movetur; ſed is humor, quem primum genus vaſorum continet, idem debet ſucceſſivis mutationibus in reliquos omnes formari: idemque, qui in primo genere craſſiſſimus fuit, continuata vitae actione intra viginti quatuor horas adtenuatus poterit in ſecundum genus tranſire, indeque porro in tertium, & reliqua. In primo genere humores pene ſolida ſunt, nam ſanguis ex vena effuſus, cogitur in placentam, quae ex uno vaſe in aliud

trans-

transferri poteſt, ne gutta deſtillet; ſolidus enim eſt, & a ſolo mechanico motu in ſtatu fluiditatis retinetur, continuo ſolidam conſiſtentiam recuperaturus, quamprimum iſte adfrictus ſublatus eſt. Hanc ſoliditatem neceſſariam eſſe demonſtravi, ne omnes humores in minora vaſa diffluant, atque cordis egeſtas oriatur. Neque tamen nimia debet eſſe, ſed ſuperabilis. Ergo ſanitas hominis in eo ponitur, ut ex humoribus craſſiſſimis tenuiſſimi generentur, non ſubito quidem, ſed lento gradu: ita enim penus in primo ordine ſufficit, ut ex ea ſequentia vaſa liquidis ſuis repleri poſſint, ſucceſſive elaboratis. Quando vero maſſa rubra nimis facile mutatur, homo inſtabilis fiet, neque ſanitas conſtans aderit, niſi primum genus roboretur equitatione, aliiſque medicamentis hujusmodi.

§. DCCXXVIII.

Elaſticitas) Homines ſunt, qui ex mutationibus tempeſtatis ita mutantur, ut vix oculis fiderem, qui mutationem videbant. A pauciſſimis baccis ribeſiorum, aut ceraſorum vidi homines intumuiſſe toto corpore, non in ventriculo, & inteſtinis ſolis, ſed & brachia, & faciem turgidam factam, ſic ut omnino videatur particulas humorum in his hominibus nimis extenſiles, & mutabiles fuiſſe. Hinc ita inſtabilis in multis ſanitas. Quaenam vero cauſa horum ſubitorum motuum, & rarefactionum? Paſſim reperimus poteſtates motuum generatrices, de quibus nemo mechanicorum cogitaret, niſi per experimenta innoteſcerent. Ita tartarus vini rhenani per annos, & ſecula poteſt conſervari quietus. Si eundem, poſt centum annorum quietem ſuper ignem poſueris, ſubito certe cum ſummo fragore lagena diffringetur. Apis pungit extremum articulum digiti in puella, alter in ſpinam incidit, poſt aliquot minuta horae & digitus, & brachium utriuſque quadruplo ſe ipſo majus eſt. Rarefactio eſt humorum, abſque augmentatione ſolidorum.

§. DCCXXIX.

Cohaeſio) Nam impeditur productio minorum particularum, quae ad vitam requiritur.

Nimis facile) LEEUVVENHOECKIUS viam nobis aperuit ad hos morbos intelligendos, dum in naturam ſanguinis inquiſivit. Acu digitum pertudit, tuncque cylindrum cavam, vitream, capillarem in vulnus introduxit: ita ſanguis in tubulum adſcendit, hunc microſcopio adjutus contemplatus eſt. Invenit globulos in ſanguine rubros, & flaveſcentes alios, & alios penitus pellucidos, qui quaſi umbrae adparent, & lymphain pellucentem componunt. Rubrorum globulorum unuſquiſque in ſex elementa ſua flava diſſilit; globulus flavus iterum in ſex pellucidos: deinde ſequuntur alia longa ſerie liquida, quorum ultimum forte pluſquam centeſimo

loco

loco a ſpiritu diſtat, & id eſt, quod Spiritum vocamus. Ex penultimo ergo globulo ultimus generatur, idemque ex primo, per omnes ſucceſſivos gradus, forte vigeſimo & primo die. Si quando nunc hi globuli minores nimis cohaerent, ut difficulter in minores dividantur, morbus eſt, maxime ſi praeterea ſcaber fuerit. Hujuſmodi degenerationes globulorum videntur in morbis inflammatoriis eſſe, ut in flavos globulos rubri non ſecedant, hinc primi tantum generis vaſa repleantur, depletis interim reliquis omnibus: inde languor, & debilitas. Quando vero nimis facile diſſiliunt elementa, tunc perinde corpus debilitatur, cum cor depleatur, & minima vaſa, cellulaeque repleantur, & hydrops naſcatur.

§. DCCXXX.

Ιδιοσυγκρασιαν) Duo homines, in nulla forte particula corporis ſui ita differunt, ut diſcrimen ab anatomico demonſtrari poſſit: horum idem victus eſt, & ſimilis diaeta, neque tamen eoſdem humores generant: alter enim eumdem cibum in bonum chylum mutat, alter ex eodem alimento aegrotat. Hujus phaenomeni ratio eſſe videtur, quod naturalis quaedam inter humores ipſos, & inter humores, & ſolidas partes, ſive vaſa, & inter vaſa demum, & vaſa, rubra ad rubra, rubra ad ſeroſa, & ſic porro, proportio ſit. Si nihil in toto corpore mutatum fuerit praeter proportionem inter vaſa primi, & vaſa ſecundi generis, ex hac ſola diverſitate, humor, quem haec vaſa elaborant, totus alius naſcetur. Hinc impoſſibile eſt dare generalem aliquam regulam exercendi artem. Millenos certe aegros curavi, quibus ſyrupum roſarum pallidarum praeſcripſi, innocentiſſimum reperi in omnibus, & benigniſſimum cathartici genus. In alio tamen, milleſimo primo forte aegro, idem ſyrupus adeo valide alvum duxit, ut convulſiones excitaret. Millena millia mortalium pomis veſcuntur; dantur tamen aliqui, qui ex pomorum odore animo linquuntur, & pene exſtinguuntur, adeo incredibilem inde anxietatem patiuntur. Aliis ſimilia mala a caſei odore accidunt. Haec in univerſum adeo ſubtilia ſunt, ut ſolo effectu obſerventur, & videntur pendere a proportione iſta ignota inter humores, & humores, humorum ad vaſa, vaſorum ad vaſa.

§. DCCXXXI.

Fluiditatem) Hujus natura ponitur 1. in diminuta mole elementorum fluidorum, 2. in diminuta cohaeſione, 3. in utraque cauſa. Contrariae cauſae tenacitatem faciunt.

Motum) Motus, & humores mutat, & vaſa, & diametros pororum, quae in eadem ratione ampliores fiunt, quo magis vires diſtendentes vel in velocitate, vel in mole liquidi augentur.

§. DCCXXXII.

§. DCCXXXII.

Arctioribus) Funeſtiſſimi morbi naſci poſſunt ex ſola transfuſione humorum optimorum in ſaniſſima, ſed aliena, vaſa. 1. Quando canales laterales ita diſtenduntur a vi liquidi agentis in parietes canalis majoris, ut canalium, qui inter maximos, & minimos medii ſunt, oſtia mutentur: hoc facto non fieri poteſt, quin humores in aliena transfundantur. Arteria aorta continet omnes ſeries liquorum decreſcentium. Ex aorta, per latera, tot derivantur canales decreſcentes, quot ſeries ſunt elementorum in ſanguine, quem aorta vehit. Hinc cuilibet ſeriei ſua diameter eſt. Primum genus eſt globulorum rubrorum, hos oportet contineri in corde, & utraque arteria magna, quae ex corde prodit, earumque ramis rubris, & in utraque vena magna, quae in cor redit, ejuſque ramis rubris. Haec circulatio rubra eſt. Sed in latere minimi vaſis rubri oſculum eſt vaſis ſecundi, quod non recipit globulum rubrum, verum omnia, praeter hoc ſolum, humana liquida. Quando nunc oſtium hoc ſecundi generis vaſorum, flavi nempe, latius factum eſt, tunc globuli rubri, qui in prima vaſorum ſerie circumvehuntur, omnes tranſibunt in canales laterales, generis ſecundi, quo non aliam niſi ſecundam ſeriem, & reliquas minores tranſire oportuerat. Verum per hos canales minores globuli rubri tranſmeare nequeunt, quia eundo convergunt, & anguſtiores fiunt, haerent ergo in ipſis, faciunt obſtructiones, inflammationes &c. Haec omnia vulgus medicorum ignorat, neque aliam apoplexiae cauſam eſſe putant, praeter ſanguinem ex ruptis vaſis in ventriculos cerebri effuſum. Id vere, & ſaepe contingit fieri, aliquando tamen ex ſolo motu auctо, particulae rubrae nimia vi in arteriolas piae meningis adactae, vaſa corticis cerebri ita dilatant, ut ſanguis ruber vaſa minora ſubeat, & haec ſufficiens erit apoplexiae cauſa. Sed majora dico „ nullus eſt eorum morborum, qui deſcripti exſtant, qui ab errore loci ſolo non poſſit naſci.

Interſtitiis) In membrana celluloſa, quae omnem particulam ſolidam corporis humani a vicinis ſeparat.

Inflammatio) Quae ad primam claſſem pertinet.

Aneuryſma verum) Dilatatio arteriae in ſuis tunicis, unde, amiſſa figura conica, in aliqua parte longitudinis ſuae in ſaccum latiorem abit. In eo ſacco ſanguis lentius movebitur, craſſeſcet, & ſaccus replebitur ſanguine non fluido, pene polypi ſimili.

Varix) Aneuryſma verum, ſed in vena. Hoc ſolet ad ſedem valvularum magis naſci, & ibi vena in tumorem abit, quem varicem dicimus.

Sugillatio) Lividitas, vel atror in parte molli conceptus. Quando pars aliqua corporis fortiſſime ſugitur, pars, quam ſugo, tota tumebit, & potero ſola ſuctione efficere, ut ſanguis rupta cute exſiliat. Quando cucurbitulae

bitulae adfiguntur, tunc ab ea parte ſola tota vis atmoſphaerae aufertur: dum in reliquum totum corpus eadem premere pergit. Ergo in parte ab atmoſphaera non compreſſa dilatabuntur vaſa, & ſanguis ruber veniet in vaſa minora, id Belgae vocant *Uytſpatting*, quaſi dicerent effuſionem guttatim factam. Vel, ſi plaga alicui parti cutis inflicta fuerit, arteriae majores, quae ictum acceperunt, ita premuntur, ut canales minores, ex majoribus arteriis orti, cedant, & ſanguinem recipiant, qui colorem nigrum faciet, niſi ſanguis reducatur, dum fluidus eſt. Ergo duplex ſuggillationis cauſa eſt. 1. A laxatione, 2. a preſſione ſubita nimia. Huc pertinet color purpureus, qui aliquando totum corpus ſubito obducit, poſt convulſiones ortus, tum coeruleus circulus circa os, aut ſub oculis, qui in epilepſia adparet, atror denique per totum corporis ambitum diffuſus, quem plebs daemonis malignitati adſcribere ſolet. Horum malorum cauſa eſt, quod muſculi nimis rigidi ſanguinem excludant, quem adeo in cellulosam tunicam effundi neceſſe eſt, quae nunquam reſiſtit; inde vero homo ſubito in *ἀιθιοπα* deformatur.

Aneuryſma ſpurium) Quando ſanguinis magna copia ex arteriis ruptis in dilatata membranae celluloſae loca effunditur.

Ἐκχυμωσις) Aneuryſma ſpurium, non ſanguinis, ſed cujuſcumque praeter ſanguinem liquoris.

In ſuo loco) HELMONTIUS, & optimo jure, hunc morbum vocat errantem laticem. Serum errans flavos tumores facit, lympha pellucidos, ſanguis rubros. Ergo homo omnes morbos *in potentia* in proprio corpore circumfert. Homini literae datae ſunt, quas ad ſcapham Ultrajectinam adferret, & nautae traderet. Advenit ille, ſcapha jam ſolverat littore. Ergo celerrimo, quo poterat, curſu ſcapham perſequitur, adtingit in pago Leidendorp, literas tradit, domum redit, obeſus homo, & curſus omnis inſolentiſſimus adfert ſecum peripneumoniam, maculaſque in cute varias, advocatur amans hominis DRELINCOURTIUS, adeſtque, ſed fruſtra artem experitur, perit ille, & perit ante tertium diem, aeque celeriter ac ii, quos peſtis opprimit. Manifeſtum eſt, ſanguinem in vaſa ſeroſa tranſiiſſe, ſerum in lymphatica, & ſic porro, atque inde funeſta inflammatione hominem oppreſſum fuiſſe.

Oedema) Tumor mollis, frigidus, pallidus, tenax veſtigii digito impreſſi. Cauſa eſt, quando pars aquoſa ſanguinis ex rubris vaſis in panniculum adipoſum effunditur; hinc ſolvitur, quando haec aqua in venas redit. Alia ſpecies eſt, quando vaſa lymphatica praeter naturam diſtenduntur: ſed haec rarior eſt. Aliud praeter hoc frigidum oedema eſt, quod φλεγμονωδες vocant, quando vaſa lateralia tertii ordinis ſerum admittunt. Nam in ſtatu naturali ſanguis non reperitur, niſi in prima, neque ſerum, niſi in ſecunda vaſorum ſerie. Quando nunc ſerum flavum in tertium genus arteriarum tranſit, quod latici aquoſo deſtinatur, tunc a diſtenta ſerie vaſorum tertia tumor inflammatorius calidus orietur, quia a vi cordis urgetur.

Puſtu-

Puſtulae] Sunt inflammationes vaſorum ad ultimos fines, ubi in cryptas deſinunt, vel etiam materies tenax in acinulos glandularum congeritur, neque educi poteſt. Varium horum malorum genus eſt, αθηρωμα στεατωμα· μελικηρις. Prima ſpecies eſt tumor a crypta per materiem pultiformem dilatata. Alterum, ſi ſimile malum a pinguedinoſa materiam ortum fuerit: in tertio materies inter mel, & ceram ambigit. Haec mala omnino ad puſtulas referri debent; in ipſis enim initiis unice puſtulae fuerunt, quae ſenſim in inmanem molem excreſcunt.

Celluloſae] Hydrops ανα σαρκα (duae voces ſunt, non una) ſive aquae effuſio circa carnes, eleganti nomine vocatur, cum celluloſa membrana omni, aut tendini, aut muſculo circomponatur; in ipſis autem muſculis aqua rarius reperitur. Proprio ſenſu hydrops ana ſarca dicitur, quando homo in aqua, integumenta corporis occupante, totus ſepelitur. Si aqua profundius effuſa fuerit, iſte hydrops melius υπο σαρκα vocabitur.

Thoracis] In malo aſthmate frequens eſt reperire in defunctorum cadaveribus, vel pericardium, vel unam thoracis cameram, vel duas, vel omnes tres, aqua repletas.

Abdominis) Hujuſmodi hydropes non unius generis ſunt. Aſcites ab incluſa aqua, vel tympanites ab incluſa reſonante materie. Aſcites vel ex fluctuante aqua fit, quae concuſſo ventre reſonat, vel ab aqua in aliqua peculiari cavitate incluſa. Si coercita eſt aqua, vel ſecundi generis aſcites, tunc continetur vel in peritonaei duplicatura, vel in quibuſdam hydatidibus, vel in ovario muliebri, vel in ipſa denique uteri cavitate, aqua enim in uteto contenta, contracto ore ejus, cavitatem effingit, & ſecundum quaſi ventrem. Objicietis, quare ea aqua ex utero non effluit? Reſpondebo me neſcire, id vero certum eſſe, non effluere. Exemplum mirabile DRELINCOURTIUS habet. Hunc virum femina convenerat, medicamentum ad hydropem petierat. Vir cordatus mulierem pro gravida habuit, purgantia dare noluit, miſeramque repulit. Sed cum eadem decimo quarto menſe ab ea prima conſultatione rediret, & ſimillimum abdominis tumorem referret, fruſtra omnia tentavit, poenitentia ductus prioris ſuſpicionis, periit aegra, & in abdomine inciſo uterum oſtendit aqua plenum. Hujuſmodi hydropes peculiares naſcuntur in ovariis, teſtibus, virili ſcroto.

Habitu) Quamprimum ſanguis tenuis factus eſt, eo momento deſinit coerceri in arteriis. Cauſa mortis tabidorum, vulgo ignorata, haec eſt: pulmo corruptus eſt, neque ſanguis neceſſariam denſitatem adquirit, & tenuis manet, & aquoſus, hinc in vaſis rubris manere nequit, ſed in lateralia abit, quae non reſiſtunt. Verum omnia vaſa aliquantulas vires conſervant, in cellulis omnino nullum robur eſt. Ergo a vi ſuperſtitis vitae ſanguis ille aquoſus deponitur in cellulas, ibique ſtagnat; neque corrumpitur. Ita fetus, quamdiu aer ad ipſum non admittitur, in utero

materno per multos annos circumgestatur, neque putrescit. Verum stagnantes humores, lenti, minime salini, a putredine etiam remotiores sunt.

Εμφυσηματα) Inflammationes: hi morbi adeo mirifica facie sunt, ut vulgo putetur, causas aliquas supernaturales subesse. Veteres scribunt, serpentem esse, cui nomen fecerunt *φυσητηρ*, si is serpens momorderit hominem, narrante NICANDRO, continuo totus panniculus adiposus tumet, non ponderosior, sed flatu turgidus: manifesto indicio, non ex effusis humoribus, sed ex liberata aliqua elastica aeris simili materie hos tumores generari. Similes tumores vidi ex leviſſimis causis ortos fuisse. Vidi hominis robustissimi brachium vulneratum fuisse: chirurgum emplastrum ampliter circa vulnus adplicasse, ita ut aer interceptus sub cute haeserit. Ergo perspirare nequeuns rarescibile elementum, coercitum emplastro, expansum, nititur in majus spatium, adest dissectus, neque resistens, panniculus adiposus, in eum aer se insinuat. Verum iste panniculus in toto corpore humano continuatur, ergo & aer totum corpus obambulat, ut ipsum scrotum mirifice tumere cogat. Sed in thoracis vulneribus phaenomenon evidentius est, quoties aer caveam pectoris subiit, & intus manet, dum vulnus obligatur: coercitus enim aer in membranam celluloſam diffunditur, & intra 24. horas homo ad pedum usque articulos intumescit. Vidi puerum, qui de gradibus lapsus erat, inposito emplastro ita intumuisse, ut altera die ne oculos quidem videre posses. Haec emphysemata in iis corporis partibus frequentiora accidunt, in quibus pauciſſima pinguedo, & panniculus adiposus laxiſſimus est, ut in scroto, & labiis pudendorum femininorum, & fronte, ubi celluloſa membrana musculos pene nullos vicinos habet, hinc laxa est, & inanis.

§. DCCXXXIII.

Putrescunt) Non subito, in febre acuta, putredo fit, neque semper, neque nunquam tamen, sed eo citius, quo morbus major, temperamentum hominis robustius, coelumque calidius fuerit, contrariae conditiones putredinem inpediunt.

Acres) A corruptione & admistis salibus. Veteres ajunt, humores, qui in locis ulcerosis degenerant, abire vel in crassum pus, vel in pus tenuius ichorosum, vel in saniem, quando pus totum tenuius, non cohaeret, sed loturam carnium refert; denique in virus faetidissimum, & acerrimum, quale in cancro reperitur, aut in pessima specie luis venereae.

Ulcera) Nullibi reperiuntur, praeter celluloſam membranam, neque unquam veram carnem musculi, aut tendinis substantiam depascuntur, etsi celluloſam membranam erodant, quae fasciculos musculosos cingit. Verum haec membrana ubique in corpore reperitur; musculi vero & cutis non suppurantur: illa quidem rumpitur, cutis tamen ipsa flaccida pendet supra puris fomitem. *Gan-*

Gangraenae] Ubicunque in parte aliqua ſanguis neque per arterias adfluit, neque refluit per venas.

Sphaceli] Gangraena nempe in parte majori, quae ad oſſa uſque progreſſa eſt.

§. DCXXXIV.

Cauſas morborum] Ex ſola ſanguinis aberratione in vaſa aliena, oritur in capite phrenitis, in naribus gravedo, ſternutatio, ad fauces angina, ad loca intercoſtalia pleuritis, ad diaphragma paraphrenitis, ad meſenterium meſenteritis, ſicque porro arthritis, & omne genus morborum inflammatoriorum.

§. DCCXXXV.

Subtili) SENNERTUS, & ARGENTERIUS trecentas forte morborum diſtinctiones proponunt. Verum pulchre VERULAMIUS, etiam aranearum telas ſubtiles eſſe, utilitate vero deſtitui. Quae vero ab accidentibus morbi diſtinctiones petuntur, eae non debent inter inutiles referri.

§. DCCXXXVI.

Ἰδιοπαθεια) Morbus, cuius cauſa phyſica in eo ipſo loco eſt, in qua morbi ſedes eſt. Talis ſanguis eſt, qui in ventriculis cerebri effuſus ſtagnat. Προτοπαθειαν etiam vocant. Pleuritis morbus eſt, qui a pleura nomen habet, in qua ejus ſedes eſt. Quando in ipſa pleura initium mali fuit, idiopathicus morbus eſt.

Συμπαθεια) Quando morbi per conſenſum ad alias partes deferuntur, quam ubi inceperunt, id autem plerumque per nervos fit: vocatur etiam δευτεροπαθεια. Ita peripneumonia a pleuritide orta morbus eſt ex claſſe δευτεροπαθικῶν.

Hereditarius] Differt a connato. Hereditarium dicimus, qui cum genitali ſemine & materna cum ſemine conjuncta ſubſtantia, ipſis ſtaminibus embryonis infuſus eſt. Omnes mares in corpore materno acceperunt facultatem, quae facit, ut decimo quarto, vel quinto anno barba ipſis erumpat, mulieribus vero menſium materies. Haec diſpoſitio hereditaria eſt; ſed ad morbos ſimiles diſpoſitiones paſſim reperias, quando in familia aliqua ea eſt perſonarum diatheſis, ut, ubi tempus aliquod definitum, certamque aetatis metam adtigerint, epilepſiam v. g. aut podagram patiantur. Hanc hereditariam diſpoſitionem nihilo facilius exſtirpaveris, quam inpedire poteris, ne barba ſano juveni naſcatur. Hujusmodi etiam cancri ſunt, & podagra: & calculus, & pul-

monum tabes, quae quarumdam familiarum capita omnia in eadem aetate vitae adgreditur, neque finem facit, donec totam gentem funditus fucciderit: si vero illud definitum tempus superaverint integri, solent salvi esse.

Connati] Hos saepe falso hereditarios vocant, neque enim a labe genitali, sed a matris imaginatione nascuntur, dum fetus in utero circumfertur. Quando mater gravida hominem epilepticum forte vidit, & postea fetum parit epilepticum, non hereditas est, neque morbus perinde inexpugnabilis. Id in hac urbe in femina spectatae familiae accidit.

Acquisiti) Qui per aliquam causam in corpus introducuntur, quae corpori jam nato accidit. Vidi epilepticam puellam, quae morbum contraxerat ex viso in ipso paroxysmo mendico epileptico: & omnino homines mobilioris ingenii habent, quod sibi ab eo spectaculo caveant. Romani, & Graeci, quando unicus homo epilepticus in turbam se inmiscuerat, concionem dissolvebant.

Aetates) Dolendum est, quod hanc considerationem nemo medicorum exhauserit, neque definiverit, quinam ex ordine morbi cuilibet aetati proprii sint. Aliquos HIPPOCRATES enumeravit, omisit alios: & multa loca sunt vacua in hac medicinae parte, nulla hactenus observatione plena, cum tamen ad curationem plurimum faciat.

Infantum] Qui, prius, quam dentes eruperint solo lacte vitam alunt, a quo varios morbos patiuntur. Infantibus & caput, & nervosum genus majus est, quam in adulta aetate, pro portione nempe reliqui corporis. In homine recens nato, cujus totum corpus duodecim librarum est, caput ponderat tres omnino libras: adultis vero eo minus caput est, quo adultiores sunt. Infantibus ergo morbi proprii sunt ex genere convulsivo, qui ex ipsa hac majore mole generis nervosi pendent, quod necesse est magis a causis irritantibus adfici. Quando mille puelli pereunt, vix unus erit, quin prius convulsus fuerit: & minima febricula vel dens difficilius prodeuns, vel alvi tormen, aut urinae difficultas puellum convellit, quae hominem, triginta annos natum, vix adficit. Deinde a lacte in caseum & serum acescens abeunte, alii tenellis morbi incumbunt.

Juvenum) In hac aetate vasa extenduntur, plethora nascitur, hinc morbi acuti.

Adultorum) In istis aequalis est solidorum, & fluidorum proportio. Hinc morbi funesti oriri solent, si vel vires distendentes, vel repellentes, mediocritatem excesserint.

Senum) Horum morbi ab excessu solidorum fiunt, & a defectu emunctoriorum, quae senibus plerumque clausa sunt, ut mali humores excerni desinant, adeoque retenti noceant.

Virginei) Hi pendent a statu virgineo; hoc autem nomine designo eam

eam aetatem feminae, qua ad prolem suscipiendam apta est, & tantum sanguinis confecit, ut supra pondium vel alendo fetui insumi, vel per menses educi necesse sit. Quando haec excretio inpeditur, vel nimis abundat, virgineus morbus est.

Graviditatis] A mutata sanguinis circulatione.

Nutrientis) In femina, quae lac in proprio corpore conficit, & infanti praebet. Qui morbi hanc functionem laedunt, ii huc pertinent.

Acutissimi) Qui cum summa velocitate, & maximo periculo procedunt, v. g. intra quatriduum, alii tamen intra unum diem, alii unica hora, alii momento temporis occidunt, ut pestis *spiritualis*, quae sub prima initia pestilentiarum homines subito exstinguit, suppressa quasi cordis potentia.

Peracuti) Qui intra septem dies terminantur, neque octavum adtingunt.

Acuti) Qui intra vigesimum diem, & saepe intra decimum quartum finiuntur. Neque debet objici, HIPPOCRATEM aliquod morbos acutos ad septuagesimum diem protraxisse, SYDENHAMUM vero variolas ad vigesimum, & ultra. In his enim exemplis aegri non ex primigenio morbo moriuntur, sed ex permutatione morbi. Empyema non fert morbi acuti nomen, licet ex morbo acutissimo oriatur, nempe ex pleuritide.

Verni autumnales) Utilissima certe distinctio. Verni februario M. incipiunt, desinunt augusto vertente. Tunc autumnales ineunt, mense martio finem facturi.

Continui) Qui motum semel susceptum continuo tenore ad finem producunt.

Continentes) Qui paroxysmos equidem duplicant, nunquam autem penitus remittunt, neque corpus liberum relinquunt.

Intermittentes) Quando morbus alternis intervallis, & vere remittit, & recrudescit iterum.

Salubres) Qui corpus sanius relinquunt, quam acceperant.

Benigni] Qui functiones humanas non multum laedunt.

Maligni] Qui vires subito destruunt.

Sanabiles) Qui a vi vitae, vel per artem, vel ab utraque in sanitatem mutari possunt.

Insanabiles] Contrario modo. Numerum autem utriusque classis pauci omnino medici accurate definiverunt. Morbi aliqui veteribus insanabiles fuerunt, qui medelam nostram non respuunt. Quando crus totum unico acinacis ictu amputatur, non ideo pereundum est, dummodo chirurgus praesto fuerit, qui continuo ad inguen splenium admoverit, hoc instrumento *tornatili* conpresserit. Ante JACOBUM BERENGARIUM CARPENSEM lues venerea fuerat insanabilis morbus, & interibant omnes, quos semel hoc malum infecerat: sed ille, viribus mercurii cogni-

cognitis, cepit adhibere ad morbum aliunde funeſtum, & experimentis per mortes captis didicit frena ponere furenti malo. Nemo hactenus, quantum poſt tot noctium vigilias novi, nemo cancrum exulceratum ſanare poteſt. Sed ait HELMONTIUS hominem fuiſſe, qui inſperſo pulvere cancrum necare noverit. Talis pulvis, ſi detectus fuerit, eximet cancrum ex claſſe morborum inſanabilium. CARDANUS ſcribit, ſe virum noviſſe, qui exhibita potione calculum in veſica reſolverit. Et ſpes eſt, morborum inſanabilium numerum perpetuo minorem evaſurum, cum ars quotidie magis perficiatur.

Contagioſi] Quando homo, nullo morbo adfectus, recepta aliqua materia ex adfecto corpore educta, in ſimilem morbum incidit. Haec definitio non comprehendit „ Morbum in multos dominari debere mortales, nam hujusmodi morbi poſſunt endemici eſſe, vel epidemici, neque ideo contagioſi erunt. Veri morbi contagioſi, peſtis, & variolae & morbilli ſunt, & certi ad pectus catarrhi, nam in equis experientia docuit, quando unicum animal hujuſmodi peripneumonia laboraverat, equos, qui in eodem ſtabulo vixiſſent, eumdem morbum paſſos fuiſſe.

Initii) Status ſanitati proximus.

Progreſſus) Quando morbus continuo major fit.

Status) Quando morbus non ultra augetur.

Decrementi) Quando morbus continuo minor fit.

Finis) Quando morbus deſinit, & mutatur aut in perfectam ſanitatem, aut in mortem, aut in alium morbum. Haec omnia probe obſervare oportet, cum idem morbus in diverſis temporibus decurſus ſui diverſam medendi methodum requirat.

AITIOΛOΓIA ΠAΘOΛOΓIKHΣ.

737. CAuſa morbi vocatur, quae morbum praeſentem facit. Semper fere res phyſica jam praeſens eſt. Aut revera producit novum ſtatum in ſolidis, & in fluidis, qui morbus ferme ipſe. Aut tollit rem requiſitam omnino ad exercitium functionis.

738. Si illa praeextitit quodammodo in corpore ante effectum productum, Interna vocatur; ſi autem extra corpus exiſtens, inde ei applicata, morbum parit, externa dicitur.

739. Internae laedunt plerumque primo humores, deinde par-

partes ſolidas; Externae ut plurimum prius afficiunt ſolidas, & humores deinde; venenatos paucos, & contagioſos, morbos forte exceperis.

740. Cauſa proxima morbi appellatur tota illa ſimul, quae totum jam praeſentem directe conſtituit; haec ſemper eſt integra, ſufficiens, praeſens, totius morbi, ſive ſimplex fuerit, ſive compoſita. Hujus praeſentia ponit, continuat, morbum. Hujus abſentia eum tollit. Eſt fere eadem res ipſi integro morbo. Hinc inquiſitu utiliſſima, maxime neceſſaria.

741. Cauſa remota morbi dicetur illa, quae corpus ita mutat, ut aptum ſit ſuſcipere morbum, ſi adhuc alia acceſſerit. Non eſt ergo integra unquam, nec ſufficiens, illi morbo producendo. Nec alia illa accedens ſola eum pareret, at utraque ſimul. Ergo utramque ſimul eradicandam jubet Medicina. Ambae junctae faciunt cauſam proximam.

742. Cauſa remota corpori inhaerens vocatur Praediſponens, vel προηγυμένη, eſtque talis v. c. temperies, plethora, cacochimia.

743. Cauſa, quae remotae accedit, eam excitat, ut morbum faciant, ſimul appellatur προκαταρκτική, vel πρόφασις, quibuſdam Occaſio. Solis nocet praediſpoſitis, ut fiat talis morbus. Aliquando eſt interna, quandoque externa.

744. Hae poſteriores omnium commodiſſime, atque memoriae juvandae aptiſſime, reduci poſſunt ad quatuor claſſes iis indagandis, digerendiſque, apprime utiles: quae ſunt.

1. Ingeſta. Aer. Cibus. Potus. Medicamen. Venenum. Quae per ſpiracula cutis, narium; per meatus oris, pulmonis, oeſophagi, ventriculi, inteſtinorum, pudenda muliebria, introgeruntur, Specie viſibili, inviſibili, fumo, hauſtu, deglutitu, enemate, infuſo.

2. Geſta. Motus corporis totius partiſve, affectus animi quicunque. Quies utriuſque. Hinc Somnus, & Vigilia, huc quoque referentur.

3. Retenta. Excreta. Sive ſalubria. Sive recrementa. Sive morboſa.

4. Applicata externa corpori. Aer. Vapor. Fomentum

Bal-

Balneum. Veſtis. Linimentum. Unguentum. Emplaſtrum. Vulnerans. Contundens. Erodens.

745. Quae eadem in ſex claſſes alii dividunt titulo Rerum non naturalium digeſtas: quas nempe recenſent ita, ut ſit. 1. Aer. 2. Cibus, potus. 3. Motus, quies, 4. Animi affectus. 5. Retenta, excreta. 6. Somnus, vigiliae. Hoc nomine donatae, quia uſu, vel abuſu, bonae naturales, aut malae contranaturales, fieri queunt. Ad has quoque cauſae illae redigi poſſunt. Longe tamen commodius, atque indagini aptius praecedenti diviſione utemur.

746. Aer nimis aeſtuans, humidiſſima oculorum, narium, oris, aſperae arteriae, diſſipat, vaſcula ibi exſiccat; pulmonis ſanguinem magis cogit, utraque cauſa pulmonis actiones impedit; multos morbos inde oriundos excitat; humores externos ſemper tenuiores aufert, internos reſiduos excoquit, diſſipat mobiliora, lentiora aggregat, compingit, exſiccat; ergo partes aquoſas, ſpirituoſas, ſalinas volatiles aſſiduo diminuit; contra vero ſalina fixiora, olea craſſa, & tenacia, acria exuſta, & iis involuta, tum terreſtria, fixa, auget, accumulat, unit, in maſſas irreſolubiles adunat; hinc itaque, immeabilitas humorum, ſimul elongatio, & debilitatio ſolidorum, &, quae inde ſequuntur, obſtructio, exſiccatio, inflammatio, coctio impedita, putrefactio, alvus adſtricta, ſitis, ſtranguria, urina rubra, humores, flavi, morbi acuti, calidi, ſicci quammaxime generari ſolent, inprimis autem genus nervoſum, lymphaticumque, & horum actiones inde ſummopere laeduntur.

747. Aer gelidus fibras ſolidas accurtat, denſat, roborat; hinc actionem earum in humores auget; ubi autem regelaſcit, tum fibras diſſolvit, deſtruit; idem aer gelidus humores cogit, denſat, pulmonem ſiccat, ſtringit, coagulatque ſanguinem pulmonalem, unde obſtructio, inflammatio, exſiccatio, anhelitus, tuſſis, coryza, catharrus, mucus, pus, gangraena, ſphacelus; ſi autem corpus ſimul valde movetur, tum actio ſolidi in liquores, & humorum in liquida, adeo augetur, ut fiat ſumma attenuatio, perſpiratio, voracitas, debilitas, animi deliquia, mors ſubitanea; ſi contra quies, ſummumque ſimul

frigus

frigus aeris afficiunt, tum torpor, dolor ad artus, ſcorbutus, contingunt.

748. Si idem nimium humidus, laxat, ſolvit, debilitat, fibras, inprimis pulmonales, ſerum pulmonum retinet, auget, accumulat, perſpirationem in iis prohibet; unde rurſum tuſſes, peripneumoniae, ſeroſae, diarrhoeae ſimiles, torpores, & febres; ſi magnus calor illi jungitur, cita putrefactio, ſi magnum frigus, tum ſeroſa colluvies.

749. Atqui nimis ſiccus patrat fere eadem, ac ſi aeſtu nimio ageret.

750. Aer nimium gravis, comprimit omnes canales, humoreſque totius corporis, maxime autem in pulmonibus, unde reſiſtentiam cordi nimis auget, motum humorum ſuffocat, occidit.

751. Idem ſi levis nimium fuerit, vaſa, humoreſque minus premendo dilatat, rarefacit, hinc tumores, eruptiones humorum, eorum in loca minus oportuna derivationes, inde morbos (732.) creat; ſed tum ſimul minus valet vim contractilem, dilatationi reſiſtentem, in fibris pulmonicis ſuperare; unde reſpiratio ſiſtitur, ſanguis ibi accumulatur, peripneumonia velox, mors. Sed & iiſdem, denſi, rarique aeris effecta pateſcunt.

752. Coelum, anni tempeſtas, ſolum, mare, montes, lacus, paludes, flumina, vapores, exhalationes, meteora, aerem ita permutant, ut creet varios morbos non pendentes adeo ex ipſa aeris indole, ejuſque dotibus, qualitatibuſque, quam quidem ex natura, & efficacia admiſti: unde etiam inde inquiri, atque intelligi, debent.

753. Venti autem agunt in corpus noſtrum vel ſuo motu, vel quatenus ſimul nobis advehunt qualitates aeris explicatas [746. ad 753.]: impoſſibile eſt ea de iis dicere, quae omni tempori, & regioni, quadrant; ſed cognitio chorographica loci, cujus ſolum vicinum undique perſpectum eſt, comparata cum anni tempeſtatibus, aliquid boni, verique, hic adfert. Pariter certa ſucceſſiva ſerie ſequentium notabilis ſaepe effectus.

Prima-

Primario agunt ut calidi, frigidi, humidi, ſicci. Hinc ſolida, & liquida, mutant.

754. Cibi quidem, & potus, peccare poſſunt ad morbos producendos, vel copia, vel qualitatibus.

755. Copia quidem ſi male agunt, exceſſu, vel defectu, id efficiunt.

756. Si nimia copia peccant, nimis extenditur ventriculus, hinc convulſione nata ora ejus clauduntur, vaſa ejus comprimuntur, dilutio, digeſtio, contritio, ſeparatio, expulſio, horum prohibetur; inde dyſpnoea, circuitus humorum perverſus, cruditas, ructus, nauſea, cardialgia, vomitus, putrefactio, vertigo, confuſio, cachexia, quae omnia vitia hic ſemel nata vix corriguntur in functionibus ſequentibus.

757. Quod ſi defecerit in inedia abſoluta, equidem quum merus ſit defectus, per ſe nihil efficit: ſed tum interea temporis actiones vitae perſiſtentes ſolidas corporis partes deterunt, deſtruunt, conſumunt; ſubtiliſſimos humorum diſſipant, reſiduos inſpiſſant; repetito continenter attritu ſolvunt, olea, & ſales, eadem extricant, volatilia, acria, rodentia ad minima, & tenerrima vaſcula reddunt, humores putrefaciunt, anhelitum foedant; hinc ſpuma ſalina, acris, bilioſa, putrida, in ventriculo inprimis, & in inteſtinis; ructus; nauſea; animi deliquia; ingens, & atrox appetitus; ejuſdem deinde integra proſtatio ſuccedens; poſtea immanis ſitis, ſiccitas, debilitas; tormina; borborygmi; bilis cumulus, vomituſque; macies; pervigilium; epilepſiae; febres furioſae; mors.

758. Ex quibus patet, abſtinentiam quoque nimiam pejores morbos creare, quam nimiam repletionem, & longe difficilius ſanari poſſe prioris, quam poſterioris, vitia; ſic dictante *Hippocrate*.

759. Illa autem vitia, quae in qualitate mala cibi, potuſve, haerent, commode poſſunt revocari ad acrimoniam, viſcoſitatem, aut oleoſitatem.

760. Acrimonia cibi, & potus eſt primo Salina; haec autem eſt muriatica, acida ſpontanea, vel fermentata. Prima facit ſitim, raucedinem, aſperitatem, ſiccitatem, rigiditatem, acrimoniam in humoribus maxime ſeroſis, ſimilem humorum diſ-

ſolutio-

ſolutionem, ſeroſae lymphae ineptitudinem ad nutriendum, ſolidorum minimorum deſtructionem, dolores rodentes, ſcorbutum muriaticum. Altera, quae vel acida ſimplex, aut plerumque acerba, ſimul, adſtringit, incraſſat, coagulat, acidam acrimoniam, dolores lancinantes, algentes, cardialgiam, pallorem, ſcabiem, inprimis creat; atque praecipue reſidet in fructibus horaeis paulo minus maturis. Tertia denique in vinis acidis, aut acetis, conſiſtens, fere ſimilia facit, at leviora, deinde prae caeteris nimio uiu aſſumta acre acidum ſerum facit, unde rheuma, podagra, & ſimilia.

761. Acrimonia ſecundo in cibis, & potu eſt Aromatica, ut plurimum conſtans ex ſale & oleo acribus unitis; haec facit ſitim, ſiccitatem, calorem, ardorem, ſtimulum ſolidi, velocitatem humorum, liquidi diſſipationem, hinc cardialgiam, ardorem ſtomachi, nauſeam, ructus, vomitus, febres, maciem, contracturas, & morbos inde pendentes.

762. Acrimonia tertio eſt ſpirituoſa fermentatione parata, tempore diuturno aucta, deſtillatione in ſummum gradum erecta, eſt ut plurimum in vino, ut cereviſia antiqua, ſpiritibus ſtillatitiis; producit ſitim, temulentiam, fibrarum conſtrictionem ſiccam, humorum coagula vix reſolvenda, ſtimulum celerrimum, & citiſſime evaneſcentem partium ſolidarum, hinc ſummam neceſſitatem ſimilis potus aſſiduo auctioris, inde debilitates, flatus, obſtructiones, febres, tumores, leucophlegmatiam, hydropes, & ſimilia his mala.

763. Quarto denique deprehenditur acrimonia penetrans Fermentans, quae inprimis in muſto crudo fructuum horaeovum, aut in vino, cereviſiave, in ipſo actu fermentationis cito ſuppreſſae clauſis; haec creat ructus, inflatus, ſpaſmos ventriculi, inteſtinorumque, vomitum, choleras, diarrhoeas, dyſenterias, ileon, & talia.

764. Viſcoſitas autem nimia ex farinoſis non fermentatis, aut ex gelatinoſis animalium, tum ex caſeo lento, aut preſſo nimis coagulo lactis, gignit pondus in ſtomacho, flatus, ructus, acorem, cruditates, vaſculorum tenuiorum in inteſtinis obſtructiones, hinc inteſtinorum inertiam, abdominis infarcti

tumorem, duritiem; tum deinde ipſi ſanguini infert viſcoſitatem malam ex unitis iterum viſcoſis particulis, hinc obſtructiones ad glandulas, pallorem, inertiam, frigus, tumores; ſed & patet, quod frigida dicta potentia ſimilia faciant; tum etiam quod prae caeteris noceant quieſcentibus corporibus.

765. Nimia vero Oleoſitas, ſolida lubricat, laxat, debilitat; oſcula minimorum vaſculorum obſtruit; hinc introitum aquoſorum impedit; miſcelam humorum depravat; acria nidoroſa, urentia, excitat; hinc ructus, nauſeas, vomitus amaros oleoſos, creat; tum ſitim immanem, obſtructiones, inflammationes, indigeſtiones viſcerum, & mala inde orta, efficit.

766. Motus nimius muſcularis in toto corpore, vel in aliqua ſingulari parte, auget ſemper villorum muſcularium contractiones, & laxationes reciprocas; ſimulque velocitatem in omnibus humoribus; hinc fluida, & ſolida, nimium attrita diſſolvuntur; aquoſa, ſpirituoſa, mobiliora, difflantur; reſidui humores in denſitatem inflammatoriam mutantur; interim olea, & ſales, nimis attenuata, trita, volatilia facta, acria reddita, quaſi in putredinem exaltantur; craſſa, & tenacia, olea, accumulantur; humores quaſi exuſti redduntur; omnium maxime bilis; medulla conſumitur; cellulae ichore replentur; macies fit; hinc defatigatio, dolor, inflammatio, febris, ſuppuratio, gangraena, haemorrhagia, mors ſubitanea.

767. Si autem acciderit cacochymicis, aut conſumto fere viſcere quodam laborantibus, tum etiam in ſummo aeſtu, ſubito lethalis.

768. Vigilia nimia conſumit ſpiritus, nulla arte, niſi ſomno, reparandos; exſiccat reliqua; atterit ſolida minima, inprimis cerebri; auget acre, coctiones, nutritioneſque; impedit; bilem exaſperat; hinc productio maciei, febrium, deliriorum, bilis atrae generatio, agitatio, evacuatio, harumque teterrimi effectus, triſtitia, phantaſia depravata, inquietudo perpetua.

769. Quies nimia muſculorum in toto corpore, vel in aliqua ſingulari parte, fibras muſculares motui ineptiores reddit; minuit velocitatem in omnibus humoribus; hinc concretio, inſpiſ-

inſpiſſatio, inertia, tum fluidorum, quam principiorum ea conſtituentium; cellularum repletio; medullae aggregatio, obeſitas, leucophlegmatia; frigus; torpor; pigritia; ἀναισθησία. Unde ergo otii, & vitae ſedentariae, effectus cognoſcuntur.

770. Somnus nimius, volatilia conſumit, inſpiſſat ſenſim reliqua; ea in vaſa lateralia aggregat, vix movet; figit excrementa; aggravat cerebrum; caput replet; ſenſus, motuſque, hebetat; reliqua fere omnia jam dicta (768.) procreat; hinc ſimul iis maxime nocere, qui in eum prae caeteris proclives; prodeſſe his, qui in pervigilia promti, videtur.

771. Affectus animi violenti, aut diu permanentes iidem, cerebrum, nervos, ſpiritus, muſculos, mirabiliter, & efficaciſſime mutant, figunt, depravant; unde quoſcumque fere morbos valent producere, & fovere, pro ſua diverſitate, & duratione.

772. Salivae excretio nimia turbat coctionem primam, hinc & ſequentes; profert ſitim, ſiccitatem, bilem atram, tabem, ἀτροφίαν: ſi autem non excernitur in os, aut longe parcius ſolito, impedit tum ciborum manducationem, ſaporem, deglutitionem, digeſtionem; augetque ſimul ſitim.

773. Bilis excretio nimia per ſuperiora, vel inferiora, orbat chylopoieſin primario inſtrumento; hinc impedit ciborum coctionem, ſecretionem, faecum excretionem; producit temperiem acidam, frigus, debilitatem, pallorem, leucophlegmatiam, deliquia. Si vero confecta impeditur fluere in cavum inteſtini, icterum creat, & ſimul praecedentia vitia.

774. Lympha pancreatis, & inteſtinorum, ſi nimia copia depellitur in inteſtina, producit mala ſimilia, ac ſaliva ſic peccans (772.) ſed & ſimul diarrhoeas ſeroſas praeprimis; unde ſummae debilitates, animi deliquia, ſiccitates, ſitis, febris hectica, maraſmus. Si non fluit in inteſtina, vel parciſſime, tum facit moles in inteſtinis craſſas, compactas, hinc pondus, repletionem, tormina, volvulum, ſitim, febrem, alvum duram, tumores &c.

775. Sanguinis nimia excretio; ſive per anaſtomoſin ex hepate, inteſtinis, renibus, utero, fiat; ſive per diaireſin, dia-

pedeſin

pedesin, aut vulnera; tollit vires; minuit spiritus; destruit omnes actiones; accumulat cruda, aquosa, pallida, frigida; producit leucophlegmatiam, hydropem, laxitatem in omnibus vasis; in arteriis autem capacitatem. Cruor autem per haemorrhoidalia vasa, aut naturalia mulierum, vel & per alia minus consueta loca, dudum jam, & periodice, evacuari solitus, interceptus nunc, facit topicas, diraſque, inflammationes; circulationis suffocationes; febres: mira morborum, & varia genera; maxime autem valde mirabiles alibi haemorrhagias.

776. Seminis excretio nimia facit lassitudinem, debilitatem, immobilitatem, convulsionem, maciem, siccitatem, membranarum cerebri dolores, calores; sensuum, maxime visus, hebetudinem, tabem dorsalem, fatuitatem, varios his affines morbos.

777. Urinae excretio nimia; facit siccitatem; humorum immeabilitatem; ardorem; sitim inexplebilem; cruditates, spirituum subductionem; maciem; atrophiam; & mala his similia. Nimius autem sudor ferme eadem efficit: Urina autem suppressa vesicam, ureteres, pelvim, renes, distendendo, rodendo, putrefaciendo, labefactat, corrumpit; toti lymphae sanguinis acrimoniam alcalescentem conciliat; hinc cerebri tenella stamina laedendo, anxietates, sopores, insomnia, vertigines, apoplexiam, profert.

778. Sanctoriani Perspirabilis excretio nimia facit debilitates summas; hinc animi deliquia; mortem inopinam. Si vero parcior est, vel sublata, facit extremae cutis vascula siccari, emori; hinc & majora excretiora obstrui arefacta; mutatur hinc circulatio; retinetur acre; oritur putredo, cruditas, febris, inflammatio, apostema.

779. Applicata externa frigida, meatus claudunt, fibras contrahunt, retenta retropellunt, exhalationes impediunt; hinc efficiunt quae perspiratio impedita. Calida autem, aperiunt, laxant, exhalant, versus cutim ducunt, sed exsiccant. Humida abluunt excrementa, aperiunt ora, laxant vasa, alliciunt extrorsum; unde si nimia, morbos producunt, ut Sudor

nimius

nimius [777.] Sicca contraria faciunt: ex quibus efficacia balneorum, fomentorum, epithematum, intelligitur, si prius cognoscitur materies, qualitas, modus, duratioque applicandi; ut & reliqua memorata (744. 4.) prius facillime capiuntur.

780. Sunt & internae quaedam corpori diatheses, adeo generales, ut plurimi morbi ab iis, ut causis, pendeant; unde in enumeratione causarum generali proponi, explicarique per suas causas, solent; suntque inprimis plethora, cacochymia, heterogenea interna.

781. Plethota fit, sustentatur, augetur, in corpore, cui viscera Chylopoea fortia, vasa sanguifera laxa, victus plenus boni succi, aetas media, temperies sanguinolenta, tempus hybernum, & aestivum, aer humidus, mens otiosa, & indolens, artuum truncatio. Facit autem intolerabilitatem caloris, motusve; extensionem vasorum majorum; compressionem minorum; hinc, minima data occasione, lacerationem in vasis, suffocationem in liquidis; inertiam, desidiamque.

782. Cacochymia considerari potest vel in iis, quae extrinsecus humoribus accidunt, vel in iis, quae interne illis adhaerescunt; tumque iterum vel in omnibus simul, vel in aliquo singulari.

783. Ubi ergo occurrit primò nimius humorum per vasa motus, is facit humorum compressionem, attritum, attenuationem, calorem, diathesin inflammatoriam, & mala jam explicita [766.]. Eorumdem vero motus nimis lentus, facit vitia simillima iis quae jam exposita (769.) Inprimis periculosus spirituum nervosorum motus excessu, vel defectu, peccans; inde enim omnes coctiones, secretiones, excretiones, laeduntur; & inde varii, omnis fere generis, morbi.

784. Humorum autem nimia Fluiditas producit nimiam exhalationem, consumtionem, secretionem perturbatam, vasorum majorum arctationem, inanitatem eorundem, debilitatem, in minoribus vasculis obstructiones, rupturas, suppurationes; inprimis nocet si magna acrimonia, motusque, simul concomitantur.

785. Eorum vero Tenacitas nimia parit obstructiones, vasculo-

ſculorum extenſiones, dolores, tumores, inprimis autem ad glandulas, & ad plexus arterioſos. Ubi vero Tenacitati juncta pariter Acrimonia, tum pro varia proportione, qua concurrunt hae duae, maxime fit vaſculorum deſtructio, unde dein, effuſis humidis, puſtulae, inflammationes, gangraenae, ſphacelus, cancer, ulcera cacoethe, caries, & ſimilia ſane mala; eſt autem quandoque acrimonia comes, aliquando pediſſequa, tenacitatis.

786. Humores acidi crudi, acidi acerbi, acidi fermentati vinoſi, acidi chyloſi, acidi lactei; tum & alcaleſcentes volatiles; fixive, aut jam ipſa re alcalini; iterum ſalſi muriatici, ammoniacive; acres ſalini, oleoſi, aromatici; inſulſi tandem, & oleoſi; pariunt morbos quam ſimillimos propoſitis [760. ad 767.]

787. Pituita autem inſipida, acida, ſalſa, vitrea, Veteribus adeo conſiderata, intelligetur quoad ortum, & effectus ex (785. 786.)

788. Bilis flava, vitellina, porracea, aeruginoſa, Iſatodes, ſolo motu, convulſione, animi affectu, ſaepe naſcitur, cauſa vix explicata hactenus; producit autem multos, maloſque, morbos, nauſeas, horrorem contra cibos, anxietates, ſingultus, cardialgias, vomitus, dolores iliacos, colicos, tormina, flatus, borborygmos, diarrhoeas, dyſenterias, acutos morbos, febres, convulſiones.

789. Bilis autem Atra dicta a colore ſuo, & Bilis vocata a ſede, ubi colligitur, & unde excernitur; aliquando ſapore acerrimi aceti, quandoque vero putrefacti cruoris, rodit, urit, eliquat, inflammationes, gangraenas, ſphacelos, dolores atrociſſimos, efferveſcentias enormes, excitat. Triplex quidem talis in cauſis morborum deſcribitur: 1. Mitiſſima ex ipſa materie ſanguinis nimis moti, hinc exuſti dicti (766. 783.) 2. ex hac prima magis, magiſque, per eaſdem cauſas exacerbata; 3. ex bile corrupta, exaſſata, quae ſi ex flava, vitellina, porracea, aeruginoſa, Iſatode, orta fuerit, poſterior ſemper pejor eſt; hinc pro varietate indolis, qua gaudet, & pro ingenio partis, in quam deponitur, varii admodum ejus effectus.

790

790. Sanguis etiam, ſerum, bilis, ſi ſcatent, praedominante acido, alcali, muriatico ſale, oleo, vel terra, producunt morbos, quales ex his rebus oriri demonſtrati ſunt [760. ad 767. & 786.]

791. Serum ſanguinis, bilis, urina, generant ex ſua materia calculos compoſitos ex volatili ſpiritu, ſale, oleo, & ex terra haec excipiente, certo modo unitis.

Hi vero extenſa ſua mole, pondere, motu, vicina comprimunt; tam quoque vaſa calculos complexa motu, & preſſu ſuae ſubſtantiae contra duros, aſperos, atteruntur, deſtruuntur; hinc tranſitus humorum intercipitur, creatur dolor, inflammatio, ulcus, gangraena, callus, & quae ab his pendent, mala.

792. Ova inſectorum cum aere, potu, cibo, corpori ingeſta, pituitae inteſtinali, faecibuſve, miſta, aut in cavitatibus nidulanda, fotu, quiete, calore, exponunt vermes rotundos, latos, vel Aſcarides; iidem forte quandoque cum iiſdem aſſumtis deglutiuntur, inde creſcentes corpori quoque inhaerent.

Illi autem fugendo, movendo, vellicando, rodendo, terebrando, chylum conſumendo, nervos irritant, ſolida vulnerant, nauſeas, horrores, cardialgias, vomitus, animi deliquia, maciem, famem caninam, tumorem abdominis, & talia producunt; maxime flatus, ſubitoſque tumores, creant.

793. Vis externa, aut interna, corporum motorum, laedit partes corporis noſtri ſimpliciſſimas actione omnibus dicta mechanica, utpote nota; haec itaque, fatentibus cunctis, nequit referri ad calorem, frigus, humidum, ſiccum, principia chemica, acre alcali, vel acidum. Simili autem ratione, & alias cauſas minus viſibiles, hinc parum cognitas agere, facile perſuademur, quae deinde morbos Partium Similarium inprimis pariunt.

794. Materia morbi in parte aegra haerens, ſubito collecta, Fluxio, lente congeſta, Collectio, appellatur; pro cauſa agnoſcit inertiam partis ſolidae non ſubigentis, nec expellentis id, quod formari incipit, aut praeſentis jam alibi materiae peccantis in partem, quae nunc obſidetur, derivationem.

795. Derivatio haec, fluxio, vel attractio, dicta Veteribus,

fit motu, calore, dolore, fotu: atque hinc oriuntur morbi, qui dicuntur cum materie.

796. Venena, peſtis, contagia, ingeſta quomodocunque (744. 1. 4.), laedunt ſolida, fluida, vel utraque ita, ut ſiſtatur curſus humorum vitalium; agunt quidem ſemper vi mechanica (793.), ſed ſaepenumero vix explicanda niſi per principia doctrinae Chemicae: concipiuntur enim facile laedere ſolidas partes nimium diſſolvendo, laxando, conſtringendo, obſtruendo; fluida autem depravant nimis inſpiſſando, diſſolvendo, acres reddendo; hinc utraque ſimul corrumpunt unita hac opera: pleraque ideo velociſſima in nervos, pulmones, ſanguinem agunt actione hactenus minus obſervata, ideo habita plane inſueta, & incomprehenſibili: unde etiam morbi ſic geniti dicebantur Antiquis morbi Totius Subſtantiae laeſae.

797. Sed & ſunt cauſae quaedam ſingulares morborum peculiarium admodum notandae, quum malae Conformationi praebeant originem; primariae habentur, imaginatio Matris, imprudens actio Obſtetricis, Nutricis, vel Cuſtodis negligentia; his enim corpuſculum tenellum agitatum, preſſum, tractum, pulſum, ligatum, deformatur in faciem vix poſtea emendabilem. Sed & indoles ſpiſſorum, & acrium humorum ſimilia multa producunt.

798. Cauſae etiam cavitatis vitiatae in partibus male diſpoſitis clarae, ſive ut internae, ſive ut externae, ſpectentur (707. 709.). Diaereſios autem origo eſt ex diſtenſione, acrimonia, vi externa. Hinc & reliqua mala huc relata pateſcunt.

799. Fortis preſſio; valida diſtractio; ligamentorum, aut membranarum coercentium laxatio, aut diſſolutio; producunt luxationes, contorſiones, hernias, procidentias partium.

800. Secantia, pungentia, ictum inferentia, rodentia, adurentia, diſtendentia, contundentia, rumpentia, ſunt cauſae praecipuae Solutae Unitatis.

§. DCCXXXVII.

§. DCCXXXVII.

Cauſa) Morbus eſt ens phyſicum , adeoque morbo conveniunt omnia axiomata generalia , quae cauſae phyſicae conpetunt . Verum cauſam entis phyſici cognoſcere dicimur , quando certi ſumus entia aliqua eſſe , quae non poſſunt concipi , quin ſimul concipiatur eſſe ea res phyſica , cujus cauſae dicuntur . Neque enim cauſarum cognitionem poſſidemus , quae CREATORIS eſt : ſed experiundo diſcimus , hoc datum ens exſiſtere , & ſi tunc etiam aliud aliquod ens neceſſario concipitur exſiſtere, tunc res prior conceptu cauſa , poſterior effectus dicitur . Phrenitis eſt res phyſica , quae in homine nata facit , ut cum furore deliret, & a vitio cerebri cum febre ardente producitur . Cauſam phrenitidis teneo , ſi conceperim , quid ſit inflammatio in vaſis ſanguiferis , & ſeriferis , quid cortex cerebri , deinde ſciverim leges humanitatis , juxta quas ad ſingulas cerebri conditiones phyſicas definitae cogitationum ſpecies in mente oriuntur: tunc vero novi , quid phrenitis ſit , febris nempe continua , acuta , cum inflammatione cerebri , hinc orta perturbatione cerebri , & idearum confuſione .. Sed quaenam adeo phrenitidis cauſa eſt ? Reſpondebo expeditus , inflammatio cerebri . Sed aies , adeo ipſe morbus ſibi cauſa eſt . Nempe non poteſt eſſe in cerebro corticis inflammatio , cum vi ſanguinem in vaſa obſtructa urgente , quin cerebrum turbetur : neque poteſt cerebrum turbari , quin talis cauſa adſit: ergo totus effectus perfecte idem eſt cum tota cauſa . In alio exemplo pleuritis eſt inflammatio in arteriis intercoſtalibus , quae urgentur a praeſente febre continua . Qui hunc ſtatum horum vaſorum cogitat, is totam etiam cogitat pleuritidem : & qui pleuritidem cogitat , is ſtatum eum vaſorum intercoſtalium cogitat . Idem per omnia exempla verum eſt . Si rerum naturam concipere poſſemus , uti DEUS , qui nobis inperfectis entibus multo certius exſiſtit , demonſtrante SOCRATE, & PLATONE , tunc non uteremur aut cauſae nomine , aut effectus , ſed omnia videremus , uti ſimul exiſtunt . Verum cum non cogitemus , niſi ſucceſſive , & pauca ſimul , & ipſi ſucceſſive exſiſtamus , ita fit , ut rem exſiſtentem hoc momento minus perfecte concipiamus , quam alio momento ; & ob hanc ſolam rationem rem primo conceptam cauſam vocamus , effectum vero quam poſtremo concipimus . Non ideo vera in cauſa , & effectu diverſitas eſt , ſed cauſa effectus eſt, & effectus cauſa , neque unum abſque altero ſubſiſtere poteſt , neque differunt , niſi in duratione reſpectu noſtri .

Realis) Ita barbare vocamus , quae vere exſiſtunt . Sed morbus eſt ens phyſicum verum . Et cauſa morbi eſt idem ens cum morbo ipſo , ergo & cauſa morbi ens reale eſt . Imo vero , etiam ſi ſit ablatio entis alicujus ad ſanitatem requiſiti , non eo minus ens reale eſt . Ut

homo vivere pergat, oportet ſanguinem adeſſe. Abſentia ſanguinis morbus eſt, & morbus lethalis, neque tamen mera privatio, ſed cordis talis collapſus, & contractio arteriarum, ut ſanguis non continuo filo ad cerebrum fluat, hinc ſyncope fiat: adeoque privativus morbus aeque ens phyſicum eſt, ac morbus, qui inpedimentum eſt functioni obpoſitum. Ex hac ſola legitima ſignificatione cauſae conponuntur lites acerrimae philoſophorum, ex eo ſolo praejudicio ortae, quo credunt, cauſam morbi aliquid eſſe ab ipſo morbo diverſum, quae manifeſto idem ſunt. Sit globus A ex filo pendulus, & alius globulus B, qui pariter pendulus in obpoſita linea in A inpingit: tunc utique ex legibus motus, in ipſo contactu quieſcit uterque globulus brevi momento, eruntque duo globuli quaſi unum corpus, & conplanabitur in utroque ſuperficies, quae alterum contingit, atque particulae minimae utriuſqus globi verſus centrum reſilient. Verum mox iidem globuli ſe reſtituunt, & partes conplanatae reſtituunt ſe in arcum, aequalem priori, ex quo conplanatae ſunt, & globulus A repellit globulum B, viciſſimque globulus B repellit A. Quaenam hujus recurſus cauſa eſt? contactus utique duorum globulorum, & quies, & ſequens partium reſilitio. Verum conjunge haec omnia & habebis ipſum recurſum, cujus eam cauſam eſſe dixeras. Apoplexia eſt ſubita actionum animalium omnium deſtructio, ſuperſtite & aucta actione vitali. Fons actionum animalium phyſicus laeſus eſt; is eſt cerebri medulla; ergo, quando cauſa aliqua ſenſorium commune privavit facultate exercendi functiones animales, tunc apoplexia adeſt. Hujuſmodi cauſa eſt, ſi ſaniſſimi hominis caput malleo percuſſum fuerit ut ſanguinis unciae duae in cavitatem cranii effundantur, atque iſte ſanguis cerebrum conpreſſerit, tunc apoplexia eſt; conpreſſio enim cerebri facit, ne medulla actiones animales perficere queat. Tolle has duas uncias effuſi ſanguinis, ſuſtuliſti apoplexiam. Ergo conpreſſi cerebri eſt hujus morbi cauſa proxima. Iterum, ſi nervus ita inciſus fuerit, ut pars adhuc integra manſerit, dolor atrox oritur, cujus cauſa proxima eſt nervus ita diſtractus, ut jam jam rumpendus ſit. Tolle hanc tractionem, diſcinde nervum, vel fac ut ejus partes ad ſe invicem accedant, jam dolor ſublatus eſt. Ergo cauſa proxima eſt ipſe morbus.

§. DCCXXXVIII.

Interna] Quando in corpore humano ſemel ſano nihil mutatur, tunc ſanum manet. Quando vero a cauſa externa, extra corpus poſita, mutatur, tunc morbus ex illa cauſa natus, eſt ab externa cauſa. Quando vero in corpore ſano, ex ipſa ſanitate, quae ipſa perpetua mutatio eſt, oritur mutatio aliqua, ex qua morbus naſcitur, tunc dicitur morbus a cauſa interna. Et ſi intra corpus cauſa nata fuerit, quae ſola morbum facere nequit, ex qua tamen cauſa ſucceſſu temporis morbus naſcitur,

ſcitur, is etiam morbus ad eos refertur, qui ex cauſa interna oriuntur.

§. DCCXXXIX.

Humores) Quando corus humanum ſanum morbum pati incipit, ex iis cauſis, quae intra corpus ſunt, non poterit vitium natum eſſe, niſi in liquidis partibus, quae demum ſolidarum vitium efficiunt, prius mutatae.

Solidae) Antequam enim hae cauſae, in humoribus natae, morbum faciant, ſolent plerumque prius ſolida mutare. In vulnere, & contuſione primo vaſa mutantur, nempe hi morbi externi ſunt. Sed pleuritis, quae morbus internus eſt, non naſcitur niſi ſanguis φλεγμονωδης praeſto ſit, & ex illo demum ſanguine ita poteſt ſyſtema arterioſum adfici, ut pleuritis oriatur.

Venenatos) HIPPOCRATES pro re demonſtrata admittit, totum corpus perſpirare ab exterioribus introrſum, & exhalare ab interioribus extrorſum. Quando nunc corpus aliquod per venas bibulas in corpus humanum ſubire poteſt, quod prius in humores ſe inſinuet, eoſque mutet, quam ſolida adgrediatur, oritur nova claſſis morborum, in qua cauſae externae prius fluidis quam ſolidis mutationem inferunt, eaque claſſis venenatos, & contagioſos morbos conprehendit. Quando vero aliquem tepidus adflavit auſter, deinde vero ſubitus aquilo ſupervenit, is homo tuſſiculoſus fieri poterit, & catarrhoſus a ſola aeris viciſſitudine, qui ab auſtro prius calidus, & humidus, & deinde ſubito ab aquilone ſiccus & frigidus factus eſt. Tunc vero catarrhus non naſcitur, quin prius vaſa contracta ſint: ergo aer prius in ſolidas partes egit, & tum demum liquida ſtagnantia etiam mutantur.

§. DCCXL.

Proxima] Vulgo docetur, cauſam remotam eam eſſe, quae ponit aliquam aliam cauſam intermediam, ex qua poſita continuo morbus naſcatur. Verum nulla hujuſmodi cauſa in rerum natura eſt. Cauſa A, quae generavit cauſam B, eadem eſt cum ipſa B. (DCCXXXVII.) a qua non differt, niſi ratione ſucceſſivae cogitationis. Porro ſi cauſa B produxerit effectum C, etiam B (per eadem) idem erit cum C: & adeo A, B, & C unum ſunt ens idem. Ergo nulla datur cauſa morbi remota. Verum in reſpectu ad effectum producendum cauſa remota dicitur, quae exiſtens, effectum generat, qui nondum morbus eſt, ſed ab alia demum accedente cauſa, cum hoc effectu conjuncta, in morbum abit. In hac conſideratione prior imperfecta cauſa remota eſt, altera perfecta proxima, quae proxima cauſa eſt. Pleuritidis definitio eſt, humoris craſſioris redditi, inmeabilis, in arteriis ſpatiorum intercoſta-

lium

lium facta propulsio a vi vitae adaucta. Hujus pleuritidis causa remota dicitur diathesis sanguinis φλεγμονωδης, causa vero proxima febris acuta. In hoc exemplo causa remota non potuit sola pleuritidem facere: sanguis enim lentus esse potest absque pleuritide. Neque febris per se sola pleuritidem facit, cum saepe febris adsit, neque ideo pleuritis sequatur. Verum ex causae utriusque concursu pleuritis nata est. Ergo ex concursu causarum remotarum fit causa proxima morbi s. pleuritis. Ergo causa remota est causa dimidiata. Tolle crassitiem humoris, non est amplius pleuritis: tolle impedimentum in vasis, neque tunc pleuritis erit. Hae conditiones seorsim causae dicuntur, conjunctae vero morbus. Quando moles ducentarum librarum adest, quam duo homines, junctis viribus elevare debent, eorumque hominum singulae vires centum libris aestimantur, tunc unus eorum hominum, qui prior accedit, molem elevare nequit, & est causa dimidia elevationis. Si enim, cum conatur, pondus massae movendae dimidium reddi posset, elevaret utique perfecte. Nunc accedit alter homo, moles elevatur. In hoc exemplo medici vulgo priorem hominem adpellarent causam remotam, alterum proximam, non bona significatione nominum: utraque enim causa aeque propinqua est, & causarum neutra remotior est, sed divisae sunt. In causis morborum idem valet, quae conjunctae morbum efficiunt, separatae non faciunt. Male in eo casu causam unam remotam, alteram proximam vocares, & huic unice effectum tribueres. Lanx una est, cui centum librae inpositae sunt; altera, cui 99. librae. Illa immota manet; addatur nunc huic libra unica, adscendet illa. Non ideo haec unica libra causa elevationis unica dici debet: sed causa est, quando cum aliis 99. conjungitur. Sic intelligitur diversitas causae remotae a proxima, & adparet SYDENHAMUM causarum remotarum considerationem non bene rejeciisse, cum aeque necesse sit curare remotas causas conjunctim, ac necesse est unam causam proximam solam sub oculis habere: & uno verbo, causae remotae conjunctae sunt causa proxima. Qui vero causam proximam novit, novit quid pertineat ad sanationem.

§. DCCXLII.

Praedisponens) Pars morbi, quae prius exstitit, quam altera causa accesserit: haec non generat morbum, cujus dicitur causa praedisponens, ejus enim morbi non nisi dimidia causa est. In homine diathesis pleuritica est, totum nempe corpus calidum est, sanguine repletum, torpidum, siticulosum, adest spontanea lassitudo, & perpetuus somni amor: jam incipit corpus laborare, sed tamen nondum pleuriticum est: agit enim haec causa remota pleuritidis, non ita vero, ut pleuritidem faciat: ut is enim morbus fiat, debet alia causa accedere. Haec causa semper interna est; & nomen habet, quod exercitui hostili castra viamque praeparet

paret [*Ein* Fourier]. Accedat nunc in eo ſtatu cauſa, quae arterias intercoſtales anguſtiores reddat. Stagnabit ibi ſanguis denſus, coacervatus, orietur in latere moleſta gravitas, & febris, & horror, & pleuritis.

Temperies) ἰδιοσυγκρασια, temperatio, inclinatio, vel repugnantia ad certos morbos, quae cuivis propria eſt: nulli enim mortalium perfecte iidem, qui alteri, humores ſunt.

Plethora) Tanta boni humoris abundantia, ut hactenus ſanitas maneat, ſed ex levi additione molis, vel ex rarefactione morbum ſequi neceſſe ſit. Humores bonos ſupponimus, alioquin non plethora eſſet, ſed cacochymia: tantam vero copiam, ut morbus in procinctu ſit.

Cacochymia) Corruptio humorum antea bonorum. Haec ſemper & neceſſario morbum facit, non tamen eum, cujus reſpectu προηγουμενη dicitur, quandiu ſola eſt, ſed alios, ab eo diverſos morbos. Quando vero cauſae externae accedunt, quae latentem cauſam excitant, ut morbus recens gignatur, tunc eae externae cauſae vocantur *procatarcticae*, quas etiam remotas vocant.

§. DCCXLIII.

Praediſpoſitis] Sint tres mortales, primus temperiei atrabilariae; alter ſumme plethoricus, tertius phthiſica cacochymia laboret. Fac ut hi tres homines ſupra vires ſuas velociter decurrant; ex eo motu atrabilarius incidet in mirificos morbos; plethoricus in inflammatoria mala, aut ſubitam etiam mortem; tertius acrem materiem movebit in vaſa tenerrima, & alios inde morbos patietur. Prima hic cauſa eſt praediſpoſitio, altera motus: neutra ſola eum morbum produxiſſet, quem nunc duae conbinatae generant. Sint iterum duo homines, alter plethoricus, hydropicus alter: expone utrumque aeri frigidiſſimo; ille pleuritide corripietur, hic nihil mali patietur. Ergo cauſae ejuſdem procatarcticae effectus diverſiſſimi ſunt, prouti diſpoſitio alia & alia fuerit.

§. DCCXLIV.

Non naturales] Entia phyſica, adiaphora, quae ad ſanum corpus adplicata, certo, & legitimo uſu faciunt partem corporis noſtri, male vero adplicata morbum. Cibo, & potu tales conſervamur, quales fuimus ſani: abſque eis ſanitas cito in morbum tranſit. Si vero aegro homini cibum, potumque dederis, immaniter morbum augebis. Nomen habent, quod nondum pars naturae noſtrae ſint, ſed bono uſu fieri poſſint. Haec non male ita a veteribus dicta ſunt; melius tamen Jonstonus, quem ſequor, cauſas procatarcticas in quatuor claſſes diſtribuit.

Corporis) Naturales, vitales, animales. Hae conſiderationes maximas utilitates praeſtant. Adducor ad aegrum Medicus, & nihil cognoſco hacte-

hactenus de ejus morbo. Interim addiscenda est, necessario, causa proxima morbi, quae ipse morbus est. Haec causa conponitur ex proegumene, & procatarctica. Ergo illas percurro: quaero morbum primo in temperie aegri. Si invenerim, noto inventum: fin minus, transeo ad plethoram. Si in ea morbus fuerit, pariter observo; v.g. si aeger dixerit, ante triduum bene vixi, deinde percepi lassitudinem, & spontaneam corporis gravitatem. Verum praeter has causas debet externa aliqua causa accessisse. Ergo interrogo aegrum quid ederit, quid biberit, quale sumserit medicamentum, denique an venenum aliquod, quod vel a malignitate hominum veneficorum, vel casu aliquo admiserit, uti si mytulum corruptum comederit, aut cibum spuma bufonis infectum. Si causam morbi in his classibus non invenero, quaerendum est, quid fecerit, & an motum aliquem majorem ediderit. Si neque in ea classe peccavit, quaerendum est, an in excretis, aut retentis aliquid minus bene administratum sit. Hac ratione percurrendae sunt quatuor causarum classes, donec vera causa inveniatur. Infans erat, qui absque causa nota febriebat, ejulabat, convellebatur: inquisivi undique, nihil discebam: tandem jussi corpus denudari, ita reperta est acicula corpori miselli inter vestiendum infixa; ea remota, inposito fomento, totus morbus ablatus est. Nisi causam morbi didicissem inquirendo, nulla venae sectione, nullo medicamento sanitatem restituissem. Vidi homines, qui certissime sibi persuaserant, se calculo renis laborare: sanguinem enim minxerant, post sanguinem vero pus, cum magno dolore. Verum inquirendo constitit, eos exterius corpori cantharides admovisse. Haec ergo omnia observando demum medicus eris: absque iisdem in obscuro incertus vagaberis.

Aer oris] Exstat libellus de cavenda per exspuitionem infectione in morbis acutis. Antiquissima consuetudo populis Asiae communis est, si quid abominabile vident, expuunt: nos abstinemus, quod exspuere nobis minus decorum sit. Verum antiqui moris fundamentum in ipsa natura positum est. In variolis homines plerumque primo adficiuntur in ventriculo, dum salivam deglutiunt, & una volatile illud in aere obvolitans venenum ventriculo tradunt: hinc prima phaenomena infectionis produnt se in ventriculi ostio superiori. In peste centies demonstratum est, neminem adfici, nisi qui aerem deglutiverit. Inde anthrax in ventriculo, funestissimus morborum. Aer enim cum omnibus, quae vehit, miasmatibus, toti undique ori absque medio adplicatur, & ne drachmam aquae quidem, neque cibi buccellam deglutire possumus, quin una aerem hauriamus.

Animi] Plerique in corpore humano motus pendent a communi sensorio. Hujus magnae mutationes sunt, quos animi adfectus dicimus. Non ergo mirum est, ab iis animi passionibus corporis motus miris modis mutari.

Retenta] Si ea retenta fuerint, quae expelli oportuerit, aut ea expulsa,

quae

quae retinuiſſe oportebat. Sanguis optimus ſanus poteſt nocere, ut praeſtet excerni. Bilis optima non excreta morbum faciet.

Superficies] Corporis humani tres ſuperficies ſunt, 1. cuticula cum cute, 2. ſuperficies reſpirans arteriae aſperae, & veſicularum bronchialium, faucium, & oris; 3. ſuperficies alimentaris, os, fauces, oeſophagus, ventriculus, inteſtina tenuia, craſſa.

Veſtis) Ex hujuſmodi cauſis mira ſaepe mala oriuntur. Novi hominem ſanguinis ſputatorem, qui nunquam anguſtiorem veſtem induebat, quin morbi ſui paroxiſmum pateretur. In alio mictum ſanguinis ab eadem cauſa accedere vidi. Puellae corpus ſolent valide adſtringere: ergo, ſi quando phthiſicae fuerint, premunt ſanguinem in loca non reſiſtentia, indeque ſibi morbos inducunt. Ergo haec omnia medicus perquirere debet.

Emplaſtrum) Quis crederet, niſi qui experimenta certa vidit, emplaſtrum de mercurio Vigonis pedum plantae adplicatum, ſcabiem totius corporis inducta ſalivatione ſanare? Sed alii hujuſmodi caſus mille modis contingere poſſunt. Ergo medicum ad haec omnia animum adtendere oportet.

§. DCCXLVI.

Oculorum) Ab hac cauſa factum eſt, ut Aegyptii dentes quidem firmiſſimos habuerint, quales in mumiis integerrima ſerie reperimus, poſt tot elapſa ſecula; ſed iidem trigeſimo fere aetatis anno fere caeci facti ſint. Cauſa eſt in radiis ſolis aeſtuoſiſſimis, in oculum repercuſſis.

Narium] Qui tota die per aeſtuantem arenam obambulavit, veſperi κοσμῷ erit, exſiccata SCHNEIDERI membrana.

Pulmonis] Quando in coelo aeſtuante corpus movemus, pulmo vix diu lubricitatem conſervat: exhalat enim, RUYSCHIO docente, humor in ipſas veſiculas. Sed ex pulmone exſiccato funeſti morbi oriuntur.

Aufert) Dum ſani ſumus, ſemper ad aliquot digitorum a corporis ambitu diſtantiam atmoſphaeram humidam circumfuſam habemus. Quando per ſummos aeſtatis ardores glacies ex cella effertur, ſi tunc fragmentum glaciei ad aliquam a manu diſtantiam tenueris, videbis fumum craſſum ex manu prodire. Non eo momento cepit vapor ex cute adſcendere: ſed qui perpetuo adſcendit, is a corpore frigidiſſimo repercuſſus conſpicuus fit, qui antea oculos fugiebat: perinde uti anima noſtra hyeme viſui ſe ſiſtit, quae aeſtate oculos fugerat. Ergo corpus totum ponitur in balneo vaporis. Quando vero calidus aer nos adflat, aufert hanc noſtram atmoſphaeram: ſuccedit altera, ſed & hanc aer avertit, ergo corpus brevi exhauritur. Quanta vero haec aeris potentia ſit, adparet ex enormi aquae intra datum tempus exhalatione, quam HALLEJUS per experimenta demonſtravit.

Compingit) Hinc in Aſia vix per tria milliaria caſtra moventur, quin jam homi-

homines, & armenta pereant. Ibi enim aer ita aestuosus est, ut ad 70. & 80. gradus thermometri FAHRENHEITIANI adcedat: ibi aqua epota instar expressae spongiae ex corpore exsudat: uti D. BERNIER eleganter in epistolis narrat, quas ex Indostania scripsit, ubi inter scribendum cutem sibi destillare, atramentum vero exsiccari queritur. Neque aqua epota sanguis temperari potest, cum aqua piceis sanguinis grumis misceri nolit.

Irresolubiles] Hinc morbi atrabilarii in calidissimis regionibus frequentiores: & in Graecis creberrimi: qui nobis multo rariores, ut in frigidis regionibus, atrae biles neque generentur, neque moveantur, quales in patria sua HIPPOCRATES descripsit, & calidarum regionum incolae etiam nostris temporibus patiuntur.

Debilitatio] Adparet inde, quare ab omni aevo corporibus borealium gentium firmitas propria fuerit; & vicissim eo molliores sint, quo aequatori propiores. Ignis enim elementa corporum a se invicem removet, aerem rarefacit, aquam in vapores disjicit, olea, spiritus, ligna, metalla in omnibus particulis suis recedere cogit, ut majore mole fiant. Idem autem ignis etiam elementis corporis humani adplicatur, ea ergo elongabit, & corpus debilitabit: augetur enim fluidi ad solida ratio, atque adeo minuitur solidorum potentia. Nam quo elementa sibi propiora, eo corpus firmius est, & contra. Hinc etiam in calida anni tempestate vires mortalium dilabuntur, quae eadem sereniſſima hyeme, & sub frigidissimo coelo firmissimae sunt.

Nervosum] Aer nimis calidus in nullam corporis partem magis agit, quam in subtilissimam eam partem, quae ad nervos pertinet: subtilissimum enim inter liquida velocissime exhalat. Hinc adparet, cur ii homines, quibus nervi tenerrimi sunt, iis morbis maxime obnoxii sint, qui ab aere nimis calido nascuntur.

§. DCCXLVII.

Gelidus) Adeo frigidus, ut aquam cogat. Post hunc gradum frigoris aer adhuc refrigerari potest supra frigus aquae congelatae, per graduum numerum dimidium, quibus summus calor aestivus a frigore aquam congliciante distat; & vidi ante 26. annos (1709.) aquam tepentem in liberum aerem sparsam in grandinis speciem subito abiisse, prius quam in terram caderet. Oportet autem, ut gradus definiamus, medium frigoris gradum invenire: neque pulchrius quidquam in physicis praestiterunt recentiores, quam illud studium, quo qualitatum medios gradus definiverunt. Inter summum calorem, summumque frigus aliquis gradus est caloris medii, qui in quibusdam locis fere perpetuo idem manet & immutabilis. Nam in altissimo puteo observatorii Academiae Parisinae aqua neque hyeme coagulatur, neque in aestate tepescit, adeo aequabilis

eſt aeris temperies ; cum autem caloris gradum per multos annos obſervando Academici medium inter calorem , & frigus gradum invenerunt.

Denſat) Corpus hominis frigentis contrahitur , & minus redditur . Veſtes , quae aeſtate corpus calefactum vix ambiebant , hyeme amplas nimis experimur . Videtur NATURA hoc conſulto voluiſſe , ut calor internus augeretur . Ventres hyeme & vere natura calidiores , inquit HIPPOCRATES , quia iis anni aetatibus plus naturalis roboris poſſident; hinc iiſdem temporibus digeſtiones celerrimae , addit idem ; has enim facit actio vaſorum in fluida : eam actionem frigus auget , adeoque & coctionem , ſive crudi humoris in humanum mutationem . Male ergo hic HIPPOCRATEM carpſit HELMONTIUS.

Regelatio [Nulla alia mutatio animalibus , vegetabilibus , aut foſſilibus pernicioſior eſt , quam congelatio , & regelatio viciſſim alternans, & crebro repetita . Ipſa metalla , quae candefacta ſubito aquae frigidae immerguntur , fragilia fiunt , vitri ſimillima . Caro edulis in gelido aere diu conſervatur , ſed quam primum regelavit , eadem in tabi ſpeciem diffluit . In commentariis Pariſinis (*) optime notatum eſt , nunquam tuſſes magis populariter graſſari , quam in ſubitis mutationibus, ubi poſt magna frigora ſubitus aeſtus ſuccedit , & hunc aeſtum nova frigora ſequuntur . Non alio tempore majus a tabe pulmonali periculum.

Stringit) Exempla ſunt , in ſummo frigore homines abſque ullo ſymptomate ſubito mortuos procubuiſſe : neque haec calamitas infrequens in hyperboreis regionibus aut hominibus accidit , aut beſtiis : cauſa mortis eſt in pulmone ſubito conſtricto, & coagulato intus ſanguine, qui in pulmonibus rigidiſſimo frigori aeris nudus exponitur.

Coryza] Aer gelidus morbos facit epidermidis , membranae Schneiderianae , pulmonis , oeſophagi , ventriculi , inteſtinorum , ut vix ulla valetudo reſiſtere poſſit . Hos catarrhos multi putaverunt eſſe ſecretionem aliquam criticam , quae totum corpus repurget . Verum homines ſaniſſimi reperiuntur , qui in tota vita ne unicum quidem catarrhum paſſi ſunt . Fit autem , quoties membrana Schneideriana calefacta prius , ſubito refrigeratur ; tunc enim extremi vaſorum fines conſtringuntur , inſpiſſantur humores , & paulo poſt ſubito & humores reſolvuntur , & ſolida laxantur . Recte HIPPOCRATES , qui ad haec mala ſuffitus ſiccos ex thure , & maſtiche commendat , quibus membrana Schneideriana laxata roboratur . Hinc intra viginti quatuor horas aliquot muccinia humore replent , quantum vix ſex menſibus ſani excreviſſent .

Sphacelus] Saniſſimis hominibus ex ſumma frigoris ſaevitate labia , & extremi pedes , & naſus decidunt . Recte Romani , qui eadem phraſi ignis , & ſummi frigoris effectum expreſſerunt

Penetrabile frigus adurit , VIRGIL.

(*) *Fotius Britannicis*.

Sideratione m ſubitam facit conſtringendo partes ſolidas, fluidas condenſando.

Moretur) Non alia ex cauſa velocius deſtruitur corpus humanum, quam ubi frigus externum rigidius ſuperatur per calorem ex motu muſculorum generatum: quando, in exemplo, homines per hyberna frigora ſuper glaciem ferratis calceis armati decurrunt: in primis, ſi praeterea ventus adverſus flaverit. Tunc enim ſolida adeo valide in humores agunt, ut calorem per adtritum generent, qui & ſuperet externum frigus, & praeterea ſanguinem ſuper conſuetum gradum cogat incaleſcere. Aeris enim hyberni, quando aqua congelari incipit, frigus eſt 32. graduum, ſanguinis humani vero calor 92. hos totos 60. gradus, quos frigidus aer perpetuo abſorbet, debemus motu ſolidorum noſtrorum generare. Hinc etiam vix ullum medicamentum ad morbos chronicos potentius, quam motus validus in calceis ferratis ſuper glaciem. Verum frigoris effectus ſunt ut aeris adplicationes. Vulgi error eſt, flabella aerem refrigerare movendo. Ventus enim, quem follis metallicus excitat, nullum ad thermoſcopium frigus generat. Sed haec cauſa eſt adparentis refrigerationis. Sanguis vivi hominis ſemper calidior eſt aere, in quo vivit, neque poteſt aer ad eum gradum caloris pervenire, qui ſanguinis eſt, quin prius exſtinguamur. Qui in officinis ferrariis laborant, & qui ſaccharum in pileos formatum excoquunt, ii aerem calidiſſimum hauriunt, & poſt brevem patientiam decedere coguntur ſtatione, atque in lectulo requieſcere: tunc refecti ad operam redeunt: & niſi ex aere aeſtuoſo ſubinde recederent, caderent mortuorum ſimiles, atque celerrime putreſcerent. Ergo atmoſphaera, quae nos cingit, & perſpiratione noſtra plena eſt, aeris calorem excedit: hanc ventus perpetuo aufert, & reddit aerem ea atmoſphaera frigidiorem; hinc ſtante vento frigus percipimus, etſi aer motus nihilo frigidior ſit quieſcente.

Voracitas] Humores denſati adteruntur ad vaſa denſiſſima. Sed calor ab adtritu generatus eſt, ut denſitas corporis adtriti, ergo in frigore major calor, perſpiratio maxima. Hinc & ſudor continuo novus, novuſque ſudor excepit, quem aer avertit, maxima humorum copia deſtruitur, ut corpus intra paucas horas exhauriatur, & ſanguinis ad cerebrum, & cerebellum preſſio interrumpatur, neque ſuppetat continuus denſi ſanguinis influxus &c. Ergo, ſi homini per gelidum aerem corpus moventi humidos cibos, aut liquores ſpirituoſos obtuleris, linquetur animo: ſi atrum panem cum lardo ſalito, fumoque indurato dederis, cum ex duro cibo optime valebit. Nam viſcerum fortem actionem excipiet durum alimentum, & aliquid novi chyli perpetuo ad ſanguinem addetur. Hinc in Diocles epiſtola ad R. Anticonum antiquiſſimus aphoriſmus eſt: quo majus frigus, eo copioſiorem cibum dare oportet, & pauciorem, & meraciorem potum. Quo major calor, eo pauciorem cibum, potum vero uberiorem, ſed magis dilutum.

Torpor)

Torpor) Quando ſubitum frigus hominem quieſcentem opprimit, ſenſus oritur ingratus: ſed ſi idem diutius frigus toleraverit, ſomnolentia adeo grata obruitur, ut tantam ſuavitatem vita redimere velles. Si indulſeris his ſirenibus, captus es, & cerebrum, quod nunc quieſcere coepit, quieſcet penitus, & placidiſſima mors ſomnum excipiet.

Scorbutus) Formidabilis ille morbus regionum ſeptentrionalium.

Dolor) Nulla hiſtoria medica pulchrius haec docet, quam rudia illa diaria Batavorum, qui hyemem in Spitzbergia tolerarunt: & mala ſua deſcripſerunt, pleroſque enim inclementia frigoris occidit: rigeſcebant artus, & immaniter dolebant, & mors finem faciebat malorum. [1732. Struxerant ſibi caſam ligneam, focum in caſa accenderant; ſed cum jam vera vis frigoris ingruiſſet, neque caleſacere ſe potuerunt, neque pene movere, ſed torpidi in lectis manſerunt; artus contracti dolebant miſeris ex ſcorbuto, & interibant ex ordine: qui diarium ſcribebat, ultimus ſuperſtitum, ſcribit in fine libri,, Omnes ſocii mei perierunt miſere, & ego, qui ſcribo, exitum vitae propinquum exſpecto. Altero vere naves Batavae advenerunt, & nihil invenerunt niſi cadavera ſodalium..

§. DCCXLVIII.

Laxat] Hannibali tepentes Bajae, & Capraenae deliciae id fuerunt; quod Canae Romanis; adduxerat exercitum heroum, & calonum turbam reduxit.

Peripneumoniae) Quando aer humidus corpori humano diutius adplicatur, flaceſcunt omnia, & emoriuntur etiam plantae quaelibet eo celerius, quo diutius humidi aeris vires paſſae fuerint.

Tuſſes) Aer omni momento temporis ſiccus pulmones ſubit: ſed idem quando efflatur, humidus eſt: hoc halituoſum averrit atmosphaera, qua ambimur. Quando vero aer ipſe nebuloſus, & humidus eſt, deſinit recipere vaporem humidum de pulmone, & ipſe pulmonem humectat, ergo humectans anima in pulmone manet, tunc lenius quaſi ſub aquis mergimur, & tuſſis oboritur, qua ſeroſum humorem de pulmonibus expellere conamur. Hinc tuſſes, & alvi fluxus flantibus auſtris dominantur, quod poſt HIPPOCRATEM MALPIGHIUS obſervavit.

Putrefactio) Nihil potentius partes animalium deſtruit, quam humiditas cum calore conjunctim adplicata. Docet id ſolutio, cornu cervi in vapore tepido ſuſpenſi. In aere 40. vel 50. gradibus calente, & humido ſimul ac nebuloſo, ſuſpende carnem ſuillam, poſt viginti quatuor horas putridam reperies, quae in eodem calore, ſed ſicco aere intra triduum demum non putrida, ſed rancida facta fuiſſet. Hinc HIPPOCRATES morbos epidemicos, & peſtem ipſam deducit ab aere nebuloſo, calido, humido. Si vero cum humiditate aer frigidus fuerit, tunc adfectus catarrhales dominantur.

§. DCCXLIX.

§. DCCXLIX.

Eadem) Exſiccat, & humidum omne de corpore adtrahit.

§. DCCL.

Gravis] Hujuſmodi aer, & internae, & externae ſuperficiei corporis humani robur addit adplicatus: & vaſa omnia firmiora efficit. Robur enim eſt vis, qua fibrae elongationi reſiſtunt: hanc ipſe aer fieri impedit, violentius adpreſſus. Deinde idem aer, quo ponderoſior eſt, eo valentius vaſa conprimit, & reddit arctiora, & vires parietum contra fluida intus contenta auget, auget adeo adtritum, & calorem: ergo eo rectius valemus, quo aer ponderoſior fuerit. Hinc etiam fit, ut facillime incaleſcant operarii, qui in ſubterraneis cuniculis, in aere alioquin frigido operam collocarunt. Vulgo ſolent aerem pluvio tempore gravem dicere. Verum tunc certe graviſſimus eſt, quando ſereniſſimus, maxime in diuturna coeli ſerenitate. Quando graviſſimus redditur, poterit ultimo circulationem ſanguinis per pulmones ſupprimere, dum pulmonem majori pondere dilatat, magis ad pleuram adprimit, majorem partem pulmonis replet, minorem adeo ſanguini relinquit. Sed hae noxae rarae ſunt. Neque ab hac aucta gravitate mors ſequitur unquam, & ſani homines eo melius habent, quo gravior eſt. A media enim aeris gravitate, qua in mercurio pollices mercurii 28. ſuſtinet & reſpondet altitudini 340256. pedum aeris non facile altius adſcendit, quam partem ponderis ſui vigeſimam octavam, quae mercurium cogit per pollicem adſcendere: & hanc diverſitatem facile toleramus. Aſthmatici ſoli aerem graviorem moleſtum habent: quamprimum enim ventus ex boreali regione flat, & argentum vivum in barometro adſcendit, paroxyſmus ipſis ingruit.

§. DCCLI.

Levis] Longe magis noxius eſt. Animalia facile ferunt tantum in aeris pondere incrementum, ut argentum vivum tribus unciis adſcendat, uti conſtat per experimenta, quae BOYLEUS machina ſua fecit, qua aer comprimitur. Verum ſi pondus aeris ita minueris, ut argentum vivum per tres quatuorve uncias deſcendat, jam omnia animalia vitam agunt: & ſi ſextam partem ponderis ſuſtuleris, pereunt: ut manifeſtum ſit, aeris pondus auctum vix nocere, diminutum plurimum. In ea enim aeris conditione humores minus premuntur, & rareſcunt, & vaſa expanduntur. Huic expanſioni aer reſiſtebat, ſed aeris vis nunc diminuta eſt, ſupereſt ut vaſa dilatentur. Ergo arteriae ſecundi generis adeo latae fiunt, ut primi generis liquida recipiant, & ſanguis in aliena vaſa tranſit, uti in cute ſolet,

ſolet, quam violentius ſuximus, aut ab adplicata cucurbita. Inde error loci, & inflammationes, & malorum infinita vis. Ita in animalibus, vacuo Boyleano incluſis, tumor inmanis, & quaſi univerſalis totius corporis ſugillatio.

Fibris pulmonicis) Pulmo animali viventi major eſt, quam foret, ſi aer atmoſphaericus in cavitatem thoracis veniſſet: quoties enim id fit, continuo pulmo minor redditur. Ergo fibrae meſochondriacae pulmonis perpetuo in ſtatu violento ſunt: & conantur ut minores fiant. Hanc contractionem aer impedit, qui intus pulmones expandit. Tolle nunc de viribus aeris, augebis utique vires contractiles pulmonis. Ergo quando pondus aeris minuitur, non valet idem pulmonem expandere ad legitimam diametrum, amiſit enim de viribus ſuis, quae in fibris pulmonis integrae manſerunt. Hinc anhelatio in aere leviori, & difficilis inſpiratio, & aſthma, contrarium aſthmati dicto ad DCCL. quod in aere humido augetur. Hujus etiam generis ſunt phaenomena animalium, quae in vacuo BOYLEANO moriuntur: anhelant enim, anguntur miſerrime, & pereunt.

Denſi, rari] Nam denſitas aequalis eſt ponderi, adeoque pondus auctum denſitatis incrementa, minutum decrementa exprimit.

§. DCCLII.

Coelum) Ita aerem vocamus, cum aethere, & corporibus coeleſtibus omnibus, quae perpendiculariter dato loco incumbunt. Huc ergo pertinent latitudinis gradus, & longitudinis.

Tempeſtas) Solis acceſſio, & receſſio, quum viginti duorum graduum intervallo nobis proprior fiat, & in eadem diſtantia longius a nobis recedat.

Solum) Pars ſuperficiei telluris, quam quiſque inhabitat. Id poteſt arenoſum eſſe, aut aquoſum, aut bituminoſum, aut metallicum.

Mare) Collectio aquae ſalſae, in qua omnia, quae mare continet, & oriuntur, & occidunt. Mare tamen non ſolam aquam continet, aut ſalem marinum ſolum, ſed bituminoſum aliquid, & amarum, quod ILL. MARSILIUS manifeſtum fecit, intolerabile, quod deſtillatione abigi non poteſt, ſed in ipſum alembicum cum ingratiſſimo ſuo faetore adſcendit. Et praeterea ſepelit animalia, & majora, & numeroſiora, quam terrena illa, piſcium enormia corpora, & homines, quorum immenſa vis a 6000. annis in oceano contabuit. Hinc mare alterne regiones adluens, & deferens, eas totas inſalubres reddit; cum in ſummo apice receſſionis enormis fracedo in ea aqua oriatur, quae in foſſis terrae a recedente mare relicta eſt. Inde factum, ut Britanni Flandriam coemeterium ſuum vocent. Omne ergo mare ſuſpectum eſt.

Montes) Loca telluris eminentiſſima, in quibus aer exhalationibus minus

minus inquinatur. Hinc HELMONTIUS ita verba illa DAVIDIS exponit, quis habitabit in monte domini? ut significet, quis saluberrime habitabit.

Lacus] Stagna majora aquae dulcis.

Paludes) Stagna minora quam lacus.

Flumina) Aquae decurrentes. Horum naturam EDMUNDUS HALLEIUS per artificiosa experimenta primus aperuit, quibus constitit, quantum aquae intra datum tempus, dato gradu caloris, aut ex aqua dulci, aut ex salsa exhalet, eo minus nempe exhalare, quo quaeque aqua copiosius sale inpraegnata est. Per ea experimenta demonstravit, aquam ex mari, & ex lacubus stagnisque & fluviis elevari, & nocturno frigore repercuti per superficiem telluris, atque montibus refrigeratis occurrere: ad eos, aere frigidiores, aquam in nebulas roremve condensari, quae humi cadant, & porro juxta cacuminum declivia destillent, & hanc fluminum originem esse. Nullus enim fluvius sursum scaturit, nisi altiorem montem super se positum habeat. Hinc in planissima Batavia nulli fontes salientes reperiuntur. Ex iisdem experimentis explicatur nondum satis intellecta mens Salomonis, cur nempe omnia flumina in mare decurrant, neque ideo mare augeatur? Nempe quantum aquae influit, tantum exhalat, & vel imbrium specie delabitur, quales in toto terrarum orbe cadunt, vel ad montium cacumina colligitur, & flumina efficit cursu exercita, electro puriores aquas, defluentis de montibus amnis. Verum haec exhalatio in qualibet parte telluris, in omni tempestate anni alia est, & cum his mutationibus ipsa mutatur atmosphaera.

Vapores) Humidi, aquei: exhalationem vero vocamus vaporem siccum, qualis sulfuris accensi est, aut putrescentis animalis, aliae autem sunt in qualibet parte telluris.

Meteora) Ita vocamus mutationes, quae in coelo sublunari apparent. Meteora hactenus cognita alia referuntur ad inflammabilia, quale fulgur est, & fulmen, & tonitru, ignis fatuus, ignes vagi, quos ante pestilentias frequentes ajunt apparere, jaculares, & Jovis, si dantur omnino, lapides. Et Fulmina quidem generantur ex calore, & humiditate conjunctis, atque ideo facile dies aestuosos sequuntur. Alia Meteora ad aquosa pertinent, ros, pulvia, grando, nix.

Admisti) Haec res nondum pro dignitate exculta fuit. Multum huc tellus confert; nam quo propius ad solem accedimus, eo majus frigus est. In montibus altissimis Peruvianis, candidissima nix cacumina undique tegit, quam nulli aestivi solis radiis unquam liquefaciunt, dum ad pedes eorundem montium in vallibus aestus intolerabilis habitat. Calor enim aeris nostri magis a reflexione est, quam a solis radiis. Increscit equidem, quando solis radii verticaliter feruntur, & decrescit idem, quando radii oblique incidunt. Sed in eodem tamen climate non idem ubique aeris calor est. Quando enim altissimi montes regioni ad boream ponun-

ponuntur, fervebit aeſtu: & ſi iidem ad auſtrum jacuerint, frigus feret perpetuum. Hinc diverſae illae aeris in corpora humana efficaciae, quae non a quatuor qualitatibus, ſed a corpuſculis pendent, quae per aerem obvolitant. Ante triennium demonſtravi, aerem non ſolum corpus illud elaſticum eſſe BOYLEO notum, ſed chaos eſſe, in quo ſuſpenſa haerent omnium rerum confuſa elementa, quae fermentatione, aut putrefactione, aut igne reſoluta fuerunt, ipſius etiam auri, argentive, quatenus haec metalla volatilia redduntur, ſive quod idem eſt, in aerem recipiuntur. Neque aeris effectus determinari poſſunt, niſi ſciveris, quaenam quovis determinato anni tempore in patria tua effluvia dominentur.

§. DCCLIII.

Motu) Ventus aeris motus eſt. Pulcherrima de ventis habet Divus VERULAMIUS, & alia addidit MARIOTE: ſed aliquid ſupereſt & neutro intellectum, quod neque a calore, neque a pondere, neque a frigore, neque ab exhalationibus pendent. Motus autem aeris duorum generum ſunt. Vel enim perpetuo iidem manent, quales inter Tropicos reperiuntur, ſtati, & periodici: ibi ſol, mane adſcendens, aerem proximam ante ſe urget, ut ventus ſolem antecedat, & viciſſim veſperi, quando ſol receſſit, ventus contrarius priori naſcitur, quia aer ſpatium a ſolis diurno aeſtu calefactum occupat, adeoque eurus omni mane, & veſperi ventus ex occidente ſpirat. Reliquorum variabilium ventorum infinitae cauſae eſſe poſſunt. Sed venti in corpus humanum agunt 1. motu, dum pulmoni vim majorem adplicant: nam aer ſudus, & ſtagnans agit in pulmones ſolo pondere: ſed quanto idem duplicato motu in pulmones incumbit, tunc pulmo ab aere eo plus virium patitur, quo velocius movetur, ut homo, qui adverſo pectore procellam excipit, vix expirare poſſit, licet commode inſpiret. Ventorum moderatiores ſaluberrimi ſunt, eadem enim efficiunt, quae aer ponderoſus: hinc animalia reſpirantia melius vigent, dum modico vento adflantur, anhelatura, quamprimum aer omnino quieſcit. 2. Aer removet a nobis atmoſphaeram noſtram calentem, & auram adfert frigidiorem. Cum vero haec frigidior ſit, quam illae, quae nos deſerunt, exhalationes, fit ut ventus corpora noſtra refrigeret. Ventus autem ad ſummam vehementiam auctus, eadem, quae aer nimis gravis, vitia facit.

Chorographia] Ii medici ſuaviter delirant, qui in libris pronuntiant, quinam euri effectus ſit, quid boreas faciat: & boream quidem ſiccum frigidumque vocant, auſtrum calidum humidum &c. Parum certe eſt univerſalis, quae ſubeſt, veritatis: qui vero vires ventorum explicare voluerit, eum meminiſſe oportet, ventum ea ad nos adferre, quae in ea regione ſunt, unde ſpirat. Pro diverſitate harum viciniarum, etiam vis venti alia erit. Qui vim ventorum noſſe cupit, quam Leidae exer-

cent, is debet chorographiam sive mappam geographicam fideliſſimam ſibi conparare, Leidamque in centro ponere, tunc ope acus magneticae ordinare circa Leidam regiones vicinas, ventorumque ex omni ambitu directiones. Si mare a ſeptentrione fuerit, in ea urbe certe longe alia boreae indoles erit, quam ſi maris vice longus terrarum tractus ad boream poneretur: illic enim marina effluvia, hic ſiccitatem meram advehet. Demonſtravi alibi, ventos etiam craſſiora corpora a decem, & viginti milliarium diſtantia adtuliſſe. Subſolanus Belgis ſalubris, Britannis peſſimus eſt. MARIOTTUS tabulas nobis reliquit, in quibus calculum poſuit celeritatis, quae in vento ſumma eſſe poteſt, ſpatiis, quod intra datum tempus percurrit, durationis, quae longiſſima in procelloſo vento obſervata eſt. Sed KRUQUIUS imprimis pulcherrimas obſervationes reliquit, batavus homo, ultiſſimum opus, ſi quis eas continuaret; is expertus eſt, quomodo aer de loco in locum migret, & quo tempore. Si decem homines MARIOTTI aut KRUQUII ſimiles in Europa viverent, & per 18. annos obſervationes de ventis conſignarent, tunc certius aliquid de ventorum natura diſceremus. His uſus, ſi notaverim, quamdiu ventus aliquis conſtanter flaverit, & quanam celeritate, & addiderim, eum ventum a mari adſpirare, aut a montana regione, tum vero incipiam noſſe, quid ille datus ventus ſit effecturus. Quae HIPPOCRATES, graecus homo, de eteſiis ſcripſit, quae de euro, aut auſtri potentia, ea in Batavia diverſiſſimo modo ſe habent. Boreas equidem nunquam auſtro ſimilis eſſe poteſt, & ille fere ſemper frigidus, auſter autem tepidus, & ſubhumidus eſt. Sed ſi aliquando tamen boreas ſupra ingentes paludes ſpiraverit, alius erit a borea, qui ſuper ſiccam lateque patentem terram advenit. Subſolanus nobis aeſtate calidiſſimus eſt: omnes enim venti diuturniores adferunt in regionem, quam adeunt, eum ſtatum aeris, qui fuit in ea regione, unde adveniunt. Quando boreas per duos menſes ſpiravit, eo toto tempore coelum boreale ad nos delatum eſt, adeoque ſicca, & frigida tempeſtas erit. Autumnali vero tempore auſter advehit humidos vapores, & tempeſtas mutatur in pluvioſam. Ergo medicus in ea urbe, in qua praxin exercet, chorographiam tenere debet regionis ſuae. HIPPOCRATES Illyricis conſilium petentibus in peſtis metu, nullum dedit, Graecos vero monuit, ut ventos ab Illyrico adſpirantes corrigerent. Peſtis, ajebat, eſt retro hos montes: hos montes hae portae dividunt: per eas hoc certo tempore eteſiae ſpirabunt, ergo eo tempore peſtilentialem ventum ab Illyria adferent ad Graeciam. Ergo obturatae eas portas. Hoc conſilio Graecos a peſte praeſervavit, neque aliam cauſam divinatio habuit, niſi peritiam itinerum, quae in Graecia ventis conſtantiora ſunt. Si tunc HIPPOCRATES Graecos eſſet conſolatus, atque nocituras negaſſet Eteſias, adeo ex ſalubritate ſua celebres, perdidiſſet patriam. Facile vero intelligitur de ventis, qui ſtato diei vel anni tempore recurrunt, faciliorem praedictionem eſſe, quam de vagis illis

illis ventis, qui nulla tempora obſervant. Eteſiae anniverſarii ſunt, de iis ergo HIPPOCRATES audacter dicere potuit, hos morbos ſpirantibus Eteſiis leviores futuros &c. Ejus certe libellus de aere, aquis, & locis maſculis obſervationibus pleniſſimus honeſtiſſimo in quavis bibliotheca loco dignus eſt.

§. DCCLVI.

Nimia) Supponendum eſt hominem ſaniſſimum eſſe, & ſaluberrimo cibo uti, & ſola copia peccare.

Clauduntur) Qui ventriculum nimia ciborum copia repleverunt, iſti cibi per ventriculum iter aegre perficient; hoc primus HIPPOCRATES, deinde HELMONTIUS docuit, & nunc per experimenta certiſſimum factum eſt. Nempe in pleniſſimo ventriculo arteriae gaſtricae a cibo comprimuntur, & ſanguis in iis detinetur, & naſcitur ventriculi paralyſis. Imo, qui frigidam, puriſſimam, nimia copia, intra breve tempus abſorbſit avidior, illi potus intra ventriculum ſtagnabit, quia ora ventriculi eo firmius clauduntur, quo magis diſtenditur. Helluones vinum, quod ſubito ingurgitaverunt, non emingunt, ſed revomunt, &, ſi retineant, apoplectici pereunt, quod adeo multis exemplis WEPFERUS confirmavit. Fibrae enim, quibus vis infertur, reagunt, & ventriculum claudunt.

Prohibentur] Cibi majori copia ingeſti non mutantur, ſed rareſcunt tumidi, neque magis promoventur, quam ſi veſicam ſuillam paſta farinacea offarctam contunderes; neque enim ea vi contenta veſicae mutares, quae inſigniſſime comminuerentur, ſi dimidia tantum veſica repleta eſſet.

Perverſus) Cibi ventriculo recepti neceſſario in loco calido rareſcunt, & intumeſcunt, non aucta ſubſtantia, ſed ab elaſtica ſubſtantia aeris cibi permiſta, & rarefacta. Verum rarefacta corpora eadem ratione agunt, qua mole aucta agerent: ergo cibus rarefactus perinde diſtendet ventriculum, ut etiam oculis tuis poſt prandium turgere videas, & ventriculus crepare viſus ſit in ſue, vorace animale, quae poſt famem ſe ſubito cibis obpleverat, & humi procumbens ſubito exſpiraverat.

Dyſpnoea) Quia diaphragma a tumente ventriculo ſurſum pellitur, & ſpacium ad pulmonis dilatationem neceſſarium minuitur.

Circuitus) Aorta comprimitur, & ſanguis per eam aegrius deſcendit, hinc majori copia ad cerebrum premitur. Inde a repletione nimia vertigo, ſomnus, imo apoplexia.

Cruditas] Cibi vel naturam ſuam retinent, vel aliam, quam chyli, naturam induuntur.

Cardialgia) Dolor in ſuperiori ore ventriculi, nervoſiſſimo illo, & diſtento.

Vomitus) Quando homo ſanus eſt. Pueri vix epulis adſunt, quin vomant: cum enim quotidie eamdem, eamque modicam cibi copiam adſumant, neceſſario vomunt, quamprimum praeter morem ſe repleverunt.

Putrefactio) Ciborum in ventriculo nimis diu retentorum: quales poſt 24. horas per diarrhoeam ejicimus, nihil inde chyli nacti; ſed inprimis paralyſis ventriculi inde fit. Nam uti ab urina juſto diutius retenta aliquando incontinentia lotii fit, ut urina per totam porro vitam non aliter niſi fortiſſimo nixu diaphragmatis, & muſculorum abdominalium dimittatur: ita ventriculo eadem mala accidunt. Dantur enim homines, qui poſt unam crapulam tota vita ſua languent, deſtructa ventriculi actione, ita extenſi, ut fibrae vim contractilem pene totam amiſerint, & diuturnae lienteriae ſecutae ſint. Quando enim ventriculus per 24. horas turgidus fuit, eo tempore venae nihil ab arteriis ſanguinis acceperunt, & latera pene concreverunt, nervi autem compreſſi fere deleti ſunt. Hinc poſt epulas abſtinentia utiliſſima, qua fit, ut fibrae tonum ſuum per quietem recuperare poſſint.

§. DCCLVII.

Inedia) Inedia ſola per ſe ipſam nullum morbum facit, cum mera privatio ſit. Sed interim, dum cibis abſtinemus, vita pergit operari; & vita motus perpetuus eſt: hinc mutat humores, ſolidaque adterit, ſubtiliora liquida per exhalationem exprimit, & ſe ipſam conſumit. Hi ergo morbi vitae debentur, non inediae. Eo magis autem nocet inedia, ſi cum motu corporis valido conjuncta fuerit: qui quieſcunt, inediam diu tolerant.

Diſſipant) Per SANCTORII perſpirationem, maxime octo circiter ab ultimo paſtu horis.

Rodentia) Haec TSCHIRNHAUSII egregia obſervatio eſt, in *l. de medicina mentis, & corporis*,, inediam nempe putredinem in toto corpore facere; hinc urina faetet, & ſudor, & anima, etiam iis, quibus alioquin innocens fuerat, graviſſima redditur, & eo olidior, quo jejunium diutius toleratum eſt.

Bilioſa) Bilis, & ſuccus Pancreaticus adſcendunt in ventriculum, ibi conquaſſantur, & qui diu jejunant, bilioſi fiunt, ſecundum HIPPOCRATICAM phraſin; non ideo, quod majori copia bilis generetur; verum ideo quod adſcendat, & manifeſta fiat.

Appetitus) Amara omnia appetitum ſuſcitant, hinc & bile plenus ventriculus eadem ratione appetit, ac ſi totus abſinthio, & minori centaurio plenus eſſet.

Proſtratio] Ventriculus ab acri bile tamdiu vellicatur, donec ultimo inſenſibilis redditus deſinat adfici.

Sitis) Quia ſubtiliſſima diſſipantur, neque praeſto adeſt humor, qui nervos repleat.

Bor-

Borborygmi) Famelicis ventres obmurmurant; & PLAUTI nequam ſervulus querebatur, ſibi in ventre horologium eſſe, quo abſque ſolis umbra dirigatur, & audire poſſint, qui negaverint.

Cumulus) Bilis in nobis ſanis magna copia generatur, uti vel ſola amplitudo hepatis demonſtrat: quando vero in inteſtina deſcendit, & retinetur, acris ibi ex mora fit, & tenuior. Quando eadem in vaſa meſenterica reſorbetur, etiam eo motu acrior fit, & redit ſecundo in inteſtina, atque accumulatur. Quando nunc homo panem edit, habet bilis in quod vires exerceat, panemque murat, & dum mutat, mutatur ipſa. Quando vero ſola manet, erodit utique ventriculum, & vomitum movet: ipſe in ME expertus ſum, cum aliquando ob urgentes labores cibum non liceret adſumere: inde vero, plane inſolitum MIHI contigit, ut ructus nidoroſi MIHI continuo adſcenderent, cumque ructibus in ore amaror.

Vomitus) Poſt magnam inediam a minimo motu facillime vomitus ſequitur. Ventriculus vacuus flaccidus non reſiſtit, inteſtina vero pergunt agere, & in laxum non reſiſtentem ventriculum bilem, ſuccumque pancreaticum agunt, qui irritando vomitum faciunt.

Pervigilium] Nemo dormit famelicus.

Epilepſiae) Homines epileptici relapſus patiuntur morbi, ſi famem toleraverint.

Furioſe] Animalia fame enecta ante mortem in furorem aguntur.

Mors] Eaque velociter ſequitur, quando non cibo ſolo, ſed potu etiam prohibentur animalia. In his vero animalibus, quae fame enecuerat, inteſtina nitidiſſima reperit FRANCISCUS REDUS, cujus hae obſervationes ſunt. Ergo, ut corpus repurgerur, prodeſt ſubinde jejunare, ita, cum ſimul aqua bibitur, viſcera puriſſima fiunt, & hic mos plurimum ad longaevitatem confert. De anachoretis Aſiaticis VERULAMII eſt obſervatio.

§. DCCLVIII.

Pejora) Medici cum mala viderent, quae a nimia repletione oriuntur, conſilium ceperunt mala omnia ſanandi per abſtinentiam: verum malos eventus experti deſtiterunt. Facile eſt nimiam repletionem exinanire; lanceola praeſto eſt, & clyſter, & purgatio, quibus humores ſubducantur. Sed longe difficilius eſt, corpus tabidum, & extenuatum replere. Recte adeo HIPPOCRATES, magis in ſtricta diaeta peccari, quam in nimia repletione.

§. DCCLX.

Muriatica) Haec operatur 1. ex natura ſalis marini. 2. quatenus ſal marinus non purus eſt, ſed corruptus, qui, dum carnes ſalit, ipſe ineptus

factus est, ut voce utar SALVATORIS. Non ignoro, salem marinum ex urina post diuturnas putredines educi posse; verum idem utcunque mutatus est, neque omnes salis marini proprietates retinuit.

Simplex) Quae ex fructibus horaeis inmaturis est, aut ex pane secalino per trihorium in ventriculo retento: aut *fermentata*, qualis in pasta, in musto, & in omni fermentato liquore reperitur.

Sitim) Non ob siccitatem; nam aqua marina epota sitim adeo non solatur, ut irritet.

Rigiditatem) Exemplum in Leidensi puella fuit, quae pica quadam laboraverat, & salem assiduo vorabat integris manipulis, neque unquam absque penu salis in pera erat. Haec viva, & spirans fere in statuam inflexilem obriguit. Historia legitur in ACTIS SOCIETATIS BRITANNICAE. Ita conditae carnes rigidissimae fiunt, ut vix dentibus subigas, & nimia copia salis addita omnino inutiles redduntur; sal enim cum carnibus in lapideam fere naturam abit.

Serosis) Serum inprimis adficit, & reliquos humores aquosos, nam sal marinus in aqua facilius, in oleo difficillime solvitur. Humores vero ex natura sua dissolvit, non coagulat, adeoque bonam, & naturalem sanguinis crassitiem diluit.

Nutritionem] Sanguis sani hominis adeo blandus est, ut instillatus oculo, parti acutissime sentienti, nullum sensum inprimat sui. Sal verò marinus oculo insperfus intolerabilem dolorem facit: corpori adeo nostro inutilis, nisi iners fuerit, & motu egeat aucto: adeo vero adhaeret elementis nostris, ut vix ullo modo educi queat. Lardum salsum muriaticam acrimoniam non deponit, etiam si per plures horas cum aqua coxeris.

Scorbutum] Classiarii nostri, multo quam Angli parciores, hordeo solo, & piscibus salsis vivunt, aeremque marinum spirant. Ab hac diaeta in diuturnis itineribus immobiles fiunt, fere uti cadavera, & noctes, diesque in lecto jacere coguntur, prae crudelitate dolorum, gingivaeque miseris spirantibus putrescunt, & excidunt. Quamprimum ad insulam appellunt, tunc qui sani sunt, aegros fodales in asseribus in terram efferunt, & fructus colligunt acidos, acetosam, atque virentes herbas, inde juscula parant, ea condiunt succo limonum, quae proprio nomine vocant *puspas*: hoc solo victu aegri intra tres aut quatuor dies sanantur, viresque recuperant.

Destructionem) Humores, qui sale marino praegnant, propulsi in vasa haec magis adficiunt, quam si sine sale forent: adeoque, qui vel tribus mensibus solis salsamentis vixerint, iis gingivae inflammantur, & tactae sanguinem stillant, & totum corpus maculis coeruleis variegatur.

Acerba) Quando acidum terram admistram secum fert, partes corporis fortiores reddit: quod experimur, si pomum cydonium immaturum manducaverimus, mox enim totum os crassius fit, & durius, & humo-

rum

rum adfluxus ſiſtitur, & coagulantur iidem. Haec acerba indoles eſt in fructibus horaeis immaturis, uviſque inprimis noxia omnino, ut ipſi porci grandinon, & ſcrophuloſi fiant, quando immaturis fructibus ſe ſaturaverunt.

Coagulat] Auſtera enim ſanguinem, & ſerum ſanguinis admiſta cogunt.

Acidam) Nullum in homine ſano acidum eſt, & toti indoli noſtrorum humorum haec acrimonia repugnat.

Lancinantes) Quaſi partes lanceola diſcinderentur: hinc tormina gallice vocantur *des tranchées*.

Pallorem] Acida ſemper faciunt: ſi puer acetum ore hauſerit, ei continuo labia palleſcent, & in univerſum omnes homines pallent, quibus ob deficientes vires chylus aceſcit.

Scabiem) Ejus Speciei, quae ex malo victu oritur: unde particulae craſſiores ad cutem deductae perſpirationem impediunt. Pueri ruſtici, qui poma a ventis decuſſa devorant, plerumque ſub autumnum ſcabie infeſtantur, diverſiſſima ab ea ſcabie, quam in navibus ſalſamentorum nimius uſus facit.

Acetis) Haec quidem ſanguinem diluunt.

Rheuma) Acidum penetrabilitate ſua aquae parum cedit. Hinc, quando copioſus adſumitur, & naturam noſtram ſuperat, atque ſervata indole acida in ſanguinem venit, arthritides facit, & minima vaſa, quibus impactum haeret, tota deſtruit: exemplum eſt in hominibus, qui vinum rhenanum recens cum tartaro ſuo potant, donec naturam vincat, & acidum ipſum purum in articulos veniat. Non ideo aio, omnem a vinolentia podagram oriri, ſed eſſe hanc unam ex cauſis podagram facientibus, eamque graviorem, quam illa a ſpiritibus orta levior.

§. DCCLXI.

Acribus) Acre in aromate aliquid exiliſſimum eſt igniſque ſimiliſſimum. In libra integra piperis vix aliquot grana acria ſunt. Ablato enim oleo eſſentiali, reliquum omne iners eſt. Sed de eo oleo eſſentiali aufer ſpiritum rectorem, etiam hujus olei reliquum iners erit. Ergo, quod in aromatibus acre, id ſpiritus eſt. Non mirum adeo, cum hoc acre adeo ſubtile ſit, poſſe nervos noſtros ſubire; deſtructurum omnia, & aduſturum, ſi noſtros ſpiritus ſuperaverit. Quando homo ſaniſſimus cinnamonum edit, & hoc more per aliquot annos utitur, ne unicum dentem retinebit, omnes enim perinde, uti ab igne, & etiam violentius adurentur: exempla viſa ſunt in aromatariis. Pulcherrime SENDIVOGLIUS, chymici in archaeo quaeſiverunt principia corporis, quando vero is archaeus, quem adſumimus, noſtro validior eſt, tunc occidimur ambuſti. Aroma enim perinde, uti ignis, exigua copia medicamenti loco eſt, confertim

uſur-

uſurpatum deſtruit. D. BONTEKOE aromata tamquam Deorum manus laudat, ſed iiſdem certe medicamentis multos occidit mortales. Nulla enim inflammatio certius lethalis eſt, quam ea, quae ab oleo ſtillatitio aromatum oritur.

Ardorem) Ipſe expertus ſum in ventriculo intolerabilem vehementiam hujus ignis.

Febrim] Homo hydropicus, ab omni certe febre remotiſſimus, ſi piper contuſum cum vino majuſcula copia devoraverit, poterit non modica febre per aliquod horas laborare.

Cardialgiam) In ore ſiniſtro ventriculi, quod veteres καρδιαν dixerunt. Soda quidem etiam alias cauſas habet. Quando debilior homo panem ſecalinum edit, majori copia, & aquam ſuperbibit, ructus poſt aliquot horas acidiſſimos, edet, fere ad modum aquae ſtygiae rodentes: qui vero piper ingurgitavit, pejus omnino malum patietur, & prior ille ſolis oculis cancrorum facile ſe ſanabit, iſte vero nihil niſi a magna copia aquae ſperare poteſt.

Ructus) Quia acre illud, quod carminatiorem vocant, partes ſolidas ita ſtimulat, ut ſe contrahant, aeremque elidunt.

Vomitus) Veteres inter praeſentiora emetica raphanum ruſticanum acerrimum retulerunt. Ego vero ad eam claſſem audeo omnia aromata referre, ſi majori copia adſumta fuerint: nam ſi copia moderata adſumſeris, eadem ſiſtent vomitum.

Contracturas) Nervi rigeſcunt, & eorum vaginae obſtruuntur. In manubus, & pedibus inprimis haec mala obſervamus fieri, quando muſculi flexores convulſi praevalent, & extonſores paralytici cedunt antagoniſtis.

§. DCCLXII.

Fermentatione) Cereviſia, vina, ſucci vegetabilium fermentati, vi caloris non majoris, quam ſanguinis humani eſt, purum alcohol exhibent. De hoc alcohole LULLIUS dixit tanquam de antiquo invento. Ex vegetabilibus, inquit, educo corpus, quod ad ignem abſque reſiduo avolat: dudumque de ſpiritu ex vino, & frumento ante BASILIUM VALENTINUM, & PARACELSUM ſcripſerunt Chemici antiqui. Ab hoc autem alcohole temulentia unice naſcitur, & quo quiſque liquor plus poſſidet alcoholis, eo inebriat potentius. Vinum & cereviſia, ſi meraciſſima fuerint, ſoli aeri expoſita omnem vim inebriandi amittunt, vix pondere interim mutata, nihilque porro poſſunt, quam ſtranguriam & tormina movere.

Temulentia) Homo ſobriae vitae adſuetus plus vini bibit, quam ſolebat; is hilarior fiet, & ingenium percipet acutius, & promtius judicium, & facundior erit. Si idem plus biberit, delirare incipiet, & titubare,

&

& tandem perfecte delirabit. Ita in fabula BACCHUS omnes in beſtias convertit: cum quibus in eadem nave erat. Inde Paralyticus fiet, & pedum brachiorumve officio deſtituetur: tandem ſomnus malorum finem faciet, niſi nimia crapula apoplexiam, & ipſam mortem acciverit.

Siccam) Oriuntur morbi varii cerebri, & nervoſi generis.

Potus] Ut *inflent heſterno venas ut ſemper Lyaeo*: ni fecerint, titubat caput, & genua tremunt: Cerebrum enim a perpetuo uſu inebriantium debilitatur. Hac fallacia hi potus, ſirenum ſimillimi, homines ad mortem uſque ſeducunt.

[illegible] Homines ebrioſi altero mane frigidam pituitam, & flatus gelidiuſculos in ventriculo percipiunt: monituros, ut novo haſtu ſe refocillent. Qui in Aſia opii uſui adſueti ſunt, ſi aliquando facultas deſit amabilis veneni, incidunt in aegrimoniam adeo triſtem, & faſtidioſam, ut omnia pro opio vendere parati ſint, aut ad laqueum denique recurrere. Si tunc opii loco vinum creticum nigrum meraciſſimum praeſto fuerit, poterit ipſis pro opio eſſe. Haec PROSPER ALPINUS ipſe vidit.

Hydropes] Et poſtremo ipſa mors.

§. DCCLXIII.

Clauſis) Nemo credit, quam exiguus vapor hominem enecare poſſit. Quando ſuccus vegetabilis qualiscunque fermentat, in ipſo actu explodit particulas maxime actuoſas, acidos ſpiritus, qui gratiſſime nares feriunt. Hoc eſt Gas illud HELMONTIANUM, quod non in fermentatis reperitur, ſed in itinere ad fermentata. Verum iidem vapores collecti, & uno impetu adtracti, eodem fere, quo adtrahuntur, temporis momento enecant. Si vero copia minor fuerit, apoplexiam faciunt, & ſi mitius egerint, titubationem. Nihil in orbe terrarum forte velementius actuoſum eſt, quam illud principium, quod in fermentationis actu de ſuccis vegetabilium ſe reſolvit. Quando mille muſti librae in cado ſollicite clauſae conſervantur, ſpiraculum vero anguſtiſſimum eſt, & liquor nunc maxime fermentat, intuſque ſpumam agit, ſi tunc aliquis naribus ad ſpiraculum admotis vaporem adtraxerit, mortuus cadet abque mora. Hinc omnino inſalubres ſunt eae cereviſiae, quae ex phiala ſaliunt, inſalubria vina muta, in quibus fermentatio vi ſuppreſſa eſt: nam hi potus, quando in ventriculum pervenerunt, elaterem ſuum continuo exſerunt. In ACTIS ACADEMIAE PARISINAE exemplum hominis nobilis legitur, qui, cum importunius ſitiret, maximam copiam ingeſſit fortiſſimae cereviſiae (ale) in lagena incluſae, necdum fermentatae: periit omnibus fruſtra tentatis, & in cadavere inteſtina ſupra fidem flatu diſtenta adparuerunt. Acre enim fermentabile cereviſiae a calore ventriculi excitatum convulſiones fecerat, quas nulla ars ſuperare potuit.

Plures ſpecies acrimoniae hoc loco non trado, cum unice de iis loc ſit dicendi, quae cum alimentis admitti poſſunt.

§. DCCLXIV.

Pondus) Pylorus enim non tranſmittit, niſi fluida. Si viſcoſi, quales adſumimus, cibi in inteſtina venirent, peſſime certe nobiſcum ageretur. Hinc a prandio quarta, & magis adhuc octava hora ponderis ſenſus a materie indigeſta retenta.

Flatus) Ab aere retento: ſyſtema enim inteſtinorum [illegible] clauſum eſt, quod clyſmata demonſtrant, ſaepe ita retenta, ut ne guttula effluat.

Obſtructione) Obturat vaſa bibula.

Tumorem) Qualis in infantibus eſt, ortus a lacte, quo pene ſolo vivunt, & caſeo viſcoſo; vel a cibis tenacioribus, quam ut ſuperari poſſint a viribus ſolventibus infantis: tunc paulatim laxantur ventres prominuli, & inteſtinula flatu turgida, & denique omnia immutata tranſmittuntur, atque atrophia, & mors ipſa ſequuntur. Vitium fere eſt in bile debili, quae inertem congeſtam pituitam ſuperare nequit; tunc frictiones commendo, quas mane, & veſperi aſperis, & calidis linteis ad focum jubeo adminiſtrari: ita pulchre convaleſcunt. Si purgantibus aggreſſus fueris, pituita iners in aeternum renaſcetur.

Unitis iterum) Natura cavit ſollicite, ne craſſi aliquid in venas, & ad hepar veniret. Sed una particula cibariae maſſae non viſcida eſt, duae demum ſe adtrahunt. Una amyli atomus non paſtacea eſt, & tranſit per cribrum ex tenerrimo linteo factum, cujus minimi pori ſunt. Addo nunc particulis floris farinae aquam, qua inter ſe colligentur, tum vero in amylum abibunt, ductilem paſtam, quae digitis extendi poterit, & uſque ſe trahet continua. Quando ergo duae pluresve particulae viſcidae ſeorſum in venas lacteas veniunt, deinde in lacteis, aut thoracico ductu, aut cava vena, corde demum dextro, in toto nempe venoſo chyli itinere haec viſcidi elementa uniuntur, quod in vaſis venoſis facillimum eſt, tunc verum viſcidum orietur, cujus effectus primo in pulmonibus manifeſtus redditur. Sapienter ergo monet MALPIGHIUS, ſaniſſimumquemque mortalem, ſi fabis, piſis, aliiſve farinaceis nimium utatur, ſub ipſas coctionis horas laborare fugaci quadam peripneumonia. [Qui fabarum copiam comedit, hora tertia, ad ſextam a paſtu aſthmate laborat, neque currere poteſt, quando vero pulmo hoc viſcidum ſuperavit, iterum libere reſpirabit, motuſque obibit ſolitos: ex hac obſervatione manifeſtum eſt, viſcidum in ſanguinem venire poſſe 1732.]

Glandulas) Viſcidi in ſanguinem delati effectus ſunt ſtrumae glandularum, parotidis primum, & thyroideae, & maxillaris, deinde ſubaxillarium, & inguinalium: ſed maxime meſentericarum, ad quas primas chylus adpellit. Hinc in toto corpore pallor. *Poten-*

Potentia] Quae ad corpus humanum adplicata hoc corpus faciunt frigidius quam abſque his adſumtis fuiſſet. Omnia corpora in eodem aere conſtituta aeque frigida ſunt: ſive plumae molliſſimae fuerint, ſive aroma calidiſſimum, ſive alcohol, aut glacies, aut mercurius, aut nix: haec omnia in eodem aere, eundem ad thermometrum oſtendunt caloris gradum. Haec ita ſe habere demonſtravi in Chemicis de igne praelectionibus. Verum exſiſtunt corpora aliqua, quae calorem in corpore humano vivo augent, ut piper, quod in cadavere nihil agit; hoc ergo piper, etſi ipſum non caleat, dicitur calidum potentia: eadem ratione potentia frigidum dicitur, quod adplicatum corpus poteſt frigidius reddere, dum nempe cauſas caloris minuit. Si fervidiſſimus juvenis octo continuis diebus nihil biberet, niſi calidam, is quidem frigore fere periret, adeoque aqua, quae actu calet, potentia frigida eſt.

Quieſcentibus) Omne pituitoſum egregium praeſtat alimentum hominibus, qui artus exercent; ſed idem ſedentariis nocebit, alimenta vero tenuia, noxia laborantibus, quieſcentibus proſunt. Ruſtico juſculum languorem faciet, a lardo vero ſalito reficitur. In viro literario horum fiunt contraria.

§. DCCLXV.

Laxat] Apparet in bubulo corio. Quando ſiccum corium vis flectere, non potes, findetur potius: immerge in oleum fervidum, & macera, tunc huc illucve agita, reddetur adeo flexibile, ut abſque ulla rima in quamcunque figuram fingi poſsit. Haec etiam oleorum eſt in corpore humano efficacia, & apto tempore data poſſunt pro medicamentis eſſe. Sed idem uſu perpetuo proprios morbos facit. Monachi ex religione lardo, & pinguedine animali abſtinent, ciboſque in oleo frixant, in monachorum adeo conventibus morbos ab oleo reperies: nullibi frequentiores reperies hernias inguinales, vel ſcrotales.

* *Obſtruit*] Tenuiſsimi liquores corporis humani fere ſaponacei ſunt, non oleoſi. Verum aqua non tranſit per chartam oleo imbutam: neque oleum per chartam aqua madentem. Ergo quando oleum ad partes corporis noſtri minutiſsimas venit, obſtruit eas: quod in tenerioribus hominibus valde manifeſtum eſt: his enim eryſipelas oritur, ubicunque oleum ad cutem adfrictum fuerit.

Urentia] Nihil oleo acrius redditur. Pinguedo vitulina corpus inertiſſimum eſt: quando vero ad ignem funditur, aut in ſartagine amburitur, adeo nigrum fit, & amarum, ut minima copia adſumtum febrem excitet.

Oleoſos] Nihil dulcius butyro recens preſſo, aut oleo amygdalarum optimo: idem tamen, quando a vitae viribus ſuperatum eſt, rancefcit, & nidoroſum fit. Quando homo in prandio nimiam butyri copiam adſum-

ſumſit, neque ſatis aliis cibis temperatam, poſt prandium hora quinta vel ſexta) octava nonaque 1732.) ructus amaros, & abominabiles infectos habebit: ſaporeſque percipiet horrendos ex amaro corrupto, dum ructus per fauces adſcendunt.

Amaros oleoſos) Audies homines, qui olea refutabunt, neque volent uti, quod in bilem, uti ajunt, ſibi vertantur: norunt enim ructus inde rancidos ſibi aſcendere. Mala phraſi utuntur, neque enim iis oleoſa nocent, quibus bilis valida eſt: quibus autem bilis iners eſt, iis oleoſa induunt ſpontaneam rancedinem.

Inflammationes] Obeſi inter omnes homines facillime intereunt, neque alii febres periculoſiores patiuntur; ſolvuntur enim in his corporibus ea olea, quae ſtagnaverant, & calore majori, motu, fotuque fuſa amareſcunt, ſolida irritant, neque aliunde pejora mala oriuntur, quam ab oleo hujuſmodi, quod ipſe olim HIPPOCRATES vidit.

§. DCCLXVI.

Humoribus] Muſculus non poteſt aut laxari, aut contrahi, quin ſanguis velocius ad cor dextrum moveatur, auctо vero volumine humorum in pulmonem motorum, neceſſe eſt etiam velocitatem augeri: hinc omnis motus muſculorum febrem facit, & intra unicam horam nimio motu poteſt febris excitari nihilo minus acuta, quam vera peſtis.

Denſitatem) Hominibus, qui currendo morbum ſibi arceſſunt, vix ſanguis mitti poteſt, ſi quam maxime vena ſecta fuerit, adeo denſus eſt, & ſimillimus Pleuritici, & concreſcet in craſſum corium. Imo idem homo, qui a quiete lenem motum orditur, bonum ſanguinem emittet, ſi venam ſecuerit; idemque cruſtam pleuriticam poſt horam in ſanguine habebit, ſi eam horam valido motui inpenderit. Idem contingit in acuta febre, ubi ex nimio motu ſanguis lentus, & viſcoſus redditur.

Volatilia) Uti gradus caloris ſunt, ita acrimoniae, & putredinis gradus. Hinc faetor in omni animale, quod fortiter laborat. Saniſſimus homo curſu fatigatus lintea ſua inficiet croceo, & olente ſudore, & qui modica vita uſus, aquam ſolam ſudat: ergo motus humores noſtros acres reddit. Idem ipſe percepi, cum tota nocte ad herbas quaerendas ambulaſſem, mane vero requieviſſem, miratus enim vidi lintea mea flavo faetido ſudore plena. Equi currentes ſudant; ſi hunc ſudorem cani dederis, in pillulas formatum, emittet ſurſum, & deorſum mirabiles crepitus.

Exuſti] Veteres, qui haec verba invenerunt, non verentur explodi. Confer ſanguinem humanum de induſtria ad ignem exſiccatum, cum ſanguine hominis ardente febre exſtincti, reperies utrumque ſanguinem ſpiſſum, craſſum, nigrum, tenacem, fere ſciſſilem. Sanguis in pleuritide, phrenitide, febre ardente, vix fluit, ſed adeo denſus fit, ut eo momento in ſolidam

dam naturam coaguletur, quo ex vena missus stannum patinae feriit.

Bilis) Haec sponte in sano homine omnium humorum acerrima, omnium prima pessime alcalescit: & si in eo statu intra venas vel rubras, vel lacteas, resorbetur, omnia dissolvit, & liquefacit.

Medulla] Pinguedo consumitur per nimium motum. Pinguissimi equi, leniter per decendium in motum deducti, toti instar sceleti macilenti fiunt, & in mactatis fatigatis bobus non medullam in ossibus reperimus, sed tenuem rubentem, & aquosum ichorem: omnis enim pinguedo dissoluta, & sanguini adfusa est. Experimentum DUVERNEYI est, Lutetiae factum, quo boves aguntur a locis tridui itinere distantibus, si tunc eos, quamprimum Parisios redditi sunt, mactavaris, flavum ichorem pro medulla habent: si quieverint in suburbiis, & pabulo refecti fuerint, post aliquot dies medullam iterum in ossibus habent.

Defatigatio) Eo oleo consumto, quo ligamenta lubricantur.

Mors] Motus animalis intra unicam horam facit, quod saevissima pestis. Innumerabiles equi subito perierunt, qui in ocio educati, occasione aliqua ad cursum velociorem instigati fuerant. RUYSCHIUS Hagae Comitum, septuaginta ante mortem annis, in equo, qui ex hac causa perierat, integras olei libras vidit, extra vasa in abdominis cavitatem effusas.

Haemorrhagiae] Bonae eae, & salutares, nisi ad nares, renesve determinatae fuerint.

§. DCCLXVII.

Cacochymicis) Quando atrabilarii aestivo tempore majus iter peragendum suscipiunt, tunc atra bilis funditur, & tormina maxima, vomitusque & dejectiones alvinas materiae atrabilariae facit. Leidae homo melancholichus fuit, qui pertinaci consilio, cum currum conducere facile posset, dives homo, pedestri itinere Hagam petiit aestivo tempore: sed per viam, cum male haberet, neque ullo modo progredi posset, neque crederet continuo moriturum, dum atra bilis fusa per inferiora descendebat, bona fortuna aurantia mala, quae secum gesserat, devoravit, & ita perfecit iter, ut etiam nunc superstes sit; narrabat autem MIHI, sibi procul dubio fuisse moriendum, nisi haec mala habuisset.

Lethalis) Saepe, quando medicus cacochymico homini motum musculorum commendat, & aeger inprovide consilio obsequitur, aegrum visum est subito occidisse, sive hydropicus fuerit, sive empyicus, sive alio morbo consumtus. Cave ergo similia suadeas aegris. Hujusmodi sunt, qui gnari equitationem tabidis profuisse, mox equum conscenderunt, & majori motu musculorum excitato, sanguine venoso rapidius adfluente, minimum, quod supererat, pulmonis obruerunt, & perierunt. Ergo motus muscularis non convenit, ubicunque viscus aliquod jam adesum est.

eſt . Sed in aeſtuoſo inprimis coelo motus noxius eſt , neque ullum animal adeo firmum reperias , quod abſque praeſente vitae periculo in hujuſmodi aere vehementer corpus movere poſſit.

§. DCCLXVIII.

Vigilia] Quae perpetua eſt exercitatio motus muſcularis , & ſpirituum conſumtio.

Conſumti) Quod in cerebro generatur , & in nervis operatur . Sed hoc liquidum non poteſt reparari , niſi in ſomno. Feſſus arator nocturno ſomno tantum reſtaurat virium , ut craſtino labori par ſit .

Adteruntur] Cum perpetuus motus in tenerrimis vaſis cerebri ſolida , & fluida ad ſe mutuo adfricet , neceſſe eſt adteri utraque.

Nutritiones] In vaſis, quae nervoſo cerebri ſpiritu aluntur.

Maciei] Somnus plus in pinguefaciendo poteſt , quam reliqua omnia. Omne animal macilentum manebit, utcunque ſagines, niſi dormiverit.

Bilis) Quae per ſomnum temperatur , coquitur , blandior redditur .

Atrae] Obſervavi ipſe, poſt vigilias nimis diu continuatas, enormem bilis atrae quantitatem excretam fuiſſe , oritur autem ex parte reſidua craſſiſſima , poſtquam id omne periit, quod fluidiſſimum erat .

Inquietudo) Et mirifici nervorum morbi. Hujus aphoriſmi veritatem non accuratius , quam in me ipſo expertus ſum . Oritur aliquando in corpore hominum meditatione nimia animum exercentium , & in meo quidem, mirifica animae ad omnia officia promtitudo. Hanc ſequitur conſtans pervigilium , tunc vero ſummi nervorum dolores incumbunt , quos non facile expugnaveris , nſi optimam medelam adhibueris , aut a favente fortuna fueris adjutus (1732. Id MIHI accidit , cum inprudens toto aeſtivo die a ſummo mane ad ſolis occaſum de re ſeria meditatus fuiſſem , totis inde ſex ſeptimanis ſomnum noctu diuque nullum vidi , vigil uſque , ſed ad omnia indifferens , ut nihil me adficeret . Succeſſerunt dolores totius corporis indicium ſpirituum , qui reparabantur, canaleſque priſtinos ſubibant , unde per totum corpus ſe diffunderent .)

§. DCCLXIX.

Muſculares) Cor muſculus eſt, qui nunquam quieſcit , a CREATORE ita ad motum perpetuum fabrefactum , ut paralyticum , vel mortuum denique , aqua inſperſa reſuſcitare poſſis . Verum muſculus , qui nimis diu quieſcit , ad motum ineptus redditur . Quando cubitus vel radius fractus eſt , & manus in ſindone per menſem immota geſtatur , aliquando ſoluto vinculo totus artus brevior , & immobilis eſt , quia omnis fibra ſibi commiſſa brevior redditur , & elementa propius ad ſe mutuo adtrahit : extendendo eadem flexilior fit , & elementa a mutuis contactibus dimoven-

ventur: quam primum vero elementa penitus se non contingunt, jam ruptura est. Sit corpus quod quam flexilissimum esse oportuerit, id alterne extendimus, & laxamus, uti hortulani solent in arboribus, quas in figuram quamcunque flectere volunt. Quando vero elementa sibi invicem committuntur, tunc athrahent se mutuo, & a liquidis suis distendi non poterunt, atque ad omnem motum fibrae ineptae fient, quia nullus motus fit, nisi fibra a succo nerveo repleta.

Velocitatem.

Concretio] Vivimus per solida adtrita, ita melius vocantur quam fluida; liquida enim humana sunt quasi solida, quae vero in illa quasi molendina circulationis adteruntur, & distrahuntur, ut fluida videantur. Hinc gutta sanguinis, quae ex naso destillat, continuo in placentam orbicularem fit, & in solidi speciem concrescit.

Repletio) Quando cor solum liquores movet, sanguis ruber quidem per arterias rubras in venas rubras transit, nisi transierit, mors est. Serum vero propellitur quidem in arteria suas, non autem in venas serosas veniet, cum deficiat motus musculorum, quo eousque urgeatur: idem vitium in reliquis vasorum generibus adest. Cum ergo pars liquidissima humorum in vasa lateralia transeat, quiescent liquores in minimis vasorum generibus, & eo derivari perget omne illud, quod in massa sanguinea fluidius est, neque quidquam in sanguinem redibit, crassescet adeo sanguis spissusque fiet.

Cellularum) Quae in eadem ratione replentur, qua liquida in vasis majorum generum minuuntur: quamprimum motus musculorum cessat, replentur cellulae, & fit obesitas. In bove pinguefacto vasa minora fiunt, quam in macilento, dum pinguedo cellulas expandit.

Ανεσθησια] Confer exemplum citatum n. 8. ad DXC. medici, qui ex consuetudine dormiendi tandem in fatuitatem incidit, & in publico foro periit.

Vitae] Via ad vitam longam est in moderamine inter peccantem motum, & peccantem quietem, ut neque nimiis laboribus corpus conteratur, neque oleo suffocetur. Ita meta suprema vitae humanae attingi potest.

§. DCCLXX.

Vix movet) Perspiratio Sanctoriana post somnum naturalem, qui insanissimo, neque fatigato homine 7. est vel octo horarum, expellit de corpore liquida tenuissima. Si nunc nihil reficiatur, subsequitur continuo fluidius omne, & somno longius protracto omne perspirat, quod vero humorum supereſt, id lentescit, reductio per venas tardior est, ex vasis lateralibus vix ulla, hinc oleum in vasa lateralia hiantia, & in cellulas deducitur ex sanguine. Qui pendulis cruribus, pedibusque somnum capit,

tumen-

tumentes habebit subito oedemate, sed ambulet idem, & musculos moveat, tolletur oedema. Nempe liquida, quae in vasis lateralibus, & cellulis stagnaverant, hoc motu determinantur, ut in cor revertantur.

Excrementa) Quia per somnum non excernuntur. Homo vigilans vix retinet tertiam partem ejus ponderis lotii, quod dormiens absque molestiae sensu in vesica gerit: idem de alvi faecibus verum: ergo omnes

Cerebrum) Animalia omnia [illegible],

per contemplationem fabricae cerebri hominis, & brutorum autem, circulum sanguinis non esse, nisi in pia membrana, & maximis vasis cerebri, reliquum vero corticem quiescere, & sanguinem brevissima circulatione peracta in sinus refundi. Hinc videtur cerebrum in somno quasi collapsum esse, & tunc somnum oriri, quando cortex cerebri ita comprimitur, ut cavitas in corticis vasis deficiat, sive ea compressio fuerit a repletione ventriculorum cerebri, lympha turgentium, sive a quacunque alia causa externa comprimente, sive a collapsu cerebri.

Hebetat) Uti pulcherrime Celsus expressit,, quando de repletionibus cerebri agit, quae nimium somnum sequuntur: nemo vero est, qui non se hebetiorem percipiat, quando ultra morem v. g. decem horis dormiit. Sensus enim tardos, & caput grave percipiet: quia sanguis venosus eo tempore in cerebrum congestus est, dum minima vasa collapsa erant; rediturus idem versus cor, quando motui arteriarum vigor suus rediverit.

Proclives) Hos vigilare oportet: qui vero nimium vigilant, & alacritatem percipiunt, quae somnum arceat, iis dormire convenit, & somnum etiam arte arcessere, semper enim in his malis id salubre est, quod appetitui contrarium: nisi somnolentia a morbo inflammatorio fuerit.

§. DCCLXXI.

Animi adfectus sunt motus voluntatis nostrae vehementiores: non alia causa cogitationes nostras magis perturbat. Sed cogitationum sedes est sensorium commune: id ubique est, ubi cortex ad medullam connectitur: ergo adfectus animi vim suam in cerebro exserunt, & spiritus motores versus musculos celerius determinant, spiritus autem a sensoriis peculiaribus ad commune sensorium redeuntes exagitant variis modis. Aliquando ideas aliquas ita fixant, ut delere nequeas; & ipse expertus sum certarum calamitatum memoriam non posse deleri, quodcunque moliti fuerimus, neque recedere etiam a dormiente, quod inprimis de ira, & vindicta verum est. Quamprimum alia idea nascitur in sensorio, debellatum est, & recedit ingrata illa idea.

Violenti] Qui subito hominem quasi in statuam transformant, & veram catalepsin imitantur.

Obstupui steteruntque comae, & vox faucibus haesit.

Novi hominem ſaniſſimum, aulae miniſtrum primarium, qui cum ſumma gratia apud principem floreret, retulit de rebus nonnullis non bona fide. Princeps duobus verbis eum adgreſſus, abire juſſit, qui ſe fefelliſſet. Continuo aulicus pondus in pectore percepit, & tertio die poſt haec tria verba extinctus eſt. Quid notius quam ipſas faeces ex terrore dimitti &c.

Diuturnis) Qui per temporis ſucceſſionem eoſdem effectus producunt, qui a prioribus ſubito ſuccedunt.

Mutant) Homo tenerior videt crudelem aliquam operationem, labetur ſaepe defectus viribus mortuo ſimilis. Facile eſt exiſtimatu, ſi quidem affectus terroris externam mortis faciem ſubito inducit, in viſceribus eumdem miras etiam mutationes productum.

§. DCCLXXII.

Coctionem) Aptiſſime Drelincourtius ,, deglutitam, & ſanguini ſecundo miſtam, tunc iterata cohobatione ſalivam optimam fieri, & in menſtruum perfectiſſimum elaborari. Non alius certe inter humanos liquores ſalubrior eſt: deglutita repurgat inanem ventriculum, & vi ſaponacea mucum detergit, reſolvit, coctionis vero tempore digeſtionem, & aſſimilationem adjuvat. Ergo, quando deficit, oriuntur vitia prima coctionis, quae in nulla aliarum coctionum emendantur, cum tamen coctionum reliquarum vitia per primam integram corrigantur. Haec egregie tradit Peyerus *de ruminantibus*.

Bilem atram) Senex medicus, nomine *Phelippo*, Hiſpanus natione, a quo multa didici, retulit mihi, in aula gallica aliquando Principi graveolentiſſimam animam fuiſſe, medicos contra hanc turpitudinem paſtillos praeſcripſiſſe ex maſtiche, & rebus odoratis, quos continenter manducaret, oriſque vitium occultaret. Brevi factum eſſe, ut tota aula Principis exemplum ſecuta fuerit, neque nobilis palatium frequentaverit, aut nobilis virgo, quin inter dentes ſimiles paſtillos volutaret. Inde vero aulicos omnes incidiſſe in teterrimam atram bilem, cum per nimiam excretionem ſalivae, conſumta liquidiori materia reliqua humorum maſſa lentiſſima fieret, & phantaſias mirificas paſſim invaluiſſe, neque alios aulicos manſiſſe intemeratos, niſi quibus corpus ſucculentiſſimum erat: denique cognita ratione morbi aulici una cum paſtillis malum evanuiſſe. Dudum Hippocrates ,, ſputatores melancholichos eſſe, aut fieri. Qui tabaci fumum nimis frequenter ex fiſtula ſugunt, exhauriunt corpus ſuum, & reddunt inertiſſimum, & in annorexiam, ſiccitatem membranarum, maciem, ſitim, tabem, melancholicam denique ſe praecipitant, niſi maxime phlegmatici fuerint. Quando in Aſia exercitus per ſteriles campos movent, exhibent militibus pillulas ex tabaci foliis contra famis morſum manducandas: ita fames quidem ſopitur, ſed totum ſimul corpus exhau-

ritur. Qui saepe salivationem passi sunt, plerumque solent in melancholias incidere.

§. DCCLXXIII.

Excretionem) Quibus bilis deficit, iis tumet abdomen. Hoc verum esse adparet in infantibus tumidos gerentibus aqualiculos, frigidulis, & pallida mingentibus, tum in cachecticis, virginibus, quibus frigus, debilitas, pallor; leucophlegmatia, animi deliquia molesta sunt.

Acidum) Omnia enim officia desinunt, quae bilis corpori praestat, dicta ad IC. C. Recte contra hanc bilis dignitatem adseruit HELMONTIUS, & demonstravit, quamprimum bilis deficit, mutationem etiam ingesti cibi deficere, & facultatem chylum inde parandi.

Retenta) In vasis, qu. valvulis carent, humores facile ad eam viam determinantur, quae minus re.stit, quamprimum alicubi nimia resistentia nata est; ergo si calculus in d.ctu choledocho haeserit, orit r congestio bilis in toto systemate suo, deinde sequuntur anxietates, vomitus enormes, per quos motus, vi musculorum abdominalium, & septi incumbentis, retenta bilis potest per poros bilarios retroire, ut in cavam venam, & sanguinem veniat, inde in totum corpus, tuncque ictерus nascitur, & symptomata remittunt. Verum sanguis sanus densus est & receptus in patelam coit in glebam. Quamprimum autem bilis in sanguinem viam sibi fecit, dissolvitur sanguis a vi bilis saponacea, ut fiat χολωδης κακοχυμια του αιματος: & ictерus fit, in quo sanguis ex vena missus minime cogitur, urina vero ibla flava est, & inmissa lintea flavo colore tingit. Bilis enim eadem fere facit, quae mercurius, & in adulto malo sanguis secedit extra cordis imperium in vasa minora, stagnaturus ibi, & facturus hydropem, qui mortem post diuturnos ictеros praecedere solet.

Frigus) Quam primum bilis vel paulum abundat, calor nascitur in corpore, ut non adeo male veteres a phlegmate frigus, a bile calorem dixerint oriri. In vivo animale, dissecta forfice fellis vesicula mors ipsa sequitur, effusa in abdomen bile. Ita in homine adparuit, cui ense vesicula fellis perfossa fuerat, post triduum enecto subortis convulsionibus.

§. DCCLXXIV.

Nimia] Homines sunt, quibus saliva magna copia secernitur: eam autem deglutiunt omnen.. Iisdem pancreas multum humoris adfundit, ut ex duodeno repleto aqua in ventriculum regurgitet, & queri soleant de aqua, quae ventriculum inundet, maxime jejunis, nam a cibo melius habent, & succus pancreatis, cum cibis, per intestina descendit, & per anum exit. Non ergo mirum est, hos homines serosis diarrhoeis obnoxios esse.

Sero-

Seroſas] Cinericias, grauvve loop, quem Batavi nihilominus, quam peſtem, metuunt. In hoc morbo humores pancreatis, hepatis, arteriarum meſentericarum, ſaliva deglutita, omnes exeunt per alvum, unde ſumma debilitas. Vix enim aeger quater cinerea illa egeſſit, quin animo linquatur: inde convulſiones ſequuntur, quia humores non ultra continuo fluento ſe ſequuntur, incredibilis enim liquidorum vis per alvum effluit. inde oriuntur continua ſiccitas, ſitis, maraſmus, & hectica febris. Hinc adparet, errorem vulgi eſſe, quod in omni morbo diarrhoeam laudat, quaſi morbi materiem excernat: nam quando ea, quae dixi, faecum materies eſt, totum corpus certiſſima atrophia exhauritur.

Compactas) Chylus in ventriculo generatur ex cibo ſolido, cujus pars craſſiſſima in ventriculo manet, reliquum fluidum fit, ad lactis modum: hic nunc ſuccus per tractum inteſtinorum volvitur, & exhauritur parte liquidiori, ſive chylo in venas lacteas reſorbto; & tamen faeces in fine ilei non minus fluidae ſunt, quam ad pylorum fuerant. Ergo neceſſe eſt interim, dum chylus extrahebatur, tantum per arterias adfuſum fuiſſe, tantumve acceſſiſſe ſalivae novique liquoris gaſtrici, quantum per venas lacteas abſorbtum fuit: deme hunc adfluxum, neceſſe eſt, ut materies faecum continuo lenta, & denſa fiat. Aliquando in pueris hoc malum accidit, ut abdomen turgeat, & a morte omnia inteſtina craſſa faece plena reperiantur.

Volvulum) Leidae vetula mortua eſt, quae per os ſcybala evomebat: in diſſecto corpore adparuit ſcybala inteſtino ileo coaluiſſe, & inſuperabilem certe morbum feciſſe.

Duram) Hinc ſaniſſimis, & robuſtiſſimis hominibus haemorrhoides familiares ſunt. Dura enim, & ſcabra ſcybala & ob eandem rationem copioſa, quia difficulter egeruntur, non poſſunt excerni, niſi nixu fere, qualis eſt feminae parturientis: in eo vero nixu comprimuntur inteſtina, ſanguis arterioſus promovetur, venoſus retardatur, adeoque ſtagnat in vaſis inteſtini recti, putreſcit, ſic naſcitur diſpoſitio ad haemorrhoides, quae plurima mala in cerebro facere poterit, niſi ſanguis libere fluxerit.

§. DCCLXXV.

Anaſtamoſin) Haec naturae via eſt. NATURA nullum locum negligit; per quem poſſibile eſt ut ſanguis ex vaſis integris neque diſruptis effluat. Cutis ſanguini effluxuro pro operculo eſt: nihilo tamen ſecius exempla reperias, in quibus purus ſanguis per cutis integrae poros, ex variis corporis partibus, certis temporibus periodice excretus fuit: poſt excretionem vero ſponte vaſa iterum clauduntur. In hac urbe mercator eſt, vir honeſtiſſimus, qui quolibet menſe plus ſanguinis ex alvo egerit, quam ſaniſſima ex utero mulier: quoties ſiſtere conatus eſt, in metum incurrit apoplexiae. Haec vero ratio eſt, qua ἀναστόμωσις fieri poteſt. In corpori-

bus laxioribus ſanguis ruber dilatat ſeroſas arterias, per eas venit ad exhalantia vaſa, quae aquam ſolam tranſmittunt, ea dilatat, dum plethora urget, & diſtendit, ſupra vim contractilem parietum; ita ſanguis effluit. Quam primum plethora deſinit urgere, etiam ſanguis mitius per vaſa laxata & paralytica pergit equidem fluere, ſed inpetu perpetuo minori, donec ultimo vaſa extendere non valeat, tuncque contracta eadem ſanguinem coercent. Ea ratio eſt in cute, in hepate, in utero, in renibus.

Hepate] Hujus ubique eadem vaſa exhalantia, propagines ſunt venae portarum, debiliſſima ſunt monente GLISSONIO. Ergo, ſi morbo magis adhuc debilitata fuerint, & ſanguis urſerit, poterit ſanguis ipſe in bilarios meatus tranſire, & per alvum plethora exonerari, & demonſtrant experimenta RUYSCHIANA fluxum ſ. dyſenteriam hepaticam naſci, quam primum reſiſtentia in hepate aucta eſt. Haec ſpecies abſque inflammatione eſt, & abſque magno periculo.

Spiritus) Spiritus non ſecernuntur in cerebri cortice, uti alii in reliquo corpore humores: videtur ibi ea fere ratio eſſe, quae ſpongiae bibulae, ad quam liquor ex diverſi generis particulis conpoſitus adplicaretur, & ſpongia ſubtiliſſimum quidque reſorbet. Sed pulcherrime veteres, πασων κινησιων αιτια αιμα & πνευμα. Quamprimum ergo ſanguinis non ſatis adfertur ad cerebri corticem, neceſſe eſt etiam ſpiritus deficere: hoc autem utroque inſtrumento motus deficiente labaſcunt motus omnes, uti poſt vulnera fit, & ſuccedit ultimo hydrops, quando chylus in ſanguinem craſſum minime fictus, in vaſa minima ſecedit tenuitate ſua, inque cellulas ſtagnat effuſus.

Frigida) Inter ſummam vitam, & perfectam mortem innumerabiles gradus intercedunt medii. Excretio ſanguinis, etiam quando non occidit, vires tamen proſternit. Vulnerati, & magnas haemorrhagias paſſi, hydropem patiuntur.

Pallida) Cum ſolus ſanguis ruboris cauſa ſit. LISTERUS in peregrinatione Pariſienſi narrat, animalia repetitae venae ſectioni adſueta in vaſis ſuccos albos, non rubros habere.

Capacitatem) Ea in arteriis minor fit, quo minus arteria diſtenditur, reliqua vero vaſa minora, in quae ex majoribus humor tenuior tranſit, diſtenduntur prae copia liquidi.

Interruptus) Prudentiſſime HIPPOCRATES in l. de diaeta, Quando ſanguis per haemorroides (conſuetam aliquam haemorrhagiam) effluere adſuevit: hae autem haemorrhoides (aut alia haemorrhagia) ſanantur, nunquam oportere vias claudere omnes, ſed unam relinquere, per quam ſanguis pergat evacuari. Per has enim adſuetas haemorrhagias viri fere in feminas mutantur, & perinde male habent a ſuppreſſa ſua menſtrua excretione, ac puellae ſolent, quibus uterini menſes emanſerunt: uti exempla ſunt in juvenibus, qui narium haemorrhagias vitriolo repreſſerant.

Haemorrhagias) Hinc feminae, cui menſes ſuppreſſi ſunt, ſanguis ex pul-

pulmonibus effluit, aut ex oculi majore angulo, aut ex ventriculo. Solve uterum: etiam haemorrhagia ſponte deſinet.

§. DCCLXXVI.

Seminis) Legitur in ſcriptis nonnullis medicis, aliquando ſemen ſponte abſque ſenſu effluere. Sed rariſſimum hunc morbum eſſe oportet, & nunquam vidi ſemen effuſum fuiſſe abſque tentigine venerea, non certe ſemen verum in teſte ſecretum, & in veſiculis adſervatum, licet proſtatarum liquorem effluxiſſe viderim, in gonorrhoea vero virulenta cancroſus humor aut pus ex ulcuſculo in urethrae ſubſtantia nato effluere ſoleat. Verum eſt, in ſomno ſemen effluere. Sed eo tempore animae ludibria venerea ſemper obverſantur. Haec vero gonorrhoea in literatis diligentiſſimis, & lienoſis hominibus non rara eſt, & ſaepe tanta ſeminis effuſio fit, ut atrophia ſequatur. Sed adeſt utique grata, licet fallax, venus, & animus ad ea ſacra paratus. Vidi morbum: oritur a laſſitudine, & debilitate totius corporis, maxime circa lumbos, ſequuntur ſubſultus tendinum, ſpaſmi artuum periodici, & macies, ut corpus totum pereat: & in ipſis cerebri membranis dolor percipitur, quem ſiccum ardorem aegri nominant, partes nobiliſſimas intus perpetuo urentem. Sed iſte morbus rarior eſt.

Dorſalis) Etiam hanc ſpeciem in formoſiſſimo juvene vidi, qui ſaepe monitus, in caſtris tamen veneris non deſiit militare, & ante mortem ita deformatus eſt, ut ea toroſitas, quae ad lumbos eminet ſupra vertebrarum ſpinas, tabulae planae ſimilis eſſet; quae vera eſt, HIPPOCRATI dicta, tabes dorſalis. Ipſum cerebrum videtur conſumi, fatui enim fiunt. Deinde obrigeſcunt toti, qualem non ex alia cauſa ita obſtipam corporis immobilitatem vidi: oculi ipſi, qui in amore ſcintillant, atrophia nervi ſui affecti hebeſcunt, ut facultatem videndi amittant. In iis frequentius accidit, qui a prima juventute in caſtris veneris militaverunt. Rarus tamen morbus eſt, miſerrimus idem: nulla enim fere ſpes ſupereſt. Lac non retinent, equitatio non prodeſt, queruntur enim ſibi vires omnes indelabeſcere; poſt muſculorum enim motum etiam largius per nocturna ludibria & ſemen profundunt, & vires, & redeunte die ſudore mandidi, atque ex ipſo ſomno debilitati, lectum relinquunt. Sed neque aromata ferunt, quorum eadem noxa eſt. Sola ſpes eſt in bono alimento, moderato corporis exercitio, cum pediluviis conjuncto, & frictionibus cautiſſime adhibitis. Hanc difficultatem ſanandi hunc morbum ſane Graeci viderunt: priſcis enim ſeculis frequentius malum fuit, quod balnea in quotidiano uſu eſſent, ea enim & ſtimulabant libidinem, & corpus reſolvebant, (1732. Saepe vidi, neque unquam curare potui.)

§. DCCLXVII.

§. DCCLXXVII.

Nimia) Haec eſt vel vera *diabetes*, ſive excretio albae urinae, turbidae, & dulcis, & inodorae, chyloſae. Cauſa eſt laxitas vaſorum renalium tanta, ut aeque facile chylum tranſmittant, quam vaſa galactophora mammarum. Vel fluxus eſt aqueae urinae, limpidae fontanae ſimilis, inſipidae, qualis in hyſtericis, & hypochondriacis, & tenecris corporibus non infrequens eſt, & hydrops ad matulam ſolet vocari. Prior ſpecies brevi via ad atrophiam mortemque ducit: omne enim de corpore alimentum decedit. Altera alia corpori damna infert, maximum in primis torporem. Memorabile exemplum in domina vidi, cui abſque manifeſta cauſa incredibilis vis urinae effluxit; eam exſtinxit ſuppuratio cadaveroſa in toto panniculo adipoſo, per omne corpus diffuſa. Nempe pars liquidior de ſanguine deceſſerat, & reliquum inmeabile ſtagnaverat ubique in vaſis minimis.

Sudor) In homine ſano nimius ſudor eadem mala facit, quae nimia effuſio lotii, inſpiſſat, & omnia immeabilia reddit, atque occaſionem dat ad omne genus inflammatoriorum morborum, & gangraenoſorum. In omni homine, cui pulmo debilis, ſudor frequens eſt. Agricolae, quamvis corpora laboribus exercent, non ita ſudant, dum laborant; teneriores autem homines ad minimos labores, & noctu ex ſolo lecti calore ſudore diffluunt. Hic ſudor oritur a ſanguine ita adtenuato, ut ejus particulae non cohaereant, & liquidio[illegible] partes a reliquis ſponte ſecedant. Nulla ergo ſanatio exſpectari debet, niſi ſanguini ſua denſitas reſtituta fuerit: incuratum vero malum in [illegible]iem abit, & cachexiam.

Suppreſſa) Haec eſt alia vera [illegible]uria, cujus cauſa in veſica eſt, tuncque cauſa vel in veſicae co[illegible], vel in urethra eſt. Alia iſchuria ſpuria eſt, quando cauſa ſupra veſ[illegible]m ſedem habet. Haec iterum vel in ureteribus, pelvique eſt, tunc ren inflatur, & ureter: vel in vaſis renalibus, aut vicinis partibus renem comprimentibus.

Putrefaciendo] Non acrimonia ſua, dum in rene ſtagnat: in multis enim animalibus renes nullum urinoſum aut ſaporem, aut odorem demonſtrant, in pelvi vero urina acrior fit, & in veſica adhuc acrior fit, acerrima vero tum demum, quando aeri exponitur, a quo citiſſime putrefactionem concipit.

Alcaleſcentem) Urina eſt univerſale ſanguinis lixivium, quod eum ab oleis rancidis, & ſalibus alcaleſcentibus repurgat. Quando urina retinetur, etiam omnes iſtae excrementitiae particulae in ſanguine manent. Tolerant fere per duodecim dies, quando vero malum diutius producitur, lethale eſt, eo enim tempore tantum partium acrium in humorum maſſa generatum eſt, ut incipiat erodere vaſa tenerrima cerebri, & in ventriculos ipſos effundi.

Verti-

Vertiginis) Liquida ſubtiliora caput inprimis petunt, uti de vino notiſſimum eſt; ita & urina, quando retinetur, cum mobilium partium ſit, ad caput agitur, ſomnia facit de ſubmerſionis in aqua periculo, vertigines, apoplexiam, ipſamque denique mortem.

§. DCCLXXVIII.

Nimia] Quae ope ſtaterae cognoſcitur. Nunquam autem homo vehementius perſpirat, quam in frigido aere, dum ſimul corpus valide exercet: ut calore, quem motu generat, ſuperet frigus externum. Exemplum in iis eſt, qui ferratis calceis ſuper glaciem decurrunt: ab hoc enim motu, qui jejunus tentaverit, facile animo linquetur, &, ſi nihil omnino chyloſum conſumendum reliquum fuerit, incidet in famem oſcitatoriam, qua intra breviſſimum tempus vires ita conſumuntur, ut mors ipſa ſequatur; hoc in borealibus non infrequens malum eſt.

Parcior] Cauſas noxae a tranſpirabili retento male explicavit SANCTORIUS. Ad duas claſſes haec mala referri poſſunt. Perſpirationis utilitas prima eſt, ut cutis humida maneat: id effecit NATURA vaſculis paratis, quae liquidis replentur. Obſtructa vero pone vaſa, quae paulo perſpirantibus majora ſint, intelligis exareſcere vaſa minima, uti in febre ardente fit, quando liquidiſſima parte humorum diſſipata, vaſa minima cutis, deſtituta adfluxu liquidi ſatis tenuis, intra breve tempus exſiccantur, ut totam cutem ſquallere neceſſe ſit.

Putredo] Altera utilitas eſt liberare ſanguinem a ſubtilibus particulis, quae majori copia retentae, ſpiritibus ſe admiſcent, & eorum in cerebro actiones turbant. Pone nunc ſupprimi perſpirationem, ergo materies, quam perſpiraſſe oportebat, aut ſtagnat, aut ſanguini remiſcetur: inde multa mala, & eo promptior putredo, quo hoc perſpirabile ſubtilius fuerit.

§. DCCLXXIX.

Frigida] Haec trium generum ſunt: 1. Aer, qui ſanguine noſtro ſemper frigidior eſt; quando vero valde friget, tunc corpus noſtrum veluti in balneo frigido ponitur. Toleramus equidem frigus ad gradum 33. thermometri FAHRENEITIANI: ad gradum vero 31. aqua jam conglaciata eſt. Verum aer longe frigidior redditur, cum Gedani a Cl. ROEMERO viſum ſit thermometrum deſcendiſſe ad 32°. infra 0. adeoque aer, qui 20°. ſub 0. deſcendit, plus refrigerat, quam aqua etiam frigidiſſima. 2. Aqua, quae nunquam frigidior reddi poteſt, quam ad gr. 33. ſupra 0. infra hunc gradum jam glacies eſt. 3. Aqua ſale ſaturata poteſt frigus induere majus, quam 33. graduum, & tamen fluida manere, adeoque hujuſmodi balneum frigidius reddi poteſt, quam ſi aqua pura fuiſſet.

Contrahunt) Pono hominem calidum eſſe, aerem vero frigidum, huic

aeri

aeri hominem nudum pectus exponere: dum denudatur, totus minor fit, & emergunt undique per universam cutem tubercula similia cuti deplumati anseris, quae fines sunt ultimarum arteriolarum exhalantium eminentes, quia liquor a tergo urgetur, neque per contracta exhalantium vasorum orificia dimitti potest. Redde calorem, evanescunt omnia tubercula. Omnia enim corpora per frigus minora redduntur: in ipso ferro hoc experimento confirmavit PARISINA academia. Ergo, quando summum frigus cutem contingit, omnia vasa cutanea constringuntur, & fluida sua repellunt ad interiora per venas, versus magnas cavitates, & cor ipsum, adeoque cum interiora caleant, ασυμμετρια nascitur inter interiora, & exteriora. Intelligitur balnea frigida magnam cautelam requirere. Certum est, per eadem magnos effectus praestari: ut non omnino mirer hujusmodi balnea AUGUSTI aevo Romae magna in fama fuisse, commendante ANTONIO MUSA, & hodie adhuc a multis in Anglia in usum revocari. Sed omnino considerari debet, ab his balneis humores magno impetu in caput premi: totum enim corpus a frigido comprimitur, & caput solum non potest a frigore contrahi, ob osseam indolem, figuramque globosam, adeoque vasa in capite laxa, & libera ut prius manent, quo necesse est humores a partibus obstructis confluere, & cephalaeas facere. Objiciunt aegros monendos esse, ut etiam caput immergant; verum non vident, neque ea ratione vasa capitis angustiora reddi.

Laxant) Maxime vero omnia liquida ab interioribus ad exteriora trahuntur. Hinc calidum animal continuo pondere minuitur, & in magno calore toti fere in aquam diffluimus. Sed vasa praeterea valde extenduntur, inde errores loci &c. Cl. BERNIER, dum aulam Imperatoris Indostanici in Cachemiriam sequitur, terrae illam paradisum, in adscensu montis Bember cum exercitu hanc caloris vehementiam expertus est, ita enim sitiit, ut perpetuo bibere cogeretur, ita vero sudavit, ut de potu intra semihoram nihil in corpore supereſſet. Peribat omne animantium genus, praeter camelos, qui soli intolerabiles ardores inoffensi ferunt.

Humida) Haec corpus totum relaxant, & debilitant, uti experimur in aere humido, toti enim torpemus.

Extrorsum) Undique per superficiem corporis humani patent oscula vasorum exhalantium, & resorbentium. Pone nunc huic superficiei humorem adplicari, dilatabuntur arteriae, ab humido relaxatae, & exhalatio copiosior fiet, quia fines dilatati minus resistunt: in aperta interim vasa venosa, pariter debilitata, liquida subeunt, ut corpus sensibiliter ad stateram augeatur, quod experimenta BELLINI docent in cap. *de balneis*. Ergo aer humidus respectu arteriarum humores extrorsum, respectu venarum introrsum ducit, & ex ea causa sanguinem diluit.

Sicca) Siccus aer, & pannus siccus bibula corpora sunt, & aquam adtrahunt. Id demonstrant experimenta pulchra, quae ad hunc finem cepi,

cepi, & quibus mihi conſtat, hujuſmodi pannos plurimas libras aquae intra breve tempus reſorbere. Deinde id demonſtrant fullonum experimenta, & pannificum. Nam panni madidi in quieſcente, ſed ſicco aere, ſuſpenſi intra paucas horas ſiccantur: ſi vero aer ipſe humidus fuerit, madorem diutiſſime retinent. Nunc conſidera, cutem noſtram cum panno hujuſmodi comparari, humido, dum ſana eſt, nam nummus politus, qui cuti admovetur, continuo madet. Ergo aer ſiccus de ea cute humiditatem reſorbebit; dum vero proxima cuti humiditas exhalat, ſequitur proxima, quae denuo exſiccatur, & ſic intra horam balneo ſicco homo occidi poteſt.

Qualitas) Longe alia efficacia eſt balnei, prouti ex vino fuerit, aut oleo, aut aqua marina, aut pluvia. In univerſum autem eo magis corpus mutatur, quo liquidi adplicati particulae mobiliores fuerint. Aqua balnei ſtagnans non valde efficax eſt, corpus autem idem ſuſpende in vapore aquae calidae, centies certe potentius ab hoc vapore mutabitur, quam a quieſcente aqua. Inde mirabile robur balneorum a ſubſtrato, & accenſo alcohole, quae ipſos venereos tumores auferunt, quod ipſe praeſens vidi.

§. DCCLXXX.

Heterogeneа) Ut vermes, calculi, & alia hujuſmodi.

§. DCCLXXXI.

Media) Inter annum 18. & 48. quo tempore plethora viget.

Hybernum) Hujus efficacia eſt replere, ſimul autem viſcerum actiones augere, & digeſtionem adeo copioſiſſimam facere: aeſtivi vero rarefacere, & vaſa expandere. Vere, & autumno plethora parum augetur.

Artuum) In hominibus, quibus artus aliquis amputatus fuit, plerumque naſcitur plethora. Quando robuſtiſſimi homines in bellis ambobus femoribus privati ſanantur, ventriculum quidem eumdem retinent, & pulmones aeque magnos, adeoque eamdem, quam prius, ſanguinis quantitatem perficiunt, ſed vaſorum ſanguinem vehentium pars quarta ſublata eſt, reliquae adeo partes ſuperſtites hanc quartam ſupra legitimam quantitatem admittere debent, ſi duo crura pro quarta parte corporis ſumſeris. His hominibus plethora certo naſcitur, ſaepe funeſta. Ergo monendi ſunt, ut ſibi caveant ſtrictiori diaeta, parco potu, & frequentibus venae ſectionibus, donec corpus novae, & non naturali proportioni adſueſcat.

Minima) Plethoricus homo hoc quidem momento ſanus eſt, ſed augeatur vel paulo ſanguis, vel eadem agat, ac ſi auctus eſſet, jam morbum plethora faciet. Nempe minimus calor rarefaciet humores, & cum humores citius, quam ſolida expandantur, vaſa nondum expanſa ab humo-

ribus violente diſtenduntur. Hi homines nullas mutationes tolerant, quas tamen vitae ordo, & leges non ſinunt evitare, quales ſunt calor externus, corporis exercitium &c.

Laceratio) Quando impetus aliquis praeter naturam in vaſa urget, rumpuntur, & ſanguis per nares effluit: ſi vero hae naturales viae reſiſtentiam ſanguini majorem obpoſuerint, poterunt internae, & funeſtae in ipſis viſceribus haemorrhagiae fieri.

§. DCCLXXXIII.

Motus) Quando omnes humores optimi ſunt, tunc morbus ſimpliciſſimus, & frequentiſſimus eſt nimis velox motus ſanguinis. Hujus effectus ſunt, partes liquidorum propius ad ſe invicem premere, expellere quod ſubtiliſſimum fuit; deinde omnia eadem facere, quae plethora. Quando enim intra datum tempus duplum ſanguinis ad cor venit, idem eſt, ratione vaſorum, ac ſi duplo plus ſanguinis continerent.

Διάθεσιν) Hanc dicimus adeſſe, quamprimum globuli ſanguinei ita incipiunt comprimi, ut ſe non in punctis, ſed in planis contingant. Sanguinis enim materies tota figurabilis eſt. Motus ſanguinis moderatus particulas globoſas facit, nimius ſanguinem in unam ſolidam maſſam compingit.

Nervoſorum) Animi adfectus omnino ſunt ſpirituum febriles morbi. Uti enim verae febris eſſentia ponitur in ſanguinis arterioſi velociori per cor circulatione, ita in adfectibus id fortius agit, cujus ad motum proxima neceſſitas eſt, augetur ergo vis cordis &c.

Excretiones) Nemo negabit, in corpore humano omnes actiones reduci poſſe ad ſolidorum in humores compreſſionem, & humidorum motorum in ſolida impetum. Adparet adeo, liquorum motu aucto impetum in aperturas extremorum vaſorum augeri: ſed ea terminantur in fines teretes, qui plerumque aliquo quaſi ſphincktere circumdantur, congenere cum majoribus illis ſphincteribus oris, oeſophagi, pylori, ani, veſicae, ductus pancreatici, choledochi. Verum hi ſphincteres omnes a ſpiritibus reguntur, his ergo turbatis omnes in corpore humano actiones turbari neceſſe eſt.

§. DCCLXXXIV.

Nimia) Quando hoc in ſaniſſimo homine fit, continuo humores a vi cordis, & arteriarum prementur in minora vaſa; ſed ibi reſiſtentia minor eſt, ſtagnabunt ergo ibi vel excernentur.

Haec addere neceſſarium fuit, poſtquam celeberrimi medici ſcripſerunt, (an. 1732. CRAANEN. & BONTEKOE.) tunc ſanguinem optimum eſſe, & ab omni corruptione, morbive metu integerrime conſervari, quando omnes humores corporis fluidiſſimi ſunt. Haec opinio ita invaluit, ut

etiam

etiam ſummi viri eam publice propugnarent, & ſanitatem unice profuſo Theae, & Coffeae potu vellent reparatam. Verum EGO quidem miror homines eſſe, qui EO ſapientiores eſſe velint, a quo leges naturae poſitae ſunt. Hujuſmodi ſapientiae humanae conatus ſemper fatales effectus ſortiuntur: & in ea ipſa, quam deſiderant, ſanguinis perfectione ponitur eſſentia conſumtionis. Haec enim eſt cohaeſio nimis parva humorum in corporibus agiliſſimis: quibus haec natura eſt, ii homines praeſtant agilitate corporis, & meabilitate humorum, atque promtitudine intelligendi; verum iidem diffluunt undique, &, niſi coerceantur humores, pereunt exhauſti, neque unquam ſanantur, quin ſanguini craſſities legitima redierit. Tunc vero, ſi praeterea diaeta ſtricta uſi fuerunt, & ruſticatione, & equitatione in aere libero, & corporis fricationibus ſanari poterunt: his enim remediis ſanguis compingitur, & quamdiu non compingitur, medicus laterem lavat. Hinc adparet, quam male in his morbis argentum vivum exhiberi ſoleat. De ſanguine enim pars fluidior ex arteriis rubris in vaſa minora ſecedit, remanet pars craſſiſſima ſola, cum qua vix ullus humor ſe patitur miſceri; hinc ex ipſa praegreſſa fluiditate ſequuntur morboſae peſſimae indolis obſtructiones. Quandiu in flore aetatis vigent, & vaſa plena ſunt, fluxilitatem humorum utcunque tolerant; ſed brevis eſt felicitas, herbae enim ſolſtitialis ſimiles ſunt, quae mane floret, & ſub veſperam exaruit. Fluiditas ſumma humorum agiliſſimam vitam facit, ſed momentaneam: craſſities vero conſtantiam in ſanitate efficit.

Acrimonia) Haec fere humorum eſt conditio in ſcorbuto, a cauſa alcaleſcente in navibus contracto.

§. DCCLXXXV.

Acrimonia) Chirurgi norunt, cauſtica ſola cuti admota parum operari: quando vero ſuper medicamentum veſicatorium emplaſtrum tenax imponitur, tunc vero violenter erodunt, ſumma enim vis corroſionis eſt, quia cum acrimonia tenacitas conjungitur. Tenacitatem hoc loco voco id, quod difficulter excutitur. Homo ſaniſſimus miſcetur proſtibulo peſſime infecto, ſuſcipit ab eo coitu materiem, non lentam quidem, cum lues venerea omnes humores in ichorem diſſolvat, ſed ſingulari modo acrem: haec oleo humano, & oſſium medullae miſcetur, & tunc ita tenax fit, ut inter tenacia excellat, neque poſſit ex noſtris humoribus excuti. Eadem ratione peſſimi morbi fiunt in acutis paſſionibus, quando diſſipata parte fluidiori, craſſior in extremis vaſis ſtagnat, & ſtagnando acris fit, tunc enim omnia deſtrui neceſſe eſt, ab acrimonia cum tenacitate conjuncta, & imprimis, tenerrima illa cerebri vaſa.

In homine ſano ſanguis adeo blandus eſt, ut optimum collirium ſit, & nunquam viderim ullam partem corporis a ſanguine inſtillato dolere,

cum potius recentiſſimus pipionum ſanguis oculo inſtillatus dolores leniat. Quando vero ſanguis per motum animalem agitatur, tunc adeo acris fit, ut ipſe ſudor faeteat, putrefacturus ſanguinem, ſi retineretur: & ipſe ſanguis, adeo blandus, adeo leniſſime ſalſus, aucto calore adeo putridus fit, ut manum, quam contigerit, cogat deſquamari: id enim contingit iis, qui cadavera putridiſſima tractant.

§. DCCLXXXVI.

Veriſſime HIPPOCRATES „ in corpore humano non ſolum calidum, & humidum, & frigidum, & ſiccum reperiri, ſed amarum etiam, & acerbum, & ſalſum, & oleoſum: & in amaro quidem amariſſimum, in ſalſo ſalſiſſimum. Hanc antiquiſſimam doctrinam ſequor.

Lactei) Praeter eos, quos hic enumeravi, non novi alios ſales acidos, qui in corpore humano generentur.

Alcaleſcentes) In humoribus vitalibus nunquam alcali vidi, ſed ſalſum ammoniacale; & perſuadeor me alcali humanum debellaſſe. In viro clariſſimo, Profeſſore hujus academiae, qui iſchuria ſexto die exſtinctus fuerat, uncias aliquot lotii paulo ante mortem redditas recentiſſimas omni experimenti genere torſi; rubrum erat, faetidum, & acre, nullum tamen ſignum alcalinae indolis edidit. Neque unquam liquores humani in alcali tranſeunt, quin multo prius a tanta mutatione tenerrima cerebri, & cerebelli ſtamina deſtructa ſint, & mors alcaleſcentiam praeveniat. Tantum abeſt, ut verum ſit, quod docent HELMONTIUS, SYLVIUS, OTTO TACHENIUS, & alii, humores humanos ſanos alcalinos eſſe.

Inſulſi) Quoties abundant, morbos faciunt.

§. DCCLXXXVII.

Pituita eſt humor lentus, qui in aqua difficulter diluitur, quod particulas mucoſa quadam tenacitate connexas habeat. Hanc veteres, & vulgus pro frequentiſſima cauſa morborum habent, & plebs apud medicum vix ſolet queri, niſi de acido, vel bile, vel pituita. Falſa certe pathologia, quam ſenior olim, prudenſque medicus ME juſſit deſerere.

Inſipida] Haec non nocet, corpori enim naturalis eſt. Omnis pars corporis humani ſana pituita inſtruitur. Ipſi oculi non aquoſo omnino liquido obliniuntur, ſed ejusmodi, quod facile in pituitam concreſcat. Neque os pura ſaliva madet, ſed permiſto cum ſaliva muco, qui ſaniſſimis inter animalia ex ore perpetuo propendet. In aſpera arteria, pulmone, ventriculo, inteſtinis, pelvi, urethra, vagina uteri, articulationibus oſſium, ubique reperitur pituita. Nempe tres in corpore regiones ſunt, in quas pituita diſpoſita eſt: 1. Ubicunque aer externus cutem abſque medio contingit, uti in facie, quae tota unctuoſa eſt, & deterſa

linteo

linteo puriſſimo id flavo oleo inficit. 2. Ubi magnus adtritus eſt, ut ad nates, ad inguina, & junĉturarum loca, quae magna pondera ſuſtinent, pituita diſponitur. 3. Ubi acrimonia aliqua regnat, in toto ore, faucibus, naribus, oeſophagi cavitate, & ventriculi, & inteſtinorum, & urinariae veſicae. Haec eſt ſedes pituitae naturalis. Triſtis adeo eſt triumphus medicorum, qui in ſella pituitam expurgatam videntes, morbum devictum credunt. Nam pituitam ſimillimam in ſaniſſimo homine a purgante adſumto egeri certum eſt, cujus ad vitam ſanam ſumma neceſſitas eſt. Veras utilitates pituitae, & morbos ab ejus degeneratione ortos veriſſime recenſuit CLOPTON HAVERS, inter quos ipſa podagra eſt, & rhachitis, & arthritis. Ante HAVERSIUM obſervatum reliquit HIPPOCRATES „ quando humor mucilaginoſus circa articulationes artuum ſtagnat, neque motu expeditur, inſpiſſari paulatim, & fluxionem ad eam partem facere. Optimus humor in peſſimum degenerat, quando non ita adtenuatur, ut tranſpiret.

Acida] In corporibus hominum languentium; & virginum naſcitur acida in ventriculo pituita, ab inertia vaſorum, quae adtenuandae pituitae praefecta ſunt: ea adeo languente vi vitae, morbos parit. Vegetabilia in acidum abeunt, & lac caſeum generat, quem tenelli puerorum, & virginum ventriculi ſuperare nequeunt. Inde haec pituitae ſpecies huic aetati propria.

Salſa] In ſcorbuto, catarrho, coryza, materies, quae deſtillat, ſalſa eſt. Qui per quatuordecim dies puro ſero lactis abſque ullo alio cibo, & potu vivunt, quod MIHI accidit, ſalem tamen in urina habent, uti fieret, ſi acria adſumſiſſent. Ergo NATURA facit ſalis certam copiam ex ingeſtis cibis, qui non habebant, niſi ſalis materiem. Ille ergo ſal, quem NATURA corporis noſtri ex cibis adſumtis parat, commiſtus cum inerti pituita, quae ad articulationes haeret, & incraſſata ſtagnat, materiem componit, quae & tenacitate peccat, & ſalina acrimonia.

Vitrea] Hanc veteres deſcripſerunt, & diu ignoratam, ex duobus caſibus ſingularibus tandem perſpexi. Civis erat urbis noſtrae, a partu languida, pallens, exſanguis, & frigida, ut vix vivere videretur, ſuccis interim ſatis plena. In ea femina vidi, quod GALENUS deſcripſit, copioſe per alvum excretam materiem, quae pelluciditate vitrum aemulabatur, ſpiſſiſſimam, inſtar gelatinae cornu Cervi, quae in frigore ſpiſſeſcit, & odore omni deſtituram. Hanc pituitae ſpeciem mortalem eſſe VETERES pronunciaverunt, neque ulla arte ſuperari poſſe, cum tunc demum naſcatur, quando jam integre corporis vires defecerunt, & ipſe calor naturalis. (1732. Vidi hujuſmodi aegros, evadere ne unum vidi.

§. DCCLXXXVIII.

Flava] Naturalis hic color eſt bilis veſicularis.

Vitellina] Dilutior, qualis hepaticae bilis color eſt.

Porra-

Porracea] Viridiuſcula.

Iſatodes] Ex nigro virideſcente, & flavicante colore.

Motu] Homo ſanus, qui mari ſe commiſit, vomet ingeſta primum, tum bilem, ab initio flavam, deinde ejuſdem, ſed ſaturioris coloris, ſenſim magis, & magis virideſcentem. Color bilis eo deterior fit, quo magis malum urget. Ita ſaniſſimus homo, cui caput percutitur, aeruginoſa vomet, ſi internum caput laeſum fuerit, ex antiquiſſima HIPPOCRATIS obſervatione.

Anxietates] In non alio vomitu graviores. Quamprimum enim bilis ventriculum ſubiit, moleſtiſſimum ſenſum excitat, donec vomitu ejiciatur.

Singultus] A diuturna nauſea ventriculi, a qua non diu abeſſe ſolet.

Cardialgias] Non ab acido, uti in prima ſpecie, neque ab aromatibus plenius ingeſtis, quae ſecunda eſt, ſed a bile, quae in ſanguinem reſorbta febrem excitat.

Dyſenterias] Varia mala pro variis locis inteſtinorum, ad quae impetu fertur. In infantibus hujuſmodi diarrhoeae virides a bile oriuntur, quas nemo ſanaverit, niſi qui novit temperare bilis acrimoniam.

Acutos] Qui periculoſi aeſtimantur, quando bilis ſanguini ſe admiſcuit.

§. DCCLXXXIX.

Atra] Humorem nigrum, vomitu rejectum, atram bilem dixerunt veteres, quod in ſyſtemate bilis habitet.

Aceti] Quae terram permiſta fermentat, uti oleum vitrioli, & dentes adtactu ſtupere cogit. Talem HIPPOCRATES deſcripſit, & ipſe vidi.

Putrefacti] Quae inter omnes ſpecies teterrima eſt, & mala inſanabilia facit.

Dedit] Tunc bilis acris calefit, & ab inteſtinis premitur.

Mitiſſima] Quae vocatur *humor atrabilarius*, non *atra bilis*, & aduſtus ſanguis eſt, qui oleoſas, atque terreſtres, ſed acriores particulas continet, poſtquam particulae ſubtiliores difflatae fuerunt.

Exacerbata] Picea pars ſanguinis. Haec humorum degeneratio malignitate inter omnes excellit. Veteres bilem atram motam dixerunt. Talis maxime aeſtivo tempore gignitur per nimium motum.

Corrupta] Omnium peſſima, & tanto deterior ſanguine corrupto, & acriori, quanto bilis ſanguine acrior eſt. Oritur a bile in ipſo hepate, cyſtico ductu, aut duodeno inteſtino putrefacta. Hujuſmodi atra bilis aliquando in febribus epidemicis evomitur, quam nemo cauſae ignarus ſanaverit, cum tamen diluentibus, & bilem temperantibus tractata paucos occidat.

Effectus] Vaſa imprimis omnia erodit, per quae fluit, & febres vehementes excitat.

§. DCCXC.

Sanguis] Aggregatum omnium humorum : ſerum vero aggregatum omnium humorum excepto rubro . Quando in ſanguine ſero , vel bile ſal praedominatur, hi humores cum ſale moti, & agitati .... 1732.

Oleo] Olea putrefacta in cellulis , & ſanguini ſubito reddita , & ad cor adlata mira mala faciunt.

§. DCCXCI.

Calculos) Materies dura friabilis, quae in nullo fere liquido ſolvitur , (praeter ſpiritum nitri) in cavitatibus vaſorum noſtrorum quieſcens. Non oriuntur ex humorum degeneratione , & videntur ab ipſis elementis corporis noſtri oriri .

Urina) Centies haec experimenta repetii, & inter centum urinas vix unquam reperi, quae calculum non contineret; 1732. & in lectionibus publicis de calculo an. 1728. demonſtravi, omnem, etiam ſaniſſimum hominem ſemina calculi ſecum ferre. Ergo non monſtrum in natura eſt, ſed fit ex ipſis elementis corporis noſtri, quae emerita, & ad functiones humanas pene inepta , ſpecie minutiſſimorum flocculorum per urinam excernuntur, quod per microſcopium adparet. Unus ſingularis flocculus non eſt calculus , centum vero forte flocculi uniti, cohaerentes, & concreti calculum faciunt ſabuli grano aequalem , & ex millenis horum ſimilibus ipſe calculus major naſcitur. Chemia demonſtrat, calculi elementa fere eadem eſſe , quae oſſium , terram , ſal, oleum , ſpiritum . Sed in ipſo etiam ſero , viiſque ſalivalibus, & pulmonis vaſis aereis, & bilariis meatibus calculi reperiuntur. Inter decem mortales, chronico morbo exſtinctos, vix unum reperies, cui non calculoſa aliqua concretio circa bilis vaſa inſederit, aut in alia corporis parte. In ſanguine tamen rariſſimi ſunt. Naſcuntur quiete imprimis , vix in homine , qui agilem vitam vivit , aut inquietiori animo eſt; ſed in iis, quibus neceſſitas quieſcendi incumbit.

Sale) Raro vel marino ſale , vel acido, vel alcalino fixo. Cl. SLARE demonſtravit in Actis Britannicis, ex duabus unciis calculi calcinatis vix drachmam cineris ſupereſſe , reliquam molem omnem volatilem abire in oleum , & ſalem. Id confirmat Cl. HALESIUS in *ſtaticis in vegetabilia experimentis* , & invenit , calculum veſicae maximam inter omnia corpora vim aeris elaſtici generare.

Oleo) Sed putrido .

Mole) Primum malum calculi eſt, quod natus augeatur. Calculum facere facillimum eſt: ſi arenulam, vel minutiſſimum calculum in matula merſeris, & ſaepe recentem urinam adfuderis, & teporem addideris, ſemper

per aliquid ad hunc quasi magnetem accedet, & increscet additis successive lamellis in magnum calculum. Huc refero asperitatem superficiei, quae maxime corpus laedit.

Modus) Calculus ex se ipso, dum quiescit, nihil mali facit, nisi ponderis sensum, sed irritat, mole, pondere, asperitate; hinc irritatae partes musculares, & membraneae acute sentientes, quae hostem expellere conantur, se ad calculum adterunt, & dolorem eo majorem excitant, quo magis calculum expellere conantur. Ita cui sabulum in oculum illapsum fuerit, ei palpebrae adeo fortiter, & convulsive claudentur, ut nequeas aperire etiam robustissimus: sic emunguntur lacrumae, quae sabulum eluant. Recte HELMONTIUS *de lithiasi* „ membranam se ipsam inflammare. Ergo ut dolorem calculi tollas, necesse est tollere adtritum, nempe sopienda est vesicae circa calculum constrictio.

§. DCCXCII.

Insectorum) Omne animal, quod cognitum sit, generat ex aliis animalibus prius exsistentibus. REDUS in aureis suis experimentis demonstrat, ex putrefactione nullum animal generari, nisi ovum ex animale in corpus putridum depositum fuerit; neque carnes putridissimas vermes generasse, quando aer accurate excluſus erat. Haec experimenta in aere Florentino fecit, in quo intra sex horas vermes in carne nascuntur. Nullus unquam mortalium contrarium experimentum produxit: & omnia absque exceptione animalia ex ovo, & ex ovo impraegnato prodeunt. Triplex autem est generatio animalium: 1. nascuntur ex mare separato copulato cum femella separata. 2. Alia animalia in eodem corpore partem masculam, & femininam circumferunt, & illa alterius animalis femininam partem subit, haec ejusdem alterius individui masculam partem recipit, uti in limacibus nudis. 3. Alia animalcula simul sunt mascula, & feminina.

Aere) Experimenta demonstrant, semina papposa, ovis animalium & majora, & ponderosiora, deferri in turres, ibique in plantas adolescere. In Chemicis l. de aere demonstravi, aliquando nubes vermiculorum in aere obvolitare. Cicadarum nubes super oceani altiorem alveum volantes vidit in itinere Lamaicensi HANSIUS SLOANE, quae ex Asia in Americam super immensum mare iter faciunt. Non adeo magis in aere animalia rara sunt, quam in aqua pisces. Pluviosus aer plenus est animalculis rodentibus, ut aliquando vestes subito erodantur a pluvia, quae super eas vestes decidit. Eadem ratione vermiculi in nos ipsos irrepere possunt, & ibi ova ponere. In India vermes reperiuntur, qui in cutem humanam se insinuant, ut super fusum extrahi necesse sit. Non id quidem volo, quod KIRCHERUS, qui pestis causam explicaturus, adfirmat, totam atmosphaeram undique vermiculis plenam esse, eosque sanguinem

nostrum

noſtrum inficere, ut pariter & ipſe verminaſcat, atque hoc peſtem eſſe. Nam huic hypotheſi experimenta repugnant. Id volo, omnium animalium, quae in hominis corpore latitant, primordia in aere fuiſſe.

Potum) Acetum vapidum animalculis plenum eſt. Cereviſia, & ipſum vinum verminaſcunt, & facilius aqua, quae tota verminoſa eſt, eaque maxime, quae a vegetabilibus prolicitur. LEEUVVENHOECKIUS demonſtravit potus noſtros aeri expoſitos in veras animalium piſcinas abiiſſe. Poma, pira, panis, animalculis plena ſunt. In butyro, & caſeo, diutius adſervatis continuo vermes adparent. ROTERODAMI terribile in puella exemplum exſtitit, cui omnes ſex ſinus pituitarii vermibus plena fuerunt, qui de hora in horam increſcebant. Hanc ſanavi fumo leviori cinnabarino, & tabaci cum aqua decocto per nares adtracto, quo continuo coegi animalia, ut de naribus deſilirent.

Rotundos) Teretes, albos lumbricos: ſimillimi eorum, excepto colore, qui rubri in terra reperiuntur. Sed & iſti vermes arenae arefactae immiſſi, & tepido lacte irrorati, exalbeſcunt toti, uti per accurata experimenta conſtitit; ut manifeſtum ſit, nos hos vermes cum cibo adſumſiſſe. In fetu quamdiu utero materno continetur, nullus unquam vermis viſus eſt, neque in infante, quamdiu ſolo lacte cocto, cibiſque coctis nutritur. Tum demum vermes incipiunt generari, quando cruda adſumuntur.

Latos) Conſtat per certa experimenta hujuſmodi vermes excretos fuiſſe aliquot centenarum ulnarum longitudine, qui convoluto corpore a pyloro ad colon uſque inteſtinum tenue replerent. Ipſe ſolo vitriolo martis cum melle dato ex Ruſſo homine vermem trecentarum ulnarum expuli. Taeniae vero aſcarides ſunt, quae ſe mutuo retinent.

Aſcarides) In ſolo recto inteſtino: ibi ſaepe ante ſomnum intolerabilem pruriginem excitant. Hi ſunt vermes corporis humani quaſi proprii: aliae vermium ſpecies rariores ſunt.

Terebrando) Inteſtinorum a vermibus perforatorum exempla proſtant.

Conſumendo) Inde fit, ut verminoſi homines perpetuo eſuriant, & nunquam pingueſcant, licet tota fere die edant.

Horrores) Maxime quando in ventriculum ipſum adſcendunt: tunc enim infantes certiſſime convelluntur, adulti vero homines tantis nauſeis adfliguntur, ut ne unico momento temporis perferre poſſint.

Maciem] Quia chylum intercipiunt, materiem nutritionis.

Abdominis] Pueri verminoſi ſolent protuberantibus ventribus incedere.

Tumores ſubitos] Poſt cibum maxime, quando vermes ex inteſtinis ad ea loca properant, ubi bonorum alimentorum copia eſt. Hoc certiſſimum vermium ſignum eſt: in militibus obſervatio frequens eſt, cum id hominum genus plurimum crudis fructibus horaeis veſcatur, crudamque, & corruptam aquam bibat. Talis morbus caſtrenſis fuit, in quo tumebant, qui cibum ſumſiſſent, qui abſtinebant, continuo deficiebant animo, &

peribat exercitus. In cadaveribus cauſa ignoti mali apparuit, inteſtina nempe veri vermium nidi erant. Hinc fere in omnibus acutis morbis, ubi vermes in inteſtinis adſunt, niſi comedant aegri, beſtiae in ventriculum, & aliquando & ex ore per gulam erepunt, quod ſignum funeſtum eſt, & demonſtrat bilem, ſuccum pancreaticum, materiem ventriculi, ipſis vermibus nutriendis ineptam eſſe: haec enim his animalculis fugae cauſa eſt.

Flatus) Id inprimis in exercitibus obſervatur, in quibus milites ſaepe quaſi ab adſumto veneno turgent: aliquando etiam pereunt ex eo malo, in cadaveribus reperiuntur inteſtina plena lumbricis, qui catervatim ad novi chyli ſedem adſcendunt: haec cauſa eſt flatulenti tumoris in inteſtinis, ſemper enim ab irritatione flatus ſequuntur.

§. DCCXCIII.

Mechanica) Omnes ſectae hic adquieſcunt, nam haec mala a ſimpliciſſima actione materiae pendent, neque referri poſſunt ad principia chemica, neque ad quatuor qualitates cardinales. Sola moles, & figura, & motus hic efficaciter operantur. Et tamen haec adeo ſimplex actio praeſtat eoſdem effectus, quos medicamenta, quae ab omnibus pro remediis habentur. Manifeſtum eſt adeo, neque a calore, frigore &c. omnes morbos oriri, neque ab acido, vel alcali, quod tamen adfirmaverat F. Sylvius. Haec enim theoria neque acris olei, neque lanceolae actionem explicat. Sive acutus metallicus pugio ad corpus adigatur, ſive inſtrumentum ex ſpina piſcis, vel ex oſſe, vel ex ligno, vel ex lapide factum fuerit; ubique ſequitur effectus, nempe vulnus, & ſanguinis effuſio.

Perſuademur) Si in corpore humano rigida elementa naſci poſſent, ſenſibus inviſibilia, parvorum telorum ſimilia, ea pariter, ut pugiones, effectu mechanico agerent, & vaſa deſtruerent. Eadem autem elementa, ut acuta, vel rigida fuerint, non agunt a morte. Culter acutiſſimus vaginam ſuam non laedit, niſi motus.

Simili] Multae cauſae inviſibiles videntur modo mechanico agere. Exclamabat Lullius „ Creatorem nullum corpus feciſſe, quod ſimplicitate, & indiviſibilitate partium mercurium ſuperaret. Ego ipſe mercurium 25. annis torſi ut ſecederet in duo principia, & nihil effeci. Verum mercurius iſte decies ter gravior eſt ſanguine, ergo vehementer in eundem agit. Globus plumbeus cereo forte 185. gravior eſt, hinc, ſi ambo eodem impetu exploduntur, plumbeus aget vi 185. majori, quam cereus, qui ob levitatem vires, motumque continuo amittit.

§. DCCXCIV.

Adpellatur) Inde tumorum diſtinctio Chirurgis familiaris, in tumores a fluxione, & tumores a collectione. Fluxionem vocant ſubito orta mala,

mala, v. g. quando calculus ex pelvi in ureterem, inde in veſicam devolvitur. Collectio eſt, quando materia paulatim in locum obſtruentem congeritur.

§. DCCXCV.

Attractio) Ita dividit HIPPOCRATES, qui ait „ omnem partem corporis humani, quae plus calet, vel plus madet, vel fricatur, vel dolet, cito intumeſcere: quod in brachio experiri facile eſt, in quo aliquid horum feceris, & cum altero brachio comparaveris. Noſtro ſeculo, poſt inventam circulationem ſanguinis, novimus humores ad omnes partes pro earum magnitudinis portione deferri. Quando vero aliquo in loco obſtructio nata eſt, adeoque reſiſtentia alibi major, alibi minor eſt, tunc pelletur humor ad eam partem, quae minus reſiſtit. Hinc, ubicunque in corpore dilatatio eſt, aut laxitas, ibi fluxio naſcetur, ut adpareat fluxionem ab obſtructione non multum differre.

§. DCCXCVI.

Chemicae) Ut alcali, & acidum, quae non ut alcali, & acida ſolum, ſed etiam ut oppoſita operantur, & commixa propria phaenomena producunt, alia ab iis, quae efficiunt ſeparata.

Inconprehenſibili] Chemia multorum venenorum actiones explicat. Ita rationem reddit, quare alcohol venis infuſum animal occidat. Nempe ſanguinem coagulat. Ita explicatur, cur febres contagioſae peſſime oriantur, quando homines per fervidam aeſtatem carnes putridas edunt. Nempe ſales ſanguinis mutantur in naturam volatilem & alcalinam. Omnia vero agunt, vel in ſolida vel in fluida, vel in utraque. DEUS ſingulis corporibus impertivit proprias qualitates, quas PYTHAGORAS monadas vocavit. Ita ego totus unum ſum,, & ſingula mei pars, v. g. digitus, unus vocatur. Sed denuo quilibet digitus conponitur ex tribus articulis, quorum denuo quilibet unus eſt..... Talia corpora *una* ſingula ſuum habent eſſentiale principium ..... Equus ex gramine naſcitur, ſed gramen in rerum natura nullibi in equum mutatur, niſi in equi corpore. Has nunc eſſentiales ſingularium corporum proprietates non poſſumus mechanice explicare. Qui conati ſunt, eorum hypotheſes vix per annum ſuperfuerunt. Quae vero ex generalibus corporum proprietatibus pendent, ea mechanica exponit, v. g. actionem adamantis, indomabilis veneni, quia inteſtina perinde diſcindit, uti minutae lanceolae. Sed in priori claſſe nihil explicamus. Arſenicum necat omnia animalia. Si quaeras, unde ea vis deleteria ſit? cum in cadaver nihil operetur, chemicus conabitur reſpondere, , ſulfur arſenici hoc facere. Verum haec explicatio relinquit nos in tenebris. Aliquando tamen rationem reddere non licet ob minutiem particularum. Quando vipera homi-

hominem momordit, naſcuntur omnia ſymptomata febrium acutarum; & flaveſcit ipſa cutis in loco vulneris, atque mors ipſa, irritis remediis, brevi ſequetur. Id explicare nequimus, etiam ſi indagaverimus naturam veneni viperini. Experimentum in aula Hetrusca captum eſt, taurus ab irata vipera ad nares demorſus, cum brevi mortuus cecidiſſet, inciſus eſt, & nulla mali veſtigia aut in ſolidis, aut in fluidis partibus reperta ſunt. Qui effectus veneni bufonis vidit, quod hominibus lethale eſt, & per anxietates, & convulſiones necat, nullam in cadavere mutationem reperiet, neque in veneno ipſo adparent partes, quae tanto effectui pares videantur. Qui vini fermentati vaporem haurit, vel mortuus cadet, vel alia mala patietur: quorum triſte exemplum in celebri anatomico Helveto fuit: is enim ſeptiduo immobilis manſit, deinde hemiplegia adflictus eſt, denique amiſſa memoria ad plantae fere ſtatum redactus eſt. Haec nemo explicaverit.

§. DCCXCVII.

Obſtetricum) Frequenter omnino accidit, ut hae mulieres pueri cerea corpuſcula deforment, & capitis figuram corrumpant, rudius adprehendendo. Inde adeo frequentes fatui, quorum capita ſemper male formata eſſe, oblonga, vel anguloſa, vel aliter a naturali figura aliena, & EGO vidi, & WILLISIUS obſervavit. Saepe cogitavi, feliciores fore mulieres, ſi omnino obſtetrices nullae eſſent. Nunquam enim convenit ars obſtetricia, niſi quando aliquid partui obſtat: ſed hae mulieres non exſpectant naturae tempora, dilacerant ovum, & extrahunt puerum priuſquam veri doloris adſint, quos Graeci dixerunt ὀδῖνας. Vidi in hac operatione artus puerorum luxatos fuiſſe, vidi fractum humerum. Quando artus luxatus eſt, manet tota vita miſer, quia malum non cognoſcitur. Quando fractus, tunc prodit ſe brevitate ſua. Cui pes in partu fractus fuerit, & adulto curtus erit. Iterum in ea aetate epiphyſes facile a capite oſſis ſecedunt, inde plurimi claudi, quibus femur epiphyſi orbatum fuit. In centum claudorum cadaveribus, hanc unicam cauſam mali reperit DUVERNEIUS, fracturam cervicis femoris. Hanc ergo VESTRAM, quando praxin exercebitis, principem curam eſſe jubeo, ut temerarias coerceatis obſtetrices.

Cuſtodis] Saepe fit, ut haec femina plurimum noceat puellis, dum eos in idem brachium, eumdemque ſitum ſemper reponit, cum corpuſculum in omnem ſitum poni, & undique aequabiliter premi oporteret: ex hoc vero peſſimo more ea pars minus creſcit, cui puer innititur, altera vero liberius, inde deformitas. Inde non raro femur alterum, aut brachiolum debilitatur, aut omnino paralyticum redditur. Saepe etiam quando infans geſtatus ſe reclinat, & ſuper brachium retroflectit, illa vero pedes retinet lapſuri, ea actione caput oſſis femoris a corpore ſecedit, dum ligamenta laxa ſunt, & fit nova captis femoris cum collo articulatio, unde claudicatio perpetua ſequitur. Aliis etiam peſſimus mos

eſt,

eſt, faſciis infantes obvolvere. NATURA fetum ſuſpendit in media aqua tepida, ut flexio undique aequabilis foret. Nunc matres pueros conſtringunt, a capite ad pedes uſque, ut mumiae videantur, cauſantes, ita bene fore corpora. Quando DEO ſapientiores! In Aſia pueros laxo tantum involucro tegunt, neque tamen ibi vel gibbi homines, vel claudi reperiuntur. Imaginationes vero materiae plerumque aliquid addunt vel auferunt.

Producunt) Ut magna deformatio a praecedente κακοχυμια oriatur, quando acre cum tenaci miſcetur. Id demonſtrat Rhachitis, lues Venerea, quae bene natorum hominum oſſa diſtorquent.

§. DCCIC.

Contorſiones] A muſculis inaequaliter agentibus.

Hernias) Quae oriuntur a viſcoſa laxitate membranarum, & a preſſione interna majori.

§. DCCC.

Ignis) Univerſalis omnium corporum motor, & diſſolutor, cujus ope, quando per ſpeculum concentratur, vitra, metalla, lapides, in fluorem rediguntur. Sed in corpore humano, adeo teneriore, quanta mala facit. Omnia corpora volatilia reddit idem, ſola terra excepta. Capillus in flamma alcoholis ſuſpenſus unico momento temporis comburitur: conſervat tamen figuram, niſi diſtrahas, & manebit cohaeſio, ſed adeo levis, ut minimo adflatu in cinores dilabatur, ſola enim terra capilli ſupereſt. Si idem cum fruſto carnis tentaveris, perinde comburetur oleum carnis, exhalabit aqua, avolabit omne, quod non terreſtre eſt: id vero remanet integrum, vimque ignis inconſumtum ſuperat, ſed friabile erit, & minima vi cohaerebit. Nam fabuloſum illud Rabbinorum in lumbis oſſiculum riſu dignum eſt: id ajebant ſolum ſupereſſe in corporis ruina, & die noviſſimo adtracturum reliquas partes corporis: ſic explicabant reſurrectionem.

ΣΥΜΠΤΩΜΑΤΟΛΟΓΙΑ ΠΑΘΟΛΟΓΙΑΣ.

801. ID praeternaturale, quod ex morbo, ut cauſa, in corpore aegroto fit ita, ut diſtingui queat tamen ab ipſo morbo, & ab ejus cauſa proxima, vocatur *σύμπτωμα* morbi; ſi autem eadem ratione ex morbi cauſa fluit, dicitur cauſae *σύμπτωμα*: at vero, ubi ex alio priore ſymptomate, ut cauſa, prodit, appellatur *σύμπτωμα*, *συμπτώματος*. Verum id ipſum quod morbo ſuperaccidit ex diverſa a praecedentibus origine potius dicetur *ἐπιγένημα*, *ἐπιγενόμενον*, *συμβεβηκός*.

802. Unde

802. Unde efficitur ipsa haec symptomata priora revera iterum esse morbos, numero, varietate, effectu, admodum dissimiles; tamen satis commode ex placitis Veterum revocantur ad actiones laesas, Retentorum, & Excretorum vitia, atque qualitates corporis mutatas. Horum recensioni adjuncta causa incumbemus.

803. Prima igitur classis horum digeritur juxta seriem actionum imminutarum, abolitarum, auctarum, depravatarum; unde primo occurrit enarratio symptomatum appetitus in cibos, potus. Adeoque δυσορεξία, appetitus cibi imminutus; ἀνορεξία idem deletus; ἀποσιτία abhorrens fastidium cibi; hinc vita sine cibis; βούλιμος, ὄρεξις κυνώδης, fames aucta, canina, vel bovina, λίσσα, μαλακία, pica, appetitus vix superabilis eorum, quae in nutrimentum commutari queunt, vel eorum, quae neutiquam apta huic operi.

Causae horum symptomatum plerumque deprehenduntur pituita iners, viscida; obruens, bilis absentia, salini suppressio, fibrarum laxitas, aut paralysis; sordes a putrido, sanguinis aquosa indoles, obesitas, otium; acrimonia acida, salina, biliosa, atrabilaria, ad stomachum, & intestina delata, vermes, fibrarum in iis validum robur, motus assiduus; acer humor praedominans, vix nisi insueto assumto compescendus, circuitus sanguinis mutatus, imaginatio depravata, gravidis imprimis.

804. Potus desiderium inexplebile, sitis nimia, solet oriri a nimia siccitate; a spissitudine humorum immeabilium; a calore nimio; ab acri muriatico, ammoniaco, alcalino, aromatico, oleoso exusto; a venenis.

805. Manducatio laeditur vitio oris, linguae, dentium, maxillarum, salivae, musculorum; quod pendere potest a vulneribus, inflammatione, paralysi, spasmo, siccitate.

806. Deglutitio laeditur quoque vitio oris, linguae, palati penduli, tonsillarum, uvulae, laryngis, pharyngis, oesophagi, ventriculi superioris; atque illud accidit per vulnera, inflammationem, dolorem, tumorem, spasmum, paralysin, siccitatem, χονδρογενίαν, luxationem partium laryngis, aut vertebrarum colli, absentiam muci.

807. Actio-

807. Actionis ſtomachicae laeſae primae ſpecies ſunt ἀπεψία, δυσπεψία, βραδυπεψία, Διαφθορά, quando cibi ventriculo contenti, aut non coquuntur; aut tarde, & difficulter; aut ſi in putrem humorem a bono chylo diverſum commutantur: cauſae ſunt eaedem fere ac ἀνορεξίας [803.]; maxime defectus, & inertia, ſalivae oris, & ventriculi; organa reſpirationis languida; ſordes; vermes; tenacia ingeſta; putridorum humorum affluxus. Celerior autem digeſtio, caeterum bona, raro morbus eſt, aut cauſa ejus jam in βυλίμῳ explicata (803.)

808. Vitia vero expulſionis ex ventriculo recenſentur ſingultus, nauſea, vomitus, cholera, ructus. Quorum primum eſt, ut videtur, convulſio oeſophahi ventriculum, & diaphragma ſurſum trahens, dum ſimul diaphragma ſubito deorſum convellitur; cauſa autem ejus deprehenditur celeris deglutitio copioſi ingerendi; copia ingeſti; acrimonia ventriculo inhaerens; inflammatio oeſophagi, ventriculi, ſepti tranſverſi; ſpaſmus a nimia evacuatione, vel ab exceſſu vomitus exercitati; venena acerrima.

809. Nauſea, & vomitus, videntur eſſe motus ſpaſmodici retrogradi fibrarum muſcularium oeſophagi, ventriculi, inteſtinorum, ſimulque convulſiones validae muſculorum abdominalium, & ſepti tranſverſi; quae leniores nauſeam, violentiores vomitum, creant. Fiunt autem hae a copia nimia, aut acrimonia ingeſti, a venenis, laeſione cerebri vulnerati, contuſi, compreſſi, inflammati; ab inflammatione diaphragmatis, ventriculi, inteſtinorum, ſplenis, hepatis, renum, pancreatis, meſenterii; ab irritatione gulae; a motu perturbato ſpirituum per agitationes inſuetas in rheda, mari, &c.; ab idea rei, quae nauſeam, vomitumve, ſaepe excitavit.

810. Cholera vero, violenta ſurſum, deorſumque expulſio ex ventriculo, & inteſtinis; eſt convulſio vomitum creans, (809.) & ſimul fortis inteſtinorum deorſum ſpaſmus; cauſae itaque eaedem, at violentiores utplurimum, maxime ingurgitatio fructuum horaeorum, & fervidum Auguſto menſe coelum.

811. Eſt ructus exploſio materiae elaſticae convulſiva contractione fibrarum oeſophagi, ventriculi, inteſtinorum, com-

preſſae,

preſſae, mox iiſdem reſolutis, liberatae; haec autem fit a cruditate, putredine, acore, fructibus horaeis, muſto, liquoribus fermentantibus, venenis, morbis ſpaſmodicis, omni acrimonia valida.

812. At expulſio & ventriculi, & inteſtinorum laeſa quoque habetur in λειεντερία; quae eſt cita expulſio per alvum alimentorum, quae ventriculo ingeſta, non mutatorum; cujus quidem cauſa eſt inertia humorum, ut in ἀνορεξία, & ἀπεψία; tum laxitas ſumma ventriculi, & inteſtinorum; reſpiratio interim ſatis fortis.

813. Si chylus una cum faecibus alvinis ejicitur, vocatur Affectio Coeliaca; ubi videntur concurrere pro cauſa conſtituenda ſtomachus, & humores ſatis validi, dum interim inteſtina nimis laxa, aut oſcula vaſorum lacteorum quacunque de cauſa obſtructa.

814. Diarrhoea eſt frequens, & copioſa, per alvum egeſtio excrementorum liquidorum; ſive ex cibo, potuve, ſive ex humoribus quibuſcumque undecumque delatis in inteſtina, exorta fuerint. Ejus vero cauſa eſt vel acre inteſtina irritans, humores exprimens, ex hepaticis, pancreaticis, meſentericis, inteſtinalibus, vaſis, dum ſimul ora venularum meſentericarum, & lactearum, obſtructa; vel laxitas ingens fibrarum inteſtinalium; denique aliae excretiones impeditae.

815. Dyſenteria eſt diarrhoea cum dolore notabili; cujus materies eadem quae diarrhoeae, ſed acrior, & praeterea ergo bilis, ſeri, cruoris, muci inteſtinalis, puris, ſaniei, bilis atrae, fibrarum, caruncularum, membranarum. Inde & cauſam habet eandem, at violentiorem, quae ſaepe acrimonia quaecunque humorum, tum inflammatio, ulcus, gangraena, vel inteſtinorum, vel partium ſuam colluviem in eam deponentium.

816. Ileus vocatur rejectio violenta per os eorum, quae cibi, potus, medicamenti titulo aſſumta; aut chyli, bilis, ſeri ſtomachici, pancreatici, inteſtinalis; bilis atrae, muci, puris, ichoris; faecum inteſtinalium; clyſmatum ipſorum. Cujus quidem ſymptomatis proxima cauſa ſemper videtur motus inverſus fibrarum, inteſtinorum, ventriculi, oeſophagi, accedente ſimul cauſa quacunque

cunque (809. 810.), vomitu; remotior vero eſt inflammatio, volvulus, apoſtema, ſcirrhus, cancer, faex dura, calculus, hernia, convulſio, inteſtinorum. Ex his retentio faecis durioris in origine, cauſa, natura, effectis, intelligitur.

817. Si autem generatio, & excretio in inteſtina, Bilis laeditur, ſymptomata inprimis oriuntur haec; icterus, cachexia bilioſa; calculus, gypſus, hepatis; obſtructiones; excrementa alvi alba, dura, ſicca; appetitus deletus; ciborum digeſtio impedita; miſcela impedita partium aſſumtarum; Tympanites; hydrops: pro cauſa agnoſcit plerumque hepatis inflammationem, exſiccationem, obſtructionem; humorumve ejus, & abdominalium viſcerum, inſpiſſationem quamcumque.

818. Si autem lympha pancreatis, hepatis, inteſtinorum, laeditur in ſua confectione, vel motu, oriuntur ſymptomata quam ſimillima recenſitis [817.]; quin & cauſae erunt ſimiles.

819. Sanguinis in corde mutatio, ejus eſt modo receptio, mora, expulſio; quae ſi nimiae quoad motum, faciunt febres continuas, ardentes, validas; ſin vero remota longior, vel expulſio languidior, tum fiunt languores, concretiones polypoſae, vel pituitoſae, frigus, leucophlegmatia, hydrops, atque plurimi diverſi alii hinc oriundi morbi.

820. Actio laeſa pulmonum tam reſpiratoria, quam tranſmiſſoria ſanguinis, conſiſtit inprimis in augmento, vel decremento efficaciae ejus in ſanguinem; a priori videtur oriri Διάθεσις φλογιστική; a poſteriori αἱματοποιήσιος impedimentum, & nutritionis, unde καχεξία, ἀτροφία, φθίσις, & infinita mala; cauſa autem illius actionis laeſae eſt omnis labes organorum multiplicium, quae reſpirationi exercendae ſerviunt.

821. Secretionis Urinae laeſae ſymptomata praecipue ſunt. 1. Ἰσχυρία, nempe, integra retentio urinae nullo modo excretae; cujus cauſae primariae, plethora, inflammatio renum, ureterum, veſicae, colli veſicae, urethrae; earundem partium ſpaſmus, preſſio; tum & obſtructio a lapide, pituita, pure, thrombo, caruncula, apoſtemate, tumore.

822. 2. Eſt Δυσουρία, nimirum urinae excretio cum moleſtia,

conatu, aut dolore; cujus ſpecies Στραγγυρία dicta, ubi habetur ſtillatim cum ſenſu ardoris emiſſum lotium, cauſa utriuſque mali multiplex, nempe acrimonia inprimis retentis, fermentantis, cereviſiae; vini, aut faecum utriuſque; acrimonia acida, ſalſa, alcalica, oleoſa, aromatica, bilioſa, humorum; excoriatio partium veſicae, aut urethrae ab inflammatione, ulcere quocunque, atterente calculo, cauſticis maxime inſectis aſſumtis; calculus occludens, tumorve, in veſicae collo, ejuſve urethra.

823. 3. Cenſetur urinae Incontinentia, quando ſine voluntatis, reſpirationiſve, nixu, ſponte effluit; oritur ut plurimum a reſolutis, dilatatis, diſciſſis, ſuppurando conſumtis, gangraena putrefactis, fibris ſphincteris veſicae.

824. 4. Denique eſt Διαβήτης, quae eſt urinae chyloſae, vel lacteae, frequens, & copioſa trajectio; cauſa ejus cenſetur nimia laxitas fibrarum in arteriolis urinoſis, concurrens ſimul cum humoribus valde dilutis, quae utraque ab aquoſis.

825. Actio autem Vitalis laeſa ſpectat maxime pro ſymptomatibus pulſum cordis, reſpirationis exercitationem, vel utraque ſimul.

826. Ita quidem, ut ergo 1. primo numeretur Palpitatio cordis, quae dicitur violenta ejus contractio una cum magna reſiſtentia ſanguinis a corde pulſi; cauſa ejus plerumque eſt inordinatus, & violentus, ſpirituum vitalium in cordis villos impetus, ut in ſummi animi affectibus, ſubito terrore, affectu hyſterico, motu violento, & ſubitaneo, evigilatione praecipiti; aliquando eſt irritatio fibrarum cordis ab acri quodam ſtimulo facta, ut in cacochymica materie mota, inflammatione cordis, pericardii, hiſve male affectis a calculo, vermibus, pilis, aneuryſmate; deinde a cruore ſpiſſo, polypoſo, copioſiore; tandem ab arteriis cartilagineis, oſſeiſve, factis, aut his ad extrema obſtructis.

827. 2. Pulſus arteriarum intermittens contingit aut vitio liquidi cerebelloſi inaequaliter influentis in cor; aut vitio vaſis tranſmittentis ſanguinem, & humores; vel denique peccante humore illo, qui fluit per vaſa; cauſa proinde hujus mali varia,

ut

ut convulsio, polypus, cacochymia pituitosa; inflammatio arteriosa, pulmonica, cardiaca, sanguis deficiens, arteriae osseae, cartilagineae, aneurysmaticae calculo infarctae, cor male affectum vario modo.

828. 3. Pulsus crebrior oritur semper a celeriore contractione systolica cordis; haec autem a frequentiore influxu spirituum cerebelli, & difficiliore progressu liquoris expellendi; quo faciunt acre, & obstructum.

829. 4. Pulsus imminutio, vel deletio; quae reducitur ad λειποθυμίαν, ubi eo usque deficit, ut vires multum debilitatae corpus vix sustineant; λειποψυχίαν, quando haec eo usque increscit, ut & naturalis calor multum labefactari incipiat; συγκοπὴν, ubi cor eo usque deficit, ut calor, motus, sensus, fere deleantur, sudoresque frigidi exprimantur; ἀσφυξίαν ubi omnia illa quoad sensum deleta mortis imaginem simulant. Causae horum symptomatum variae, varioque gradu constantes, similes fere iis, quae (827.), inprimis ideae rei horridae, graviditas, animi affectus, spasmi, inanitiones quaelibet, maxime sanguinis in vulneratis, parturientibus, abortientibus, cancrosis.

830. Respiratio vero laesa symptomata primaria numerat 1. Ἄπνοίαν, ubi integre desinit; & agnoscit pro causa fere quae in pulsu imminuto recensita (829.); tum eo spectat aer vitiosus (746. ad 754.); venenati vapores, causticique acidi, vel austeri; paralysis, vel spasmus organorum respirationi famulantium (602. ad 625.); ut & alii morbi, qui harum partium functionem omnino destruunt.

831. 2. Δυσπνοίαν, in qua cum molestia, dolore, fatigatione, respiratio contingit; haec quidem habet easdem, ac prior, causas (830.), sed leviores, quo & mala facit prae caeteris pectoris conformatio.

832. 3. Ἆσθμα, quae est frequens, molesta, sibilosa, respiratio plerumque orta a causis dyspnoeae pertinacioribus; sed maxime, ut videtur, a constrictione spasmodica fibrarum muscularium in pulmone.

833. 4. Ὀρθοπνοίαν, quae anhelosa, difficilis, stertens, sola

erecta cervice, & thorace absolvenda, respiratio; causae iterum eaedem [830.831.832.], sed vario insultu agentes, recedentesque.

834. 5. Catarrhum suffocantem; qui videtur esse subita occidens ἄπνοια; habet & hic causas easdem [833], maxime observantur frequentes, materiae eliquatae in fauces, & pulmones subita destillatio; nervorum summa vitia, ut in hystericis; polypus cordis major subito in pulmones trusus.

835. Verum omnia haec symptomata (830. ad 835.) solent produci a causis quibusdam notabilibus per incisa cadavera, vel excretionem materiae, manifestatis; quae sunt primario Thoracis repletio per extravasatam lympham, pus, sanguinem; etiam inflammatio laryngis, asperae arteriae, bronchiorum, pulmonum, pleurae, mediastini, diaphragmatis, pericardii, musculorum thoracis respirationi servientium, ut & abdominalium; tum & materies diversa, polyposa, gypsea, pituitosa, calcea, calculosa, purulenta; tum quoque tumor circa laryngem, in ea, ut in pulmonibus, vel thorace, inflammatorius, suppuratorius, scirrhosus, cancrosus; tandem & lata accretio pulmonum cum pleura.

836. Visus laesi symptomata numerosa recensione causarum juxta diversitatem locorum optime distinguuntur, primo enim partes coercentes bulbum oculi male afficiunt premendo, protrudendo, extrudendo, erodendo, per tumores inflammatos, apostemata, scirrhos, cancros, exostoses, caries ossium orbitam constituentium; inde enim figura, humores, circuitus, visus axis, collectio radiorum in debito loco depravantur.

837. Deinde etiam palpebrae inflammatae, suppuratae, inflatae, conglutinatae, concretae, grandinosae, visum mire turbant variis quidem de causis, sed maxime frequenter per glandulas sebaceas male affectas; etenim omnibus oculi sordescunt, similia pati incipiunt, aciem amittunt, humores pervertunt.

838. Quin etiam peccato lacrimarum abundantium, exacerbescentium, spissescentium, ad lymbos palpebrae utriusque natantium guttatim, inde in genas ex oculis destillantium; fiunt hic humiditates turbantes aciem, erosiones inflammatoriae,

riae, obfuſcationes, fiſtulae lachrymales; contingent illa vitio laxitatis nimiae in glandula lachrymali, aut acrimonia, & motu nimio materiae lachrymoſae, tum mala forte figura tarſorum palpebralium, aut malo habitu carunculae angularis, vel mala, variaque diſpoſitione oſculorum palpebralium abſorbentium lachrymas, fiſtularumque has deducentium in ſaccum lachrymalem; iterum hujus quocunque receſſu a ſtatu naturali, & canalis naſalis, vel membranae nares intus ſuccingentis illo peccato, quo exitum per hunc canalem in cava narium impedit; ſunt autem omnes cauſae, quae priores enarratas creant, quam plurimae.

839. Deinde vero depravatur, impeditur, aboletur, Viſio, tunicae Corneae, atque Adnatae obſcuratione, dealbatione, incraſſatione, oedemate, plyctaena, inflammatione, ungue, ſarcoſi, perla, cicatrice, panniculo, albugine, cartilagine; quae etiam ex cauſis variis, diverſiſque, accidere ſolent.

840. Quando etiam humor aqueus deficit, fit oculi marcor, corneae corrugatio, ſi abundat, naſcitur oculus elephantinus; ſi ſtagnat non renovatus, putreſcendo totam fabricam oculi peſſundat; ſi colorem accipit, ſpiſſaturve ſive in muci, ſive in pituitoſi, indolem, hinc ſuffuſiones, cataractae, oculorum color alienus; haec plerumque inter interiora uveae, & inter lentem cryſtallinam; eſtque cauſa fere inflammatio, cacochymia, aut nimis coagulantium impradens applicatio.

841. Si Uvea inflammatur, oritur ophthalmia maxime dolens, brevi pernicioſiſſima viſui; ſi ſuppuratur, perditur acies & viſus; ſi immobilis fit, ſimulque contracta, oritur ἡμεραλωπία, quae & contingit, ubi cataracta minor, ad margines tenuior, in medio ſpiſſior, adeſt; ſi autem immobilis, & ſimul valde aperta, tum νυκταλωπία oriri videtur.

842. Verum etiam fit, ut Lens Cryſtallina opaca, inflammata, ſuppurata, hydropica, corrupta, atrophica, facta producat glaucoma, cataractam, viſum hebetem, coecitatem opacam, ἀμβλυωπίαν: ſi vero eadem laeditur in ſua figura, mole, ſpiſſitudine, tenuitate, creabit multa, varia, & ſaepe mirabilia, mala, viſui accidentia.

843

843. Imo & figura nimis ſphaerica prominentis bulbi, quin etiam parvitas pupillae, & multae conditiones minus clare hactenus perſpectae in longitudine oculi, in ipſa lente, ejuſque ſitu, poterunt μυωπίαν variam efficere; ut contra in planiore oculo, aut longiore, tum & ex varia indole lentis, ejuſque ſitu, πρεσβυωπία naſci poterit.

844. Sed vitreus humor iiſdem vitiis jam enarratis [840. 842.] obnoxius mala ſatis ſimilia pati, & producere poterit.

845. Membranae Retinae varia vaſa multa pati, diverſa efficere, queunt; etenim eorum hydrops, oedema, phlyctaena, inflammatio, compreſſio; ut & nervi optici ipſius, atque membranarum eum involventium, ſimiles morbi; tum tumor, ſteatoma, abſceſſus, hydatis, lapis, inflammatio, extenuatio, exeſio, corruptio, obſtructio, cerebro accidens ita, ut libera communicatio intra nervum opticum, ejuſque originem in parte medulloſa cerebri impediatur, vel omnino aboleatur; omnia haec vario modo efficient imagines, floccos, ſcintillas, ἀμαύρωσιν dictam Guttam Serenam.

846. Et paralyſis, vel ſpaſmus muſculorum, qui oculum agitant, horum diſtractiones variae ortae ex oſſibus orbitae male affectis, tum etiam vulnera, ulcera, inflammatio, preſſio, poſſunt facere ἰνοπτίαν, ſtrabiſmum, luſcitatem, adſpectum trucem, & talia mirabilia mala.

847. Tunica tandem Choroeides, Ruyſchiana, Uvea, vaſis ſanguiferis abundantiſſimae, inflammationi, & ſuppurationi obnoxiae, valent ὑπόπυον tandem producere, quin & a variis admodum diverſarum in oculo partium morbis alucinatio, fallacia, confuſio, hebetudo, coecitas, produci poterit frequentiſſime.

848. Auditus laeſi primaria ſymptomata quidem numerantur, ejus augmentum, imminutio, ablatio, depravatio.

849. In acutiſſimis cerebri, nervorum, membranarum, morbis, his ut videtur nimium tenſis, ſaepe oritur intolerabilis fere ὀξυηκοΐα minimo ſono validiſſime afficiente cerebrum, atque excitante aliquando convulſivos motus.

850. Βαρυηκοΐα dicitur, vel gravis Auditus, quando perceptio

tio ſoni minor eſt quam ejus magnitudo in ſanitate requireret; oritur autem ex plurimis ſane, iiſque diverſiſſimis profecto, cauſis, commodiſſime juxta varia loca affecta enarrandis, ſunt enim auris externis nimis plana, vel ablata; meatus auditorius nimis rectus, anguſtus, obſtructus a tumore quocunque, ab inſectis, pure, ſordibus, cerumine concreto; membrana tympani laeſa, laxa, ſpiſſa, calloſa, cruſta adhaereſcente fungoſa ſpongioſa, & craſſa reddita; concha interna impleta ichore, pure, pituita, tumoribus membranae eam undique inveſtientis, pulvere illapſo poſt ruptam membranam tympani, canalis Euſtachianus impeditus, obſtructuſve; oſſicula a nexu ſuo ſoluta, atque per meatum ſaepe rejecta, ſuppurata membranula colligante, ut poſt diros dolores inflammatorios auris internae ſaepe contingit, aut oſſicula abſentia per malam conformationem, exſiccatio, laxatio, ſpiſſatio, inundatio, nimia tenſio, corruptio, exeſio, induratio, membranulae feneſtrae rotundae, atque ovalis; veſtibuli, labyrinthi, cochleae, meatuum oſſis petroſi, vitia admodum varia, inflammatoria, obſtructoria, paralytica, & quae ex his, ut cauſis, iterum enaſci poterunt, tum horum mala ſtructura auditui contraria; tandem omni impedimento, quo nervus mollis auditorius a ſuo ingreſſu in os petroſum, uſque ad medullam oblongatam, vel hinc uſque ad originem in medulla cerebri, media via impeditur, ut ſunt inflammationes, tumores, exoſtoſes, cerebri laeſa functio, & plurima praeterea mala: unde perſpicitur ratio difficilioris curationis horum.

851. Etiam vitio aeris externi, maxime humidi, & nebuloſi; aut interni non potentis libere ingredi, exire, accidit depravatio Auditus; tum inprimis hic nocent morbi illarum arteriolarum, quae ornant membranulas in toto organo auditus ubique diſperſas; inde enim facilis intellectus, tinnitus, bombi, echus, ſuſurri.

852. Si tandem omnia haec vitia enarrata (849. 850. 851.) validiſſime increſcunt, diu admodum perſiſtunt, tum oritur κώφωσις vel perfecta ſurditas, hincque loquelae ignorantia, vel oblivio; cujus cauſa ſaepe concretio tubae Euſtachianae

ſaepe-

ſaepenumero in lue gallica exeſis faucibus, deinde cruditate labiorum unita concretis.

853. Olfactus etiam minuitur, aut tollitur; 1. defectu, aut ſoliditate, quatuor officulorum ſpongioſorum, vel cavernarum in oſſei frontis, maxillae ſuperioris, & cuneiformi oſſe; 2. membranae olfactoriae ſiccitate, humiditate, inflammatione, ſuppuratione, gangraena; 3. conpreſſis olfactoriis nervis per tumores quoſcunque hic enatos, exoſtoſes, polypoſque; 4. a vitiis in cerebro ad originem horum nervorum, ut ante jam dictum in aliis ſenſibus; depravatur etiam a foetore materiae cujuſcunque in locis his cavernoſis ſtabulante, atque aſſiduo exhalante.

854. Guſtus quoque minuitur, tollitur, depravatur; priora bina contingunt, ſi papillae guſtantes linguae obducuntur cruſta, ſordibus, muco aphthis, pelliculis, puſtulis, verrucis; inflammatione, exſiccatione, laeſione accedente ſaepe ſimul nervorum quinti & noni paris. Depravatur vero vitio humoris praedominantis, inprimis id ſaepe haeret in ſaliva ori infuſa, quae ſapore peccans multa hic producit effecta ſaporis bilioſi, alcalini, acidi, ſalini, aeruginoſi, oleoſi, ſaccharini, cadaveroſi, haud aliter, ac ſi res aſſumtae repraeſentato hoc ſapore donarentur.

855. Tactus laedi ſolet primo in ſtupore vix ſentiente, vel admodum obtuſe, & quaſi per interpoſitum medium; quod contingit prae frigore nimio extremi organi, vel nervi, aut cerebri, vitio, ut ab interpoſitu cujuſdam ſenſui ineptae materiae; deinde in nimis acuta ſenſilitate, vitio nervum non ſatis tegentis cuticulae, ejuſve forte nimia tenſione, & teneritudine ſimul; etiam in abolita plane Tangendi facultate ab omni cauſa, quae nervos, cerebrum, aut utraque, inepta reddit colendo huic muneri, ut profecto Apoplexiae, & Paralyſis hiſtoria ſatis docet.

856. Pervigilium oritur 1. a nimia determinatione liquidi nervoſi ad organa Senſuum; 2. a nimio ejus raptu verſus cerebrum, obſtructis inferioribus a frigore, aliave cauſa, ut in hypochondriacis, melancholicis, maniacis, inferius frigentibus;

bus; ab irritante quocunque, & ubicunque posito, quod organa Sensuum, maxime cerebri, vellicat; 4. a nimio motu humorum, cerebri meatibus adhucdum apertis; 5. a morbis, in quibus illa praememorata praedominantur, ut a febribus, phrenitide, melancholia, doloribus, suppurationibus, & similibus malis.

857. Sed nimia Somnolentia oriri solet ab omni causa, quae impedit liberum fluxum, & refluxum spirituum bonorum, & satis copiosorum, a medulla cerebri per nervos ad organa Sensuum, & musculorum voluntati servientium, iterumque ab iis ad originem horum nervorum in medulla cerebri; est quidem haec causa multiplex admodum, tamen referenda facile ad plethoram, obstructionem, humorum effusionem, vasorum compressionem, inflammationem, suppurationem, gangraenam, inertiam, collapsum ab inanitione, usum opii & narcoticorum, aromatum, spirituosorum fermentatorum, naribus nimis applicatorum, vel corpori ingestorum, cibos duros, pingues, copiosos, diuque in stomacho haerentes, magna nimis copia ingestos.

858. Κῶμα ἀγρυπνῶδες, insuperabilis proclivitas in Somnum cum perpetua a terribili insomnio excitatione, agnoscit causas (857.) similes prioribus, accedente interim magna stimulatione ab ingenti plerumque inflammatione concurrente. Κῶμα ἀγρυπνῶδες, assidua dormitio cum assiduo in eam post excitationem relapsu, causas habet plurimas fere easdem, & majores jam explicatis [857.] Κάρος, profundissimus somnus cum repentina sensuum, motuumque, abolitione, una cum febre acuta, & difficili admodum excitatione, est Apoplexiae calidae genus levius. Λήθαργος, profunda, tranquilla, obliviosa, somnolentia, ex lenta, frigidaque, causa caeterum simili multis causis [857.] dictis, atque saepe ex concursu variarum talium orta. Καταφορὰ ab antecedentibus vix differt.

859. Ἀναισθησία, facultas ablata percipiendi actiones objectorum sensibilium in organa Sensuum externorum; tum & varii gradus illius, stupor, hebetudo, confusio; memoria minor, major

major abolita, confusa; judicii facultas vacillans, deleta, confusa; ratiocinandi facultas vacillans, deleta, turbata; delirium, stultitia, furor, mania, imaginatio depravata; omnesque morbi huc referri soliti; pendent quidem ex multis, atque diversis plane causis, ita tamen, ut commode peti queant ex his, quae ordine explicatae jam sunt [836. usque ad 859.]; in quibus tamen aetas, affectus, rigiditas, laxitas, concretio, deletio solidorum; inspissatio, acrimonia, inertia, fluidorum; ut principes inter caeteras deprehenduntur.

860. Ἀποπληξία, ablatio subita, integra, Sensuum externorum, internorum, motuumque voluntariorum omnium respiratione, & pulsu perdurantibus, saepeque auctis, superstitibusque functionibus, quae a prioribus immediate pendent; causam habet in cerebro id omne, quod impedit fluxum spirituum ab origine medullae cerebri per nervos cerebri; haec est multiplex, & referenda appositе satis ad omnes eas, quae comprimunt cerebrum externe, interneve, revocandas ad quinque classes primarias, quae 1. Fracturae, impressiones, exostoses, tumores, compressiones cranii, inprimis in juventute, & pueritia adhuc teneri. 2. Humores cruenti, serosi, purulenti, pituitosi, sanioſi, stagnantes, effusi, iis locis, ubi possunt comprimere, vel erodere cerebrum, ejusque membranas, ut inter cranium, & meningas, inter has, & cerebrum, in ventriculis cerebri, ad medullam oblongatam, ad medullam spinalem. 3. Tumores inflammatorii, aquosi, serosi, purulenti, mucosi, sebacei, scirrhosi, lapidosi, iisdem in locis, & eodem effectu compressionis enati. 4. Impedimenta fluxus sanguinis appellendi, perfluxuri, ad cerebrum, vitio praecipue vasorum vulneratorum, compressorum, obstructorum vitio polyposi spissamenti, sideratorum. 5. Impedimenta similia nata in venulis, sinibus, venis in quae redit a cerebro humor sanguineus; nascuntur autem haec impedimenta quam maxime a compressione venarum.

861. Παράλυσις, immobilitas musculorum flaccidorum; causa impeditus influxus spirituum in villos musculorum, vel cruoris arterioſi in ejus vasa; contingit vitio cerebri, nervi, musculi ipsius, vel ejus arteriarum. Παρα-

Παραπληγία, immobilitas omnium musculorum sub capite, qui habent nervos a cerebro, & cerebello sub cranio egressos, causa ideo plerumque haeret ad ventriculum quartum, cerebri, vel ad initia spinalis medullae.

Ἡμιπληγία, idem morbus, sed modo ad unum latus totius corporis; hinc causa eadem, sed uni modo lateri cerebri, aut medullae spinalis, applicata.

Παράλυσις partis singularis & hinc clare cognoscitur, atque intelligitur, cur in apoplexia simul adsit paraplegia, aut saltem hemiplegia valida? Item cur ablatae apoplexiae alterutra harum fere ubique succedat, diuque restet.

862. Ἐπιλεψία, Morbus Caducus, est subita, integraque, abolitio Sensuum externorum, internorum, motuumque voluntariorum cum reciprocis violentis convulsionibus, & resolutione: unde videtur hic concurrere causa duplex, & quasi oppositа, partim apoplexiae, partim pervigilii, aut comatis vigilis (856. 858. 860.), vicissim agentes, nec adeo fortes, nec tandiu durantes, ut ibi.

863. Δῖνος, Vertigo, apparens rotatio objectorum, atque membrorum vacillatio, causae ut apoplexiae, sed leviores.

864. Σπασμὸς, Convulsio, est invita, violenta, contractio musculi, cum attracta simul parte musculo appensa; causa, liquidum nervosum fortiter, & diu in musculum influens, cujus causae infinitae, in sanguine, arteriis, menyngibus, cerebro, nervis, musculis, cranio.

Τέτανος rigiditas, convulsio invita, violenta, musculorum parti flectendae, & extendendae propriorum simultanea; quae hinc vel universalis omnium simul, vel singularis unius cujusdam membri.

Ἐμπροσθότονος est spasmus musculorum, caput, collum, thoracem, lumbos, ad anteriora flectentium.

Ὀπισθότονος, est spasmus musculorum caput, cervicem, dorsum, retro flectentium: & liquet facile attendenti, quod posteriorum causa una & eadem ut spasmi, sed magis universalis, & fere semper subtilis, acerrima, venenata.

865. Hinc bene patet, cur vertigo, convulsio, inprimis uni-

verſalis, morbus caducus, reſolutio, inprimis ſi majores, pertinaces, & ex interiori cauſa, fere ſemper tandem in apoplexiam tranſeant.

866. Excretorum, & retentorum vitia jam appoſita in cauſis morborum praemiſſis [772. ad 779.], unde petenda tam haec, quam eorum cauſa: vermes, calculi, & ſimilia inſolita huc poſſunt referri.

867. Qualitas corporis vitiata dicitur, quae diſpoſitionem in ſenſus incurrentem laedit; conſideratur vero hic quammaxime quoad colorem, odoremque.

868. Cutis cuticulae tunicae, oculi adnatae, tunicae corneae, labiorum, oris, linguae, faucium, carunculae oculi, color pallidus, flavus, viridis, lividus, ruber, ater, pendet a ſimilibus corporibus per pellucida vaſcula translucentibus; & prout varia ſerie ſe mutuo exceperint, etiam varias cauſas agnoſcunt; ut in phlogoſi, gangraena, ſphacelo &c. patet.

869. Oſſium pallor, rubedo, flavedo, fuſcus aut ater color, a contuſione, inflammatione, abſceſſibus, medulla morboſa, ablatione perioſtei, carie, ſpina ventoſa.

870. Foetor autem oritur ab humoribus ſtagnantibus, effuſis, corruptis, vel venenatis; ut & ab omni cauſa, quae olea, & ſales nimium attenuat, & volatilia reddit, ut eſt inedia, calor, motus nimius, acrimonia nimia aſſumti.

§. DCCCI.

Morbi) Hoc eſt, una pars morbi ſeorſim conſiderata: & ex hujuſmodi ſymptomatum congerie ipſe morbus conponitur; exemplum eſt ardor in febre ardente. In Pleuritide inhibita inſpiratio eſt, ſymptoma morbi.

Cauſae) Effectus cauſae, quatenus cauſa a morbo diverſa eſt, exemplum eſt in febre ardente effluxus ſanguinis de naribus, cujus cauſa nimius adtritus eſt.

§. DCCCII.

Veteres] Volebant, medicum debere ante omnia definire nomen morbi, deinde cauſam, ſive ea in ingeſtis, ſive in medicamento &c. fuerit:

rit: porro considerare, cum quibus signis invaserit malum. Et certum est, si hac ratione novelli medici casus suos eadem severitate consignarent, ac si continuo novo examini subjiciendi forent, fructus hujus diligentiae per totam vitam futuros amplissimos. Porro adnotanda essent *excreta*, quo tempore, qua copia, v. g. perspiratio SANCTORIANA, sudor, saliva, faecum color, odor intolerabilis.

Qualitases] ARISTOTELES qualitatem vocavit id, ob quod entia vocantur talia. Nos in corporibus qualitates vocamus id omne, quod sensibus observatur. Ergo observandum, an albus color sit, an lividus, an faeces alvinae faeteant, malo omine in omni morbo, quod putredinem demonstrent.

Incumbemus) SENNERTUS haec eadem tradidit, sed nimis subtiliter, ut difficiliorem doctrinam fecerit. EGO vero ausus sum haec perturbare.

Id ipsum) Haec res maximi momenti est. Tres medici curant eumdem morbum in tribus hominibus, tribus diversis methodis. Galenicus mittit sanguinem ad cessationem doloris usque, vel ad deliquium animi; & quem sanavit aeger, is per annos languebit prius quam vires recuperet. Helmontianus nullum sanguinem mittit, ergo aeger patietur ea symptomata, quae ex inflammatione sibi relicta oriuntur. Tertius mittit sanguinis, quantum sufficit ad prohibendam subpurationem, & aeger intra 14. diem integre restituitur. Inde nunc nascitur enormis illa diversitas in observationibus medicorum practicis.

Συμπτωματος) Exemplum est tumor parotidum, productus ex sanguinis extravasatione, quae ipsa ex symptomate causae producebatur [hic error codicis subest). In Pleuritide symptoma symptomatis est, quando ab inhibita respiratione sanguis in pulmone congeritur, adeoque morbus non a morbo adeo, quam a symptomate symptomatis oritur.

Συμβεβηκος] Quae oriuntur, non ex morbo, sed ex aeris mutatione, ex adstantium errore &c. Ita in febre ardente peripneumonia post potum frigidae, non morbi effectus est, sed commissi erroris; vel, si pleuriticus vinum biberit, patietur alia symptomata, quae ab hoc potu ortum ducunt.

§. DCCCIII.

Depravatarum] Omnis actio in corpore humano pendet a causis suis, hunc neque alium, neque majorem, neque minorem effectum producentibus. Depravatas vero causas actionum necessario alia phaenomena sequuntur.

Δυσορεξια) Hac laborant quibus mucus iners in ventriculo est, vel bilis deficit, quae appetitum faceret, si in ventriculum veniret. Ergo

go hic amara exhibenda ſunt, vel ſalia, moderato uſu.

Αποσιτια] HIPPOCRATES ait, in omni morbo nihil deterius eſſe, quam appetitus deſtructionem conjunctam cum ciborum horrore.

Κισσης) Ita vocamus appetitus abnormes ciborum, qui digeri nequeunt, v. g. gravidarum, aut virginum chloroſi laborantium. Talem vidi perire puellam, quae ſericum *K*ermeſino colore tinctum deperiebat.

Pituitae) Quae nervoſas ventriculi papillas ita obruit, ut a ſaliva, motu jugorum, & ciborum reliquiis vix adficiantur. Oritur lenta congeſtione abſque febre.

Salsi] Uti fit in laxitate nimia abundantia aquae. Tunc amara conveniunt, quatenus bilem acuunt, pituitam incidunt, & fibras roborant.

Paralyſis) Hinc pariter, & anorexia, & lienteria oriri poteſt, deleto ſimiliter & ventriculi & inteſtinorum robore. Tale malum aliquando ab extenſione ventriculi nimia poſt convivia oritur.

Putrido) Vir nobilis poſt anorexiam incidit in ciborum horrorem, ut ad ſolum nomen cibi nauſearet; anima vero faetidiſſima erat. In cadavere demortui . . . putridum inventum eſt. Eadem a ranceſcente oleo mala contingunt. Nam ipſius certe ERISICHTONIS fames uncia una olei balaenarum epota deſtrueretur.

Acrimonia] Salis ammoniaci drachma appetitum deſtruit: ſal vero muriaticus cum ſucco limoniorum poſt horam egregium appetitum reſuſcitat.

Indoles) Tunc & ſitis & fames deſtruitur, quia corpus neque aqua indiget, neque cibo.

Acida] Haec appetitum auget, & homines voraciores reddit.

Salina] Haec famem auget quando in ſaliva, bile, ſucco pancreatico dominatur. Hinc voraciſſima animalium ſalſam in ventriculo aquam habent, qualem in falconis ſtomacho invenerunt CIMENTINI ACADEMICI. In olore, ſtruthiocamelo idem viderunt.

Bilioſa] VESALIUS incidit voraciſſimum latronem, invenit ductum bilioſum ventriculo inſertum: & GALENUS confirmat, homines quibus bilis in ventriculum adſcendit, voraciſſimos eſſe.

Atrabilaria] Quae homines pene inſatiabiles reddit.

Vermes) Maxime, quando magni & multi ad ventriculum morantur, & cibum intercipiunt. Homines, qui lumbricis teretibus abundant, ſolent voraciſſimi eſſe.

Periſtalticus) Hinc veteres graeci hominem quemdam *χαλκεντερον* dixerunt, quaſi aenea habentem viſcera. Nempe uti motus, ita cibus eſt, inquit HIPPOCRATES: ruſtici, qui aeſtate manuum labore ſe exercent, ea aeſtate anni duplo plus cibi, quam hyeme adſumunt. Si horum hominum ventriculum debilitare volueris, propina aquam cum ſaccharo.

Com-

Compescendus] Calcem de muro, limaturam ferri ex officinis fabrorum devorant, quam plurimam nanciſci potuerint: & id ipſum ſummum in his hominibus famis remedium eſt. Qui magno appetitu in abſurda aliqua feruntur, & coercentur a medico, vix ſanantur, facile, & ſponte ſanitatem recuperaturi, ſi appetitui indulgeretur. Amſtelodami homo ditiſſimus erat, qui nullius cibi appetitu movebatur, ut cum omnibus divitiis miſeram vitam viveret: nihil proderant medici. Incidit tandem in halecum appetitum, & aliquot centenos piſces voravit, ita convaluit. Gallinae, quae granis ſolis vivunt, acidum generant, hinc lapillos appetunt, ſi nullos invenerint, pereunt. Res ipſa facile explicatur: in pueris enim & debilibus virginibus acidum ventriculum torquet, ergo abſorbentia calx, creta, & alia acido oppoſita famem ſedant, neque creta nocet, quamdiu in acido vitium eſt; & in univerſum picae oriri ſolent ab humore aliquo in corpore dominante ignoto, qui a nulla alia ſuperatur, praeter eam in quam fertur appetitus. Olim HIPPOCRATES medicos juſſit obſequi his deſideriis ciborum abſurdorum & genio morbi repugnantium.

§. DCCCIV.

Nimia) Hujus cauſae perderent totum corpus, niſi potus adſumeretur. Sitis fidus corporis cuſtos eſt, quamdiu mens non laborat, cui ſemper oportet obſequi.

Siccitate) Quia nempe ſiccitas demonſtrat materiem immeabilem, inflammabilem.

Spiſſitudine) Neque prius ſitis ſedabitur, quam humores diluti fuerint.

Calore) Hic enim diſſipat omnes in corpore tenues liquores, ut ablato fluidiori ſpiſſamentum in vaſis ſuperſit. Ignis omnia exurit, hunc aqua exſtinguit: aegro tamen non dandum eſt tantum aquae, quantum ad ignem reſtinguendum ſufficit. Nam ignis 600 graduum comburit, centum vero occidit.

Alcalino) Haec in hydrope cauſa ſitis eſt, quando aquae putreſcere incipiunt, & una omnis pars fluidior ex vaſis ſanguineis in minora vaſa ſecedit.

Venenis] Haec res admirabilis eſt. Parvus ille ſerpens, qui Iſraelitas pungebat, infligit minimum vulnus, inde incredibilis ſitis naſcitur. Huic malo oportet tantum aquae dulcis opponere, quantum diluendo veneno ſufficit. Alius aquam ſalſam bibit, ſolaturus malum, ſi inſulſam biberit.

§. DCCCVI.

Deglutitio) Haec actio adeo conpofita eſt, adeo multa organa requirit integra, & plura certe, quam ulla alia in corpore humano actio, ut neceſſario ex plurimis cauſis inpediri poſſit.

Penduli) Paralytici, convulſi, exeſi corruptive.

Tonſillarum) Inflammatarum, ſcirrhoſarum.

Uvulae) Vel ablatae, & tunc perit directio potus, vel pendulae, inde nauſea in deglutiendo.

Laryngis &c.] Quatenus per muſculos moveri debent. Quando enim, vel unicus Mylohyoideus inflammatus eſt, tota deglutitio ſupprimitur.

Spaſmum) Qualis in hominibus hypocondriacis, & feminis hyſtericis eſt, & deglutitionem inpedit; jurant ſibi corpus aliquod per gulam adſcendere, quod etiam digitis, & oculis uſurpari queat. Verum uno ructu emiſſo totus tumor evanuit. Nempe flatus calefacti intercipiuntur a ſpaſmo, neque poſſunt per oeſophagum eſcendere, ob conſtrictum cardiae ſphincterem, inde collum miris modis intumeſcit &c. ſed ſoluto ſpaſmo, & flatu exeunte, partes continuo ſubſident.

Χονδρογενεσιαν) Primus NUCKIUS, & poſt eum paſſim alii obſervaverunt, cardiam & oeſophagum aliquando in ſenilibus ſubjectis in cartilaginem mutari, & nihil aut admittere, aut emittere. Hoc mali genus non infrequens eſt, videtur oriri a potu aquae fervidae.

Tumorem) Nonnunquam in oeſophago inpotentia deglutiendi naſcitur, qualem aliquoties ſanavi, alias autem ſanare non potui. Fuerunt, qui ad primum nixum deglutitionis cibos adſumtos per nares rederent fauceſque. Alii deglutiebant, ſed angebantur miſerrime, donec ſummo conatu rejicerent omnia. Morbus iſte videtur ſedem habere in glandulis dorſalibus VESALIANIS, quando tumentes, & ſcirrhoſae oeſophagum conprimunt, quem circumfuſae amplectuntur. Hi miſeri, niſi cito ſuccurratur, fame pereunt enecti. Hinc, niſi malum cito remediis ceſſerit, mercurium continuo oportet adhibere, qui ſanguinem diſſolvat, ut omnes canales aperiantur. Experimentum felix fuit, quod RUYSCHIUS recenſuit.

Laryngis) Hujus cartilagines definitis articulationibus committuntur: ſi inde dimotae fuerint, inpeditur deglutitio. Exemplum vidit COWPERUS.

Muci] Hinc fauces illae glabrae, & ſplendentes aphthoſorum nihil deglutiunt, dictae HIPPOCRATI, & SYDENHAMIO. Adde ſalivae defectum.

§. DCCCVII.

§. DCCCVII.

Βραδυπεψια) Quando cibus intra 24 horas nondum mutatus eſt, ſed aliquot demum dierum ſpatio ſubigitur.

Διαφθορα) Quando cibi in ventriculo mutantur, ſed in ſuam, non corporis humani naturam: panis nempe aceſcit, carnes alcaleſcunt &c.

Salivae ventriculi] Certa eſt ſalivae liquoris gaſtrici efficacia, quae in ſale penetrabili, per calorem actuoſo, reſidet. Quando hic ſuccus deficit, deletur & appetitus & digeſtio. Hi aegri adjuvantur per remedia bilis ſimilia, qualia ſunt elixir proprietatis, tinctura abſinthii &c.

Reſpirationis) Horum enim magna ad digeſtionem efficacia eſt.

Vermes) Quatenus motum ventriculi mutant, & abſorbent liquidiora. Hi appetitum inanem abſque concoctione faciunt.

Celerior) Divites de hoc morbo non conqueruntur, & ERYSICHTON facile famem perpetuam ferebat, cum regnum haberet: pauperibus vero fames graviſſimus morbus eſt. Arabes hiſtoriolam habent feminae, qua a medico contra mariti famem medicamentum petiit.

§. DCCCVIII.

Cholera] Eſt abdominalium contentorum violenta ſurſum, & deorſum ejectio.

Singultus) Obſcura morbis cauſa eſt, effectus manifeſtiſſimus. Hunc vulgo pro diaphragmatis convulſione habent. Sed ad ſingultum pertinet etiam contractio fibrarum longitudinalium oeſophagi, quae gulam ad fauces elevant, dum ſimul ventriculus, & diaphragma deorſum trahuntur. Hinc a diuturniori ſingultu in ventriculo ſuperius & inferius dolor percipitur, ex irritato ſuperiori ventriculi orificio. Lethalis eſt, quando a vitio diaphragmatis oritur.

Caloris) Saepe helluonem ſingultus prodidit, quando majorem bolum ſubito deglutiebat.

Copia] Hinc pueri ſaepius ſingultiunt, quibus paſtus vulgo immoderatus eſt.

Venena) Dum abradunt oblinientem mucum, & tunicam nervoſam ſtimulant. Hic fere omnium venenorum acrium effectus eſt.

Evacuatione] Quando tanta fuit, ut nervi denudati admordeantur ab acri pharmaco. Haec ſpecies ſingultus fere funeſta eſt, uti olim ab HIPPOCRATE obſervatum eſt.

§. DCCCIX.

Retrogradi) Quando homo ſanus ſimplex filum deglutit, & ſubito iterum ex gula protrahit, jam nauſea oritur: & ſi linguae radicem digito depreſſerit, ventriculus totus ſubvertitur. Ergo videtur nauſea tunc fieri, quando motus naturalis ventriculi & inteſtinorum ab inferioribus retrogradus ad ſuperiora tendit. VVEPFERUS, BRUNNERUS, PEVERUS, egregii illi viri docuerunt, bene omnem actionem digeſtionis perfici, quamdiu motus periſtalticus ſucceſſive deorſum agit. Quando vero animalia aperuerunt, quibus emetica medicamenta propinaverant, videbant motum periſtalticum inverſum eſſe, ab ano nempe ſurſum. Quando ad hunc inverſum motum, diaphragmatis & muſculorum abdominis convulſio accedebat, tunc ventriculus quaſi inter duo prela conpreſſus contenta ſua expellebat, vomitus oriebatur. Qui hanc cauſam habet, nunquam perpetuus eſt, ſed alternis recidivis poſt violentas convulſiones recrudeſcit.

Copia] A nimio, etiam ſaluberrimo, cibo ingeſto, primum nauſea oritur, deinde vomitus.

Acrimonia] Ipſe ſal abſinthii, quo medici paſſim vomitum conpeſcere ſolent, idem malum nimia copia adſumtus excitat.

Cerebri] Quando vertigo adeſt, non longe abeſt vomitus: ſi v. g. effuſus ſanguis cerebrum conpreſſerit.

Rheda] Homines huic vehendi modo non adſueti, nauſeant & poſt praecedentem nauſeam vomunt, quoties praeeunte dorſo curru vehuntur. In mari vero agitato nemo non vomit, ut nauſea ipſa a navibus nomen habere videatur. Ab initio nihil mali ſentiunt, paulatim dolorem in cardia percipiunt, tum nauſeam, tunc ingeſta evomunt, deinde ſalſam aquam, bilem ultimo.

Copia) Alium, cepa, porrum, raphanus ruſticanus, piper, Zingiber, in minori juſtaque copia ſumta, roborant ventriculum, & conpeſcunt vomitum, eadem majori copia adſumta vomitum movent.

Idea) Video homines firma, & integerrima ratione valentes, quos medicus juſſerat continuis octo diebus purgans pharmacum adſumere. Ultimis diebus, vix viſo poculo medicamento reſpondebat ſtomachus. Haec res mirabilis eſt. Qui exiguam quantitatem cicutae aquaticae C. GESNERI deglutivit, bolumque in ventriculo retinuit, patietur ſaeviſſimas convulſiones omnis generis, tetanos, ipiſtonos, & mors ipſa ſuccedet. Si vero fruſtulum radicis vomitu potuerit rejicere, jam ſalvus eſt, & breviſſimo tempore ad ſe ipſum redibit. Inde demonſtratur maximam ventriculo, ejuſque nervis, cum cerebro & communi ſenſorio adfinitatem eſſe.

§. DCCCX.

§. DCCCX.

Cholera] Ita vocamus materiae bilioſae per vomitum, & diarrhoeam violentam exploſionem. Hic morbus vehementiſſimus eſt, & plerumque intra 24. horas necat. Quando ventriculi irritati ora clauduntur, poteſt, (& viſa eſt dirupiſſe) materia fermentans ventriculum diſrumpere, vel certe hominem per convulſiones occidere. Quando vero dimittitur eadem, tunc tota maſſa cibaria convulſa tantum facit confluxum bilis ſucci pancreatici, & ſaliva, ut ſumma debilitas, & mors ipſa ſequatur: totum intra hoc tempus hepar egeritur, cum prius liquor ejus omnis biliſque, flava ab initio, cyſtica, tunc hepatica, tandem viridiſſima ejiciatur. Effectus idem eſt, ac ſi antimonium, aſarumve nimia copia quis ingeſſerit; neque enim haec medicamenta magis vomitum movent, quam alvum, ſi vis eorum ad inteſtina fuerit determinata.

Horaeorum] Hi fructus tempeſtate ſumme calida in loco humido, & calente fermentantur adſumti, rarefiunt, & materiem elaſticam generant, qualem vinum fermentans, unde illi mirabiles per ventriculum & inteſtina tumultus. Felices, ſi ructuum ſpecie hoc venenum exhalare datum fuerit. Quando vero eo tempore ventriculi orificium firmiter clauſum eſt, tunc tumet ad crepaturam uſque ventriculus, uti cereviſia aliquando, dum fermentat, lagenam ſuam diſplodit. In ACTIS BRITANNICIS exemplum hominis eſt, qui a nimio potu fermentantis cereviſiae intumuerat, & perierat. Inciſum eſt cadaver, & inteſtina duodecuplo ſolita mole turgidiora inventa ſunt, ex hujus elaſtici vaporis potentia.

Coelum] SYDENHAMIUS contra pleroſque medicos adfirmat, ex propria obſervatione, hunc morbum etiam abſque ingeſtis horaeis fructibus naſci, a calidiori tempeſtate, quae humores fundit, & ad inteſtina, per calorem laxata, minuſque reſiſtentia deponit; ſive auguſtus menſis eo tempore decurrat, qui in hoc morbo producendo reliquis antecellit, ſive alio menſe idem aeſtus ſaeviat, qui auguſto menſe ſolet dominari. Adeo caeterum atrox eſt, ut robuſtiſſima corpora intra unam horulam ſolvat, atque a nimia κενεαγγενα-convulſivam mortem inducat.

§. DCCCXI.

Eſt) In omni flatu concurrunt ſemper 1. materies elaſtica, quae ex vegetabilibus nata ſe ipſam rarefacit 2. Spaſmus, qui fiſtulam conſtringit ſupra & infra eam materiam 3. hujus materiae nixus in libertatem

& 4. violenta eruptio, poſtquam vis conſtingens ſpaſmodica reſoluta fuit. Quanta vero caloris in his malis producendis potentia ſit, adparet conſideranti, ignem pleraque corpora millies & ultra ſe ipſis majora facere. Tartari crudi uncia una dimittatur in vas chemicum, educatur aeris copia, deinde vas obſignetur, & addatur tantum caloris, ut Tartarus fundi poſſit, diffringetur vas etiam fortiſſimum cum ſummo impetu, nihilo minori, quam ſi pulvere bombardario plenum fuiſſet.

Muſto] Dolia, quae fermentantes liquores continent, rumpuntur ſaepe a flatibus, quos fermentando generant, niſi ſpiraculum aliquod apertum relinquatur.

Spaſmodicis) Quando intra inteſtina ſaniſſimi hominis elaſticus aer majori copia gignitur, poterit ita inteſtina, & ventriculum mutare, ut penitus in aliena loca migrent. Vidi a flatibus inteſtina penitus inverſa, ut dorſum, quo meſenterium reſpiciunt, in inferius ponerentur, & omentum poſterius eſſet, quod ante inteſtina pendere oporteret. Conferatur D. de S. ANDRE obſervatio, quam ACTIS BRITANNICIS inſeruit. Inde etiam mirifici illi a venenis adſumtis tumores. Fuerunt mortales, qui medii crepuerunt, cum a venenis ventriculus ipſis diſſiliiſſet & hoc genus mortis a veneno in omnes linguas vulgi conſenſu tranſiit *Zerberſten*. Inde etiam mirificae illae anxietates ſapientum, quibus pituita moleſta eſt.

§. DCCCXII.

Lienteria) Quanda adſumti cibi abſque ulla mora egeruntur. Frequens malum, oritur a paralyſi ventriculi, vel pylori: nam interea vis reſpirationis pergit operari, & contenta ex reſolutis neque reſiſtentibus ventriculo & inteſtinis expellit. Id ſemper fieret, etiam in ſano homine, niſi vi contractili harum partium cibi retinerentur. Ex hac morbi idea hoc malum ſaepe feliciter ſanavi, unice enim a debilitate & reſolutione harum partium pendet.

§. DCCCXIII.

Coeliaca) Rarus morbus eſt vix certo a ME viſus unquam, certe qualis ab auctoribus medicis deſcribitur. Is enim morbus ſupponit bonum ventriculum, pylorum vero nimis amplum, ut chylus praeparetur quidem, ſed non guttatim deſtillet, verum cum chylo una faeces alvinae exeant. Adde obſtructionem in lacteis vaſis, bibuliſque, ut nihil admittant, v. g. in aphthis: quando cruſtae ipſa inteſtina obſident. Tunc faex alvina vix putrefacta eliminatur [1732. hanc ipſam cauſam lienteriae ſolam propoſuit.]

§. DCCCXIV.

§. DCCCXIV.

Diarrhoea) Quamdiu neque dolor accidit neque teneſmus, tamdiu diarrhoea eſt, diſenteria vero, quamprimum teneſmus conjungitur.

Vaſis] Liquores corporis humani poſſunt pene omnes per vaſa ſua in inteſtina deponi, v. g. obſtructo hepate, quando ſanguis per portarum venam, ejuſque ramos nequit tranſire, tunc enim ipſe purus ſanguis per anaſtomoſin ex vaſis meſentericis effundi poteſt, quorum oſcula dilatata ſunt. Verum ea via, quae ſanguini patet, omnes alios humores etiam facilius tranſmittet. Hinc diarrhoeae ſalivoſae variae, & aliae ſalivoſae, & mucoſae & ſanguineae. Ipſe denique acidulae ſpadanae copia majori adſumtae per alvum effluunt.

Laxitas] In homine robuſto, cui copia humorum major in has partes confluit, nunquam diarrhoeae naſcuntur, licet aquam biberet, ſed requiritur conjuncta fibrarum paralyſis. Tunc lympha quidem pergit ſecerni, neque tamen in vaſa reſorbentia premitur, interim urget vis reſpirationis & lympham effuſam expellit. Curatio eſt, cutem raram facere, ita enim alvus ſtricta fiet HIPPOCRATE teſte.

§. DCCCXV.

Teneſmus] Dolens & irritus conatus egerendi abſque effectu: cauſa eſt inflammatio intimae membranae extremi inteſtini recti.

Dolore) In inteſtino ileo; ſi in colo haeſerit, idem faciet conatum egerenti perpetuo moleſtum, & irritum. Videtur in diarrhoea cruſtam illam, quae nervos oblinit, integram manere, in dyſenteria vero abradi, ut nervi denudentur. Hinc HIPPOCRATES „ a diarrhoea dyſenteria: a dyſenteria teneſmus, a teneſmo mors. Nam dyſenteriae materia acrior eſt, quam diarrhoeae, & ex hepate venit, aut ſplene, aut pancreate, aut ſyſtemate gaſtrico, ex ulcere, cancro, ſcirrho cancreſcente, circas has partes.

Inflammatione) Neque tamen haec perpetua dyſenteriae cauſa eſt, niſi denudationem nervorum καταχρησικως dicere velis inflammationem. Aliquando tamen vera inflammatio eſt, & funeſta gangraena ſequitur.

§. DCCCXVI.

Violenta] Enormis inteſtinorum dolor cum anxietate & vomitu omnium quae ad tenuia inteſtina pervenerunt. Materies enim vomitus eſt omnis illa, quae ad ſedem Ilei pervenit, perque eam partem tranſire nequeuns magis, & magis accumulatur, vim infert acriter ſentienti inteſtino & dolorem, a qua irritatione convulſio fit, & motus inteſtinorum

norum periſtalticus retrogradus redditur, & omnia per ſuperiora expellit. Incredibilis hic copia nervorum eſt, ut minus mirum eſſe debeat volvulum adeo multos mortales occidere. Primus RUYSCHIUS obſervavit, vulnera nervorum meſentericorum, etiam abſque ſanguinis jactura, intra tertium diem occidere: obſervabit autem in nautis, quorum triginta ad minimum quotannis cultro occiduntur, a RUYSCHIO totidem autem aperti fuerunt, ut legitime in vulnerum naturam inquireretur. Cum autem in hoc caſu dolor a vulnerato nervo vitam auferre potens ſit, non vides, quare non idem poſſit effectus eſſe doloris in Ileo vehementiſſimo. Inteſtinorum enim ſuperficies exterior veriſſimum meſenterium eſt.

Clyſmatum) Teſtes ſunt graviſſimi viri, non ſcybala ſola, ſed ipſos aliquando clyſteres per os ejectos fuiſſe [verum ſtercus alvinum ipſe per os excerni vidi 1732.) Hoc quidem explicationem non videtur admittere. Nam ileus quidem explicatur ex obſtaculo, quod tranſitum ſaecum impetit: ſed clyſmata non poſſunt per os emitti; niſi inteſtina meabilia fuerint. Verum ſi meabilia ſunt, cur demum per os egerentur clyſmata, potius quam per anum? Deinde oportet, ut ſcybala clyſtereſve hanc viam relegant, valvulam coli vel paralyticm, vel ruptam eſſe.

Inverſus) Qui naturaliter cibos a ſuperioribus deorſum pellit, nunc praeter naturam ſurſum determinatur. Verum, cur rejiciuntur ex craſſis clyſmata, cum in his inteſtinis nunquam, in numeroſis vivorum animalium ſectionibus viderim motum periſtalticum.

§. DCCCXVII.

Ictterus] Laticis aquoſi ſanguinis a bilis adperſione decoloratio, hinc flavedo totius habitus corporis.

Excretio) Supra valvulam, obturantem emiſſarium ductus choledochi, via liberrima eſt per totum corpus humanum, ſed bilis deorſum fertur ad inteſtina, quamdiu ſibi reſiſtentia minor eſt, neque redit ab inteſtinis in ductum choledochum. Quamprimum locus reſiſtentiae mutatus eſt, & reſiſtentia ad inteſtinum major, tunc bilis aut ſtagnat, aut retrorſum it in ſanguinem, eumque diſſolvit, uti ſapo, ex natura ſua tenaci, plaſtica, nutritia, in merum aquoſum laticem. Hinc ex Ictero naſcitur bilioſa cachexia, ex ea hydrops, quod ante tot ſecula recte vidit HIPPOCRATES. Si vero diu ſtagnaverit, exhalata parte liquidiori, reliquum in calculum cogitur gypleum, quod obſtructo oſtio duodenali non infrequenter contingit: & in iis reperitur, qui frequenter icteri, recidivas paſſi ſunt.

Inpedita) Pereunt effectus bilis recenſiti ad IC. & C & tenax pars ciborum non reſolvitur, neque adeo coquitur chylus in materiam teneram,

neram, ſed ſeroſus manet, & a ſanguine ſecedit aquae ſpecie: neque unquam oleum ex cibis ad ſanguinem venire poteſt, niſi bilis pituitam detergeat.

Tympanites) Conſumtis hinc inde inteſtinis, viſum eſt materiam flatulentam in abdomen exiiſſe, & feciſſe ſiccum hydropem. Quo magis autem venter intumeſcit, eo magis conprimuntur inteſtina, neque eorum vaſa quidquam admittunt, unde peſſimum genus tabis oritur. Alias idem malum ortum eſt a lumbricis, qui inteſtina perroſerant.

§. DCCCXVIII.

Simillima) Chylo tantum liquidi reſtitui debet, quantum inde abſorbtum fuit, niſi hoc fiat, exſiccabitur, & in ſcyballa abibit. Ergo quando in inteſtino tenui humoris diluentis adfuſio deſinit, naſcentur ibi ſicca ſcybala, & poterunt cum inteſtinis connaſci, volvulumque facere.

§. DCCCXIX.

Polypoſae) Qui ſaepe animi deliquio, & palpitationibus cordis laboraverunt, diſſecti a morte ſolent fere polypos in corde oſtendere.

Frigus) Quando pars partem pellere deſiit. Tunc id, quod in vaſa lateralia abiit, non ultra in cor conpellitur redire, ſed ſtagnat, & naſcitur ſenſim διαβεσις ad hydropem.

§. DCCCXX.

Pulmo) Agit in ſanguinem, quatenus omnes humores in ſanguine continentur, hinc in omnes omnino humores noſtros agit, atque materiem crudam omnem omnium primus accipit, primuſque coquit, nempe aptam redit, ut per omnia corporis vaſa fluere poſſit, & fingit in naturam humanam. Quando ergo pulmonis actio vel increſcit, vel decreſcit, tunc etiam increſcit, vel decreſcit actio corporis humani in humores ſuos. Quando decreſcit, labefactatur totum corpus, deſtruitur adſumtorum converſio in bonum ſanguinem. Sed vis omnium fiſtularum humores tranſmittentium pendet ab adplicatione actionis cordis, prementis in vaſa certo modo figurata, & ſe ad ſuos humores conſtringentia. Ergo diminuto officio pulmonis minuuntur omnia. Sed omnia liquida, quae in corpore humano praeparantur, in pulmone neceſſe eſt prius praeparari. Ergo aucta vi pulmonis omnia nimis cito aſſimilantur, nempe corpus ducitur ad putredinem: & quidem id in omnibus humoribus fit ſimul, quia pulmo vaſorum corporis humani

ni quoddam conpendium eſt ; inde perpetua neceſſitas novorum ciborum ingerendorum , crudorum , qui putredini reſiſtant . Diminuta vero actio pulmonis omnia nimis tarde, aut nunquam aſſimilantur, inde cruditas , adſumtorum cacochymia &c.

Organorum) Nihil in corpore humano majori admiratione dignum eſt . DEUS duplex quaſi homini corpus fecit . Prius eſt ſolus pulmo, qui habet prae reliquis omnibus corporis partibus tot , & talia vaſa , quot reliquum corpus. Ut adeo liquores ex craſſiſſimis in tenuiſſimos mutari queant in pulmone , neque detur ullum genus vaſorum humanorum , ad quod non accommodetur . Ergo pulmo laborat pro toto corpore .

§. DCCCXXI.

Plethora) Quando arteriae ſanguine turgidae canales uriniferos conprimunt .

Inflammatio) Hinc in febribus ardentibus , cum acutiſſimo ad lumbos dolore , ſaepe nulla ſecernitur urina.

Ureterum) Hi ipſi inflammari poſſunt : demonſtrat NUCKII obſervatio , inflammantur autem in vaſis a RUYSCHIO per injectionem detectis . Inflammantur autem maxime a calculo intus retento.

Urethrae] Haec ſaepe oritur poſt luem veneream , quando poſt gonorrheam locus inflammationibus obnoxius relinquitur . Hoc mali genus frequens eſt .

Pituita] Mucilaginoſa , qualis in vermium ſpeciem protrahi poteſt , tuncque teneras illas vias obſtruit .

Spaſmus] Hinc in ſummis animi adfectibus homines vix urinam reddunt , niſi admoniti.

Preſſio) Quando arteriae turgidae ductus urinarios conprimunt , aut calculus eadem facit . Hinc reſpondetur , cur ſaepe lethales iſchurias patiantur , quibus alter ren ſolus obſtructus eſt , alter integer , nempe tunc in renem integrum ſanguis majori copia irruit , & inflammationem facit , & in eo caſu , in cadavere ren alter calculo obſtructus, alter penitus deſtructus reperitur : & hoc malum incurabile eſt.

Thrombo] Quando ſanguis in pelvem renalem effuſus in grumos coit , hinc in ureterem , deinde in veſicam propulſus , vel ureterem , vel urethram obſtruit . Vidi ſanguinem ibi coactum vermium ſpeciem adſumſiſſe , ut hamulo eximere neceſſe fuerit . Hoc morbo periit magnus ille anatomicus CAROLUS DRELINCOURTIUS .

Caruncula] Fuerunt inter recentiores , qui negarent , poſſe in urethra hujuſmodi carunculam naſci , & proprium in hanc ſententiam exſtat opuſculum BRUNNERI . Verum IPSE vidi aegros , quibus ad inſertionem proſtatarum , & ſeminalium ductuum , & COWPERIANORUM , excitabantur

tur ex urethra verrucae venereae, ſimiles earum, quae in pene externo naſcuntur, vulgo notae: has excutiebam uſu turpethi mineralis efficacius adplicati. In corona penis idem malum frequens eſt, & nemini ignotum, in urethra vero obſcurius, ſimile tamen. Saepe etiam ab ulcuſculis purulentis, cicatrice obductis, caruncula naſcitur, urethram obturans, quod cicatrix protuberet. Dudum ipſe HIPPOCRATES pronunciavit, carunculas in urethra naſci, quae ſubpuratione ſolvantur: ſed noſtrae carunculae ſuppurari neſciunt, diverſae ergo ſunt a morbo HIPPOCRATICO. Sed hoc genus non eſt carnoſa excreſcentia, uti in priori caſu. Malae tunc adhibentur medicatae candelae mercurio ſublimato inbutae; ſic enim ulcus apertum tenetur, & nocetur aegris. Alias ex ſuperficie interiori urethrae exulcerata vidi incredibile malum natum fuiſſe, intra octo nempe vel decem ſomni horas, quibus aeger a potu abſtinuerat, partes excoriatae concreverant, uti ſolent palpebrarum limbi, aut labia, aut exulcerati digiti: & hoc mali genus aegre curationem admittit.

Adde nunc cauſis iſchuriae diuturniorem cohibitionem lotii, quae vim infert muſculoſae fabricae veſicae, eamque paralyticam reddit. Aliquando canem, deſtinatum ad anatomen, incluſeram: & lotium continuerat verecundum animal; in aperto corpore veſicam pleniſſimam reperi, quae preſſa nihil amittebat, levi vero vulnere pertuſa in ſphaeram ſe ita contraxit, ut nihil per collum tranſire poſſet. Miſerum animal potuiſſet catheteris ope ſanari.

§. DCCCXXII.

Στραγγουρια) Urina guttatim cum dolore, & ſummo conatu emiſſa. Oritur ſaepe ab haemorrhoidibus inteſtini recti.

Cereviſiae) Maxime quando coctione ſpiritus ſuos amiſit: idem malum facit vinum vappidum, nempe altero die ſtranguriam. In hominibus meliori potui adſuetis aliquando cereviſia recens ſimilia mala facit, & viſum eſt, mucum veſicae in junioribus hominibus ab hac cauſa ita abraſum fuiſſe, ut vera gonorrhoea videretur.

Excoriatio) Quando calculus in veſica haeret, maxime ſi aſperior fuerit, premit perpetuo veſicam, & ad excretionem ſtimulat, detergit humorem mucilaginoſum, ſic dolorem facit, ubi calculus eſt, & perpetuum teneſmum veſicae, haec conſtringitur, expulſura urinam contra durum calculum, inde dolor quaſi urens, ſimilis effectui corporis rodentis cauſtici, quod in veſica moraretur. Vidi miſeros a calculo collo veſicae inpacto, ita tortos, ut capiti inſiſterent, pedeſque ſurſum protenderent; ſic calculus relabebatur in fundum veſicae, & urinam reddebant, non aliter

ter se hoc onere liberaturi. Possideo tales calculos piriformes, qui ostium urethrae perfecte obturaverant.

Causticis) Fuerunt medici, qui absurdo certe, & vix condonando errore cantharides laudaverunt ad gonorrhoeam, malum solis blandissimis medicamentis sanabile, & iis, quae sanguinem absque acrimonia dissolvunt. Sed cantharides, & intus sumtae, & cuti adplicatae faciunt, ut urina difficilius emittatur, atque prae intenso conatu non raro sanguis ipse sequatur: vidi hujusmodi morbum natum a tinctura Bartholiniana, quae cantharides, & nitri spiritum recipit, & adfirmare possum, expertus, hanc tincturam, aut similia medicamenta malum semper exacerbare. Multa enim animalia venenata habent proprium quasi membrum, in quod molestam suam efficaciam exerceant. Dipsas, & Vipera hepar adficiunt, & icterum excitant: lepus marinus pulmonem, cantharides vesicam urinariam.

Adde causis stranguriae ipsum senium. Juvenes pleno filo urinam expellunt, senes repetito inpetu, cum tenesmo, & aegre vesicam exonerant. Causa est in vesicae debilitate, & musculorum urinam exprimentium paralysi, inparium expellendae urinae, acrimonia lotii &c. Hos oportet digito ad perinaeum posito lotii ultimas guttulas exprimere.

§. DCCCXXIII.

Incontinentia) Quando sphincter vesicae non clauditur. Semper enim clausus est, nisi vis externa superior eum aperiat: & clauditur, non voluntatis imperio, sed sponte sua, absque animae arbitrio.

Resolutis) In homine sano ne unica quidem gutta liquidi per anum exit. Quando vero lapis infernalis, sub nomine Hydragogi Angeli Salae aut antihydropici Boyleani ingeritur, tunc ignaro homini aqua de alvo effluet, ut manifestum sit, hoc medicamentum non solum alvum solvere, sed etiam laxare vim sphincteris ani, ut resistere nequeat. In Vesica similis dispositio nasci potest. Quando a destructis partibus incontinentia nascitur, nihil in arte medica praesidii est; quando vero ab ipso partu pueris hoc malum inhaeret, ex laxitate sphincteris ortum, adjuvantur, quando singulis horae quadrantibus mingunt, donec vesicam maxime irritabilem reddant. Nunquam per semihoram integram urinam retinere debent, quandiu vigilant, per noctem vero bis aut ter excitari, ut mingant expergefacti.

Discissis] Post calculi sectionem, qualem veteres excogitaverunt, fere semper urinae incontinentia sequitur, quia instrumenta ingentia per incisam urethram inmissa, nempe conductor, & forceps, & calculus denique forcipe conprehensus, tum vi summa eductus, ut saepe vix duorum hominum robore forceps extrahi possit, vesicae sphincterem laceraverunt, ut porro non integre claudatur. Idem malum etiam feminis accidit,

quibus

quibus equidem vix unquam urethra inciditur: ſed inmittitur catheter, ſuper eum conductor, ſuper conductorem forceps, qua calculus educitur: ita dilatatur urethra, ut nunquam in tota vita urinam continere poſſit. Solus Clar. Ravius, ſumma peritia ſitus, artiſque dextero exercitio fretus ſecabat feminas in ipſo perinaeo, uti viros, atque tollebat hujus incontinentiae metum. Idem ab ulcere venereo accidit; tum a luxatione ſpinae dorſi, & contuſione medullae ſpinalis, quam plerumque faecum alvi, & urinae incontinentia ſequitur. Malum vidi in aurifabro, cui vertebrae lumborum luxatae fuerant.

§. DCCCXXIV.

Lacteae) Ita ut vaſa renalia in mammaria vaſa tranſmutata fuerint. Tunc, quae emulgentia vulgo dicuntur, vere totum corpus emulgent. Harum urinarum copia magna eſt, ſapor dulcis, lactis color, & conſiſtentia.

Dilutis) Omne vas dilatatur pro ratione virium prementium, & laxatur adeo omne vas, per quod nimia humorum copia tranſmittitur. Inde hoc malum frequens factum eſt, poſtquam D. Bontekoe potum Theae commendavit: nam hi diuretici potus duplici modo nocent, cum & humores adtenuent, & vaſa laxent. Spes ſanationis maxima eſt in diaeta ſicciſſima, abſtinentia ab aquoſis, exercitatione corporis, & ſudore. Non ideo quilibet copioſior urinae fluxus continuo pro diabete haberi debet: qualis poſt nimium Theae Coffeaeve potum, aut aquarum ſpadanarum uſum ſequitur. Diabeten enim veteres dixerunt fluxum urinae lacteae. Hunc morbum vidi in juvene, qui noctes, dieſque ſtudiis incumbebat. Somnum arcebat perpetua pocillatione Theae, & Coffeae: incidit miſer in deplorabilem tabem, ut ſiphar hominis videretur; & ultimo cum intolerabili, & inextinguibili ſitis tormento exſpiravit.

§. DCCCXXVI.

Palpitatio] Ita vocamus cordis contractionem validiſſimam, contra ſummam reſiſtentiam nitentis.

Spirituum] Quando cor palpitat, ſenſim dilatatur, & fit aneuryſma. Quamprimum enim plus accipit ſanguinis, quam dimittere poteſt, vis ejus in eadem ratione diminuitur, in qua adfluxus liquidi, adeoque capacitas augetur, cum fibra muſcularis quaelibet debilitetur, quando longior fit. Ita v. g. cui noctu, ſubito, lux exploſi pulveris pyrii oculos perſtrinxit, is perturbatur, & cor palpitat, quia ſanguis omnis ad cor confluit, quod tantum onus nequit expedire. Adde vim inaequalem ſpirituum, ex qua hyſtericae, & chloroticae palpitationes oriuntur.

Vermibus) In ipſo pericardio vermes Lovverus vidit, qui mirificas ibi palpitationes excitaverunt.

Aneuryſmate) Mulierculae, quae frequenter animo linquuntur, exſtinguuntur ultimo per palpitationes cordis: in eo enim ſtatu ſanguis quidem ad cor refluit, cor autem quieſcit, & dilatatur, ita ſanguis ſtagnans polypoſus redditur, viaſque iterum arctat, & majoris dilatationis cordis cauſa eſt, & naſcitur ad inevitabilem mortem diſpoſitio. Hunc morbum oportet Medicis, & Chirurgis probe notum eſſe, ne ex ignoratione verae naturae mali aegrum occidant. Vidi aneuryſma capitis infantilis magnitudine ſub axilla ſiniſtra in homine Graeco: huic homini, quoties noctu quieſcebat, ſanguis exibat ex ſacco aneuryſmatico arteriae ſubclaviae, & inanem relinquebat cavitatem: quamprimum vero expergefactus ſitum mutaverat, reddebatque liberum ſanguini aditum, continuo ſpatium nactus ſanguis in ſaccum patulum ſe effundebat, ut nihil ad cerebrum veniret: atque adeo, ex ſomno ſurgens in animi deliquium incideret. A morte tumor apertus eſt, repertus plenus intus lacertis, quaſi columnis.

Spiſſo) Qui etiam ad arteriae pulmonalis principium haerens hujus dilatationem inpedit, adeoque dextri cordis evacuationem. Inde frequentes illae eruditorum palpitationes, tunc quando ad quietem ſe conponunt, moleſtiores, ut proprium cor palpitare audiant. Nempe prius ſedebant erecti, nunc quando recumbunt, ſanguis ab omni parte corporis ſubito majori copia ad cor refluit. Hae tamen palpitationes non ultra unam, alteramve horam ſolent moleſtae eſſe.

Copioſiore] Palpitatio a ſpirituum vitio non periculoſa eſt: quando vero humores ad cor retropelluntur, tunc caute agere oportet. Qui polypoſi ſunt, iis hujuſmodi palpitatio familiaris eſt: fit per minutum horae integra ἀσφυξία, deinde redeunt ad ſe ipſos: ſed interim ſtagnat ſanguis, & poteſt in thrombum abiiſſe. Vidi hunc morbum, juſſi ut aeger bono victu ſibi proſpiceret: alius vero medicus commendavit ſalem volatilem oleoſum Sylvii, infelici auſu; protruſit enim polypum ſurſum in aortam adſcendentem. Neque unquam in polypi ſuſpicione hi ſales volatiles concedi debent.

§. DCCCXXVII.

Intermittens] Signum periculoſum in omni morbo: deſignat enim deficere vires vitales.

Liquidi] Polypoſi, obſtruentis.

Inflammatio arterioſa] Hujus primum exemplum in bove vidi, qui, cum ad macellum deduceretur immolandus, fuga ſe proripuerat, & vehementiſſimo curſu libertatem quaeſiverat: receptus tamen, & mactatus eſt; aorta vero reperta nigerrima. Sed Ruyschius demonſtravit, aortam arteriam ramos per ſuperficiem ſuam diſtributos a coronariis accipere: his tumentibus conpreſſio mediae cavitatis &c.

Pul-

Pulmonica] Lethalis, in peripneumonia.

Cardiaca] Talem morbum deſcripſit HIPPOCRATES „ cor inflammatum, & gangraenoſum, in latus alterum prolapſum.

Deficiens) Pulſus poſt majora vulnera deficiens ſolet lethalis eſſe.

Aneuriſmatica] Cor dextrum rarius, frequentius vero ſiniſtrum, ex LANCISII experimentis, aneuryſma patitur, atque in maximam molem dilatatur: maxime quando ſanguis in corde quievit, quod in deliquio animi contingit, tunc enim congeſtus cor extendit, ut diminuta ejus vi contractili ab iiſdem cauſis poſtea facile dilatetur.

Oſſeae] Hae dilatationi reſiſtunt, adeoque ſanguis, qui a corde advenit, nullum ſpatium invenit, inde palpitatio.

§. DCCCXXVIII.

Celeriore) Quamprimum corpus celerius movetur, inpediuntur venae jugulares, ne in ſubclavias ſe exonerent, hinc caput titubat.

§. DCCCXXIX.

Λειποθυμια) Quando vires ita deficiunt, ut corpus nequeat ſe ſuſtinere.

Λειποψυχια] Haec gravior eſt quam λειποθυμια, quando etiam anima deficit, ſenſus nempe delinquunt, ut neque videat, neque audiat.

Συγκοπη) Adhuc gravior caſus, quando pulſus cordis non percipitur.

Ασφυξια) Quando deficit reſpiratio, & cordis actio. Ab hoc ſtatu mors nonniſi duratione majori diſtat. Quando homo perfecte ſanus ſub aquam demergitur, mortuus eſt perfecte, ſimilis boni horologii, in quo omnia perfecta ſunt, ſolo elatere excepto, qui quieſcit. Reddite motum, incipiet vivere.

Horridae] Poetae ipſos heroas terroribus panicis obnoxios fecerunt: in eo ſtatu cor fere ſiſtitur, & corpus totum contremiſcit. Ita pio AENEAE.

. . . geliduſque
per ima cucurrit
oſſa tremor . . . .

Inopia) Quando neque arterioſus ſanguis, neque venoſus cor adluit. Hinc frequentes ex haemorrhagiis nimiis lipothymiae.

§. DCCCXXX.

Απνοια) Status morti proximus, & in mortem abiturus, ſi vel duobus continuis momentis perduraverit.

Pulſus) Quamprimum cordis actio deficit, reſpirationem deficere neceſſe eſt; & quamprimum cor ſanguinem non accipit, omnes actiones hominis deſinunt.

Vene-

Venenati] Fortiſſima animalia fumo accenſi ſulfuris hauſto continuo ſuffocantur.

§. DCCCXXXI.

Difficulter) De inſpiratione dico, nam exſpiratio facillima manet, cum ea ſponte fiat & elatere coſtarum, neque actionem organorum reſpirationis requirat. Hoc malum naſcitur ab aucta vi contractili muſculorum pulmonalium, ita valida, ut diſtendentis atmoſphaerae pondus eam ſuperare nequeat.

§. DCCCXXXII.

Spaſmodica) Pulmo nunquam eſt niſi in violento ſtatu, nempe magis dilatatus, quam foret, ſi in libero aere, & in aequilibrio relinqueretur. Ergo pulmo ſemper vi aliqua propria reſiſtit dilatationi ſuae. Quando nunc haec vis contractilis duplo major fit, atmoſphaerae vero vis diſtendens eadem manet, tunc fieri non poteſt, ut pulmones dilatentur. Naturalis enim ratio eſt virium diſtendentium atmoſphaerae ad vires contractiles pulmonis; hac ſublata effectus idem, qui in ſanitate, ſequi non poteſt. In eo malo homines corpus erigunt, humeros elevant, ſcapulas ad ſe invicem adducunt, & cubitis innixi in feneſtram aliquam vehementiſſime cum ſtridore inſpirant, pectore quantum poſſunt dilatato. Quando proxima jam inſtare videtur ſuffocatio, (cum ſanguis per pulmones non tranſeat, turgeantque venae jugulares pene ad crepaturam, neque cor ſiniſtrum aliquid accipiat, neque aorta, neque adeo encephalon, neque pulmo ipſe), tunc reſolvuntur muſculi meſochondriaci, & libertas reſpirationis redit. Hoc malum inprimis patiuntur, quando venti ex boreali plaga ſpirant, qui fibrarum omnium robur, & elaterem augent, in ipſis certe horologiis. (Contrarium I. GESNERUS, melius nempe valere ſpirante borea, quod tunc atmoſphaerae vires majores ſint) Hoc aſthma ſiccum eſt, quod ſola equitatione cum lactis uſu conjuncta ſuperatur, frequens certe & fallax morbus.

§. DCCCXXXIII.

Ορθοπνοια) Reſpiratio ſtertens, quae peragitur cervice & ſcapulis: HIPPOCRATES meteoricam vocabat.

Eadem] Inprimis empyema, hydrops pericardii, & alia hujus generis mala: ex quibus reſpiratio ſublimis ſequitur. A ſolo etiam pulmone humido, aqua repleto, naſci poteſt.

§. DCCCXXXIV.

§. DCCCXXXIV.

Ἀπνοια) Quando homo ſubito ſuffocatur, nullis magni mali indiciis praegreſſis : quam primum vero cadaver obriguit, materia ſanguinea, vel pituitoſa, vel purulenta magna vi ex ore & naribus exundat. Hoc malum fit, quando rupta per validam inſpirationem aliqua vomica, materia ſubito in meatum pulmonum effunditur. Quando una puris uncia ex veſicula diſrupta in bronchia evacuatur, ſufficit ad ſubitam mortem, & ne verbi proferendi libertatem aegro relinquit : cum bronchia repleat, & reſpirationem perfecte intercipiat : poſt mortem vero partibus a frigore contractis, materia per aſperam arteriam adſcendit. Aliquando idem malum a cauſa externa oritur, quando una thoracis camera pure plena eſt, aut aqua, & ſubito mediaſtino exeſo etiam altera camera effuſo liquido repletur : inde enim ſuffocatio inevitabilis ſuccedit, cum nunc uterque pulmo opprimatur ; prius autem pus in altera camera ſola effuſum orthopnoeam fecerat.

§. DCCCXXXV.

Thoracis) Imo pus in ipſa pericardii cavea repertum eſt ; & inter ſecedentes mediaſtini laminas, ex inflammatione ibi nata, alias viſum eſt : quod ſanari poteſt ſterno trepano perforato. Haec operatio Amſtelodami in Theologo inſtituta eſt, cui plurimum ex foramine pus effluit, & cor ita nudum reliquit, ut oppoſito ſpeculo cor in proprio pectore pulſans contemplaretur, uti heteroclitus erat homo : is enim Beckerus fuit, cujus ſcriptum contra daemonum exiſtentiam exſtat.

Polypoſa) Saepe vaſti polypi excernuntur, quos nemo crederet excreari poſſe.

Gypſea) Quae induratur, quando liberum aerem adtigit.

Calculoſa] Sebastianus Vaillantius, clarus ille botanicus, quadrigentos lapillos ante mortem ſcreatu reddidit, rotundos omnes & exiguos. Aſthmate vero laborabat ex materie calculoſa, quae in pulmonum veſiculis collecta erat. Vidi aſthmata peſſima, in quibus aegri perpetuo tuſſiebant abſque requie, donec poſt aliquot ſeptimanas calculos ex aſpera arteria rejicerent, tunc vero reſpiratio liberior fiebat, donec novi calculi regenerarentur. Vidi alios aegros, qui integras pyxidas plenas geſtarent calculorum, quos ex pulmone ejectos adſervaverant. Hujuſmodi aegri fere ex ſanguinis ſputo pereunt, mollis enim pulmo ab eo nixu deſtruitur, quem ad excludendum calculum edunt. [Haec in codice I. Gesn. ad Vaillantium referuntur.)

Laryngem) Vidi eruditum virum, quem tumor paroridis, capiti aequalis, ſuffocavit. Celebrem ſtatuarium etiam vidi, cui a pulvere deglu-

deglutito omnes glandulae faucium ſcirrhoſae factae erant: eum ſubita mors abripuit.

Accretus] Tunc pulmo dilatato pectore non poteſt deſcendere, neque diaphragma ſequitur: hinc minuitur liber aeris acceſſus, & δυσπνοια immedicabilis ſequitur. Neque mirum eſt, hos morbos raro ſanari, cum diverſiſſima mala uno nomine vulgo includantur.

§. DCCCXXXVI.

Numeroſa) Ut olim D. Guillemeau Pariſiis trecentos oculorum morbos numeraverit Verum haec jactantia eſt, & ſupervacua ſubtilitas, quae confuſionem potius, quam methodum parit. Mihi videtur eos tantum morbos deſcribi oportere, qui ex diverſis cauſis oriuntur, & diverſas curationes accipiunt. Satis vero & hi numeroſi ſunt. Oculus enim viſum perficit per concurſum fere innumerabilium inſtrumentorum. Sed generale axioma eſt, quo plura organa ad functionem aliquam concurrunt, eo frequentioribus & magis multiplicibus malis obnoxiam eſſe. Si centum organi partes fuerint, non difficulter intelligitur morbos trecentos eſſe poſſe.

Premendo) Quando glandula innominata intumeſcit, oſſei quidem parietes, & bulbus oculi cedere nequeunt; adeoque oculus ſolus ſpatium conpenſare debet, quod aucta glandula poſcit, conprimetur adeo, figuram mutabit, & alucinatio naſcetur, & hebetatio in oculo ſano, ſed ab externa cauſa conpreſſo. Ita oculum extra orbitam protuberare vidi in puella: inde vero ſequitur, ut palpebris etiam adductis oculus tegi nequeat. Vidi etiam glandulam iſtam ita tumidam, ut in genas exiret.

Inflammatos) Tota orbita ab oculo muſculis, & pinguedine accurate repletur, conprimitur adeo, quam primum aliqua pars orbitae majus ſpatium occupat.

Caries] Quando naſus a venerea lue intus corrumpitur, & eroſa membrana mucoſa, canalis naſalis incipit detegi, qui ſacci lacrumalis parietem oſſeum efficit, tunc os unguis & planum intus, in parte nares reſpiciente, denudantur, carioſa fiunt, oculus inflammatur in tunica ſua, & denique vel uterque perit, vel ſaltem is oculus, in cujus latere os corruptum fuerat. Ergo in hominibus, quibus nares a malo venereo conputruerunt, quam primum inflammatio levis oculi cum lacrumatione adeſt; oculus in praeſentiſſimo periculo verſatur: finis enim mali eſt oculi ipſius eroſio.

Depravantur) Hoc malum ſignum eſt, & fero plerumque medicina paratur, neque unquam leviter contemnendus eſt tumor a cauſa externa in orbita ortus. Legi poteſt hac de re Hildanus in obſervationum centuria prima, & Heisterus de ſectione & exſtirpatione cancri oculorum.

Cir-

Circuitus) Qui a minima cauſa depravari poteſt, quia per minutiſſima vaſa fit, & per membranas, & aqueum humorem, & ductus ciliares, lentem cryſtallinam, humorem vitreum, & retinam.

§. DCCCXXXVII.

Inflatae) Non alibi membrana celluloſa in morbis magis intumeſcit, quam in palpebris : hae enim ſaepe ita inflantur, ut oculum medium occultent : & in variolis pluſculis diebus non ſinant aperiri ; neque deſunt exempla, perfectam caecitatem inde ſecutam fuiſſe.

Conglutinatae) In puero vidi marginem palpebrarum ita exulceratum, ut omni nocte concreſcerent, & eas interpoſita lamella plumbea, vel aliquando cultello ſeparari neceſſe eſſet. Haec συμβλεφαρωσις eſt.

Grandinoſae) Quando granula deſtinata inungendo limbo palpebrarum obſtruuntur, & oleo flavo replentur, ita tubercula naſcuntur, χαλαζαι veterum, quae viſum impediunt, & exſcindi debent.

Sordeſcunt) Oculi perpetuo obvolitantibus corpuſculis faedarentur, niſi a palpebris detergerentur : ergo quando hae palpebrae inflammatae ſunt, aut aliter immobiles, neceſſe eſt munditiem, & nitorem oculorum perire.

Similia) Quoties palpebrae inflammantur, idem plerumque malum etiam oculos invadit.

§. DCCCXXXVIII.

Hoc numero magna continetur vis obſervationum. Petitus integrum tractatum de his malis ſcripſit, neque tamen rem acu tetigit (1732.) Glandula innominata oculorum ſecernit ex arterioſo ſanguine lacrumas, eas per proprios ductus hygrophthalmicos Meibomianos effundit ſuper oculum, inter eum, & palpebram ſuperiorem, ita oculus lavatur, & nitorem conſervat. Deinde ad puncta lacrumalia determinantur lacrumae, neque ſano homini ex oculo ſtillant, niſi ex animi adfectu triſti uberiores ſecernantur.

Abundantium] Quando perpetim ingentes ſtillae de palpebris cadunt, tunc oculus in humore natat, neque objecta accurate cernit, niſi deterſus fuerit. Cum hoc malo ſpiſſeſcentia lacrumarum plerumque conjungitur, moleſta literatis viris.

Spiſſeſcentium) Id ex vitio circulationis jam ſuppreſſae in moribundis contingit. Tunc corpuſcula in aere obvolitantia inviſcantur in eo ſucco, & oculos pulverulentos faciunt.

Eroſiones) Maxime quando lacrumae acres redduntur, quod vitium ipſi narium muco in ſubtili coryza non raro accidit.

Fiſtulae) Has adeſſe dicimus, quando ex quacunque cauſa homini lacrumae

crumae perpetuo ad oculos adfluunt, inde vero in genas deſtillant. Non video hos morbos alio referri poſſe, & praemeditatus hoc nomine ita utor, etſi diverſiſſima mala eo comprendere cogar.

Laxitate) Quando idem vitium in glandula lacrumali naſcitur, quod ſalivalibus in melancholicis hominibus accidit: ut nempe lacrumae perinde uberius, & perpetim ſecernantur, ut in iſtis aegris ſaliva ſolet.

Tarſorum) Nemo geometrarum duas lineas cum ſumma mobilitate aptius conjunxerit, quam in limbis palpebrarum factum eſt. Quando vero hic vitium aliquod naſcitur, ut v. g. inter limbos rima ſuperſit, tunc per eam rimam lacrumae exſtillabunt. Hoc malum videntes chirurghi ſaepe cauſam in angulo majori oculi quaerunt, quod omnino in tarſorum inaequalitate eſt. Vidi hujuſmodi rimulam, ab eroſione natam, in aegro, cui lacrumae non ad angulum majorem confluebant, ſed per eam rimam exſtillabant,& oras palpebrarum erodebant. (a. 1727. Vidi in milite hoc vitium a vulnere, glande plumbea inflicto natum.)

Caruncula) Haec caruncula rubrum, & pilis minimis conſperſum pulvinar eſt, quod ad angulum oculi internum adpoſitum, ad eum locum defectum palpebrarum ſupplet. Nam hae deſinunt prius, quam ad angulum internum pervenerint: ergo adpoſita caruncula hoc ſpatium replet, ne oculus ibi claudi poſſit: eo ergo defertur omnis lacruma, quia oculus totus clauditur. Dum hoc ſolum ſpatium apertum manet; ibi retinetur ad carunculae pilos, quod viſcoſum eſt, & craſſius, liquidior vero pars lacrumae ſubit puncta lacrumalia. Quando nunc caruncula exeſa fuit, fovea manet, per eam effluunt lacrumae, neque ſiſtuntur unquam, & fiſtulae lacrumalis ſpecies naſcitur, abſque fiſtula, vel ulcere.

Oſculorum) Ad extremum limbum palpebrarum ponuntur duo oſcula, inſtructa propria cornuta valvula: haec oſcula hauſtrorum more, quibus utuntur fullones, excavata abſorbent lacrumas. Quando nunc lacruma pone haec hauſtra in ductum lacrumalem venire nequit, naſcitur etiam fiſtula, ſed quae καταρρηκτικως ita vocatur.

Deducentium) Quando ductus a punctis ad ſaccum lacrumalem inflammantur, aut exulcerantur, aut comprimuntur, tunc lacrumae ad ſaccum lacrumalem venire nequeunt, & per genas effunduntur.

Nares) In initiis gravedinis membrana narium intumeſcit, & canales naſales comprimit: tunc lacrumae per genas defluunt. Idem malum a polypo, aut a lue venerea naſci poteſt.

Ex his paucis verbulis apparet, quam ſint hujus morbi & multae, & compoſitae cauſae: quam varias curationes poſcant, & quam impoſſibile ſit ſanari ab alio, quam perito cauſarum Medico: quam male adeo oculorum morbos ſanandos ſuſcipiant homines inperiti anatomes. Non quererer, ſi ſola aqua roſarum uterentur, aut auro contra cara aqua lapidis ſciſſilis: haec enim medicamenta non nocent, niſi crumenis, id quer-

ror,

ror, quod chirurgicas operationes ignari audeant administrare. Vidi chirurgum os nasi perterebrare voluisse, & ea parte viam facere, cum exiguus tumor receptacula lacrumalia, a punctis ad saccum ducentia, unice comprimeret: quod malum emollientibus fomentis facile cessit. Sed caustica in primis & erodentia medicamenta maximas cautiones requirunt, & rarissime adhiberi debent. Haec contra Parisinos chirurgos dico, quibus adeo proclive est ferro pugnare & igni.

§. DCCCXXXIX.

Oedemate) Vel hydrope corneae. Ante hos viginti annos, cum de morbis oculorum praelegerem, corneam vidi, in qua plurimae exiguae vesicae erant, aqua plenae, pellucidae: tendebam corneam, & cuspide subtilis acus chalybeae pungebam bullulas, exstillabat liquor pellucidus, & supererant alia interiora strata: tunc alteram vesiculam aperui, & sic alias porro aliasque. Oedema erat, in quo aqua collecta erat.

Phlyctaena) Vidi studiosum, qui ME consuluit, querebundus, quod subito visum amisisset, inspexi oculum, inveni vas lymphaticum in tunica adnata intumuisse, ut aegro trabi simile videretur, & visum adimeret: sanatus est eo vase puncto, deinde oculo eloto vini spiritu cum decuplo aquae temperato.

Sarcosi) Quando aspera verrucula ex superficie adnatae eminet, tunc, cum palpebrae dies, noctesque perpetuo nictitent, interna palpebrarum tunica irritatur, & inflammatur. Vidi hoc malum ortum fuisse ab arenula in oculum illapsa, quae inter globum oculi internamque palpebrae faciem haeserat: dolores inde tanti orti fuerant, ut aeger pene convelleretur: adeo facile ex minimo vitio maximi morbi nascuntur.

Perla) Stigmate corneae albo, semipellucido. An callus est vasis lymphatici, quod crepuerat?

Cicatrice] Ita non raro post variolas in oculo per aliquot septimanas clauso concretio, & cecitas facta est.

§. DCCCXXXX.

Corrugatio] Oculi fracti, quales in moribundis sunt, & plani, qui sphaerici erant, ob collapsam corneam, ex defectu liquidi, a quo eam extendi oportet.

Abundat) In anteriora a copioso humore protrudi necesse est, qua parte non adest sclerotica, sed mollior cornea, atque adeo resistentia bulbi minima est.

Colorem] Uti in ictero, ubi omnia flava videntur, quia aliquid bilis se humori aqueo admiscuit. Vidi etiam, cui ab ictu pugni effuso in aqueum humorem sanguine, omnia rubra adparebant.

Stagnat] Nam aquae, nisi moventur, vitium contrahunt.

Suffusiones] Recentiores medici non ita acerbe inter se pugnassent de hoc morbo, si omnem ejus naturam perspexissent undique. Vidi aqueum humorem vere opacum. Idem contingit fieri in extrema senectute. In modo natis animalibus, sed canibus inprimis & felibus, aqueus humor ex naturae providentia turbidus est, ne eo tempore videant, & teneri oculi ab insueta luce ita adficiantur, ut totum animal convellatur, & paulatim demum incipit pellucere. Ergo omnino hoc vitium vere accidere potest aqueo humori, ut concrescat in speciem lemae mucosae: sed haec tamen cataractae species rarior est. In eo malo iris non potest ab intuente conspici, & colores oculi evanescunt. Hunc morbum *hypochyma* dicere possemus, vel etiam accensere cataractis; quae vox in universum obicem fluento oppositum designat. Verum tunc moneri debet, hanc speciem non sanari acus ope, cum ante iridem positus sit, retro corneam, cornea vero non debeat perforari. In vera autem cataracta acus introducitur retro iridem; nam in legitima cataracta malum pone pupillam est, ideoque color pupillae manet inmutatus [PR. a. 1732. tertiam classem cataractae constituit, quando in humore aqueo, sed retro uveam, ante lentem membrana concrevit, & addit, etiam tunc iridem bonam adparere].

Inflammatio) Ita oculus diu in variolis clausus tandem opacus redditur, & visus tollitur, non tamen absque spe restitutionis.

Coagulantium] Per experimenta notum est, vini spiritum, & adeo etiam aquam reginae Ungariae, & multo magis alumen, vitriolum, aut saturni saccharum, aut aquam chelidonii cum salis ammoniaci spiritu, intra unicum temporis momentum aqueum humorem in albuminis speciem cogere. Inde intelligitur, aegros saepe intra unicum oculi ictum caecos futuros, si medicamenta empiricorum integris viribus ad aqueum humorem pervenire possent. Quanto sapientius Aegyptii, qui solis oculis medendis totam vitam inpendebant, uti in politicis scribit ARISTOTELES. Neque unquam medicamenta dolorifica oculo admoveri debent, nisi cum maxima prudentia.

§. DCCCXLI.

Inflammatur] Vascula tenerrima a RUYSCHIO primum, deinde ab HOVIO in uvea detecta, inflammantur. Sed iris contrahitur ad quoscunque radios lucis illabentis: atqui musculi inflammati, quando operantur, dolent magis, quam ut tolerari possit, adeoque hic morbus cum summo periculo conjungitur, atque continuo oportet cum summa cura medicamenta antiphlogistica adhibere, oculum vero obligari, ne ulla lux adfulgeat, & iris moveatur: nisi hoc fiat, oculum suppurari necesse est. Quando radios lucis tolerat, bene est; quamprimum vero ad minimam

lucem

lucem acerrime dolet, tunc malum in iride, ſive pupillae muſculis eſt. Hoc ſigno etiam cognoſcitur internum oculum aegrotare, non palpebras, eae enim inflammatae lucem non formidant. In tenebris hi muſculi quieſcunt, ſed contrahuntur accedente luce, & excludunt radios, cum acerrimo dolore.

Viſus) Vidi contigiſſe viro, qui Britannicam linguam docebat: collyriis exceptum eſt malum, cum medici in cornea malum quaererent, & utrumque oculum per hanc curationem funditus amiſit. Nullus hic locus eſt negligentiae, ſanguinem oportet ad animi deliquia uſque emittere, fomenta adponere molliſſima, & ea omnia facere, quae in pleuritide ex arte fiunt, ne malum in ſuppurationem abeat. Si enim abierit, actum eſt de dulci lumine.

Ἡμεραλωπια] Veſperi pupilla maxima eſt, ut ſuperficiei amplitudine radiorum paucitatem conpenſet. Quamprimum radii majori copia adpellunt, tunc iris contrahitur, & excludit ſuperfluos. Quando nunc pupilla immobilis facta eſt, & perampla, tunc oculus in luce nihil videt, non magis, quam aves, quae noctu praedam quaerunt, bubones, & ululae, quae ſolem fugiunt, quia pupillam amplam immobilem, & abſque iride habent. Quando vero pupilla pariter immobilis eſt, ſed contracta ſimul, tunc, contrario modo oculus non videt, niſi in ſumma luce. In eo vero perfectio oculi eſt, ut luci ſe accommodet, & pariter ad lucem nimiam conſtringi poſſit, ad minorem vero in tenebris dilatari, ſolaque mora aptitudinem ad videndum acquirere. Haec tamen facultas felibus major eſt, qui & interdiu vident conſtricta pupilla, & noctu eamdem ita dilatant, ut minimum muſculum eminus ſpeculentur.

§. DCCCXLII.

Inflammata) Lens conponitur ex innumerabilibus ſtratis parallelis membranaceis: quae ipſa conſtant vaſis pellucidiſſimis, & pellucidiſſimum liquidum vehentibus, juxta ſe invicem adpoſitis. Quando nunc humor in aliquo horum vaſorum ſtagnat, continuo opacus fit, & incipimus alium in aegri oculo colorem videre: hoc cataractae initium eſt. Poſſe vero opacam reddi, vel ex fervida apparet, cui injecta lens continuo opaca redditur, & alba. Alias lens atrophica exareſcit, & ex ea cauſa opaca redditur: eademque ſanata facultas videndi redit.

Glaucoma) Woolhousius, & Woolhousii adverſarius Cel. Heisterus germanus, petierunt a me, ut de lite ſententiam ferrem, quae utriſque intercedebat: ego vero nolui his litibus me inmiſcere. Verum puto eos, ſi rite conſideraſſent, quae hic ſcripſi, mentem meam ſatis fuiſſe intellecturos. Quando lens criſtallina opaca fit, relinquit ſanam iridem, ſed loco nigerrimi coloris, qui ſani hominis pupillam obſcurat, corpus aliquod albidum pone pupillam adparet: lens eſt, non pellucida, qualem eſſe oporteret.

In

In eo ſtatu aegri incipiunt alucinari, & ἀμβλυωπες fiunt. Quando malum durat, & increſcit, tunc hoc coloratum corpus ob colorem album, aut perleum, veteribus glaucoma dicitur; ſed haec vera cataracta eſt, quae acu deponitur. Quando nunc homo TE convenit, & quaerit, num acu ſibi mederi liceat, pone aegrum in averſa luce, tunc oculum inſpice. Si tunc color iridis naturalis fuerit, oportet ſub iride ſeorſum, & deorſum circumſpicere, donec lentem cryſtallinam invenias. Quando ea opaca eſt, tunc licet utique eam acu introducta excutere; & in locum, quem depreſſa lens reliquit, humor vitreus protuberabit, ut adeo radii lucis ad retinam viam liberam inveniant. Sed non ideo videbit aeger, niſi perſpicillo valde convexo utatur, quo convexitatem anteriorem oculi ſuppleat, ablatam per adminiſtrationem chirurgicam. Viduae magni DRELINCOURTII RAVIUS cataractam depoſuerat, neque viſum potuerat reſtituere: ergo juſſi eam uti ſphaera, ſive perſpicillo craſſiſſimo, globoſo: cum hoc praeſidio, poſt quindecim vel ſedecim annos a depoſitione nunc commode legit.

Quando vero non in lente vitium eſt, ſed aqueus humor opacus eſt, tunc iridem non poteris videre, & nunquam oportet acum oculo admovere; neque tunc quando lens ad iridem adnata eſt, & iris immobilis. Si tunc conatus fueris deponere cataractam, poterit aeger convulſus perire: lens enim non poterit ſeparari, niſi quamplurimis nervis laceratis. Repetito moneo, ut in omni cataracta ſub iridem introſpiciatis: ſi vacuum videritis retro iridem, inter uveam, & lentem, tunc lens libera eſt, & deprimi poteſt. Si vero nullum ſpatium retro iridem adparet, & auſus fueris acu uti, convulſiones certe lethales excitabis, aut alia mala ſupervenient, quae non ante ipſam vitam finientur.

Figura] Quando utcunque finditur, ut in multa plana abeat, tunc toties aeger objectum repetitum videbit, quot mutatae lentis latera ſunt.

§. DCCCXXXXIII.

Alii) Homines objecta proxima non recte vident: ſi vero objectum ad certam diſtantiam removeris, in qua diſtincte vident, poteris ulterius in infinitam diſtantiam removere, & ſemper clare videbunt. Hos vocamus Presbyopes; iiſque oculi planiores ſunt, quales in ſenio fiunt, quando cornea validius contrahitur, quam ut expandi poſſit ab humoribus. Alii homines proxima objecta diſtincte vident, remota confuſe: hos Myopes vocant, & inter juvenes frequentiores ſunt, cum ipſa vero aetate viſus, qui peſſimus fuerat, emendatur, & eo melior fit, quo aetas major eſt, ut ſenes aeque bene videant, ac homines mediae aetatis ſaniſſimis oculis inſtructi; neque unquam ad legendum perſpicillis egent. Utrumque vitium perſpicillis corrigi poteſt. Myopibus lens nimis rotunda eſt, & radios cogit convergere ante, quam retinam adtingant, ut iterum

rum divergant, multisque in punctis retinam feriant: his nimiam convexitatem lentis conpensat vitrum concavum. Presbyopes vero, quibus radii ob oculum nimis planum non convergunt ante retinam, medelae est vitrum convexum, quo radii citius cogantur convergere.

§. DCCCXLV.

Hydrops) Non mirum est, cum RIDLEYUS demonstraverit, in retina vasa lymphatica esse, quae amaurosin facere possunt, si ita intumuerint, ut nerveas retinae fibrillas conprimant.

Inflammatio) Et tumor arteriae MARIOTTIANE, vel inflammatio in vasis arteriosis retinae RUYSCHIANIS, jam EUSTACHIO notis.

Phlyctaena) Vasis lymphatici tumor.

Optici) In fundo oculi, sub ipso axe visus explicatur mucilago productorum thalamorum opticorum: in ea pictura s. imago rei visae repraesentatur, & inde per nervum opticum defertur ad cerebrum, & sensorium commune, ibique ex visa imagine idea excitatur: id est videre. Si nunc punctum fuerit, in quo objecta non possint depingi, in eo puncto utique oculus caecus est. Quande v. g. effusa guttula sanguinis in nervo haeret, nihil ibi videbit, & ne vitium quidem oculi sui, sed in haemisphaerio coelesti foramina nigra videbit. Si millena talia puncta caeca fuerint, in mille etiam punctis oculus nihil videt, & mille puncta nigra in aere videt saltantia. Huc pertinent flocci, omnis generis, & spectra, quae omnia ex PITCARNII, & pridem CHRISTOPHORI WREENII demonstratione nunquam in lente, neque in vitreo humore, sed in oculi fundo sedem habent, & in vasis quidem sanguineis, quae rubra, in pellucidis, quae diaphana (1732. Hoc naturale vitium esse, cum oculus in parte vasculosa, rubra aut lymphatica naturaliter caecus sit; quando vero vasa intumuerunt, tunc partem caecam oculi majorem esse). Neque mirum est, haec vitia nobis extra oculum apparere, cum vulgo imago rei visae semper in retina pingatur, & tamen extra oculum sita adpareat.

Αμαυρωσις) Caecitas ex vitio nervi vel communis sensorii, absque adparente oculi vitio, cum perfecta tamen immobilitate pupillae, etiam ex tenebris in summam lucem translatae. In hoc morbo stulti est externa medicamenta adplicare.

Conpressio) Quando sinistrum oculum ad dextrum latus converto, & eodem tempore digito conprimo, video flammam ingentem. Dum enim retinam inverto, & partem inferiorem cogo superiorem fieri, eadem eam fere ratione adficio, uti ab igne adficitur: inde flamma, quam in oculi fundo video. Pone nunc arteriam in retina esse, centies capillo minorem, eam pulsare, retinam premere, intelliges, etiam tunc hominem scintillas perpetuas visurum esse. Haec mala cum rotationibus, & coloribus iridis, solent epilepsiam praesagire.

Cere-

Cerebri] Sive impedimentum in nervo optico inter oculi bulbum, & cerebrum fuerit, ſive in ipſo cerebro. Hoc poſtremum contingit in apoplexia, ubi perfecta caecitas ex vitio cerebri accidit.

§. DCCCXXXXVI.

ρίνοπτιαν] SENNERTUS celebrem hiſtoriam tradit. Homini muſculus abductor oculi integre diſſectus fuerat, hinc adverſarii adductores oculum paulatim ita introrſum traxerant, ut punctum viſus juxta caruncularn lacrumalem eſſet, &, quidquid intuebatur, ſub nares cogeretur ponere: adeo ad nares tractus erat, & inverſus oculus. Deinde eidem homini caſu vulnus infligitur, quo naſus ipſi perforabatur. Is homo tota vita ſua per vulnus & naſum, tanquam opticum tubum, objecta vidit.

Strabismum] Dantur homines, quibus axis viſorius non idem in uno loco eſt, qui in altero. Id obſervavi, cum menſurarem angulos ab axi viſus, cum naſo interceptos, quando juſſeram, ut utroque oculo idem objectum intuerentur. Inde diverſa genera ſtrabiſmi oriuntur: cum alii oculos, dum objectum intuentur, ad ſe invicem inclinent, alii ab invicem convergentes faciant; alii uno oculo ſurſum, altero deorſum reſpiciant. Haec mala oriuntur a muſculis oculi convulſis aut reſolutis, ſi v. g. auferri poſſet actio muſculi obliqui inferioris, mirifice certe oculus in oppoſitas partes traheretur. Si ſuperbus laeditur, oculus detrahitur, ſi humilis, tunc oculus adtollitur, & coguntur aegri caput eo inflectere, quoties in aliquid tuentur. [1732. Strabiſmus eſt, quando uterque oculus ad exteriora converſus eſt, luſcities, quando introrſum ad nares.

Trucem] Quando omnes muſculi conjunctis viribus oculum extra orbitam protrudunt, & prominere cogunt. Ita PLATO ait,, SOCRATEM cum brevi antem mortem de anima diſſereret, *taurinum* inſpexiſſe. Omnes hi morbi nunquam intelliguntur, niſi cognitis conditionibus, quae ad viſum requiruntur: neque ulli oculus tractandus committi deberet, niſi horum omnium gnaro: huic autem tota res facilis eſt.

§. DCCCXLVII.

Videtis, quam multiplices morbi hic generari poſſint. Antequam vero definiatur de morbo, ſumma cura adhibenda eſt in tanta errandi occaſione. Conſiderare oportet ſingulatim omnes partes, quae ad viſionis organa pertinent: ita judicare poteris, num morbus ſanabilis ſit, num ſanationem repudiat; & ſi ſanabilis fuerit, remedia, per quae ſanari poterit, facile definies.

§. DCCCXLVIII.

In auditu etiam numerosiora vitia occurrunt, quam in visu, cum plures partes sint, earumque multae osseae.

§. DCCCXLIX.

Ὀξυηκοια] Quando sensorium commune, & nervi ad hoc sensorium pertinentes ita tensi sunt, ut ad minimam actionem nimis valide adñciantur. Hoc fit in omni morbo acuto, brevi abituro in phrenitidem: hi aegri ne quidem leniſſimum strepitum hominum socco calceatorum ferre queunt, qui dum miniſtrant, per cubiculum obambulant. Exempla habet ILL. BOYLEUS. Idem etiam malum hypochondriacis, & hysſtericis nonnumquam accidit.

§. DCCCL.

Βαρυηκοια) Quando sonus perceptio minor est, quam in sanitate.

Ablata] Hoc malum oppoſita cava manu, aut cornu sonoro, emendari potest.

Anguſtus] In Virgine nobili adeo arctum vidi, ut vix aciculam admitteret.

Ruyſchiana) Quia ex meris vasis conponitur, utique inflammari potest.

Τ' πoπυον] Quando omnia vasa oculi in pus convertuntur.

Tumore) V. g. carne post laesionem tunicae eminente.

Sordibus) Cerumen bili cognatum, viscidum, facile concrescit: inde turundae cum pulvere fiunt, quae totum meatum obplent. Haec species surditatis sanatur ab empiricis per injectos liquores saponaceos, quorum primarius est ipse Sapo venetus, in lacte dissolutus, cum melle & syrupo... Ipse hujusmodi aegros eadem methodo sanavi.

Cruſta] Talis cruſta in homine modo nato est, cui vix ullus meatus auditorius est, sed in loco meatus, membrana fungosa, crassissima, tympani meningem obducit, ne tenerrimum cerebrum a sono laedatur: uti in oculo humor aqueus puerorum modo natorum ideo turbidus factus est, ne a nimia luce convellantur. Cum aetate demum meatus in longitudinem, & profunditatem extenditur, pannus autem ille subpurat, nudamque & siccam, tensissimam relinquit membranam. Si eadem membrana adulti hominis tympanum obduxit, vitium in auditu sequetur.

Euſtachianis) In graviſſima angina, quae fit a pleuritide, vel a peripneumonia sicca ad fauces adscendente, & in venera lue, premitur

emiſſarium tubae Euſtachianae, quae ex tympani cavea ad nares patet, inde quando totum clauditur, perfecta ſurditas, quando non integre, auditus gravior ſuccedit. Tunc enim aer rarefactus in concha interna, non renovatus, trudit extrorſum tympani membranam, ut nullus ſonus percipi poſſit. Hoc malum vix capit medelam. Exempla tamen aliqua proſtant, ſanatum fuiſſe injecto liquido in ipſam tubam.

Soluta) Rupta membrana tympani, aliquando officula cum pure prodierunt. Inde gravis auditus neceſſario ſequetur, & poſtremo ſurditas.

Inflammationes) Nervus acouſticus intra calvariam, inter cerebrum, & os petroſum, veſtitur pia meninge, quae vaſa primi generis continet, obnoxia inflammationi. Si vero inflammatio vera ibi nata fuerit, premetur ſentiens nervi medulla, & morbus naſcetur in auditu, quem in viſu αμαυρωσιν vocamus, a natura, non ab arte ſanabilem.

Hinc intelligitur, neminem ſurditatem ſanare poſſe, niſi cognitas habuerit omnes conditiones ad audiendum requiſitas. Abſque hac cognitione in tenebris palpabit, & forte fieri poterit favente fortuna, ut ex centum adhibitis remediis, unum conveniat. Deinde, ne cognita quidem vitia auditus ſanari poſſunt, praeter obſtructionem, & paralyſin, & inflammationem membranae, quam antiphlogiſtica methodo tollere poſſumus 1732). Ad illam princeps remedium eſt illapſa guttatim in aurem aqua thermarum Aquisgranenſium, ſi frictiones una adminiſtratae fuerint, & hanc methodum Ego ſoleo commendare, aegroſque Aquisgranum mittere. Veteres Embrochen vocabant. Caeterum ad haec vitia remedia vix poſſunt directe adplicari.

§. DCCCLI.

Humidi) Vulgo notum eſt, caelo ſereno & gelido, & flante borea, concentus muſicos magis penetrabiliter reſonare; auſtro vero ſpirante, & coelo humido omnia inſtrumenta, & ipſam vocem humanam vires ſuas amittere, ex aeris vitio, qui levior, humidior, organa noſtra minus valide adficit, & ipſam tympani membranam relaxat. Aliqui ſurdaſtri tempore nebuloſo vix audiunt, optime vero adſpirante borea: his a laxitate malum eſt. Alii auſtrino caelo melius audiunt, his cauſa mali a ſiccitate eſt.

Interni) Tympanum plenum eſt externo aere, cum quo per meatum Eustachianum communicat. Impediatur hoc commercium, ſurditas certe ſequitur, quia aer internus poterit conpreſſus eſſe, dum externus rarus eſt, & viciſſim. Num vero etiam in veſtibuli cavitate aer verus adſit, qualem congenitum ibi habitare Aristoteles docet, id quidem dubium eſt, cum nulla per oſſa duriſſima via pateat, & in infante citiſſime omnia aeque perfecta ſint fere, quam in adulto.

Inflam-

Inflammatorios) Ruyschius demonſtravit, membranam tympani inter duas lamellas media vaſa habere, quae ex centro tamquam radii ad ambitum abeunt; haec inflammari poſſunt: & inde pulſatio oriri, atque tunc mens ſingulos pulſus tamquam mallei ictus percipit. Sed & oſſicula perioſteum habent, & obſtupuit Duverneyus, cum Luteriae audiret, Ruyschium vaſa plurima in oſſiculis auditus demonſtrare.

Tinnitus) In apoplexiae initiis, & acutis morbis, & poſt capitis plagas ſolet moleſtus eſſe. Cauſa eſt in ſubſultatione alterna arteriarum, quae membranas audientes concutiunt.

Echus] Hoc vitium in nervo eſt, quando ſonus poſt aliquam temporis ſucceſſionem percipitur. Cauſa eſt laxatio, aut diſceſſio demum connexorum oſſium.

§. DCCCLII.

Oblivio) Qui ſurdi nati ſunt, nonnunquam diſcunt certum ſonum edere. Mirificum eſt, omnia animalia ſuum proprium ſonum nacta eſſe, non vero hominem, ut duo homines ſurdi nati nunquam eoſdem ſonos edant. Quando vero homo loqui doctus, & auditu praeditus, per infortunium obſurdeſcit, etiam tunc facultatem audiendi amittit: ut cogatur denuo addiſcere voces, & loquelam, ſi poſt multos annos auditum recuperaverit. Eadem certe ratione muſicus uſum inſtrumenti dediſcet, quo per viginti annos nonnumquam uſus eſt.

Cauſa) Concretio a lue venerea frequens ſurditatis cauſa eſt.

§. DCCCLIII.

Cavernarum] Qui ſinus frontales nullos habent, nullo olfactu praediti ſunt, eſtque inſanabile vitium.

Abſentia) Tunc minor eſt membranae olfactoriae tenſio.

Siccitate] Hinc fit, ut, qui per arenoſa obambulat, auditum pro aliquo tempore amittat.

Humiditate) A copioſo muco in gravedine: magis autem ab inflammatione in coryza peſſima, & maxime a gangraena venerea, qua olfactus deſtruitur abſque ulla ſpe reſtitutionis.

Polypos) Vidi in puella polypum, adeo magnum, ut oſſa maxillae extrorſum cogeret, & ſenſum olfactus tolleret, cum totam membranam olfactoriam conprimeret.

Faetore) Vidi virum praeſtantiſſimum eadem patientem, ac ille, qui putridiſſimum cadaver ſibi adligatum haberet: lavabatur aqua per nares reſorbta, ſed a ſomno idem redibat intolerabilis faetor, ut vitae miſerum poeniteret. Cauſa erat caries oſſium naſi. Finis mali eſt perfecta ὀσμία. Alius, ex lue venerea, querebatur ſe lardum odorare. Ejuſmodi

homines jubeo melle, aqua, aceti, & ſalis paulo nares eluere, & fauces gargariſmo purgare: ita ulcus mundatur.

§. DCCCLIV.

Papillae) Quando muco obducuntur, uti fit in catarrhorum initiis, ubi materia pituitoſa totam membranam Schneideri occupat, & foramen occludit, quod a naribus ad palatum patet, & viam aeris per os obturat.

Exſiccatione) Quando aer per paucas horas per os ſolum hauritur, uti fit in obſtructione narium, linguam exſiccari videmus, guſtumque perire.

Nervi) His duobus nervis multa certe vitia inter ſenſorium commune, & linguam accidere poſſunt.

Bilioſi) Tunc omnes cibos amaroris poſtulant, uti in ictericis videmus.

Salini) Qui a febribus ardentiſſimis convaleſcunt, in omni, etiam maxime inſulſo cibo, deteſtantur ſaporem ſalſiſſimum: his nervi diu ſicci, & cruſta tecti, ſubito liberi, humidi, & nudi, validius adficiuntur, & dolent, a ciborum etiam modica acrimonia. Poteſt etiam a ſalivae vitio fieri.

Saccharini] Qui ſaccharum admorſit, deinde continuo acidum vinum bibit, longe alium ſaporem vini, quam extra eam ſucceſſionem, percipiet. Qui ob luem veneream mercuriali curationi ſe ſubmittunt, carnes cauſantur faetidiſſimas. Sed putredinem, quam in cibis percipiunt, in propria anima habent.

§. DCCCLV.

Obtuſe) Hoc ſignum eſt nervi & cerebri peſſime adfecti, & ſaepe futuram apoplexiam praeſagit.

Frigore] Manibus congelatis nihil accurate tangi poteſt.

Cuticulae) Principem quemdam Polonum (Lithuanum 1732) narrant abſque cuticula natum eſſe, aliumque Amſtelodami hominem. Ita, quando ungues accuratius & propius ad radices reſecantur, ab omni adtactu dolens adfectio, & moleſtia percipitur, quod papillae non ſatis defenſae, nimis exquiſite ſentiant.

Torpedinis] Huc etiam referri poteſt ſtupor a torpedine excitatus: quae contacta formicationem moleſtiſſimam infert, & ipſam denique cardialgiam. Haec veteres dudum viderunt, quos a junioribus praeter rem deriſos, experimenta MALPIGHII, & BORELLI vindicant: ex his enim conſtat, ab adtactu torpedinis ſubſilire nervos tactiles per totum corpus, eadem ratione ac ſi digitus ſupra menſam cum tremore fricaretur,

tur, (aut culter ſuper vitrum raderet, quod multis ingratum in dentibus ſtridorem excitat) & idem in omni digito, & in toto denique corpore contingeret: eoſdem certe effectus vere ſe vidiſſe, adfirmarunt MIHI homines ex Indiis reduces. Haec agitatio ſyſtematis nervoſi ultimo ipſos nervorum ad praecordia plexus adficit: inde cardialgia.

§. DCCCLVI.

Frigore) Si obtinueris in hypochondriacis, ne pedes frigeant, neque caput caleat, ſanaſti moleſtas ipſorum vigilias.

Irritant) Sive dolor, ſive cura, ſive alius animi adfectus.

Motu humorum) Ante aliquot annos, cum ex acuto morbo decumberem, percepi me majori mentis acumine gaudere, & velocitate cogitandi, quam in ſanitate, hinc timui MIHI de delirio, neque metus vanus fuit.

Somnolentia) Somnus eſt quies ſenſorii communis. Quae hanc quietem faciunt, ea ſomni cauſae ſunt.

Plethoram] Plethoricorum hominum ſanguis aeſtivo tempore rareſcit, & vaſa, pridem diſtenta, tenſiſſima facit eſſe. Verum torum corpus reſiſtit, cerebrum vero neque ſanguini extrorſum cedere poteſt, neque reſiſtere, totum ergo augmentum diſtenſionis inpenditur in conprimenda vaſa, mollemque cerebri medullam. Inde ſomnolentia, & aliquando funeſta apoplexia oritur.

Uſum] Opium operatur, dum in ventriculo adhuc retinetur. Canem invitum coegi devorare opium, deinde cum jam ex medicamento fere convelleretur, incidi; & opium adhuc in ventriculo inveni. Ergo efficacia opii non eget longa illa per lactea vaſa via.

Opii) Si aliquid vi ſpecifica in certam partem corporis humani agit, certe opium eſt: id enim non in vitales, ſed in animales ſpiritus vires exercet. Quando homini non adſueto mediocris opii doſis propinatur, mutatur ita, ut non dormiat, ſed dulcedinem quamdam percipiat, ut qui in elyſios campos translatus fuerit; & tunc maxime gratam, ſi prius doloribus probe maceratus fuerit. Novi, qui ob podagram opium adſumſerant, jurarunt, ſe ſtatus illius perpetuitatem omni re, quae ſibi pretioſiſſima eſſet, libenter redemturos, ſi liceret manere talibus, quales fuiſſent poſt opii praebium. Ergo opium non operatur conprimendo, neque ſopiendo, ſed per gradus in ſpiritus agit, & minori copia datum blandam quietem, majori ſomnum infert. Ita neque maxima voluptas abſque animi deliquio diu ſentiri poteſt.

Aromatum) Pharmacopoei narrant, ſe in ſomnolentiam vix ſuperabilem delabi, quando ciſtas ex oriente acceptas, & aromatibus plenas aperiunt.

Naribus) Homo, qui fortiſſimum vinum diu olfecit, aeque & inebriatur,

briatur, & dormit inebriatus, uti fieret, ſi vinum bibiſſet.

Copioſas] Et duros digeſtu, v.g. carnem bovinam, quia plenus ventriculus aortam deſcendentem conprimit, & ſanguis majori copia ad cerebrum adſcendit.

§. DCCCLVIII.

Αγρυπνωδες) Videtur ponere collapſum magnae partis cerebri, dum reliquum liberum eſt: adeoque humores, qui per illam tranſire nequeunt, ad iſtam majori copia determinari. Hinc ſaepe deſinit in cerebri inflammationem.

Υπνωδες) Sunt qui ita obdormiunt, ut in remota loca transferri poſſint, neque excitentur, non magis quam ſcapha vecti a navis motu expergiſcimus.

Eaſdem] Homo, cui caput percuſſum erat, inciderat in ſomnum perpetuum, ut nulla arte excitari poſſet. Vidi in cadavere incredibilem vim ſanguinis ſub cranio effuſam fuiſſe.

Καρος] Profundus ſomnus cum febre acuta; denotat cerebri inflammationem, ut nulla pars ſuperſit, quam ſpiritus libere poſſint permeare.

Αηθαργος) Oritur ex cauſa frigida, lenta, obſtruente vaſa cerebri, ut nulli ſpiritus generari poſſint, inde enim ſomnum perpetuum ſequi neceſſe eſt. Quando in ſanguine illud liquidum deficit, quod per minimos canales fluere debet, naturalis ſomnolentia naſcitur, quia id ſubtile liquidum non reparari poteſt, niſi per ſomnum. Ita gallina incubans ovi albumen, quod ſibi tenax ſubpoſuit, elaborat, ut per teſtas volatile avolet. Eadem ratione per ſomnum, moderato, & aequali calore, partes humorum ſubtiliſſimae redduntur; & neque albumen abſque calore incubantis gallinae, neque humores noſtri corporis abſque ſomno ad illam neceſſariam ſubtilitatem elaborari poſſunt.

§. DCCCLIX.

Ανασθησια) Ille ſenſorii communis ſtatus, in quo vel anima ad ideas corporeas ſibi oblatas non advertit, vel ſenſorium commune ipsum ita vitioſum eſt, ut nullos ab objectis motus recipiat, aut nullos menti repraeſentet. Lex humanae naturae eſt, non explicata, ſed inventa experiundo, partem eſſe in cerebro, non totum cerebrum, cui adligentur cogitationes, uti ad res aliquas arbitrarias. Hiſtoria eſt, latino ſermone ſcripta, triſtiſſima, facti alicujus ſaeviſſimi a tyranno perpetrati. Offer hanc hiſtoriam Arabi, ille videt lineas, circellos, figuras, chartam, nihil praeterea. Sed offer eamdem homini perito latini ſermonis, videbit certe oculis ſuis non alia praeter ea quae vidit Arabs, ſed perturba-

turbabitur animo, & orientes in anima commiserationes, iras, indignationes patietur. Ergo ipsae literae cogitationes non producunt, & tamen ex consuetudine adligandi ideas ad characteres arbitrarios, oriuntur hae cogitationes; neque necessarium est adeo mutari totum corpus, ut sanae mentis homo incipiat desipere; sufficit minima mutatio in sensorio communi.

Memoria] Aliquando nimis fixa est, uti in melancholicis, quibus eadem idea perpetuo menti praesens manet. Hac deperdita omnia pereunt, intellectus, judicium, & sui denique conscientia. Homo se ab ea aera incepisse credit, a qua primum recordari coepit; idemque desinit esse, quamprimum memoria eum destituit. Nam meminisse est, conscium esse praesentis cogitationis, cum concogitatione cogitationis prioris. Hac memoria ablata ideae nexu destituuntur, & anima fit cogitans atomus, quae boni & mali judicio, & sui denique ipsius cognitione caret, nam etiam ista cognitio idea est, quae priorem subponit. Sed haec memoria, quamdiu vivimus, a corpore pendet, & cum eo pariter & crescit, & desinit. Infantes, & senes pene memoria destituuntur, & illis plurima est, quibus in cerebro nervi tensissimi, vasa plurima, pauci vero calli sunt. An ergo non cogitamus a morte? Dubito. De his omnibus in *Critone*, pro more sapienter disputavit SOCRATES.

Confusa] In convivio ALCIBIADIS bonus SOCRATES insolita boni vini copia perculsus, ita turbatus est animo, ut citharoedam juberet lurdicrum aliquid cantare, ad quod saltaret, neque temperaret saltando. Medico certe conviva egebat, qui paucum illud acre a vino corrigerit.

Delirium] Res incredibilis est, sed verissima, nihilo incertior mathematica demonstratione. Homo sapiens inter papaveris semina adsumsit aliquantum seminis hyoscyami, post pauca horae minuta delirare cepit, mirifica & nunquam visa deliria. Prudens medicus exhibuit drachmam unam vitrioli albi, vomuit aeger, & continuo sensum, mentemque sanam recepit ejectis seminibus nihil adhuc mutatis. Hoc paucum, quod de his seminibus in cerebrum venerat, sustulerat ipsi *identitatem*, & *egoitatem*.

Stultitia) Depravatus nexus prioris ideae cum sequente: quando post unam ideam, altera discors animae obvertitur. Nam stultorum ideae seorsim positae non sunt stultae, nexus autem, & concogitatio praecedentis ideae cum praesente laborat.

Affectus) Qui amat, nihil nisi puellam suam videt, & cogitat, Geometra nihil praeter lineas suas cogitat, reliqua omnia nihili facit, & se quasi solum in orbe considerat.

Multis, & diversis) Adfectus animi a quadam conditione corporea plerumque pendent: in sano homine vix potest tristitia produci, & si necesse fuerit simulare moerorem, semper eminebunt laeta sanitatis signa. In melancholico vero vix excitabitur laetitia, nisi corpus prius mutaveris.

Laxi-

Laxitas] In Leucophlegmatia plerumque memoria, & ſenſus pereunt. Hos aegros oportet robuſtiores reddere. In phrenitide contraria curatio convenit, nempe relaxatio tenſionis nimiae fibrarum. Ita in his ſtimulum addere, in alis ſedare convenit.

Concretio) Inde pendet anaiſtheſia ſenum, quorum anima ſpeculum mundi eſſe deſinit. Perit paulatim perceptio & ſenſibilitas, & anima in ſe ipſam ſe obvolvere cogitur, atque de ſuo vivere, nempe de ideis praecedente tempore acquiſitis. Hanc ſenum miſeriam pulcherrime BARSILLAI deſcripſit, quando ad menſam DAVIDIS invitatus hunc honorem deprecatus in filios transferri petit ,, nam bona haec omnia nihil ſe juvare, addebat, neque dignoſcere ſe bonum a malo, neque guſtare, qui edat bibatve, neque audire vocem cantorum, & cantatricum &c. [L. SCHEMUEL. II. C. XIX. v. 36. ſeqq.] Ita porro etiam animi adfectus majorem partem a corpore pendent; nam hypochondriacus inter laetiſſima ſpectacula, & omne genus deliciarum ſerius manebit. Quem vero natura ad laetitiam finxit, ille vel inter publicos luctus vix poterit jocis temperare.

§. DCCCLX.

Cerebro) Non poteſt alibi eſſe, cum nihil ſit, niſi impedita praeſentia facilis & adfluxus, & transfluxus ſpirituum animalium in nervos ſenſorios, & motorios. Haec cauſa proxima eſt, remotae poſſunt innumerabiles eſſe, quae tamen omnes unicam producunt proximam. Ipſa vero multiplicitas facit, ut eas ad claſſes reduci neceſſe ſit. [Eadem eſt BELLINI obſervatio, poſt aliquot uncias ſanguinis e vena miſſi deliquium animi, & ſomnolentiam, & ſtertorem ſuccedere, quia ſanguinis ad cerebrum preſſio ſublata eſt: perire vero hominem, quamprimum etiam cerebellum nihil accipit.] In apoplexia videtur etiam ſui conſcientiam deleri, cum omni actione, quae ab anima pendeat, ſenſu, motuque, conſervata interim vitali facultate, & homine pro aliquo tempore plantae quaſi vitam vivente.

Fracturae) Spatium inter encephalon, & calvariae oſſa ſecundum naturam nullum intereſt, ne guttulae quidem capax. Si nunc vel os depreſſum, vel effuſum inter os, & cerebrum liquidum, ſpatium aliquod in cavitate cranii ſibi fecerit, neceſſe eſt diminui encephalon, ut huic augmento cedat, & conprimi, donec ſpatium paratum ſit; & haec eſt ratio apoplexiae chirurgicae. Vidi apoplexiam in puero recens nato, ſuſpicatus ſum caput ab obſtetrice conpreſſum, aut ab ancilla aliqua nimis conſtrictum eſſe, juſſi omnia vincula ſolvi, & mirum dictu, vix ad 20. numeraſſes, cum infans ſanus ad me rediit.

Exoſtoſes) Vir nobiliſſimus poſt inſultus epilepticos apoplexia exſtinctus fuerat. RAVIUS MECUM cadaver ſecuit, invenimus tumores, protuberantes

berantes in cranii caveam, ut neceſſe eſſet ſpirituum irritationes, & irregulares motus, & denique apoplexiam ſequi. Hujuſmodi mirificae apoplexiae accidunt in venerea lue, a tabula vitrea in exoſtoſin tumente, quae cerebrum comprimebat.

Vaſorum] DRELINCOURTIUS *in canicidiis* demonſtrat „ ſi cani majori altera carotis ligetur, animal vacillare: ſi utraque, ſtertere, ſi praeterea vertebralium altera, apoplecticum cadere, & cor incipere laborare, ſi utraque demum cum carotidibus vertebralibus adſtricta fuerit, mortuum procumbere. Hinc ferociſſimum moloſſum, aut leonem compeſcere non difficile eſt, dummodo adſilientis jugulum amplexus comprimas, continuo enim vires beſtiam deſtituent.

In venis] Si venam jugularem externam cani ligaveris, eodem DRELINCOURTIO obſervante, animal male habet; ſi & altera, aegrum erit, & ſtertet, tumebit, rubebit, ſpumabit, ſuffocabitur: cum ſanguis venoſus impediatur, ne a cerebro refluat, arterioſus interim per liberas carotides in caput adſcendere pergat. Haec apoplexiae ſpecies eſt, qua ſtrangulati moriuntur.

Spiſſamenti] Vidi apoplexiam hujuſmodi in puero ex annoſa matre modo nato: adhibui ad nares ſpiritum ſalis ammoniaci, ut cerebrum fortius moverem, & malum evanuit.

§. DCCCLXI.

Paralyſis] Impotentia motus muſcularis cum flaccicitate partium.

Paraplegia] Eſt apoplexia, cujus ſedes eſt in medulla ſpinali: tunc omnes partes, quae a dimidia parte medullae nervos habent, una reſolvuntur.

Singularis] Quae ſemper vel in arteria eſt, vel in nervo, vel in cerebri parte, ex qua is nervus provenit. Nunquam in corde eſt, hujus enim paralyſis eſt mors: quam in peſte acutiſſima ſubitiſſimae mortis cauſam eſſe ſuſpicor. Hiſtorias in peſte Londineſi legi. Muſculorum autem animalium paralyſis chronicus morbus eſt, qui diu ſuperſtite vita tolerari poteſt.

§. DCCCLXII.

Epilepſia] Eſt ſubita abolitio actionum animalium, cum motu violento ſpaſmodico omnium muſculorum conjuncta.

Caducus] Licet in initio paroxyſmi aliquamdiu in circulum decurrant, aut aliqui recta etiam procedant, amiſſa conſcientia, neque mementuri, quid ſecum actum ſit: quamprimum tamen morbus invaluit, procumbunt omnes.

Reciprocis) Cauſa proxima epilepſiae eſt is cerebri ſtatus, in quo eae cerebri partes clauduntur, quae ad ſenſus reſpiciunt, apertis manenti-

bus, quae ad voluntarios motus pertinent, & celerius a ſpiritibus animalibus perfluxis. Hinc omnis epilepſia in apoplexiam abit, quando remittit, nempe in profundiſſimum ſomnum, ex quo nequeas excitare aegros: eo vero ſponte ſoluto ſenſus, & ratiocinium non continuo, ſed paulatim, & lente reſtituuntur.

§. DCCCLXIII.

Δινος] Haec alias cum tenebris eſt, pejor eadem: alias abſque tenebris, quando corpus unice vacillat, ut ſe nequeant ſuſtinere, ſed ad obvium aliquod corpus apprehenſum firmare, quod omnia ipſis in gyrum circumferantur. Hujus vertiginis deterior gradus eſt, quando aeger colores iridis conſpicit. Hujus phaenomeni cauſa admirabilis eſt: v. g. pueri, quando apertis oculis corpus celeriter in circulum rotant, ſenſus amittunt, & cadunt apoplecticorum ſimiles, ſi luſum diutius urſerint. Oculis vero clauſis circumgyratio non perinde vertiginem facit: nam equi caeci nihil patiuntur, quando molendinam agitant. Alii homines ne facem quidem celerius rotatam abſque vertigine adſpicere poſſunt. Deinde plerique ex alto loco deſpicientes, vertiginem patiuntur. IPSE ab eſu cicutae tantas vertigines paſſum ſum, ut omnia MIHI celerrimae circumire viderentur, neque fere ſtare poſſem: ſumto vero medicamento vomitorio malum abiit. Sed tantum praecidenti eam plantam, & robuſto hortulano, idem incommodum accidit. Idem etiam aquatica illa GESNERI cicuta facit. Sed & vinum, & heſterna crapula ſimiliter vertiginem infert. Ergo vertigo ſaepe morbus ventriculi eſt,

§. DCCCLXIV.

Σπασμος) Facultatis trahentis ad unum muſculum prae reliquis determinatio: ut pars appenſa vehementer trahatur. Simillima actioni animae, ſed animae inobediens. Huic morbo prae reliquis hiſtericae tenerrimae feminae etiam ex leviſſima cauſa obnoxiae ſunt, redit autem quies ſpirituum, ſi aliquid violentius, quam morbi cauſa, nervos adfecerit, qualia ſunt faetida oblata, aut ammoniaci ſalis ſpiritus.

Tetanus) „ Vehementiſſimus ſpaſmus, qui artum aliquem immobilem reddit. Eſt quando uterque muſculorum antagoniſtarum ſpaſmodice conſtringuntur, nempe flexor pariter, & extenſor partis. Vidi hunc morbum in muſculo temporali, qui menſa durior erat. Sed in gaſtrocnemio & ſoleari etiam vidi, ita contracto, & indurato; ut ferri ſimillimus eſſet. Cauſa validior eſt, quam in ſpaſmo. HIPPOCRATI notiſſimum fuit.

Univerſalis) Si cauſa in cerebro haeſerit: in his terris rariſſimus, frequentior in Graecia; deinde in metalli fodinis, maxime ubi argentum vivum, aut arſenicum eruitur: ut recte eum morbum PARACELSUS metallicum dixerit: cito aegros enervat. *Sin-*

Singularis) Quem *Crampum* vocant: eſt incommoda muſculi tractio orta a tendine ex orbita ſua devio, & convulſo. Quando homini ſano muſculus extra propriam ſedem eſt, continuo diſtorquebitur, aliterque partes trahentur, quam in ſanitate. Huic malo luxatio maxillae ſimilis eſt, quando per oſcitationem inferior mala ita deorſum trahitur, ut proceſſus condyloidei extra verum ſitum propendeant: tunc coroneideus proceſſus acumine ſuo muſculos pungit, & una muſculi maxillae inſerti horrendis modis convelluntur. Hoc malum ſanatur, maxilla neque ſurſum, neque ad latus deducta, ſed deorſum primo, & antrorſum, deinde ſurſum tracta *. Vidi qui integris diebus in reſtituenda maxilla ſudaverant.

Εμπροσθοτονος) Quo totum corpus ita antrorſum trahitur, ut pedes ad caput accedant, totumque corpus in circulum flectatur. Eſt ſpaſmus flexorum colli capitis, thoracis, lumborum. A cicuta aquatica GESNERI aliquando naſcitur, & a metallicis vaporibus.

Οπισθοτονος) Quando muſculi colli, dorſi, & lumborum extenſores, femoris, & tibiae vero flexores eodem tempore omnes convelluntur, & caput ita retrorſum flectunt, ut calcem feriat. Haec mala intra 24. horas occidunt, & cadavera Aethiope nigriora faciunt: tunc vulgus inperitum venena, aut incantamenta, ipſumque daemonem accuſat. Haec vero mali naturalis ratio eſt. Muſculus contractus repellit ſanguinem arterioſum, venoſum exprimit: quando nunc diutius contractus manet, redit venoſus ſanguis ad cor, & redit per arterias, & ſtat ante muſculum excluſus, & aggeritur, donec nixu ſummo viam in panniculum arterioſum perrumpat: tunc parte liquidiori diffiata, reliquus cruor aterrimus redditur, quaſi totum corpus ex ictibus liveret, nato ecchymomate. Vidi hunc effectum in piſtoris filio, ad cujus corpus vicini ME advocaverant, ut exhibiti veneni teſtis eſſem: muſculi certe etiam a morte rigidiſſimi erant.

§. DCCCLXVII.

Qualitatem) Ita vocamus omnem apparitionem corpoream, quam ſenſibus externis percipimus.

§. DCCCLXVIII.

Oculis) Quia humores per pellucidos vaſorum parietes microſcopio videre licet. Sed haec loca rara ſunt: cute nempe ſoli oculi non teguntur, & palpebrae, & labia, & lingua. IPSE in ſani hominis oculo ad lucem obverſo humores, in vaſis pellucentes, vidi moveri, & judicare licet, qualis ſanguis, & quale ſerum in aegro circulum obeat.

Pallidus) Significat aquoſam cacochymiam; & ex hac oculorum obſervatione totam morbi hiſtoriam praedicere licet. Nam ſanguinem rubrum deficere vides, adeſſe adeo vitia omnia, quae hunc defectum ſequuntur:

quuntur: ſecurus potes praeſagire v. g. aegro poſt motum corporis paulum auctum cor palpitare &c.

Flavus) Qui hepar obſtructum denotat, adeoque anxietates hypochondriorum, faeces albas, urinam croci colore tinctam. Viridis, bilis vitia majora indicat. Ita vatem Te facies, & miraculum inperiti vulgi.

Ruber) Abundantiam boni ſanguinis, & διαθεσιν φλογιστικην, dolores capitis, pulſum valentem. Sed etiam ſucceſſiva mutatio hic multa docet. Ergo merito monent medici clinici, ne unquam ab aegro acute laborante diſcedat medicus, niſi oculis prius, & lingua luſtratis: liquidiſſimam enim διαγνωσιν praeſtant. Veterinarii, vel periti bubulci, dum boves, oves, equoſve emunt, neque falli volunt emto morboſo pecore, hoc artificium bene norunt: ad oculos nempe reſpiciunt, ubi praeſagia integrae, fractaeve valetudinis inveniunt: & credibile eſt, ſimilibus notis uti eos, qui homines mercantur, ex oculis nempe, labiiſque judicare, num ſani ſint, ferendiſque pares laboribus.

§. DCCCLXIX.

Os per infortunium detectum eſt colore ſemipellucido, e rubro coeruleo, fere qualis unguis eſt. Si palluerit, jam ſanguis per oſſa deſiit moveri, uti ungues pallentes paroxyſmum febrilem, & imminentem ſyncopen praeſagiunt. Sed in ſano homine oſſa nullibi nuda ſunt, ergo ibi dentes inſpiciendi ſunt, qui ne quidem perioſteo teguntur. Quibus in ſcorbuto, in rachitide, dentes flaveſcunt, poſt breve tempus ſimilia mala naſcentur in oſſibus.

Propria vero dentium mala, in molaribus quidem interne initium capiunt, a carne, aliiſve cibis in intervallis putreſcentibus, & dentem cavantibus. In caninis vero, & inciſoribus vitia plerumque externa ſunt. & lapilli maxime, ſive tartarus, ex vaſis epodonticis * effuſus, quem diligenter oportet deradere, ne dentem corrumpat, faciatque caducum eſſe.

§. DCCCLXX.

Faetor) Nullus eſt in ſano, & integro homine faetor, ſolo excepto inteſtino recto, faecibuſque craſſorum inteſtinorum, (nam in urina valde exiguus faetor eſt) inde in abdomine aperto nidor ingratus percipitur; ſed in thorace minor faetor, in cranio reſecto fere nullus eſt. Ergo quando faetor in aliqua parte corporis eſt, certum indicium eſt, humores degenerare, ſales alcaleſcere, & olea in rancorem inclinare. Qui ex ore exhalat, vel ex ſordibus oris, & neglecta collutione oritur, vel ex pulmonibus adſcendit, vel ex ventriculo denique. Ad pulmonum malum equitatio, ad ventriculi vitium aqua ſpadana, ad oris vitia aqua cum decima parte vini, & ſalis octava.

Nimia

Nimia adſumti) Animalia, quae ſolis vegetabilibus vivunt, excrementa alvi faetore deſtituta habent. Homo, ſi ſolo pane, & aqua vixerit, excrementa egeret parum olida, faetidiſſima vero qui plurimis carnibus, ovis, & piſcibus vivunt. Qui de faetore excrementorum queruntur, & me conſulunt, ſolent levari ex uſu aquoſorum, acidorum, ſalſorum, alimentorum: & quoties in faecibus flavedo naturali ſtraminis colore major eſt, eadem audacter commendari poſſunt. In phthiſi cum faetore, jubeo abſtinere omni carne, plurimo ſucco limonum uti: idem conſilium bonum eſt, ſi in urina faetor moleſtus fuerit. In hydropicis eadem regula eſt, carnes ferunt, quamdiu excrementa non faetent, abſtinere oportet, quam primum olida fuerint, & ad acida confugere.

ΣΗΜΕΙΩΤΙΚΗΣ GENERALIA.

871. QUum Morbus ſit effectus a ſua cauſa pendens, ens eſt ſingulare, ab omni alio diſtinctum, ideoque in ſua propria ſingulari natura accurate cognoſcendum, ut curari queat. Quod idem de Sanitate, ejuſque ſtatu vario ſentiendum erit.

872. Natura autem praeſens vel ſanitatis, vel defectus ejus, morbi, raro per ſe apparet ſenſibus, hinc nec per ſe tam conſpicue, ubi praeſentes in corpore ſunt, poſſunt cognoſci: quinimo utriuſque ratio ſaepe latet.

873. Sed ex praeſentia utriuſque fiunt quaedam effecta pendentia a functionum ſalubrium exercitatione, vel a laeſione earumdem; haec quidem diſtincta ſunt ab illis cauſis, ſed tamen ita ab iis pendent, ut earum indolem manifeſtent, & quum ſenſuum acie obſervari poſſint, magnam his indagandis lucem affundunt.

874. Praeterea vero notitia applicationis cauſae notae ad corporis partem quamcumque prius cognitam in Phyſiologia docet naturam effectus, qui inde ſequetur; ſive ille ſalutaris, ſive pernicioſus, futurus ſit. Nec multum refert, an cauſa haec corpori externa, interna, naturalis, accidens, ſalutifera, morboſa, vel lethalis, ſit.

875. Porro

875. Porro haec memorata effecta (873.), atque hae dictae cauſae (874.), quatenus ſenſibilia habentur ipſa, vel inde quam proxime deducta, vocantur φαινόμενα: haec autem ſolent appellari Signa, quando ex iis ſenſu notis, lege juſti ratiocinii demonſtratur praeſentia, natura, ſtatus, eventus, tam ſanitatis, quam morbi, & mortis.

876. Quae vocantur Διαγνωſτικά, vel Δηλωτικά, quando denunciant praeſentem conditionem corporis vivi, ſani, aegri, morituri, moribundi; ſi vero praenunciant ea, quae in his futura ſunt, tum Προγνωſτικά appellantur; ubi tandem praegreſſa in cognitionem revocant, tum Ἀναμνηſτικά dicuntur Medicis.

877. In morbis autem deſignandis id ſignum, quod proprium eſt morbo, & ab eo inſeparabile, utpote ex natura ejus ortum, vocatur Παθογνωμικόν.

878. Cujus proinde cognitio eſt neceſſaria quammaxime, utiliſſima, indagatu ſaepe difficillima, ſemper tamen praeſens morbo, quamdiu genium ſervat; quin & frequenter conſtat aggregato plurium concurrentium ſignorum.

879. Illa autem ſigna, quae docent mutationem, variataſque conditiones, morbi, nomine dicuntur Ἐπιγενόμενα.

880. Quorum tanta eſt vis ad bene cognoſcendum, & curandum, ut vix aliud ſit, quod plus emolumenti in praxi afferat: unde etiam ſumma nocumenta oriuntur his neglectis.

881. Quum vero omnia illa ſint effectus producti a cauſa morbi, morbo, & ſymptomatibus aſſiduo mutatis, notant ergo in morbis quolibet tempore conditionem praeſentem ejus materiae, quae primo produxerat malum, vel & ejus, quae a malo producta fuerat: quare & ſolent revocari ad has tres claſſes, quae ſunt:

1. Cruditatis, coctionis.
2. Exitus in ſanitatem, morbum, mortem.
3. Secretionis, & excretionis, materiae coctae, quae ideo vocantur Decretoria, vel κριτικά.

§. DCCCLXXI.

Ens) Quilibet morbus eſt ens creatum, diſtinctum, phyſicum, quod perinde, uti planta, vel animal, ab omni alio ente diverſiſſimum eſt, & per ſua ſigna dignoſci poteſt. Nomen eſt a σημειον, ſignum, cujus origo eſt Hebraica vox שם.

In medicina ſignum vocatur, apparitio ſenſibus percepta, ex qua percepta medicus dignoſcit aliquid a ſigno diverſum, & quod neſciret, niſi hanc apparitionem percepiſſet. Ita v. g. quartana cognoſcitur ex externis phaenomenis, laſſitudine &c. In homine ſigna deſumuntur ab iis, quae adſunt, & ab iis quae adfuerunt: inde vero intelliguntur, quae adſunt, quae erunt, & quae fuerunt. Medicus enim ſcit non praeſentes tantum conditiones corporis, ſed etiam potentias. Quando per ſigna novi hominem plethoricum eſſe: & ſimul ex phyſicis praevideo, craſtino die magnum aeſtum futurum; & ex politicis, eadem die eumdem hominem majorem vini copiam ingeſturum; tunc certe praedicere poſſum, eum hominem, eo tempore, in praeſentiſſimo periculo apoplexiae fore. Hanc artis medicae partem prae reliquis excoluit HIPPOCRATES, & non alia ipſi divini nomen meruit. Hunc praeeuntem ſecuti ſunt Graeci omnes, quorum ſcripta exſtant, omnium enim librorum quatuor quintae partes unice verſantur in ſignis tradendis: & in his fere propoſitionibus „ poſt hoc ſignum fiet haec definita mutatio, ergo hoc remedii genus adhibendum eſt. HIPPOCRATES morbum tamquam ens incognitum conſideravit, DEUM vero inſtruxiſſe nos organis, quibus phaenomena percipe-remus, omnem morbum cogniturі, ſi phaenomena externa rite perſpecta haberemus. Nam ſymptoma morbi pars eſt, omnia vero ſymptomata conjuncta efficiunt totum morbum, hinc medicus omnia praeſtitit, quae in mortalium poteſtate ſunt, quando ex obſervatione ſymptomatum omnium, cum obſervatione effectuum a ſimilibus ſymptomatibus olim productorum collata, concludit ad ſtatum morbi praeſentem, & futurum. HIPPOCRATEM ſecutus SYDENHAMUS credidit, ex perſpectis omnibus ſignis medico perfecte innoteſcere, quid agendum ſit, & perſuaſus fuit, omnes morbos, ſi cogniti eſſent, facillime ſanari, tantillum vel adjuvando naturam, vel coercendo. Adeo commiſeratione digni ſunt medici, qui, cum novam PROSPERI ALPINI *de praeſagienda vita, & morte* editionem viderent, contemtim dixerunt; quid adeo placuit BOERHAAVIO in hoc, quem edit, libro? praeter ſigna enim nihil habet. Certe medico nihil magis intereſt ſcitu, nam per haec ſola poteſt addiſcere, quis morbus ſit, a qua cauſa, qua in parte, quos humores, & quomodo adficiat.

Curari queat) Quaeruntur ſigna diſtincta, quibus ducamur ad talem morbi ab aliis morbis cognitionem, qualis eſt gemmarum, gemmam unam ab alia per certa ſigna dignoſcentis.

§. DCCCLXXII.

§. DCCCLXXII.

Raro) In apoplexia non vides ſanguinem, qui effuſus cerebrum comprimit: ſed neque integerrimam valetudinem, niſi per anatomen, in te ipſo cognoſcere potes. Nihil adeo vides eorum, quae in te aegro aguntur, (praeter ſola vulnera) niſi phaenomena quaedam extus apparentia.

§. DCCCLXXIII.

Fiunt) Et morbus, & ſanitas perinde entia actuoſa ſunt. In ſano homine certi motus contingunt, certae functiones; quae in mortuo vel aliter fiunt, vel omnino abſunt, & deficiunt: hae ſunt laeſiones functionum. Ex actionibus ſanitatem ſequentibus ſanitas cognoſcitur: morbus autem ex iis, quae a ſanitatis ſtatu aberrant.

§. DCCCLXXIV.

Phyſiologia) Noſti naturam mollis pulpae cerebri, & ſcis, qui inde pendeant effectus. Audis malleum magna vi inflictum eſſe in eam partem cranii, quae cerebrum continet: facile inde conficis, hominem apoplecticum fore, & aeque certe hoc praevides, ac ſi praeſens apoplexiam patientem videres. Sed idem malleus, ſi brachium ferierit, non eundem effectum producet, ergo oportet & partem laeſam cognoſcere, & cauſam, quae laedit.

§. DCCCLXXV.

Φαινομενα) Mutationes, quae corpori accidunt, a ſenſibus perceptae, & a mente cognitae: petuntur autem ſigna ab iis, quae ſunt in homine, extra hominem, & quae homini adplicantur: pertinent ad ſanitatem, morbum, & mortem.

Eventus) Quam juſta haec eſſe oporteat, ex eo cognoſcitur, quod integra regna a medici effato pendeant, v. g. a reſponſo, num fetus in utero materno vixerit.

§. DCCCLXXVI.

Παθογνωμονικα) Quod uni morbo ita proprium eſt, ut nulli alii conveniat: eo ergo cognito morbus cum nullo alio confundi poteſt. Utinam in omni morbo talia haberemus. Sed vix tres, aut quatuor in tota medicina poſſidemus. In defectu humoris aquei certum ſignum eſt corneae collapſus. In calculo veſicae ſignum pathognomonicum unicum eſt, ſi calculum cathetere contigeris.

Diffi-

Difficillima) Utinam talia haberentur. Qui unici morbi, ſurditatis, v. g. omnes differentias, cum propriis ſignis deſcriberet, plus utilitatis praeſtat generi humani, quam celebris per millionum caedes ALEXANDER.

Aggregato) Scire ſignum pathognomonicum morbi, eſt tenere cauſam phyſicam morbi. Verum haec cauſa vix unquam ſimplex eſt, [1732. nunquam unum organum ſolum adficit, ſed plura perpetuo,] ergo & ſigna pathognomonica plerumque ſunt aggregata ſignorum. Pleuritis eſt lateris dolor inflammatorius, increſcens in inſpiratione, cum pulſu duro & febre continua acuta. Dolor punctorius lateris non ſolus ſignum eſt, nam a convulſione viſus eſt oriri, neque dolor punctorius: cum pulſu duro conjunctus, nam & iſta mala ex alia inflammatione oriri poſſunt: neque demum dolor punctorius cum pulſu duro, qui increſcat in inſpiratione, ſed dolor hujuſmodi cum febre continua acuta conjunctus. Unum horum ſignorum nihil definit, conjuncta demum pleuritidem faciunt.

§. DCCCLXXIX.

Manente) Nomen Pleuritidis complectitur tot morbos, quam ſtatus Pleuritidis ſunt, etſi permaneat nomen, & tribuatur omnibus. Ergo Pleuritis eſt 1. morbus inflammatorius reſolubilis. 2. Morbus inflammatorius tendens in ſuppurationem. 3. Morbus inflammatorius ſuppurans. 4. Morbus inflammatorius, qui ſuppuravit. 5. Morbus, qui inflammatorius fuit, deinde in vomicam mutatus, hac rupta empyema factus eſt. Omnes hi morbi a ſe invicem diverſi, diverſas curationes requirunt. Venae ſectio in ſtatu reſolubili optima, in ſuppuratorio peſſima eſt: cum ſpatium praeparet, quo poſſit pus in ſanguinem recipi, eumque corrumpere.

§. DCCCLXXXI.

Conditionem) Is bonus medicus erit, qui hanc ſibi legem ſcripſit, nunquam ſe ab aegro receſſurum, niſi ſtatu viſcerum perfecte cognito. Olim nunquam ad aegrum accedebam, quin conſcriberem ex ordine omnia morbi ſigna, & ſymptomata, indeque incredibile quantum profeci. Haec ſi feceritis, & quatuor, aut quinque morbos unius claſſis per ſua ſigna cognita habueritis, in tota reliqua vita eos morbos facillime dignoſcetis.

Cruditatis) Cruditas dicitur omne, quod a naturali ſtatu aberrat. Quando cruda materia movetur, eſt ὀργασμος, quando cocta, κρισις.

Critica) Quae eſt ,, vel morbi materia, uti ſanguis tenax in Pleuritide, quae ea ſanguinis diſpoſitio eſt, a qua morbus natus eſt: dimidia nempe morbi cauſa, cum qua, conjuncta febris acuta, & ad latera determinatio, pleuritidem facit. Haec materia perpetuo mutatur, & vel in reſolutionis ſtatum mutatur, vel denſior fit, vel materies eſt, poſt natum morbum ex cauſa morbi mutata, vel a procatarctica cauſa, vel

a binis conjunctis, ut in eodem exemplo sanguis corruptus a febre inflammatoria, quae Pleuritidem comitatur, idemque causa, quare morbus continuetur. *

SIGNA GENERALIA SANITATIS OPTIMAE.

882. HAEc quidem peti debent ex actionibus corporis [695.] exercitatis facile, commode, laete, constantissime.

883. Quarum quatuor conditionum tres priores facile cernuntur, quarta difficilius: etenim tantum cognoscitur maxima constantia per ea signa, quae indicant futuram esse in eo corpore magnam longaevitatem; & hinc eadem quoque praenunciant plerumque sanitatem firmam.

884. Signa autem illa longaevitatis omnia sunt effectus ejus indolis totius machinae quoad solida, & fluida, unde imprimis pendet durabilitas ejus quoad totam compagem; haec vero est reductio assumtorum in naturam similem illis, quae jam constituunt machinam sanam.

885. Operosae observationis beneficio, Signa haec possunt referri in Europa ad has classes.

1. A generatione. Conceptus ex parentibus sanis; vegetis; plenae aetatis; rara, sed fervida, venere utentibus, matutino tempore post perfectam a somno coctionem, tempestate verna, imprimis & salubri.

2. A Gestatione in utero. Mater praegnans bene sana; corpus satis exercens fortiter; mentem tranquillam habens; & unum modo foetum simul utero alens ex alimento salubri.

3. A Nativitate. Partus post novem integros menses omnino absolutos a primo conceptu, maxime si ille incidit in mensem Decembrem, Januarium, vel Februarium.

4. A Modo, quo corpus crescit. Lentum, & maxime aequabile, incrementum molis, & virium usque ad vigesimum quintum, & ultra, annum aetatis.

5. Ab Habitu corporis. Thorax latus, amplus; abdomen gracile, & compressum, humeri, brachia, femora, crura, firma,

firma, toroſa, carnoſa, hirſuta, denſis, ſetoſiſque pilis hirta; cranium magnum, & capax, maxime ad occiput, non a parte faciei apparente, ſed fallaci ſpecie, magno capite; cutis dura; caro multa; adeps parcior.

6. Ab Humoribus. Sanguis floridus quidem, at craſſior, qui extravaſatus concreſcit cito, & ſatis valide, in molem tenacem; reliqui humores, copioſi, tenaces, modice calidi, minus oleoſi, blandi.

7. Ab Actionibus. Reſpiratio lenta, magna, plena, facilis, aequabilis, cum minima apparente mutatione organorum pneumaticorum; pulſus arteriarum lentus, magnus, plenus, aequabilis, fortis, conſtans, nec per cauſas leviores facile mutabilis; alvus tardior, & ſine incommodo ſicca; urina parcior, & cocta; ſudor rarus; ſomnus profundus, aequalis, reficiens; voracitas cum digeſtione facili; tolerantia laborum, tarditas tam ingenii, quam motuum animi, & corporis, conſtantia ad mutationes accidentes.

886. Quod vero corporis fabrica apta ſit exercere ſuas actiones facile, commode, laete, deprehenditur, 1. ipſo ſenſuum experimento. 2. Si ſigna adſunt modo expoſita [885.]. 3. Si partes ſolidae deprehenduntur eſſe validae, tenaces, elaſticae, quoad materiem; ſi ſunt praeditae ea mole, forma, ſuperficie; ſi ſunt connexae eo modo, ſitu, proportione; unde motus tam proprii, quam communes, tam in ſolidis, quam in fluidis, facillimi, expeditiſſimi fiant. 4. Si ea ſit natura humorum, quae motus inteſtinos, circulatorios, ſecretorios, nutrientes, excretorios, efficit ſine inaequabilitate, & abſque effectis hujus. Et quidem ſignum evidentiſſimum, quod docet hanc aequabilitatem adeſſe, eſt abſentia pulſationum, tumorum, dolorum, calorum, immobilitatis, inſenſibilitatis; in variis partibus variorum. 5. Si ea eſt ratio unionis inter mentem, & corpus, unde moderati quidem, non vero vehementiſſimi, fiant affectus animi. 6. Si color eſt roſeus, & candidus, vel laete nigreſcens; calor moderatus; ad ſenſum levitas. 7. Maxima vis reſiſtendi omnibus morborum cauſis.

887. Sed maxima potentia ſuperandi cauſam ſingularem hujus, illiuſve morbi, ſive venenatam, ſive contagioſam, non notat ſemper ſanitatem perfectiſſimam; & contra: ut certe in morbis contagioſis, & in venenis, clare pateſcit.

§. DCCCLXXXII.

Commode) Sanitatis varia diſcrimina ſunt, & gradus: inter centum homines ſanos unus ſaniſſimus eſt, alter ſanior tertio &c. Ita HIPPOCRATES „ ſexcenta in homine eſſe, aquoſum, ſalſum, amarum, & in ſalſo denuo ſalſius, & ſalſiſſimum. Signa vero hujus ſanitatis antea tradenda ſunt, ut de morbo judicare liceat. Nam rectum eſt norma ſui, & obliqui.

§. DCCCLXXXIV.

Longaevitas pendet 1. a bona conſtitutione corporis: 2. a reſiſtentia contra ea, quae corpus deſtruunt. Nempe oportet, ut res non naturales vertantur in naturales; & aſſumta vitalia reddantur.

§. DCCCLXXXV.

Operoſae) Has notas undique conquiſivi, maxime ex tribunis militum, qui commilitones caro emunt, hinc ſolicite advertunt, ut robuſti ſint, aptique laboribus, inediae, & ſiti. Deinde ab alio didici, qui ſervos ad triremes ſolebat emere.

Europa) De Europae ſtatu medico commentarios habemus, de reliquo orbe vix quidquam. Nam etiam Arabes ſua pleraque ab Europaeis habent.

Rara) Sapienter LYCURGUS, ut veneri ſtimulos adderet, ſanxit, ut levis infamiae nota publice imprimeretur noviter nupto, ſi propalatum fuiſſet, eum cum uxore rem habuiſſe. Sic obtinuit, ut venus perpetuo quaeſita, ſed raro inventa, fervidior eſſet, ita ſperabat cives ſuos omnes alios mortales fortitudine ſuperaturos. In Gallia homines ex furtiva venere genitos [enfans d'amour] vulgo pro robuſtioribus habent, prae illis, qui ex officio nati ſunt.

Verna) In homine nullum certum tempus veneri conſtitutum eſt, ſed in brutis res manifeſto nota eſt. In homine demonſtrant ſchedae publicae, quae natos, & denatos enumerant, ſaniſſimos eos eſſe, qui tribus ante vernum aequinoctium menſibus naſcuntur. Has leges olim commendavit ſuaviſſimus SOCRATES; quando homines increpat, valde ſollicitos, ut egregios pullos ex equis tollerent, ſed negligentes omnis curae, qua obtinerent, ut ſani liberi naſcerentur.

Exer-

Exercens) Haec una eſt ex rationibus, quare principum proles adeo caduca ſit, quia mollem vitam, inertemque delicatae matres degunt. Praeſtat certe corpora exercere. Sic equae robuſtiſſimos pullos pariunt, monente VIRGILIO: &, qui fortes equos optant, equas agitant. Eadem cura eſt illis, qui canes ad curſum, aut pugnam eximios educare ſtudent.

Unum) Semper enim melior erit gemellis, aut trigeminis, ſi reliquae conditiones pares fuerint. Deinde melior erit fetus, quem mater toto tempore graviditatis ſana geſtavit: & eo robuſtior, quo diutius geſtatus eſt [1732. neque praecocem, neque tardum eſſe oportere.]

Decembrem) Januarium, & Februarium, ii enim vere concepti fuerint.

Lentum) Et animalia, & homines, qui velociter increſcunt, brevis vitae eſſe reperiuntur: ob vaſorum obcalleſcentiam nimis praecipitem, & phthiſicam diſpoſitionem. Juvenes, qui vix videntur creſcere, longaeviſſimi ſunt, id reperio in diariis meis. Quantum nempe tempus incrementi eſt, tantum ſolet eſſe ſtatus, & decrementi. Ita qui per 25. annos creſcit, vivet annos 75. ſtabit enim ad quinquageſimum, decreſcet ad 75.

Capax) Non ita, ut laxae buccae late pendeant, ſed ut oſſa magnam cranii cavitatem comprehendant. Veteres ſculptores equidem HERCULI, & LAOCOONTI exiguum caput finxiſſe videntur, ſed haec apparentia ad latos humeros referri debet, inter quos caput quaſi abſconditur.

Craſſior) Sanguis tenuis, & floridus optimam, ſed inconſtantem ſanitatem praeſtat. Humores vero tenaciores faciunt tolerantiam laborum; hinc robuſtus homo raro etiam poſt labores ſudat.

Mutatione) Quo integrius homo valet, eo minus ſuam reſpirationem externis ſignis prodit, ſomni tamen tempore excepto, uti ſaepe in ſaniſſimis hominibus adtentus obſervavi, quia pulmones maxime meabiles, & explicabiles, & contractiles ſunt, & in omnes humores perfectiſſime agunt. Quo viciſſim morboſior valetudo, eo magis externis ſignis evidentior reſpiratio.

Leviores] Qui ſervos emunt, pulſus, & reſpirationes numerant, deinde currere jubent: ſi tunc a magno motu pulſus, & reſpiratio non admodum mutentur, intelligunt corpus validiſſimum eſſe: quo morbidius, eo leviori ex cauſa pulſus mutatur; mortiſque candidati vix corpus movent, quin pulſus bis, vel ter frequentiores fiant. [1732. expetimentum tribuit tribuno militum.]

Sicca] Tunc enim plurimum de ingeſtis adtenuatur, neque per alvum abit, ſed abſque ſenſu perſpiratur. Vidi ſaniſſimos homines conquerentes de alvi ſegnitie, & ſiccitate, ſua certe bona peroſi, cum haec ſiccitas ſit ſignum robuſtae temperiei; & vidi, qui, cum ſaniſſimus eſſet, ſingulis ſeptem diebus ſemel alvum levaret. Idem de urina verum eſt. Contra quo quiſque debilior eſt, eo plus faecum edit, eo plus etiam mingit, quod frequens eſt incommodum hypochondriacorum, & hyſtericarum.

Bonum

Bonum etiam, quando a prandio neque calent, neque tument, qui multum edunt, & facile digerunt.

Somnus] In ſaniſſimis hominibus profundus eſt, mortiſque ſimilis, ſed alacres inde reſurgunt.

Ingenii) Qui corpore valent, ſtupent ingenio, & viciſſim. Nam mobilitas ſumma cerebri, & nervorum ad ingenium requiritur: ſed ea ipſa ponit corporis debilitatem. E contrario ſoliditas, quae robur facit, nervos ſupponit minus aptos ad eam mobilitatem, quae cogitationibus inſervit. Nihil eſt ab omni parte beatum, neque Salomon erit, qui Methuſalem eſt. De Anglo illo longaevo nihil ſcimus, niſi caſeo plurimum delectatum fuiſſe, & centum annos natum adulterium commiſiſſe.

Mutationes] Calorem, frigora &c. Hinc CELSI conſilium, ſanum hominem nullis legibus adſtringi debere, ſed vita maxime varia uti, quae corpus ad omnes mutationes facile ferendas diſponat.

§. DCCCLXXXVI.

Senſuum] Quiſque in ſe ipſo praeſagia de propria longaevitate habet. Si enim a cibo minime gravatur, bene eſt: ſi etiam a paſtu reſpiratio libera eſt, quando chylus ad ſanguinem miſcetur, bene eſt. Si corpus ſuum in nulla parte gravius percipit, bene eſt, tandiu enim aequabiliter perfluuntur omnia, quandiu aeque ponderoſa ſunt. Nemo ſanus pedes ſuos graves percipit, neque corpus, quando uni pedi innititur.

Proportione] Statuarii artis periti aliam ſymmetriam Mercurio tribuunt, aliam Apollini, Herculi aliam. Illa proportio, quidcunque demum ſit, nota ſtatuariis, demonſtrat corpus certo modo factum ſpecificis motibus aptius natum eſſe. Quando vero corpus ratione proportionum pulcherrimum eſt, id etiam omnibus functionibus vitae humanae optime defungitur. Quibus vero pars aliqua praevalet, non poſſunt diu durare.

Exerceri) Quando partes abſque pulſatione, dolore, tumore, rubore, motu valido exercentur: haec enim demonſtrant maxime aequabilem diſtributionem humorum. Ubi vero pulſatio, tumor, & dolor, ibi morbus, inquit HIPPOCRATES. Nam nullam pulſationem percipi demonſtrat, liquida omnia per ſuos canales abſque renixu tranſire, quae maxima conditio ad longaevitatem eſt.

Moderati) Corpus, quod animae aptiſſimum hoſpitium eſt, plerumque facile ad adfectus animi determinatur, iram, triſtitiam, vel laetitiam. Beati ſunt, quibus haec mobilitas moderatior contigit: ſi aliter fuerit, tunc adfectus animi perinde conſumunt, uti veſtem tinea exedit, manifeſto indicio adfectuum fontes in corpore haerere. Non ergo mirum adfectus animi ſigna ſua in corporis fabrica exhibere, & habitu ipſo ingenia diſtingui. Niſi forte malignitas corporis ab animae robore ſuperetur, uti SOCRATES corpus ſuum, ad omnia vitia formatum, ſapientia

poten-

potentiori correxit, coegitque animam omnium mortalium optimam incolam recipere.

Candidus) Macilentiores homines ſaniores ſunt. Delicati, & obeſuli, morbidi ſunt, & per levem emaciationem mire deformes fiunt, produntque minus bonam corporis fabricam. Optimum etiam ſignum eſt, quando eodem quotidie tempore fames, digeſtio, faecum quarumcunque egeſtio, & ſomnus ſe ex ordine aequabiliter excipiunt.

Contagioſis) Pleuritis, variolae, & venerea lues florem juventutis demetunt. Peſtilenti caelo homines, qui chronice laborant, & languidi, optime habent, & hydropici fere ſanantur, ſola pulcherrima pubes perit, & plethorici homines. Adeoque, qui peſti reſtitit, non habet, cur corpus ſuum firmiſſimum eſſe credat, illa vero demum diſpoſitio optima eſt, quae non uni, ſed omnibus morbis firmiſſime reſiſtit. Porro Hiſpani toti ſicci, ab impura venere cum feminis infectis vix lue venerea corripiuntur, pinguia vero Germanorum corpora cum iiſdem feminis peccata graviter luunt, & continuo inficiuntur.

SANITATIS SINGULARIS SIGNA.

888. VIſceris cujuſque optima conditio ſingularis cognoſcitur, ſi actio ejus promta, laeta, conſtanter, in ſuis effectis deprehenditur; quae quum in Phyſiologia quam uberrime explicata habeantur, facillime huc vera cum ratione referri poterunt.

889. Sed ſanitas eſt conditio haerens in tota compage ſimul totius corporis, conſtantis ex ſolidis, & ex fluidis; haec ergo unicuique homini privata ſua eſt; ideoque tantum ratione ſui ſingularis corporis talis eſt; unde igitur diverſa corpora, quae ſummopere differunt tam in ſolidis, quam in fluidis, tamen ſingula ſana eſſe poterunt; hanc vocavere veteres *ἰδιοσυγκρασίαν*, vel ſanitatem temperiei, quae proinde difficulter ad ſingularia capita determinari poteſt; ſed tamen propoſita Antiquis diviſio in temperiem calidam, frigidam, humidam, ſiccam, biliosam, ſanguineam, phlegmaticam, atrabilariam, aliquem in Medicina uſum habet.

890. Calidi temperamenti ſigna deſcribuntur eſſe pili flavi, craſſi, copioſi, toto corpore; color oculorum in alba parte rubeſcens,

beſcens, in carunculis lachrymalibus, facie, labiis, ore, valde ruber; corpus gracile, agile, robuſtum, calidum; pulſus major, crebrior; iracundia, ſed brevi furore detonans. His videntur eſſe vaſa robuſta, contracta, viſcera valida, humores valde moti, denſi, & acres; quibus humectantia, diluentia, temperata, proſunt; calefacientia quaecumque quammaxime nocent.

891. Temperamenti frigidi ſigna omnia contraria enarrantur eſſe glabrities, pili tenues; color palleſcens; corpus craſſius, tardius, debile, frigidum, facile tumens; pulſus minor, tardior; ἀναισθησία, metus. His humores blandi, aquoſi, pituitoſi, tardi; ſolida laxa, flaccida. Proſunt roborantia, calefacientia, nocent frigida, humida, laxantia.

892. Siccum autem temperamentum ſpectatur fere ſignis calidi (890.), ſi ſimul adeſt macies; vaſa hic contracta, humida pauca, & fere acriora. Nocent, & juvant ut in calido. Humidum autem facile convenit frigido, ſi tumor accedit, (891.) unde reliqua eadem.

893. Bilioſa temperies cognoſci deſcribitur a pilis copioſis, nigris, criſpis; duritie, macilentia, gracilitate carnis; colore fuſco; venis magnis; pulſu magno, celeri; pertinacia; iracundia. His videtur major ſolidi, quam humidi copia excedere; ſiccis conveniunt (892.), & calidis (890.), calida, ſicca, his nocent; humectantia, refrigerantia, proſunt.

894. Sed ſanguineum temperamentum diſtinguitur pilis rarioribus, flavo-albis, fuſcis; carne molli, copioſa; venis amplis caeruleis, ſanguine diſtentis; colore roſeo; iracundia; flexili mobilitate. Proſunt his evacuantia, & temperantia; nocent calefacientia, & ſtimulantia valida.

895. Phlegmaticum quoque depingitur glabritie cutis majore; pilis albis, tenuibus, tarde creſcentibus; albedine, tumore, mollitie, pinguedine, corporis; venis anguſtis, latentibus; his videntur vaſa ſanguinea anguſta, lateralia vero latiora, conveniunt frigidis [891.]; unde & his humida, atque frigida, maxime obſunt; juvat quidquid calefacit, roborat, ſiccat.

896. Me-

896. Melancholicae denique temperiei indicantia habentur glabrities; pili nigerrimi; macilentia ingens; ficcitas magna; color ubique maxime niger, qui in tali ratione cernitur; cunctatio; constantia; ira memor; magna penetratio intelligentiae. Quare his vasa videntur stricta, robusta, macria; humores densi, tenaces, admodum permisti, nec facile separabiles, aut mutabiles. Nocent his quammaxime calida, sicca, acria; juvantur autem omni humectante, refrigerante, laxante, emolliente, leniter, sine acri, dissolvente.

897. Porro maxima hinc utilitas in perspiciendis morbis, qui ex quolibet temperamento oriundi, unicuique proprii praevideri queunt, unde hinc magna pars causarum πρηγμάτων pendet.

§. DCCCLXXXVIII.

Laeta) Pulmonis dispositionem cognoscimus, pertentato pulsu, & numero inito pulsuum intra certum tempus, tunc jubendo hominem, ut aerem quamplurimum hauriat, & quam diutissime retineat. Si id absque molestia, & dolore, & pulsus mutatione, & quam diutissime praestiterit, certum est pulmones ipsi optimos esse. In reliquis visceribus similia experimenta institui possunt. Volo scire, an cor bonum sit, video, num palpitet, quando caleo, aut vehementer moveor, aut chylus ab alimento in sanguinem venit.

§. DCCCLXXXIX.

Singularis) Nulla datur in orbe sanitas generalis. Sanitas enim pendet a certa solidorum, & fluidorum proportione, quae cuilibet homini propria est. Cajus, & Sempronius optime valent, sed dentur nunc Sempronio sani humores Caji, laborabunt ambo: restitue cuique suos bonos humores, bene habebit uterque. Perinde, uti nunquam duas facies perfecte similes reperias, ita neque unquam cor, & pulmo unius hominis, cordi, & pulmoni alterius perfecte similis est. Id proprium dixerunt ἰδιοσυγκρασιαν veteres, ex quorum scriptis haec desumsi: addidi vero causas a structura solida petitas, & brevem catalogum juvantium, & nocentium.

Sed tamen) Classes istas refutabat HELMONTIUS; neque tamen usu carere adfirmare ausus est.

§. DCCCXC.

Calidi) Iracundia facilis, sed similis pacatio: irasci faciles, tamen ut miteſcere possint. Iidem in eodem calore aeris cum aliis viventes calidiores sunt.

§. DCCCXCI.

Frigidi) Corpus facile a quocunque vitio tumet: vix animi adfectum alium ſentiunt, praeter meticuloſitatem, ut omnia tuta timeant.

Calefacientia) Aromata, & ſcorbutica. Puellae vero, quae ad hanc claſſem pertinent, perdunt ſe ipſas, quando theam copioſius bibunt.

§. DCCCXCII.

Siccum) Humores pauciores, agitati per vaſa contracta, hinc acriores redditi.

Macies) Tunc vaſa contracta ſunt, humores pauciores, hinc acriores, a majori motu. His nocent calefacientia, uti de omnibus calidiſſimis notum eſt, Afris, Hiſpanis, Italiſque: iiſdem exigua aeris mutatio continuo truculentiſſimos morbos infert.

§. DCCCXCIII.

Copioſis) Apud calidiſſimas gentes, Mauros, & Aſiaticos, pili abundant, & in omni puero, quando adolevit, & calidior factus eſt, ſimul pili prodeunt; ipſae demum robuſtiores puellae genis ſunt languinoſis.

Iracundia) Vocantur πικροχολοι, ανω, & κατω, cholerici, & videntur plus bilis facere, quam alios, hinc plus caloris habere.

§. DCCCXCIV.

Perfecte uti ACHILLES Homericus. Continuo his ſanguis rarefit, turgentque vaſa.

§. DCCCXCVI.

Ira memor) . . Manet alta mente repoſtum Judicium Paridis, ſpretaeque injuria formae, & alibi . . . memorem Junonis ob iram.

Conſtantia] Quales ſemel fuerunt, manent perpetuo. Quando ſemel bono auſcultant, fiunt in virtutum exemplaria; ſi malo, veri cacodaemones. Hi nigri ſunt, quos caveri jubebat HORATIUS.

Penetratio] Detectio rerum obſcuriſſimarum obtinetur, quando mens unicum objectum diu contemplatur, & undique conſiderat, neque ab aliis objectis interea diſtrahitur. Hujuſmodi mentes ſunt melancholicorum, qui aptiſſimi ſunt ad promovendos ſcientiarum limites, quod perſpicax vidit ARISTOTELES. Exemplum illuſtre eſt SVVAMMERDAMIUS, qui ex omnibus generibus inſectorum accurate cognitis, & diſſectis, poſtquam ſingulorum generum characteres definiverat, pauciſſimas claſſes conſtituit,

ſtituit, immenſo labore. Idem de apibus, pulice, pediculo, muſcis volitantibus plurima ſcripta reliquit, quae forte aliquando edam (1732.) & undique ex Galliis conquiſivi, talia certe, quae MALPIGHII induſtriam longe ſuperant. Sed idem SVVAMMERDAMIUS adeo atra bile plenus fuit, ut adloquentem vix reſponſione dignaretur, & immoto vultu adſpiceret: & in cathedram productus, SYLVIO Praeſide, haereret adtonitus, & neque verbulum reponeret ad objectiones opponentium, totamque curam reſpondendi Praeſidi relinqueret, quo tamen ipſo forte doctior erat. Denique ante mortem correptus furore melancholico, ſcripta, quae ſecum habebat, combuſſit omnia, fanatica exſtaſi percitus: & tabe periit, ſceleton, & exuvias hominis ſimulans.

Denſi] Atram bilem prae aliis bene deſcripſit HIPPOCRATES, quod illud temperamentum eo tempore in Graecia frequens videret, uti etiam nunc melancholici ibi frequentiſſimi ſunt.

§. DCCCXCVII.

Morbis] Commodum eſt, quod integrae nationes ſub eodem temperamento ordinari poſſint. Itali, Luſitani, Hiſpani ad annum aetatis decimum octavum vividi, & ludibundi ſunt: poſt trigeſimum annum triſtes omnes, moroſi, melancholici, & haemorrhoidarii fiunt. Iidem propriam ſanationem ſibi adplicant, aromata fugiunt, balnea amant, & aquam bibunt abſtemii.

SIGNA MORBORUM.

898. SIgna futuri morbi petuntur 1. ex animadverſa mutatione inſueta functionum qualiumcumque; praecipue quidem ex imminuta perſpiratione Sanctoriana, laſſitudine inſolita, & corpore ad ſenſum graviore. 2. Ex accurata cognitione temperamenti in unoquoque homine, atque ſimul ex ſingulari ſtructura corporis uniuſcujuſque. 3. Ex obſervatione claſſium, quibus continentur cauſae προκαταρκτικὴ (744. ad 780.). 4. Ex ſcientia certa Epidemicorum, dato tempore regnantium.

899. Signa morbi praeteriti habentur ex cognitis effectis, quae relicta ſunt poſt quamlibet laeſionem partis cujuſcumque ſolidae, aut peccatum humorum ſequentia, aut poſt actiones

laeſas: qui enim uſus partium perſpectos in ſanitate confert iis defectibus, qui relicti ſunt, inde concipit morbi indolem.

900. Signa morbi praeſentis ſpectant ejus cauſas, naturam, ſymptomata, ſtatum, eventum.

901. Signa indicantia naturam cauſae morbi petenda ſunt, 1. Ex obſervatione rerum earum, quae corpori applicatae, vel applicandae, morbos conſtituunt, vel facient. Vid. Αἰτιολογίαν Παθολογικῆς; 2. Ex Ἰδιοσυγκρασία Vid. 888. ad 898.) 3. Ex obſervata natura effectuum in ſenſus incurrentium.

902. Morbus ſolidae partis cognoſcitur, 1. ex vi, qualitate, modo applicandi, duratione, cauſae, ſive internae, ſive externae; 2. ex mutatione ſenſibili qualitatum, ſitus, nexuſque, loci affecti; 3. a laeſis functionibus; 4. ab excretis a loco affecto recta, vel oblique, prodeuntibus.

903. Vulnerum, contuſionum, corroſionum, ambuſtionum, praeſentia, ſi patet ſenſibus, eo ipſo noſcitur.

Horum autem conditio, & ſtatus, ſcitur 1. ex conſpectu; 2. ex natura partis laeſae; 3. ex ſymptomatibus.

Eorum eventus praeſagitur, 1. ex neceſſitate functionis laeſae ad vitam, vel ſanitatem; 2. ex indole laeſae partis; 3. ex ipſo modo laeſionis; 4. ex temperie aegri.

904. Praeſentia ſenſibus patens ulcerum, fiſtularum, ſcirrhorum, cancri, carcinomatis, inflammationum, gangraenarum, ſphaceli, facillime facit, ut noſcantur per ſua ſigna pathognomica, quae in ipſa eorum definitione continentur.

Sed & ſtatus horum noſcitur, 1. inſpectu, tactu, odoratu; 2. cognita indole partis laeſae; 3. obſervatione ſymptomatum.

Sed eventus praeſagitur, 1. a natura cognita mali; 2. a natura partis laeſae, ejuſque influxu in vitam, ſanitatemve; 3. a vicinia aliarum partium cognitarum; 4. a difficultate applicandi auxilii; 5. a temperie.

905. Si autem mala haec (903. 934.) intro abſcondita ſenſibus latent, deteguntur tamen ſignis petitis, 1. a natura cauſae; 2. a functione quacumque ſimul laeſa; 3. ab excretis; 4. a loco affecto per anatomen cognito, tam interno, quam externo; 5. a qualitate ſenſibili laeſa.

Status

Status autem, & eventus eorum habentur, ubi primo cognita sunt, ex iisdem ac jam dictum (902. 904.)

906. Locus affectus in morbis, si externus est, vel internus, sed laesus a causa externa, habet plerumque signa ipsis sensibus externis patescentia, unde facile detegitur, sunt enim morbi plurimum hi: vulnus, contusio, inflammatio, oedema, ulcus, gangraena, sphacelus, luxatio, distorsio, fractura, caries, atrophia, scirrhus, cancer, carcinoma.

Etiam comparatio functionis laesae cum origine illius instrumenti, quo actio fiebat sana, sedem mali docet.

907. Locus affectus internus a causa interna difficilius patescens, detegitur tamen 1. a natura cognita causae; 2. a functione laesa; 3. a natura morbi; 4. ab excretis inprimis; 5. ex symptomatibus bene cognitis comparatis cum Scientia Anatomica partium: etenim ex his quinque fontibus praecipue cognoscuntur morbi interni, & latentes, cerebri, narium, faucium, thoracis, pleurae, mediastini, pericardii, pulmonum, cordis, diaphragmatis; hepatis, splenis, ventriculi, pancreatis, mesenterii, intestinorum, renum, ureterum, vesicae, urethrae, uteri, genitalium.

908. Signa morbi Acuti in humoribus nati habentur, 1. ex velocitate, & violentia, incrementi ipsius morbi; 2. ex vehementia symptomatum; 3. ex functionibus laesis; 4. ab excretis; 5. a constitutione epidemica; 6. a tempestate anni; 7. a sexu, aetate, vita, temperie aegri.

909. Si omnia haec signa (908.) valida admodum sunt, denunciant periculum ingens; si leviora, promittunt aliquid adhuc boni.

910. Signa rursum morbi acuti in fluidis, quae definiunt, & praesagiunt, statum, periculum, durationem, eventum, intelliguntur ex observatis effectis pendentibus a vitiatis nostris humoribus (760. ad 766. 781. ad 792.)

911. Signa Acrimoniae in humoribus sunt inprimis dolor sine signis motus aucti, & sine apparente obstructione majore; ut & erosio partium sine tumore simul praesente.

912. Signa Acrimoniae Alcalinae sunt foetor cadaver olens

in

in toto, aut in parte; ſapor ut carnis, ut urinae, putrefactae; eroſio cineritia, plumbea, nigra, quoad colorem, eaque celerrime proſerpendo graſſans; ſitis ingens, vix ſedanda; appetitus proſtratus, atque ab omni cibo abhorrens; faeces alvi ſolutae, ſplendentes, cadaveroſae, fuſcae, nigrae; urina acris, craſſa, fuſca, ſpumeſcens, foetida inſtar putrefactae, vix demittens faeces; ſudor vix ullus, aut ſimilis lotio, modo deſcripto; cutis arida externa, ut & interna narium, oris, linguae, faucium; cruor tenuis, diſſolutus, floridus, vix concreſcens; puſtulae, rubellae, ichoroſae, fuſcae, plumbeae, nigrae, ſubito gangraenoſae; bubones, anthraces, maculae purpureae, inflammationes acutiſſimae, celerrimae; ſphaceli cum bullis elevatis; juvamen ab acidis.

913. Signa Acrimoniae Acidae ſunt foetor acidum ſpirans; ſapor ſimilis; color pallidus faciei, anguli oculorum, labiorum, oris, gingivae, faucium; eroſio lenta, cum pallore; ſitis non magna; appetitus ſaepe ingens; digeſtio celerrima; validus appetitus rerum terreſtrium, & abſorbentium; tormina alvi cum pallore, & frigore; faeces alvi torminales, acidum ſpirantes, virides; urina ſtrangurioſa, craſſa, alba, cum ſedimento craſſo, copioſo; ſudor multus, & acidus; cutis laxior; ſanguis craſſus quandoque pallidior, aliquando nigreſcens; inflammationes, leviores, & lentiores; juvamen ab iis, quae acido oppoſita.

914. Signa Acrimoniae Muriaticae, vel Ammoniacae ſunt ſapor ſalſus; eroſio lenta, pruriens, ruborem inducens; ſitis aſſidua, ingens, vix ſedanda; ſiccitas; rigiditas; urina ſalſa, tarde putreſcens, cum ſedimento ſpiſſo, & cum pellicula tenui pinguiuſcula innatante; juvamen ab Aquoſis.

915. Signa Acrimoniae oleoſae putrefactae ſunt foetor empyreumaticus; ſapor amarus, rancidus, acer, pinguis, ut ab oleo ambuſto, vel putrefacto, fauces exurens, nidoroſus; eroſio fervida, nigra; nauſea, appetitus omnino, & cum horrore deletus; ſitis ſumma; faeces alvi pingues, foetidae, dum reddun-
tur fervidae; urinae flammeae, foetidae, ſpumoſae, paucae, calidae; cutis arida; oris ſiccitas, ſordes, graveolentia; cruor
am-

ambuſtus; inflammationes acres, celeres, pertinaces; ſuppurationes ſimiles; gangraenae foetidiſſimae; juvamen a frigidis, acidis, aquoſis, ſaponaceis.

916. Signa Fluiditatis nimiae ſunt perſpiratio Sanctoriana, ſudor, urina, ſaliva, foex alvi liquida, nimium aucta; corporis totius marcor, contractio, debilitas, ſitis, mobilitas; juvamen ab Inſpiſſantibus.

917. Signa Tenacitatis auctae nimis ſunt tumor, dolor, anxietas, circulatio, ſecretio, excretio, impeditae; lentor humorum circulantium, ſecretorum, excretorum; ſi cum hiſce ſignis frigus ſimul manifeſtum, tum deſignat pituitoſum; verum ſi calor ingens ſimul adeſt, tum ſpiſſum inflammatorium ſignificatur.

**917.* Inde etiam ſigna praedominantis aquae, ſalis, olei, terrae, habentur nota.

918. Si vero una cum praedictis ſignis apparent ſimul ſignum Vitae vel Circulationis validae, tum deſignatur citiſſima, ſummaque deſtructio; contraria autem oppoſitum demonſtrant.

919. Quin etiam ex omnibus his bene perpenſis intelliguntur ſigna Malignitatis in Acutis: quum enim haec ſignificet celerrimam morbi mutationem in mortem, poterunt haec colligi, 1. ex cauſis validis, velocibus, corpori applicatis, ut ſunt peſtis, venena, ignis, putredo; 2. ex cognita per obſervationes violenta natura praedominantis Epidemici; 3. ex cognita temperie naturali, atque morboſa, aegri; 4. ex reſiſtentia pertinaci contra omnia genera remediorum, licet valida vi mutante praeditorum; 5. ex ſymptomatibus malis, quae vitales actiones praecipue admodum laeſas eſſe teſtantur; qualia ſunt ex primariis ſitis inextinguibilis; ſiccitas, ſordities, albedo, flavedo, fuſcus color, nigredo, maxime cum cruſtis, in ore, naribus, lingua, faucibus, palato; appetitus integre deletus; nauſea perpetua, ingens, abominabilis; vomitus aſſiduus; ſingultus; dolor, & anxietas valida circa ſtomachum; rejectio ſincera per vomitum ſeri, bilis, putridi humoris; Alvi dejectio ſincera, liquida, foetida, non levans, valde debilitans, fibras,

carun-

carunculas, membranas secum ferens; Urina valde tenuis, rubra, spumosa, parca, saepe reddita; Sudor frigidus, viscosus, guttatus, circa caput, & collum, non levans, foetens; Pulsus celer, debilis, durus, inaequalis, intermittens; Respiratio citata, anhelosa, impedita, tussiculosa, dolens, sublimis; mentis alienatio, delirium, furor, insensilitas; Somnus nullus, turbatus, non levans, laborem faciens, aut perpetuus; Sanguinis excreatio; ejus Mictus, aut per Alvum exitus; stillae sanguineae, paucae, atrae, ex Naribus; tremores insoliti linguae, labiorum, manuum; convulsiones validae; anxietas; membrorum, capitisve, assidua, jactatio; decubitus supinus; propendentia pedum a lecto quasi neglectim, ut & non percepta aegro nuditas horum; oculi sponte lachrimosi, tristes, vagi, fixi, sicci, pulverulenti; insciis exeuntia excrementa; collectiones floccorum, atque palpationes sollicitae, laboriosae; maculae purpureae; crises nec integrae, nec levantes; mutationes in insolita quaeque.

920. Morbi Acuti superabiles natura, vel arte, judicantur ex absentia horum signorum (919.) & contra.

921. Cruditas, coctio, crisis, eventus in salutem, alium morbum, vel in mortem, sunt objecta, & signa, Prognosios in morbis.

922. Materia morbi praedita ea mole, figura, cohaesione, mobilitate, inertia, ut faciat, vel augeat, morbum, appellatur Cruda.

923. Ille autem status morbi, in quo haec ita se habet, dicitur Cruditas morbi; quod obtinet aeque in morbis, ubi tota massa humorum infecta est, quam in iis, ubi una modo pars tali materie obsessa habetur.

924. Quod idem de solidis, quatenus vitio humorum aegrotant, verum est.

925. Cruditas illa (922. 923. 924.) cognoscitur, 1. ex vigore morbi durante, vel increscente; 2. ex augmento assiduo symptomatum; 3. ab exercitio functionum adhuc valde laeso; 4. omnium optime ex recessu humorum circulantium, secretorum, excretorum, & excrementorum, a statu sano, quoad copiam,

piam, vel qualitates; unde in ſudore, lachrymis, muco, ſaliva, ſputo, redditis per vomitum, bile, faece alvi, urina, ichore, pure, ſanguine, menſtruis, lochiis, lacte, abſceſſu, aphthis &c. indicatur.

926. Si autem materia morbi prius cruda (922.), per actiones vitae, aut propriam indolem, vel per medicamenta apta ſic mutata eſt quoad molem, figuram, cohaeſionem, mobilitatem, inertiam; ut minus recedat a ſtatu ſalubri, minus laedat, adeoque impetum morbi imminuat, Cocta jam appellatur.

927. Status autem morbi ille, in quo haec [926.] ita fiunt, appellatur Coctio, Maturatio, vel Πεπασμός.

928. Cognoſcitur ille ſtatus morbi [927.], & materiae [926.], 1. ex quiete morbi, ejuſdemque decremento, viribus vitae interim conſtantibus, vel & increſcentibus, 2. a ſedatione, imminutioneque, ſymptomatum, concomitante vitae robore; 3. a reſtitutione functionum in integrum; 4. ex ſimilitudine humorum circulantium, ſecretorum, excretorum, excrementorumque, cum naturalibus confer (919.)

929. Cauſa mutans Cruda (922.) in Cocta [926.] eſt actio Vitae ſuperſtes, immutatio ſpontanea materiae morboſae, virtus medicamentorum auxilians.

930. Materia morbi eouſque cocta per cauſas ſuas, ut evaſerit ſalubri ſimillima, appellabitur Reſoluta; haec actio dicetur Reſolutio, quae erit ſanatio perfectiſſima, abſque ulla evacuatione contingens; ſupponens materiem benignam, optimam naturam, bona medicamenta.

931. In morbis Acutis, qui in humoribus conſiſtunt, diſponitur ut plurimum certo tempore materies morbi ita, ut fiat ſubita mutatio Morbi in Sanitatem, vel in Mortem, quae permutatio Criſis appellatur; atque ipſa materies ita diſpoſita Critica dicitur.

932. Cauſa talis motus eſt vis Vitae ſuperſtes irritata a materie morbi variis conditionibus praedita, ut evacuetur, ut tranſmigret, vel ut occidat.

933. Si ad evacuationem, vel mutationem loci, apta eſt materia, nondum tamen ſimilis ſalubri, parit mutationem in motu

humorum diverſam ab ea conditione, qua in corporibus ſanis fieri ſolet, vocatur Perturbatio Critica.

934. Illae autem Permutationes, quae a vi Vitae incipiente movere, circumducere, miſcere, ſeparare, materiem criticam, oriuntur, ſi fiunt ſenſibiles, appellantur Symptomata Critica, ſuntque ſigna Criſios jam natae, aut mox futurae. Horum diſtinctio difficilis, ignoratio damni, & periculi, pleniſſima.

935. Saepius enim confunduntur cum ſymptomatibus a cauſa morbi, morbo, vel cruda materie morbi ortis; unde plerumque ſequitur infauſtiſſima medendi Methodus.

936. Signa vero, quibus internoſcuntur ſymptomata Critica a Morboſis, ſunt primaria haec: 1. Symptomata illa oriuntur a vi Vitae ſuperante vim Morbi, haec autem a vi Morbi praevalente ipſi facultati Vitali. 2. Illa fiunt praegreſſa Coctione ſuis ſignis manifeſta, & bona reperta, haec in Cruditate comperta. 3. Illa fiunt circa tempus proprium criſi, haec omni morbi tempore, maxime in augmento. 4. Illa brevi levant, haec cito nocent.

937. Primaria illa ſymptomata Critica, & ſigna, ſunt haec, quae criſin evacuantem praecedunt: poſt coctionem, tempore critico, ſubito, ſine nova manifeſta morbi cauſa oriens ſtupor, ſomnolentia, ſopor, vigiliae, delirium, anxietas, diſpnoea, nox moleſta, rigor, dolor, rubor, titillatio, punctura, graviras, denſitas in parte; tenebrae, ſplendor, lux, lachrymae ſpontaneae, in oculis; nauſea, aeſtus, ſitis, retractio hypochondriorum, tremula agitatio labii inferioris.

938. Evacuationis Criticae praeſentis ſigna habentur, & producta ſunt: ſi poſt animadverſa prius [936. 937.], deinde conſpicitur vomitus, ſalivatio, muci excretio, excreatio ſputorum, alvi fluor, urina, haemorrhagia ex naribus, utero, haemorrhoidibus, ſudor, abſceſſus, puſtulae, tumores, bubo, parotis, aphthae, humorum ex loco in locum translatio.

939. Cognoſcuntur haec (938.) critica ſalubria, nec per artis ſollicitudinem turbanda eſſe, ſi praegreſſa fuerint [936. 937.] jam dicta: coctio praegreſſa; morbi ſtatus; vis vitae bona; excrementa ſimilia naturalibus; convenientia morbo, parti

parti affectae, vitae, victui, aetati, sexui, temperiei; tempus, locus, levamen post haec tam quoad morbum, quam quoad symptomata; color, calor, robur; pulsus, respiratio, actiones omnes, statim restituta, vel incipientia multum restitui; tum constantia criticae evacuationis usque ad finem morbi: si enim omnia haec, vel pleraque, signa adsunt, tum perfecta erit separatio morbosi a sano; diciturque Crisis perfecta evacuans, vel separans.

940. Si autem illa signa [939.] absint, aut horum contraria eveniant, tum apparet haec esse symptomata Morbi, non autem Vitae triumphantis; adeoque tunc mala sunt, atque curanda ut morbi ipsi, si vero omnia haec non adsint, sed tantum quaedam, eaque nec perfecta, tum cognoscitur materiem male criticam vagam huc, illuc, ferendam, parituram varia phaenomena, quae Crisis μεταστατικὴ appellatur.

941. Unde axiomata in diagnosticis, & in prognosticis, haec recepta sunt, & alia similia:

Evacuatio Critica post Coctionem semper bona.

Eadem die Critico bona.

Est autem varia quoad tempus, & quoad materiem, pro ratione aetatis, temperiei, sexus, regionis, tempestatis anni, morbi, epidemicae constitutionis.

Erit illa ante Coctionem mala.

Coctio autem ipsa semper bona.

Quo Coctio citior, eo melior; non autem Crisis.

942. Praenotio designans eventum morbi fundatur praecipue in cognitis, & comparatis inter se, causis, a quibus pendet vita adhuc praesens, & superstes, in aegro, atque unde oritur morbus etiam in illo praesens; etenim ex hisce sic explorate perspectis nascitur praesagium de exitu morbi in vitam, sanitatem, alium morbum, mortem; quin etiam ex iisdem intelliguntur tempora, & permutationes, quae hic accidunt.

943. Virtus causae, qua Vita adhuc durat, cognoscitur ex functione qualibet superstite, primario Vitali, animali dein, atque etiam Naturali: quae quidem solent enunciari binis his axiomatibus: quo functiones plures magis similes sunt iisdem

functionibus in ſanitate fieri conſuetis, eo vis Vitae major, & melior, eoque plus ſpei ad ſanitatem perfectam recuperandam. Quo autem ſalubrior eſt in aegro functio illa, a qua plurimae aliae pendent, ut a ſua cauſa, eo pariter res aegri magis in vado. Et contra concluditur ex contrariis.

944. Functio autem ſcitur ſimilis eſſe illi, quae in ſanitate aderat, ſi effectus ab illa bona functione inſeparabiles, ſenſibiles, & in phyſiologicis enarrati, deprehenduntur eſſe tales, ut ibi explicati ſunt: inprimis vero inde diſcimus bonitatem ejus, ſi cauſa, materia, effectus, morbi per ipſas functiones ſuperſtites convertuntur in ſanitatem, adeoque praecipue ex bona coctione materiae morboſae, & ex bona excretione.

945. Coctio quidem optima cenſetur illa, qua cruditas citiſſime, & perfectiſſime, fit ſimilis humori naturali. Unde axioma: quo Coctio melior, eo plus ſpei pro Vita, & Sanitate habetur.

946. Atque ſcitur, humores redire in conditionem ſalubrem, atque etiam partes ſolidas reſtitui, ſi actiones quaecunque, tempore Cruditatis laeſae, reſtituuntur in integras; ſique excreta omnia induunt ſimilitudinem cum ſalubribus. Unde axiomata: quo actiones magis mutantur in ſanas, eo melior Coctio: rurſumque, quo excrementa omnia ſimiliora naturalibus, eo Coctio perfectior, & contra.

947. Tandem etiam cognoſcitur robur cauſae vitalis ex aetate, ſexu, temperie, vita, natione, familia ipſius aegri.

948. Atque ex his omnibus (942. ad 948.) Medicus colligit vitale robur in Aegro, cauſaeque illius magnitudinem.

949. Cognoſcitur autem vis, & magnitudo cauſae morbum parientis, 1. ex notis cauſis ejus magnis, malignis, pertinacibus; 2. ex genio noto morbi per cognitam conſtitutionem, epidemicam; 3. ex copia, magnitudine, vehementia ſymptomatum; 4. ex cruditate; 5. ex mutatione magna qualitatum ſenſibilium, quoad figuram, molem, colorem, conſiſtentiam; 6. ab excretis valde recedentibus a ſanis.

950. Cauſis his [948. 949.] examuſſim cognitis, atque accurate comparatis inter ſe, fit praedictio per haec axiomata:

Si

Si cauſa vitae in Aegro longe efficacior, quam cauſa morbi, tum Aeger, brevi, integre ſanabitur.

Si cauſae vitae, & morbi aequales efficacia, praeſagitur diſcrimen, duratio, alius morbus.

Si cauſa morbi longe efficacior cauſa vitae, ſequetur mors, vel totius, vel partis.

951. Magnitudo periculi in morbis ſpectatur etiam exceſſu magno, quo cauſa morbi ſuperat cauſam vitae.

952. Duratio illius menſuratur ex tarditate, qua morbus tendit in ἀκμήν, ex debilitate vitae; ex pertinacia, & tenacitate materiae.

953. Alius morbus futurus ſcitur exinde, quod vis morbi, & ſymptomata ejus, remittunt abſque coctione, atque abſque bona, ſufficiente critica evacuatione, idque in morbo cum materia.

954. Morbus autem ille ſuccedens ſaepe eſt pejor priore, & diuturnior, pro diverſitate partis laeſae, quam novus ille morbus occupat, aut pro diverſitate mutatae jam materiae morboſae vel ſola mora temporis.

955. Sed & poteſt cognoſci locus, quem materies male cocta morbi occupabit, ex pruritu, titillatione, rubore, dolore; calore, tumore, ſtupore, pulſatione, agitatione, moleſtia perpetua, partis alicujus in aegro, tum ex genio, & idea, vel ex epidemica conditione, morbi.

956. Quin etiam ſi cernitur, quod ars, vel caſus in parte quadam corporis produxit ea, quae modo dicta [955.], tum etiam praevidetur materiem morbi in eam partem colligendam eſſe.

957. Ex omnibus his [921. ad 957.] conſtat nobis, quod cognitio Coctionis, & Criſios, maxime ſit habenda, ut fiat debitum praeſagium in morbis; ſed & patet hanc fere tantum acquiri cognita functione Vitali, ut ejus praecipua cauſa; haec autem maxime aeſtimatur Pulſu, & Reſpiratione; hinc ergo de his primo erit hic agendum: quum vero & Urina ſit recrementum ex tota maſſa ſanguinis, omnibuſque partibus, vi vitae egeſtum, & haec poſtulat conſiderationem accuratam.

§. DCCCLXXXXVIII.

§. DCCCLXXXXVIII.

Sanctoriana) Quando corpus ad ſtateram ponderoſius fit.

Laſſitudine) HIPPOCRATES in ep. ad Perdiccam R. & DIOCLES ad Antigonum, ajunt „ ut ſcias, an morbus tibi immineat, debes animum advertere, an aliquid inſoliti tibi acciderit; an male dormieris, meliori quieti adſuetus; an laſſitudinem ſenſeris abſque cauſa; an ſudaveris per ſomnum praeter conſuetudinem; haec enim omnia morbum praeſagiunt. Pulcherrime haec SANCTORIUS, qui demonſtravit, tunc morbum inſtare, quando corpus ad ſenſum gravius fit, & ad motum inertius eſt; ſignum inpeditae nempe perſpirationis, nam perſpiratio ponit humectationem in vaſis minimis, aſt, ubi iſta exſiccantur, pondus ad ſenſum augetur. Quando brachium minus mobile eſt, morbus ibi erit, aut jam adeſt morbi cauſa. Quando alvus praeter rationem uberius fluit, inteſtina laborabunt. Haec omnia abſque ſtaterae uſu aeque praeclare HIPPOCRATES obſervavit, ac SANCTORIUS, qui ſtateram invenit. Pene omnes morbi hoc pondus pro nuncio praemittunt, ſola apoplexia excepta, & plerumque praeveniri poſſent, ſi & aeger, & medicus ad hoc ſignum adverteret.

Temperiei] Si noverim hominem plethoricum eſſe, facile concludo, eum hyeme melius, pejus aeſtate valere.

Procatarcticae) Quando cauſam proegumenen noſti, & noſti procatarcticam, totam certe cauſam, nempe ipſum morbum cognitum habes.

Epidemia] Primus poſt HIPPOCRATEM SYDENHAMIUS docuit „ bis in anno dominari in omnia temperamenta aliquam diſpoſitionem morbificam, & propriam ſibi curationem etiam in aliis morbis poſcere: ut v. g. omnes morbi dyſenteriae curationem requirant, quando diſpoſitio dyſenterica dominatur. Quando quartanaria diſpoſitio regnat, plethorici nihil patiuntur, ſed vae melancholicis! Haec obſervatio utiliſſima eſt: indeque explicatur, quare felix etiam & ſapiens medicus, ſi ſedem mutaverit, in nova patria minus feliciter ab initio praxin exerceat.

§. DCCCXCIX.

Praeteriti) Hoc vaticinium medicum admirationem hominum ſibi acquirit, ut, qui praeſagiendo polluerit, ſupra humanam ſortem ſapiens videatur. Medicus ab aegro audit, ſe omni nocte ſudaſſe, ſed reponit, heſterna nocte non ſudaſti, id in matula video, quia nempe urinae copiam ibi videt: inde magna apud vulgus admiratio. Nempe, quando effectum vides, cujus cauſam noſti, facile concludis, ſiquidem effectus praeſens adſit, cauſam praegreſſam eſſe. Alius aeger ait, ſe

ex aſthmate laborare. Si ſingulatim interrogatus, neque a frigore in eum morbem incidit, neque a calore, neque congenitum habet, neque in utrumque latus facile decumbit, jam certus ſum, eum habuiſſe pulmonem inflammatum, atque tuto id edicere poſſum.

§. DCCCCI.

Idioſyncraſia) Facile morbum dignoſces, ſi & temperiem aegri noveris, & cauſam externam, quae adplicata morbum fecit.

§. DCCCCII.

Situs, nexus) In dislocatione, & luxatione morbus cognoſcitur, ſi aliquid loco motum fuerit.

Laeſis functionibus] Quando hydropicus aeſtum ſuſtinuit, bene eſt: ſi non potuerit tolerare, jam adeſt putredo.

Oblique) Quando mucum rubellum video, ſcio vaſa laxata eſſe.

§. DCCCCIII.

Loco] Nam contuſio, quae in cute nullius momenti eſſet, eadem in glandula conglomerata ſcirrhum peſſimum producit.

Temperiei] Quae ſaepe lethale vulnus facit ex leviſſimo. In Phthiſicis pauciſſimus ſanguis per vaſa circumit: adeoque, ſi vel pauculae unciae per vulnus ſubtractae fuerint, moriuntur ex malo, quod ſanus homo ne quidem ſenſiſſet. Cancer in femina plethorica facile curatur [1732], difficillime in melancholica.

§. DCCCCIV.

Ulcera &c.) Haec ex ſua definitione cognita facile in praeſenti aegro adgnoſcuntur. Ita ſcirrhus eſt tumor non dolens, ſcaber, durus, in loco glanduloſo: habes omnia phaenomena ſcirrhi in definitione conprehenſa. Cancer, eſt ejuſdem ſcirrhi exulceratio, gangraena & in ichorem converſio. Videns denuo, ſi tenueris definitionem, facile in praeſente aegro adgnoſci.

Natura mali) Quando inflammationem video, facile concludo, eam vel in reſolutionem, vel in ſuppurationem, vel in gangraenam, vel in ſcirrhum tranſituram.

Partes laeſae) Num in vulnere cerebrum, num cerebellum laeſum ſit, facile definitur, prouti vel vitalis vel animalis functio laeſa fuerit.

Vicinia) Suppuratio ex ſe ipſa parum noxia, ſi per inguen fiat, &

arteriae

arteriae illiacae tunicam celluloſam eroſerit, poterit lethalem haemorrhagiam producere. Eadem ratione cancer ſaepe per haemorrhagiam enecat, quando acerrimus ichor vaſa eroſit.

Auxilii) Ita ulcus pulmonum non occideret, ſi perinde balſama adplicari poſſent, ut in brachii ulcere.

§. DCCCCV.

Functione) Quando icterus a contuſione adparet, hepar laeſum eſt.

Excretis) Quando ſanguis vomitu egeritur, & certum eſt, contuſionem aliquam praeceſſiſſe, hoc vitium vix potuit ventriculo, aut inteſtino contigiſſe; ſupereſt, ut in hepate, liene, vel pancreate ſedem habeat.

Loco] Optima anatomica demonſtratio eſt, quam LANCISIUS in praefatione ad EUSTACHII tabulas commendavit. Nempe corpus in partes & regiones diſtribuitur: (1732. Veteres ita egiſſe, & definiviſſe regionem hypochondriacam dextram, ſiniſtram &c. & ad ſingulam ſedem definiviſſe, quaenam ſubſint viſcera.) Deinde notae relinquuntur, ut aperto corpore accurate ſciri poſſit, quae partes ſub quavis externi corporis ſede ſibi ſucceſſive ſubcumbant. Ita fere tabulas ſuas diſpoſuit EUSTACHIUS, quas contra VESALIUM perficit, ut prior tabula exterius ſtratum traderet, huic ſuccedat alia, in qua partes pinguntur, quae ſub partibus prioris tabulae ſequuntur, atque adeo ex conparatione tabularum omnes ſitus partium accurate cognoſcantur. Non ignoro, aliquando ſitum varietate ludere, verum id non inpedit, quin ſumma ſit utilitas hujus ſtudii.

Cognito] Ita ſimilis fere ſtructura eſt mammae, & Pancreatis: in utraque glandula ſcirrhus contuſionem ſequitur. Ergo cogitandum, in pancreate, ſicuti in mamma fit, ſcirrhum irritatum abiturum in cancrum, qui late partes erodat.

Qualitate] Homo ex alto cadit, & mox per totam cutem flaveſcit, atque ſanguinem concreſcibilem, quaſi parenchymaticum per hepar egerit: facile ex his notis concluditur, hepar contuſum eſſe, hinc exfractis vaſis ſanguinem in ventriculum & inteſtina effundi.

§. DCCCCVI.

Conparatio) Haec regula divina eſt, ſed valde neglecta. Aeger paralyticus eſt, non poteſt manum extendere, quaero an vitium in muſculis inveniam. Non invenio, inquiro ulterius, ait aeger ſe prius laboraviſſe epilepſia, aut vertigine. Ita diſco vitium in cerebro eſſe.

§. DCCCCVII.

§. DCCCCVII.

Functione laesa) Debet ex pathologicis teneri, quaenam laesae functiones a qualibet parte aegra sequantur. Ita cerebrum laesum vertiginem facit, tinnitum aurium, scotomiam, sensuum abolitionem, apoplexiam: si aliquod horum malorum adfuerit, vitium in cerebro esse indicatur. Ergo in prima visitatione aegri, non quidem aliam sententiam proferes, quam versatilem aliquam, & medicamenta innocua: scribe vero in chartam symptomata, eam domi Tecum animo pervolve, & quaere ex Te ipso, quis morbus est? quaenam pars adfecta? in quonam statu morbus est? quid inde potest timeri? in quamnam partem potest morbus decumbere? Et vix unquam morbum non intelliget, qui prius recte perspexerit omnia: neque intelliget morbi naturam, si neglexerit. Coram aegro vero nullam trepidationem oportet apparere; & ibi aliquid firmiter, quasi ex mathematica demonstratione adfirmari debet: quod altera die fieri poterit morbo jam cognito. Fiducia enim aegri confidentiam medici sequitur, neque obsequetur facile medico, quem incertum esse videt.

§. DCCCCVIII.

Excretis] Quo magis a naturali indole recedunt, eo majus in morbo periculum est.

Tempestate anni] Periculum summum faciunt subitae mutationes a calore in frigus. Ver etiam & aestas media & autumni initium morbos acutiores faciunt.

Aetate] Infantes & pueri morbis acutis parum obnoxii sunt, maxime vero adolescentes & homines mediae aetatis.

Vita) Quo magis ea agilis, & laboriosa, eo magis etiam acutis morbis obnoxia est; chronicis vero, quae sedentaria: quo magis etiam delectantur cibis putrescentibus, eo magis morbis acutis subjiciuntur.

Aegri) Plethorici morbis acutis, melancholici vero minime iisdem obnoxii sunt.

§. DCCCCXI.

Dolor] Non ideo continuo ab acrimonia sanguinis oritur, ut putant vulgo, sed ex impulsu sanguinis in vas angustum a valente vi urgentis febris: & si decies dolor adfuerit, vix semel est ab acrimonia. Qui vero ab acri producitur, is fere absque febre aut sanguinis motu aucto est, ut in scorbuto. Male ergo PARACELSUS, qui hominem

ajebat exponere macrocoſmon, & tot mutationes in corpore pati, quot in aere contingant, quatuor v. g. ventos cardinales in homine eſſe, perinde uti in mundo ſunt . . . .

§. DCCCCXII.

Alcalinae) Quae ipſa acerrima peſtis eſt. Quo magis humores noſtri vergunt in oleum volatile rancidum, & ſalem alcalinum, eo ardentiores febres fieri neceſſe eſt.

Faetor] Hunc in cibis accuſant, ſed in ſaliva eſt, quae in acrimoniam alcaleſcentem degenerat; porro ſaliva, ſudor, faex alvi, urina, cadaver faetentia teſtantur de acrimonia alcalina. Cum tali faece alvi ſemper tuto acida dari poſſunt.

Proſtratus) Ut ad ipſos cibos ſed maxime ad carnes horreant aegri. Acida cacochymia etiam nonnunquam appetitum proſternit, ciborum vero horrorem nunquam inducit.

Urina) Haec urina jam putrida eſt & lixivioſa, & peſtiferam, cito deſtruentem, diatheſin denotat.

Sudor) Maculas induſio inprimens, vix delebiles.

Floridus) Hujuſmodi ſanguis in pleuritide, & peſtis peſſima ſpecie emittitur. Experimentum citat BAGLIVIUS, cauſas vero addit mirificas: fit ab alcali, ſales enim alcalini ſanguinem ſolvunt in ichorem. Saepe in maligniſſima peſte, & variolis confluentibus peſſimi moris nullum ſignum malignitatis in morbo adpareret, niſi notitia epidemicae conſtitutionis medicum de periculo moneret. Adparet adeo, humores in morbis non adeo fieri acerrimos, ut vulgo creditur, nam ſanguis pleuriticus oculo inſtillatus neque laedit, neque ſenſum ullum inprimit.

Gangraenoſae) Quales in calloſa cute in variolis confluentibus erumpunt, tales procul dubio etiam in jecore & pulmonibus prodeunt, facile hinc lethales.

Acidis) Quae Putredinem vincunt, & alcaleſcentiae reſiſtunt. HIPPOCRATES mel cum aceto, & aqua in omnibus acutis propinabat. Hinc patet medicos ad Maſſilienſem peſtem vocatos, morbum omni modo exacerbaſſe, dum ſpiritum cornu cervi, & tincturas bezoardicas & ſales volatiles oleoſos exhibuerunt, flammaeque addiderunt oleum, quibus utique pueriles convulſiones domantur. SYDENHAMUS autem, ſatis alioquin alienus a medicamentis chemicis, fatetur, variolarum aliquando genus regnaſſe, in quo ſublividae bullae orirentur, aquam continentes faetidulam, qua effluxa caro ſubjecta aterrima adparebat: in his vero variolis ne unicum aegrum ſe ſanare potuiſſe, donec vitrioli ſpiritum, cum tenui cereviſia aegris exhibuerit. Enormi errore putatum eſt poſt HELMONTIUM, acidum homini ſemper inimicum eſſe:

neque

neque HELMONTIUS ita intellexit, uti discipuli, nam alibi dicit „ spiritus sulfuris per campanam febrem exstinguit, uti aqua ignem, & commendat eumdem in febribus contra sitim, metumque putredinis. Certum est, alcalinam intemperiem plus nocere intra unam horam, quam acida intra integrum revolutum annum. Pestem vero ipsam ad naturam alcalini morbi accedere, demonstratur ex cadaverum faetore, & atritate, cum duodecima a morte hora aethiopum simillima videantur. Hi morbi fere robustissima corpora & exercitata enecant, parcunt, iidem pueris & corporibus mollioribus. Melancholicos autem, & hydropicos tempestas pestilens etiam recreat.

§. DCCCCXIII

Acidum, quod adeo incusant SYLVIUS, & TACHENIUS, & adsectae eorum, erosiones aliquando facit, sed alcalina multo frequentius: non nego acidum nocere posse, quando adeo diu & consertim usurpatum est, ut integris viribus ad sanguinem venire possit.

Terrestrium) Ita ut pueri ipsos carbones devorent, ut acidum subigant.

Torminales) Nunquam faeces alvi acidum spirant, quamdiu bilis abundat.

Alba) Ita alba, ut in terram delapsa ad lactis modum coaguletur.

Sudor) Acida sudorem movent, & princeps acetum magnum sudorificum est.

Leviores] Olim HIPPOCRATES, non esse pleuritidi obnoxios, qui acidum e ructent.

Oppositа] A sapone veneto, graeco, absorbentibus.

Sitis) Haec inprimis oritur ex materie mutatae, cum animalium carnibus putrescente, ubi & rancidum oleum, & semiputridus conjunctis viribus ciborum appetitum destruunt. Ab eorum hominum sanguine aqua non secus ac a candente ferro repellitur. Juvant acida, leniter saponacea, blanda. Hujusmodi morbos nautae patiuntur, qui in medio salo natantes, nullos, nisi salsos cibos ingerunt, & aquam verminosam bibunt.

Urina] Viridis, pinguiuscula, cum pellicula, quae non phthisin denotat, sed acrimoniam, unde phthisis nasci possit.

§. DCCCCXV.

Oleoſae) Quae alcalina degeneratione, & frequentior eſt, & deterior.

Rancidus) Hinc fit, ut optimas carnes pro putridis habeant, qui ex acutis morbis laborant,

Amburens] Lardum nimia capia adſumtum, ſexta fere hora exſurgit halitu, fauceſque fere exurit, & liquidum rejectum in igne flammam capit.

Urinae) Color omnis ab oleo eſt, hinc color intenſus ejus acredinem demonſtrat.

Horrore] Praeſentiſſimum remedium famis eſt vitellus ovi putridus. Inde nauſea, & vomitus horrendus, & famis febriſque deſtructio. Plerumque bilem accuſant, ſed ſaepe innoxiam, niſi cum cibis & ipſa putruerit.

Pertinaces] Obeſi ex morbis acutis fere pereunt. Sal enim acrimonia ſua, & oleum canales obſtruendo omnia inflammant, & deſtruunt. Non alio medicamento pejorem in cute inflammationem facias, quam inpoſito lardo rancido, aut oleo cornu cervi per deſtillationem rancido obuncto.

Juvamen) Huc oxymel, HIPPOCRATIS medicamentum.

§. DCCCCXVI.

Fluiditatis] Haec veriſſima conſumtio eſt, Anglis familiaris, quibus ex victu & aere, & natura humores fluidi, ſoluti, mobiles, corpora [illegible] quod nunquam fit, niſi motu, & corporis exercitio. Sine eo neque lactea cura proderit, neque incraſſans diaeta. Fluida vero diſſolventia hinc adhibere, errorum peſſimus eſt. [Quandiu vita magna eſt fluiditas macilentiam facit: ſi cum debilitate cordis conjungitur eadem, hydropem.)

§. DCCCCXVII.

Tenacitatis) Quae aequaliter a quiete & a motu, a calore perinde, ac a frigore oritur: curationes vero pro cauſarum diverſitate diſtinctiſſime adhiberi debent. Si caula in ſanguine phlogiſtico fuerit, qui nimio motu hepar & pulmonem deſtruit, tunc venae ſectio & diluentia proſunt. Sed eadem curatio translata ad viſciditatem pituitoſam, morbum cum magno aegri periculo augebit.

DCCCCXVIII.

§. DCCCCXVIII.

Citiſſime] In febre ardente, ubi magna ſpiſſitudo ſanguinis, & ſimul enormis motus conjunguntur. Tunc inpacta in cerebrum vel pulmonem materia vaſa minima citiſſime deſtruit. Hic attenuandi humores per liquida ſaponacea, fructus horaeos, addito melle, aceto, & prunellae ſale.

§. DCCCCXIX.

Malignitatis] Malignitatem voco unice mortis periculum. Mors vero eſt cordis quies. Ergo adgnoſcetur malignitas in morbis ex omnibus ſignis, quibus periculum mortis demonſtratur. Hanc vocem expunctam voluit SYDENHAMUS, non ex inani ſcrupulo, ſed quia videbat vulgus medicorum, ad auditam vocem malignitatis, continuo venenum ſupponere, atque contra imaginarium malum ſudoriferis & alexipharmacis, funeſto plerumque effectu pugnare.

Venena) Arſenicalis ſuffocatio peſſima eſt.

Ignis) Fulmen unico ictu oculi necat.

Epidemici] In definito genere animalium, nam alias ſuila peſtis graſſatur, alias ovilla, aut humana denique, neque fere unquam omnia genera animalium eodem tempore laborant. Haec obſervatio neceſſaria eſt, quia in maligniſſima peſte ſaepe nullum malignitatis ſignum adeſt, ſed aegri ſubito concidunt: & omnes humores ſubito coagulari videntur. Hinc periculum, non ex ſolis ſignis praeſentibus, ſed ex collata conſideratione dominantis morbi aeſtimari debet.

Temperiei) Ευμεταβλητω corpori facile mutabili. Peſtes non alia corpora citius deſtruit, quam plethorica, rareſcibilia, juvat eadem melancholicos.

Remediorum] Quando medicamenta effectum ſuum non edunt, quando purgantia non purgant, neque clyſteres alvum ſubducunt, ſignum eſt malignitatis, & virium vitae maxime proſtratarum, pene funeſtum.

Symptomatibus malis] Qui medici juniores eſtis, audietis ſaepe ſenes practicos, vobiſcum vocatos, pronunciare, hic adeſt malignitas. Nolite valde admirari hanc ſapientiam, nihilo plus norunt de natura morbi, quam vos ipſi; ſed experti ſequentes funeſtos effectus ſimilis morbi, audent pronunciare. A poſteriori norunt, quid ſit malignitas, a priori quid ſit, vobiſcum ignorant.

Sitis] Ut ad crepaturam corpus repleatur aquoſis, neque ideo ſitis placetur. Talem excitat aegyptius ille ſerpens Dipſas, ubi ſumma ſpes ſanationis eſt a potus abſtinentia.

Cruſtis) Hae ex ſe ipſis non occidunt, ſed tamquam ſignum, indicant

cant enim humores in vasis minimis stagnare. Sed non in ore solo stagnabunt, verum & in intestinis, quibus fere eadem cum faucibus fabrica est, & in hepate, & in pulmone & in cerebro, unde mortem sequi necesse est.

Vomitum) HIPPOCRATES non aliud symptoma magis extimuit, quam ακρητα rejecta, quando sola bilis, aut sanguis, aut lympha rejicitur. Id demonstrat reliqua omnia clausa esse, hancque viam solam patere.

Sudor) Sudorem vulgus amat, & inter bona signa refert: verum meminisse oportet, aegros, quibus per biduum cutis aridissima fuit, tribus ante mortem horis sudore diffluere, non critico, sed ex laxatis paralyticis vasis minimis elabente, tenaci, & cohaerente.

Somnus) Signum cerebri inflammati, quod vitium lethale est, si in cerebellum se diffuderit.

Exscreatio] SYDENHAMUS fatetur, neminem se sanare potuisse, qui in morbo acuto sanguinem ex pulmone ejecerit. (1732. unicum exemplum sanati cum hoc symptomate aegri SYDENHAMUS habet.

Mictus] In acutis a violentia morbi semper funestus est, neque vidi, qui cum hoc symptomate mortem effugerit.

Naribus) Signum est sanguinis crassi, inflammatorii, qui vi urgetur, ut vasa rumpere possit, ita tamen tenax est, ut vasis etiam ruptis nequeat effluere. Hinc has destillationes ubique damnat HIPPOCRATES.

Anxietas] Quae fit a sanguinis ad cor aut hepar collectione.

Membrorum) Periculosissimum signum est, ne tantillo tempore posse pedibus insistere.

Pedum) Et in virginibus, & in honestis viris saepe observavi, semper funestum, etiam quando mente constabant, & moniti, MIHI respondebant, se animum non advertisse. Nempe signum est, musculos ab anima non regi, adeoque commercium inter superiora, & inferiora interruptum esse, & insensibilitatem inde ortam. Idem de hoc symptomate HIPPOCRATIS & SYDENHAMI judicium est.

Vagi] Sive aegri perpetuo huc & illuc circumspiciant, sive fixi ad unum angulum respiciant, perinde funestum est. Si roges, quid agant, ajunt se nescire.

Pulverulenti) Pessimum signum, nempe vel palpebras alias adeo sensibiles, nunc a pulveribus non adfici, vel lemosum humorem glandularum ciliarium, non amplius a motu palpebrarum extra oculum pelli.

Excrementi) Nisi causa manifesta adfluerit, v. g. paralysis sphincteris.

Floccorum]Captant aliquid in aere, & rogati respondent se nescire. Exemplum in se ipso GALENUS narrat. Cum decumberet, advocati medici submisse sibi adsusurrabant, nonne vides CLAUDIUM nostrum floccos legere. Ille, exaudito sermone exclamavit, an capto floccos? ergo

servate

ſervate me ab imminente phrenitide. Signum eſt mentis alienatae.

Maculae] Stigmatum ab aqua forti ſimiles, ſemper etiam abſque aliis malis ſignis funeſtae, teſte HIPPOCRATE, SYDENHAMO, DIEMERBROECKIO. Sunt enim eroſiones vaſorum minimorum: quales etiam in viſceribus eſſe merito judicatur; in chronicis vero morbis, ut ſcorbuto, vix quidquam mali portendunt. In iiſdem morbis acutis ſanguinem ex pulmonibus ejectum ſemper lethalem expertus eſt SYDENHAMIUS.

Inſolitae) Sive in motibus, ſive in ſudore, alvi fluxu, corporis motu, a ſolito vitae genere receſſerit, ſemper malum eſt. Quando homo, qui ſanus de admittendis bonis liberis, uxore, ſolicitus fuerat, nunc negligit omnia, neque ad ſe quidquam pertinere cogitat, ſed mortis veluti conſcius, deferenda bona adſpernatur: ſemper funeſtum eſt, ut etiam vulgus has *ante mortem mutationes* in proverbium receperit. Signum eſt, cerebrum vix agere vel ſentire: (1. GESN. demonſtrat ſtatum cerebri a priori quam diverſiſſimum, hinc morti proximum. Haec omnia ſigna malignitatem denotant, eo majorem, quo plura in uno aegro conjuncta ſunt, minorem viciſſim, quo ſunt minora, & pauciora.

Cruditas] Haec tractatio longe in arte tota pulcherrima eſt, & eadem proprie medicum rationalem ab empirico ſeparat: eamque ab HIPPOCRATE & inchoatam, & perfectam accepimus. Conſideravit ILLE neſcire nos omnino, quid agatur intra corpus vivi hominis, ſive ſanus fuerit, ſive aeger, eas vero unice mutationes cognoſcere, quae in morbo adparent, diverſae ab iis phaenomenis, quae in ſanitate adeſſe conſueverunt. Haec phaenomena ſunt effectus vitae ſuperſtitis: cauſa vero effectus morboſos ſuſcitans, eſt id abſconditum, quod cauſam morbi dicimus. Nemo mortalium poteſt reſolvere, aut ſubpurare, aut materiem pleuriticam eliminare; ſed verus medicus obſervat omnia phaenomena vitae, ſanitatis, morbi, & naturae ſe mutantis, quae a cauſa ignota oriuntur. Nihil equidem cognovit HIPPOCRATES, quod nobis ignotum ſit; id vero proprium habet, quod accuratiſſime phaenomena & eventus cujuſvis morbi obſervaverit. Adeo haec ſimplicia ſunt, & alphabetaria! & tamen quamprimum ſimplicitatem aufers, nihil ultra verum eſt. Ita mire aberrarunt, qui in HIPPOCRATE myſterioſum aliquid quaeſiverunt.

§. DCCCCXXII.

Materies) Quando morbus adeſt cum materie. Dantur enim, qui abſque materie ſunt, ut velociſſimus motus muſculorum ad mortem uſque continuatus. Iidem morbi neque coctionem adgnoſcunt, neque criſin, neque huc pertinent.

Faciat) Haec duorum generum eſt: 1. Ea quae in corpore latens, mor-

morbum facit. 2. Quae nascitur ex morbo aliunde orto. Prioris exemplum est sanguis phlogisticus, unde pleuritis generatur: posterioris, pus ex pleuritide natum.

Morbum) VETERES nihil aliud per vocem cruditatis intellexerunt, nisi generalem hunc conceptum: sed ejusdem cruditatis possunt innumerabiles esse causae, quae totidem crudae materiae sunt, vel fluidae, vel solidae. Quando enim nimia strictura in solidis partibus oritur, haec ipsa materies morbi erit, & tamdiu dicetur status cruditatis, quamdiu haec strictura supereſt: Medici juniores vocem cruditatis saepe ita intelligunt, ac si naturam singularem morbi definiret; verum longe abest: possunt enim infinitae causae esse, ut fluida acria, crassa, aquosa, vel uti HIPPOCRATES loquitur, nimis dulce, nimis amarum, nimis salsum, nimis acidum: neque potest natura cruditatis generatim determinari, nisi per hanc solam notam, quod morbum faciat, quaecunque demum sit. Ipse optimus sanguis morbum faciet, & crudus erit, si eum in venas hominis a morbo debilitati dimiseris. Nihil subtile per suam cruditatem intellexit HIPPOCRATES, voluit unice uno vocabulo omne morbosum designare, & usus est voce a fructibus horaeis desumta, quos crudos vocamus, quamdiu debitam indolem nondum induerunt.

§. DCCCCXXIII.

Cruditas) Quamdiu ea phaenomena adparent, quae a morbo pendent.

Solidis) In vulnere cruditas est, quamdiu vulneris labra a fibris distrahuntur; coctum, quando recessit omnis inflammatio.

Vigore] In Pleuritide tamdiu cruda materies est, quamdiu morbus & symptomata augentur.

§. DCCCCXXV.

Excretorum) Diarrhoea cruda est, quamdiu nimia.

Qualitates] Cognitas habemus qualitates & quantitatem recrementorum & excrementorum, quae sanitati conveniunt. Si aliquod horum aliter, quam in sanitate se habuerit, jam morbum adesse cognoscitur. Inde facile deducitur, eo cruditorem morbum esse, quo magis omnes qualitates morbi a sanitate recedunt.

§. DCCCCXXVI.

Actiones vitae] Haec enim supereſt, & agit in morbi materiam, & si nullae supereſſent vitae vires, corpus cadaver esset.

Ind.

Indolem) Cruda ex ſua indole mutantur, ſanguis fluidus, extra vaſa effuſus, tenax redditur, idemque in leni calore, longe fluidior fit, quam prius erat. Coctam vero materiam vocamus, non eam, quae per calorem maturatur, ſed unice reſpectu functionis laeſae dicitur cocta, quando functio laeſa reſtituitur. Non plura de natura coctionis ipſe intellexit HIPPOCRATES: niſi cruda cocta eſſe quando qualitates illas amittunt, ob quas cruda vocantur, faciuntque morbum.

§. DCCCCXXVII.

Πεψις] „ Concoctio ſive aſſimilatio crudi, non naturalis, in coctum ſive naturam noſtram, quando adeo omnia, quae in odore, colore, tenuitate, craſſitie &c. a natura receſſerant, nunc rurſus ſanis adſimilata ſunt. Materia cruda eſt ens creatum, & aeque legibus naturae obedit, quam ulla alia creatura, vel quam ipſum pomum maturescens.

§. DCCCCXXVIII.

Conſtantibus) Alias morbi diminutio poteſt mortis eſſe vicinia. Verum quando & morbus minuitur, & vires creſcunt, tunc nunquam te fallet ſpes tua.

Similitudine] v. g. in ophthalmia adnatae tunicae inflammatio eſt cruditas HIPPOCRATICA, unde acres aquulae effluunt de oculo, & excoriant. Coctio vero tunc dicitur, quando lemae molles, lenes, & tenaces generari incipiunt, nam id indicium coctionis eſt, morbum nempe ſanitati proximum eſſe. In coryza ſtatus cruditatis dicitur, quamdiu liquor aquoſus ſalſus per nares exſtillat; coctio vero facta eſſe dicitur, quando nunc poſt eam aquam magna copia muci albicantis & tenacis effluit.

§. DCCCCXXIX.

Auxiliaris] Non oportet unquam te negotio immiſcere, niſi ubi opera tua neceſſaria eſt. Ita SYDENHAMUS exemplum habet ſponte reſoluti humoris; in quo aegri a morbo caput petente per totos quatuordecim dies fatui fiebant omnes, morituri, ſi quid moliretur medicus. Quando vero ſibi ipſis relinquebantur, & curabantur moderato calore, tenuique diaeta, convaleſcebant omnes, abſque medicamento. Ergo per medicamenta oportet unice moderari morbum, ne motus vel nimis validus, aut nimis parcus fiat.

§. DCCCCXXX.

Sanatio] Haec ſola hoc nomen meretur: eamque plerique veſtrum experti ſunt; quando obrupti torpore aliquo, languore quodam omnium functionum & anxietate laboraviſtis; deinde thea epota, carne omiſſa, quiete acta, morbus ſponte abiit. Tunc materies ita cocta eſt, ut nihil a ſtatu ſanitatis ejus indoles differat. Requirit autem optimam naturam: eademque nulla evacuatione indiget.

§. DCCCCXXXI.

Materies morbi, quae a materie naturali aliena eſt, incipit mutari, & vel melior fit, vel pejor. Inde nova ſymptomata oriuntur, quae certo & in quovis morbo definito tempore adparere incipiunt. Tunc *criſin* vocamus, eum nempe ſtatum morbi, in quo magna mutatio contingit, ex qua morbus ſubito abit vel in ſanitatem, vel in mortem, vel in morbum a priori diverſum. Hanc *criſin* plerumque valde imperite cum evacuatione critica confundunt. HIPPOCRATES conſiderabat naturam & morbum tanquam hoſtes, qui pugnarent acriter, ut non diu aequilibrium ſupereſſe poſſit, ſed alterum vinci ſit neceſſe, eumque ſtatum pugnae criſin dixit, ex quo brevi oporteret patere, ad utrum hoſtium victoria vergeret: in eo ſtatu videbat, facili momento, dum res in dubio eſt, victoriam huc inpelli vel illuc.

§. DCCCCXXXIII.

Perturbatio critica] Quando materies ſubacta, neque tamen adhuc ſanae ſimilis, quae hactenus quieverat, nunc ſubito movetur: non ideo ſanitas fit, morbo tamen melior eſt. Ita v. g. quando bilis atra in febre movetur, omnia ſymptomata anomala redduntur, & magna perturbatio oritur, in pejus itura, niſi a prudente medico probe diſtincta, & in ordinem redacta fuerit.

§. DCCCCXXXIV.

Symptomata critica] Mutationes ſenſibiles, quae a vi vitae oriuntur. Quando materies φλογιστικη ita mutata eſt, ut non faciat inflammationem, ſed ſemiſoluta in venas rapiatur, tunc oritur in toto corpore rigor, & frigus, ut ignari mortem proxime inſtare credant: magno errore, nam haec perturbatio a vi vitae contingit, tanto ſalubrior futura, quo deterius aeger habere viſus eſt. Tunc enim rigor fit, quando ſanguis, qui ad fines arteriarum ſtagnaverat, in fines venarum recipitur, atque adeo deplet

deplet arterias, tollit obſtructionem arterioſi ſyſtematis, & adtritum minuit. Si contra hoc frigus, tanquam febrem, medicamentis pugnares, enormis certe error eſſet.

Difficilis) Illi, qui functiones corporis humani perſpectas non habet, neque ex ſignis judicare didicit, gnaro facilis eadem, & manifeſta.

Periculi) Qui in morbo turbat, neque qui intus agatur, novit, is forte ſanat, forte nocet, neque firmus incedit unquam. Quando labia in ἀναβάσει febris acutae tremunt, fere ſemper praevidentur inſtantes diraе convulſiones. Quando vero in febre ardente, die tertio, poſt ſigna coctionis, labia tremunt, ſequetur poſt dimidiam horam ſalutaris vomitus. Haec diverſitas pendet a tempore, a praegreſſis ſignis &c. Medicus hiſpanus elegantem libellum ſcripſit, cui titulum fecit conſultationis medicae. Ibi variarum ſectarum medici advocati multum ſudant in aegroto, diſſentiunt, modo hoc, modo aliud commendant; tandem venit HIPPOCRATES & unica voce omnia ſedat. Quieſcat aeger, inquit, cras erit ſudor per fluxum narium, & ſanabitur.

§. DCCCCXXXV.

Confunderentur) Aeger adeſt, qui pleuritide laborat. Materia cruda facit anxietates, dolores &c. Natura, & medicina coquunt hanc materiam, & expellunt bilioſum ſanguinem. Ignarus verae medicinae homo poterit pro haemoptoe habere, & venam ſecare, ſic jugulare aegrum, cum ſapientior alter, ſalutare naturae beneficium exoſculetur. Ergo optime debent ſeparari phaenomena, quae a morbo oriuntur, ab iis, quae vitae ſuperſtitis effectus ſunt.

§. DCCCCXXXVI.

Critica fiunt] Symptomata vehementia ante praegreſſam coctionem omnia peſſima ominantur: optimum vero ſignum praeſtant, quando coctionem ſequuntur, etiam ſi eo ipſo tempore laedunt, quo fiunt.

§. DCCCCXXXVII.

Haec ſymptomatum in diverſo tempore diverſa indoles, bene intellecta, magnam partem ſapientiae HIPPOCRATICAE abſolvit, & cum maximo damno ignoratur.

Sine nova) Nam ſi morbus novus adceſſerit, omnia incerta erunt.

Aeſtus) Maxime circa praecordia.

§. DCCCCXXXVIII.

Hae evacuationes criticae humorem de loco in locum derivant; & vel extra corpus expellunt; vel in aliam partem corporis deferunt: tunc μεταστασις dicitur materiae morbosae, quae bona erit, quando ex nobiliori parte materia in minus nobilem deponitur; & viciſſim. Et etiam in priori caſu morbus equidem eo reducitur, ut minus noceat, non tamen integre tollitur. Hunc abſceſſum vocamus, non quod ulcus ſit, ſed quia eſt materiae morboſae de ſanguine feceſſio.

Coctio) Aeger vomit, quaeritur an hic vomitus criticus ſit, an ſymptomaticus. Ergo adtendendum, quo tempore aeger vomuerit. Si in deſcenſu morbi, poſt coctionis ſigna, bona criſis eſt. Si in adſcenſu morbi, omnis evacuatio mala eſt.

Status] In morbis acutis haec plerumque ſcala eſt. Morbus adſcendit, per dies quatuor, hactenus cruditas eſt; ακμη vero adeſt die quinto, ſexto. & ſequentibus ad nonum uſque decreſcit morbus, hic ſtatus coctionis eſt. Nona dies aeque differet ab acme, ac prima dies; hic ſtatus, etſi tunc aliqua evacuatio fieri contingit, ea ſalutaris eſt.

Excrementa) Quando morbus in pituitaria membrana eſt, excretum mucum oportet craſſum eſſe, & albicantem. Quando in ſanguine morbus haeret, urina debet craſſa, & ſtrangurioſa eſſe.

Parti] Quando morbus in pulmone eſt, debet exſcreatio per ſuperiora fieri, alioquin metaſtaſin fieri neceſſe eſt.

Victus) Si aeger in febre ardente butyrum adſumſerit, & poſt aliquot horas amaram viridem materiem vomuerit, haec excretio neque critica erit, neque ſymptomatica, quia a victu unice eſt.

Locus] Quando vitium in primis viis eſt, vomitus criticus erit, & bonus: ſi in ſanguine malum ſedet, vomitus neque criticus eſt, neque bonus, quia non ducit per locum convenientem. Viciſſim in febre ardente haemorrhagia natium optima eſt, ſputum ſanguinis peſſimum.

Conſtantia) Quando aeger continuo ſecundo die ſanguinolenta exſpuit, & poſt quatuor horas alba, malum ſignum eſt, & coctio praecocior juſto, ſignumque materiam crudam nonniſi ſuperficiarie ſubactam fuiſſe. Hoc totum opus fit fere ſolius NATURAE beneficio, per vim vitae, & materiae morboſae ſpontaneam mutationem: vix tertiam partem medicus ſibi vindicare poteſt.

§. DCCCCXL.

Morbi ſymptomata] Haec non ſibi permitti, ſed uti ipſe morbus curari debent.

§. DCCCCXLI.

§. DCCCCXLI.

Varia) Alia criſis eſt, quae in Norvvegia contingit, alia in Graecia ; alia in femina, in viro alia, & alia in puero, alia in adulto, alia in tertiana febre, alia in ardente. In una peſte quatuor generum eſt, nempe nulla in peſſima ſpecie peſtis, quae ſubitò abſque criſi occidit: 2. funeſta per maculas, 3. funeſta per anthraces, 4. benigna per bonos bubones, eademque ſanabilis. Haec omnia accurate dignoſci oportet, quia medicus nunquam purgare debet, niſi quando materia turget, ſive ſanguis a vi vitae adeo violente movetur, ut ea methodo Natura materiem morbi nequeat ſuperare, ſed ipſam vitam deſtruat, tunc audacter natura invertenda eſt. In pleuritide materies inflammatoria, & vaſorum intercoſtalium ſtrictura, faciunt cauſam morbi proegumenen : procatarctica vero febris eſt, quae materiam coagulat. Inde ſequuntur mutatae functiones. Qui nunc cognitum habet, re naturae commiſſa morbum aut in gangraenam abire, aut in ſuppurationem, utrumque vero eventum malum eſſe ; is non auſcultat naturae, neque criſin exſpectat, exitialem futuram, ſed vires tollit, ut nequeant generare febrim, & tum demum materiem ſolvere conatur.

§. DCCCCXLI.

Tempus] In peſte ante tertium diem criſis fit: in febre peſſima, die tertio.

Aetatis] In ſenibus evacuationes criticae fere per totam reliquam vitam manent: in junioribus intra paucos dies abſolvuntur.

Criſis] Nempe evacuans: nam haec debet ſequi coctionem, ut bona eſſe poſſit.

§. DCCCCXLII.

Medico clinico nihil magis neceſſarium eſt, quam ſcire praedicere de eventu morbi: nam perpetuas de ea re interrogationes patitur. Hanc doctrinam tradidit, & perfecit PROSPER ALPINUS in l. *de praeſagienda vita, & morte*. Utinam poſſideremus ejuſdem auctoris l. *de variis permutationibus morborum*! quam doctrinam interim ex HIPPOCRATE, & practica anatome deſumere oportet. Vita eſt certa conditio corporis humani; morbus eſt ejuſdem corporis conditio, diverſa ab ea, quae ſanitatem facit, & contra vitam faciens; morbi vero finis mors eſt. Verum conditio haec morbi mutat corpus aliter, ac requireretur, ut ſanum ſit, & adeo corpus mutatur a ſe ipſo, quale in ſanitate fuerat. Medicus conparat vitae copias, vireſque morbi, & ex ea conparatione judicat, num mors ſit ſuperatura, aut vita futura potior.

Major

Major] Sanitas est praesentia omnium functionum, vitalium, animalium, naturalium. Pone centum esse, & deficere unicam: morbus erit, sed cum 99. superstites manserint, sanitatem cito reducem exspectare poteris. Si vero 99. destructae fuerint, & superstes unica, mortem praesagire oportet.

§. DCCCCXLIII.

Aliae pendent) Quandiu pulsus fortis, & aequalis est, aeger nondum morti propinquus est: nisi forte causa aliqua potentissima per accidens accesserit. Nam pulsus hujusmodi ponit cor validum, pulmones meabiles, cerebellum vitaliter agens; sed ab istis visceribus reliqua omnia pendent; & quandiu hae principes functiones vigent, res adhuc in vado est: eoque meliora omnia, quo integriora sunt.

§. DCCCCXLIV.

Functiones superstites) Medicus, qui ad aegrum tertiana laborantem vocatur, & aegrum reperit in paroxysmo, invenit pulsum turbatum, & urinam, & respirationem, & putat esse maximum periculum. Sed redit idem post aliquot horas, omnia videt pacata esse; redit secunda die, adhuc mitiora sunt, facile inde concludit, nullum subesse periculum.

§. DCCCCXLV.

Coctio) Crudum est, quod a sanitate aberrat. Coctio est eruditatis ad sanitatem reductio. Optima est, quando crudus humor perfectissime naturalis humoris similis fit.

§. DCCCCXLVII.

Robur) In senibus exiguum est, in feminis etiam quam in viris minus.

Familia] In quibusdam familiis aliqui morbi lethales sunt, quos alii homines non difficulter superant.

§. DCCCCXLVIII.

Haec roboris vitalis cognitio suppeditat praecipuam prognosin, & desumitur ab iis, quae in aegro de sanitate superstant. Si aequalia fuerint, quae amisit, & quae retinuit de sanitate, res in ambiguo est, si huc, vel illuc praeponderat numerus, spes, aut metus praevalebit. Hic cautissimum esse oportet, ne gravissimum morbum pro levi habendo famam decoquas, aut levem pro gravi venditando agyrtam imiteris, vel, uti olim CELSUS aiebat, histrionem.

§. DCCCCXLIX.

§. DCCCCXLIX.

Malignis] Ita malum Medici judicium de podagra eſt, aut lue venerea peſſima.

Symptomatum) Quando morbus per duos dies velociſſime auctus, & tertio die jam in ακμη eſt, certum eſt morbum velociſſime finem facturum, quicunque demum eventus fuerit.

Mutatione magna] Quando homo ſubito colorem, odorem, ſaporem, formam antiquam, amittit, peſſimum ſignum eſt; demonſtrat enim maximam vim naturae illatam eſſe.

Excretis) Noſtis ex phyſiologicis, quale in homine ſano, matutino tempore, oporteat ſputum eſſe, nempe mucoſum, album, pellucens, quod in aqua dilui poſſit, & pulmonem liberet excretum. Sed in peripneumonia ſputum flavum eſſe oportet, cum ſtriis ſanguinis, & tale coctum dicitur, quando cum eo in dies ſymptomata minuuntur.

§. DCCCCLII.

Tarditate) Morbi acuti vulgares terminantur intra diem decimum quartum; adſcendunt iidem per dies ſeptem, ſtant octavo in acme, ab eo die deſcendunt, & die decimo quarto ſanati ſunt. Quando nunc ακμη tardius procedit, ſcias morbum ſemper in eadem menſura ab acme in ſanitatem iturum, qua a ſanitate ad ακμην adſcenderat. Has mutationes medicus clinicus accurate debet obſervare, & notare omni hora an morbus auctus fuerit, ſive vita fuerit minuta. Quando nunc a primo die morbi, quavis hora, ſymptomata graviora fieri videmus, altero vero die jam ſtat, certum eſt cito finitum iri. Si adſcenſus duorum dierum fuerit, ſtatus vero die tertio, morbus ſexto die finietur. Haec HIPPOCRATIS doctrina eſt, qui dicit „ Primus dies eſt index tertii, quartus ſeptimi, quintus noni. Haec non fallunt, quamdiu naturae morbum committis, neque te immiſces curationi.

§. DCCCCLIII.

Alius morbus] Futurus praevidetur, quando, in morbo cum materia, vis morbi, & ſymptomata remittunt, abſque bona ratione, aut coctione ſufficiente. Quae tunc poſt criſin inperfectam relinquuntur, ſemper recidivam prioris morbi, aut novum morbum pariunt.

§. DCCCCLIV.

Pejor) Saepe optat aeger, ut a dolore aliquo liberetur, & eo pervenire omni modo laborat: si finem obtinuerit, saepe in pejus malum ipsamque mortem incidit. Ita, si dolor in pleuritide subito remiserit, oritur pessimum & plerumque funestum empyema; ulcus enim auferre non possum, cum possem inflammationem.

§. DCCCCLVI.

Arte) Quando in morbo acuto, in quo materies vaga in sanguine haeret, curo, ut locus aliquis laxus, mollis, & minus resistens fiat, ut caleat, & doleat, certus spero, materiam morbi eo secessuram, & ibi facturam abscessum. Ita nemo medicorum variolas confluentes pessimas sanare potest, nisi fecerit, ut pedes pene gangraenosi fiant, per balnea & epispastica, quibus eos maceravit. Ergo soleo pultem ex lacte cum farina, vel pane albo, pedibus adplicare, eamque die noctesque renovare, ita tument pedes, dolent, & miros morbos patiuntur; sed interim malum a pectore, & capite remotum est. Sed olim SYDENHAMUS observavit, in variolis confluentibus periculum ex numero exanthematum aestimari, quae in capite erumpunt. Contraria ratione, si in acuta febre fecerim, ut pedes frigeant, & caput calidis foverim, tunc phrenitis orietur, ex artis potius effectu, quam ex morbi ingenio.

DE PULSU ARTERIAE,

UT SIGNO.

958. PUlsus arteriarum (217. 218. 219.), quum nuncient conditionem definitam cordis nostri, ut motoris primi; tum indolem, copiam, motum, humoris nostri universalis, unde reliqui omnes; tum & statum varium arteriae, vasis fere primarii omnium partium corporis; patet in arte Signorum multum valere doctrinam de Pulsibus.

959. Pulsus igitur Fortis notat, 1. vim validam cordis contracti mulcularem; adeoque etiam valorem causae contrahentis,

tis, id est; 2. validum, satisque copiosum, influxum humoris nervosi, cerebellosi, in villos cordis; 3. copiam cruoris; 4. circuitum, & secretionem, humorum optime procedere. Est ergo talis pulsus boni praesagii, si toto corpore in omnibus ejus partibus, talis. Fallit saepe in morbis apoplecticis, & aliis quibusdam, ubi libero itinere a corde in cerebellum, ab hoc in cor, reliqua valde obstructa, inprimis in visceribus.

960. Debilis notat omnia contraria prioribus (959), sed aliquando fallit in iis, qui valde obesi.

961. Pulsus Magnus notat, 1. copiam cruoris; 2. vim cordis; 3. arteriam liberam, & contractilem; 4. circulationem, & secretionem, bonam. Parvus designat contraria. Plenus inde, & vacuus, intelligi possunt, quatenus vere observantur.

962. Durus autem adeo famosus varia quidem significat, ut 1. membranam arteriae sicciorem naturali; adeoque 2. obstructiones in vasculis minimis membranas arteriarum contexentibus; 3. arterias plenas; sed 4. ad fines capillares inflammatoria tenacitate obstructas; 5. cruorem densum valde & compactum; hinc 6. circulationes, secretiones, excretiones, laesas; 7. omnia, eaque sane numerosissima, quae ex omnibus his sequuntur. Mollis autem significat omnia contraria, sed tamen in Peripneumonia acuta fallit maxime.

963. Pulsus rarus intra datum tempus notat 1. tardiores contractiones cordis; adeoque 2. tardiores influxus humoris cerebellosi per nervos in villos cordis; 3. circulum sanguinis saepe expeditum, & aequabilem; 4. humorum per omnia vasa circuitum facilem. Si autem talis est ex debilitate, malus habetur & pericolosus. Pulsus autem frequentior designat contraria; ut & acria irritantia; spiritus agitatos; febres, phrenitidem.

964. Pulsus aequalis roboris, & frequentiae, vitae constantiam declarans, bonus est: inaequalis ideo malus.

965. Intermittens, vitae vim labilem designans, perniciosus.

966. Fortis, magnus, aequalis, tarduſque ſimul, omnium optimus fortis & magnus; fortis & tardus; magnus & tardus, ſimul, boni ſunt. Debilis, parvus, durus, inaequalis, intermittens, frequens ſimul, eſt peſſimus omnium. Atque eo quidem pejor, quo plures tales notae concurrunt ſimul, & contra.

967. Myuri, ſerrati, caprizantes, dicroti, hinc etiam facile intelliguntur.

968. Ex doctrina Pulſuum itidem comprehendimus quid ſignificet calor, quippequi effectus pulſus: etenim notat vas arctatum, humorem denſum, propulſionem humorum validam, reſiſtentias magnas circa fines vaſorum; unde & imminutus calor contraria ſignificat: & aeſtus, & frigus, quoad diagnoſin & prognoſin, ſciuntur.

969. Tamen oportet meminiſſe, quod natura arteriae ſingularis, aetas, ſexus, animi affectus, ſex res nonnaturales, habitus corporis, temperies propria, regio, tempeſtas, mirifice haec omnia mutare queant. Et quod multum interſit, quo ordine pulſus diverſi ſe invicem excipiant.

970. Sed & acuratiſſime eſt obſervandus Pulſus; quatenus eſt index materiae morboſae movendae, motae, excretioni paratae, & jam incipientis ſecerni: nam ibi demonſtrat egregie tempus agendo aptum praeter caetera.

§. DCCCCLVIII.

Cordis) Abſque ullo ſubtili ratiocinio intelligitur, pulſum in ſemeiotice multum valere, quia demonſtrat naturam & ſanguinis, quo nullo liquore reliqui in corpore humano continentur omnes, & cordis, & arteriarum, quae non ſunt, niſi ipſum cor contractum, & proprie omnia in corpore humano faciunt.

§. DCCCCLIX.

Optime) Nunquam pulſus fortis erit, niſi cor ſanguinem multum fortiter expulerit. Verum non alium habet ſanguinem, niſi quem ex pulmonibus accepit: hi a venis habent, venae ab arteriis. Ergo demonſtratur ex pulſu forti, cor bonum eſſe, pulmonem meabilem, venarum cum arteriis

teriis commercium liberum, & totam ſanguinis circulationem rite peragi. In ſola apoplexia hoc ſignum fallit, in qua pulſus ad mortem uſque bonus eſt, & fortiſſimus, quia ſolum cerebrum adficitur, corde & cerebello illaeſis. Sed & aliter fallere poteſt. Qui aegrum pulſum tangentem decipere voluerit, conſtringat ejus manus, quam tangit, venas ſua manu conprehenſas, ita ſanguis ante manum accumulatus majori vi arterias dilatat. Prudentiae ergo eſt, pulſum non in uno, ſed pluribus locis explorare, in carpo, carotide &c.

§. DCCCCLX.

Obeſi) Hi 1. habent inſtratam vaſis pinguedinem, quae abſorbeat ictus vehementiam: 2. quo plus pinguedinis, eo minus ſanguinis habent; verum robur pulſuum a ſanguinis copia pendet, hinc in obeſo pulſus debilis minus mali portendit.

§. DCCCCLXI.

Plenus] Non differt a magno, niſi forte, quod in diaſtole valde magnus, in ſyſtole valde parvus ſit. Neque enim medici de eo pulſu dicunt, qui in morbis inflammatoriis nunquam deſinit plenus eſſe, ortus a ſanguine denſo, qui promoveri nequit: ſed medici fere plenum, & magnum confundunt.

§. DCCCCLXII.

Durus) Quando medicus, qui arteriam tangit, quaſi ligneum canalem, ſeu pennae calamum durum percipit, neque conſtringentem ſe, neque fere dilatantem, ſed conſtanter aequaliter extenſum.

Membranas) Tunc arteria non ſui ſanguinis, ſed corporis vitio durum micat: cum repletae ultra modum, & inflammatae RUYSCHIANAE arteriae tumeant, diſtendantur, & digito reſiſtant: uti veſica ab aqua impleta dureſcit.

Plenas) Uti medicus ille Allobrox apud BONNETUM obſervat in febre acuta inflammatoria fieri, ut ſanguis in arteriis plurimus, & craſſus, in venis paucus, & ſolutus reperiatur.

Mala] Omne fluidius in vaſa lateralia feceſſurum, ſanguinem denſatum iri &c.

Mollis) Is in omni morbo inflammatorio bonum ſignum eſt, excepta peripneumonia, in qua pulſus mollis malus, & durus bonus eſt. In eo enim morbo mollities pulſus oritur a ſanguine, qui per arterias non tranſit, aut certe parciſſime, ob pulmonum obſtructionem.

§. DCCCCLXIII.

Expeditum) Homo perfecte ſanus ſemper calet, & eo calidior eſt, quo perfectiori ſanitate fruitur. Verum calor pendet a ſanguinis per arterias tranſmiſſi quantitate, hinc ſaniſſimus quiſque maxime calet. Atqui ſano homini pulſus etiam rarus eſt, quo demonſtratur, cor in uno tempore perfecte repleri, in altero perfecte evacuari. Quando vero pulſus creber eſt, tunc poſt depletionem aliquid in corde manet, & cor irritatur, ut cellerime quidem ſe moveat, neque tamen ſanguinem promoveat. Hinc adparet, quare in pulſu crebro fere ſemper ſimul ſit inaequalitas. Hac ratione ſe pulſus in moribundis habet, quibus ſemper creberrimus eſt. Quando vero cor ſe perfecte evacuat, & una pulſus creber redditur, tunc a nimio adtritu mors ipſa brevi ſequitur. [1732. Celeritas plerumque indicat obſtructionem magnae partis arteriarum. Si vero pars tertia ſyſtematis obſtructa fuerit, ſanguinem una tertia parte celerius per liberam corporis partem circumire oportet.

§. DCCCCLXV.

Intermittens) Signum eſt vitam de morte participare, ſive cor ſubinde quieſcere: ſi vero tamdiu cor non egerit, donec ſanguis omnis ex arteriis in venas tranſierit, & arteriae inanes factae ſint, tunc ſyncope & mors ipſa ſequitur.

§. DCCCCLXVI.

Debilis, tardus &c.) Qui pulſus has malignitatis notas omnes conjunctas habet, certum lethi ſignum eſt, neque talem hominem evaſiſſe exemplum exſtat. Uti viciſſim vix crediderim, cum magno, forti, tardo, conſtante, pulſu ullum aegrum periiſſe.

§. DCCCCLXVII.

Myuri) Medici in diſtinguendis abſque utilitate pulſibus nimis ſubtiles fuerunt. Harum variationum cauſae praecipuae ſunt arteriae aneuryſma, aut tumor, aut ex loco proprio diſceſſio. Myurum vero vocamus, qui ex pleno paulatim in nullum abit, uti cauda muris ſenſim gracileſcit eundo. Hic pulſus fit, quando cor arterias non replet ad fines extremos.

Serratus) Quando una pars pulſus bona, altera mala eſt. [1732. Quando pulſus in uno loco adeſt, in alio minime. Dubitari poteſt, an unquam vere detur: ſi adeſt, videtur in aneuryſmate, aut oſſibus fractis reperiri.

Capri-

Caprizans) Qui & in ſuprema, & in ima parte ſenſibilis eſt, in medio vix percipitur. Ab aneuryſmate &c. (1732. Quaſi ſubſilit, & hic fit, ibi nullus fit.

Dicrotos) Qui in ſyſtole repulſant; ſignum eſt maximae inflammationis, arteriae pleniſſimae, & cordis valide ſanguinem implentis. Ex duri pulſus genere eſt. (1732. Quando medicus pulſum in utroque brachio tentat, & intra datum tempus hic unum, ibi duos reperit: hi duo pulſus poſſunt ab aneuryſmate fieri, repercutiente ſanguinem ſui brachii.

§. DCCCCLXVIII.

Attritus) In loco inflammato calor percipitur, quia vaſa obſtructa ſanguini reſiſtunt, dum ſanguis celerius movetur, & a corde validius urgetur. Calor non oritur a fermentatione. Nam ſi homo partem aliquam maxime inflammatam habuerit, quamprimum animo linquitur, nihilo minus friget, quam alius quiſcunque: &, ſi mortuus fuerit, locus ille, qui in inflammatione quaſi candebat, frigidus redditur, quale reliquum totum corpus eſt. Ergo calor ab humorum per vaſa motorum adtritu ad vaſa oritur, quem pulſus indicat, adeoque aucto pulſu calor augetur, & viciſſim.

§. DCCCCLXIX.

Mutare) Quando pulſus numeramus ad horologium, quod minuta ſecunda horae indicat, in homine jejuno ante prandium inveniuntur una tertia parte debiliores, & rariores, quam in eodem homine una hora, poſtquam paſtus eſt. Si deinde pulſus hominis quieſcentis, cum pulſibus hominis iracundi, aut per ambulationem calefacti conparaveris, ingentem reperies diverſitatem. Itaque neque duorum hominum ſaniſſimorum pulſus eumdem numerum obſervant. Ergo oportet, ut medicus hic famae ſuae caveat.

Ordine) Pulſus fortis poſt debilem ſemper bonus eſt, & debilis poſt fortem ſemper malus.

§. DCCCCLXX.

Motae) Saepe morbi acuti ab optimis medicis pro deſperatis habentur eo tempore, quo in via ad ſalutem verſantur: quando nempe ſubacta a vitae viribus materies critica fluere incipit, tunc pulſus turbatur, & in tremulum, aut intermittentem, omnique modo malum degenerat; & facit, ut hominem credas periturum eſſe, qui intra breve tempus perfecte convaleſcet. [Haec explicat 1732. de atra bile ab uſu fructuum horaeorum aeſtivo tempore ſoluta, ſanguini reddita, & in pulmones infecta.]

In

In muliere pariente, & nutriente pulſuum mirabiles varietates fiunt, medicum in capitales errores ſeducturae, ſi ab iſtis pulſibus ſolis prognoſin deſumſerit. Neque horror ſemper mali ominis eſt: poteſt enim indicio eſſe, peregrinum, ingratum, horridum a natura oppugnari, vinci.

DE RESPIRATIONE

UT SIGNO.

971. RESpiratio facilis, non dolens, conſtans, in morbis deſignat organa omnia reſpirationi ſervientia rite valere; pulmones facile explicari, ſanguinem commode tranſmitti; adeoque eum aptum eſſe fluere per vaſa omnia corporis; hinc optimi eſt ſemper praeſagii. Difficilis omnia contraria deſignat; adeoque praeſagii ſemper eſt peſſimi.

972. Quae autem Reſpiratio ſimul valde dolet, haec ut plurimum notat aliquid inflammationis internae; hinc peſſimi ſemper auſpicii.

973. Reſpiratio magna ſemper notat pectus per ſe bene dilatabile, diaphragma mobile, explicabile abdomen, pulmonem, cruorem facile meabilem, & vires bonas; adeoque bona quaeque in morbis portendit.

974. Reſpiratio parva ſignificat contraria quaeque priorum (973); maxime autem deſignat pulmonem vel cruore, vel alia materie; non meabili, rigidum; fiſtulamve pulmonalem tumore quodam, aut aliqua materie ſic obſeſſam, ut aer vix queat immitti: hinc eſt peſſimi ominis.

975. Reſpiratio lenta demonſtrat pulmonem eſſe aequabiliter liberum, explicabilem; ſanguinem penetrabilem, & aequabiliter pulſum; hinc optimi vaticinii, ſi moleſtia abeſt, & deſipientia.

976. Reſpiratio celeris declarat organa reſpirationis laeſa; pulmones obſtructos, rigidos ſiccos; cuorem ineptum transfluere; ideoque ſemper apportat aliquid metuendi,

977.

977. Reſpiratio aequalis praedicit bonum pulmonem; bona organa; bene coctum cruorem; hinc bona vaticinatur; inaequalis vero declarat cauſas vitae proximas periclitari; adeoque ſemper mala eſt.

978. Reſpiratio ſuffocativa, quae creat aegro ſenſum ſuffocationis, eloquitur pulmonem inflammatum, obſtructum, plenum, rigidum, ſiccum; cruorem autem immeabilem; hinc brevi lethalis eſt, niſi talis fuerit ex cauſa ſpaſmodica leviore in hyſtericis; hypochondriacis, aut conſueta plane, ut in aſthmaticis.

979. Reſpiratio in ſuprema parte thoracis exercitata deſignans conditionem peſſimam pulmonis impleti, adeoque & periculum vitae, fere eſt lethalis.

980. Sublimis, quae fit cum claviculis elevatis, ſterno agitato, motis ſcapulis; narium pinnis anheloſis, coſtis inferioribus, & abdomine, ſimul valide agitatis, mortifera eſt; nam ſignificat difficillimum motum cruoris per pulmones, atque ſimul deficientes vires.

981. Facilis, magna, lenta, aequalis reficiens, peracta ſolo, leni, motu muſculorum intercoſtalium, diaphragmatis, & muſculorum abdominalium, eſt quam maxime ſalutaris. Illa autem, quae plurimas harum conditionum implet, bonitate optimam ſequitur.

982. Difficilis, dolens, parva, celeris anheloſa, inaequalis, ſuffocativa, ſublimis, exercita omni molimine muſculorum coſtis adnatorum, indubitato lethalis. Sed ea, quae habet plurima horum vitiorum, eo eſt pejor, quo plura eorum ſecum gerit.

983. Frigida lethalis; utpote fere ſemper nuncia gangraenae viſcerum, & vaſorum, interiorum.

984. Parva cum ſibilo ſtertoroſo, atque fervente quaſi pulmone, & gutture, cito lethalis, ſi reliqua ſigna mala adſunt: ſignificat enim fere ſemper humorem vitalem immeabilem in pulmones congeri.

985. Magna, & celeris, ſaepe ſalutaris; ſignum, & cauſa, bonae coctionis, & criſios.

986.

986. Magna, & rara, denunciat cerebrum, obſtructum; atque morbos inde factos, futuroſve; ut ſunt coma, lethargus, deliria, &c.

987. Interim bene conſiderandum eſt, reſpirationem mire turbari, & variari, in diverſis hominibus, pro nativa conſtitutione; formatione varia thoracis, pulmonum, diaphragmatis, abdominis; diverſitate aetatis; ſexus; graviditatis; affectus animi; habitus corporis; regionis; tempeſtatis anni & coeli; atque ſimilium.

988. Varius quidem ordo, quo variant ſe mutuo excipientes mutationes reſpirationis, multum affundit lucis diagnoſi, & prognoſi: nam ex mala in bonam optima, & ex bona in malam peſſima, permutatio eſt.

989. Quae autem tempore criſios inſurgit, optima.

990. Quia ergo una reſpiratio nobis deſignat conditionem praeſentem cordis, pulmonum, cruoris, liquidi cerebelloſi, pleurae, thoracis, diaphragmatis, abdominis, patet obſervationem accuratam eſſe ejus ſummi momenti in omni, maxime in acuto, morbo ad fidam prognoſin, atque diagnoſin, firmandam.

§. DCCCCLXXI.

Hoc ſignum in primis conſideravit HIPPOCRATES, & de reſpiratione plurima, de pulſu pauciſſima ſcripta reliquit.

Omnia fluere) Pulmo totum corpus humanum quaſi exemplar exponit, & tot habet vaſorum ſeries, quot totum corpus. Ergo ſanguis, qui per pulmonis vaſa fluerepoteſt, liberum itidem iter per totum corpus inveniet. Viciſſim, quando reſpiratio difficilis eſt, humor omnis, qui per arterias expellitur, & antequam cor ſiniſtrum adtingere poſſit, per pulmones tranſire cogitur, moram ibi patitur, ut totum corpus inde turbari neceſſe ſit.

§. DCCCCLXXII.

Dolet) Semper eſt ſignum inflammationis in organo aliquo reſpirationis, neque unquam negligi debet, nam inflammatio in his partibus maximum malum eſt, & ſubito ex parvo in maximum increſcit. Uno verbo, parvus ſuſpectus eſt, magnus fere lethalis.

§. DCCCCLXXIV.

§. DCCCCLXXIV.

Magna) Quae in una inſpiratione plurimum aerem admittit . Parva aliquando oritur a robore muſculorum meſochondriacorum nimio, & aeri praevalente .

§. DCCCCLXXV.

Moleſtia) Ita nempe, ut aegri lente reſpirent prae dolorum vehementia , & ſuffocari malint , quam celerius reſpirare. Praeter hos caſus reſpiratio lenta ſemper bonum ſignum eſt, & inter bona optimum .

Deſipientia) Quando mens non adtendit ad moleſtiam , neque pro nata neceſſitate celerius reſpirat : tunc ſaepe fallitur medicus , & pro bono ſigno habet , quod mortem proximum praecedit . Ergo in febribus ardentibus reſpiratio lenta & magnum inter exſpirationem , & inſpirationem intervallum abſque criſi aut bonis ſignis orta, ſuſpecta eſt : ſolent enim poſtera die aut convelli, aut deſipere, & cito mori.

§. DCCCCLXXVI.

Celeris) Pulmo majorem ſanguinis quantitatem reſpirationis ope tranſmittit , quam ſi quieſceret . Quando nunc intra idem tempus plus ſanguinis per pulmonem movetur, neceſſe eſt reſpirationem citatiorem fieri, ut haec major copia tranſire poſſit : & viciſſim , ſi , manente eodem ſanguinis impetu , reſpiratio duplo minor fit, tunc oportet duplo celeriorem eſſe; niſi id fiat, ſanguinis pars dimidia in pulmone ſtagnabit, quae denuo aerea vaſa magis comprimet , & integre opprimet, mortemque faciet, niſi cito tollatur.

§. DCCCCLXXVIII.

Plenum) Haec mors plerumque morbos acutos terminat : nempe pulmo in parte ſua ſanguinea ita infarcitur arterioſo ſanguine , ut nihil ad venas , & cor ſiniſtrum venire poſſit , hinc pulſus deficit , ſudores erumpunt algidi , & a morte pulmo reperitur ponderoſus , niger, ſanguine pleniſſimus in arterioſo ſyſtemate , dum venoſum vacuum eſt, cum ſani hominis pulmo leviſſimus ſit.

Hyſtericis] Hae feminae , & hypocondriaci viri, & aſthmatici maxime , reſpirationem habent perfecte lethalem : ſed quando nunc mori videntur, ſubito ſolent liberari; debilitate enim ſumma nata ſolvitur ſpaſmus , qui reſpirationem ſuppreſſerat. Talis etiam ſtrangulatio oritur a ſulfuris vapore, quo inſpiratio ſupprimitur, excitata convulſione muſculorum meſochondriacorum.

§. DCCCCLXXIX.

Pulmonem) Tunc ſtagnat in pulmone materies, ad cujus per pulmones tranſitum promovendum vulgaris reſpiratio non ſufficit: hinc natura varia tentat, & corpus miris modis agitat, ut ſanguinis paulo plus per obſtructa vaſa tranſpellat. (1727. Incipimus mori ab inferioribus ſurſum, ſuperiora diutius vivunt. Hoc ergo ſignum demonſtrat, partes inferiores ſanguinem non tranſmittere, & pene mortuas eſſe, hinc ſanguinem ad ſuperiora vergere omnem, atque ſummo conatu NATURAM uti, ut vitam pauliſper conſervet, elevato pectore toto, uti in feminis elevari videmus. A curſu etiam valido oritur, ſed cum quiete evaneſcit. Haec eſt reſpiratio μιπεωρος, quam adeo frequenter damnat HIPPOCRATES.

§. DCCCCLXXX.

ſuotimis] Haec ſemper ante mortem adeſt, niſi homo perfecta ἀθανασιᾳ extinguatur.

§. DCCCCLXXXI.

Facilis, &c. *Magna*) Cum his ſignis neminem unquam credo non evaſiſſe morbum. Ita dudum edixit GALENUS.

§. DCCCCLXXXIII.

Frigida) Quando aer exhalatus dorſo manus acceptus, aeque frigidus eſt, ac ille, qui inſpiratur: ſignum eſt, pulmonem, ipſumque ſanguinem ad temperiem atmoſphaerae reductum eſſe, adeoque hominem jam pene mortuum eſſe, (alioquin caleſceret ob copioſi ſanguinis trajectum) & abſque ulla exceptione mortem praeſagit.

§. DCCCCLXXXIV.

Fervente) Hac voce Europaei fere per omnia idiomata utuntur: eſt ſtrepitus, quaſi bullientis in lebete aquae, & fit, quando vaſa ſanguinea pulmonum ita infarta ſunt, ut vaſa aerea a ſanguineis preſſa elidantur: tunc enim aer admiſſus cum renixu irruens ad vaſa conpreſſa, & reſiſtentia adteritur. Solent tunc amici aegros admonere, ut moleſtum phlegma ejiciant. Verum malum in ſanguineo pulmone eſt, non in bronchiis, ſolet autem mortem fere ſemper praecedere, & aliquando biduo aut triduo mortem praegredi, ſemper autem lethalis eſt.

§. DCCCCLXXXVII.

§. DCCCCLXXXVII.

Diverſis) Vix decem mortales ſunt inter centum, quibus numerus reſpirationum intra datum tempus, v. g. horam, perfecte aequalis ſit.

Sexu) Femina etiam ſaniſſima multo citius reſpirat, quam vir integrae valetudinis: & ſcapulas adtollit: quae reſpiratio in viro mortem indicaret; maxime vero gravidae, quibus intumeſcens uterus pectus arctat.

Coeli] Non datur thermometrum cane ſentientius. Nam hoc animal ſudorem ſuum omnem per rictum aperti oris exhalat. KEILIUS conparavit aream pulmonis cum area totius corporis. Deinde conſideravit pulmonis laxitatem, calorem, vim proximi cordis, & inde concluſit, incredilem copiam eſſe, quam pulmo exhalet. Vides nunc, quare canis a calore aucto ſtatim anhelet.

§. DCCCCLXXXVIII.

Mutationes) Quando aeger in morbo acuto cum morte hactenus luctatus ſubito nunc fortiter anhelat, & valide crebroque reſpirat, bonum ſignum eſt; nam id, quod in arteriis obſtructis ſtagnavit, nunc in venas ruit, & auxit copiam liquidorum, quae pulmones tranſmittere debent. Reſpiratio fortis tempore criſeos bonum ſignum eſt. HIPPOCRATES.

§. DCCCCLXXXX.

Fac experimentum, pulmonem ſume, infla per aſperam arteriam, reple totum aere, videbis amplitudinem aereae areae, quae in pulmone eſt. Verum pulmo in thorace calido ſuſpenſus plus aeris admittit, quam frigidus & exemtus ex pectore. Ergo pone duplo plus in vivo continere. Nunc pone augeri vaſa ſanguinea arterioſa & venoſa, neque augeri aeream pulmonis partem: neceſſe eſt hanc diminui, ut cedat dilatatis vaſis rubris. Si viciſſim aerea pars pulmonis increverit, neque arteriae, & venae ſimul increverint, ſanguineam oportebit minui. Quo major autem pars aerea eſt, eo melius homo valet: eo plus enim aeris intra unicam inſpirationem adſumitur, eo plus adeo ſanguinis in una reſpiratione per pulmones tranſmittitur. Ergo reſpiratio libera ſimul lenta eſt. E contrario, quo area ſanguinea major eſt, eo minus aeris poteſt intra unicam inſpirationem pulmone recipi, per priora: ſed maſſa ſanguinis promovendi interim etiam major eſt. Ex duplicata adeo ratione oportet celerius reſpirari. Ex his experimentis apparet quomodo medicus ex reſpiratione praeſagia ſumere poſſit.

DE URINA, UT SIGNO.

991. EX conſpectu Urinae, judicaturus de ſtatu corporis ſciat 1. Lotium ſani hominis in eo ipſo, & in aliis illi comparatis, varium eſſe pro varietate aetatis, ſexus, temperiei; tempeſtatis anni, ſex rerum nonnaturalium, medicamentorum; 2. hinc ergo in ferendo judicio de urina ſimul accuratiſſime attendendum ad reliqua ſigna in morbis apparentia: aut aliter artem hanc ubique fallaciae eſſe pleniſſimam.

992. In Urina examinanda ad uſum medicum pro diagnoſi, vel prognoſi, conſideratur copia, color, odor, ſapor, fluiditas, & contenta illi inhaerentia.

993. Copia Urinae aucta ultra ſolitum deſignat aliquid horum ſequentium, vel quaedam, aut omnia ſimul; 1. abundantiam potus aquoſi; 2. laxitatem ſingularem fiſtularum renalium; 3. perſpirationem, ſudorem, ſalivam, imminui; 4. diuretica aſſumta; 5. cruoris miſcelam imperfectam, qua aquoſa facile ſecedant a reliquis; 6. affectus nervoſos, temperiem hyſtericam, vel morbum hypochondriacum.

994. Praeſagit talis Urina (993.) 1. craſſitiem remanentis; 2. acrimoniam ejus; 3. ſitim; 4. anxietates; 5. obſtructiones, harumque effectus; 6. tabem ex diabete, quae ſiticuloſa, ſicca, aeſtuans.

995. Urina parcior longe ſolito procedens ſignificat; 1. potus penuriam, vel nimiam in eo abundantiam ſpirituum fermentatione productorum; 2. vaſa obſtructa, vel ſpaſmo contracta; 3. augmentum aliarum quarumcunque excretionum. Si autem integre intercipitur, denotat iſchuriam, ejuſque cauſas varias (821.)

996. Praeſagit talis ſecretio Urinae (995.) futuras repletiones, gravitatem, torporem, ſoporem, tremorem convulſivum, mortem apoplecticam inprimis, ſi oritur ex cauſa ſecunda (995).

997. Urina tenuis, quaſi aqua, limpida, excolor, inſipida, inodo-

inodora, copiosa exeuns, denunciat; 1. copiam aquae, vel potus aquosi ingestam; 2. vasa renalia admodum constricta, dum interim humores valide agitantur; 3. arctam cohaesionem olei, salis, & terrae, in ipsa urina, horum tenacitatem, simulque difficilem aquosi cum his permistionem; 4. affectus animi enormes, insultus hypochondriacos, aut hystericos, pallorem virginum, partum modo antegressum; 5. viscera coctioni imparia, cruditates, pituitam, frigus; 6. obstructiones vasorum & viscerum; 7. in acutis vero morbis impedimenta notat coctionis, & crisios, atque hinc materiae morbosae depulsum in partes interiores corporis.

998. Urina talis (997.) portendit eadem fere ac [994.]; in morbis autem acutis, & inflammatoriis, praedicit pessimam conditionem viscerum, deliria, phrenitides, convulsiones, mortem, nata ex acri retento gangraena.

999. Urina rubra, absque sedimento, in morbi acutis, docet 1. motum validum attritus inter partes humorem constituentes, inter vasa & humores; 2. intimam, & tenacem, permistionem, olei, salis, terrae, aquae in humoribus; 3. hinc ergo cruditatem magnam morbi; 4. longam futuram durationem ejus; 5. & magnum in eo periculum.

1000. Urina autem haec (999.) praesagit 1. destructiones grangraenosas vasculorum minimorum, maxime in cerebro, & cerebello; atque inde mortem; 2. coctionem difficilem; 3. crisin tardam, eamque valde ambiguam. Patet autem omnia haec [999. 1000.] eo pejora, quo magis rubra, simulque sine sedimento, urina.

1001. Hinc urina flammea, tenuis, sine ullo sedimento, notat quidem eadem, sed violentiora, unde & praesagium idem, sed longe adhuc pericolosius.

1002. Rubra una cum sedimento copioso, gravi, lateri rubro contrito, aut bolo rubrae, simili, designat 1. antegressum esse motum attritus vehementem; 2. vasa laxa; 3. cruorem acrem, salinum, solutum, nutritioni ineptum; 4. febres intermittentes valido paroxysmo defunctas; 5. in oris septentrionalibus his scorbutum.

1003.

1003. Praesagit 1. longitudinem morbi; 2. vasculorum attritionem, debilitationem, destructionem; 3. sudores, urinas, salivam, diarrhoeas, colliquativas; 4. ἀτροφίαν; 5. hydropes quoscunque.

1004. Si in tali Urina [1002.] sedimentum est furfuraceum, squammosumve, designat eadem quidem, sed pejora.

1005. Si autem urina est colore croceo, immissa tingente, aut vitrum sic colorante, simulque habet sedimenta ut in priori [1002. 1004.], designat icterum, atque certa ejus symptomata in cute, alvo, hypochondriis, toto corpore; unde & praesagia clara ex historia ejus morbi petenda.

1006. Viridis colore Urina una cum sedimento crasso significat, 1. temperiem atrabilariam; 2. ejusque materiem jam solutam excerni, adeoque anxietates ad praecordia, perturbationes alvi, dolores iliacos & colicos.

1007. Praesagit talis urina materiem atrabilariam solutam, motamque, raptum iri in cruorem, & viscera; unde infinita, & acuta, saepe mala, quae ex historia atrae bilis sic dispositae peti debent. Quin etiam ex his noscitur, quid sentiendum sit de urina nigra, utpote ejusdem, at pejoris naturae [788. 789.].

1008. Sanguis, pus, carunculae, filamenta, pili, anguillulae, grumi, arenulae, partes calculi, mucus in fundo, designant vitia renum, ureterum, vesicae, testium, vesicularum seminalium, prostatarum, Glandularum *Cowperi*, urethrae.

1009. Quaenam vero sit natura mali designati per dicta symptomata, ut & qui locus sit affectus, docere debent signa simul concurrentia, & observata, in eo morbo, ubi dicta prodeunt.

1010. Pinguis apparens Urina plerumque gerit arenulas minimas viscido quodam nexas, & sic effingentes speciem membranulae oleosae; tum notat abundantiam terrae, & salis hebetioris, in sanguine; praesagit hinc scorbutum, calculos, & similia.

1011. Urina autem vere pinguis, & oleosa, rarior certe, si observaretur unquam, notaret, 1. vasa attrita per majo-

rem

rem motum; hinc soluta, cruori mista, & cum urina excreta pinguia; 2. humores acres. Et ideo minabitur phthisin, & atrophiam.

1012. Urina, quae conquassata spumam diu retinet notat olea, & sales in lixivium saponaceum mista, atque soluta, adeoque 1. tenacitatem miscelae arctae; 2. coctionem difficilem, & crisin; 3. morbos fere pulmonicos, aut catarrhosos in capite.

1013. Urina foetida sponte, notat sales, & olea attenuata, soluta fere putrefacta; hinc discrimen summum, tam in chronicis, quam in acutis, nec facilem sanationem.

1014. Urina in morbis colorata apparens, sed plane insulsa, clamat effoetas naturae vires, mortemque propinquam.

1015. Pallida, tenuis, cum sedimento mucoso, tenaci, salsamenta putrida spirans, fere semper notat calculum vesicae.

1016. In febribus autem acutis inprimis consulitur Urina, utpote satis certa praenuncia: nam 1. Urina, quae habet sedimentum album, leve, laeve, aequale, cito subsidens, turbinatum, vix odorum, toto morbi tempore usque ad crisin, est optimi indicii, & praesagii. 2. Urina multa, alba, strangurioſa, cum sedimento copioso, alboque, critico tempore emissa, sanat, & abscessus tollit. 3. Urina die indice critici copiosior, cum sedimento albo, vel rubello, copioso, levante, notat, die critico sanationem fore integra crisi. 4. Urina tenuis, & rufa, non subsidens; alba, tenuis, aquosa; aurea tenuis, constans, non turbata; turbida perpetuo, nec subsidens; notat in morbis valde acutis coctionem impeditam, cruditatem magnam, crisin difficilem, morbi longitudinem, summum vitae periculum: sed in acutissimis inflammatoriis fere certam portendit mortem; denique in acutis moderatis designat longum, molestumque morbum; deinde abscessum, fore varium; aut μετάστασιν mali variam.

1017. Urina igitur declarat nobis vere, 1. sanguinis indolem, impetum, symptomata; 2. morbi statum, & coctionis; 3. statum secretionis, & crisios. 4. morbos renum, ureterum, vesicae, testium quodammodo, vasorum deferentium,

tium, vesicularum seminalium, prostatarum, glandularum *Cowperi*, urethrae; 5. aliquas, a[illegible]itudines in bile natas. Caetera, si sola ex sola Urina conjiciuntur, admodum incerta, & ridicula fere sunt.

§. DCCCCLXXXXI.

Haec praesagia apud prudentem medicum certissima sunt, insana vero & ridicula apud illos, qui istis nimium tribuunt.

Aetatis] Infantum urina semper seri lactis similis est, dulcis, & inodora: cum aetate eadem sensim acrior editur, acerrima in senibus, & factidissima; tunc enim vesica rugosa vix unquam penitus evacuatur, hinc urina retinetur, & per moram acris fit.

Sexus] Urina, quae in homine sano, agricultura corpus exercente, sanitatem denotat, eadem a puella delicata, sedentaria, reddita, morbum pessimum, & lethalem indicaret. Huic enim etiam saniissimae minus rubra, minus faetida, minus spumosa est, quam mari.

Anni) Aestivo tempore ab omnibus hominibus urinae coloratiores redduntur.

Non naturalium) Etiam peritissimo medico inponi potest, ut ex urina male praesagiat, si aeger asparagos coenaverit, deinde noctu cassiae unciam cum rheo sumserit; ita enim lotium reddet nigrum, & faetidissimum, & medicus peritus, sed ignarus hujus diaete, edicet urinam hominis esse brevi ex gangraena partium internarum morituri, qui altera die saniissimus medicum deridebit. Imo, si flavam, viridem, rubram urinam volueris reddere, talem solis innoxiis simplicibus medicamentis efficere poteris. Curcuma adsumta lotium ictericium dabit, crocus urinam febris ardentis urinae similem &c. His artibus explosos vidi duos Professores hujus academiae, qui urina probe considerata, ex artis regulis pronunciaverant, nihil contra artem peccantes, sed ignari, eorum, quae aeger adsumserat.

Fallaciae) Mirum est, homines ignarissimos quosque ex urina praesagia audere edere. Hujus farinae tres prophetae in hac ipsa urbe (Leida) vivunt. Eorum unus ne proprium quidem nomen scit, adeo mente stupet, & tres quatuorve formulas praesagiendi didicit, quae symptomata continent omnibus fere morbis communia. Haec dictat in omni morbo, neque enim literas pingere didicit. Alter paulo plus sapientiae possidet, ad novem enim usque formulas habet, quae semper aliquid veri continent.

Urina hominis ex ardente febre morituri, ad tres libras reddita, decolor, vix spumosa, refert, perfecte lotium hystericum, sed enormis error esset, hystericam pronunciare, quae nunc in primis cum morte luctatur. §. DCCCCLXXXXIII.

§. DCCCCLXXXXIII.

Salivam] Hypocondriaci perpetui ſputatores ſunt, ſi ſputum forte ſubſtiterit, mingunt aquoſa, & peſſime habent. Quando ſputum redit, minuuntur urinae.

Minui) HIPPOCRATES dicit medicum fuiſſe, qui in Graecia tantam ſibi famam pepererit, ut fere pro deo habitus ſit: illum aliquando juxta domum aegri tranſeuntem, ſervum offendiſſe, urinam domini ferentem: continuo medicum in domum introiiſſe, & edixiſſe aegro, non potaſti, non dormiviſti, & teneſmum paſſus es, ut mejeres.

Inperfectam) Aqua efficit fere novem decimas partes maſſae ſanguineae: & tamen in ſano homine cum reliquo ſanguine miſta manet, ut neque ſudet, neque mingat multum: quando vero per morbum a ſanguinis reliqua maſſa ſecedit, urinae egeruntur copioſiſſimae, ſeri lactis ſimiles, quod a caſeo ſeceſſit. Tales ſunt urinae feminarum hyſtericarum: effectus vero harum urinarum peſſimi ſunt, major melancholia, aut ipſa tabes, ſiccitas, ſitis perpetua, & defectus nutritionis.

§. DCCCCLXXXXIV.

Craſſitiem) Diſſipato enim liquidiori ſanguis, & craſſior fit, & diluente amiſſo ſalſior.

§. DCCCCLXXXXV.

Fermentatorum) Omnia vina eo minus diuretica ſunt, quo plus alcoholis continent, haec enim caput potius, quam renes petunt. Acida vero, & oligophora, ad matulam ducunt. Qui ſtrenue potarunt, ea nocte nihil mingunt, ſed luctantur cum interno aeſtu, quia ſpiritus vini in vaſis manſerunt.

Augmentum) Qui ſudat, aut diarrhoea laborat, continuo videbit diarrhoeam minui, quamprimum ſtanguria adparet.

Excretionem) Omnis homo ſanus parum mingit, parum ſudat, parum faecum egerit, ſed perſpirat plurimum. In morbo vero acuto, ſi poſt ſquallidam cutem urina ſuppreſſa fuerit, lethale eſt.

§. DCCCCLXXXXVI.

Apoplecticam] Quos perfecta iſchuria occidit, ii non prius pereunt, quam morbus caput infeſtaverit.

§. DCCCCLXXXXVII.

Conſtricta) In ſpaſmodicis adfectibus ſemper talis urina adparet, vaſa enim renalia ſimul a ſpaſmo conſtricta arctiora ſunt, & tamen urget vis liquores agitans, multa adeo, ſed ob anguſta vaſa tenuis excernitur. His cauſis concurrentibus talis urinae excretio oritur.

Inodora) In morbis acutis ſanguis craſſus repellit aquam, & ſi poſſes ſanguinem diluere, ſanaſſes totum morbum. Id ſaepe teſtatus ſum in conſiliis medicis „ nullum morbum acutum lethalem futurum, ſi remedium haberemus, quo poſſemus aquam cum ſanguine miſcere. Verum, quantumcunque aquae adfuderis, perinde repellitur omnis, ac ſi in chartam oleo madentem aut in picem infunderes: ſanguis enim adeo tenax eſt, ut aqua epota praeterlabatur, & ad veſicam properet. In variolis peſſimis inundavi aegros potu tenui, bibebant avidi, ſed exibat aqua per urinas inſipida, inodora, inſulſa, pellucida, neque potui obtinere, ut cum tali potu urina flammea, acris & odorata prodiret.

Partum) Quando lochia ſupprimuntur, aquae per lotium pluvia non minus clarae redduntur. Hic ſpaſmum ſubeſſe neceſſe eſt.

Cruditates) Sanguis conſtat ex elementis diverſae naturae, ita inter ſe miſtis, ut certo gradu cohaereant. Quando non accurate miſcentur, ſecedit aliqua pars fluidior, relinquit terram immobilem, & continuo perit ſanitas.

Acutis] HIPPOCRATES dicit, lethale eſſe, quando poſt urinas ſtrangurioſas, flammeas inodora, ſuccedit, & limpida: his aegris cerebrum laborat, cito mortem illaturum. Id enim, quod urinam tingit, & acrem facit eſſe, id ſal eſt, ſemivolatilis redditus, & oleum rancidum. Haec agitata, & deſtituta vehiculo aqueo, petunt cerebrum ex natura volatili, & corrumpunt, dum ſola innocua aqua in matulam exit.

§. DCCCCLXXXIX.

Abſque) Quamprimum ſedimentum ponit, ſignum coctionis eſt.

Vaſa & Adtritus] Quanto urina coloratior quam ſana eſt, tanto auctus eſt adtritus in maſſa humorum, ſuper gradum ſanitati idoneum. Nam oleum ſolum colorem, & ſaporem, & odorem, urinae praeſtat, uti in Chemicis demonſtravi: terra enim oleo orbata albiſſima eſt, ſal albus, aqua depurata limpida. Verum oleum illud in urina copioſius eſſe non poteſt, niſi adtritu aucto ſolutum fuerit, & per calorem ex albo, & dulci, flavum, nigrum, amarum factum eſſet. Ita lac candidiſſimum conbuſtum primo flavum, deinde nigrum fit.

Vaſa

Vasa & humores) Quando urina a causa interna coloratior fit, semper febricula aliqua, & inflammabilitas adest: neque unquam febre etiam levicula quisquam tentatur, quin signum in urina adpareat.

§. M.

Minimorum) Quando liquoris blandi inpetus moderatus adest, eum vasa facile ferunt. Quando idem liquor & acrior factus est, & movetur vehementius, non manet in vasis majoribus, sed transit in minora, ibi auget plenitudinem, aucta humoris eo pulsi & copia, & velocitate. Verum minima in corpore vasa in cerebro sunt, adeoque hoc ipsum ex hoc liquore acri laborabit [1732. addit pulmones.

Sine sedimento) Urina flammea, quae reposita nullum sedimentum ponit, neque pinguem nebulam, indicat aegrum difficillime evasurum.

§. MI.

Flammea) Omnia eadem, sed violentiora praesagit. Ita lac, cremor butirum, oleum, coctum, flavescit, rubescit, nigrum fit, amarum, & acre. Similia sunt, quae oleo nostro a febrili calore contingunt.

§. MII.

Antegressum) Talis urina, dum mingitur, opaca est; quando vero stetit, superne ruberrima fit, inferne crassum sedimentum ponit.

Intermittentes) Ante paroxysmum nulla unquam hujusmodi urina reperitur. Quando urina superius pellucet, inferius rubra est, & ad latera pelliculam pinguem habet, in fundo vero massa furfuracea est, tunc audacter praesagiri potest, scorbutum subesse, aut intermittentem febrem. Sed scorbutus vera febris continua est, etsi debilior, & scorbuticis pulsus semper febrilis est.

§. MIII.

Atrophiam] Sanguis nutrire nequit, ex quo hujusmodi lotium provenit. Hoc praesagium certum est, nam neque hi morbi absque tali urina, neque talis urina absque hujusmodi morbis est.

§. MIV.

Furfuraceum) Quasi ex parvis squamulis factum. Demonstrat violentiorem adtritum.

§. MV.

Croceo) Haec urina facile diſtinguitur; nam oleum ex flavo viride refert, & ſemper denotat icterum, eaque viſa edici poteſt, hominem anxietates, & tormina ad praecordia paſſum eſſe, poſtea per totum corpus flavum colorem ſe diffudiſſe.

§. MVII.

Solutam) Ad hujus bilis atrae determinationem animum tunc advertere oportet, raro tamen determinatur. Si tamen determinata fuerit ad ventriculum, nauſeas faciet, & vomitum: ſi ad inteſtina, tormina, & diarrhoea exſpectanda. Alias gangraenam renum denotat. Ab utraque cauſa fere lethalis eſt.

Nigram) Talis reddi ſolet in quarto gradu atrae bilis. Aliquando in corpore melancholico poſt magnos animi adfectus obſervata eſt. Ex caſſiae etiam uſu hujuſmodi urina editur.

§. MVIII.

Sanguis) Haec multum aucta ſunt, poſt tempora HIPPOCRATIS, qui dixerat, talia non venire, niſi a rene, aut fellea veſicula. Sed novus morbus luis Venereae omnia mutavit.

Teſtium] Quando corruptam materiem continent, propellitur ea vi muſculi cremaſteris hactenus integri, ad epididymidem, & vas deferens, ſeminales veſiculas, & urethram. Si enim ſemen eo pervenire poteſt, cur non morboſus tenuis corrupti teſtis ichor? Hic morbus hodie obſervatur, poſt diros, quos prius excitavit, dolores, dum corruptum ſemen per excoriatas partes urethrae tranſiit. Sed rarus eſt.

Veſicularum) Haec ultima, & peſſima ſpecies Gonorrhoeae eſt, quae per ipſum anum cuniculos agit, & in eroſam urethram liquorem ſuum deſtillat: ſed morbus rarus eſt. Haec vero omnia, quando in morbi praeſentis cauſam inquiritur, ſub oculis habenda ſunt.

Proſtatarum) Frequens morbus, non ignotus GALENO.

COVVPERI, & MORGAGNI) Haec prima, & frequentiſſima Gonorrhoeae ſedes eſt. Quando v. g. poſt diuturnos obtuſos ad lumborum alterum dolores, & aliquando poſt equitationem ſanguis cum urina redditus eſt, deinde purulenta materia, & mali in veſica haerentis nullum ſignum adeſt, certum eſt, malum in rene eſſe. Quando vero cum recente effluvio materiae ſeminalis ſimul pus de urethra fluit, tunc fere Gonorrhoea virulenta eſt.

§. MX.

§. MX.

Scorbutum] Quando urina, poſt quietem in matula, innatantem quaſi telam pinguedinoſam habet, aranearum telis ſimilem, quae vitro inclinato ad latera vitri adhaeret, adſunt fere arenulae cum oleo tenaci inviſcatae, quas ipſo microſcopio ſaepe vidi, non aliter ac ſales, in calida aqua ſoluti, ea inſpiſſata, aut addito frigore, ſuperiora petunt, & pelliculam primo faciunt, deinde cryſtallos. Quando tali materiae urina adfunditur, calculus intra breve tempus circum eam adcreſcit.

§. MXI.

Pinguis] Experimentum RUYSCHIUS ſolus habet, & ante eum veterinarii, qui dicere ſolent, quoties equum obeſum a ſubito, & validiori motu exſtinctum vident, *de reuſel is geſmolten in 't ligham*, veriſſima phraſi uſi. Nam RUYSCHIUS vidit omnino effuſam ad aliquot libras in cavitatem abdominis, ſolutamque pinguedinem. Simile quid vidi poſt oleoſum clyſma diutius retentum. Talis pinguedo omnino reſorberi poteſt in venas, & per arterias cum urina expelli. IPSE ego urinam vidi, quae ſtrigmenta oleoſa in urinali traxit, qualia in aqua naſcuntur, priuſquam adfuſum alcohol probe cum ea miſtum fuerit.

Si obſervaretur] Nam fabula eſt. Dedi bibendum hominibus oleum, non ideo per renes cum urina quidquam tranſivit: ſi tranſiret, etiam chylum cum urina effluere neceſſe eſſet, qui oleo meabilior eſt.

§. MXII.

Retinet) Nunquam vidi me fefelliſſe praeſagium. Quando prius urina ſpumam retinet, uti aqua, in qua ſapo diſſolutus eſt, tunc tenaciter adhuc olea, & ſalia ſibi adhaerent. Quando vero die ſeptimo, urina concuſſa bulla inde orta mox ſponte diſſilit, certum eſt aegrum in vado eſſe.

§. MXIV.

Inſulſa) Amſtelodami vixit ex urina propheta, qui nihil praedicebat, niſi, eventum ad ſalutem, aut ad mortem. Sedulo rogabat, num urina diu retenta fuiſſet, & jejuno ſtomacho tempore matutino reddita. Deinde quando adfirmatum erat, in angulo guſtabat lotium. Quando ſapor inerat, reſpondebat, nondum mortis horam adeſſe: quamprimum vero inſipidam invenerat, praeſagiebat inſtantem mortem: hac ſola arte divitias ſibi paravit. Prudenter utique: nam vitae vires ex omni adſumto cibo, vel potu, & ex ipſo lactis ſero parant ſalſam urinam, quod in ME IPSO expertus

pertus ſum. Quando nunc nullus ſal in urina ſupereſt, & aqua haud immutata per urinas tranſit, ſignum eſt, nullas vires vitae ſupereſſe.

§. MXVI.

Turbinatum) Quod conum facit in urinam adſurgentem. Signum eſt, ſedimentum leve eſſe, & in aqua ſuſtineri, adeoque coctum eſſe: optimum, & raro fallax ſignum in morbis acutis. Quando vero ſedimentum planum eſt, demonſtratur nimis ponderoſum, eſſe & coctionem difficilem futuram.

Strangurioſa) Quando materies craſſa, & obſtruens iter per laxa renalia vaſa nunc liberum, invenit, nullam amplius viam quaeret, quae magis reſiſteret, neque adeo apoſtaſin facier. Hac ratione in critico die fere omnes morbi inflammatorii ſanantur. Si vero jam natus fuerit abſceſſus, per eamdem viam purgari ſpes eſt.

Indice] Haec pulcherrima doctrina ſolius HIPPOCRATIS inventum eſt, neque ab ullo aliorum medicorum exculta fuit, cum tamen medicum fere ad Deos elevet. Quando morbus acutiſſimus eſt, ex iis, qui intra quintum diem judicantur, tunc tertius quinti index eſt: & ſi tertio die urina bona fuerit, morbus quinto ſolvetur: in morbo vero intra novem dies ad finem decurrente, tertius ſeptimi index eſt; vel in acuta febre vulgari, ſeptimus decimi quarti, tuncque urina, quae per ſeptem dies limpida fuit, octavo dabit ſedimentum; & aeger die decimo quarto ſalvus eſt. Quando enim die tertio, quinto, ſeptimo, ante acmen, materies jam cocta eſt, ſperari poteſt, die critico, poſt acmen, materiem expulſum iri, vera criſi, corpuſque ſanitatem recuperaturum eſſe. Neque unquam fallet praeſagium, quando ſeptimo die urina dotes hic recenſitas habet, die decimoquarto ſanitatem reſtitutum iri: & poteſt abſque omni temeritate promitti.

Rufa) Nempe aquoſa, alba, in qua aliquid ſubrutilum pellucet, ut in achate, vel bufonio lapide, & quibuſdam ſpeciebus carneoli: haec peſſima eſt, & multo deterior, quam flammea urina.

Lactea) Quae nullum ſedimentum deponit, pernicioſa eſt, & demonſtrat nullam criſin fieri, neque morboſa elementa de ſanguine decedere.

§. MXVII.

Incerta] Nihil ultra ea ſperandum eſt, quae dixi, & monendus eſt medicus, cum vulgus velit ex urina ſibi praeſagia fieri, ut ſemper addat, ſe ex aliis ſignis morbum ſatis dignoſcere, neque urinam neceſſariam eſſe: neque aliis praeſagiis ſe inmiſceat. Certiſſimum eſt, nullum mortalium ex lotio dignoſcere poſſe, an femina minxerit, an ſexus maſculi aeger, niſi forte ſemen, aut anguillula a gonorrhoea ſuperſtes ſexum virilem prodi-

prodiderit. Multo minus definiri poterit, num virgo, num viro usa, num gravida sit, cujus lotium offertur, neque haec nisi risum merentur. Vidi ante multos annos duos Professores Leidenses cum sua ουροσκοπια turpissime delusos, cum ex artis regulis nobilissimae matronae graviditatem negarent: infans autem in lucem prodeuns prophetis silentium inponeret. Praecipuos in hac republica uroscopos novi tantos, & tam turpes errasse errores, ut merito se abscondissent, si pudor quisquam inesset miseris. Caeterum de tota hac disciplina, legendus est HIPPOCRATES, & DURETUS, & PROSPER ALPINUS, qui fere soli medice de urina scripserunt.

Testium] Saepius & vidi, & vos monui, posse ab inflammatione circa veiculas seminales orta vas deferens conprimi, ne semen iter suum persequi possit, ita stagnare semen, & testem urgere, hancque causam tumidi testis adeo frequentem esse, ut inter centum aegros nonaginta novem ex hac causa laborent. Hi aegri vix curantur nisi largissima venae sectione; qui haec ignorat, & fomentis utitur, cogit suppurare, & destruit testem.

ΥΓΙΕΙΝΗ.

1018. TRia sunt munera Artis tuendae Valetudini sanae; nempe conservare Sanitatem praesentem; Morbos in temperie ut in semine latentes, & facile excitandos praecavere; Vitam disponere ad longaevitatem.

1019. Sanitas enim, quum sit aptitudo in corpore ad exercendas actiones, & quum haec consistat in determinata mobilitate partium tam firmarum, quam fluidarum, necessario haec ipsa, inquam, Sanitas, si semel ponitur perfecta, deteret ex sua natura partes firmas, consumet fluidas, corrumpit utrasque, adeoque se ipsam destruit.

1020. Proinde Sanitas conservatur jugiter restituendo eamdem copiam, & qualitatem, partium omnium in corpore, quales ante descriptam destructionem [1019.] in corpore erant in firmis, fluidisque partibus.

1021. Restitutioni huic (1020.) materiem praebent, cibus, potus, forte & aer: hanc praeparant, & aptant, gesta in corpore per actiones vitales, naturales, animales: praeparatum appli-

applicant locis requisitis, & reparandis, eadem gesta: denique, & per ea liberatur a superfluis, crudis, nocituris.

1022. Quamobrem patet, totam hanc artem Sanitatis tuendae absolvi descriptione legum, quae definiunt illum definitum usum classium recensitarum [744. vel 745.], quo satisfiat illi scopo jam descripto [1020.]

1023. Tamen difficile est ita promulgare has leges, ut observatio earum omni homini aequaliter prosit.

1024. Cujus difficultatis causa in ἰδιοσυγκρασίᾳ ut plurimum haeret; ideoque operatur saepe effectus oppositos in hominibus, qui tamen eandem normam vivendi sequuntur.

1025. Ita quidem, ut unicuique servetur saepe sua, & integra, Sanitas, licet utantur homines non tantum vario, sed & plane opposito, usu sex rerum non naturalium; quum contra, si vivendi rationem permutaverint vicissim inter se, mox utrique alieno more fruentes aegrotent, qui suo morigeri bene valebant.

1026. Ipsa quoque consuetudo, quam non male alteram naturam, vel ἰδιοσυγκρασίαν; appellant, fert vix credenda; sive spectaveris effectus aeris, cibi, potus, motus, medicamenti, veneni, sive consideraveris reliqua.

1027. Quamobrem mutatio subita a consuetis in nova, est ubique, & semper, quammaxime periculosa; licet ex malis vulgo habitis in bona putata transiverit.

1028. Sed, sensim mutando, saepe variare vitam quotidianam, egregium est auxilium tuendae Sanitati.

1029. Aer maxime gravis, adeoque simul, ut fere semper est, serenus, & siccus, suo cuique loco saluberrimus habetur.

1030. Aeris effectus varii; & ejus favens, vel nocens, natura; descripta habentur, ubi de causis Sanitatis [160.] & Morborum (746. ad 754.) in aere latentibus actum est; unde proinde peti debent.

1031. Qualitates enim aeris, excessu suo producentes morbos, emendari possunt oppositis inductis: frigidus enim, & humidus, poterit mutari in calidum, & siccum ope ignis accensi, per signa sicciora, & aromatica, nutriti; halitu aromatum cali-

calidiorum ſponte, vel igne, fragrantium; vento calido admiſſo, vel arte excitato: ſi vero calore, & ſiccitate aer peccat, emendatur exhalatione diſperſae frigidae; vento artificiali, vel exſpiratu halituum aquoſorum ex plantis frigidis aquae immiſſis, ut ſunt ſalix, populus, roſa, ſambucus, opulus, morus &c.

1032. Aer igitur ſerenus, gravis, temperate calidus, & ſiccus, a mediterraneis puris, & a fluminibus, ſpirans, leni agitatus vento, ſubitarum, & magnarum mutationum expers, apricus, & ruralis, ab exhalationibus ſalinis, oleoſiſque defoecatus, optimus eſt in genere Sanitati tuendae.

1033. Cibus autem cenſetur optimus ille, qui ſimpliciſſimus, parum foeculentus, acrimonia omni carens, haud praeditus magna mobilitate ſuarum partium, ſano noſtro corpori ſimillimus, aut illi facillime aſſimilandus per vires noſtras coctrices; tum in acquiſitione praedictarum dotium arte culinaria praeparatus, eſt.

1034. Qualis habetur omnis quidem, qui diligitur, 1. ex Seminibus Frumentaceis, farinoſis, bene maturis, puris, moderate ſiccatis, ſatis recentibus, Tritici, Zeae, Secalis, Hordei, Avenae, Orizae, Fagopyri, Mais, Milii, Panici, Phalaridis; atque tritu, ſubactu, fermentatione, coctione, praeparatur ita, ut ſapore, & odore, gratiſſimo, ſe commendet nomine Panis. 2. Ex Leguminoſis tam Corticibus tenerioribus, quam Seminibus adhuc viridibus, aut maturis, Fabarum, Phaſeolorum, Piſorum, Lentium, Cicerum, Viciarum; dum maceratione, coctione, tritu, ſaepe leviſſima toſtione, praemiſſa, parantur. 3. Ex Oleribus recentibus, viridibus, aut colligando folia creſcentia leniter utcunque ſuffocatis, Lactucae, Intybi, Cichorei, Portulacae, Apii, Hippoſelini, Braſſicae, Malvae, Betae; maxime, ſi levi coctione in proprio ſucco moriuntur. 4. Ex fructibus tam ſolidioribus, quales Cinarae, Nuces, Amygdalae, aut bulbis Raporum, vel radicibus Dauci, Paſtinacae, Raphani, Betae, & ſimilibus, quam mollioribus, ut ſunt Poma Arborea, vel Plantarum ſcandentium annuarum; Pyra,

Pyra, Baccae, Pruna, Ceraſa. 5. Ex Succo, & Corpore, Animalis ſani, junioris non nimis pinguis; ſive fuerit Quadrupes, Avis, Piſcis, ſive & Inſectum, vel Cruſtaceum; ſi elixatione, aſſatione, frixatione, ſuffocatione, praeparantur, quo & Lac, & Ova referuntur.

1035. Alimenta dura, ſicca, craſſa, ponderoſa, foeculenta, proſunt his, quibus ſunt valida viſcera, celeris digeſtio, motus muſcularis ingens, humores moti valde in ſanitate. Mollia, humida, tenuia, levia, defoecata, his obſunt, vel perpetuam fere menſam imperant.

1036. Illis vero, quibus viſcera debilia, difficilis digeſtio, vita quieta, ſedentaria, otioſa, proſunt cibi arte; vel natura, ſimillimi chylo diluto.

1037. In temperie alcaleſcente conducunt aceſcentia (1034. 1. 2. 3. 4.); in aceſcente proſunt alcaleſcentia (1034. 5.).

1038. Ex quibus paucis tota ratio delectus, copiae, praeparationis, alimentorum peti poteſt; ſi modo prius cognoveris uſuri viſcera, humores, temperiem, aetatem, ſexum, vitae genus, ſtudia.

1039. Copia cibi optima cuique, quam ſequitur ſenſus refectionis, non torporis. Tutior ſobrietas, ſed debilibus; exceſſus melior, ſed robuſtis.

1040. Condimenta autem ex acidis, ſale, aromatibuſve, petita, nocent ſanis acrimonia ſua noxia, vaſcula tenuiſſima laedunt, & falſo appetitu per ſtimulum excitato corpus gravant plus, quam nutriunt.

1041. Quin & ex iiſdem regulis intelligitur bonitas potus (1035. ad 1041); ſi enim ille requiritur tantum ad emendandam ſitim, ſiccitatem, craſſitiem, humorum, vel eorum acrimoniam, tum aqua frigida, limpida, leviſſima, inodora, inſulſa, curſu, exercitata per flumina pura, eſt potus optimus homini robuſto.

1042. Si vero potus requiritur ſimul eo ſcopo, ut calefaciat, in motus ſtimulet, & attenuet, tum proſunt cereviſiae coctae, fermentatae, ad defoecationem uſque tantum aſſervatae, ut & vina limpida, fragrantia, grata. Sed & illorum delectus, copia,

pia, uſus, determinatur per conditiones aſſumturi.

1043. Cibi minime pingues, & potus aquae firmiſſima reddunt, & fortiſſima corpora.

1044. Corporis motus ad primum uſque exortum leniſſimi ſudoris, vel uſque ad ſenſum incipientis laſſitudinis, poſt initia coctionis, cum ſenſu levitatis, optimus eſt. Unde & Quietis regula pendet.

1045. Somni tempus, quando corpus ſanum torpet. Optima ejus menſura agilitas corpori dum evigilat, nata.

1046. Omnia medicamenta, vel evacuantia, vel acria, cujuſcunque tituli, vitanda omnino ſunt.

1047. Sed purgationes cutis externae per frictiones, loturas, balnea, fomenta, natationes, deterſiones, egregie proſunt.

1048. Animi autem affectus, non ſunt omnino ſupprimendi; ſed neque excitandi nimis: torpor enim oritur, vel circulationis perverſio. Spes, & deſideria, corpori ſaluberrima deprehenſa ſunt.

§. MXVIII.

Latentes] Uti plethora, quae nondum morbus eſt, ſed ex leviſſima cauſa poteſt in morbum abire.

Longaevitatem) Hoc caput neglexiſſe medicos, jam VERULAMIUS adnotavit, primuſque hanc diſciplinam excoluit.

§. MXIX.

Deteret] Et quidem eo citius, quo vita ipſa melior eſt, & fortior; eo magis enim corpus adteretur, cum ſanitas ſtatus ſit corporis humani actuoſiſſimus, & conſiſtat in poſſibilitate exercitii omnium actionum: fiet adeo adtritus humorum omnium ad vaſorum omnia genera, & viciſſim, ſicque adterentur, & deſtruentur omnes partes corporis tum fluidae, tum firmae. Cachecticus homo facile tridui inediam fert, uti vulgo notum eſt, ſolent dicere morbum ſe ipſum alere: cum ſaniſſimus homo poſt viginti & quatuor horas animo linquatur.

§. MXX.

Eamdem copiam] Si homo ipſum merum ſanguinem biberet, ſanguis tamen in ventriculo mutari deberet, & in alium ſtatum transformari.

ovaque ipſa mutari, ſi iis uteretur. Ergo per cruda quidem reſtitui debent, quae amiſſa ſunt, ſed per cruda ſubacta ab actionibus corporis individualibus.

§. MXXI.

Aer) Procul dubio: nam chaos eſt omnium rerum, adeoque & nutritiarum particularum, ſed volatilium, & adtenuatarum. In Britannia demonſtratum eſt, hominem de ſola materie extus per fomenta &c. adplicata tantum ſibi ſumere, ut vitam utcunque ſuſtinere poſſit. Ergo & ab aere aliquid alimenti recipere poterit.

Requiſitis] Homo, qui ſolum lac maternum pro omni alimento adſumit, conſervatur hujus lactis ope, dum illud praeparat, coquit, & adplicat: pars vero cruda, craſſa, ad nutritionem inepta, ex corpore eliminatur, ſtercoris ſpecie. Nam etiam puriſſima alimenta, & lac ipſum excrementitiam partem continent, quam ſeparari neceſſe eſt: cum lac puriſſimum infuſum in venas vivum animal occidat.

§. MXXIV.

Δισσυγκρασια) Haec ponitur in proportione inter ſolida, & fluida, & facit, ut actiones unius hominis differant ab actionibus alterius, pariter ſani. Sed actiones iſtae faciunt, ut adſumta alimenta in humores humanos mutentur, adeoque ex iiſdem cibis non fiunt iidem humores, quando a diverſis hominibus adſumuntur. Sunt, qui aqua pura, & pomis, herbiſque vivunt. Alii omne rerum genus ingerunt, ſani tamen omnes. Date horum uni poma priorum, aegrotabit, & ille ſobrius perinde ab hujus lautitia offendetur. Ergo non poteſt de ullo cibo generaliter dici, bonum eſſe, ſed cuivis homini propria, & peculiaris victus ratio unice convenit.

§. MXXVIII.

Variare) Hoc CELSI conſilium eſt [L. I. „ c. 1.] ſanus homo, qui ſuae ſpontis eſt „ nullis debet ſe obligare legibus, . . & varium habere vitae genus; modo plus „ juſto, modo non amplius adſumere . . . „ Sic vivere, ut nunquam idem diu obtineat. Qui nimis aequabile vitae genus ſequuntur, ſanitate gaudent perfectiori, verum iidem συμεταβλητοι ne minimam mutationem abſque morbo ferunt, qui vivere nequeant, niſi in doliis ſuis cum DIOGENE latuerint. Medicus erat, qui ſecundum SANCTORII ſtaticas regulas vitam ordinaverat, vivebatque puſillam, ſed ſanam hactenus vitam. Leviſſimo vero contactu aeris minus ſalubris perculſus idem praedixit ſe moriturum, ſtetitque promiſſis, malo leviſſimo, quod adſuetum non laeſiſſet.

MXXIX.

§. MXXIX.

Gravi) Paradoxum hoc vulgo videtur, cum ante inventum barometrum omnes homines tunc aerem gravem esse dixerint, quando corpus ad sensum ponderosius videbatur, & contraria ex ratione levem. Verum nunc satis demonstratum est, austro spirante & zephyro, quando graves languent artus, levem esse aerem, eumdemque gravissimum esse serenissimo coelo, & spirante borea, quo tempore corpora ad sensum leviora percipimus. Et in universum, nebulis exceptis, aer gravis serenus est.

Cuique loco] Boreas nobis saluberrimus est, in aliis vero regionibus ille semper ventus, qui super maximum terrae continentis tractum spirat, adeoque minime particulis de mari exhalantibus impraegnatur: talis nobis boreas est. Caeterum in universum venti salubres sunt, & sola quiete aer pestilens redditur.

§. MXXXI.

Accensi] Potest obtineri, ut in conclavi aer semper serenus adsit, etsi ubique regnet humiditas. Faciam rimas inter caminum, & proximum hypocaustum communicantes; aliasque porro in parte a camino aversa in aliam cameram patentes. Deinde caminum instruam ligno juniperino, abiegno, & succino, ita omni alio aditu clauso aer amittitur non alius, quam qui super ignem excitato vento advenit, atque per alias rimas iterum aufugit, sicque perpetuo novus sibi succedit, & aquam suam deponit: testes sunt sales chemicorum, qui in rali aere vix deliquescunt, cum ab aere eosdem facillime dissolvi notum sit. Etiam spongia explorari potest, quae in aere humido intumescit, sicco contrahitur.

Frigidis) Aqua sola non multum exhalat, hujusmodi vero plantae in aquam dimissae, incredibilem perspirant aquae copiam, uti maximam hauriunt, & totum aerem, in quo haerent, humidum reddunt. Haec per recentissima experimenta, hoc anno Londini edita, nunc demonstrata habentur. (*a*) Excellunt autem ubertate perspirationis Salix, Rosa, Populus, Sambucus, Morus & plantae aquaticae. Potest etiam refrigerari ope salis ammoniaci. (a)

§. MXXXII.

Optimus) In aere hujusmodi oportet aulas principum, & domus venatorias aedificare, & deceret archiatros, si in regno loca aere purissimo beata inquirerent.

(a) HALES *veget ſtatiKs.*

§. MXXXXIII.

§. MXXXIII.

Mobilitate] Cibus optimus eſt, qui corpori noſtro ſimillimus, & omni acrimonia vel magno odore aut ſapore deſtituitur. Id VERULAMIUS dudum vidit. Hoc alimentum conſtans eſt, neque diſſipabile. Quod volatile eſt, & fragrantia excellit, idem incoſtans eſt, neque bonos facit ſuccos. Omnes cibi, quos natura nobis ſubpeditat, blandi ſunt, & molles, ſive carnes fuerint, ſive cerealia, aût fructus horaei maturi. Potus naturales itidem blandiſſimi ſunt, nam fermentatos non dedit natura. Verum haec omnia pariter minus mobilia ſunt. Ex muſto fermentato virtus ita non avolat, ut meracius fiat, etiam quando ad unam decimam coctione redactum eſt: quamprimum fermentavit, & nunc vinum eſt, ſi unam centeſimam partem ponderis exhalaverit, reliqua moles inutilis eſt, nulliuſque frugis.

§. MXXXIV.

Farinoſis] Haec debent prius fermentationem pati, ut deponant flatulentiam, ſive facultatem generandi aeris elaſtici, mirabilem illam, a BOYLEO detectam. Qui ſolis cerealibus vixerunt, plerumque longaeviſſimi fuerunt, exemplum eſt in gymnoſophiſtis, antiquiſſimis inter philoſophos, qui nihil comedebant, quod animam habuiſſet, neque quidquam quod ſub terra adoleviſſet; ſed unice vegetabilibus vivebant, quae de terra adſcendiſſent, ſoliſque ſenſiſſent radios. Adeo ſani, adeo longaevi fiebant, ut pertaeſi vitae mortem ſibi conſciſcerent, vivoſque ſe comburerent: quod ſpectaculum CALANUS ALEXANDRO dedit.

Panis) Hic cibus acceptiſſimus eſt humano generi, & ubique terrarum fundamentum eſt totius nutritionis. In Europa ex tritico paratur, in Aſia ex oryza, in America ex Mahiz. Certum eſt, in mari mediterraneo remiges illos catenatos in duriſſimis laboribus perdurare ſanos forteſque, cum ſolo pane biſcocto & aqua vivant, niſi forte aeſuoſus aer, aut epidemici morbi corpora eorum labefactaverint. Eadem obſervatio vera eſt de hominibus ad tranſtra damnatis, qui per infortunium abſque ſua culpa eo devenerunt.

Coctione) Veteres pro cibo placidiſſimo frumento toſto utebantur, quod farinam ſuam in aquam depoſuerat. In ſcriptura ſacra hic cibus legitur, & HIPPOCRATES ipſe pro leviſſimo alimento commendat orobos toſtos, & per noctem in aqua maceratos. Fabis gravior farina eſt, quam tritico, hinc conveniunt corporibus robuſtioribus.

Oleribus) Cum pauciſſimo jure carnium coquere, & tota adſumere oportet, coqui vero male ſuccum abjiciunt, in quo tota vis plantae reſidet

reſidet, & convivis ſceleton atque cadaver plantae offerunt.

Lactucae) Itali ſolent dicere, in paradiſo non aliam herbam ad vitam producendam aptiorem fuiſſe.

Junioribus) Quale ovum eſt, quod longe praeſtantius eſſet crudum, quam coctum. Idem verum eſt de mytulis, & de oſtreis, quae cocta duriora fiunt, & deteriora, & abſque ulla mutatione in ſubſtantiam corporis noſtri tranſire queunt. Etiam alia cruda nonnullis hominibus non nocent. Princeps CONDEUS aliquamdiu hominem ſola cruda carne aluit: vixit robuſtiſſimus, ſed ferox & beſtiae ſimilis evaſit, & voraciſſimus canina fame ita incitatus, ut vix ſibi temperaret, quin in proximum, quem forte viderat, bovem inpetum faceret: ſimul perpetua diarrhoea aderat. VERULAMIUS homines σαρκοφαγους σιτοφαγοις putat ſalubrius vivere.

§. MXXXV.

Ingens) Ως ὁ πονος, ἐστι ἐ ἡ τροφη. Si aratori aut meſſori homini jus carnium cum ſucco citri dederis, poſt horam aeque famelicus erit, atque prius fuerat, & animo fere linquetur. Da lardum, cum pane nigro; ita bene habebit, vireſque reparabit.

§. MXXXVI

Chylo] Eruditi viri nolunt gulae temperare, & audent eadem edere quae ruſtici, & tamen cum plena cibis alvo ſomnolenti ad labores ſedere. Verum non ferunt non naturalem victum: optent, aut feriari a ſtudiis, aut a duris cibis. Optionem multis ſapientibus viris propoſui. Durus enim cibus in non adſuetis, capitis dolorem & ſomnum turbulentum facit, CELSO teſte.

§. MXXXVII.

Alcaleſcentia) Aeſtuante aetate homo, qui corpus valide exercuit, carnes aſſas oblatas repudiabit, niſi acidulae ſint, aut ſalſae. Viciſſim homini, in quo acidum dominatur, alcaleſcentia alimenta conveniunt, uti jus cancrorum fluviatilium, olim ab HIPPOCRATE laudatum. Similis fere gelatina eſt, ex carne viperina parata, maxime alcalina, quam Itali laudant. Si vero tales cibos in morbo alcalino praeparaveris, aegrum utique occides. 1732. PECQUETUS ille invento, poſt EUSTACHII in equo obſervationem, thoracico ductu nobilis, incidit in mirificam ſententiam, non debere ciborum coctionem exercitatione corporis promoveri, ſed unice ſpirituoſis: ergo dabat ſpiritum vini moderate bibendum, & ipſe exemplo praeivit. Aliquamdiu bene habuit,

ſenſim

ſenſim vero ventriculus, & inteſtina ita ſe contraxerunt, ut ſolum ſpiritum vini tranſmitterent, donec in ipſo munere publico defecerit ultimo, & exſpiraverit. Hujuſmodi ſpirituoſa poſſunt per aliquot dies alere, uti panis vapor DEMOCRITUM ſuſtentavit, ſed conſuetudine vires amittunt.

§. MXXXVIII.

Torporis) Qui ſomnolentus de menſa ſurgit, nimium ingeſſit ciborum: tunc vero optima poportio ciborum ad labores eſt, quando corpus a paſtu leve ſentitur, & agile.

Sobrietas) Haec robuſto homini minus convenit, qui ſe ipſum conſumeret, ſi diaetam tenuem ſequeretur. Qui ad longaevitatem perveniunt, raro leguntur jure carnium aut ſimilibus vixiſſe, ſed lardo, aliiſque durioribus cibis. Fames inter morbos excellit, quod acutiſſima ſit. Si offa non offeratur fami, corpus adrodet; omnia aſperiora fient, bilis acerrima fiet, ſanguis incaleſcet, fiet febris, extenuatio &c.

§. MXXXIX.

Acidis] Divites, qui in juventute voraces fuerunt, & appetitum perpetuo ſtimularunt, ut luxuriae ſufficeret, cito ſeneſcunt; nam vaſa ab acribus corrumpuntur, ventriculi ultra modum repleti vis contractilis perit &c. Adjuvant ſe, aut gulam ſuam, quantum poſſunt, ſumunt abſinthiata vina, ſed ita corpus depravatur, ut nihil ferat ultimo, & ad omnem cibum aegrotet. Hic inprimis condemnandi ſunt illi pernicioſi *ragouts*, ipſis debilibus non niſi raro utiles. Confer BERNARDI SVVALVVE *de querelis ventriculi*, utilem libellum, gravis, & nobiliſſimi auctoris.

§. MXLI.

Aqua] Vino certe ſalubrior eſt. Omnes ſanorum hominum morbi oriri ſolent a motu nimio, & acuti eſſe, chronici vero tum demum naſcuntur; quando vires deficiunt, & vix ante quinquageſimum annum robuſtus homo aliunde, niſi a nimio inpetu aegrotaverit. Si nunc idem homo potum ſtimulantem adſumſerit, augebit equidem manifeſto morbum ſuum, aut accerſet adſimilem. Solent equidem reſpondere, incertum eſſe, an unquam ad aetatem debitam ſint perventuri, adſumturos ſe interim quae placent. Sed ita in periculum excaecati ruunt. Frigida vero aqua blanda, & lenis eſt, roborat viſcera, & omnia depurat, hinc a Graecis & Romanis fere pro panacea habita eſt. Si ea vellent contenti eſſe ſani juvenes, vix unquam in

acutos,

acutos morbos inciderent. Quoties ſiccitas peccat, aut bilis, aut acidum abundat, aqua optimum medicamentum eſt; & frigida quidem melior calida, quae ſenſim, parco hauſtu in corpus prius refrigeratum ingeri debet.

Curſu excreitata) HERODOTUS cauſam maximae longaevitatis aethiopum μακροβιων videtur ponere in aqua, quam adeo leven. bibunt, ut in ea ligna fundum petant. Utrumque etiam noſtro aevo verum eſt.

§. MXLII.

Stimulet) In gaudiis publicis. Ipſe ſolebat ſubinde gaudia curis miſcere SOCRATES, neque *ſympoſia* detrectabat. Haec omnia neceſſaria ſunt ſcitu, ſaepe enim magnates quaerunt ex medico, quid filio meo ſuades, quid filiae, pro valetudine gubernanda, ex conſilio tuo pendebunt. Tum ſemper ſimplicia praeſcribere oportet.

Cereviſiae] Quae in hydrope, & leucophlegmatia ipſi vino praeſtat, meraciſſima nempe, ut ale anglorum, ejuſque ſimiles.

§. MXLIV.

Motus) Robuſtiſſimi milites gregarii ſaluberrimam vitam vivunt, atro ſuo pane (ammunitions-brodt) contenti, & fluminum lympha, nam ex tribus, quatuorve aſſibus non laute vivitur. Homines vero lautiori vitae adſueti hos labores minus tolerant, anhelant continuo, & deficiunt. Sed omnes pariter mortales a nimiis laboribus exhauriuntur, & pereunt ante diem. Ex mille ruſticis, qui manu ſua victum quaerunt per duriſſimos labores, pauci omnino ſexageſimum annum adtingunt, dudum fracti nimio labore. Literati vero homines, qui contrario modo deficiunt, nunquam deberent ad menſam ſe conponere, quin per horam antea corpus exercuiſſent, & expurgaſſent, ſecuti LEONIDAE conſilium. Sed quieſcunt, & ſedent perpetuo, & rariſſime ad magnam aetatem perveniunt, uti ex diariis conſtat.

Initia coctionis] Quando ventriculus nimis plenus eſt, tumet, & poſt aliquot horas etiam magis tumet, tunc motus major nocet.

§. MXLV.

Somnus diuturnior continuo caput adgravat. An admitti debeat a cibo, quaeritur. Vulgo negant, ſed receptam opinionem pridem ſuo exemplo refutavit FELIX PLATERUS; cum Princeps Badenſis in colloquio medicorum interregaret, an praeſtaret ſomnum poſt prandium capere? an ante cibum ſalubrius dormiretur? Omnes Medici cum ſchola Salernitana ſomnum pomeridianum damnabant. Solus PLATERUS, tunc ſeptuaginta

annos natus, pro ſomni a cibo innocentia ſe ipſum teſtem dedit, qui per tot annos abſque morbo vixiſſet, cum tamen nullam diem abſque ſomno meridiano clauſiſſet. Ipſa natura docet, quae ſomnolentiam poſt cibum in omnibus animalibus facit: qui legere volunt, nictitant, obdormiſcunt, neque quidquam boni faciunt; praeſtat quartam horae partem ſomno dare, tunc reddita alacritate ad labores redire.

§ MXLVI.

Medicamenta non debent adhiberi a ſano homine, qui medico non egeat. Si vero Princeps a medico ad umbram morbi remedium petierit, non credunt reſponderi poſſe, eum medico non egere, timent ſe gratia exciſuros: ergo habent arcana magniſona, quae nihil juvent, & ne noceant quidem.

§. MXLVIII.

Supprimendi) Ita enim vita abſque igne eſt, & ſale. Nimis vero vitam conſumunt, & liquidum nerveum diſſipant.

Spes) Exſpectatio boni deſiderati, cum ſpe certiſſima, eſt dulciſſimus omnium adfectuum, & ipſa poſſeſſione amabilior. VERULAMIUS monet, nunquam ſibi plene ſatisfaciendum eſſe, ſed relinquendum aliquid, quod optes. Senes eruditi inſtar lapidum vivunt, quando ab objectis ſtimulati deſierunt.

ΠΡΟΦΥΛΑΞΙΣ.

1049. PRaecaventur morbi, dum, ſimul ac adfuturorum ſigna deprehenduntur prima, ſtatim occurritur eorum cauſis.

1050. Primaria vero remedia prophylactica morborum brevi oriturorum ſunt profecto haec; abſtinentia, quies, potus, aquae, calidae, deinde blandus, & aliquandiu continuatus motus uſque ad initia lenis ſudoris, tum poſtea ſomnus largior corpore bene tecto: his enim craſſa diluuntur, laxantur vaſa, excernuntur noxia.

1051. Neque eſt aliud, quod plus defendit corpora contra vim cauſarum externarum, quam ſi quis verno tempore tarde minuat veſtimenta hyberna, rurſumque cito augeat aeſtivas veſtes autumnali tempore. 1052.

1052. Eodem etiam facit quam plurimum moderamen diaetae ſimplicibus deſcriptum, & paucis regulis his: aeſtate conducit victus levis, mollis, laxans, humidus, lenis, ex oleribus, fructibus, lacte, juſculis; cum potu copioſo aquoſo, vel admodum diluto; & cum motu corporis leniore, vitato omni violentiore.

Hyeme prodeſt victus gravis, durus, ſiccus, aromate, vel ſale acrior, caro aſſa, panis plus coctus; cum potu parciore vini meraci; & cum motu corporis validiore plus exercitato.

Vere, & Autumno, victus moderandus media quaſi inter aeſtivum, & hybernum temperie; conſiderando ſimul, in quodnam horum temporum plus, minuſve, inclinaverit.

§. ML.

Abſtinentia) Non ab omni cibo, ſed ab eo, qui notatu dignas mutationes infert, acri, aut duro. Saepe abſtinentia, modico motu, dilutione, morbi interni graviſſimi praeoccupantur, qui poſtea curari nequeunt. Aquoſa corpus laxant, levi exercitio mobile fit, maxime ſi levis ſudor acceſſerit, deinde ſomno pacatur. Haec conveniunt, quoties corpus nobis gravius videtur, atque inde ſcitur, perſpirationem Sanctorianam deficere. Cave vero des tunc vomitorium, vel venam ſeces *par precaution*, neſcis enim quid agas, & materiem expellis nondum coctam, naturam vero turbas, & debilitas.

§. MLI.

Veſtes] Sydenhamus obſervat, inter centum homines, qui morbis autumnalibus (pleuritide, peripneumonia, catarrhis) corripiuntur, pauciſſimos eſſe, qui morbum non debeant veſtium mutationi, iiſque nimis frigidis, nunquam juſto calidioribus. Caute Horatius.

Matutina parum cautos nunc frigora mordent.

§. MLII.

Moderamen] Nullus admitti debet cibus qui facile putreſcat, multum bibere oportet vini aqua diluti. Hyeme vero paucior & meracior potus convenit.

Laxans] Natura providens videtur hanc diaetam ipſa nobis praeſcripſiſſe: dum aeſtate carnes juſſit citiſſime putreſcere, ne adeo frequenter iiſdem uteremur, fructus vero horaeos uberrime provenire voluit,

eosque replevit tum aqua, quae aestum temperaret, tum acido sale, qui putredini resisteret.

Hyeme.] Has regulas HIPPOCRATES sanxit; tum DIOCLES in epistola ad ANTIGONUM.

DIAETA AD LONGAEVITATEM.

1053. CORpus bene sanum per actiones a vita sana inseparabiles sensim ita mutatur, ut fibrae minimae rigidissimae fiant, vascula autem tenuissima concrescant in fibras concretas, & humoribus non pervias, vasa majora durescant, arctenturque, omnia autem simul contrahantur, compingantur, concrescant sibi invicem, unde siccitas, immobilitas, imminutio senilis. Hinc vasculorum minimorum munera destruuntur, humores in iis stagnant, lentescunt, coalescunt inter se, & cum canalibus propriis, adeoque subtilissimi deficiunt, coctio debilitatur, reparatio deficit, crassiores per sola majora vasa lenti decurrunt, & vitam solam absque animalibus actionibus sustentant, unde tandem mors senilis per has mutationes accidit inevitabilis, & ex ipsa Sanitate sequens.

1054. Quae igitur citior accidet, si actiones vitae sanae violentiores fuerint; tardior, si moderatiores. Atque in moderamine justae hic mediocritatis videtur promitti longaevitas possibilis arti, maxime si Hygieine, & Prophylaxis conspirant ita in suos effectus, ut non turbent huncce scopum; cuncta fere huc redeunt, si collecta erunt.

1055. Debent corpori conciliari omnes illae conditiones, quae explicatae sunt [885.], quantum ulla arte id obtineri poterit. Actiones corporis ita instituendae, ut reparatio perditi, assimilatio assumti incrementi requisiti terminus, foecis expulsio, blande, lente, assiduo, fiant; unde labor moderatus, assiduus, ad initia levissimae lassitudinis prodest; in pueritia levior, sensim increscens cum aucto robore corporis, rursumque cum senio diminuendus semper. Vita interim varia omni fere ratione; praeprimis in agricultura.

1056.

1056. Animae operationes eligendae illae, quae ſingulari genio uniuſcujuſque maxime ſponte placent, hae autem ipſae ita dirigendae, ut, moderatione ſervata, ſpiritus nec torpeant quiete, nec diſſipentur, aut rodant, per nimios motus. In pueritia animi contentio acrior prohibenda, ſenſim plus exercenda; in ſenio ſenſim magis, magiſque, moderanda. Occupationes ſaepe variatae.

1057. Cibi ſimplices, ſicci, duri, tenaces, difficilius putrefaciundi, non acres; ex Vegetantibus panis, radices fructus auſteriuſculi; ex Animalibus carnes macilentiores ſalitae, aut piſces ſic praeparati, maxime annoſiores, ſe probaverunt. In pueritia lac, ſenſim panis, dein reliqua danda eo firmiora, quo plus crevit robuſta aetas, in ſenio ſenſim redeundum ad victum pueritiae.

1058. Potus aquae bonae, frigidae, parcus, ſoli ſiti, dilutioni, temperiei inſerviens, maximis laudatur effectuum exemplis; cereviſia, & vinum, matura, pura, blanda, admittuntur moderato uſu, nimia valde nocent. In pueritia lac, ſenſim dilutius, deinde aqua in robore aetatis, in ſenectute vinum molle, edentulum.

1059. Interim abſtinentia ſumma, diaetae accuratiſſimae, exſiccantes, emaciantes, rariſſime interpoſitae, mirifici uſus.

* 1059. Increſcente ſenio introductio nutrimenti per appoſita externa, halitu, fotu, balneo, clyſmate, unguento, fiet.

1060. Aer purus, campeſtris, montanus, ut & umbroſus in ſylvis, tum quoque inſulanus, frigidior, laudatur hic prae caeteris.

1061. Excretio craſſi circa ſenectutem tutiſſimis juvanda, iis nempe, quae magis excitent fibras, & ſolvant faeces; ubi crocus, ſal, gummi aromatica, praecipua ſunt cum melle, & molliori vino.

1062. Mutationes fere radicales humorum per reſolventia, horum dein excretiones ſuccedentes, ut ſunt receptae curationes per virtutem argenti vivi, aut per decocta attenuantia, exſiccantia, ſudorifera, ſaepe diſponunt corpus quam optime ad expulſum veteraſcentis, & inſtaurationem novae vitalis materiae,

teriae, unde prudens Ars per has ad vitam longam ducit.

1063. Vapores, fotus, inunctiones, balnea, clysmata, ex odoratis suavibus, lenibus, lacte, jure carnium, oleo, animalibus vivis, ariditatis senilis egregia remedia, mortis remotae, vitae longae auxilia, in juventute nocent.

1064. Sed tamen ex dictis [1053. ad 1064.] constat illa, quae corpus vastum, durum, constans, aetatis patiens, reddunt, & morbos validos arcent, plerumque vividissimae mentis aciem per rudiora organa heberate, impedire. Nec ideo auxilia perfectissimam sanitatem generantia causae sunt, vel auxilia procurandae longaevitati.

1065. Vanissimae autem jactantiae, nulla vera ratione, nec experimentorum fide, firma promissa sunt, quae in hunc scopum commendantur: scilicet usus Entis primi Cedrini *Helmontiani*; Elixiris proprietatis *Paracelsi*; Tincturae Physicorum Adeptis laudatae Entis, primi ex metallis, fossilibus animalibus, vegetantibus; Purgationis repetitae per Hellebori nigri folia; Spiritus sulphuris per campanam; Spiritus florum rosmarini; Virtutis attrahentis Spiritus ex sano corpore Juvenis, ut in *Artephio*; animalium longaevorum, aut saepe iterum renovantium partes; sigillatorum planetarum vitam producentium.

1066. Neque methodo tamen vel optima vitam in numerosos adeo annos protrahi posse, ut Chemici Adepti spem faciunt, ullo modo verisimile fit: imo suis redarguuntur ubique omnes hi experimentis.

§. MLIII.

Tenuissima) In infantibus recens natis nullus humor magis abundat, quam nerveus, neque ullus in senibus magis deficit: his autem venae turgent ad oculum, ex abundantia humorum crassiorum.

Rigidissimae) Sanissimus homo, quo diutius vivit, eo fit rigidior.

Contrahuntur] Senes rugosi fiunt, neque cutis extenditur super carnes, gracilescunt iidem & tenues fiunt; hic marasmus senilis est.

Imminutio) Qui in juventute procerissimum corpus extulerunt, nunc maxime minores se ipsis & curvi redduntur; quod olim HIPPOCRATES vidit. Homo octogenarius fere una tertia parte minor fit se ipso, quando

quando quinquageſimum annum nondum ſuperaverat. Cauſa eſt in deſtructione ſpatiorum inter vertebras mediorum, a DUVERNEYO obſervata, & in coalitu earumdem vertebrarum immediato, unde ſpina tota incurvatur.

Animalibus) Hae enim peraguntur par vaſa ſubtiliſſima, quae omnium prima occalleſcunt. Inde illae querelae BARSILLAI, cum a DAVIDE ad regiam menſam invitaretur. Inſpice ſenum oculos, adtende ad auditus organa, vide quam omnia debilia ſint.

§. MLIV.

Motus nimius] Et a teneris adſuetus, frangit corpus ſi praecocem facit ſenectam; hinc doleo quando infantes ante tempus a parentibus ad labores video cogi. Motus vero juſto parcior cruda adgerit, ut copia humorum non motorum corporis inundet. Ergo menſura obſervari debet, ut ſatis moveamur, ne cruda colligantur, non vero adeo, ut diſſipentur cocta. Hanc mediocritatem ſcimus nos obſervare, quando corpus per plures annos manet aeque grave. Quando ponderoſius fit, tunc motus deficit: quando levius, tunc excedit.

§. MLV.

Aſſumti) Non debet plus nutrimenti adponi, quam perditum eſt, neque minus.

Expulſio) Non opus eſt purgatione, nam homines octogenarii reperiuntur, qui nunquam alvum medicamento duxerunt, neque ideo faeces congeſſerunt. Si vero neceſſe habueris alvum mollire, id efficere poteris aucto potu, diminuto cibo, vel omiſſo prandio, & motu ante paſtum paulo majori. Haec naturalis eſt purgatio.

Robore) Ita poteſt corpus ad annum quinquageſimum uſque robuſtum conſervari. Tunc neceſſe eſt minuere labores, niſi corpus velis exhaurire, ut quondam in amico ſuaviſſimo vidi. Obliviſcatur curarum ſenex, fruatur innocente voluptate, & corpus moderate exerceat.

§. MLVI.

Genio] Viſi ſunt aliqui quaſi reviviſcere, quando poſt exoſum aliquod ſtudium, ad quod coacti acceſſerant, ad aliud ſibi acceptius, & naturae ſuae adfinius dimittebantur.

Varietate) Idem objectum frangit animum, varietas recreat. Ergo ab exquiſitiſſimis contemplationibus mathematicis oportet ad poeſeos delicias tranſire, & a medicis meditationibus ad hiſtoriae flores deſcendere. Optime VERULAMIUS „ ſpiritus non debent cum vaſis per quietem

quietem concrescere, sed neque dissipari, neque denique vasa adrodere.

Acrior] Vidi puerum pene omniscium, monstrum eruditionis: sed vix ad annum decimum quintum pervenit. Vidi doctissimum juvenem, qui diu noctuque studiis incumbebat: anno aetatis decimo nono absque morbo consumtus occidit.

§. MLVII.

Pueritiae) Hoc nemo melius docuit, quam proprio exemplo ALOYSIUS CORNARUS.

Sensim) Pueri nascuntur absque ullo dente, ne ubera matris laedant; postea dentes nascuntur, sed minime firmi, ut unice mordere panem, & sensim adsuescere possint. Deinde & hi dentes decidunt, renascuntur firmiores alii, postremi vero firmissimi prodeunt, ut anno 25. dura quaeque subigi queant.

§. MLVIII.

Robore) Praematuram mortem, in ipso aetatis flore, non marti, sed vino, & certamini bacchico debuit ALEXANDER.

Edentulum) Non acre, neque meracum, uti vulgo solent commendare, nam corpora senilia aliunde siccantur, hinc lente irrigari debent, non obrui. Sapienter SOCRATES, quando pincernae inperabat, ut parum sibi infunderet, sed quoties luberet: nam imbres destruunt, ros reficit.

§. MLIX.

Abstinentia) Quando lues venerea Hispanis, & Italis primum incubuit, nondum nota efficacia argenti vivi, adhibebant Medici exsiccantem diaetam, ex pane bis cocto, uvis passis, & copiosissimo decocto ligni guajaci. Ita omnem in toto corpore pinguedinem consumebant, luemque sanabant, cujus in pinguedine sedes est. Haec ipsa curatio nunc mercurio optime, & excitata salivatione obtinetur, qua praeterea totum corpus quasi rejuvenascit. Melancholicus homo, ex primaria stirpe ortus, persuaserat sibi, adhaerere sibi aliquod vestigium peccatorum juventutis, neque patiebatur sibi hanc opinionem eripi. Incepit interpellare Medicos de salivatione excitanda, invenit ultimo, qui imprudentibus votis adnuerent, expertus est semel iterumque vim mercurii, & sanata lue imaginaria, saniissimus ad octogesimum annum aetatis supervixit, cum ex minime longaeva familia natus esset. Hac enim operatione funduntur omnes humores, & profligatur, quod maligni inest, exeuntque de corpore, adjuvante bona diaeta. Quando vero in corpus exhaustum continuo nimia vis cibi ingeritur, tunc in locum humorum expulsorum renascuntur alii pejores,

&

& toto corpori nocetur. Primus VERULAMIUS obſervavit, ad longaevitatem facere medicamenta, quae omnes humores conſumunt: ſed oportet viſcera adeo fortia eſſe, ut ex ingeſtis cibis bonos humores facere poſſint. [1732. Purgare corpora, quibus vides expurgatis humores eliminari, imprudentis eſt. Cum malis enim humoribus vivere poſſunt, cum nullis non poſſunt.

§. MLIX. *

Fotu) DAVIDIS exemplo, qui vigore omni per ſenium extincto, nulla ratione calefieri poterat. Ergo ſuaſerunt Medici, ut virginem pulcherrimam, & ſaniſſimam, concubinam haberet, cujus conſortio reficeretur: & videtur conſilio eventum reſpondiſſe. Potuerant foco ſtructo Regem calefacere, ſed prudentiores Medici vapores ſanae virginis in uſus emarcidi corporis adhibuerunt, abſque ullo metu, decrepitarorum igniculorum, quos antiqui cineres dudum obruerant. Vidit SYDENHAMUS, ſanari horrendos dolores iliacos, ſolis canibus vivis junioribus ſuper nudum aegri abdomen inpoſitis. Ita enim ex ſano corpore exhalantes maxime volatiles particulae in corpus aegrum ſe inſinuant: ſed in ſomno maxime, quo tempore corpus laxiſſimum promtius inbibit.

Unguento) Quando oleum jaſmini, ligni rhodii, roſarum, & ſimilia ſub aegri nares offeruntur, ut benigno vapore vires deſtructae cerebri perpetuo refocillentur. Fama vetus eſt de DEMOCRITO, quem ſoror per triduum ſolo recentis panis vapore ſuſtentavit, ne inter ſolemnium ceremoniarum tempus exſtingueretur.

§. MLX.

Montanus) DAVID juſtis hominibus promittit habitationem in monte Domini. Hanc phraſin interpretatur HELMONTIUS, longaevos victuros in monte optimo, qualem Orientales montem DEI vocaſſe poterant. Certum eſt in praealto monte promontorii bonae ſpei aediculam ſibi ſtruxiſſe batavum hominem, ibique ſupra totius coloniae memoriam vixiſſe in viridiſſimo ſenio. Etiam campeſtris aer laudatur, ventis nempe libere perflatur.

Umbroſis] Homines in ſylvae hercyniae duriſſimis, & nudiſſimis montibus, cum aſperrimo victu, vivunt ad annum centeſimum quinquageſimum.

§. MLXI.

Excretio) Talia exhibere oportet, quae faeces educant, corpus non ſolvant; vires enim naturales excernentes roborandae ſunt, non frangendae.

§. MLXII.

Inſtauratione) Quando vir toroſus, cujus corpus centum libras pendet, obeſum corpus mercurii ope conſumſit, tunc lactea diaeta, paulatim, intra non multas ſeptimanas vires recipit, & corpus ſuum ad longaevitatem efficaciter praeparat.

§. MLXIII.

Lenibus) F. HOFMANNUS demonſtrat, ex acidulis, leni calore adhibito, exhalare limpidam aquam nullo fere odore, aut ſapore, aut colore conſpicuam, ſed concentratam habentem aquae medicatae potentiam, & adeo ad augendas vires efficacem, ut nihil ſit ſupra. Hujuſmodi lenis, ſed gratiſſima ſimul, & reficiens facultas in lacte eſt.

Vivis) Tyranni aliqui regionum barbararum ſaepe ſibi vitam prorogaverunt, lepramque ſanaverunt adhibitis balneis ex ſanguine ſaniſſimorum juvenum. Mitius remedii genus paratur ex lacte humano recenter mulcto.

Remorae] Poſt quinquageſimum annum jam declinant corpora, ergo cavendum, ne praeſidia juventutis in viridi aetate conſumas per potus ſpirituoſos, venae ſectionem. Ex quinquagima hominibus, qui ſpirituoſis abutuntur, vix unus eſt, qui quinquageſimum annum ſuperet.

§. MLXIV.

Perfectiſſima) Summa enim mobilitas, quae ad perfectiſſimam ſanitatem requiritur, nimis cito corpus deterit.

Rudiora) Qui corpus nimium curant, hebetant mentem: qui vero nimium ſtudiis incumbunt, corpus invalidum reddunt. Vividae illae agitationes mentis & corporis non permittunt corpori, ut duret. Haec firmantur per hiſtorias hominum longaevorum.

§. MLXV.

Cedrini] Adepti plurima commentati ſunt de longaevitate, & tradiderunt tales ſententias, quas aegre aliquis chemiae non peritus refutaverit. Dicebant, ex vegetabilibus, ex animalibus, [ſed hoc minimi pretii eſſe] & ex metallis pariter educi poſſe *Ens primum* ſive ſpiritum Rectorem. Inter vegetabilia annoſiſſima eſt illa Larix, quam Cedrum Libani vocant, neque enim vermes timet, neque cariem, vaſta arbor, quae in Chelſejano horto (I. G. ſheldoniano oxonienſi) quinquaginta paſſuum ambitum umbra ſua protegit, & continuo creſcit. Hanc nunc arborem ſolam ex arboribus Paradiſi ſupereſſe credebat HELMONTIUS, neque ullam novi-

noviter nasci, [quod falsum est, prodit enim ex seminato], sed totidem hodie supereſſe, quot ante diluvium creatae fuerunt (& ex iisdem & arcam NOAE & arcam foederis factam fuiſſe 1732.) Hujus Cedri ens primum, eductum ope τοῦ *alcaheſt*, & in liquorem lactiformem praeparatum, dicebant corpus humanum usu suo aeque longaevum in sua specie facere, quam inter arbores cedrus est. Verum haec cedri longaevitas facultas est semini a creatore insita, neque habitat in humore cedri aut spiritu. Nos vero Cedrum non fecimus, sed factam accepimus, neque possumus ex ea vim eximere, quae in idiosyncrasia fundata latet, tam in solidis, quam in fluidis partibus.

Proprietatis] Quod proprietatem producendae vitae possideat. Hoc medicamento fretus, promittebat PARACELSUS, se ad annos Methusalemi victurum, tunc vero deliberaturum, an placeret diutius in vivis manere. Verum non video illos adeptos longaevos esse. Ipse PARACELSUS anno aetatis quadragesimo septimo exstinctus est, HELMONTIUS sexagesimo septimo, ad eam vero aetatem plebs etiam inter conpotationes pervenit. Solus LULLIUS supra octoginta annos natus dicitur a barbaris occisus fuisse, dum religionem Christianam promulgat.

Metallis) Dicebant chemici, causam esse, quare aurum simpliciſſimum & idem constantissimum sit inter corpora, & a pauciſſimis corporibus erodatur, posses vocare ens primum; aut spiritum rectorem auri. Hanc causam fixitatis concentratam, volebant educere per dissolutionem auri, deinde ad corpus humanum adplicare, & sociabilem reddere naturae nostrae & elementis tenuissimis radicalibus corporis eamdem inspirare constantiam, quae in auro est, ita corpus vel immortale reddere, vel certo longaevissimum. Inde illae laudes auri potabilis. Causa erroris est, quod omnem formarum sedem unice in humoribus ponerent: verum causa firmitatis auri est in constructione solidorum elementorum auri. Neque quidquam sapientius consilium dederunt, quam ille, qui leporum carnes adsumeret, ut velox fieret cursor.

Juvenis] ARTEPHIUS aliquot exiguos libellos reliquit *de lapide philosophorum*, egregios certe, quos chemici pro oraculis venerantur, quia non intelligunt. De hoc viro narrant, eum inveniſſe magnetem spiritus humani, tunc eduxiſſe spiritum vitae ex juvene, cui ad hunc finem mori necesse fuerit: deinde, cum in provectissimum senium vixisset, vitae pertaesum hanc tincturam modice volatilem lagenulae inclusiſſe, ipsum vero se in sepulchrum abdidiſſe, ibi subinde aliquid de tinctura vitalis naribus haurire, tantum, ut ad vivendum satis sit, ita jam supra mille annos vixiſſe. Hoc utique certum est, vim sani corporis posse transire in corpus effetum. Nam virgines, quae cum aniculis dormiunt, certum est consumi, vetulas vero melius inde habere.

Animalium] Qualis cervus esse creditur: verum carnes cervinae duriſſimae sunt, & nocere potius videntur, quam ad longaevitatem praeparare.

Hellebori) Hanc plantam *Dauram* vocavit PARACELSUS, quod ad ſcopum n. MLXII. idonea ſit, corpus enim ab omni labe purgatum ſperabat longaeviſſimum fore. Prudenter hic HELMONTIUS, contra chemicos ſterit. Nempe oportet artem noſſe, qua corpus exhauſtum novis, boniſque humoribus repleas: ita MEDEA AESONEM quidem vetuſtis ſuccis detractis juventuti reddidit, PELIAS autem male periit, quem exhauſtum ſibi ipſi reliquit.

Sigillatorum) Adepti dicebant, in omni creatura CREATOREM feciſſe marem, feminam, & ſemen. In eo ſemine ſcintillulam minimam latere, quae totam molem dirigat, & faciat, ut hoc ens, neque aliud ex ſemine naſcatur. Hanc ſcintillam a NATURA obſignatam eſſe, tanto firmius, quanto conſtantiorem oporteret vitam eſſe entis, quod ex eo ſemine naſceretur, omnium ergo firmiſſime in auro obſignatam eſſe. Ergo oportere arte chemica ens primum reſolvere, per idem ens, unde concreverit, v. g. ſpiritum rectorem cinnamomi per aquam, tuncque ſperabant medicamentum ſe habiturum, eandem cum homine firmitatem communicaturum, quae in auro eſt, cujus ens primum praeparaſſent. Ego vero credo, ſi auri firmitas homini conciliari poſſet, aeternum quidem fore, ſed perinde uti aurum immobilem. Statuam facerent ex machina.

§. MLXVI.

Adeo) Perpetuum mobile durat, quandiu ipſa materia ſupereſt, ſe ipſum tamen agendo adterit. Corpus humanum autem ita factum eſt, ut ſe reficiat eodem tempore, quo deteritur: id vero nulla poteſt machina, neque poterit unquam. Verum & ipſum corpus humanum ultimo ſe ipſum deſtruit, omnia enim, quae in rerum natura novimus, corpora habent principium ſuum, & faſtigium, & declinationem, neque naturae curſum licet invertere. In Britannia viſus eſt homo provectiſſimae aetatis, qui centeſimum & quinquageſimum annum ſuperavit vivendo, neque nota ſunt certa exempla hominum, qui noſtro ſeculo ad majorem aetatem pervenerint. Sumatra, & Java dicuntur ſenes alere ducentorum annorum. (130. 149. 1732.) Caroli M. armiger, cui nomen faciunt Johanni de Temporibus, dicitur tercentis annis vixiſſe, & intus melle, extus oleo corpus conſervaſſe: haec tamen hiſtoria fabulam ſapit, quis enim teſtis fidem fecerit de remotis ſeculis? neque enim ulli ſodales tali ſeni ſuperſunt: & non ſine magno labore a CAROLO II. Britanniae R. effectum eſt, ut illius ſeſquiſecularis ſenis, nomine PARRY, aetas adſereretur, neque forte effectum fuiſſet, niſi certo anno in archivis teſtem fuiſſe repertum eſſet, cum ex legibus Regni notum ſit, ante definitum annorum numerum non potuiſſe pro teſte admitti. Hic Leidae homo vixit, qui ſeculum decimum ſeptimum naſci viderat, & finiri, ſemper ſaniſſimus: interrogatus, quibus artibus ad tantam aetatem perveniſſet, ſolebat reſpondere, ea methodo, quam nolis imitari, moderatione, & ſobrietate.

1067. ULtima haec pars Inſtitutionum Medicarum docet praecepta generalia, quae tradunt quomodo in ipſa curatione aegrorum Medicus abſolvere queat quatuor haec munera, 1. conſervare vitam. 2. Tollere cauſas morbi. 3. Auferre ipſum morbum. 4. Abigere effectus morbi praeſentes.

1068. Ut quatuor haec (1067.) perficiantur, corpus aegri arte mutari debet; quare requiruntur inſtrumenta, quorum applicatorum efficacia murationes neceſſariae his peragendis excitentur; illa autem vocantur auxilia, remedia juvantia, vel medicamenta.

1069. Haec autem remedia ſunt applicanda unicuique aegroto ſinguli ita, ut in eo fiat mutatio neceſſaria (1068); quare Medicus ſcire debet primo quidnam in eo debeat mutare, atque deinde quibus auxiliis ad haec uti; ideoque & noſſe debet effectus, qui ab applicatis his in hoc aegro ſequuntur; quae ambo tantum poteſt diſcere ex iis, quae in hoc aegrotante ipſi innoteſcunt ita certo per ſenſus, aut per accuratum ratiocinium, ut inde perſpiciat actionem quaeſitam, & auxilia.

1070. Ipſum illud, quidcunque demum ſit, quod ſic deprehenſum in aegro mentem Medici ita inſtruit (1069.), vocatur Indicans; ſed intellectus Indicantis in Medico natus, appellatur Indicatio; id vero, quod cognoſcitur agendum, dici ſolet Indicatum.

1071. Indicans (1070.) proinde poterit eſſe omne id, quod cognoſcitur in aegro, vel circa eum, praeſens, praeteritum, futurum, ita ut hanc cognitionem (1069.) pariat, quare id ipſum multiplex invenitur.

1072. Tamen omne id (1071.) revocari poteſt 1. ad vitam in aegro ſuperſtitem, ejus cauſas, naturam; ſequelas, gradus. 2. Ad morbum in eo praeſentem, ejus cauſas, indolem, ſequelas, ſymptomata.

1073. Etenim ex omnibus his (1072.) diſcit Medicus, 1. quid ſit agendum, ut ſervetur vita praeſens; ut reficiatur labefactata; ut illa tollantur, quae vitam deſtruere, vel immi-

nuere,

nuere, poſſent. 2. Quaenam ſint eligenda huic operi inſtrumenta, quomodo haec adaptari, applicari, certo ordine, & tempore, debeant.

1074. Illa tandem pars Therapeutices, quae tradit regulas, quarum demonſtratione deteguntur Indicantia (1070.), & Indicata [1073.], vocatur Methodus Medendi. Cujus jam ſequitur breviſſimum compendium.

§. MLXVII.

Haec ars docet regulas, quarum uſu medicus prudens detegit, quid ſit faciendum, ut vitam conſervet, morborum cauſas inertes reddat, & morbum, ejuſque effectus tollat. Et de hac parte artis medicae voluerunt Academiae fundatores, ut in examine candidati rigidiſſime explorarentur.

§. MLXVIII.

Medicamenta) Sunt inſtrumenta, ſive corpora phyſica, per quae adplicata corpori, medicus corpus ita mutat, ut ſanum fiat ex aegro.

§. MLXIX.

Applicanda) Medicus ſcire debet, quid mutare oporteat, & per quaenam media, & qua methodo. Debet noſſe effectum medicamentorum, nihil enim auderet moliri, niſi praevideret, quid ex curatione ſua ſecuturum ſit. Ars enim tota verſatur circa futura, quod ipſum eam difficiliorem reddit.

Aegroto) Haec ſigna debent ab ipſo praeſente aegro peti, non ex generalibus inſtitutionibus medicis: nam iſtae, quando ad ſingulares caſus adaptantur, fallunt ſaepe. Sit caſus, qui indicet emeticum, poterit fieri, ut datum hominem occidat, ſi medicus ad idioſyncraſiam peculiarem aegri animum non adverterit. Dantur enim, qui a vomitorio medicamento continuo convelluntur.

§. MLXX.

Indicans) Eſt conditio phyſica in corpore humano praeſens, praeterita, futura, ex qua diſco, quid in praeſente caſu agere oporteat, vel nunc maxime, vel in futurum.

Indicatio) Notitia indicantis, ſive eorum cognitio, quae ex cognitione indicantis & nunc, & in futurum agere oportet.

Indi-

Indicatum) Id, quod secundum leges artis, ex notitia indicantis, & indicationis, agere nunc oportet, & deinde oportebit.

§. MLXXI.

Circa) Non tantum in ipso aegro, quod methodicorum non bonum consilium fuit. Nam indicatio petitur ex omni, quod scitur posse in aegrum aliquid agere. Sit aeger, qui ex variolis decumbat, & pone me scire posse ex astrologicis, aut physicis, crastino die ingentem aestum futurum, deberem utique ex hac observatione, utcunque aliunde petita, discere quid agendum sit, ut praevertatur noxa, quae alioquin ex hoc aestu aegro imminet.

Praeteritum) Si noverim aegrum alcohol copiose adsumsisse, inde disco, quid mihi faciendum sit.

METHODUS MEDENDI.

1075. IN omni aegro vita supersest, tum causa vitae, ejusque effectus; vocantur hae Res Naturales, res secundum Naturam, & saepe Natura ipsa.

1076. Quum vero vita semper agat, erunt in aegro superstites aliquae actiones, quae & sanitatem prius comitabantur, & ideo possunt censeri reliquiae sanitatis prioris, effectusque vitae praesentis, quae nomine Virium donari possunt.

1077. Quae rite examinatae deprehenduntur pendere a motu humorum per vasa superstite, qualiscunque ille fuerit.

1078. Ille autem reductus ad minima possibilia, saltem adhuc ponit circularem motum humorum per cor, pulmones, cerebellum; in quo consistit ergo vis minima vitae; quae etiam variis gradibus augeri inde potest.

1079. Patet quidem evidentissime haec (1075. ad 1079.) Medico deprehensa, & cognita, in aegro, requirere sui conservationem, atque restitutionem in integrum. Quae cognitio etiam appellatur Indicatio vitalis, vel conservatoria.

1080. Causa cognita morbi indicat correctionem, vel ablationem sui. Censetur causa prior effecto; ideoque Indicatio

haec

haec vocatur Προφυλακτικὴ, vel Praeſervatoria, utpote eradicatione cauſae morbum futurum praevertens.

1081. Morbus vero ipſe perſpectus indicat ſublationem ſui. Quae Indicatio vocatur Curatoria, vel Θεραπευτικὴ.

1082. Symptomata denique cognita, ſi dant plus periculi, vel moleſtiae, quam ut curatio eorum queat differri eouſque, donec morbus, unde pendent, ſanatus ſit, indicant ſui mitigationem, & curationem ſingularem; diciturque haec Indicatio urgens, vel mitigatoria, aut palliativa.

1083. Unde jam conſtat non poſſe indicari bene agenda, & actura, niſi cognita prius vita, hujus cauſa, ſtatu, viribus, effectis, tum & perſpecto prius morbo, ejus cauſa, ſtatu, viribus, effectis.

1084. Item indicari prius quid agendum ſit, deinde autem per quae, qua doſi, conditione, tempore, ordine, &c.

1085. Quum vero omnia haec [1083.], ſingula ſint in uno, eodemque, aegro, ita ut ſingula quaeque ſingulare quid indicent agendum, atque etiam dictent ſingularia auxilia adhibenda eſſe, accidit ſaepe, ut unum horum aliud quid indicet, quam quidem aliud, imo quandoque requirat contrarium quid agendum, aut oppoſitum remedium, quam quod requirebat alterum indicans. Hinc itaque nata eſt utilis illa, & celebris doctrina Indicantis, contraindicantis; repugnantis, permittentis; coindicantis, correpugnantis; quae ſane ex dictis facillime intelligitur.

1086. Quando itaque contingit contraria hujuſmodi (1085.) ſimul occurrere Medico, praeſto ſunt Axiomata Medica, quae determinant quid eligendum ſit ex dubiis, itaque tollunt aliter hinc orituram difficultatem: primaria ſunt.

1. Quidquid indicat in aegro, id petit conſervationem, vel ablationem, ſui.

2. Quidquid in aegro deprehenditur ſecundum naturam, id conſervationem ſui ſemper requirit.

3. Quidquid in aegro deprehenditur contra naturam, id ablationem ſui jubet.

4. Conſtat iis, quibus nutritur, corpus.

5. Simi-

5. Similibus conſervanda ſimilia.

6. Cauſa curans per remedia morbos eſt vita ſuperſtes, & propria cuique temperies, illa deficiente iners medela.

7. Ergo ubi aeque urget Indicatio vitalis, & ſimul alia quaelibet, erit tum ſemper ſatisfaciendum priori.

8. Sed ubi Indicatio impar ſimul urget, tum ſemper erit ſatisfaciendum maximae.

9. Juvantia, & nocentia, praecipue indicant.

10. Contraria tolluntur contrariis.

11. Natura gaudet conſuetis, aegre fert inſolita quaeque.

12. In maximis malis cito, & ſemel, tentanda ſumma remedia.

13. In mitiori malo ſenſim, & repetendo, danda remedia leniora.

§. MLXXV.

Aegri) Vita perfectiſſima eſt facultas omnium actionum naturae: vita vero morboſa eſt facultas exercendi aliquas functiones humanas, quae in aegro homine ſupereſt.

§. MLXXVI.

Agat) Morbus ſemper ſeipſum ſanat. Nam morbus eſt illa vita imperfecta, quae de perfecta ſupereſt. Hanc ipſam *naturam* vocavit HIPPOCRATES, alii vires, nempe potentias generandi motus.

§. MLXXVIII.

Hinc intelligitur vita minima. Homo in ſyncope jacet, vix perficitur ſanguinis circulatio, cor tamen hactenus palpitat, nondum adeo mors eſt. Adſpergite faciem frigida, augebitur elaſticitas vaſorum, hinc ſuſcitatur ſanguinis motus, & aeger ad ſe redit. Vita vero maxima eſt calor auctus, a violento motu, aut in febrili pulſu.

§. MLXXX.

Cauſae) Tunc non quidem ipſum morbum curo, nam cauſa, certe ordine cogitandi, effectu prior eſt. Sed praevideo, quid eventurum ſit, ex iis, quae nunc praeſentia adſunt, & noxam inde orituram occupo. Hoc vocamus praecavere morbum.

§. MLXXXII.

Palliativa) Curanda eſt febris ardens : ago in ipſam cauſam morbi, ſive adtritum nimium, ex quo ſecuturam gangraenam praevideo. Haec ſanatio poteſt pro prophylactica haberi. Quando vitam victu ſuſtineo, dicitur curatio conſervatoria. Si vero inde tanta haemorrhagia oriretur, ut mortem inde metuerem, deberem tunc omnia relinquere, & admovere vitriolum, ut effluxus ſanguinis reprimeretur.

§. MLXXXIII.

Vita) Si nihil medico agendum eſſet, quam addere aliquid, aut auferre, tota quidem ars per ludum diſceretur. Sed & apponendo noceri poteſt, & removendo: & in eodem morbo, diverſis temporibus, aegri ejuſdem, vel eodem tempore ejuſdem morbi in diverſis hominibus alia, & alia curatio requiritur. Ergo oportet diſtinguere, quid nunc noceat, quid nunc proſit. Nunquam quidem eo empiricus pervenit. Medicus, omnia ea doctus, quae noſtro ſeculo ſciri poſſunt, poteſt aeque firmiter, & confidenter de rebus a ſe geſtis reſpondere, ac juris conſultus rationem actionis ſuae ex Digeſtis dare didicit. Vulgus autem medicorum, prae oſcitantia, vel ex oppreſſione nimiorum laborum, errant quotidie. Ita ipſe Ego, cum ſim homo occupatiſſimus, ſaepe video ex poſtliminio ME temere, & negligenter egiſſe, idemque fatebuntur de ſe ipſis, quicunque curationes ſuas ſcripto conſignant.

§. MLXXXV.

Repugnantes) In peripneumonia notha indicat oppreſſio pulmonum, ſanguinis vim impellentem, & infarcientem, & brevi ſuffocaturam: hae cauſae indicant venae ſectionem, quae revellat. Verum repugnat morbi natura lenta, quae ſanguine ſubtracto augetur. In hujuſmodi bivio id ſemper praeferendum eſt, quod ad vitam magis neceſſarium: nempe hic mitti ſanguinem oportet, ut avertatur imminens ſuffocatio, & tempus acquiratur pro reſolvendo viſcido. In alio caſu homo vulneratus haemorrhagiam paſſus, debiliſſimus eſt: medicus obvius commendabit forte potum boni vini, quo vires recuperet, ſed cautior alter monebit, non movendas eſſe guttulas illas ſanguinis, ne redeat haemorrhagia, neque adeo vinum exhibendum. Tunc idem vulnus indicat contraria. Hoc in medicina maxime terribile eſt. Da vinum, aeger ſanguinem omnem amittet: non da, peribit forte per animi deliquium: & tamen ex continuo petendum eſt conſilium, nam in morbis, praeſertim acutis nulla dilatio locum habet.

§. MLXXXVI.

§. MLXXXVI.

Naturam) Maxime ſecundum naturam eſt vis vitae, neque tamen ſemper conſervanda eſt: quamprimum enim aliquid magis urgens contraindicat, minuenda eſt vis vitae, ut in futurum reſtituatur. Exemplum in Pleuritide notum eſt.

Contra) Ut ſanguis effluens ex naribus ſiſti poſſit, vena in alio loco ſecanda eſt.

Nutritur) Id enim omne, quod vocamus nos ipſos, fuit aliud corpus, quod nunc in noſtram naturam mutatum eſt. Olim fuimus grano ſabuli minores.

Vita ſuperſtes) Ergo ars noſtra non in morbum operatur, ſed in vitam: eam HELMONTIUS archeum dicebat, in eum adeo archeum medicina agit: pone enim liquida humana non fluere, ſubito omnis occaſio medendi ablata eſt. Quamprimum vita amiſſa eſt, nullum ſupereſt medicamentum, cum nullum in cadaver operetur. Ergo manifeſtum eſt, in contrariis indicantibus ea media oportere eligi, quibus vita conſervatur.

Simili) Sanguis reparatur ſanguine, lac lacte, blanda blandis, acria acribus.

Contraria) Non iis, quae praeſenti morbo contraria opponuntur, ſed iis medicamentis, quorum effectus in futurum cauſae morbi contrarius eſt. Ergo male hoc dogma PARACELSUS irridet, & HELMONTIUS, quod v. g. homo congelatus occidatur, ſi continuo eum foco admoveris, & e contrario calor vitalis renovetur, ſi aqua frigida ablueris. Non conſiderant, frigus morboſum etiam in hoc caſu debere per calorem conſervari, & remedia, quae calorem renaſci faciunt, quaecunque demum fuerint, tamen certe frigori contraria eſſe. Quando in febre ardente frigus naturale reſtituere oportet, non ideo aquam frigidam dare oportet, verum talia, ex quibus poſtea refrigeratio ſequatur.

Inſolita) Utinam haec ubique prae oculis haberemus! In muſaeo quidem gubernamus, non in craſi aegri: ex aegro tamen oportet docere, quae ſint agenda: non enim omne novum ſemper optimum eſt, ſed id, quod naturae congruit. Qui diu vino adſuevit, etiam in morbo vix poteſt vino integre carere. MITHRIDATES, dum inſidias novercae timet, antidoto ſuo eam conſuetudinem acquiſivit, ut impune ferret omnia venena eo tempore cognita; quae denique felicitas ipſi in calamitatem ceſſit, gladio enim ſe confodere coactus eſt, ut triumphum effugeret, nihil proficientibus venenis. Indica mulier ita adſueta fuerat veneno vehementiſſimo, ut exhalaret undique auram venenatam, & per concubitum occidere poſſet amantem, ipſa interim libera, vigenſque: hanc occidendo ALEXANDRO deſtinaverunt.

Leniora) Nunquam in parva mole magna remedia adhibere oportet. Hac ratione conciliabantur duo celebres medici Amſtelaedamenſes, quorum alter FABII inſtar cunctatoris, omnia timide agebat, & ex propinquo: audacior alter urebat, ſecabat, tentabat extrema quaelibet. Singuli adhibiti ſaepe negligebat alter, fata praecipitabat alter. Conjuncti vocati dabant optima conſilia, cum phlegma bilem temperaret.

INDICATIO VITALIS.

1087. VItae conditio cognoſcitur, perſpectis ejus viribus.

1088. Hae innoteſcunt per effecta in aegro edita.

1089. Quae ſunt exercitationes ſuperſtites functionum adhuc permanentium.

1090. Hae autem ſunt propulſiones humorum per vaſa, & viſcera.

1091. In quibus ergo requiritur copia debita humoris apti, & hujus per ipſa vaſa actio continuata.

1092. Vaſorum actio unice pendet a contractione illa fibrarum, qua hae ab humore transfluente diſtractae, & in arcus diſtentae, ſe accurtant, in lineas rectas diſponunt, verſus axin ſuae cavitatis accedunt, humores propellunt contentos: adeoque hae ſunt proprie vires vaſorum varie determinandae pro figura illorum.

1093. Patet autem has requirere vim elaſticam, & contractilem, fibrae, quae renitatur ſuae diſtractioni.

1094. Atque ſimul exigunt in majorum vaſorum membranis vaſculoſis influxum humoris tenuiſſimi acti in vaſcula minima nervoſa, & in alia, alterne ad pulſum humorum craſſiorum per vaſa maxima.

§. MXC.

Propulſio) Integra vita eſt unice diſtributio aequabilis liquidi vitalis per vaſa omnia. Quando homo, omnibus conditionibus ad vitam conſervandam inſtructus, breviſſimo tempore ſub aqua demerſus tenetur, ſic ut omnia eadem maneant, motus vero cordis, & pulmonum deſit, tunc & ſanitas, & ipſa vita pereunt una. §. MXCI.

§. MXCI.

Apti) Ut nempe in humore ad cor ingreſſo ſint partes omnes, quae requiruntur ad replenda omnia in corpore humano vaſa.

§. MXCII.

Contractilem) Nequit iſta ſubſiſtere, abſque humorum motu, neque motus humorum abſque elaſticitate vaſorum. Haec nihil aliud eſt, quam conatus, ut reddant ſe minora, inde vero neceſſe eſt humores promoveri. Neque unum abſque altero poteſt fuiſſe, ſed utrumque neceſſe eſt factum eſſe ab ea cauſa, quae omnia ſimul praevidit: adeoque corpus humanum non mechanice fabricatum, ſed ab ENTE omnipotente, ſimul omnia faciente, conſtructum eſt.

§. MXCIII.

Fibrae) LEEUVVENHOECKIUS, & RUYSCHIUS demonſtrant, vaſa majora conſtare membranis, has habere ſua vaſa, & hanc progreſſionem pergere, donec veniatur ad vas ultimum inter cognita, nempe nervulum.

§. MXCIV.

Scopus eſt, ut liquor adſit, ea copia, & ea qualitate, quae requiritur ad motus omnes perficiendos: & ut vas elaſticum ſit, motumque, qualis requiritur, liquido imprimat.

CARDIACA, ET DIAETA AEGROTI.

1095. QUum vero cor ſit cauſa princeps omnium illorum motuum, unde vires vitales aeſtimantur, hinc auxilia indicationi vitali ſatisfacientia jure quodam vocantur Cardiaca, licet ſoli cordi proxime non inſerviant.

1096. Varia quidem haec eſſe invenies, ſed tamen reduci poſſe, & debere, ad aliquas claſſes; nempe 1. nonnulla reſtituunt in corpore copiam requiſitam humoris ſani, vel illi quam proximi (1091.). 2. Alia autem infundunt fibroſae compagi

pagi vires roboratas, atque conciliant iis requisitam elasticitatem [1092. 1093.]. 3. Et quaedam augent copiam, & motum humoris nervosi, ut repletis vasculis minimis roborentur vasa tam majora, quam minora [1094.]. 4. Denique ultima stimulant fibras motrices, atque sic movent vasa inertia, & humores stagnantes.

1097. Ad primam ergo horum classem [1096. 1.] refero liquores, qui sunt 1. praediti facultate nutriendi corpus ipsius aegri. Et 2. ita praeparati prius, ut non indigeant iis motibus manducationis, digestionis gastricae, atque intestinalis, qui in aegris debilibus, & exhaustis, vel deficiunt, vel nimis tarde operantur. 3. Ex tali materie constant, quae sponte sua non putrescat facile, dum scilicet deficit vis expellens satis cito, quia debiles jam sunt actiones viscerum; aut dum in corpore assumtis admiscetur aliquid humoris morbosi, & saepe putrefacti, saliva, bilis, aliudve quodcunque fuerit. 4. Et denique ne sint talis indolis, quae similis humoribus in aegroto corpore forte morbosis, eorum malignitatem, sicque causam saepe morbi foveat, augeat, ejusve symptomata excitet.

1098. Tale Cardiacum (1097.) indicatur dandum a defectu virium una cum signis exinanitorum vasorum quibuscunque.

1099. Materies autem singularis in hoc Cardiaco requisita cognoscitur, si Medicus primo noverit accurate indolem propriam humoris vitiosi, qui in aegro praedominans peccat; tum enim eligenda est ea materies Cardiaci, quae oppositа sit illi detecto vitio: haec autem doctrina jam tradita habetur in Semejoticis [909. ad 920.].

1100. Ergo, ubi humores vergunt in naturam alcalinam, [725. 757. 911.] tum materies cardiaca haec [1096. 1. 1097.] optime petitur 1. ex decocto bene maturato seminum frumentaceorum leniſſime prius quodammodo tostorum, cum aqua pura longa coctione praeparatorum, ut fiat inde ptisana levior, flos meracior, vel cremor paulo spissior, aut plus crassior, Graecorum; aut ex similibus praeparatis ex mica panis cum aqua, ut sunt panadae, vel panatellae, Italorum, varia pariter spissitate differentes; vel Britannorum, & Germanorum, talia facta

cta ex avena celeberrimo uſu laudatiſſima: inſerviunt his omnia ſemina frumentacea, & leguminoſa, ſic praeparata (1034. 1. 2. & 53. parte priore), & emulcta, vel decocta, amygdalarum, piſtachiorum, papaverini ſeminis &c. 2. Ex fructibus bene maturis, gratis, acidodulcibus, maxime ſucculentis, recentibus, aut in ſaccharo conditis, vel in gelatinam verſis cum aqua coctis, & cum pauxillo panis incocti deinde praeparatis; talia hic apta ſunt poma acidula, vinoſa; Cydonia matura; Aurantia Indiae Occidentalis, & Luſitaniae; pyra acidula, vinoſa; Perſica; Armeniaca; Pruna matura, ſiccata, Gallica, Hiſpanica, Damaſcena, acidodulcia; ceraſa; mora; uvae; uvae paſſae; Rebeſia, Rubi fructus; Baccae vitis ideae, ſambuci, ebuli; fraga, &c. 3. Ex fructibus, pulpoſis, mollibus, ſimiliter diuturna coctione in aqua reſolutis, atque deinde condimento ſapidiore gratioribus redditis; cui apta cenſentur operi poma, cucumeres, cucurbitae, melones, & cinarae capita. 4. Ex Oleribus lacteis, blandis, acidulis; Braſſica rubra; Rapa; Intyba; cichorea; portulacae; acetoſae; Scorzonerae, Tragopogona; Siſara, huc ſpectant. 5. Lac animalium ſolis herbis paſtorum; ejus ſerum; lac defloratum; flos, lac acidum; lac ebutyratum, & ſimilia.

1101. Quorum quidem omnium (1100.) delectus, praeparatio, condimentum, copia, occaſio adhibendi, ordo offerendi, indicantur ab aetate, ſexu, temperie, victu conſueto; cauſa, morbo ipſo, ſtatu morbi, duratione ejus praeterita, & futura; ſymptomatibus, anni tempore, coelo, & ſimilibus, quae circa aegrum adſunt.

1102. Si autem indoles acida [912. 760. 725.) deprehenditur praedominari, tum Cardiaca haec [1096. 1097.] petenda ſunt ex familia animalium [1034. 5.] quorumcunque ſalubrium: quorum tum partes firmiores diuturna, ſed levi, coctione cum aqua reſolvuntur in jus tenue, meracius, gelatinam, conſummatum, vario gradu tenacitatis differentia: ova eo referuntur: & quae ex his binis varia compoſitione nata habentur. Optima hic quae aliis animalibus paſcuntur.

1103. In uſu eorum (1102.) obſervanda iterum omnia, quae modo recenſita (1101.). 1104. Si

1104. Si muriatica acrimonia praeeſt (913. 760.), conveniunt deſcripta (1000. 1102.) ſalis condimento orba.

1105. Ubi autem peccat oleoſum acre [761. 762. 765.], eadem [1104.] dempto oleo, & pinguibus, dilutiora proſunt.

1106. Quin etiam facile apparet quibus utendum ſit in temperie nimis fluida, aut craſſa, humorum: quum praeſto ſit materies in recenſitis modo (1100. 1101. 1102. 1103.) ad hoſce caſus apta.

1107. Ad claſſem alteram Cardiacorum (1096. 2.) cenſentur pertinere illa, quae 1. fibrillis nimis flaccidis vaſorum applicant partes illas, quae adhaereſcentes iis, eas rigidiores reddunt: qualia ſunt omnia, in quibus moderata virtus adſtringens laudatur; quae ſunt inprimis poma, & pyra, auſteriuſcula, Cydonia, Punica; fructus leniter acerbi, corni, arbuti, meſpili, omnis Myrobalani, glans quercina, Berberis, Myrti, Acaciae, Roſae, Sorbi, Hypocyſtidis; Herbae, Pentaphylla, Tormentillae, Lapatha, Plantago, Portulaca, Pimpinella, Biſtorta, &c.; flores Granatorum, Roſarum; cortices Granatorum, Peruviani, Tamariſci, radicum Capparidis, Myrobalanorum; ſucci Acaciae, Pruni ſylveſtris, Omphacii, Maſtiche, Tus, ſanguis Draconis, Lacca, vina Auſtera; terreſtria, vel metallica, Boli, Rubricae, Cretae, Alumina, Vitriola, Chalybs. 2. Quae fibras corporis, reſolutas a ſe mutuo vi auſtera compingunt in unam molem; qualia ſunt omnia praecedentia, ſed inprimis quae valde acerba deprehenduntur; ut ſunt vegetantia, & foſſilia auſteriſſima; fructus immaturi, vitriola calcinata, oſſa acriter calcinata. Inprimis ſi juventur illa motu frictionis, &c.

1108. Indicantur talia [1107.] neceſſaria eſſe tum, quando adeſt magna debilitas in toto corpore, una cum pallore, frigiditate, torpore, colluvie feroſa, flacciditate corporis notabili.

1109. Sed in exhibendis iis prudens requiritur cautela petenda maxime ex jam dictis [1101.]; ſed praecipue tamen ex conſideratione certi experimenti hujus, quo ſcimus auſtera in primas vias nimis, in interiores difficulter, agere.

1110. Claſſis autem tertia Cardiacorum [1096. 3.] videtur con-

consistere inprimis in subtilissima parte animalium sanorum, juniorum, vegetorum, derivata copiose in corpus debile ex defectu hujus: fieri id videtur 1. inspirando exhalationes ex iis emanantes, dum fomenti instar applicantur corpori aegro. 2. Sugendo lac ex ipsis uberibus. 3. Primo jure decocti carnis clauso vase parati assumendo. 4. Vaporibus odoratis, blandis, ut Croci, Jasmini, Citrii, Aurantii, Melissae, & similium. 5. Vino fragranti, limpido, suavi, satis volatili, & mobili.

1111. Cardiaca haec necessaria sciuntur, quando cognoscuntur vires deficere, simulque apparent evidentia signa languoris ad omnes motus musculares, simulque valde impediuntur exercitia sensuum, imprimis vero si tum simul cernuntur signa clara humorum crassiorum per reliqua vasa. Hinc & alia intelliguntur.

1112. Ultima tandem classis Cardiacorum [1096. 4.] multiplex profecto admodum invenitur, quae ideo in varias subdividi debet doctrinae facilioris ergo. 1. Itaque sunt succi recentes omnium illorum fructuum, in quibus gratus, acidulus, penetrans, sapor, atque reficiens, suavis, fragrans, odor, inest, simulque aliqua vis nutriendi. Primarii sunt Aurantiorum tam acidorum, quam dulcium, inprimis Curassavicorum; Granatorum maturorum; Pomorum fragrantium vinosorum; Ananas; Melonum; Cerasorum sapidissimorum; Fragorum; Mororum; Baccarum Rubi Idaei; Uvae odoratae; Ribesiorum nigrorum; Prunorum acidulorum; Malorum Armeniacorum, Persicorum; & multa similia: quae in sicca, calida, debilitate sunt optima stimulantia. 2. Huc spectant odores diffusi vegetantium odoratorum, quorum suaveolentia est α. lenis, & fere unicuique tolerabilis, ut habentur Cortices Arantiorum, Citriorum, Limoniorum; flores Borraginis, Betonicae, Botryos, Buglossi, Croci, Jasmini, Liliorum, Ladani, Melissae, Melissophyli, Myrti, Philadelphiae, Sambuci, Sassafras, Hyacinthi tuberosi, radicis Rhodiae, &c. vel β. acrior, & calidior, ut in Abrotano, Absinthio, Amomo, Agallocho, Anetho, Angelica, Aniso, Artemisia, Acoro, Cypero, Calamintha, Chamepiti, Cumino, Chaerophyllo, Caro, Coriandro, Carophyllis, Cinnamomo,

namomo, Cardamomo, Dictamno, Galanga, Hyssopo, Imperatoria, Junipero, Lavendula, Lauro, Macere, Mentha, Majorana, Maro, Mastichina, nuce Myristica, Ocymo, Pulegio, Ruta, Sabina, Salvia, Serpillo, Thymo, Zingiberi &c. quo & Gummi Ferulacea, & alia, reducuntur, Ammoniacum, Bdellium, Elemi, Galbanum, Myrrha, Opopanax, Olibanum, Sagapenum, Asa foetida, Camphora, Styrax, Liquidambar. 3. Odores quidem plane singulares in multis mirificas stimulationes producentes, ut inveniuntur in Ambaro, Benzoino, Castoreo, Moscho, Styrace tam sicca, quam liquida, Zibetha. 4. Ex his omnibus intra corpus receptis, ibique agentibus. 5. Numerosa hic est series eorum, quae volatili, tenui, acri, stimulante, vi praedita nervos mire afficiunt, & reduci queunt. α. Ad acida, ut sunt vina, & aceta, tam simplicia, quam aromatica facta. β. Ad Spirituosa dicta, ut sunt omnes spiritus vegetabiles fermentatione parati simplices, vel aromatum odoribus repleti. γ. Spiritus alcalinos volatiles simplices, aut unitos Alcoholi, aut & oleis Aromatum. δ. Olea Aromatum stillatitia, vel pressa. ε. Denique composita ex his innumerabilia pro arbitrio artificis, quo epithemata, linimenta, potus medicati, suffimenta pertinent: ut & huc referas aquas stillatitias aromaticas simplices, compositas; Balsama odorata arte facta simplicia, composita; Elaeo sacchara varia; Confectiones cardiacas nomen a primario accipientes; Spiritus aromaticos, oleosos, compositos, cardiacos; sales volatiles, oleosos, aromaticos, spirituosos, admodum varios; Tincturas cum alcohole paratas ex fragrantissimis quibusque aromatibus: & multa similia pro cujusque genio inventa.

1113. In usu humorum omnium [1112.] maxima cautela opus: data enim in corpore, ubi humores haerent in vasis non dispositis ad facilem liquidorum transmissionem, excitant motum, qui tendit in destructionem citam. Itaque iterum attendendum ad omnes cautelas datas (1101.).

1114. Indicatur hoc genus Cardiacorum (1112.) a defectu motus circularis liquidorum orto ex sola inertia fibrarum una cum humoribus blandis, vasisque transmittendo aptis: quae-

nam

nam vero ſingularis ſpecies eligenda ſit, docemur conſiderata indole mali peccantis, & Cardiaci adhibendi.

1115. Quin etiam patet ſimul jam actum eſſe de victu aegri ad curationem morbi requiſito (1097. ad 1115.).

§. MXCV.

Hoc nomen datum eſt, non quod in cor immediate agant, ſed ob effectum oblique cordis vires augentem, & vitam conſervantem. Latini cardiacae nomine morbum ſtomachi intelligunt. *Horatius* de avaro, qui prae turpi ſurditie nolebat edere, ait, *Non eſt cardiacus*.

§. MXCVI.

Reſtituant) Homo per vulnus amiſit ſanguinem omnem: morietur utique, niſi ex ſuppeditato alimento novum ſanguinem ſimillimum prioris fecerit.

Vires roborantes) Si humores quidem boni fuerint, defecerit autem elater in corde, & arteriis, quieſcent utique humores, & aeger vel animo linquetur, vel peribit.

Stimulando] Vis in noſtro corpore inſita eſt inexplicabilis, ut ad applicationem alicujus acrimoniae ſe contrahant omnia. Si fortiſſimus homo, dum, cum truculentiſſimo hoſte dimicat, guttulam aceti oculo illapſam percipit, neque vitae certe cupido, nec robur impediet, quin oculum claudat invitus.

Stagnantes] Homo ſub aquis merſus illico extrahatur; ſi tunc vim adplicuerim, quae faciat, ut diaphragma contrahatur, redibit ad vitam, qui mortuus videtur. Concutere oportet hominem quam fortiſſime, aerem vero valide per os, & nares impellere, more Afrorum, uti ex M. S. didici, & experimento HOOKIANI ſimili.

§. MXCVII.

Non indigeant) Saepe actiones adeo debiles ſunt, ut adſumta neque expellant, neque ſubigant, vel humores adeo corrupti, ut etiam cibos inficiant. Si bilis putrida in ventriculo haeſerit, tunc ova, carneſque non convenient, quae ex contactu putridi putreſcunt. In nidoroſis ructibus obeſorum, ab oleo abſtinere oportet &c. Ea vero danda, quae recto curſu per meſenterium, & vaſa lactea ſanguinem adeant, & abſque praeparatione per anguſta vaſa pulmonum tranſire poſſint. Ergo, quando indicatio vitalis urget, percurrere oportet has cauſas, & videndum, quaenam ſpecies cardiacorum conveniat.

§. MXCVIII.

Saepe vero debilitas a sola plethora est: tunc inanitio ipsa pro cardiaco est.

§. MXCIX.

Vitio] Prouti sal, vel oleum, vel bilis, vel alcali, vel acidum peccaverint, semper contraria eorum exhibenda sunt. Signa vero, ex quibus naturam dominantis vitii discas, supra in semejoticis dicta sunt.

§. MC.

Cremor] In Pleuritide, quando aeger debilissimus est, ut vix spirare possit, acuta vero febris pergit saevire, nihil potest cardiacorum exhiberi, neque dabat quidquam HIPPOCRATES, praeter aquam, in qua tostum hordeum coctum sit, ut tamen sero lactis non esset crassior. Deinde crassius exhiberi potest, quam serum lactis recens, & sic adscendi, aucta paulatim meracitate alimenti, donec veram pultem propinare liceat. Eadem tenuiora, aut crassiora, pro aegri diversa indole concedebat HIPPOCRATES.

Panis] Itali loco hordei panem decoquunt, qui flatus non generet.

Avena] Britanni fere solis carnibus vivunt, eorum juventus floridissima est, iis nihil pene magis salubre est, quam avenae decoctum, quod facillime acescit, alcali subigit, & sanguinem diluit, neque putrescit unquam. Talia ipsa NATURA commendare vivetur: offeratur homini acute febricitanti avicula delicatissima, horrebit ad odorem: sed offer nunc cerasa cum lacte ebutyrato, aut cerasorum succum, cum succo aurantii, aqua dilutum, devorabit avide, & optime inde habebit. Avenam inter haec commendo, quod in morbo acuto id praestet, cujus natura est citissime acescere: nam avena hoc mane cocta, hora duodecima jam acida est, aceti similis. Caeterum etiam hordeum, oryza, & alia cerealia hic adhiberi possunt.

Fructibus] Omnia bona sunt, dum ita cocta sint, ut aer exeat, deinde panis micula, & nitrum, & saccharum addatur. Saepissime dedi in variis morbis acutis: & gratissima sunt aegris. Fructibus horaeis non aliud praestantius alimentum est in regionibus fervidis, Gallia citeriore, Hispania &c. Ibi homines in alcalinam indolem vergunt: his NATURA dedit medicamenti loco fructus horaeos, in regione minus ardente non proventuros, ibi vero semper maturitatem perfectiorem adepturos, ubi caelum maxime arder. Hos fructus homines non hyeme, sed aestate appetunt; quando corpora putredini maxime obnoxia sunt. Videtis naturam hic pro medico esse, dare hominibus quae prosint, & facere ut

appe-

appetant, quando egent, nec appetant, quando iis carere poſſint.

Pulpoſis] Hi aceſcunt, fermentant, & humores mitigant. Nihil credo ad temperandam bilem, & in ardentibus morbis praeſtabilius dari poſſe, quam cucumeres, quos non video cur adeo valde vituperent aegri.

Lac] Et lac facile aceſcit, ſerum lactis etiam magis, lac vero ebutyratum jam acidum eſt. Hujus ſerum per manicam colatum, inter ſera ſubtiliſſimum eſt. In febre ardente, peripneumonia, morbillis, variolis, nihil pulchrius eſt, quam hydrogala, ſive lac triplici pondere aquae temperatum, vel lactis ſerum ſum ſaccharo, ne aceſcat.

§. MCI.

Ordo offerendi] Nihil hic doceri poteſt, quod in omni cauſa conveniat. - - Cruda vix ſoleo dare, quod flatus faciant, coctio vero expellit aerem. Ergo coquam poma in aqua, addam vini paulum, aut citri ſuccum cum ſaccharo, & in putridiſſimis morbis avenam cum ſero lactis acidulo coctam.

§. MCII.

Animalium] Inprimis avium, quae vermiculis paſcuntur, & quarum carnem luxurioſam vocant. Inter omnia, quae acido potentiſſime reſiſtunt, ova ſunt, nihil enim citius putreſcit: deinde aves rapaces, perdices, attagenes, piſces, & eorum ova.

Gelatinam] Cave tamen, ne talia debili ventriculo offeras: nam magna demum vi vitae ſuperantur, & niſi haec adſit, in gluten abeunt. Vulgi error eſt, haec eo magis roborare, quo meraciora ſunt, & certum eſt, debili ventriculo magis profutura eſſe, ſi decupla aqua dilueris.

§. DCIV.

Muriatica] Utatur fructibus, aut recentibus carnibus.

MCV.

Dilutio] Qualis fit ex aqua, cum ſucco preſſo ceraſorum maturorum, & pauco ſaccharo. Eadem decocti avenae natura eſt. Neſcio unde in mentem venerit mortalium, ſaccharum, & mel bilioſa eſſe: utrumque certe ſolo calore in acetum acerrimum abit. Non ignoro mel in Aſia certis locis nigrum, & venenatum gigni. Sed hoc tribui debet plantis, ex quibus apes mel colligunt.

§. MCVI.

Fluida] Si nimis fluida, poma ſubauſtera, vel pira darem. Si nimis craſſa, ſolo ſucco recenter preſſo uvarum maturarum omnia in aquam diſſolvam.

§. MCVII.

§. MCVII.

In unum] Ita ſuccus cydoniorum intra unicum momentum os mane ſaliva totum humidum exſiccat, dum vaſa conſtringit, ſalivam adeo arcet adplicatione partium medicatarum, quae fibras admotae cogunt, ut fortius contrahantur. Ita ab uvis maturis diarrhoea producitur. Deinde vaſa roborantur, quia fibrae corporis ſolutae, & diſtantes, in unam molem coguntur. Terra tabacaria, quae porcellana paulo craſſior eſt, humentibus labiis adhaeret, ut vix ſeparari poſſit, quin membranulam detrahat, extracto enim liquido fibrae vaſorum propius ad ſe invicem accedunt. Idem facit ferrum frigidiſſimum, puerili experimento linguae adplicatum. Sed haec omnia prudenter adhibere oportet, cum valde nocere poſſint.

§. MCIX.

Prudens] Nam optima medicamenta inprudenti uſu noxia fiunt. Vulgo laudatur in leucophlegmaticis auſterorum uſus, qui tamen reſorbentia vaſa, & ventriculi, & inteſtinorum conſtringit, neque ad ſanguinem pervenit, adeoque unice in primis viis operatur, & ſi in ſanguinem perveniret, moraretur ſanguinis per minima vaſa tranſitum. Praeſtat motus muſcularis, & frictio, quae elaterem fibrarum languentem ſupplent, & in humores ea ratione agunt, qua vaſa ſana. Haec methodus merito a GALENO tot laudes accepit, qui integrum de frictionibus librum reliquit.

§. MCX.

Sanorum] Homines debiliſſimi melius reſpirant in conſortio multorum ſanorum juvenum, quam ubi ſoli degunt.

Uberibus] Tunc ipſa femina ſanum humorem pro lactente praeparat, neque lac ſugitur, quale bibitur, ſed plenum eo ſpiritu, quem ſolet exhalando amittere. Hoc remedio CAPIVACCIUS contabeſcentem Principem COLUMNAM, unicum nobilis ſtirpis, conſervavit, jubendo, ut delectae feminae, certo victu utentes, eum lactarent, conſilio adeo felici, ut nunc poſt duo ſecula ſtirps antiqua ſuperſtes floreat.

Vaſa] Machina nempe PAPINI, ne ſpiritus avolent.

Mobili) Quando vinum maturum optimum in latam patinam effunditur, ſpargit odorem volatilem, diverſum ab odore ejuſdem vini, dum bibitur, quo exhalato, reliquum vappa eſt. Oportet tamen cautius haurire, nam odor vini Rhenani, Jaſmini, Mari, diutius hauſti ſpiritus noſtros veluti figere videntur.

§. MCXI.

§. MCXI.

Deficere) In febre ardente, ubi humores alioquin nimis celeriter circulum obeunt, haec omnia nocent; tunc vero adhibere oportet, quando nervorum languor adeſt. Qui ex viſo vulnere pallet, & animo linquitur, ei tamen vaſa fortia ſunt, & humorum abunde, & ſpirituum, ſolus motus deeſt. Sufficit ergo adſpergere frigida, aut ſpiritum vini naribus offerre. Qui aqua ſubmerſi extracti ſunt, reviviſcunt etiam poſt ſeptimanae ſub aqua tranſactae tempus, ſi ſpina dorſi fricetur, rotetur corpus, & aer inflетur in os, & anum, teſte PECHLINO.

§. MCXII.

Curaſſavicum) Nunquam a pedra delporco, neque a bezoar adeo felicem effectum expertus ſum, atque ab hoc pomo, cum ſucco expreſſo exhibito. Si recens tale pomum animo delinquenti ſub nares obtuleris, ſubito vires recuperabit.

Odores lenes] Volatiles, quibus exhalantibus brevi omnis efficacia perit. Inter haec, ſuaveolentia intenſiora, ut Hyacinthus tuberoſus indicus, nocent fere hyſtericis, & viris debilioribus, his enim non languidum, ſed nimis mobile eſt nervorum ſyſtema: faetida vero proſunt, neque aliud pulchrius eſt, quam aſa faetida, in pilulas formata, & ter quotidie exhibita. Magnum medicum novi, cui pilulae pro arcano erant, ex aſa faetida factae, cum pauxillo camphorae, & caſtoreo, multo maſtiche, & aliqua vi terebinthinae. Quando femina inter conventus amicarum animo defecerat, dabat talem pilulam, granorum quinque ad quindecim uſque, felici eventu, ſtimulus enim erat, idemque tenax, & diuturnus. Eaedem proficuae erant oratoribus alta voce ad populum dicturis.

Calidiori] Inprimis angelica: omnia vero vaporem volatilem exhalant, & tamdiu vires habent, quamdiu hic vapor praeſens adeſt.

Singulares] Viri moſchum tolerant, feminae minime, etiam ſanae. Zibethum mirum eſt excrementi genus: vidi Amſtelodami cameras, ubi hoc animal adſervatur, fere inebriatur, qui primum eas ſubit, femina vero tenerior certe animo linquitur. Idem de ambra verum eſt.

Vina] Rhenana, moſellana.

Huc pertinet doctrina Adeptorum, qui docent naturam ſpiritus admirabili efficacia praeditos in quolibet corpore, maxime vegetabili poſuiſſe, minimo volumine comprehenſos, qui ſuſcepti noſtros ſpiritus ſtimulent. Verum iidem, monentibus Adeptis, nimia copia adſumti ſuffocant noſtros, uti lux ſolis candelae lumen exſtinguit.

Aceta] Ad deliquia animi ex prima graviditate, nihil pulchrius novi, quam acetum calefactum ſub nares poſitum. Tutum eſt, & certo reficit.

§. MCXIII.

§. MCXIII.

Deſtructionem] In adultis ſaepe maximum medicamentum cardiacum eſt ipſa debilitatio, quod ſaepe, neque unquam ſatis moneo. Homo juvenis, ſanus, plethoricus, vino plenus, maxime ſi ſpirituoſum fuerit, incidit in tantam debilitatem, ut pedibus ſuis ſe ſuſtinere nequeat. Si dederis cardiaca jam recenſita, augebis debilitatem. Si vero ſanguinem miſeris ad duas, vel tres libras, continuo vires redibunt. Haec enim debilitas orta eſt ex maximo ſpirituum motu. Uti duae contrariae procellae ſe ſuſtinent, & tranquillitatem faciunt in contraria urgendo, coguntque barometrum, ut ante tempeſtates altum ſit. Quamprimum vero boreas auſtrum vicit, mox in regionem adverſarii aer ſumma vi irruit.

ΠΡΟΦΥΛΑΞΙΣ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ.

1116. MOrborum cauſae [797. ad 801.] accurate cognitae per ſua ſigna [871. ad 1012.] indicant ſui ablationem, ſi ergo in partibus firmis haerere conſiderantur, requirunt ablationem deſtruentis, vel laedentis, externi, aut adunationem partium morboſe ſeparararum, vel ſeparationem partium morboſe unitarum, aut ablationem ſuperflui, vel denique ſupplementum deficientis.

1117. Indicantia haec [1116.] occurrentia in partibus majoribus, & ſenſilibus, requirunt Chirurgiam, quae tota occupatur, ut per ſuas operationes manu artifice peractas, vel per ſua remedia applicata, haec quinque dicta peragat. Ut videri poteſt apud optimos in his Auctores, *Paraeum*, *Hildanum*, *Solingen*, *Dionis*, &c.

1118. Si vero in interioribus haeſerint eadem (1116.), aliis remediis, licet in operatione ultima ſimilibus, ſunt oppugnanda: inter quae quum venena ſint primaria, primo de his agendum erit.

§. MCXVII.

Talis inprimis elegantiſſima machina habetur depicta apud FABRICIUM ab AQUAPENDENTE, ὁπλομοχλιον vocat, in qua totum corpus humanum, per omnes articulationes artificioſa machina expreſſum habetur. Caeterum haec omnia ex Chirurgia oportet repetere, quae aut manus, aut medicamentorum ope mala externa ſanat, male unita ſeparat, ſeparata conjungit, ſupplet quod deficit, & aufert ſuperflua.

§. MCXVIII.

Interioribus) Vulnus muſculo Pſoae inflictum, vel idem, ſi in cavum corporis humani penetraverit, non differt in propria indole: diſcrimen vero facit, quod extus pus ſalutare, intus malum ſit. Quid ergo faciam? emplaſtrum in externo vulnere adplicarem, quod labia ſibi adplicata retineret, nunc non poſſum, vix ipſum ſanguinem ſiſtere licet. Sed ipſa natura facit, quod ſolent emplaſtra, roridum nempe ſpargit humorem, qualem per emplaſtra accreſcere ſolemus, arcet aerem, & frigus, & efficit, ut non diſturbata in ſanando vulnere laborare poſſit.

ANTIΔOTA.

1119. VEnena velocia [796.] ingeſta, vel applicata (744. 1. 4.) cauſae morborum factae vi propria, vel corruptione prius inducta partibus infectis, indicant 1. Cauſae venenatae ablationem; 2. Veneni jam ſuſcepti, vel inevitabiliter ſuſcipiendi, correctionem; aut ejus expulſionem ex corpore; 4. mitigationem ſymptomatum; 5. munitionem corporis contra vim ingerendi, vel applicandi, Veneni.

1120. Cauſa Venenum ſpargens, atque communicans corpori, vel atmoſphaerae immiſcens miaſmata, vel corpori jam applicata illi miaſmata inſpirans, ſi ſenſibilis eſt, & cognita, facile aufertur. 1. α. Tollendo rem venenatam, & quidem inprimis eam flammis vivis, magniſque, comburendo. β. Aerem corrigendo, qui miaſmata defert; quod

fere optime fit vaporibus denſis rerum accenſarum, vel calefactarum, quae oppoſitam habent vim veneno cognito. Ut in peſte, cauſticis, alcalicis, halitibus putridis, conducunt fumi aceti, ſpiritus ſalis, pulveris pyrii: in acidis exhalationibus venenatis, ſparſi odores ſpirituum alcalinorum oleoſorum. γ. Aerem mutando, diſſipando, renovando, per ventum arte factum; inprimis ſi ſimul per ignes magnos accenſos tranſmitti queat arte Hippocratica. δ. Eum fugiendo, vel ad alteram partem montium altorum tranſeundo. 2. Tollendo, vel corrigendo, id materiae venenatae, quod corpori jam ingeſtum, vel & adplicatum eſt.

1121. Venenum ipſum praeſens cognitum corrigitur applicatione talium, quae valent inertes reddere illas ejus qualitates, quibus nocet corpori.

1122. Quae 1. in multis venenis hactenus vix noſcuntur niſi deleteria tantum facultate vix patente niſi per ſolam mortem infecti; 2. in aliis deprehenduntur per mirabilia, & vix explicanda effecta; 3. in nonnullis per effecta in aliis notis morbis occurrentia; 4. denique in quibuſdam intelliguntur a priori, quod aiunt,dum cognita veneni natura facillime praevidentur.

1123. Priora [1122. 1.] dicta nocere toti ſubſtantiae hactenus indicant accurate oppoſita remedia, aeque parum intellecta, ac illa venena quoad ſcientiam effectus. Haec proprie vocantur Ἀντίδοτα, Ἀντίδοτοι, Ἀλεξίκακα, Ἀλεξιφάρμακα, Ἀλεξιθήρια, Θηριακά. Quae ſola experientia cognita ex hiſtoria Venenorum peti debent.

1124. Secunda (1122. 2.) dicta obeſſe qualitate occulta ſimiliter exigunt remedia mira. Specifica dicta, vix niſi mero caſu invenienda, in hiſtoriam Venenorum referenda, inde petenda.

1125. Tertia (1122. 3.) antequam interimant, dum effectus prius morboſos producunt, quibus ita corrumpitur fabrica corporis, ut in certis morbis cognitis, requirunt ut adhibeantur illa remedia, quae Medicina obſervavit valere in ſanatione talium morborum, qui ſimilibus effectis ſe diſtinguebant.

1126.

1126. Si cognoſcuntur venena [1122. 4.] applicata, vel applicanda, corpori, tum vero opus erit illa medicamenta adhibere, quae habeant praeſentem, promptam, vim enervandae malignitati illi cognitae, haec autem ſunt quamplurimum oppoſita malignitate valida, ideoque nocitura corpori omnino, niſi illud prius venenum adeſſet.

1127. Unde cernimus veneni indolem cognoſci quidem ex hiſtoria Phyſica, & Medica venenorum; ut & ex ſcientia Mechanica; tum ex Chemica; denique etiam ex Anatomica effecta exhibente. Atque Scientia hinc nata hic indicat.

1128. Atque ex illa habita indicatione [1127.] ſcitur remedii correcturi materies, praeparatio, doſis, applicatio, moderamen.

1129. Primaria autem, & fere communia, contra omnia ferme venena, Antidota, quae ideoque ſummi ſunt uſus, ubi cognoſcitur venenum datum, ſed ignoratur ſingularis ejus natura, ſunt haec praecipue: aqua ſincera, calidior paululum ſanguine noſtro ſalubri, affatim, ſubito, diu, ingeſta, injecta; applicata; tum lixivium leve & ex aqua communi, & ſapone veneto, ſimili copia, modo, tempore, uſurpata; aut aqua ſimplex ſaponacea facta cum oxymelle ſimili uſu adhibita; olea blanda, recentia, preſſa ex lenibus, pinguibus, & farinaceis, ſeminibus, ſtatim, multum, diu hauſta, injecta, applicata, vel ſimilia ex oleo animalium recentium cum multa aqua ſubito decocta; tum plerumque in multis celeribus Acetum; denique & Opium. Generale autem Antitoxicon prophylacticum nullum omnino cognoſcitur hactenus, quin & repugnat tale eſſe.

1130. In dandis antidotis ſingularibus ſumma prudentia opus; quum enim haec polleant ſingulari virtute corrigendi hujus, illiuſve veneni tantum, habent ut plurimum violentiam aeque magnam, vel majorem, ac eſt illa, quam debellant; ideoque haec ſimul concurrentia in corpore, ſe mutuo deſtruunt, inertia evadunt, nec multum nocent: ſi vero adſunt ſolitaria, aeque noxia ſaepe deprehenduntur, ac ipſa venena, quibus domandis exhibentur.

1131. Antidota autem haec omnia ſive univerſalia (1129.), ſive ſingularia (1130.), fuerint, poſſunt, & debent, ita praeparari, applicari, dirigi, ut apta ſint cito; perpetuo, intactis ſuis viribus, pervadere ad illa loca, in quibus haeret virus, atque ibi illud domare: debet ergo intelligentiae Medici ſemper praeſto eſſe claſſis, quae complectitur omnes diverſitates applicationum, quae primariae ſunt aeris ſuffumigium; vapor ſiccus, vel humidus, ad pulmones; Hauſtus; Clyſma; Epithema; Balneum; Fomentum; Iniecta in uterum, aut in veſicam, fauces &c.

1132. Venenum ſuſceptum expellitur ex corpore 1. minuendo reſiſtentiam eo loco, per quem tutiſſime expediri queat, ubi minus nocet, ubi exitui proximum habetur, ubi viſcera vitalia minus laedit; tum enim vi Vitae, vel Medicamentorum, eo pelletur, ibi expelletur. Id fiebat olim mirabili tum habito, jam induſtria Rhedi facile intellecto, ſuctu Marſorum, & Pſyllorum; hodie per cucurbitas magnas, validas, cum multa flamma applicatas, ſaepe renovatas, per fomenta tepida, & valde emollientia; per hirudines; ſcarificationes; frictiones; calores, emplaſtra. 2. Attractione magnetica, qua corpus vi ſingulari trahens venenum, aegrum liberat, ut de carne venenatae beſtiae, de lapide Ceraſtis, calculo ſerpentum; & ſimilibus, narratur. 3. Omni medicamento validiſſime diluente, & movente; qualia ſunt vomitoria cita, purgantia celeria, fortiſſima ſudorifera, & forte diluentia diuretica. Unde Diaſcordia, Mithridatia, Theriacae, Orvietana, Confectiones opiatae, proſunt, quibus tamen minus tuto fides adhibetur ut univerſalibus vel Therapeuticis, vel Prophylacticis, antidotis. 4. Partem toxico affectam quam ocyſſime auferendo, ne ſincera trahat, quod cauſtico ex ferro ignito optime fit.

1133. Symptomata ſaeva, venenorum effectus jam ſenſibiles, juxta doctrinam pathologicam non difficulter reducuntur in ſuas claſſes; tumque poterunt curari ac ſi eſſent morbi quidam ſingulares; de quibus poſtea agetur.

1134. Corpus munitur contra venena applicanda inprimis

1. Uſur-

1. Uſurpando largiter Antitoda generalia, & ſingularia, quae modo tuta ſint; ſi prius cognoſcitur indoles ejus toxici, quod praevidetur applicandum. 2. Partem corporis, cui metuitur, inungendo iis, quae leniter oleoſa. 3. Omnes partes corporis retinendo in perſpiratione aequabili: ſed nullum tutum hic univerſale cognoſci jam dictum (1129.) licet jactentur plura.

1135. Quae autem de venenis hactenus [1119. ad 1135.] dicta, ſimiliter intelligenda ſunt etiam de peſte, contagio, & aliis. Videntur autem optime dicta intelligi ex ſubſequenti praecipuorum toxicorum, & antidotorum forte non inepto compendio.

1136. Enimvero, 1. Nonnulla venena poſſunt referri ad acria manifeſto, ſed ita ut acrimonia ſingularis ſit, & tamen phlogiſtica, cauſtica, gangraenam creans, putrefaciens: talia ſunt primaria. Coblatum, Arſenicum citrinum, Arſenicum rubrum, Arſenicum album ſublimatum, Realgar, Lapis Armenus, Lapis Lazuli. Haec applicata interne, externe, inflammant, erodunt, dolores, ardores, ſiccitates, primo in primis locis laeſis, mox in toto corpore, excitant; hinc ori, faucibus, oeſophago, ventriculo, inteſtinis, morbos acutiſſimos inflammatorios creant; nauſeas, vomitus, dyſenterias, choleram, ileum, inflant; palliditatem lividam producunt; inde vertigines, convulſiones, mortem, aut hac evitata; pallorem, paralyſin, contracturam. Indicant aquae tepidae, acidiuſculae, mellitae, copioſum, diuturnum, bibendo, injiciendo, balneando, uſum promptiſſimum. Si vomitu, & alvo rejici poteſt, eo melius, & magis repetendum. Jura pinguia, Lac, Olea, Oleoſa, Butyrum, proſunt. Deinde requirunt uſum diuturnum laxantium, mollium, pinguium, acidulorum, tum ingerendo, quam balneo.

1137. Ex vegetantibus ſimilia (1136.) fere ſunt, Aconita, Anacardium, Anemone, Apium riſus, Apocynum, Arum, Azedarach, Cataputia, Chamalaea tricoccos, Chamaeleon niger, Clematitis, Colchicum, Corona Imperialis, Cyclaminum, Dracontium, Elaterium, Eſula, Euphorbium,

Flos

Flos Africanus, Grana Nubiae, Helleborus albus, niger, viridis. Hermodactili, Hyacinthi, Laureola, Mezeraeum, Mel venenatum, Napellus, Nigella Sylveſtris, Oleander. Ranunculi, Ricinus; Scammoneum, ſemina oleoſa, diuturna corruptione acriter rancida facta, Tithymali, Thapſia. Horum effectus fere ſimiles ac modo dicta [1136.]; quin & indicatio perfecte eadem.

1138. 2. Alia violenta quidem ſunt & acria venena, ita tamen ut ſimul quaſi viſcoſa, in ventriculo haerentia, & ſingulari modo cerebrum, nervoſque, inde afficientia: ut ſunt Chryſomela, Cicuta major, minor Petroſelino ſimilis, aquatica Geſneri. Huc ob aliam cauſam refer Crocum, Datyra, Hyoſcyamus, Nux Vomica, Oenanthe apii folio, ſucco viroſo, Opium, Solanum Melanoceraſos. Hinc vertigines, ſcotomiae, deliria, furores, nauſeae, vomitus, dyſenteriae, convulſiones horrendae, apoplexia, mors. Indicant praeſentiſſimum uſum promptiſſimi vomitorii; aquoſa oleoſa, mellita, acidula, ingenti copia illico ingerenda, aſſidue repetenda, per clyſmata, balnea, potus. Sedato morbo ſudorem per Theriacalia fortem, & ſaepe repetitum. Tum diaetam mollem, & tenuem.

1139. 3. Sunt venena acria manifeſta aciditate; ut nempe α. Spiritus Salis. Spiritus Nitri. Aqua Regia. Aqua Fortis, Spiritus Sulphuris, Spiritus Aluminis & Vitrioli. β. Eadem Acida unita metallicis corporibus, & hinc validiſſima, ut ſunt ſolutio Auri, atque ejus Cryſtalli. Solutio Argenti, & ejus vitriolum, lapiſque infernalis. Solutio Cupri, atque inde ſal. Solutio Argenti vivi in Spiritu Nitri, Salis, Aqua Fortis, Aqua Regia, aut ejus calcinatio cum Oleo Vitrioli; & hinc natus Mercurius Praecipitatus ruber, albus, viridis; Sublimatus Corroſivus, & dulcis; Calx, Turbith. Impraegnatio antimonii cum aqua regia, & hinc calx eſcharotica. Ab his naſcuntur ſapores horrendi, foetores acidi, inflammationes, eroſiones, eſcharae gangraenoſae, nauſeae, vomitus, dyſenteriae, cholerae, tormina atrociſſima, cardialgia, Iliaca, colica, tumores ad glandulas, cadaveroſus foetor,

foetor , ſalivatio , ſyncopae , mors . Petunt haec dilutionem per aquea ; obtuſionem per olea ; inverſionem per lixivia ſaponacea , vel leviter alcalica ; abſorbentia fortiſſima acidorum ; deinde vero , impetu ſedato , frequentem uſum olei , juris pinguis , & ſimilium emulſionum.

1140. Tum 4. Alia venena acria manifeſto alcalina cognoſcuntur ; ſuntque cineres uſtorum vegetantium . Alcali inde factum ; idem cum calce ſaxi uſti igneum redditum . Ova , humores , caro omnino putrefacta ; ſales inde ſeparati; iidem ignei facti per ſublimationem ab alcali fixo , calce , lapide calaminari, creta, ferro , &c. haec autem creant citiſſimam, violentiſſimam , igneam , inflammationem , eroſionem, gangraenam , dolores urentiſſimos ubique , ſitim immanem , convulſiones , febres acutiſſimas , foetorem cadaveroſum , diſſolutionem intimam humorum , putrefactionem horum & viſcerum, mortem . Petunt autem ad curationem dilutionem per aquoſa laxantia ; obtuſionem per oleoſa , pinguia, terreſtria pinguia; inverſionem per acida diluta , volatilia facile mobilia ; deinde diaetam diuturnam ex acidulis , oleoſis , emollientibus .

1141. Et 5. quaedam habentur acrimonia ſingulari ſaepe lethalia , ita ramen ut illa acrimonia vix ſe manifeſtet alio, quam deleterio in homine effectu. Aes, Aeris calx uſta . Aeris calx per corroſiva . Aeris flos . Ejus ſquamma . Antimonii crocus . Ejus calx uſtulando parata . Ut & vitrum hinc factum . Flos Antimonii ſincerus ſolo igne , aut & ope ſalis ammoniaci factus, dein ablutus . Haec aſſumta nauſeas, vomitus , dyſenterias , choleras , hypercatharſes , dolores atroces , viſcerum , ſpaſmos, tetanos, ſyncopas, anxietates horrendas, mortem , creant. Exigunt pro curatione , diluentia; emollientia ; obtundentia ; acida , mellita ; ſuperne, inferne, externe , ſtatim, diu, uſurpata ; deinde opiata, & oleoſa .

1142. Quin etiam numerantur *6.* Venena acria mere mechanica . Adamas , Cryſtallus montana , Limatura Ferri , Limatura aeris. Alumen plumoſum . Vitrum contuſum . Et ſimilia . Haec pungunt nervos ; vulnerant vaſa , convulſiones,

nes, haemorrhagias, excitant, inde ulcera, & ſimilia mala, indicant uſum olei, butyri; citum, copioſum.

1143. 7. Sunt toxica, quae conſtringendo, incraſſando, obſtruendo, exſiccando, cita, vel lenta morte perimunt. Calx viva, & extincta forte huc ſpectat; Gypſum; Plumbi minera, Limatura, ſquamma, calx, ceruſſa, minium, vitrum, lithargyrium, Cinis ſtanni uſti; Synopis. Pſylli ſemen, Cynosbati ſpongia. Fungi, Agaricus, Viſcum. Haec conglutinant, conſtringunt, praefocant, miſerrimos hinc morbos, & ſaepe, poſt omnem miſerabilitatem languorum, toleratorum, mortem creant. Demonſtrant neceſſitatem uſus vomitoriorum, purgantium, diluentium, acidorum ſpirituoſorum, alcalium oleoſorum ſpirituoſorum, ſaponaceorum omnium; quae cito & diu continuato, vel repetito, uſu adhibenda.

1144. Octavo denique habentur venena heteroclita, toti vitae adverſa, nec, explicato effectu vel virtute, hactenus bene nota, quae aſſumptu, applicatu, aut ictu, mortem inducunt. Cantharides, Aranea, Tarantula, Aſpis, Vipera, Ceraſtes, Preſter. Seps. Scorpius. Canis rabidus. Bufo. Bupreſtis. Stellio. Salamandra. Lepus marinus. Paſtinaca marina; & ſimilia. Haec varios, miros, vix explicabiles, effectus edunt, dein necant. Indicatio in his, ſi interne aſſumta ſunt, ſtatim evacuare per votimum; ſummopere diluere per aquoſum; maxime emollire per laxantia, emollentia, oleoſa; putrefactioni reſiſtere per acida ſpirituoſa, & ſalina. Si externo ictu, morſu, adplicatu, agunt; tum indicatur veneni eductio per locum contagii, ſugendo, ſcarificando, urendo, emolliendo, fovendo; tum ſudorem fortiter eliciendo per antidota penetrantia, diluta, putrefactioni adverſa; Veneni enervatio per acida, ſalina, vel per ſpecifica antidota.

1145. Ultimo ſunt quaedam uno momento ſpecie halitus ſuffocantia, ut Carbonis clauſi Vapor, Aer ſubterraneus diu recluſus, Halitus Vini fermentantis, Farina volatilis Fungi pernicioſi. Fumus Sulphuris. Et ſimilia multa potius tacenda. Haec ex praecedentibus intelliguntur pulmoni, nerviſve, applicata, aut vix ſanari queunt. 1146.

1146. Cauſae autem remotiores morborum, ſenſu cognitae, facile mutantur, aut tolluntur: nam indicant mutationem in ſex rebus nonnaturalibus.

1147. Si autem eaedem (1146.) magis tectae ſunt, tamen cognitae per ſua effecta ſenſibilia, indicant per haec ſua phaenomena remedia apta.

1148. Decurſus etiam horum phaenomenon [1147.] rite obſervatus docet nos, quo auxilio, tempore, ordine, modo, & via, utendum ſit, ut cauſa morbi proxima in corpore humano corrigi, vel expelli queat.

1149. Quin etiam docet nos accurata obſervatio eorundem, quid deficiat, & quae ſupplementa adhibenda ſint.

1150. Ut & qui motus excitandi, ſuſtinendi, ſopiendi, minuendi, ſint in eundem ſcopum.

1151. Ordinata igitur in his, & exacta cognitio effectuum docet egregie correctionem, & ablationem, cauſae.

1152. Unde etiam cognoſcitur, quod hactenus duplex via ſit cognita, qua itur in cognitionem cauſae, nempe methodica, vel ſpecifica dicta.

1153. Methodica quidem ut cognoſcat cauſam proximam, & tollat, utitur his auxiliis, & viis 1. accuratiſſime explorat, & ordinat phaenomena [1147. ad 1152.], obſervatque ſollicite naturae decurſum. 2. ſi videt vitam labeſcere in iis agendis, quae ad expurgationem cauſae morbi requiruntur; illi ſuccurrit per cardiaca [1095. ad 1116.] adminiſtrata, vel per ablationem impedimentorum, quo evacuantia mali praeternaturalis ducunt. 3. ubi autem cernit actiones vitae nimis inſurgere, adeoque cauſam morbi magis intricare, quam extricare, tum adhibet moderamen, ut reducantur ad eum gradum impetus, qui hic requiritur; quod efficit per aquoſa, evacuantia, blanda laxantia, mollia glutinoſa, evacuantia cauſam materialem virium, opiata, anodyna. 4. nihil omnino agendo, vel mutando, niſi quod evidentiſſime cognoſcitur faciendum ex indicatione clariſſima.

1154. Specifica autem dicta tollit cauſam morbi ſimpliciter applicando tale quid, quod ſolo uſu novit eo valere, non at-

tendens ad illa quatuor modo dicta (1153.). Quaerit ergo nomen mali, & remedium; ut in cura febris intermittentis per corticem peruvianum, doloris per opium, veneni singularis cujusque per cognita sua singularia, propria, corrigentia, vel attrahentia, aut expellentia antidota.

§. MCXIX.

Venena) Multum laborem hic toleravi, legi scriptores omnes, qui in quacunque lingua de venenis scripsere, excerpsi experimenta, disposui sub sequentibus classibus, & exiguum de venenis tractatum conpilavi. Et si certe in hoc libro pretium aliquod est, hic in hac tractatione de veneno esse credo. Multa didici ex Botanicis, dum venenatas plantas volo cognoscere. Multa addere nolui, cum melius sit ea ignorari, quibus notis generi humano forte plus mali, quam emolumenti inde veniret. Novi autem venena, quae hominem absque ullo nuncio mali, uno ictu oculi citius mortuum prosternunt. Sed in universum, Venenum dico omne illud, quod ingestum, vel applicatum corpori talem in corpore humano mutationem excitat, quae per ipsam eam mutationem non superatur. Medicamentum praeterea in eo differt, quod ipsa, quam facit, mutatio in sanitatem tendat, venenum vero corpus mutet, ut ex sano aegrum fiat, aut cadaver. Vitrum antimonii parva dosi datum purgat sursum, & deorsum, & aegrum restituit, est medicameatum: idem nimia copia exhibitum occidere potest, tanto vomitu excitato, ut per solam mortem finiatur. Adparet multa corpora eadem & medicamenta, & venena esse.

Velocia) Possunt arte venefica talia parari venena, ut ad nutum propinantis agant, & vix ulla arte praecaveri queant. Sub Ludovici xiv. imperio nobilis femina hujusmodi pulverem invenerat, quo plurimi alienas opes heredibus exstinctis involabant, ab effectu dixerunt *poudre de succession*. Sed conplices *camera ardens* ad eam rem constituta extinxit. Occasionem ab hac tragoedia sumsi, ut adtento animo in haec corpora inquirerem.

§. MCXX.

Sensibilis] Si sensibus perciperetur, continuo contrariis exhalationibus destrui posset.

Flamma] Graeci in Trojano bello, cum pestilentiam iratus immisisset Apollo, rogis excitatis omnia cadavera conbusserunt. Omne enim notum venenum vim suam in igne amittit, adeoque etiam venenatus aer miasmata deponit, quando per flammam ducitur. Ergo recte veteres

Phoebum

PHOEBUM αλεξικακον ſ. venenorum domitorem dixerunt. Et inde forte orta eſt conſuetudo antiquiſſima comburendi cadavera, quae in Aſia obtinet, efficaciter procul dubio cautura, ne de peſtilente fomite aliquid reliquum fiat. Verum praetetea omnes veſtes, & inſtrumenta igne delenda ſunt, quibus homines peſte exſtincti uſi fuerant: vapor enim peſtilentium rerum exuſtarum non nocet. Non ita vapor arſenici conbuſti, qui per os ingreſſus certo necat.

Putridis) Hujuſmodi vapores reperiuntur in quibuſdam ſpeluncis Italiae: & EGO ſimilia paſſus ſum a vapore urinae diu putrefactae.

Aceti) Quando venenum peſtis per aerem obvolitans, ejus naturae eſt, ut gangraenas excitet, ſpargendum per aedes acetum, & ſpongiae aceto ebriae ſub naribus tenendae: ita nullus aer hauritur, niſi conditus acidis vaporibus. Hinc etiam pyrius pulvis accenſus hic valet, dum enim deflagrat, parantur ſubito volatiles, acidiſſimi, ſpiritus nitri, & ſulphuris, qui totum aerem late replent. Novi familias praeſervatas fuiſſe in peſtilentia, dum aliquoties quotidie drachmam pyrii pulveris in teſta clauſis feneſtris foribuſque incenderunt. Puteus, qui multos operarios Pariſiis necaverat, injecta ſphaera pyria (*handgranate*) purificatus fuit. Et camera, in qua ſulfur ea copia conbuſtum fuit, ut tuſſi mota non noceat, certo tutos in peſte praeſtat. Merito ergo in peſte nomen ſuum του Θειου meretur ſulfur, quo ab HIPPOCRATE ornatur.

Alcalina] Aliquando ſpiritum vitrioli ſumma vi ignis extorquebam, prodibat jam ſiccus quaſi, & coerulus phoſphorus, acceſſi adeo, ut ex HELMONTII conſilio vas removerem. Sed halitum in eo labore excepi, qui forte ME unico momento ſuffocaſſet, conſtrictis pulmonibus, niſi ſpiritus ſalis ammoniaci ad manus fuiſſet.

Hippocratica] HIPPOCRATES rogos ingentes per maenia urbium ſtruxit, ut per ignem iret omnis aer, quem venti ad civitatem ferrent, certus purum futurum eum omnem aerem, qui per ignem tranſiiſſet. (1732. obſtrui juſſit aditus per per montes Illyricos, qui peſtem potuiſſent in Graeciam admittere, bene gnarus, vapores peſtilentes non alte de terra adſcendere. Deinde focos &c.

§. MCXXI.

Vix noſcuntur) Corpus venenatum ordinario non totum venenum eſt; ſed pars ſpirituoſa corporis, quae ſola veneni naturam habet. Talis in mercurio, & arſenico vapor eſt, quo ſublato arſenici pars reliqua innoxium corpus eſt.

Inertes] Venenum viperae iners redditur a viribus ventriculi humani, & primarum viarum. Nam integra uncia veneni viperini per os ingeſta non nocet: cum tamen in eodem veneno intincta acicula, cui forte centeſima pars guttulae adhaeſit, adacta in ſanguineum vas vivi animalis, illud pene certo occidat.

§. MCXXII.

Cognitis] Vipera apud academicos Hetruſcos, irritata mordet ad nares robuſtiſſimum taurum, moritur continuo, & ſecatur ab accuratiſſimis anatomicis, nihil in toto corpore tauri vel in ſolidis, vel in fluidis partibus mutatum reperitur. Aer ex peſtilente labe infectus adlabitur ad nares hominis ſaniſſimi, concidit continuo, & ſubito exſpirat, uti in mercatorum eccleſia Londini viſum eſt. Lardum inficitur tabo peſtifero hominis ex peſtilentia defuncti, & admovetur cuti ſani hominis, occidit ſubito, uti exempla Viennae docuerunt, cum ſceleſtiſſimi veſpillones hac fraude mortes patrarent, quos in ultionem ſceleris ſepelierunt vivos. Literae venenatae ſcriptae ſunt, inbutae veneno, quod per chartas non penetraret, ſed apertis literis adflaretur legentis faciei, ſubitoque eum necaret.

Mirabilibus] Ita ſeps hominis, quem memordit, adipoſum panniculum totum ante mortem putrefacit: uti ex Aſia, & Africa mihi relatum eſt, ubi hoc animalium genus noſtro ſeculo adhuc invenitur.

Aliis) Mercurius ſublimatus, arſenicum producunt dolores, inflammationes, gangraenas.

Priori] Quae ex ipſa fabrica intelliguntur machinam deſtruere, uti pulvis adamantum, qui inteſtina erodit.

§. MCXXIII.

Toti) VETERES dicebant ſubſtantiam horum corporum toti ſubſtantiae hominis contrariam eſſe, ita nihil quidem explicabant, neque tamen vellem eos ideo inprobare. Difficile ergo videtur remedium invenire, cum venenorum effectus, neque ſymptomatibus, neque cauſa, cum ullo notorum corporum conveniat. Invenienda ſunt, quae tota ſubſtantia ſua toti morbo reſiſtant. Ita vipera trita, & inpoſita in vulnus, quod ipſa inflixit: aut ſcorpius, vulneri a propria cauda illato admotus, ſanare dicuntur, & ſemper, & ſola. Lithuani, & alii ſcribunt maximum peſtis antidotum bufonem eſſe, ſi vivus captus, exſiccatus, in paſtillos redactus corpori adpendatur.

§. MCXXIV.

Occulta] Quae per mirifica alexipharmaca ſanantur, de quibus nihil intelligitur praeter ſucceſſum experiendo confirmatum. Ita ſerpens ille ἀίμορρους & olim, & nunc in Africa reperitur, qui morſu facit, ut pulmo ſanguinem merum pluat. Hujus vim nemo niſi ab experientia cognoſcit, nemo etiam niſi experiundo medicamentum inveniet.

§. MCXXV.

§. MCXXV.

Cognitis] Διψας perimit hominem per ſitim, nulla arte humana ſanabilem. Non ignoro, quid in aliis morbis ſitim faciat, & quibus mediis ſedari queat. Ergo propinabo acidiſſimam poſcam. Quando vero Σπψ hominem memordit, adplicabo toti corpori ſpiritum vitrioli in aqua dilutum, magna copia, & multum mirabor, niſi utrumque ſanatum viderim.

§. MCXXVI.

Promtum) Saepe enim venena valde celeriter agunt, & illico auxilium poſcunt.

Adeſſet] Homo deglutivit mercurii ſublimati unciam unam, vel ſpiritum vitrioli, ſcio mala ab acido concentratiſſimo oritura. Continuo diſſolvam in pinta aquae olei tartari uncias duas, & propinabo omnem: ita alcali meum ex ſublimato mercurio faciet non ſublimatum, ſed praecipitatum flavum, innoxium. Niſi prius mercurium ſublimatum adſumſiſſet, periiſſet homo ab ea doſi olei tartari, quae gangraenam in ventriculo feciſſet; nunc, cum adſumſerit, peribit, niſi idem biberit.

§. MCXXVII.

Phyſica) Male medici plerumque venena ad unam claſſem ſolent reducere. Nam alia agunt in primis viis vi nota, erodente, mechanica, uti pulvis adamantum, alia operantur in ſpiritus, alia in pulmones, uti vapor ſpiritus vitrioli. Longe melius NICANDER, qui venena in claſſes diviſit; eorum alia explicata dedit, cum ſymptomata deſcribat, in aliis nihil notavit, praeter funeſtum eventum. In primis illuſtravit hanc hiſtoriam DIOSCORIDES, qui, cum miles eſſet, pene per totum orbem terrarum cognitum ſtipendia meruit, ut materiem medicam perfectius cognoſceret. Hic fere omnia antitoda recenſet.

Mechanica) Adamas operatur unice acumine & duritie glebularum, quae omnes partes noſtras diſcindunt; neque certe ob frigus nocet, quae VETERUM ſententia fuit, ſed operatur ad modum innumerabilium minutarum lanceolarum. Satis adfinis eſt efficacia pilorum ex naſo tigridis, quos conciſos propinant, cum enim rigidi ſint, inſinuant ſe in inteſtinorum carnem, & exulcerant, ſic per languorem necant, neque medicamentum inveniri poteſt, cum nullum norimus, quod pilos diſſolvat.

Anatomia) Sed plurima nos latent: quis enim dixerit, quales ſint veneni peſtiferi particulae? Effectum novimus, modum operandi ignoramus.

§. MCXXVIII.

§. MCXXVIIII.

Ignorata) Quando ex ſymptomatibus anomalis cognovi, hominem ex veneno laborare, neque vero novi, quale venenum ſumſerit, neque adeo remedium proprium novi, urgens vero malum multam meditationem non admittit, utendum eſt communibus, ergo propino continuo libras aquae tepidae viginti aut triginta, ita ſubmergo acerrimum ſalem in copia liquoris diluentis. Pulcherrimum exemplum exſtat apud SYDENHAMUM, in famulo Pharmacopolae, qui ſublimato mercurio devorato, aqua affatim hauſta, balneis, fomentis, clyſmatibus aquoſis ſanatus eſt. Neque deſiſtendum ab infundenda aqua etiam per muliebria, donec certus fueris venenum ſatis dilutum eſſe, ut nequeat nocere. Argenti vivi ſublimati drachma una lethalis eſt, eadem in viginti quinquae aquae libris diluta innoxie adſumitur. Nam aqua omnia venena enervat, quae cum aqua miſceri poſſunt; alia vero aquam reſpuunt, ceduntque oleo, uti arſenicum.

Lixivium) Uncia una ſaponis veneti, in libra aquae ſoluta.

Olea] Butyrum praeſens remedium eſt ad omne genus venenorum, itidemque oleum recens, dulce, ea copia adſumtum, ut inteſtina reſolvantur: maxime vero valet contra arſenicum. Expertus eſt eam vim empiricus, qui cum adverſario de praeſtantia orvietani ſui certabat, ergo plurimum butyrum ante venenum inglutivit, ſic nihil ab arſenico noxae paſſus eſt. Alter in ſiccum corpus arſenicum recepit, ſuo fiſus orvietano, & miſere periit. Poſt aſumptos pillos tigridis, & adamantis fragmenta oleum etiam prodeſſet laxando.

Animalium) Uti lactis cremor.

Opium] Non debellat quidem ullum venenum, ſed ſpaſmodicos motus, ſuſcitatos a veneno ſopit. Hinc ab ipſo DIOSCORIDE laudatum legitur. Nempe nullum venenum ex ſe ipſo venenum eſt, neque noceret, niſi a vi vitae in actum deduceretur. Quando mille lanceolas manu teneo laxas, immobiles nihil nocent: quamprimum muſculos agita vero, vulnerabunt undique. Ergo opium antidotum eſſe poterit, dum vires vitae ſopit, ne venenum actuoſum reddatur.

Generale) Ridiculum eſt remedium quaerere, quod & contra ſpiritum vitrioli faciat, & contra tartari oleum, & contra viperae morſum, & contra adtritos adamantes. Orvietanum, mithridatium &c. pro alexipharmacis univerſalibus vendi ſolent: ſed ea fere ad morſus venenatos proſunt, contra contuſos adamantes nihil effectura.

§. MCXXX.

§. MCXXX.

Nocent) Aliqua conpoſita proſunt , quae ſeorſim data veneni loco forent . Ita oleum vitrioli , & pariter tartari oleum , ſeorſim data ventriculum exurunt , miſta eadem innocentem , & efficacem in chronicis malis vitriolatum tartarum conſtituunt .

§. MCXXXI.

Haeret] Remedia ſemper oportet per eamdem viam adplicare , per quam venena ſubierunt . Si halitu ſuo cerebrum occupaverint , antidotus naribus admovenda . Si per os adſumſerit aeger , etiam alexipharmaca deglutiat .

Domare] Omnia acida , ſolo aceto excepto , venis infuſa in vivo animale , cogunt ſanguinem , faciunt peripneumoniam , mortem . Si ergo noſſem acidum venenum ſe in venas inſinuaſſe , [v. g. ſi ad haemorrhagiam ſiſtendam oleum vitrioli nimia copia extus admotum fuiſſet) tunc tutiſſima antidotus foret ligare venam ſupra locum , ubi venenum infuſum eſt , ne virus continuo ad cor veniret , deinde educere aperta vena ſanguinem proximum . Nihil hic antacida facerent , quae per os ſumerentur , nimis enim diu morarentur in corpore prius , quam ad locum deſtinatum venirent .

Claſſis) Si noverim arſenicum adſumtum eſſe , interrogabo qua hora ? Reſpondetur , ante ſex horas ; ergo nihil moliar , nam morbus omni medicamento potentior eſt . Si vero ante aliquot horae minuta infortunium acciderit , continuo vulgaris olei libras aliquot infundam , poſt oleum vero bonam doſin vitrioli albi ; ſi vero poſt dimidiam horam vocatus venerim , & tormina ventris atque inflatio umbilici indicaverint malum jam in inteſtinis ſaevire , tunc per clyſmata inmanem vim olei jubebo infundi .

§. MCXXXII.

Suſceptum) Id ſemper fit per venas , arteriae enim nimis reſiſtunt ingreſſuris corporibus .

Marſorum] Exercitus Romanorum , & Graecorum in Africam delati occurrebant legionibus animalium lethiferorum , & plures milites amittebant ab his peſtibus , quam ab ipſo hoſte . Vocabant ergo Pſyllos , Marſoſque dictos populos , & conducebant ſtipendio ; hi ſugebant partem laeſam , donec protuberaret tumida , & ita fere ſemper ſanabatur aeger , certo periturus , ſi haec opes abeſſet . Ergo his gentibus vim inſitam antidotariam adtribuerunt , cum perſuaſi eſſent , venena morſu nocentia

etiam

etiam per os adſumta interimere . Sed CATO, cum milites de fonte non auderent bibere , territi metu beſtiarum in aquis forte latentium , inclamavit ſapientior , & Marſorum experimento confirmatus :

Morſus virus habent , & fatum dente minantur ,
Pocula morte carent. LUCAN.

& primus , quod minime ſolebat , aquam hauſtam ex galea bibit . Confirmavit CATONIS judicium experimentum JACOBI COZZI, qui in aula hetruſca integram drachmam venenatiſſimi ſucci ex ore viperae expreſſi, intrepidus abligurivit, cum una centeſima pars grani certo occidat , ſi in ſanguinem non mutata venerit .

Magnetica] Sunt , qui haec omnia refutent, ſed in Italia, ubi magna vis ſcorpiorum eſt , nemo ſubit diverſorium , quin hoſpes ei lagenam oleo ſcorpiorum plenam indicet , quod vulneri , ſi quod ei beſtiola inflixerit , continuo inungat , ſic mortis evitaturus periculum . IPSE poſſideo lapillum exiguum ex India adlatum ; qui eum miſerunt , addiderunt, ſi vipera illa teterrima *cobra de cabelo* (*brillsleng*) hominem momorderit , hunc lapillum vulneri imponi, & adhaerere , & venenum omne exſugere , ſaturum vero ſponte cadere, tunc venenum in lac recenter mulctum deponere, iterumque inpoſitum ſugere, donec hominem omni periculo immunem reddiderit ; Cuti vero hominis non demorſi minime adhaerere . Ita bufo venenum peſtilentiae per ſympathiam aliquam adtrahit . Voces mutare nihil adtinet , poſſemus commutare deterioribus.

Beſtiae) Caro viperae , & axungia, & theriaca andromachi, quam caro viperarum ingreditur.

Diaſcordia [Haec valent , quando mobile & volatile venenum a centro corporis ad peripheriam pelli , & ea via , excitata febre eliminari debet . Ad venena mineralia, fixa , ineptiſſime adhibentur, cum a medicamento fixum venenum etiam mobilius , & ferocius reddatur .

Auferendo) Ad morſum animalis aut venenati , aut rabidi , nihil praeſentius eſt, quam illico ferro candente, ab HIPPOCRATE adeo laudato (ad morbum iſchiadicum) aut ſpiritum vitrioli partem laeſam adurere , aut reſcindere denique, niſi venenum omnino velociſſimum , & ſuperlativum fuerit . Tale rex Indus poſſidebat , cujus inſigne experimentum edidit , ut Hiſpanis demonſtraret, quam periculoſus hoſtis eſſe poſſet : ſaniſſimo juveni extremum pedis digitum ſagitta leviſſime laeſit, juſſit praeſentes chirurgos tibiam continuo ad genu amputare, & demonſtravit legatis, non ideo venenum domatum eſſe, cum miſerum continuo exſpirare viderent .

§. MCXXXIV.

§. MCXXXIV.

Generalia) Quando in eum locum tibi eundum eſt, ubi ſuſpicio adeſt venenum tibi offerri poſſe, bibe prius tantam vim hydromeli, ut pene hydropicus fias.

Oleoſa] Haec ad alcali potentia ſunt. Peſtis tempore aegros viſitaturus non melius ſibi cavebit, quam ſi prius nudus ad focum ſe inunxerit, aerem vero ſpiraverit per ſpongiam aceto vini ebriam. Ita & pori clauſi erunt, & acceſſus putridi aeris occupatus. Cibum vero prophylacticum vix ullum novi, & crediderim, venenum facilius ex vacuo ventriculo eliminari.

Aequabili) In peſtilentia nihil firmius morbum avertit, quam ſi corpus totum cum ſale, aceto, & aqua perfricueris, & in perpetua ad ſudorem diatheſi conſervaveris. SYLVIUS tres peſtilentias expertus eſt, ſalvuſque manſit in omnibus, quod os mane aucto elueret, & ſpongiam aceto madidam ſub naribus geſtaret: [utile fuerit etiam induſia aceto inbuere ex DIEMERBROECKII conſilio), unica vero vice oblitus aceti, peſte correptus eſt, uti ipſe narrat.

Univerſale) MITRIDATES, cujus ſeculo arſenicum nondum notum erat, facile medicamenta invenit ad venenata animalia, quae ſola timebat. Sed eadem alexipharmaca contra mercurium ſublimatum, arſenicum, aut tartari ſalem uſurpata malum potius augerent. Haec acida alcalicis, aut ſigillatis terris deſtruuntur, alcalina vero acidis exhibitis.

§. MCXXXVI.

Lazuli] Hunc lapidem video in libello ſub nomine meo edito horrendo errore ad integram drachmam praeſcribi, ad expurgandam melancholiam, quam EGO certe cautiſſime, neque ſupra grani dimidium adhiberi docueram. Caeterum hujus §. venena Italus aliquis venena Germanica vocitabat, quae ſymptomata excitarent, ex quibus monitus medicus quid ageret diſcere poſſet; & tempus praeterea concederent reſiſtendi: nam inflammant guttur, oeſophagum, ventriculum, inteſtina, & cuti applicata eſcharam inurunt; Italis ſuis alia, multo potentiora nota eſſe innuebat, volatilia, *ſuperlativa*.

Lividam) Arſenicum maxime lividum circulum circa os & oculos facere ſolet.

Copioſum) Si ad hominem vocarer, qui arſenicum devoraſſet, indeque jam liveret, juberem per triduum quotidie duodecim libras tepidae mellitae bibere. Simlia per clyſma injicere oportet. Niſi haec fiant, morbus per totam reliquam vitam aegro fixus adhaerebit. Superato vero mortis periculo, ſi morbus reliquus fuerit, hunc curare oportet.

Solet antem haec acrimonia varios relinquere effectus, prouti hoc, aut aliud viſcus aggreſſa fuerit.

Vomitu) Vitrioli albi drachma ſemis exhibenda, & aqua ſuperbibenda, ita vomet aeger, dein de continuo novam aquam ſuperingerat.

Haec methodus certa eſt, neque fallit unquam, & abſque hac nemo ſervari poteſt. Nam theriaca, & omnia alexipharmaca hactenus cognita ad hos morbos merae nugae ſunt.

§. MCXXXVII.

Aconita] Haec omnia ſolvunt ſanguinem per intima, ſolida vero inflammant. Aconitum in faucibus anginam facit, in ventriculo vero phlegmonem, quae plerumque in funeſtam gangraenam terminatur.

Mel] Hoc Saccharum eſt, lectum de floribus. Si de Apocyno ſyriaco, quod muſcas necare ſolet, apes mella paraverint, vis ipſa terrifica in mel tranſibit, recens nimirum, nam in annoſo melle evaneſcit, cum totum venenum volatile ſit.

§. MCXXXVIII.

Haec mirifica venena ſunt. Quando homo fortiſſimus, & ſapientiſſimus, a quali viro ſaepe integrorum inperiorum felicitas unice pendet, pauxillum veneni adſumſit, mox convelletur, per totum ſyſtema nervoſum, quamprimum virus ventriculum adtigit, & nullus morbus anomalus eſt, quem aliqua venena non faciant.

Furores] Inde ſolanum manicum nomen habet.

Cicuta) Vidi octo pueros cicutam devoraſſe, angebantur, delirabant, vomituriebant, convellebantur omnes. Propinavi vitriolum album, ſervati ſunt qui vomuerunt omnes. Quando vero homines ita convulſi ſunt, ut nihil deglutiant, debet praeſto eſſe canalis metallicus flexilis, qui ſupra linguam, ad membranam, quae vertebras anterior ſuccingit, hinc in ventriculum detrudatur: per eum medicamenta injicere oportet. Quam primum vomuerunt, ſolent ſenſim ad ſe ipſos redire, nam malum in ventriculo eſt, etſi phaenomena videantur capitis morbum indicare.

§. MCXXXIX.

Natae) Haec omnia fiunt ab acido in metallis concentrato. Metalla per ſe ipſa pleraque innoxia ſunt, cum acidis vero in tetra venena abeunt: uti argentum, totum mite, cum ſpiritu nitri in lapidem infernalem abit, qui admotus humano corpori, omnia ad oſſa uſque erodit. Singularia tamen a ſingulo metallo, a mercurio ſalivatio, a

cupro

cupro vomitus, ab argento (I. GESN. *auripigmento*] diarrhoea colliquativa.

Aqua] Sola calida adfusa oleum aut butyrum antimonii, quod venenum atrociſſimum eſt, in calcem mutatur, & humorem acidum innocentem.

Alcalica) Quae acidum de metallico corpore excutiant.

Abſorbentia) Haec ſedant progreſſum mali: tunc vero ſupereſt, ut inflammationem a veneno excitatam cures.

Olea) Ut eſcharae inuſtae ſanentur. Haec enim adeo acria ſunt, ut citiſſime eſcharam inurant.

§. MCXL.

Igneum redditum) Alcali ex lignis conbuſtis cum calce ſaxorum conbinatum, erodit etiam cadaver, ſi in eos ſales id projeceris. Venetiis homo in lixivium calcis vivae cum ſale fixo incidit, & dum extrahunt, ſolum ſceleton extraxerunt, adeo cito omnes partes molles per totum corpus eroſerat. Sceleratos homines fuiſſe novi, qui, ut occulto occiderent, miſeris clyſteres ex oleo cauſtico ſalis tartari injecerunt.

§. MCXLI.

Aeris flos] Hujus uſus diutius continuatus certo necat.

Diluta] HOMBERGIUS dedit nobis proportiones acidi ad alcali, & expreſſit, quantum acidi adhibendum ſit ad ſubigendum alcali.

Antimonii) Crocus metallorum oculum aut vulnus non laedit. Sed ventriculum, etiam medii grani pondere ſumtus, cum miſero cruciatu ſubvertit, equi vero etiam unciam tolerant. Vitrum antimonii ad grana quatuor ſumtum occidit. In his malis nihil praeſtantius eſt oxycrato, aſſiduo & abundantiſſime ingeſto.

Diluentia) Aqua univerſale naturae medicamentum eſt, quo haec venena ominia inertia redduntur: abſque ea ventriculum continuo deſtruunt.

§. MCXLII.

Ferri] Veneni loco eſt, ſi acidum in ventriculo non invenerit; diſcindit enim tenera inteſtinorum vaſa, nudoſque nervos. Quando vero integra fragmenta ferri quis devoravit, tunc conveniunt acida. IPSE puellum ſanavi, qui aciculam deglutiverat, ſolo aceto aqua temperato, nam acetum cuſpidem ferri adrodit & obtundit: & alio tempore ancillam pariter ſervavi, quae magnam acum in ventriculum dimiſerat. Non

timendum eſt in his caſibus acetum, etſi forte paulum noceat. Si cuprea fuerit acus, eadem proſunt.

Vitrum) Cum non in alia, quam acuta, fragmenta diſſiliat, inteſtina & ventriculum diſcindit, quibus ex neceſſitate motus periſtaltici adfricatur. Oleo mergere oportet.

Ulcera] Interna fere inſanabilia. Nollem fere quidquam adhibere in hujuſmodi ulcere a pulvere adamantis, quod ad ſpinae modum in ventriculum & oeſophagum ſe infixit.

§. MCXLIII.

Gypſum] Nihil magis funeſtum eſt. Odore, & ſapore deſtituitur, idemque in farinae modum in aqua coctum non nocet, quamdiu fluit, quamprimum vero quietum reſidet, lapideo pondere ventriculum deſtruit tum liquida exſugendo, tum obturando vaſa reſorbentia. Hac fraude periit exercitus CONRADI Imp. Manuelis Byzantini ſcelere. Poſſet reſolvi adſumto acido, ſed vix poteſt ſciri adſumtum eſſe.

Plumbi] Haec venena ſucceſſive exhiberi poſſunt, & ſemper ex nutu agunt, & vix dignoſci poſſunt a miſero, cui offeruntur, ita languor ad dies, & annos a ſceleſtiſſimis veneficis definiri poteſt. Qui ceruſſam praeparant, & qui plumbum effodiunt, pereunt fere intra primum annum. Morbi vero, quos plumbum facit, lenti ſunt, & aegerrime dignoſcuntur. Mulier erat, quae Delphis figulo ſerviebat, qui lateres plumbo obducebat, ea per totam vitam miſerrimas aerumnas paſſa eſt, languorem, dolores, aſthma. Dabam acida, merumque acetum, ita levabatur, & ſolvebatur pulvis plumbeus, qui interiora obliniebat undique; neque curabam, quando aegri ab acidorum uſu expalleſcebant. Adparet, quam pernicioſo more Medici ſaccharum ſaturni in vulgus praeſcribere ſoleant. Adeo certe venenatum reddi poteſt, ut canes, & feles anxios, & rabioſos reddat, & occidat.

§. MCXLIV.

Explicato) Haec omnia animalia mirabili veneno pleni ſunt, quod ab ira exacerbatum, adfuſum alterius animalis ſanguini certos & pro varietate mordentis animalis diverſos effectus producit. Aſpis ſomnum ciet, Ceraſtes tetanum facit, Bufo tumores, ut homo pene crepet, & convulſiones, Vipera icterum, Seps gangraenam, Scorpius febrem acutam, & convulſiones, Lepus marinus tabem pulmonalem, Paſtinaca marina hepar infeſtat, Dipſas oeſophagum, ſitimque facit perpetuam; cantharides utcunque corpori adfricatae fuerint, vias urinae infeſtant, quarum vires a ſale volatili explicare voluerunt, quo omnino plenae ſunt, & ad numeros, & pondera hanc acrimoniam reduxerunt. Sed cur nobis nocet hic

ſal

ſal volatilis, non animali ipſi adeo tenero ? nonne inde demonſtratur hunc ſalem relativum ad hominem venenum eſſe: & omnia in univerſum animalia venenata cum ſuis funeſtis ſuccis ſana vivunt. MIHI quidem haec non videntur explicationem admittere.

§. MCXLV.

Carbonis] Lignum ignitum, & ſubito ſuffocatum, vel ceſpes in loco clauſo, & anguſto ex adfuſa aqua exſtinctus, occideret nos omnes abſque ullo ſenſu. Quam potens venenum ſit, demonſtrat miſerabilis hiſtoria Senenſis. Huc ſumi metallici pertinent, adverſis inſpirati pectoribus, qui meſochondriacos muſculos conſtringunt, & celerrimam peripneumoniam faciunt, maxime ſulphuris fumus, quem domat ſpiritus ſalis ammoniaci.

§. MCXLVII.

Magis tectae] Et tamen per ſua phaenomena cognitae, indicant remedia ad haec phaenomena apta. Neſcio, quid ſit venenum variolarum, methodum tamen ex ipſis effectibus deduco. Si omnes effectus cauſae alicujus incognitae tollerem, utique etiam cauſam redderem inertem. Ita ſi aeger calculo laboraverit, & ego fecerim, ut nullum effectum edat, aeger quidem hactenus ſanus erit, & medicus liberavit ſe promiſſis artis.

§. MCXLIX.

Deficiat) HIPPOCRATES, etſi circulum ſanguinis ignoraret, obſervabat effectus morbi, quem pro ente incognito habebat: notabat naturae conamina, quibus ad ſanitatem tendit, & alia, quae ad mortem ducunt, ex his obſervatis deducebat methodum, nempe priora conamina adjuvabat, illis reſiſtebat, & ita HIPPOCRATES ignarus cauſae morborum aeque bene curabat ac nos, poſt tot inventa. Non negandum eſt, hac ratione primos quoſque aegros perire in novo morbo, ut ipſe fatetur SYDENHAMUS.

§. MCLIII.

Sollicite) Morbus adeſt perfecte incognitus. Sed noto conatus naturae, in hoc morbo obvios, deinde quantum pulſus, & functio pulmonis, & viſcerum omnium a ſanitate declinet: haec adnoto & in claſſes ſecundum morbi tempora digero. (Haec cardiaca pro diverſa cauſa debilitatis alia eſſe oportet & alia). Ita in peſte acetum, aut limonum ſuccus, aut vinum Rhenanum pro roborante dari poteſt.

Cardiaca] Febris non debet tolli, ſed ea cauſa, quae febrem ſuſcitat;

tat : alias, uti ſapienter LOCKIUS in carmine, quod SYDENHAMI operi praefixit, aeger cum ipſa febre exſtinguetur. Oportet autem tantum de febre relinquere, quantum ad morbum coquendum ſufficit, demere vero de febre, quodcunque abundaverit.

Agendum] Promitto, nullum morbum adeo tenebroſum eſſe, quin ex his regulis aliquid videri queat. Sed retinendum eſt, non omnes morbos ſanabiles eſſe, moderationem tamen a medico aliquam admittere : ita in febre cum maxima ariditate, & aeſtu ſummo dabo oxycratum, rob ſambuci, mella & ſimilia, certus, his ardorem temperari.

§. MCLIV.

Solo uſu] Vetuſtus in Batavia medicus de hydrophobia dicit. „ Si quis a cane rabido morſus eſt, inpone vulneri haleces ſalitos, & relinque per 24. horas. Si putruerint, applica alios recentes, & ſic ſanantur hydrophobi (vel certe non incidunt in aquae metum.) Non noverat, quomodo hi haleces agerent, ſed viderat ſuccedere ; haec eſt natura ſpecifici.

Corticem] Hic febrem directe tollit, quatenus febris eſt, & in febre tertiana abſque alio humorum viſcerumve malo verum ſpecificum eſt, quale opium eſt in ratione nimiorum motuum, qui ab animali facultate pendent. Verum haec methodus magnas requirit cautelas. Nam, ſi aliud cum febre malum conjunctum fuerit, id adeo non ſanat cortex, ut deterius reddat, ſive cacochymia fuerit, ſive viſcerum labes. Sed velox pigritia medicaſtrorum ad auditam vocem febris intermittentis, continuo quinquinam clamat.

INDICATIO CURATORIA IN MORBIS SOLIDI.

1155. SI ipſe morbus haeret in parte ſolida ſimilari, cognitus facillime praebet indicationes ſuas.

1156. Etenim ſi eſt unitas ibi ſoluta, requirit ad curationem. 1. Ablationem rei peregrinae, vel mortuae, interpoſitae inter partes ſeparatas. 2. Harum adductionem ad ſe mutuo uſque in ſitum naturalem. 3. Quietem non turbatam in hac ipſa adunatione. 4. Conſervationem in naturali ſua humiditate

miditate, calore, mollitie. 5. Conglunationem iterum naturalem ope advecti, applicati, moderati, ſani, liquidi nutritii.

1157. Tria priora efficit dextra Chirurgi; quarto conducunt balſama, unguenta, olea, mollia, blanda, putredini contraria. Balſami de Tolu. Peru, Palma, Copayva, Mecha, Terebinthina nativa, Butyrum, Medulla; Unguenta, Balſamus Arcaei; Unguentum Baſilicum; Oleum preſſum Olivarum, Seminum Lini, eadem cum Floribus Herbarum balſamicarum digeſta, ut Oleum Hyperici, Verbaſci, Altheae, Agrimoniae, Liliorum Alborum. Et quae ex his infinita alia. Quinto ſatisfit praeſcriptione requiſitae in aegro diaetae.

1158. Rigiditas nimia partium ſolidarum cognita indicat laxationem earundem: quae obtinetur 1. Fotu, balneo, potu, injectu, vapore, aquae tepidae. 2. Iiſdem modis applicato decocto leni emollientium vegetabilium: Althea, Malva, Verbaſcum, Achanthus mollis, Parietaria, Mercurialis, Semen Foeni Graeci, Cicerum, Lini, Malvae, Cydoniorum, Tritici, Avenae, proſunt. 3. Iiſdem modis applicato molli Oleo. [1157. 4.] 4. Moderato ſaepe renovato, motu.

1159. Flacciditas nimia partium ſolidarum cognita indicat roborationem earundem: quae obtinetur, 1. Cardiacis iis, quae deſcripta habentur [1107.]. 2. Majori motu corpori applicato per frictiones, vectiones, exercitia, ut calloſitas paululum denſior concilietur parti. 3. Calore ſicco. 4. Simili victu, & aere.

1160. Ex quibus etiam patet, quid agendum ſit in elaſticitate aucta, vel imminuta, in debilitate nimia fibrae ultimae; in fragilitate ejus; in nimia ejus contractione, vel diſtractione.

1161. Morbi partis ſolidae organicae haerente in mole, ſitu, cohaeſione, indicant quae jam dicta [1116. 1117. 1118.].

1162. Reliqui autem morbi in partibus ſolidis praeſentes, pendent inprimis a vitio fluidorum (vid. Ætiologiam totam Pathologiae); quare nos jam ducunt ad conſiderationem hujus.

§. MCLVI.

Ablationem) Nemo mortalium, qui vixerunt unquam, potuit facere, ut tibia fracta concreſcat, id unice in artis poteſtate eſt, removere impedimentum, quod obeſt coalitui, reliqua omnia facit natura. Si os luxatum fuerit, una pars ligamenti laxa eſt, altera tenſa, hinc impeditur humorum circulatio. Ergo chirurgus reponit articulum, & continuo deſinunt ſymptomata: adeo ſimplicia ſunt, quae facimus.

§. MCLVII.

Chirurgi] Dum aufert praeternaturale, dum partem in ſitum naturalem reponit, & repoſitam ſervat.

Balſama) Quae reſinam & acidum ſpiritum continent, & ea ipſa nota differunt ab oleis mere pinguibus.

Diaeta) Ut boni humores ad loca vulnerata ferantur.

§. MCLVIII.

Rigiditas) Nihil in his malis potentius eſt tepida, quae ſub vaporis ſpecie ſe inſinuat. Saepe felicem eventum vidi & ruſtici memini, cui genu anchyloſi coaluerat. Ego miſerum quotidie per duas horas in balneum vaporis poſui, deinde bene fricari curavi, & toties oleo perfundi. Ita aliquoties repetito remedio convaluit.

§. MCLIX.

Sicco] Quando aeger intus calorem excitat, & ſimul per ventum ſiccum vehitur, facit ut partes nutrientes adplicentur.

§. MCLXII.

Fluidorum] Hyperſarcoſis, ſcirrhus, tumores, pro morbis ſolidorum habiti, non pendent ab auctis ſolidis, imo in iis ſolida ſaepe imminuta ſunt, ſed ex fluido ſtagnante in glandula & ſpeciem ſolidi induente, v. g. in ſcirrho. Neque σπενοχωριαν aut θλιψιν huc refero, ne fluidorum tractationem cogar inmiſcere.

INDICA-

INDICATIO CURATORIA IN MORBIS

CORRIGENS FLUIDA.

1163. HUmores in morbo peccantes perſpecti indicant ſui immutationem, vel evacuationem; idque, vel in toto, vel in una parte affecta.

1164. Vitium humoris in una parte ſingulari haerens ſemper ponit, vel tenacitatem liquidi, vel malam conditionem ſolidi, & ideo indicat mutationem in meabilitatem, tam viae, quam materiae.

1165. Materies in loco nimis tenax mobilis, & meabilis, redditur. 1. Per diluentia aquoſa, tepida, ſpecie potus, fotus, vaporis, balnei, injecti, applicata eo modo, ut quam proxime loco obſeſſo adſint, ac fieri poteſt. 2. Per ſalina reſolventia, ſimiliter appoſita. Nitrum, Sal Prunellae, Sal Polychreſtus, Nitrum Stibiatum, Sal Gemmae, Sal Marinus, Sal Ammoniacus, Flos Salis Ammoniaci cum Sale Alcali fixo. Sal Borax, Fel vitri, Sales vegetantium uſtulatorum, Sales Alcalini fixi, Sales Alcalini volatiles, Tartarus Solubilis, Tartarus Regeneratus, ſunt praecipua. 3. Per ſaponacea ex oleo preſſo, & alcali fixo. Ex oleo ſtillatitio, & alcali fixo. Ex oleo preſſo, & alcali volatili. Ex oleo ſtillatitio, & alcali volatili. Bilis animalium eo ſpectat. Et ſucci plantarum abſterſivi. Lactucae, Chondrillae, Sonchi, Hieracii, Taraxaci, Scorzonerae, Tragopogoni, Cichorei, Endiviae, Saponariae, hic praecipuae, & egregiae. 4. Per illa, quae cauſae ſingulari coagulum facienti contraria ſunt. Ut in coagulo per acida facto uſu alcalium leniorum; in coagulo glutinoſo, & pingui uſu ſaponaceorum; in coagulo a quiete uſu ſalium, & ſaponaceorum; in coagulo phlogiſtico, nitroſis, & ſaponaceis herbaceis; 5. Per Cardiaca [1112.], ſalina, aromatica, oleoſa, ſpirituoſa, quatenus ut ſtimulantia conſiderantur.

1166. Via impedita redditur meabilis. 1. Aperiendo meatus potu, fotu, vapore, balneo; aquae calidae, emollientibus, & ſalinis temperatis, medicatae; calore moderato; frictione

ſicca, vel humida, calida. 2. Idem fit materiem impactam una cum vaſis oppletis fovendo, molliendo, agitando, coercendo, ut emollitio, putrefactio, ſuppuratio, totius loci affecti reſolutio in pus fluidum contingat. Huc faciunt farinae blandae, lentae, Tritici, Secalis, Avenae, Lini, Fabarum, Piſorum, Lentis, Orobi, Foeni graeci &c. tum radices emollientes Malvae, Biſmalvae; Liliorum alborum, Ceparum aſſarum; Flores Altheae, Verbaſci, Meliloti; Folia Malvae, Biſmalvae, Acanthi, Mercurialis, Parietariae; Ficus; Vitelli Ovorum; Gummi aromatica acria, Ammoniacum, Galbanum, Opopanax, Sagapenum; Butirum recens; tum quae ex his forma, cataplaſmatis, unguenti, emplaſtri, componuntur. 3. Materiae ſic praeparatae viam aperiendo per ſectionem ſcalpello factam, vel per cauſtica applicata.

1167. Humorum vitia in tota maſſa eorum peccantia cognita prius juxta doctrinam Semeiotices [910. ad 918.] indicat ſua remedia contraria.

1168. Nempe fluiditas nimia requirit inſpiſſationem; quae adquiritur 1. Victu gelatinoſo ex animalibus, & vegetantibus. 2. Potu aquoſo farinoſo non fermentato. 3. Aucta actione viſcerum per ea, quae praememorata (1159.). 4. Uſu idoneo Cardiacorum [1107.]

1169. Spiſſitudo autem, ſi peccat, exigit attenuationem: haec procuratur 1. Victu ex cibis inprimis fluidis, & levibus; jura carnium cocta cum oleribus moderate attenuantibus, Endivia, Cichoreo, Chaerophyllo, Apio, Braſſica, & panis optime fermentatus, conducunt. 2. Condimentis acrioribus, Sinapi, Eryſimo, Eruca, Siſymbrio aquatico, Naſturtio, Raphano hortenſi, & ruſticano, Lepidio, Cochlearia, Capſico condito, Cepis, Porris, Alliis, Aromatibus orientalis, & occidentalis Indiae, &c. 3. Potu acriore, fermentato, vetuſtiore, ſpirituoſo, aromatico, cereviſia, vino, hydromelle, vino in ſpiritus converſo. 4. Diluendo potu, fotu, balneo, injectu, aquoſorum, adjutorum per calorem, vel & motum curſus, exercitii, frictionis, equitationis, vectionis. 5. Per valida Stimulantia ſudorifera, diuretica, purgantia, vomitoria, epiſpaſtica

paſtica, mercurialia, aromatica, de quibus poſtea [1189. 5.]. 6. Per valida reſolventia, ut ſunt alcalini fixi, volatiles, ſaponacei (1165. 2. 3. 4.) ſales, atque ea, quae ex his componendo fiunt.

1170. Motus vero nimius humorum quorumcunque per vaſa circumducendis, ſecernendis, excernendis, humoribus dicata, indicat ſedationem ejus, quae fit, 1. Ablato illo ſingulari Stimulo, qui fibras irritans motum illum excitat; aut & correctione ejus per ſua contraria; cognoſcitur inprimis indagine acris, & correctione ejus ſtatim ſecutura [1172. ad 1178.]. 2. Imminutione totius maſſae fluidorum. 3. Quiete inducta per opiata, & anodyna.

1171. Idem ille motus nimium imminutus exigit excitationem majoris impetus, qui produci poteſt 1. Ablato impedimento per remedia corrigentia, vel auferentia. 2. Ope Attenuantium (1169.) & Cardiacorum (1095. ad 1115.)

1172. Acrimonia humorum in genere cognita (910.) etiam in genere indicat reductionem acrimoniae ad inertiam majorem; haec autem efficitur 1. Victu aſſiduo ex iis alimentis, quae fere inſipida, farinacea, gelatinoſa, blande oleoſa; qualia ſunt, Lac cum pane, & paucis acidum prohibentibus; jus carnis recentis, junioris, coctione, vel expreſſione, paratum; Carnes, Piſceſque, recentes; Panis Triticeus, bene fermentatus, perfecte coctus; Amygdalae bonae, recentes, Nux Cocos utriuſque Indiae cum ſuo lacte; Piſtachia; Fructus horaei ſuaves perfecte maturi. 2. Potu aquae. 3. Quiete Animi, & Corporis. 4. Diluentibus Aquoſis, linientibus farinoſis, & ſuboleoſis, emollientibus blandis; quae fiunt ſpecie ptiſanae, emulſionis, fomenti, balnei, hauſtus, clyſmatis, injecti. 5. Opiatis, & Anodynis.

1173. At acrimonia Acida (912.) petit correctoria ſua; ut ſunt 1. Victus ex Ovis, Carnibus, Piſcibus, ſuboleoſis, una cum condimentis humores in alcaleſcens determinantibus [1169. 2.]. 2. Potus aqueus, vel Oleoſus pinguis, ut ex Cereviſiis, inprimis Brunſvicenſis Mumma; ex Vinis, Malvaticum, Canarienſe, Hiſpanicum, hydromel merum, & vetus. 3. Quies

primo quamdiu acor ingens praedominatur, poſtea motus ſenſim auctus, & tandem ſatis magnus; animi hilaritas. 4. Medicamenta acidum, α abſorbentia, Lapis Cancrorum, Chelae Cancrorum, Oſſa Piſcium, Oſtracodermata quaelibet, Conchae, Margaritae, Corallia, Creta, Terrae pingues, Armenae, Lemniae, Sigillatae, Lapis Hematites, Sanguis Draconis, Limatura Ferri, Stannum, & ſimilia igne, atque tritu, potentiora β. Acidum convertentia in ſalem compoſitum blandum, & facile meabilem, ut ſunt ſales alcalini volatiles, fixi, ſaponacei. γ. Obtundentia ibidem blanda oleoſa virtute (1157. 1158. 2, 3.) emollientia δ, diluentia aquoſa mollia [1172. 2. 4.].

1174. Rurſum detecta acrimonia Alcalina (911.) exigit 1. Diaetam ex lacte animalis herbis mollibus paſti, ejus ſero, lacte defloratο, lacte ebutyrato; ex fructibus horaeis; ex farinoſis acidis, vel facile aceſcentibus [1100.]. 2. Potum aquoſum, farinoſum, ſubacidum, vel fermentatum leviorem. 3. Quietem, frigus moderatum. 4. Medicamenta quae alcali α deſtruendo illud in ſalem compoſitum blandum, & facile meabilem convertunt, ut ſunt acida fere omnia; ex Animalibus Serum Lactis acidum, Lac ebutyratum, Lac acidum factum; ex Vegetabilibus, Acetoſa, Acetoſella, Oxys trifoliata, Ceraſa acida, Ribeſia, baccae Sambuci, Berberis fructus, ſuccus Aurantii, Citrii, Limonii, Omphacium, Vinum Rhenanum, Moſellanum, Acetum, Aceti ſpiritus, Aceti faex, Tartarus Rhenanus, ejus cremor, ejus cryſtalli, Tamarindi, Acaciae ſuccus, &c. ex Foſſilibus Spiritus Sulphuris, Vitrioli, Salis, Nitri, tam puri, quam dulces, aut congeſti in aliquod corpus, ut nitrum nitratum, ſal marinus acidus redditus, &c. β. Quae illud obtundunt inſorbendo, ut ſunt multa, Throchiſci V. C. de viperis, terrae omnes pingues, molles, antitoxicae habitae, Melitenſis, Armena, Lemnia, &c. vel obvolvendo, ut omnia olea lenia, recentia, preſſa, ſulphura viva, & depurata, horumque flores γ. diluentia aquoſa mollia (1172. 2. 4.).

1175. Acrimonia Muriatica inventa (913.) indicat 1. Diaetam

tam perfecte infulfam. 2. Potum aquofum leviffime acidulum fpirituofum. 3. Medicamenta emollientia, farinofa, diluentia, tum quoque lixivioſa ex calce viva. 4. Generalia illa, quae expugnando acri in genere apta (1172.).

1176. Acrimonia oleofa, aromatica, bilioſa, exuſta, putrida, rancida, exigit 1. Victum ex inſipidis, inſulfis, farinoſis, oleribus, fructibus acidulis, cibis leniſſime acidulis. 2. Potum ex aqua, & oxymelle dilutiſſimo, vel decocto fructuum. 3. Quietem, & frigus moderatum. 4. Medicamenta ſaponacea, ſed leniter aceſcentia, mel, manna, caſſia, ſaccharum, ſucci recens preſſi fructuum horaeorum maturorum (1100. 2.), aut olerum quorundam [1165. 3.], oxymel, ſapo, talia fere ſunt. 5. Generalia contra acria [1172.].

1177. Acrimonia tandem acida auſtera indicat medelam; (1173. (& 1169.).

1178. Quicunque bene intellexit fundamenta hactenus jacta in hac Methodo medendi, ſimulque curate expendit *Hippocratica* Opera, atque *Galeni* in illa eruditas curas; ille profecto cognoſcet remedia requiſita ad coctionem, & criſin, in morbis Acutis, & Chronicis, excitandam, promovendam, gubernandam, abſolvendam.

1179. Etenim conſiſtunt haec tantum in attenuatione ſpiſſi [1169.], in lenimine acris (1172. ad 1178.), in apertura viarum obſtructarum [1166.], in roboratione laxi [1159.], in laxatione rigidi (1158.), moderamine motus [1170. 1171.], ut evolventi placita Veterum liquido conſtabit.

1180. Quin etiam ex iiſdem definiri poteſt, quid ſentiendum ſit de jactata omni quidem tempore, & inprimis per primarios Chemicorum, Panacea, ſi prius attente conſiderantur haec axiomata.

1. Panacea non agit ſua virtute in cadaver.

2. Sed requirit actionem vitae ſuperſtitis, ut in exercitium ſuae poteſtatis excitetur.

3. Non etiam agit in partem corporis perfecte mortuam, adhuc toti cohaerentem, ſive in pus converſa ſit, vel in ichorem, vel in ſphacelum.

4. Sed

4. Sed terminatur extenſio virtutis ejus in ſolo vitali adhuc.

5. Non reſtituit per ſe liquida vitalia perdita.

6. Nec eadem exquiſite corrupta reducit in indolem naturalem, ex. gr. pus; ichorem, putridam ſaniem, liquamen cancri.

7. Non reſtituit partes ſolidas extirpatas, aut conſumtas plane, vaſorum, viſcerum, artuum.

8. Multi admodumque varii morbi poſſunt oriri ab una, eadem, ſimplici, materiali, & efficiente, cauſa, ſi illa variis modis diverſis partibus corporis applicatur.

9. Equidem a ſolo motu ſpirituum animalium variato plurimi certe morbi oriri, foveri, creſcere poſſunt.

10. Ut & a ſolis obſtructionibus ſuperſtite vita natis.

11. Tandem a ſolis ſpaſmis, flatibus, ſtimulis exiguis, veneniſque.

1181. Qui enim omnia dicta, veriſſima quidem, ponderat, clare videbit, uno medicamento multos morbos ſaepe tolli, nullo autem omnes.

1182. Remedia autem maxime univerſalia nota hactenus, ſunt aqua, ignis, argentum vivum, opium.

1183. Ex his quidem plurimum uſurpatis, ſed cautiſſime abſconditis, nomen ſibi maximum comparaverunt, qui Medicinam Univerſalem poſſediſſe vulgo creduntur.

1184. Iterumque inde conſtat, quaenam correctoria medicamenta in morbis dicantur, & an ſint ulla univerſalia?

§. MCLXIII.

Evacuationem) Ab his duabus indicationibus oritur diviſio ſumma medicamentorum in alterantia & evacuantia, receptiſſima apud veteres.

§. MCLXIV.

Singulari) In corpore ſano non poteſt obſtructio naſci in uno loco, quin impedimentum univerſale ſit. *

§. MCLXV.

§. MCLXV.

Reſolventia] Sive ea, quae per facultatem vitalem in actum deducta efficiunt, ut concreta, quae olim ſoluta fuerant, in priſtinam fluiditatem redeant, (ut elementa ſanguinis non cohaereant 1732.

Saponacea] Maxime, quando gluten adeſt. Sed obſervandum, ne ſapo detur in putrefactione alcalina, tunc enim fructus horaei optimi ſunt.

Bilis] Quae fere inter omnia eminet.

Succi] Nullus liquor chemicus, & vix ipſum argentum vivum ſanguinem aeque potenter fundit, atque oxymel Hippocratis, vel ſuccus fumariae cum lacte, ſufficiente & doſi, & conſtantia adhibitus.

Coagulo] Coagulum etiam per alcalia obtineri poteſt, exempla & in lacte exſtant, & in ſanguine: tunc reſolvuntur per acidum ſpiritum oleo obvolutum, & quaſi ſaponaceum.

Cardiaca] Quae motum augendo efficaciam ſaponaceorum adjuvant.

Stimulantia] Reſolventia, quaecunque fuerint, nihil agunt in ſanguinem, quamdiu quieſcunt, quando vero ad cor deducuntur, medicamenta in pulmonis arteriis actuoſa redduntur, & ſolvere incipiunt conpacta. Conquaſſatio mechanica facit reſolutionem, non medicamentum ſibi relictum.

§. MCLXVI.

Emollitio] Non alius modus exſtat, quo vaſa dilatari queant.

Suppuratio) Haec vulgaris methodus eſt, qua natura ſe depurat: vas nempe obſtructum liquore porro ad circulandum inutili, (1732. quando vaſa cum materie obſtruente coaluerunt,) abrumpit ſupra obſtructionis ſedem, & in puris ſpeciem conterit: pars autem vaſis ſuperſtes integra manet, & a vitae viribus elongata fere in priorem formam extenditur. Male adeo Paracelsus & chemici, omnem ſubpurationem malam eſſe. Qui diſſipare tentant, quae ſubpurare coeperunt, ii diſſipant partem liquidiorem, exſiccant reliqua, & ſcirrhum, aut cancrum, & aliquando gangraenam faciunt.

Scalpello) Quam primum pus album homogeneum adeſt, ſcalpello tumorem aperiri oportet.

§. MCLXVIII.

Fluiditas) Omnia alimenta noſtra, quando in chylum praeparata ſunt, ſanguine ſunt leviora: denſitatem vero habent ab actione conprimente viſcerum. Hinc non ſanatur conſumtio, niſi denſato per motum

tum ſolidorum ſanguine. Haec autem motus in liquida eſt efficacia, ut minor quidem, quando ſimul materies tenuis ſubminiſtratur, eadem reſolvat, major autem diu continuata denſet & conſolidet.

§. MCLXIX.

Spiſſitudo] Aliquando in tota maſſa humorum diatheſis craſſa dominatur, tunc fere ſapo cum ſaccharo, vel melle, ſunt medicamenti univerſalis loco, quod fere omnia diſſolvunt. Diu vero continuare oportet ad ſummam debilitatem, donec ſentiat aeger ſe moveri, & diarrhoea, aut temporaria diabetes accedat. Ego ſolo illo HIPPOCRATICO melle morbos abdominis pertinaciſſimos vici, ſed adeo copioſe, adeo conſtanter dato, ut laxitas & ſolutio ſuccederet, & per omnia emunctoria humores exirent. Succus recens uvarum eadem facit: datus enim homini non adſueto nimis largiter, facile efficiet, ut abſque ſenſu faeces inprudenti erumpant, adeo laxat. In Gallia jocus eſt, quo extraneos ludunt.

Acrioribus] Optima equidem & multo uſu conprobata, nam motum augent, & primo effectu adtenuant, poſtea vero conſolidant: neque diu oporteret iis uti, ſanguinem alioquin denſaturis.

Spirituoſo] Mumma adſumta diſponit corpus, ut per aliquot horas frigus toleret, quod vix alia ratione ferri poſſet. Talia ergo in uſum revocari poſſunt, quoties frigus adtenuationi humorum obeſt.

Aquoſorum] Nihil coacta potentius reſolvit, quam aqua lapſu in motum acta, & calida, quae in partem morboſam deſtillat, ἐμβροχὴν vocant, ſi praeterea frictiones adhibueris, dum tepet aqua. Aquiſgrani celeberrima antlia eſt, ex qua a definita altitudine, in partem obſtructam dimittitur calida, quae & a calore, & a lapſu mire mobilis omnia reſolvit, & ipſum quidem ſcirrhum, uti fidi obſervatores teſtantur. Inde mirabiles illae curationes, quae non in his ſolis thermis laudarentur, niſi ibi mallent ſanari aegri, & curationi ſe integrius traderent.

§. MCLXX.

Minuitur) Quando diarrhoea a cauſa acida adeſt, facillime ſubprimitur dato bolo armena. In diarrhoea infantili ſoleo faeces inſpicere: ſi virides fuerint, cauſa eſt ab acido, ergo drachmam cretae cum aqua tritae exhibeo, & ſimilia per clyſmata jubeo injici: continuo debellatum eſt. Ergo unice quaerendum, quaenam mali ſpecies in his morbis adſit.

Stimulo) In morbillis & variolis febris vix ſanatur niſi educto prius mirifico illo, & ignoto ſtimulo. Quidquid inſuetum adſumſimus, febrem facit, adſuetum minime.

Fluido-

Fluidorum] Hoc remedium aliquando ſuccedit. Alias vi ſum eſt, poſt quadraginta venae ſectiones febrem pejorem factam eſſe: exemplum exſtat in principe Hiſpano.

Quiete) Ne motus, conatus, vociferatio fiat, plurimum nocitura curationi deſtinatae.

§. MCLXXI.

Aquae) Nihil natura dedit magis oppoſitum acrimoniae: nulla enim arte mutatur, nunquam [illegible] & omne acre domat, ſi metallicam forte & arſenicalem acrimoniam exceperis [& adamantem & vitra atque mechanica acria 1732.]

§. MCLXXIII.

Mumma] Cereviſiae, & vinorum ſpecies, quae ob olei abundantiam vires ſub ipſo aequatore conſervant: huc mumma pertinet, & vinum hiſpanicum, & canarienſe: haec omnia ob olei copiam vix unquam aceſcunt.

Quiete primo] Quia ipſe motus vim acidi augeret, domita vero prius acrimonia, motus malum funditus tollit.

Pinguis) Veteres in morbis acutis peſſimis, & putridis laudabant has terras, quae acrimoniam oleo quodam inviſcarent, & GALENUS in Lemnum profectus eſt, unice ut celebrem bolum videret, quae in ea inſula effoditur. Ex eadem cauſa, poſt multa ſecula, PARACELSUS inſulas maris mediterranei peragravit. Cauſa, quare in ore deliqueſcant, eſt in ſulphurea molli ſuaviſſima pinguitudine, quam conjunctam habent, omnia acria inbibentem.

§. MCLXXV.

Calce) Caro ſalita, quae ſalſedinem neque tertia coctione deponit, & lardum, quod etiam 24. horarum maceratione minime ſalem deponit, ſemel omnino in lixivio calcis vivae cocta dulceſcit. Hinc ſcorbutus, muriaticum illud malum, ortum a ſale marino cum oleis noſtris tenaciter conjuncto, non facilius, quam per lixivia calcis vivae ſanatur.

§. MCLXXVI.

Aqua] Verum aqua oleum praeterlabitur, neque ſolvit: ergo mel miſceatur, aut acidum, ſi adfuerit putredo. Hinc in acutis morbis ubique oxymel ſuum praeſcripſit HIPPOCRATES.

Ran-

Rancida) Qualis ab uſu ſalmonum ſuccedit, & aliorum piſcium pinguiorum. Hic ſapones acidi cum aqua proſunt.

§. MCLXXVII.

Auſtero] Saponacea antacida hic juvant, maxime ſapo aut venetus, aut ſtarkejanus: hi enim reſolvunt vi ſaponacea, alcalina vero acidum frangunt.

§. MCLXXVIII.

Coctionem] Hoc [illegible] nimcile elle, cum coctiones nihilo minus variae ſint, quam cruditates ipſae, & iſtae aeque variae, atque cauſae proximae. Inde infinita illa in methodis diverſitas. (Et tamen hic maxima ſimplicitas eſt. Tota natura facit coquendo, ut ſpiſſum adtenuet, acre obtundat, rigidum laxet &c. Sed natura nimis mobilis eſt, ergo ſedanda, inflammatorium ſpiſſum peccat, ergo laxanda vaſa, & adtenuandum ſpiſſum, ut tranſire poſſit.

§. MCLXXIX.

Spiſſi] In coryza tenue inſpiſſandum eſt, in pleuritide laxanda vaſa, & materies adtenuanda, & moderandae vires vitae, ut movere poſſint, urgere nequeant.

§. MCLXXX.

Panacea] Hoc nomine veniunt medicamenta, quae unico momento tollunt morbos omnes. Talia exſtare Chemici, & olim inter veteres jactatores aliqui adfirmaverunt. Verum ex ipſis PARACELSI, & HELMONTII ſcriptis ſatis EGO inveni argumentorum, ut nullam panaceam dari evincere poſſim. PARACELSUS enim in Chirurgia, quam paulo ante mortem ſcripſit, fatetur infinitos morbos dari, ne quidem panacea ſua ſanabiles: HELMONTIUS vero PATER neminem, etiamſi omnia arcana poſſideret, poſſe omnes morbos curare. Videtis ſapientiores fuiſſe ſuis lectoribus.

Vitae] HELMONTIUS ait Butleri lapidem ſolo adtactu ad linguam multos morbos ſanare. Non repugno, & aliquid ſimile vidi. Sed tamen etiam tunc agit vi vitae.

Mortuam) Nemo dixit unquam poſſe pus converti in ea vaſa, ex quibus deſtructis natum eſt. Si parti ſphacelatae medicamentum adplicueris, aget utique ad limites uſque partis vivae, & ſeparationem mortuae promovebit, nil vero ultra faciet.

Cancri) PARACELSUS promiſit ſe per arſenicalia medicamenta cancrum ſanatu-

ſanaturum eſſe. Sed beata ſecula! quae veros effectus viderint.

Solidas] Novi hoc adſertum fuiſſe a VIRO CLARO veſania chemica percito, & ex eo experimento confirmatum eſſe, quod etiam cancris chelae renaſcantur; ſaepe enim reperiuntur cancri altera chela magna, altera minima. Verum certioribus experimentis conſtat, cancros certis anni temporibus latebras ſibi eligere, in quibus oſſeam cruſtam exuant, & molles adeo, nudoſque eſſe, donec iterato incruſtentur. Cutis adeo cancris renaſcitur, non chelae: uti nobis cuticula renovatur, artus vero ablati non regenerantur.

Cauſa] Ita ſanguis intra vaſa debita motus, & coercitus, vitam facit; perfecte quieſcens, mortem: ſi idem in arteria dilatata ſtagnaverit, aneuryſma facit, in vena varicem, ſub cute ſugillationem; ſi effuſus fuerit ex vaſis, in naribus haemorrhagiam facit ſalutarem, in vaſis vero cerebri apoplexiam, in vaſis pulmonis haemoptoen, in cavitatem pectoris demum ejectus empyema. Si idem optimus ſanguis loco tantum mutatus fuerit, innumerabiles morbos facit: & cum ab uno humore oriantur omnes, poſſet concedi Chemicis, omnes etiam uno medicamento ſanari poſſe. Qui hauſto medicamento inflammationem in digito ſanare poſſet, poſſet etiam nephritidem, & pleuritidem, & alias inflammationes internas ſanare.

Spirituum] Spiritus dirigunt in corpore omnes ſphincteres vaſorum: hinc a perturbatione ſpirituum morbi: hyſtericae feminae ex levi animi motu paralyticae fiunt, & apoplecticae. Hos omnes morbos, cum in eodem liquido ſint, medici opio ſanant, non bene vero inde concluſerunt, omnes per opium morbos ſanari: ſpirituum quidem domitor eſt, non ideo continuo panacea vocari meretur, uti ſolebat panaceam vocare D. PHELIPO Principis Condei Medicus.

Obſtructiones) Ab obſtructionibus oriuntur morbi chronici plerique. Sed obſtructiones, quatenus obſtructiones ſunt, ſanantur omnes mercurii viribus.

§. MCLXXXI.

Nullo) Nugator fuerit, qui promittat ſe ſanaturum arteriam Aortam in thorace ruptam, aut eodem medicamento ſuſceperit ſanationem & acidi, & alcalini morbi, & ſpiſſae, & fluidae humorum degenerationis.

§. MCLXXXII.

Aqua) Non per propriam mobilitatem, ſed per calorem ſani hominis reſolvit mirifice.

Mercurius) Is aqua eſt, ſed quatuordecuplo ponderoſior, & ad aliqua loca penetrat, quo aqua nunquam pervenit, idemque reſolvit omnia, quae haerent in arterioſo, & venoſo ſyſtemate. Hinc ſolus ſanat fere unam tertiam partem morborum pertinaciſſimorum, ulcera omnia, & ſca-

biem. Hoc ſolo l. CARPUS, cum deſperata ulcera ſanaret, famam tantam adquiſivit, ut diceretur daemonium habere.

Opium] Quod omnibus ſpirituum morbis medetur. Rex M. Britanniae aliquando ad LOVVERUM dixit, Si tibi ſcalpellum tollerem, haberes aquam: ſi etiam aquam auferrem, ſupererit opium, opio vero ſublato mercurius ſupereſt, poſt eum ignis.

§. MCLXXXIII.

Univerſalem] HELMONTIUS medicinam univerſalem poſuit in Archaei ſedatione. Hoc arcanum filius ejus F. MERCURIUS Boyleo aperuit, erat opium cum ſucco cydoniorum fermentatum, nihilo potentius crudo opio. PARACELSUS ex laudani, nempe opii uſu inclaruit, cum eo aevo medici non auderent exhibere; deinde mercurii uſu, nondum in Germania cognito, quem turpethum vocavit, & in morbis denique variis elixire proprietatis. Qui in tantis ſeculi tenebris adeo valida medicamenta ſolus ſub imperio habet, is quidem facile AESCULAPII famam adtingit. Ipſe vero PARACELSUS pro primario medicamentorum ſuorum adgnoſcit turpethum minerale in ſpiritu vini lotum, in libello *das Kleine ſpitalbuch.*

INDICATIO CURATORIA IN FLUIDIS EVACUANS.

1185. MOrbi materia, vel id, quod ad levamen ejus educendum ars indicat, evacuatur quidem per duplicem viam: 1. Per naturalia emunctoria, & ſpiracula, totius cutis externae, narium, oris, faucium, oeſophagi, ventriculi, inteſtinorum, veſicae, urethrae. 2. Per artificialia in vaſis ſanguiferis per phlebotomiam, arteriotomen, ſcarificationes, hirudines; in vaſis lymphaticis per cauſtica, & veſicatoria; in utriſque per fonticulos, ſetacea, ulcera, fiſtulas.

1186. Hinc prima diſtinctio Evacuantium habetur a diverſitate Emunctorii, per quod educunt materiem morboſam.

1187. Altera autem petitur a diverſitate materiae, quae per ſingulas quaſque partes educitur.

§. MCLXXXV.

§. MCLXXXV.

Artificialia] Haec vel agunt in vasa sanguinea, educendo purum sanguinem, vel in lymphatica, educuntque lympham.

§. MCLXXXVI.

Emunctorii] Quando materies evacuanda per vasa salivalia ducitur; evacuans dicitur sialogogum, quando sursum ex ventriculo, vomitorium, quando deorsum per anum ducit, purgans est.

SUDORIFERA.

1188. PRimo itaque per cutim educitur ex corpore Sudor, & materia Perspirabilis; medicamenta quae priorem eliminant, vocantur Hidragoga, vel Sudorifera; quae alterum educunt, appellantur Diaphoretica; quorum quidem non adeo magna differentia, utpote solo gradu actionis diversa. Sunt autem talia, 1. Omnia, quae humores validius movent per totum corpus (1171.); 2. Illa, quae interim simul imminuunt resistentiam in vasis exhalantibus circa cutim.

1189. Prius illud efficitur inprimis, 1. Potu copioso aquae valde calidae. 2. Acidis fermentatis, acetosis, maxime stillatitiis, vegetabilium, aut & valde attenuatis fossilium, iteratis destillationibus subtiliorum [1174. 4. α.], inprimis si haec aquae calidae mista bibuntur. 3. Alcalicis volatilibus, & fixis, aqua calida dilutis. 4. Salibus omnibus compositis dictis; [1165. 2.] aqua solutis; quo & sapones referendi (1165. 3.); item crystalli ex metallicis, vel sales iis juncti, aut ipsae partes metallicae valde attenuatae, nec fortiter acres, ut Stibium Diaphoreticum vulgare, Stibium Diaphoreticum *Helmontii*, Sulphur Stibii fixatum *Tachenianum*, Bezoardicum Minerale, Mercurius Diaphoreticus, Aurum Diaphoreticum *Crollii*, Cinnabaris, & plura similia, quae examinata deprehenduntur vel nihil

nihil agere, tumque diaphoretica dici, vel acrimonia salina adhaerente operari, tumque sudorem saepe exprimere. 5. Aromatibus acri, subtili, acrimonia praeditis, ut sunt praecipue Absinthium, Abrotanum, Ageratum, Apium, Asparagus, Anisum, Angelica, Asarum diu coctum, Asclepias, Acorus, Aristolochia, Ammoniacum Gummi, Bardana, Beccabunga, Betonica, Carlina, Carduus Benedictus, Calamintha, Caltha, Cardiaca, Caryophyllata, Carum, Caryophilli, Centaurium minus, Cinnamomum, Crocus, Chamaemelum, Capilli Veneris, China, Dictamnus Creticus, Dictamnus albus, Eupatorium, Erysimum, Eruca, Galanga, Gentiana, Hyssopus, Laurus, Levisticum, Marrubium, Matricaria, Melissa, Mentha, Nasturtia, Origanum, Porrum, Pulegium, Rosmarinus, Ruta, Sabina, Salvia, Sanicula, Sarsaparilla, Sassafras, Satureia, Scabiosa, Scolopendria, Scordium, Serpillum, Tanacetum, Thlaspi, Thymus, Veronica, Virga Aurea, Urtica, Zedoaria, & composita ex his: Theriaca aucta, Theriaca Diatessaron, Mithridatium, Electuarium de Ovo, Diascordium, Orvietanum; & plurima similia, ut sua cuique placent.

1190. Posterius [1188. 2.] vero efficitur 1. Mundatione accurata totius cutis per vapores, lotiones, balnea, frictiones. 2. Laxatione omnium vasculorum cutaneorum, & subcutaneorum; quae felicissime impetratur vapore aquae calidae toti cuti excepta capitis, applicato. 3. Aucto calore externo circa corpus nudum tepore lecti balnei vaporis, spiritus vini accensi. His ipsis (1189. 1190.) lenius agentibus promovetur Perspiratio insensilis, Diaphoresis dicta.

1191. Praeparatur corpus ad faciliorem ejus exercitationem, si id requiritur, 1. attenuatione (1169.), & dilutione humorum. 2. Vasculorum laxatione, (1158.) & apertura [1166.].

1192. Sudor & Diaphoresis indicantur in morbis.

1. A praesentia incipientis sudoris Critici solventis; vel levantis, morbum.

2. A tenuitate materiae morbosae dispersae, vel dispergendae, per omnia vasa. Ut in peste, morsu venenato, lue Gallica subtiliori,

tiliori, nec fixata hactenus.

3. A temperie singulari ipsius Ægri.

4. A constitutione Epidemica cognita.

5. Ab obstructionibus variis, & ubique in toto corpore haerentibus, resolvendis; maxime in morbis subcutaneis, scabie, psora fera, lepra, lue Gallica ulcerosa.

§. MCLXXXVIII.

Diaphoretica] Quae a sudoriferis solo gradu distant, quod nempe ea exhalatio, quam movent, visu minime percipiatur.

Imminutam) Homo perfecte sanus sudabit, quando corpus extrinsecus tepida laxatur.

§. MCLXXXIX.

Fermentatis) Vinum rhenanum cum calida est certum sudoriferum.

Acetosis) Non aliud sudoriferum potentius est aceti uncia una, cum aquae viginti unciis epoti.

Salibus) Pleraque, quando in aqua solvuntur, ut corpus permeare possint, sudorem movent, stimulant enim vasa, neque contrahunt.

Stibium diaphoreticum) Haec omnia non agunt alia vi quam vomitoria diminuta, si calida superingesta fuerit. Nam omne emeticum minerale debilius anxietates, & sudores movet, si aquam superbibe ris. Neque theriacae drachma sudorem movebit, nisi aquae uncias viginti conjunxeris.

Aurum diaphoreticum] Auri fulminantis species est, quod paulo majori copia datum venenum est, HOFMANNO teste, tormina enim facit &c.

Salina] Hoc forte de cinnabari dici poterit.

Diatessaron] Tanti fecerunt, ut μυστρια vocarent, deinde ali medici alias conpositiones excogitarunt. Sed revelata vilescunt.

§. MCXC

Aquae) Quando sudor nullo remedio cieri potest, corpus nudum solo pallio tectum oportet in vapore calidae ponere, ita brevi totum diffluet, ex sola laxatione vasorum cutis. Neque majus diaphoreticum datur, quam calidae vapor.

Spiritus] In lue venerea, quae in ipsa ossa radices egit, non alia curatio supereſt, quam replere corpus decocto ligni guajaci, ut fere hydropicum sit, deinde aegrum cistae includere, ut solum caput emineat,

sub

ſub ciſta vero ſpiritum vini accendere, ut adſcendens vapor corpus feriat, totum in ſudoris ſpeciem liquefacturus. Quando cum hac curatione copioſus potus conjungitur, poteſt adeo profuſus ſudor cieri, ut viderim cruſtas craſiſſimas intra duas horas de fronte cecidiſſe ſeparatas, & potum omnem abſque mora per cutim exiſſe. Sed hic vapor alcoholis, ut in chemicis demonſtravi, nil niſi aqua eſt, ſi alembico acceperis, periit autem forte pars ſedecima, quae forte aliquid ſalini eſt. Ergo, & ipſum alcohol hic operatur per aquam, in quam vertitur elementarem.

§. MCXCI.

Laxatione] In ſanandis ſiphilicis jubeo corpus prius aſperis & calidis pannis perfricari, deinde corpus decocto repleo.

§. MCXCII.

Critici] Hinc ſudor qui in morbi initiis funeſtus foret, idem verſus finem ſalutaris eſt.

Gallica] Quando homo ulcera, & tumores venereos ſub cute habet, quaero an ad oſſa dolorem ſentiat, ad an pubem: ſi negat, * video materiem ad exteriora vergere, & facilius per ſudores quam per ſalivationem ſanari. Ergo ſudorem urgebo.

Morboſae] In primis initiis peſtis credo aegros ſanari poſſe, ſi in ciſta ſudarent ſuppoſito incenſo alcohole, dum copioſiſſimas ptiſanas acidas bibunt. Peſtem enim per ſudorem ſanari, omnes conſentiunt, facile vero ſudorem elici negant. Sed nulla alia validior methodus eſt ciendi ſudoris.

Aegri) Dantur enim corpora, ex quibus ſudor difficillime elicitur.

Lepra] Hac methodo ſanavi aliquando nobilem puellam perfecte leproſam. Etiam alios aegros levari vidi, ita tamen, ut malum rediret.

ΑΠΟΦΛΕΓΜΑΤΙΖΟΝΤΑ.

1193. IN Nares ſe evacuant omnes partes membranae pituitariae Schneideri; quae ingens, & per varia cava diſtributa eſt (494.), & ſecernit mucum (497.), falſo pro pituita cerebri habitum, huc & materia humida oculorum tam natura-

naturalis, quam lachrymosa [513.]; tum materies liquida in coryza, crassior in catarrho pituitoso; adeoque ingens hic copia humorum evacuari tam vi naturae in morbis, quam per medicamenta, potest.

1194. Indicatur haec evacuatio instituenda;

1. A gravedine, coryza, catarrho, sternutatorio morbo, pure per nares destillante, morbis oculorum lachrymosis.

2. A temperie aegri multum levamen capientis ab hujusmodi evacuatione.

3. A revulsione faciunda a pulmonibus in brancho, peripneumonia, phthisi, gravedine pulmonali.

1195. Excitatur fotu, vapore, vel decocto per nares attracto, 1. Aquae calidae cum emollientibus diu coctae. 2. Ejusdem melle, aut saccharo paulo acrioris redditae. 3. Decocto mellito ex Betonica, Lavendula, Majorana, Pulegio, Roremarino, Ruta. 4. Ipsis his herbis viridibus contortis, sicque in nares inditis. 5. Omni stimulo acriori, ut saccharo, sale, sale Ammoniaco, pulvere Antimonii; aut semicaustico ex Tabaco acerrimo, Nigella sylvestri, Helleboro, Euphorbio. Haec Errhina, & Ptarmica.

1196. Sistitur si nimia sit, maxime si fortis sternutatio comitatur, & destillatio acris.

1. Lacte recenti, tepido, malvaceo, naribus attracto.

2. Suffumigiis blandis ex vapore accensi Benzoini, Mastiches, Olibani, Succini, Thuris, aut leniorum aromatum, ut sunt Majorana, Mastichina, Pulegium.

Caeterum, si nimis exercetur haec evacuatio, damnosa consuetudine huc derivat assiduo humores.

1197. Quum vero per os, & in illud, se evacuent nares, [1193.] ductus salivosi [65.], tonsillae, & membrana *Schneideri* (65. 5.), hinc primo hic est Indicatio, medela, remedia, cautela, ut (1194. 1195. 1196.): quare & hic Apophlegmatismi, & Gargarismata.

§. MCXCIII.

Φλεγμα) Hic dicimus mucum, narium, oeſophagi, venticuli, inteſtinorum, faucium.

Cerebri] Quod levatur ab hac muci excretione, quia divertit ex arteriae carotidis externae ramis.

§. MCXCIV.

Temperie) Corpora enim reperiuntur, quae fere per ſolum mucum ſe repurgant, his adeo laudabilis ejus excretio eſt, ut coryza morbos ingruentes aliquando avertant. Sunt qui nunquam ex morbo decumbunt, ſingulis vero menſibus coryzam patiuntur. Iis hanc evacuationem ſolicite conſervare oportet.

Peripneumonia) HIPPOCRATES juſſit in morbis pulmonalibus, quando a muco falſo tabem ſecuturam metus erat, revulſionem facere, & ad catarrhos materiam ducere: & ipſe ſperarem, Phthiſin me ſanaturum, ſi membranam Schneiderianam ſatis laxam efficere poſſem.

§. MCXCV.

Calidae] Nihil pulchrius eſt aqua cum malva cocta, ex manu per nares adtracta alterne & per os emiſſa. Haec laxat totum ſyſtema pituitoſum, neque unquam dolorem capitis facit, ut illa acriora ſolent. Ipſa ozaena hac ratione ſanatur. Hydromel acrius eſt, & partes irritat, ut fere lacrumentur. Adeo enim ſenſibiles hi nervi ſunt, ut a multis rebus adficiantur, quas alii nervi non ſentiunt, odoribus nempe & fetoribus.

Acriori] Saccharum in pollinem tritum & naribus hauſtum facit ſternutationem, & hanc evacuationem promovet.

Euphorbio) Hujuſmodi medicamentorum tanta vis eſt, ut BOYLEUS in *l. de utilitate philoſ. experimentalis* teſtetur hac ratione bis cataractas in utroque oculo ſublatas eſſe ab eodem empirico: & in altero quidem experimentorum turbith minerale cum ſaccharo in nares juſſit adtrahi, unde mox & ſaliva, & urina, & alvus, & vomitus ita mota ſunt, ut omnes ſtuperent. Fere ſimilis curatio ſolet a veterinariis ad farciminalem equorum vermem curandum adhiberi. Incidunt in parte ſatis nervoſa cutem, & helleborum infigunt, ita malum abigunt VVILLISIO teſte (1. GESN. cranium perforare & inſerere helleborum in vertiginoſo morbo]. Nam, quae huic membranae adplicantur, eorum vis ad nudum fere cerebrum admovetur.

§. MCXCVI.

Siſtitur) Nam ſternutatio diu continuata ipſam fere epilepſiam accerſit.

Lacte) Erat ludi magiſter roſarum amantiſſimus, huic petulantes pueri roſas helleboro contaminaverunt, inde tantas convulſiones paſſus eſt miſer, ut periiſſet procul dubio, niſi lacte cum malva cocto eum ſervaſſem. Certe irritatis plumula naribus ſenſus ad plantas pedis continuatur. Hodie haec vulgo negliguntur, veteres autem magno cum fructu his evacuationibus utebantur.

Deſtillatio) Lympha in coryza ita acris fit, ut labia excoriet, & pulmonem erodere poſſit. Juvat fumum accenſi ſuccini per tria quatuorve horae minuta naribus haurire. Cauto tamen opus eſt, nam aliquando nimium ſiccat & dolorem capitis facit.

Damnoſa] His hominibus huc deponuntur omnium etiam leviſſimarum mutationum effectus, unde perpetuus & incommodus muci fluxus oritur.

§. MCXCVII.

Gargariſmate] Ita vocamus elotionem oris per aquam aliquamdiu retentam. A prioribus vix differunt, nam ad eamdem Schneideri membranam adplicantur, quae eadem oeſophagum, nares, aſperam arteriam, & fauces oriſque poſteriora obducit.

ΣΙΑΛΟΓΩΓΑ.

1198. EVacuatio Salivae magna, & artificialis, indicatur:

1. A criſi tali.

2. A ſingulari natura morbi haerente inprimis ad glandulas, & ad membranas adipoſas, inprimis autem in cura Luis Gallicae.

3. A natura morbi Epidemici.

1199. Corpus eo praeparatur quam optime uſu largo, aliquandiu continuato, praemiſſo decoctorum attenuantium, diluentium, lenientium, actu calidorum; Scabioſa, *Parietaria*,

Bardana, China, Sarſaparilla, Saſſafras, Santalum, hic praecipua.

1200. Excitatur;

1. Collutionibus oris [1197.].

2. Manducatione lenta, continuata, materiae tenacis, ut Maſtiches, Cerae, Mirrhae, maxime ſi his acria permiſta, ut Pyrethrum, Leucanthemum Canarienſe ſapore Pyrethri, Zingiber, Piper, &c.

3. Hauriendo vapores acres, irritantes, ut Tabaci, Salviae, Roriſmarini, Majoranae, Thymi, Serpilli, &c.

4. Inprimis & egregie actione medicamentorum, quae levem quidem, ſed diuturnam, nauſeam creant, ut eſt Stibium non penitus fixatum, nec tamen plane emeticum, parum Vitrioli vulgaris ſimul ſumtum, &c.

5. Iis quae omnes partes ſanguinis diſſolvunt, in lympham vertunt, in phtyaliſmum convertunt: ut ſunt Argentum Vivum crudum, Cinnabaris, Solutio Argenti Vivi in aqua forti, praecipitatus albus, ruber, Turbith Minerale, Mercurius Sublimatus ſolutus, &c. priorum autem primum una cum calido fotu, capitis, cervicis, colli, faciei, eam actionem promovet.

1201. Nimia ſalivatio minuitur, vel ſiſtitur, aut ſaltem emollitur:

1. Largo, aſſiduo, uſu, potus tepidi blandiſſimi, ut decocti Malvae, & Glycyrrhizae, in Hydrogalacte.

2. Sedando impetum per emulſiones blandas, oleoſas, anodynas, addito prudenter diacodio, vel opio.

3. Revellendo in alias partes per evacuationem quamcunque magnam, inprimis hydragogam alvinam. Ubi tamen ſumma prudentia opus eſt, ne impetus motae, & hic ſemper acris, materiae, ruat in alias partes majori cum periculo, quare qui hic bene dividit, is tuto imperat.

§. MCXCVIII.

Glandulas] Lues venerea non ideo ſanatur, quia ſaliva copioſe per os excernitur, ſputatores enim melancholici, ſi lue venerea laboraverint, nihil

nihil ab his ſputis juvantur : ſed ideo , quia mercurius eadem ratione in omnibus glandulis viam expedit, & ſanguinem in putrilaginem liquefacit , uti in glandulis ſalivalibus fieri videmus . Hanc autem putrilaginem prudenter ad os deducimus, quod eo abſque graviori malo deponatur . Audio de alio medicamento Londonienſi , quo abſque ſalivatione luem celticam ſanant : ſed ego quidem nullam talem methodum novi.

§. MCIC.

Praeparatur] Quando ſalivationem inpero , jubeo corpus prius per ſeptimanam decocto bardanae ita repleri , ut pene hydropicum fiat.

§. MCC.

His remediis poteſt ſaliva exprimi ad eam menſuram , quae medico placuerit : juvat autem in leucophlegmatia maxime, ubi tenue ſerum per hanc viam ducere oportet .

Maſticatione) Gummi maſtiches hic princeps eſt, maxime quando adduntur aromata : ſingulare vero in illa eſt , quod etiam per octo horas inter dentes volutata naturam retineat, pergatque ſalivam ciere.

Plane emeticum] Omnia corpora metallica, quae leviori acrimonia nauſeam excitant, ea etiam obſtructiones potenter ſolvunt , & ſalivam cient. Nam etiam vomiturienti ſaliva effluit , & HIPPOCRATES dixit, ſalivam in os effluentem vomitum portendere: & haec remedia ad obſtructiones adhibita raro fallunt.

Lympham] Mercurius diſſolvit globulos rubros in flavos , hos in lympham , ut nullus fere ſanguis reliquus fiat , omneſque humores in putridum liquamen abeant . Agit autem ſola vi vitae actus, neque vermes occidit quietus , uti in Anglia ajunt vermes in arboribus occidere.

§. MCCI.

Decocto] Homo ſalivatione utens , etiam bene procedente, eſt in magno periculo , aliquando tanta mala patitur , ut ipſam mortem cominus videat . Tunc oportet ſalivationem moderari ope hujuſmodi decocti , quod primo impetu eam augeat, ultimo vero effectu minuat. Nihil hic hydrogala pulchrius , cum malva decocto , & copioſiſſime hauſto.

Revellendo) Cauto opus eſt , nam lympha putrida dolores iliacos in inteſtinis facit , irritatis nervis inteſtinalibus , ipſamque mortem , quando eo vergit; ſi ad cerebrum vero fluxerit , mirabiles & Venenis pares effectus edit,

Opio

Opio] Hoc coeleſte & certum medicamentum eſt in ſalivatione nimia. Purgantia non commendo, etſi vulgo laudent, mortem enim accelerant, quando acris illa materia ad inteſtina vergit.

EMETIKA.

1202. VOmitoria indicantur:

1. foeditate matutina oris, ejus amarore; ructu, nauſea, morſu ventriculi, appetitu lente ablato, ſine febre concomitante, vel cauſa.

2. A ſpontaneo vomitu una cum magna ejus facilitate.

3. A natura materiae cognitae, ut mobilis, vel immobilis.

4. A loco affecto repletione, & obſtructione, infra diaphragma, maxime ſi ea affectio primaria, nec aliud repugnat.

5. A natura generali morbi, vel epidemica.

6. A conſtitutione anni.

1203. Vetantur a contrariis horum (1202.).

1204. Praeparatur corpus aegri ad faciliorem, tutumque, Vomitum.

1. Reddendo materiem mobilem, diluendo, attenuando, reſolvendo [1169. 1165.].

2. Vias laxando, lubricando, per emollientia, oleoſa, blanda.

3. Prius mittendo ſanguinem, ſi corpus eſt plethoricum, aut nimis forte, ſimulque validiſſime agitatum.

1205. Excitatur.

1. Irritando ſpiritus oblata idea maximam nauſeam producente; aut agitatione quadam non conſueta, in mari, &c.

2. Irritando fibras faucium, & pharyngis penna oleo madida, aut ſimili quadam re.

3. Copia magna ingeſta aquae inſulſae cum oleo, melle, ſaccharo, & ſimilibus tepidis.

4. Omni acri valde, & ſimul viſcoſo. Anethi flore, & ſemine, Aſari foliis, Atriplicis radice, & ſemine, aut violentioribus iiſdem, Cataputia, Eſula, Cyclaminis radice, flore, ſucco

ſucco, cortice, Ebuli, Floribus, ſeminibus, radice Geniſtae, Helleboro utroque, ſemine Naſturtii, Ricini, Thymelaeae, Cnici; Radice Bryoniae, Iridis, Tithymali, Gratiola, Nicotiana.

5. Antimoniatis; Croco, Vitro, Floribus, Regulo, in ſubſtantia, in infuſo, ſapa, ſyrupus, vinum emeticum; Mercurius Vitae, Tartarus Emeticus, & ſimilia; quae vario gradu violentiae varia effecta praeſtant.

6. Mercurio acri facto per acida, in quo etiam varia admodum diſtingui poſſunt, prout acidum copioſius, & apertius illi adhaeret, vel parcius, & tectius.

1206. Horum quidem delectus, doſis, formula, tempeſtivitas, indicantur ab idea morbi, & materiae educendae.

1207. Promovetur potu copioſo leni, aquoſo, mellito, tepido, poſt ſingulos quoſque vomituum paroxyſmos affatim ingeſto, rejecto, repetito.

1208. Sedatur iiſdem [1207.], hauſto oleo blando; opiatis; aromatibus; acidis gratis, corroborantibus, ingeſtis, aut externe applicatis.

§. MCCII.

Foeditate) Monente HIPPOCRATE.

Vomitu) Cave tamen, ne oriatur a cancro, aut ventriculi ſcirrho.

Facilitate) Hos homines HIPPOCRATES εὐεμέτους dixit, quod facillime ventriculum per vomitum evacuarent. Obeſis vero a vomitu caput dolet, & arteriae rumpi poſſunt.

Febre) Tunc poterit inflammatio ſubeſſe & vomitus nocere; ſi vero abfuerit inflammatio, plerumque prodeſt.

Immobilis] Emetica non expellunt ſolum, ſed ſolvunt. In locis circa diaphragma, vel in thorace, vel in abdomine obſtructis, ſaepe ſolus vomitus viſcera liberat, ſed oportet ſana eſſe, necdum debilitata.

Anni] Qua homines alioquin magis fluxiles ſunt, v. g. aeſtate. HIPPOCRATES ait: Aeſtas & autumnus inclinant in vomitum; minime hyems.

§. MCCIII.

Vetantur) Maxime, quando ſanguis aut per alvum, aut per vomitum

tum redditus fuit: Tunc a majori periculo. Apoplectici omnium certissime excitantur hausto vitriolo albo; verum cauto opus est, nam eo ipso vomitu sanguis magis ad cerebrum congeritur, & nova effusio sequi potest.

§. MCCIV.

Laxando] Donec ventriculus & intestina fere paralytica facta sint, hoc fit maxime per blanda oleosa. Totam hanc artem caute vomitum movendi, tradidit HIPPOCRATES in l. *de Helleborismo*, quem OTTO HEURNIUS nobis conservavit.

Mittendo] Saepe certe ex neglecta hac ipsa cautela homines plethorici inter vomendum perierunt apoplectici, adparet ex catalogo *martyrum antimonii*, quem PATINUS edidit. In ipso enim nixu vomendi sanguis omnis ad cerebrum determinatur, id lacrumae demonstrant obortae, & vertigo: sed tunc quam facile rumpuntur tenerrimae arteriarum. Prudenter adeo monet SYDENHAMUS, in omni morbo, quando & emetico & venae sectione opus est, istam oportere praemittere.

§. MCCV.

Insulsae] Arbor nascitur in *Paraguai*, cujus mollia folia Americanis in copiosissimo usu sunt, ut theiformi decocto sibi vomitum moveant, indigenas HISPANI imitati sunt, & EGO novi juvenes olim se invicem ad *theam de Paragay* invitasse, inque communem magnam patinam vomuisse, uti olim in tota Europa *emeticam* agere receptum fuit. Intermissum vero est, quod nimis ventriculum debilitet. Leniissima methodus est, & certissima, quando fauces etiam plumula irritantur.

Nicotiana] Aqua, in qua tabacum maceratum est, continuo vomitum movet.

Antimoniatis) Haec unica virtus est antimoniatorum, quam arsenicali cuidam sulphuri HOFMANNUS tribuit; video tamen ex magna parte a praeparatione, & adplicatione pendere. Vitrum antimonii oculum non laedit admotum, nisi forte scabricie mechanica. Sed idem ad medium granum per os adsumtum, facit horrendos vomitus, quam primum ad ventriculum venit.

Mercurio) Hujus efficacia pendet unice ab acri corpore, quod mercurio adhaeserit. Nam integra crudi mercurii libra, quale pondus saepe aegri in volvulo devoraverunt, nihil mutat, unicum vero granum cum acido aliquo quasi subactum validissimum emeticum est. Convenit in crassa pituita.

§. MCCVII.

Affatim] Ingerendo paulo plus aquae mulsae quam evomuit, idque faciendo post singulum vomitum. Haec regula pulcherrima est: Si corpus pituitosum fuerit, poterit modicus sal marinus adjici. Hac methodo obtinetur, ut vomitus nunquam noceat, ne ipsis quidem infantibus; centies autem infantibus rachiticis bimulis vomitoria dedi. Tunc enim fere nocet, quando ventriculus, dum convellitur ab irritante acri, siccus est.

§. MCCVIII.

Sedatur) Oleum recens amygdalarum hic praesens auxilium praestat. Opium vero cum aceto vix unquam fallit. Si nihil profuerit, magnas cucurbitulas oportet adfigere. Si neque istae juverint, signum est convulsiones totam jam sanguinis mistionem turbasse, & malum lethale futurum, quod HIPPOCRATIS de spasmo ex Helleboro praesagium est.

PURGANTIA.

1209. IN Intestina plurima evacuari queunt, adeoque hac via educi queunt ex corpore, saliva, mucus, oris, faucium, oesophagi, ventriculi, bilis duplex, pancreatica lympha, humor intestinorum dilutus, vel mucosus, materies atrabilaria cruoris, viscerumque hypochondriacorum, materies sanguinis serosa, tum purulentia quaelibet ex abscessu quocunque critico, symptomatico, morboso.

1210. Indicatur haec Evacuatio:

1. A fluxu alvi non colliquativo.
2. A materia peccante, ejusque loco.
3. A loco repleto, vel obstructo sub diaphragmate.
4. A natura singulari, generali, epidemica morbi.
5. A revulsione.
6. A signis coctionis.
7. A statu aegri.

1211. Vetatur a contrariis.

1212. Materies movenda praeparatur, si opus est, iisdem ac ad Vomitum [1204.].

1213. Excitatur.

1. Diluentibus, simulque leniter stimulantibus, magna copia, jejuno corpore in frigore modico, haustis. Aquae, minerales dictae, tam ferratae, sulphureae, quam salinae, tales sunt; serum lactis; succi horaeorum maturi, recentesque.

2. Lubricantibus, simulque acrimonia facili stimulantibus utcunque. Olea blanda, recentia, pressa; Jura pinguia, Decocta emollientia, horumve Extracta, Saccharum, Mel, Cassia, Manna, Terebinthina, Rosae pallidae, Syrupus Rosarum Solutivus, Rosarum pallidarum Succus, Gummi Ammoniacum, Galbanum, Myrrha, Opopanax, Sagapenum, mediocri dosi sumtum.

3. Leniter acribus, simulque paululum crassioribus, ideoque inprimis in primas vias agentibus. Pruna acido-dulcia, Ficus recentes, Uvae Corinthiacae, Rheum, Tamarindi, Myrobalani, Tartarus, Aloe, Mercurius Dulcis rudius tritus, Polypodium.

4. Acribus. Asarum, Carthami semen, Agaricus, Mechoacanna, Jalappa, Turpethum, Hermodactyli, Senna, Soldanella, Turiones Sambuci, & Ebuli. Scammoneum, Diagrydium, Flores Persicae.

5. Acerrimis fere causticis. Helleborus niger, Veratrum, Iris, Gummi Gotte, Esula, Gratiola, Elaterium, Lapis Lazuli, Euphorbium, Mezeraeon, Crystalli Argenti, Mercurius praecipitatus, albus, ruber, flavus.

6. Variis ex his, & vix enumerabilibus, compositis, forma pilularum, Electuarii, vini, medicati, &c.

1214. Horum delectus, dosis, formula, praeparatio, opportunitas indicantur, ut de vomitoriis dictum est (1206.); inprimis vero ex indole materiae educendae. Unde varias appellationes nacta sunt; ut Ἐκκοπροτικά, Purgantia per ἐπικρασιν, Minorativa, Laxantia, Cholagoga, Phlegmagoga, Hydragoga, Melanagoga, Panchymagoga. Quorum nominum origo intellectu facilis.

1215.

1215. Promovetur juſculo ſalito, pingui, butyrato, ſero lactis recenti, & ſimilibus.

1216. Siſtitur potu olei, oleoſis blandis; acidis; adſtringentibus, opiatis; ſpirituoſis; revulſione in alias partes quaſcunque.

1217. Fit & evacuatio alvi per Clyſmata: indicantur haec:

1. A loco affecto.

2. A materie educenda.

3. A viribus attritis aegri, ejuſve temperie, ſimulque urgente neceſſitate evacuationis.

4. A ſiccitate, calore, motu nimio humorum in acutis.

5. A concilianda revulſione, & lenimine requiſito in fibris, & humoribus acribus.

1218. Clyſmata itaque varia ſunt:

1. Diluentia ex aqua, ſero lactis, cereviſia dulci.

2. Emollientia, & lenientia ſimul ex jure pingui, oleo, farinoſis decoctis; decoctis emollientibus, lacte, ſaccharo, ſapone, ſyrupis.

3. Stimulantia leviora, aqua ſalſa, nitroſa, decocta purgantium leniorum [1213. 2. 3.], urina.

4. Acria, ex decoctis purgantium acrium, & acerrimorum (1213. 4. 5.).

5. Certiſſima fere ex fumo injecto Tabaci.

Atque hinc Suppoſitoria moventia, ſtimulantia, acria, intelliguntur. Mel coctu ſpiſſum, Saccharum durum, Sapo, praebent cum acribus haec cuncta.

1219. In his iterum obſervanda eadem ac in Vomitu, & in Purgatione (1206. 1214.)

§. MCCIX.

Queunt) Magnus error eſt, purgantia medicamenta non agere, niſi in ventriculum & inteſtina. Imo vero prius, quam in primas vias agant, turbarunt ſanguinem, & febrim fecerunt, tunc vero effectum hujus febris ad alvum determinant. Hinc intelligitur, quare aliqui homines non ab aliis quam a fortiſſimis catarthicis adficiantur.

§. MCCX.

Colliquativo) Nam iſtam diarrhoeam potius opio ſupprimere, quam promovere, decet.

Loco) Hepate, Liene, ventriculo, fellis veſicula.

Obſtructo) Nam purgantium effectus perinde eſt ſolvere, & educere.

Morbi) Dyſenteriae epidemicae aliquando ſanantur fere per purgationes. In omni morbo videndum, an eo materia vergat, & an morbus hoc ferat.

Coctionis) HIPPOCRATES vetat purgare in ſtatu cruditatis.

Aegri) Alii purgationes facile, alii aegerrime ferunt, ut animo linquantur.

§. MCCXI.

Contrariis] In primis facili ventriculi & inteſtinorum irritabilitate, aut inflammabilitate, aut ſcirrho cancrove ad loca eadem ſedentibus. Si hos homines purgaveris, & Tu dolebis & aeger Tuus.

§. MCCXIII.

Diluentibus) Haec omnium leniſſima ſunt, ut & in ipſo vulnere ac oculo ferri poſſunt: uti thermae Aquiſgranenſes, poma cocta, malvae. Solo fero lactis dato magna copia, donec relaxatis inteſtinis alvus moveatur, diuturni, & deſperati morbi ſanantur. HIPPOCRATES in morbis chronicis lacte aſinino purgabat. Quando ſolum non operatur, poteſt ſale medio aliquo vis augeri.

Leniter acribus) Quae conſpicuo ſunt & odore, & ſapore, & nervos nudos, aut oculos adplicata irritant.

Acribus] Quae cutem exulcerant, & adrodunt nervos ventriculi.

§. MCCXIV.

Εκκοπρωτικα) Quae ſtercus durum educunt, & corpus repurgant neque ſolvunt. Ita ERASMUS ad PARACELSUM: purgationem fero, ſed quae corpus non ſolvat: nempe neque humores fundat, neque vires frangat.

Minorativa] Quae tantum educunt, quantum mobile praeſto eſt, neque quidquam mutant in ſanis corporis humoribus.

Cholagoga) Non electiva quidem, ſed diſtincta ſunt. Bilis enim, cum mobiliſſima ſit, per lenia facile expellitur, mannam v. g. caſſiam, tamarindos, ſuccumve roſarum. Hydragoga vero ſunt, quae ſanguinem

 liqueſa-

liquefaciunt. Melanagoga totum corgus evertunt, hinc eadem etiam panchymagoga ſunt, eadem detergent mucum inteſtinorum, & teneſmos faciunt.

§. MCCXV.

Salito] Ita caventur triſtia ſymptomata: ſi corpus non ſiccum reliqueris, ſed omni hora, dum remedium operatur, duas, aut tres uncias ſuccolatae ſanguini ſuppeditaveris. (1732. juſculi carnium vaſculum poſt ſingulam purgationem exhibendum, ita nunquam purgatio deliquium animi faciet.

§. MCCXVI.

Acidis) Helleborus ipſe cum ſpiritu ſalis marini datus non purgat. Scammoneum fumo ſulphuris admiſto caſtratur, ut vim purgandi fere amittat. Adeo reſiſtunt acida purgationi.

Revulſione] Quae tentari debet per cucurbitulas epigaſtrio inpoſitas, & ſimilia. Maxime hic fiderem clyſmati ex theriaca, dum eadem in emplaſtrum formata toti abdomini inponitur.

§. MCCXVII.

Acutis) HIPPOCRATES jubet in morbis exuſtis omni quarta hora clyſma alvum diluens ſubdere. Experimentum curioſe cepi, injeci per annum diluentia & oleoſa, & maximam partem prius in totum corpus vidi abire per venas meſentericas, & lacteas, ad ſanguinem. Ergo clyſmata ad plura proſunt, etiam praeter purgandi ſcopum.

Revulſione) Solis clyſmatibus repetitis poſſumus lenem & ſalubrem diarrhoeam artificialem ciere.

§. MCCXVIII.

Purgantium] Omnia medicamenta per anum injecta, ſed triplici doſi, idem efficiunt, quod ſimplici, & per os adſumta. Idem de ipſo peruviano cortice verum eſt, & in aula gallica & meis frequentibus in infantibus experimentis confirmatum, uncias quatuor ante paroxyſmum febrem per anum ſubditum tollere. Ipſe SYDENHAMUS gonorrhoeas clyſmatibus ſanabat. Nullum ergo dubium eſt, quin vices purgantium clyſmata ſubire poſſint, quoties pueri vel delicati homines vim, & ſaporem ingratum purgantium averſantur.

Tabaci] Quando naturam, in morbis languidis quaſi ſopitam, ſuſcitare oportet, fumus tabaci per fiſtulam in anum mitti poteſt: ita etiam ferrea alvus ſolvetur.

Suppoſitoria) Aloetica, quae in hypocondriacis haemorrhoides ſolvunt, ſed alvo prius laxata.

DIURE-

1220. Evacuatio per vias Urinae indicatur:
1. A ſignis coctionis.
2. A fluxu critico materiae morboſae per renes.
3. A materie peccante ſalina, ſaponacea, terreſtri ſubtili, ſcorbutica, purulenta.
4. A loco affecto.
5. A conſtitutione Epidemica.
6. A temperie aegri auſcultante huic evacuationi, vel aſſueta.

1221. Vetatur a contrariis.

1222. Excitatur uſu:
1. Aquae copioſae, vel aquoſorum.
2. Salibus alcalinis fixis, volatilibus, ſimplicibus, vel compoſitis.
3. Salibus Fixis neutris compoſitis, Marino, Gemmae, Nitro, Borace, Alumine, Tartaro, Tartariſato, Oſtracodermatis ſolutis cum acido in corpore noſtro, vel extra illud; eo ſuccus Conchyliorum, & Oſtreorum, ſpectat. Et Ammoniacus.
4. Aceſcente humore animali, Sero Lactis acido, Lacte acido, eove ebutyrato.
5. Acidis levibus vegetabilibus Aurantii, Citri, Limonii, Ribeſiorum, Sambuci, Vino tenui Moſellano, Rhenano.
6. Spiritibus acidis aceti, nitri, ſalis, ſulphuris, aluminis, vitrioli, ſimplicibus, compoſitis; ſale ſuccini.
7. Apium, Aſarum coctum, Aſparagi, Amygdalae amarae, Chaerophyllum, Daucus, Eryngium, Eupatorium, Milium Solis, Nuclei Perſicorum, Ononis, Petroſelinum, Pimpinella, Ruſcus, Saxifragia, idem praeſtant.
8. Quaecunque ex omnibus his compoſita.

1223. Diuretica juvantur vacuo ſtomacho; coctione praegreſſa; motu corporis leni; aere frigidiuſculo, calidis interim lumbis, hypogaſtrio, pube, perinaeo.

1224. Siſtitur, aut ſedatur, uſu:
1. Emulſionis viſcidioris gelatinoſae.

2. Ad-

2. Adſtringentium, & roborantium ſimul (1107. 1159.).
3. Opiatis.
4. Determinatione in alia loca: inprimis autem ſudore per motum, aut ſudorifera, excitato, & aliquandiu continuato.

§. MCCXX.

Salina] Quando materia peccans in latice aquoſo haeret, tunc ſolent ii ſales per renes expurgari. Nam, uti inteſtina viſcerum chylopoieticorum, ita renes haematopoieticorum cloaca ſunt.

Epidemica] Saepe enim multi ſanantur reddita ipſo critico die urina ſtrangurioſa. [1732. fere ſemper id in epidemicis contingere.

§. MCCXXII.

Aquoſorum] Determinatorum ad urinae vias per modicum frigus, quo ſudor inpediatur. Nullum enim diureticum agit, niſi determinatum: & aqua forte unicum verum diureticum eſt. Si praeterea eam armaveris ſalis gemmae vel tartari vitriolati drachma addita, pellet ad urinam, ut plus per matulam abeat, quam epotum eſt, neque credo facile melius diureticum repertum iri.

Acido] Nihil praeſtantius eſt ſubtiliſſimo ſero lactis, quod ex lacte ebutyrato per manicam hipp. ſeparatur. Succus limonum recenter preſſus cum Rhenano vino eſt etiam ex diureticis.

§. MCCXXIII.

Motu) Motu muſculari in aere frigido, dum interim calida lumbis & hypogaſtriis adplicantur. Frigus enim ad reliquum corpus, calorem circa renes oportet excitare.

Calidis) Huc inprimis facit clyſma non purgans, &. diutius retentum.

§. MCCXXIV.

Alia loca) Qui diabete laborant, non ſanantur, niſi ſudore per balneum ſiccum excitato.

MENA-

1225. EVacuatio ſanguinis menſtrui, vel puerperii, per uterum indicatur:

1. Ab aetate.

2. A plethora.

3. A morbo quocunque hinc pendente; ejuſque ſymptomatibus; ut inprimis in puerperio.

1226. Exercetur:

1. Determinantibus ad uterum; fomentis, balneis, pedum, crurumque; frictionibus ſaepe exercitatis in pedibus, cruribus, femoribus, hypogaſtrio; cucurbitis ad femora, & crura ſuperiora, applicatis, ſaepe renovatis; miſſione ſanguinis ex venis pedum; Emplaſtris ex gummi foetidis, umbilico, femoribus, cruribus, datis.

2. Aperientibus in loca uterina, & vaſa per vapores, balnea, fomenta, injecta; ſimiliaque interne aſſumta; Ariſtolochia, Artemiſia, Calamintha, Cardiaca, Chamaedrys, Dictamnus, Leviſticum, Majorana, Marrubium album, Matricaria, Mentha, Pulegium, Roſmarinus, Ruta, Sabina, Satureia, Tanacetum, Gummi foetida, Aloe, Myrrha, Crocus, Borax, Chalybs, Succinum, Sal Alcalinus volatilis. Olea ſtillatitia aromatica, &c. ſunt praecipua.

3. Remediis Chirurgicis, Diaeteticis, Pharmaceuticis, quae contraria ſunt impedimento ſingulari evacuationis; quae tantum inveniri poſſunt ſingularibus ſignis in qualibet ſpecie propriis.

1227. Siſtitur, ſi nimia fuerit:

1. Revulſione.

2. Adſtrictu vaſorum (1107. 1159.).

3. Opiatis.

§. MCCXXVI.

Ariſtolochia) Quae tamen periculo non carent in feminis ſiccioribus.

Determinantibus) Fomentis, balneis pedum praemiſſis, ſaepe renovatis, donec turgeant venae inferiores. Optime etiam ad pedum plantas, & poplites applicatur emplaſtrum de galbano. *Borax*)

Borax) Qui inter uterina excellit virtute ſua.

Diaeteticis) Quando ab uſu acidorum menſes ſupprimuntur, tunc per alcalia abſorbentia revocantur.

In genere uterina non alia habemus, niſi ſudorifera determinata ad uterum, & menſes fere ſupprimuntur ex deficiente laxitate in vaſis uteri. Quando etiam in praeparato corpore operari nolunt, tunc aquam calidam corpori muliebri ſupponere oportet, & in eam projicere ſalem ammoniacum, ita vapor penetrantiſſimus adſcendit, quem mulier, ex antiqua HIPPOCRATIS obſervatione naribus percipit, & hac ratione, ſi unquam, menſes ſolventur. (1732. balneum ex iiſdem commendat mane & veſperi, & poſt ſemihoram fricari partes interiores pedum, ad genua uſque, cum aſperis pannis; tunc in plenilunio ſive inſtante menſium tempore venam ſaphaenam ſecari.

§. MCCXXVII.

Revulſione) Nimium uteri fluxum ſedant concurbitulae mammis admotae, uti nimiam mammarum inflationem cucurbitulae ſedant, ſed femoribus adplicatae. In hoc caſu venae ſectio revulſoria imbelle auxilium eſt, vix enim clauduntur tenerrima vaſa; quamdiu vero aperta ſunt, pergit ſanguis omnis effluere. Neque adſtringentia valent, ſed annoſae mulieres, quae hos fluxus nimios patiuntur, pereunt plerumque. De ligaturis artuum conf. *Aphoriſmorum Practicorum* n: CCXIX.

Optatis] In lochiis puerperarum nimiis opium ſolum excellit, & abſque eo nihil fere ſolidae medelae eſt, quod adhibeas.

PHLEBOTOME.

1228. MIſſio ſanguinis intra terminum, quo vires non minuuntur.

1. Copiam minuit humorum arterioſorum, & venoſorum.

2. Ergo reſiſtentiam movendorum reddit minorem.

3. Adeoque & plenitudinem vaſorum, ut & horum ad ſe mutuo compreſſionem.

4. Hinc vaſis nimis diſtentis contractionis, id eſt elaſticitatis, exercitium reddit.

5. Rarefacit liquida.

6. Solvit eadem.

7. Reſolvit.

8. Obſtructa expedit.

9. Circuitum, ſecretionem, excretionem, promovet.

10. Revellit.

11. Refrigerat.

1229. Hinc morbos quam plurimos, eoſque varios admodum, tollit; ſimul tamen mutationes miras profert.

1230. Indicatur.

1. A copia nimia.

2. A reſiſtentia nimia cordi nata per humores.

3. A motu ſuffocato per nimium tumorem a copia, vel a refactione, natum in arteriis.

4. A motu ſuffocari incipiente per nimiam extenſionem vaſorum, qua ipſa vaſorum elaſticitas deſtruitur.

5. A ſanguine nimium denſato.

6. Ab eodem nimis coeunte.

7. Aut nimium inſpiſſato.

8. Ab iis, quae ſunt ſigna obſtructionis inflammatoriae, & magnae, deprehenſis ubique in corpore; primaria quidem deprehenduntur talia eſſe dolor, tumor, rubor, aeſtus, anxietas; dum interim ſudor, ſputum, urina, admodum ſupprimuntur.

9. A motu nimio humorum per vaſa; aut etiam a motu tardiori eorundem orto ex dictis (1. 3. 4. 5. 6. 7. 8. hujus).

10. A calore nimio per omnia vaſa.

11. A nimio impetu ſanguinis moti in unam partem; ut in haemorrhagiis, & fluxionibus.

12. Ad epidemicis cognitis.

13. Ab aetate, ſexu, victu, temperie.

14. A cacochymia.

15. A conciliando ingreſſu medicamentorum in vaſa, horumque ſimul admiſtione procuranda, tum & excitanda vi eorundem, in magnis curationibus perficiundis.

1231. Optima fit:

1. Lato

1. Lato vulnere, ſecando inflicto.

2. In vena libera, magna, facile detegenda, remota, ab arteriis, nervis, tendine.

3. Accelerando velocitatem ſanguinis, dum fluit, reſpiratione forti.

4. Motu muſculorum circa venam apertam.

5. Jacenti aegro.

1232. Praeparatio fit ad feliciorem ejus adminiſtrationem:

1. Frictione.

2. Fomento.

1233. Vetatur:

1. A plurimis Chronicis, in quibus plurimis obſtructa, paucuſque admodum fluidus cruor vaſis reſtat.

2. A ſenio.

3. A temperie.

4. A cognita natura Epidemici; vel Endemici morbi.

5. A criſi jam facta alibi.

6. A paucitate cruoris rubri, & debilibus hinc viribus.

7. A recenti ſtatu puerperii.

1234. Unde patet quanto humani generis damno hoc remedium vel ſemper, vel nunquam, adibendum cenſeatur, ut in doctrina *Johannis-Baptiſtae*, & *Helmontii Leonharti Botalli* videri poteſt.

1235. Sanguis educendus ex vaſis Haemorroidalibus indicatur.

1. A temperie atrabilaria.

2. A morbis cum phantaſia laeſa.

3. A conſueto fluxu eorum vaſorum jam ſuppreſſo.

4. Ab eruptione ſanguinis per novas jam vias, qui olim felicius per haemorroides evacuabatur.

1236. Elicitur:

1. Emolliendo haec vaſa fomento molli, calido, ex aqua, oleo, melle, emollientibus, ſpecie clyſmatis, vaporis, fomenti applicatis.

2. Aperiendo per frictum cum aſperis, aut per hirudines.

3. Uſu Aloeticorum.

§. MCCXXVIII.

Terminum] Quamdiu vires corporis non mutantur . Si vero hos terminos exceſſerit , venae ſectio nocet.

Rarefacit) Liquida laxantur, quando vires comprimentes minuuntur. Sed evacuatis vaſis primi generis reliqua omnia laxantur.

Eadem) Si a nimia compreſſione ultra modum denſata fuerint.

Obſtructa) Quando obſtructio fit ab expanſione vaſorum majorum, quae minora conprimunt.

Refrigerat) Imo ſi modum excedat , primo ſummum frigus facit ; nempe animi deliquium ; deinde perpetuum frigus ſive mortem.

§. MCCXXIX.

Miras) Hinc medicus, quando prima vice venam homini jubet ſecare , non debet rem chirurgo ſoli committere , ſed adeſſe praeſens , & cautus omnia phaenomena obſervare . Dantur enim homines , qui vix uncia ſanguinis emiſſa animo linquuntur, & ſaepe malum a phlebotome augeri experiuntur . Vides, dum ſanguis ex vena fluit, oculos collabi, faciem palleſcere , tunc animo linqui , & ſanguinem per arterias ad cor redire . Alii magnam jacturam ferunt .

§. MCCXXX.

Nimia) Quam cor nequeat propellere; cognoſcitur palpitatione , & venis turgidiſſimis .

Expanſionem) Quando arteriam ſub digito video extendi , neque remitti.

Inflammatoriae) In hoc caſu nunquam praetermitti debet , ne inflammatio in ſuppurationem abeat vel gangraenam . Quando vero alia evacuatio major ſe prodit , naturae vires expectare oportet , non forte ſe fit ipſa liberatura .

Aetate) Homo adultus venae ſectionem commodius tolerat ; & femina ipſo viro melius . Qui pleno victu utuntur , facilius ferunt , quam ſobrii . Melancholicis & phlegmaticis plerumque nocet.

Cacochymia) Tunc nunquam majori copia mittere oportet.

Haemorrhagiis] Quando v. g. in pulmone arteria rupta eſt, liga brachia , & pedes, mitte ſanguinem, ut ad cor veniat tantilla copia, quae arteriam pulmonis nequeat diſtendere . Ita labia vulneris , latera vaſis vulnerati collabi poterunt , & ſe comprehendere.

§. MCCXXXI.

§. MCCXXXI.

Secando) Non directe corpus acutum in venam demergere oportet, uti inſtrumento elaſtico veteres ſolebant, & in Germaniae aliqua parte moris eſt: ita enim facile uterque venae paries pertunditur, & ipſe vidi, ex eo modo ſecandi ſanguinem in panniculum adipoſum late diffundi. Hoc evitatur ſecando.

Libera) Vena hepatica difficulter ſecatur, quia arteriam & nervum comites habet: in manu facilius eſt, ſed expeditius in malleolo, ubi venae liberae ſunt, & nulla major arteria eſt, quae facile laedi queat.

Sanguinis) Parcior ſanguis, ſed qui uno ſaltu profiliat, plus juvat, quam duplo plus ſanguinis ſtillatim elabentis. Nam magna revulſio fit, & arteriae ipſae ſubito in venas mutantur.

Reſpiratione) Quando prae dolore reſpirare detrectant, uti pleuritici ſolent, tunc pro cardiaco acetum ſub nares offerre oportet, inde enim tuſſiunt, & acceleratur ſanguis, adeoque uberius per venam effluit. Ita tres unciae plus boni facient, quam decem unciae pacati ſanguinis.

Muſculari] Chirurgi, dum ex vena ſecta ſanguis effluit, ſolent aegro baculum in manum dare, quem in gyrum circumagat. Motu muſculorum ſanguinem venoſum norunt exprimi.

Jacenti] BELLINUS demonſtravit, in homine decumbente duplo plus ſanguinis emitti poſſe abſque ſyncopes metu, quam in homine ſtante. Nam in ſtante homine muſculos oportet ſuſtineri.

§. MCCXXXII.

Frictione) Mulieribus, quibus ſaphaenam tundere oportet, prius pedes in calidam demittere, & perfricare juvat.

§. MCCXXXIII.

Senio) Peſſimo more receptum eſt, ut ſanguinem ſenibus, qui ſexageſimum annum exceſſerunt, medici mittant, cauſati plethoram. Ea certe aetate ſanguinis rubri parca copia eſt: deinde plethora augetur ſecta vena, quando lauta diaeta ſuccedit, & vaſorum elater diminutus eſt. Demonſtrat LISTERUS, vitulos, quibus ſubinde ſanguis mittitur, evadere obeſiſſimos, atque ipſum crudum chylum poſtremo per vaſa fluere. Ergo ſenibus venam non oportet ſecare, niſi urſerit neceſſitas.

Paucitate] BOTALLUS in ipſo hydrope venam ſecare jubet, ſed neſcio quomodo potuerit rationi adeo contrarius obniti.

Debilibus) Saepe pallidae virgines volunt venam ſibi ſecari. Sed prius & arterias obſervare oportet, & venas, neque convenit phlebotome, niſi

niſi tumeant ſanguine vaſa pulſentque. Solent enim in arteriis minimum ſanguinis habere, dum venae corrupto humore diſtenduntur. Magnus error eſt, omnes morbos puellares a defectu menſium venire: cum contrario ordine ideo deficiant menſes, quia morbus adeſt: tolle morbum, redibunt menſtrua. Vidi ſaepe incongrua curatione puellas in phthiſin incidiſſe.

Puerperii] Morbi enim, qui tunc infeſtant, ii fere ex inanitione oriuntur.

§. MCCXXXIV.

Nunquam) HELMONTIUS clamat, omnem venae ſectionem carnificinam eſſe. BOTALLUS e diverſo, eam etiam in ipſo hydrope convenire. Uter inſanior? Medio tutiſſimus ibis.

§. MCCXXXVI.

Aloeticorum] Omni mane, ſed parca copia ſumtorum (I. GESNER. in globulis applicatorum, & 1732. glandem ex ſex granis pillularum Rufi aliquoties de die immiſſam. Ita nuper haemorrhoides elicui intra paucos dies, in aegro, qui animo ſibi fixerat, nullam extra haemorrhoides ſalutem ſibi ſupereſſe. EGO vero praedixeram nihil profuturas, ſed elicere tamen malui, ut morem gererem.

SCARIFICATIO.

1237. SCarificationes agunt ſtimulando, & evacuando.

1238. Hirudinum actio & hinc bene intelligitur.

1239. Setacea autem & fonticuli dolore leniore ſtimulant, genus nervoſum concutiunt, ſerum evacuant, nimiae repletioni exitum dant.

1240. Unde & liquet, ubi, & quando indicentur.

1241. Stimulantia, dolorem, calorem, rubedinem, creantia medicamenta, motu nervis conciliato, & determinatione in loca imperata agunt.

1242. Unde infinita certe, eaque ſaepe exoptatiſſima, effecta praeſtant, quorum etiam cognita neceſſitate indicantur.

1243.

1243. Revocari vulgo haec ſolent in doctrina Medica, 1. Ad Dropaces valide adhaerentes, ſimulque penetrantes forma Emplaſtri calide applicati iterumque avulſi repetito opere donec rubeat, tumeat, caleat, pars affecta. Materies his: Pix, Oleum, Bitumen, Caſtoreum, Cinis Sarmentorum, Galbanum, Piper, Pyrethrum, Sal Gemmae, Sal Ammoniacus. 2. Ad Sinapiſmos lenes, Phoenigmos dictos, forma cataplaſmatis applicitos, relictoſque donec rubor, calor, pruritus, tumor, appareant. Materies: Sinapi, Bryonia, Allia, Cepae, Naſturtium, Scilla, Euphorbium, Ranunculi, Tapſia. 3. Ad Veſicatoria; quae Sinapiſmi fortiores, forma eadem, violentiore effectu. Materies eadem. Diverſitas in doſi aucta acris. E.G. ſicus ad p. 111. actis p. 1. miſtae dant phoenigmum. Ficuum p. 1. acris p. 1. dat Veſicatorium. Ficuum p. 1. acris p. 111. dat Veſicatorium forte. 4. Ad Cauſticum potentiale; forma ſingulari pultis, vel & cum linteo carpto applicatum. Materies: Ranunculi, Eſula, Tithymalus, Sal alcali fixus, Lapis infernalis, Mercurius Sublimatus, Spiritus, & Sal alcalinus, volatilis. Effectus, inflammatio, eſchara. 4. Ad Cauſticum actuale dictum ex ferro ignito.

§. MCCXXXVII.

Scarificatio] ,, Eductio ſanguinis, & humorum tenuiorum ex vaſis cutaneis. Poſſumus certe multum ſanguinis hac via educere, & orientales omnes, Sinenſes, Iaponenſes, Aegyptii, Graeci, aliique Aſiatici loco venae ſectionis unice ſcarificatione utuntur: addunt rationem non malam, ducere ſe ex arteriis, neque incommoda experiri, quae magnae arteriae laeſionem ſequuntur: vulnuſque facile ſanari, quod ab arteriotome difficulter coit.

§. MCCXXXVIII.

Hirudines) Eas adplicamus, ut partes ſtimulent, & evacuent. Faciunt fere, quae ſcarificatio, & poſſunt iiſdem locis admoveri, ſub axillis, poſt aures, ad anum.

§. MCCXXXIX.

§. MCCXXXIX.

Setacea) Fila per cutem ducuntur, retinentur in vulneribus, & subinde trahuntur, ita obtinetur, ut tenuis cum dolore exſtillet ichor. Prodeſt, quando revellere oportet acrem humorem in partes tenerrimas illapſum, ut in morbis oculorum. Dudum HIPPOCRATES, omnis locus, qui tumet, calet, dolet, plus quam alia loca, adtrahit ſanguinem ex aliis partibus minus dolentibus, calentibus, rubentibus. Raro tamen indicantur. Fonticuli vero ad phthiſin maxime, aut haemoptoen faciunt, ut noxia humorum abundantia derivetur in naturalia ulcera.

§. MCCXLII.

Per haec ſtimulantia poſſumus totum genus nerveum mutare, & mobile reddere.

§. MCCXLIII.

Dropaces] Hoc nomen dederunt veteres pici ſuper alutam extenſae, & cuti calide adplicatae, unaque cum cutae elevatae, id repetebant ſaepiuſcule, ſic cutis dolebat, & rubebat. Scabiem, lepram, paralyſin hac irritatione ſanare volebant.

Sinapiſmos) Forma cataplaſmatis adplicatos, ex ſinapi ſemine, & panis paſta, donec cutis inflammata puniceum colorem indueretur.

Veſicatoria] Haec ſolvunt epidermidem a ſubjecta cute, ad ignis lenioris modum. Adhibentur in peſte, & variolis, & cantharidibus fere excitantur. Olim utebantur ranunculis, tithymalis, euphorbio.

Haec ommnia febrem faciunt, conſervant, augent, proſunt adeo in morbis lentis, a pituita ortis.

Potentiale] Ita vocamus, quod actu frigidum cuti adplicatur, ſed effectus tamen ignis edit.

Actuale] Ferrum vehementius urit, quam ullum aliud corpus nobis cognitum, plus enim ignis requirit, ut deliqueſcat, & tamen innoxium eſt, cum cuprum corpori adplicatum ſemper aliquid malignitatis exſerat.

CURA-

CURATIO PALLIATIVA.

1244. Mitigando ſymptomata ſemper etiam aliquid de morbo primario tollitur.

1145. Unde omnia ſanans ſymptomata ſimul, totum fere morbum ſanat.

1246. Primaria autem hic conſiderata ſunt ſitis, dolor, vigiliae nimiae, hypothymiae.

1247. Sitis a ſiccitate totius corporis ſedatur potu largo, continuato, calido, aquoſo, farinoſo, paucis acidis admiſtis grato. Decocta Hordei, Avenae, Panis, dilutiora; Serum Lactis, Hydrogala, Zytogala; Decoctum tenue, inſulſum, vitulinus abſque pingui, proſunt, ut ex fermentatis Cereviſia tenuis non aromatica, Balnea, Fomenta, Clyſmata, hic eiam in uſum vocata proſunt.

1248. Sitis a ſiccitate partis ſingularis, ut oris, linguae, faucium, oeſophagi, levatur: 1. Uſu praecedentium (1247.). 2. Colluendo, & gargarizando, ſaepe per eadem. 3. Aperiendo glandulas, & meatus, ſalivales, per epithemata, & fomenta, ex laxantibus, humectantibus, aperientibuſque. Ubi Poſca cum mica panis egregii uſus eſt.

1249. Sitis a ſale acri lixivioſo, vel & ab acri aromatico, orta tollitur iiſdem omnibus [1247. 1248.], utpote diluentibus; maxime vero, ſi his admiſcentur acida; & nitroſa. Unde & ſcitur, quomodo ſedanda illa, quae a ſale muriatico, utpote ſolis egente aquoſis.

1250. Si vero oritur ſitis a materie inepta tranare per canales, tum diluentibus, & reſolventibus tollitur.

1251. Dolor, ut ſymptoma, ſedatur:

1. Acre diluendo: quod fit aqua calida, farinoſa applicata per potum, fotum, halitum, clyſma, balneum (1172.).

2. Obſtruens diluendo, reſolvendo; per ſimilia, & per reſolventia (1160.).

3. Vaſcula nervoſa laxando, potu, vapore, fotu, balneo, injectu, humectantium, laxantium, anodinorum, blande aperientium (1158. 1166.).

4. Acre ipſum corrigendo ſuis remediis (1172. 1173. 1174. 1175. 1176. 1177.).

5. Obſtruens, acre, obſtructumque, liberando a nimia preſſione humoris vitalis [1170.].

6. Obſtruens, acre, obſtructumque, emolliendo, ſuppurando, depurando (1166. 2.).

7. Senſum obtundendo ſtupore inducto per narcotica interne exhibita, vel applicata externe. Talia ſunt. 1. Levia, Flores Papaveris Rhoeados. Semina ejuſdem; Flores, & Semina Papaveris Sativi, Lactuca Sativa Capitata aeſtivo tempore lacte praegnans. 2. Fortia, Capita Papaveris Hortenſis matura, exploſo ſemine, ante ariditatem collecta; Lac ex papavere Europaeo, fere maturo, laeſo, ſtillans. 3. Fortiora, Opium Thebanum, vel Orientale, 4. Fortiſſima, Mandragora, Solanum, Cicuta Aquatica *Geſneri*, Stramonium, Hyoſcyamus, Petum, & ſimilia, non aſſuetis, Venena. Ex quibus omnibus fiunt externe fomenta, litus, emplaſta; interne vero, aquae, tincturae, ſyrupi, pulveres, pilulae, condita, confectiones magnae opiatae; ut Diaſcordium *Fracaſtorii*, Diaſcordium *Silvii*, Theriacae, Veneta *Andromachi*, & aliorum, Mithridatium, Philonium variorum, Trypherae Perſarum, vel Arabum, requies *Nicolai*, Orvietanum, & multa ſimilia.

1252. Vigiliae nimiae ex malo quod ipſum cerebrum infeſtat, ortae difficulter admodum ſopiuntur; & vix, niſi extirpato prius morbo hoc cephalico; id in phrenitide, comate vigili, melancholia, mania, &c. patet.

1253. Si oriuntur a ſiccitate nimia, compeſcuntur, victu, potu, fotu, balneo, injectis, ex aquoſis, farinoſis, emollientibus, laxantibus, multum, diuque uſurpatis. Althaea, malva, violaria, lactuca, cichorea, hic prae caeteris probata.

1254.

1254. Si oriuntur ab acri quocunque, curatione acris (1251.4.) tolluntur.

1255. Si vero inde fiunt, quod humores moventur validius, aut rapiuntur nimis in cerebrum, Curatio absolvitur, 1. Sedantibus [1170.] 2. Derivantibus, quae fomenta balnea, Epispastica, applicata inferioribus; haec ex emollientibus, acribusque simul componuntur, unde herbae emollientes, farinosae, cum sale, aceto, fermento acri, aromatibus fortissimis, cepis puta, aliis &c., hic laudatissimae; etiam pisces, carnes, recentes eo commendantur. 3. Repercutientibus simul ad superiora applicatis; quae memorantur Acetum simplex, Sambucinum, Rosaceum, Violaceum, Oxicratum; Unguentum Populeon, Rosaceum; Olea anodyna Solani, Violarum, Papaveris, Hyoscyami.

1256. Opiatis internis, hoc in casu, vix utendum, nisi constet malum consistere in solo nimio motu spirituum.

1257. Quo casu, praemissis primo evacuantibus, & diluentibus, tum demum his uti prodest.

1258. Excretiones autem nimiae sedantur per ea, quae in pertractatione evacuantium nimis agentium dicta sunt [1188. ad 1228.].

1259. Nimia excretio cruoris per laesas arterias, venasve majores, sedatur compressu, ligatura, combustione vasis, inspissatione fluidi; contractione solidi. Ubi Alcohol Vini, Spiritus aethereus Terebinthinae, primaria.

1260. Lipothymiae ortae a stagnante humore, & ab anxietate spasmodica, sanantur diluendo, laxando. Si autem a vitio spirituum torpidorum, tum omni stimulo Cardiaco (1112.). Si ab evacuatione, per replentia curantur (1097. ad 1107.) Si a suffocatione hysterica, tum per foetida Anthysterica.

§. MCCXLIV.

De morbo) Cauſa phyſica morbi minime differt a complexu effectuum omnium , & effectus omnes conjuncti aequivalent cauſae : tolle omnes , tolletur & cauſa ; tolle aliquid , aliquid de cauſa abſtuliſti.

§. MCCXLVIII.

Singularis) Uti lingua in hydrope arida eſt , dum totum corpus intra aquam ſepultum latet . Ibi adeo aquoſa ipſi linguae adplicare oportet . Nempe os oportet eluere , & continuo panem bis coctum manducare , ut ſaliva adliciatur , ſitim ſedatura.

§. MCCXLIX.

Acri lixivioſo) Solvitur ſpiritu ſulfuris per campanam.

§. MCCL.

Inepta] Natura nunquam deſinit monere , ut potus exhibeatur , quamdiu aliqua bibendi neceſſitas ſupereſt. Ergo , licet copioſe bibas , niſi ſanguis adtenuetur , non ſanabitur ſitis : quamdiu vero ſanguis dilutus eſt , jam quieſcit ſitis . Huc inprimis faciunt recentes fructuum horraeorum ſucci , aqua diluti , ribeſiorum maxime , aut oxymel cum aqua.

§. MCCLI.

Diluendo) Dolor pleuriticus aufertur ablata inflammatione . Summum medicamentum doloris calida eſt , externe & interne adplicata , poza , clyſmate injecta , adſperſa , in fomento admota.

Laxando) Vitrum nequit flecti , nam frangitur ad primos conatus : ſed idem ducitur in filamenta tenuiſſima , quae in anulum torqueri poſſunt , neque franguntur . Dum enim particulae corporum ex cohaeſione mutua ſolvuntur , naſcitur facilitas totum abſque diſtractione , & adeo abſque dolore diſtrahendi . Nam dolor eſt ſtatus nervi , in quo diſruptioni proximus eſt . Quando carnifex in tortura artus diſtrahit , immanis dolor eſt , ceſſat idem , quamprimum remittit . Quando locus inflammatus , tenſus , oleo nutritio inungitur , pars dolens laxatur , & dolor evaneſcit.

Confectiones] Has Deorum manus veteres dixerunt . Agunt unice tollendo impetum nimium doloris.

§. MCCLII.

§. MCCLII.

Phrenitide) Opium non convenit phreniticis, nisi prius omnia feceris, quae causam mali tollunt.

§. MCCLV.

Ad caput) In eo morbo solebant veteres pedes quidem calefacere fovendo, caput vero frigida conspergere, aut aceto. In variolis ad insuperabiles vigilias, pediluvium iubeat aeger, caput vero lavetur & embamma ex aceto cum . . . adplicetur: ita dormiet 1732.

§. MCCLIX.

Alcohol) Haec omnia chirurgum oportet ubique secum gerere.

§. MCCLX.

Spirituum] Ea sensum morbi tollunt, non ipsum morbum, & obtundunt custodem qui medicum de periculo monebat. Ergo non oportet uti narcoticis, nisi certo notum sit, morbum a solis spiritibus pendere, uti in literatis meditabundis hominibus solent, quibus humores ad caput feruntur, & vigilias faciunt. Tunc asa faetida, camphora, & similia adhiberi possunt.

Diluendo] SYDENHAMIUS observat, homines nonnullos morbis acutis ad summam debilitatem redactos fuisse; cum tamen omnia signa demonstrarent, causam mali esse in vasis compressis. In eo casu rarefacientia, & calida, auxissent malum, sed ipsa venae sectio, quae vires diminuit, deliquium animi tollebat, quia cerebrum compressum liberabat.

FINIS.

Se ne permette la Ristampa.

Morozzo per la Gran Cancellería.

INDEX

INDEX
TOTIUS OPERIS.

Littera *A* denotat primum Volumen, *B* ſecundum, *C* tertium, *D*, & *E* quarti Voluminis primam, & ſecundam partem. Lit. *F* Volumen quintum. Numeri paginam. C. H. Corpus Humanum.

A.

Abdominis vapor. *b* 220
vis in viſcera ſua. *a* 217
in inſpiratione dilatatio. *d* 57
muſculi. *a* 177
Illorum actio, *ibid.*
vis. *b* 192
muſculi organon expirationis. *d* 67
viſcerum motus in reſpiratione. *d* 40
Annulus ovalis, *vid.* annulus oval. abd.
ligatura poſt partum. *e* 208
viſcera in embryone de corpore propendent.
Abortus quid. *e* 117
a fluxu menſtruo. *e* 120 138
poſt *illum* haemorrhagia funeſta. *e* 138
illorum mature editorum, & vivorum exempla. *e* 247
Accelerator muſculus. *b* 359 411
Acidum an ad concoctionem requiratur. *a* 186 187 188
Acquiſitus morbus. *f* 60
Acrimonia humorum a repetito circulo. *b* 527
Acrimoniae aromaticae effectus in C. H. *e* 95
fermentantis effectus. *e* 96
ſpirituoſae effectus. *e ibid.*
Acron empiricus Agrigentinus. *a* 14
Actio corporis, quid. *e* 6
Actiones quaenam in ſomno ceſſent. *c* 303
Aleps. *b* 172 222 224 443
Adipoſus panniculus. *b* 440
Adfectus animi. *c* 248
cur cuique aetati ſingulares. *c* 250
eorum effectus in corpore. *c* 250 252
ſedes. *c* 252
Adpendix vermiformis coeci. *a* 278
Adpendix omentoſae coli. *a* 286
Adpetitus interdum invenit auxilia morborum. *a* 10
Adtentio. *c* 263. 264
Adtritus, in C. H. 465 474 477 484 487
an faciat ad concoctionem. *a* 491
Aegyptii, quomodo medicinam exercuerint. *a* 12. 13
illorum reges in cadaveribus mortis cauſas inquirebant. *a* 12
cuique particulae corporis proprium medicum aſſignabant. *a* 12
illorum medicis quaenam leges praeſcriptae. *a* 16
Aer, ejus vis elaſtica. *a* 119
in thorace quantitas. *a* 424
quouſque in reſpiratione in pulmones prematur. *d* 69
ſanguini inpulſus nocet. *a* 446
in ore cibis miſcetur. *a* 119
concoctionem adjuvat. *a* 161
ad fermentationem requiritur. *a* 117
an ſanguini motum oſcillatorium impertiat. *a* 443
Aeris ad vitam neceſſitas. *a* 6
ejus loco cur non ducamus aquam in pulmones. *e* 240
Aeris praecalidi effectus in C. H. *a* 432
d 89
f 81 82
nimium gelidi effectus. *a* 6
f 82 84
nimis gravis effectus. *d* 88
f 85
nimis humidi effectus. *d* 89
f 85
nimis levis effectus. *d* 88
f 86
nocturni vis *a* 6
non renovati effectus, eorumque ratio. *a* 451 453
in pulmones admiſſi mutatio, & effectus. *a* 432
hyberni ſalubritas. *a* 6
verni inſalubritas. *a ibid.*
Aer rarefactus magis vitae noxius, ac compreſſus. *d* 17
cibis admiſſus gravitat. *a* 119
an per pulmones in ſanguinem recipiatur. *a* 441 447
latens in corporibus *a* 117
externus frigidior ſanguine. *a* 119
in corpus delatum expanditur. *a* *ibid.*
an reſiſtat ſanguinis motui. *a* 476
Aeſculapius, ejuſque filii *a* 15
Agrigentina ſchola medica *a* 14
Albinus, ejus merita in faucium muſculos. *a* 124
Alkali, an in corpore. *a* 157

quo-

quomodo ibi otiatur. *b* 321
Alemaeon anatomicus Agrigentinus. *a* 14
Allantoidea membrana, ejus historia. *e* 190 191
ejus liquoris natura. *e* 187
quantitas. *e* *ibid.*
Alvus ficca in gravidis unde. *e* 281
Αμαυρωσις *f* 167
Αμβλυωπια 166
Ambulandi impotentia in gravidis unde. *e* 281
Amnios in volucrum foetus, ejus descriptio. *e* 176
ejus liquoris fontes. *e* 177 178 181
indoles. *e* 178 182 187
an nutrimentum fetus. *e* 178 184
in geminis duplex, raro unica. *e* 279
una gemellorum Amnios cur rara. *e* *ibid.*
Αναισθησια, quid. *f* 174
cur meditabundo. *c* 270
Analogia quomodo medicinam promoverit. *a* 16
Anasarca. *b* 173
Anastomosis morbus quomodo fiat. *f* 251
Androgyna animalia, quaenam sunt. *e* 258
Aneurisma verum. *f* 55
spurium. *f* 56
Anhelitus in gravidis unde. *e* 281
Anima an principium motus in corpore. *b* 354 *c* 326
ejus sedes ubi. *c* 252
doloris impatiens ipsa quaerit remedia. *a* 9. 10
Animalia disparibus conjugiis orta sterilia sunt. *e* 258
omnia in primordiis vermes fuerant. *e* 269
Animalis facultatis sedes in cerebro. *c* 281
Animalcula spermatica: inventionis historia. *d* 188
quibus locis, & animalibus reperiantur. *d* 187 289
quomodo spectentur. *d* 190
illorum figura. *d* *ibid.*
vita, & mors. *d* 191
magnitudo. *d* 192
liquor cui innatant *d* *ibid.*
an primo die fiat nascentis hominis. *d* 192 200 *e* 106 245
an omnia viscera nascentis hominis habeant. *e* 250
postea evoluta. *e* 250 254
cur in teste virili non excrescant. *e* 104
illorum habitus in gonorrhoea adfectis. *d* 193
& in sensibus. *d* *ibid.*
illorum defectus sterilitatis causa. *d* 193 *e* 265
Antagonismus quid. *d* 81
non ubi vis requirit influxum liquidi alternum. *d* 82
Anthelix. *c* 184
Antra Highmori. *c* 27
Annulus ovalis abdominis. *d* 159
Aorta. *a* 517 *b* 175 183 184
ejus actio in ventriculum. *a* 174
vasa propria. *a* 334
capacitas. *a* 342 344 *b* 280
valvulae semilunares. *a* 482
luminis ratio ad ramorum laminas. *a* 495
Απνοια *f* 157
Aponeurosis. *b* 374
Apoplexia a risu. *d* 125
Aquae posteriores ante partum erumpentes quid. *e* 193 194
Aquaeductus Sylvii. *b* 91
Fallopii. *c* 218 219
Aquis submersi quomodo suscitandi. *d* 15
illorum mors. *a* 452
Arachnoidea tunica cerebri. *a* 554 *b* 3. 83
Archaeus. *a* 269
ejus imperium in actiones corporis incredibile est. *c* 326 327
Aromata, ab illorum odore mors *c* 292
Arteria quid. *a* 330
ubivis in corpore est *a* 471 472
semper est plena. *a* 468 469
quousque contrahatur. *a* 470
aqua repleta motum resuscitat. *b* 390
secta quantum sanguinis effluat. *a* 351 352
Arteriarum tunicae. *a* 333 335
harum vasa. *a* 470 479
an glandulas habeant. *a* 335
Arteriarum ortus varius. *a* 333
minimarum sectio an circularis. *a* 466
extremitatum varia forma. *a* 336 337 *b* 22
in cellulosam fabricam apertura. *b* 369
in musculos distributio. *b* 369 370
contractio. *a* 480
elasticitas. *a* 467 471 475
expansio. *a* 332 480
vires. *a* 335 *b* 355
vires quomodo pereant. *a* 463
actio in humores. *a* 463
vis in somno crescit. *c* 306
ad cerebrum euntium indoles. *a* 517 *b* 3
Arteriae valvulis destituuntur. *a* 333
an sint canales conoidei convergentes. *a* 332 473 *b* 19
ligatarum phaenomena. *a* 353 354
arteria ligata perit sensus, & motus. *b* 384
arteriae offeae. *a* 465
Arteriosus Ductus. Vid. Ductus Arteriosus.
Arteria aspera. *a* 417 420
ejus vulnera non sunt lethalia. *a* 415
segmenta cartilaginea *a* 418 421
fibrae musculosae. *a* 418 *d* 12
membrana interna. *a* 418
hujus glandulae. *a* *ibid.* & mucus. *a* 419
Arteriopiuntosa vasa. *a* 121
Articulationis requisita. *a* 82
Articulorum axungia. *b* 60
Artus, quo tempore in fetu formari incipiunt. *e* 270
Arytaenoideae cartilagines. *a* 415 417 *d* 103
glandulae. *a* 132 414
Arytaenoidei musculi obliqui. *a* 131
recti. *ibid.*
Arytaeno-Epiglottidei musculi. *a* 416
Αβερωμα. *f* 57
Atrophia quid, & unde oriatur *f* 33
ejus effectus.
Ascites *f* 57
Ασφυξια. *f* 157

Asthma siccum. *f* 158
a calculo pulmonum. *f* 159
Auditiva interna arteria. *a* 522
Auditorii meatus structura. *c* 189 190
cur obliquus. *c* 193
quomodo claudatur. *c* 195
ejus membrana investiens. *c* 190 191
glandulae. *c* 190
pili, eorumque usus. *c* 191 198
quomodo sonum augeat. *c* 191 193
finis conicus. *c* 197
structura in fetu. *c* 193
Auditorius nervus. *c* 218 222
an in cerebrum redeat. *c* 228
ejus scyphus. *c* 223
Auditus quid. *c* 173 187 222
ejus verum organum quidnam. *c* 225 226
Auditorium organon duplex, admonens & discernens. *c* 225
quas partes contineat. *c* 227
ejus divisio. *c* 187
Auditus officula rariora. *c* 208
illorum ligamenta. *c* 209
moventium musculorum actio qualis. *c* 210
Auditus per tubam Eustachii augetur. *c* 216 332
auctus manu cava auriculae adplicata. *c* 229
imminutus auricula abscissa. *ibid.*
auctus ore aperto. *ibid.*
imminutus flanti, acute loquenti & caventi. *c* 230 231
Auris: de illa & auditu scriptores. *c* 233
cartilagineae & osseae nexus. *c* 183
aures duae cur homini. *c* 184
auribus binis cur unus nec confusus sonus. *c* 184 185
internae partes. vid. auricula. Cerumen. vid. Cerumen aurium.
Auricula brutorum. *c* 185
fetus. *c* 184
quibusnam mobilis. *c* 186
ejus partes. *c* 187
musculi. *c* 187 289
nervi. *c* 220
membrana. *c* 182
glandulae. *ibid.*
unguen. *ibid.*
cutis & pinguedo. *c* 183
ligamenta. *ibid.*
structurae ratio. *c* 184
eminentiae. *ibid.*
cartilago. *c* 183
cavitates. *c* 186
figurae utilitas. *c* 184 185
Auriculae cordis. *a* 343 356 357 361
an successio sit in repletione illarum & sinuum. *a* 356
illarum & cordis contracti an sint distincta tempora. *a* 357 363
dextrae & sinistrae motus an synchronus. *a* 362
earum motus superstes cessante cordis motu. *d* 87
Automaton quid. *a* 8
Automaticus motus corporis quid. *ibid.*
ejus in C. H. existentia. *a* 8. 9
Azygos vena. *b* 177 180 265
Azygos musculus Morgagni. *a* 127 134

B

Βαρυηκοΐα. *f* 169
Basilaris arteria. *a* 522
Basiogloſſus musculus Cowperi. *a* 90
Basiopharyngaeus musculus. *a* 136
Biceps musculus cubiti. *b* 358
Bilis actio. *a* 248
acrimonia. *a* 240
ex omenti oleo paratur. *b* 221
an in hepate secernatur. *a* 230
an duplex, flava, & atra. *a* 253
ejus analysis chemica. *a* 238
an accida. *a* 234 237
an alcalina. *a* 235
cito putrescit. *a* 234
an resina *a* 239
ejus inflammabile principium. *ibid.*
ejus sal. *ibid.*
virtus saponacea, & abstergens. *a* 235 238 240 *b* 267
coagulata dividit. *a* 240
ejus utilitas. *a* 253
acescentibus resistit. *a* 234
adpetitum excitat. *a* 241
an fermentum. *ibid.*
an ad egestionem stimuler. *a* 240
in sanguinem retroacta quid efficiat. *a* 250 253
an excrementum. *a* 253 *b* 270
a lympha pancreatica mutatur. *a* 251
qua ratione in intestina urgeatur. *a* 229 233 *b* 267
an ex hepate in duodenum fluat. *a* 232
an omnis per vesiculam ad duodenum fluat. *b* 254 255
ejus adfluxum impedientes causae. *b* 253
bile deficiente abdomen rumidum. *f* 106
in ventriculo post inediam reperitur. *a* 189 227 228 242
ejus mutatio in vesica. *a* 242. *b* 259
ejus variae species morbosae. *f* 112
in faetu quantitas, & qualitas. *e* 186
Bilis cystica an duplex. *b* 260
ad duodenum fluit. *b* 256
an assiduo fluat. *a* 228
ejus origo. *b* 260
amarities. *a* 228
sapor balsamicus. *ibid.* & *b* 256
Bilis hepatica assiduo ad intestina fluit. *a* 228
non est amara. *a* 232 *b* 247
& cystica an duplicis mereantur nomen. *a* 230
ejus quantitas. *a* 233 263 *b* 247 248
ejus fluxus in vesiculam. *b* 256 257
ejus, & cysticae differentia. *a* 230
Bilis atra a nimia salivae excretione. *f* 118
Biliarii pori. *b* 245
Biliarius cysticus ductus *a* 228 *b* 246
Biventer musculus maxillae inferioris. *a* 83 *b* 57
ejus actio. *ibid.*

ejus trochlea. *ibid.*
Brachia quo tempore in fetu formari incipiant. *e* 270
Brachii offium motus. *d* 132
Βραδυπεψια. quid. *f* 145
Bronchia. *a* 420
illorum extrema. 421
vasa sanguifera. *a* 425 *b* 178 179
Cartilagines, *d* 12
fibrae. *ibid.*
glandulae. *a* 420
Bronchotome administrata. *a* 415
Bubonocele quid. *f* 36
Buccales glandulae. *a* 121
Buccarum cavea. *a* 124
Buccinator musculus. *a* 88 133
Bursae tendinibus suppositae. *b* 424

C

Cachinnus quid. *d* 124
Chalamus scriptorius. *b* 91
Calculus: ejus definit. materies, origo, *f* 114
felleus. *b* 267
pulmonum. *f* 159
vesicae urinariae. Vide Urinariae vesicae.
Calculus in variis C.H. partibus repertus. *b* 342
Callosum corpus cerebri. *b* 79
Callus quid. *c* 7
Calor corporis unde. *a* 478 490
quomodo innotescat. *a* 490
nimis auctus, vel imminutus nocet. *a* 491
ejus explicatio Helmontiana. *a* 254
superat calorem aeris externi. *a* 119 149
ejus effectus. *a* 322
an juvet concoctionem. *a* 162 186 208
an in corde major. *a* 375
an causa, cur sanguis ex corde expellatur. *a* 379
crassa reddit fluida. *b* 535
Canalis: illorum in C.H. differentiae. *a* 465
compositi morbi. *f* 19
minimi morbi. *f* 18
semicirculares auris. *c* 221
Cancer, quid *f* 207
an sit nervorum morbus. *b* 21
Cantus variae species. *d* 121
ejus a loquela differentia. *ibid.*
varietas, & gratia unde. *d* 123
quorundam cur suavis, sermo vero asper. *d* 121
Caput: ejus conversio quibus musculis fiat. *d* 131
quo tempore, & quanam forma in fetu adpareat. *e* 270
Capsula Glissonii. *b* 234 239
Caries. *f* 41
Caro bene clausa non vermi nat. *e* 258
Carotis arteria: ejus nomen unde. *a* 465
ortus ex aorta. *a* 466
divisio in internam, & externam. *b* 163
nullos edit ramos. *a* 528
illarum lumina. *b* 9
interna ad cerebrum euns dilatatur *a* 474
ejus flexus prius quam canalem subeat. *a* 518
transitus per canalem ossium. *a* 519
canalem transgressae via ad cerebrum. *ibid*
ejus rami cranium intrando emissi. *a* 520
rami anteriores, & posteriores. *ibid.*
an tunicam muscularem in cerebro deponat. *a* 532
Carotidis externae rami. *a* 519
& internae sanguis an diversae indolis. *ibid.*
Corpus [Jac.] mercurio usus est in lue venerea. *a* 28
instaurator anatomiae. *ib.*
Carpi ossium articulationes, & motus. *d* 132
Cartilagines ossium periosteum obducit. *b* 169
Caruncula lacrymalis. vid. Lacrymalis caruncula.
Casserius quid circa aurem, & auditum praestiterit. *c* 233
Cataracta: ejus variae species *c* 110 115 116 *f* 164
verae & spuriae diversitas. *c* 110
ejus causa an pellicula, an vero lens opaca. *c* 115. 116
quomodo deponenda. *c* 101
de illa lis inter Heister. & Woolh quomodo componenda. *c* 110
Catoptrica quid. *e* 125
Cava vena an ramos ab intestinis recipiat. *a* 206 *b* 225
ejus sinus. *a* 343
capacitas. *a* 344
valvulae tricuspidales. *a* 357
pulsus ratio ad contractionem auriculae. *a* 364
motus a morte superstes. *ibid.*
constrictio ope fibrarum transversarum. *ibid.*
distributio per hepar. *b* 240 241
Cauda equina. *b* 83
Causa proxima unde cognoscatur. *a* 1
Cellulosa fabrica *a* 165 166 212 213 *b* 160 222 441 443 444
Centrum ovale cerebri. *b* 79
Cephalopharyngaeus musculus. *a* 133
Cerato glossi musculi *a* 128
Ceratostaphylinus musculus. *a* 126
Cerebellum. *b* 8. 81
ejus arteriae *c* 338
falx. *b* 81 155
tentoria. *b* 78 155
processus f. vermes. *b* 81
a cerebro diversitas. *c* 331 333
fibrae cum cerebri fibris commissae. *b* 93
Cerebrum quid. *b* 78
ejus incrementum. *b* 68
pondus. *b* 9
humanum an brutino majus. *ibid. c* 323 333
an magnitudo ejus pro ratione ingenii & fortitudinis varia *ibid.*
cur absque musculis & pinguedine. *b* 153
cur ossibus munitum. *ib.*
an moveatur. *a* 529 531 *b* 9. 10
qualem accipiat sanguinem *a* 526 527 *b* 158
ejus sanguis an saepius circulationem perficiat. *b* 159
laesi phaenomena. *b* 120

381 350. c 297 298 328 334
ejus abſentia, & quando toterabilis. *b* 133
an ex illo partes embryonis. *b* 161
ſecernitur in illo liquidum nerveum. *b* 97 99
ejus arteriarum conjunctiones. *c* 523 532
fabrica ſecundum Malpighium *b* 68
ejus commiſſurae. *b* 80
corpus calloſum. *b* 79
Cerebri cortex. *b* 68
ratio poſitionis & molis. *b* 89
ratio figurae. *ibid.*
ejus craſſities. *b* 73
ſubſtantia an glandulosa. *b* 69 72
eſt vaſculoſa. *b* 4. 5
an rubrum contineat ſanguinem. *b* 5. 6. 75 153
an venas habeat. *b* 10 75
an inter ultima ejus vaſa & medullarium fibrarum initia folliculi ſint. *b* 73
in quibuſdam cerebri partibus interne haereat. *b* 74
ejus parte laeſa cur non laedantur functiones. *a* 532
Cerebri gyri. *b* 4
lobi. *b* 78
Cerebri medulla. *b* 78
continua cortici. *b* 73
a cortice diſtincta eſt. *b* 6. 85 88
ejus vaſa rubra. *b* 86
fibrae: illarum exiguitas & figura. *b* 78 88 89
non ſunt coecae. *b* 97 99
Cerebri ſanguis qua velocitate per carotidem cerebrum adeat. *a* 527
valvula magna. *b* 81
— *vapor*. *b* 98 149 152 155
an ex glandulis. *b* 150
quomodo reſorbeatur. *b* 151
— *vaſa* lymphatica. *b* 152
venae. *b* 144 154
cur diſtinctae ab arteriis incedant. *b* 153
— *ventriculi*: eorum uſus. *b* 90
non ſunt clauſi. *ibid.*
majores. *ibid.*
tertius. *b* 80 91
quartus. *b* 91
hujus communicatio cum medulla ſpinali. *b* 384
Cervicalis deſcendens muſculus *d* 72
Cerumen aurium. *c* 190 191
Chemicae ſcholae placita de ſanguine. *a* 511 513
Chiron botanicus. *a* 14
Chirurgia: ejus ortus. *a* 7
Choledochus ductus. *a* 224 242 *b* 246
illo obſtructo quales in infantibus faeces. *a* 234
Cholera quid. *f* 145 146
Chondrogloſſus muſculus. *a* 90
Chondropharyngaeus muſculus. *a* 136
Chordarum vires. *b* 377
Chorion tunica fetus. *e* 141 142
quomodo per eam ſanguis viam ſibi facere poſſit. *e* 143
ejus vaſa villoſa. *e* 124
ejus pars placentam ambiens. *e* 142
Choroidea tunica oculi. *c* 90 92
Choroideus plexus. *b* 90 534
Chylificatio quid. *a* 268
ejus varia ſyſtemata. *a* 267 273
Chylopoea viſcera quaenam. *b* 186
illorum ab aliis diverſitas. *a* 258
Chylus: ejus natura. *a* 325 326
ei admiſcetur lympha. *a* 322
& ſaliva. *a* 262
in ductu thoracico velociter movetur. *a* 321
ex diverſo alimento an differat. *a* 183 489
quibus locis reſorbeatur. *a* 261
an effervescentia reſorptionis cauſa *ibid.*
an venas meſaraicas ſubeat. *a* 264 268
ejus propulſio in vaſa lactea *a* 259
figura. *a* 313 316 325
d faecatio. *a* 321
mutatio in glandulis meſenterii. *a* 304 305
& in pulmone. *a* 414 436 453 458
in ſomno in tenuiores liquores mutatur. *c* 312
Cibus: cur manducandus *a* 106
maceratio in ventriculo. *a* 162
an in ventriculo fermenteſcant. *a* 149 159 162 186
aceſcant. *a* 149 186
alcaleſcant. *a* 251
ranceſcant. *ibid.*
illorum mutatio in glutinoſam materiem. *a* 152
color in ore & ventriculo. *a* 180
reliquiae an concoctionis cauſa. *a* 190
cibi quomodo tollant famem. *ibid.*
illorum mutatio in inteſtinis. *a* 217 219 220
an volatiles fiant in inteſtinis. *a* 219
illorum mora in inteſtinis *a* 221
novorum neceſſitas. *b* 528
ab illis abſtinentia arcet ſomnum. *c* 298 296
ciborum abſurdorum adpetitus in gravidis exempla & unde hoc. *e* 281 282
Cilia eorumque uſus. *c* 63
Ciliaria ligamenta eorumque motus. *c* 96 98
Circulatio humorum quotuplex ſit. *b* 522
ejus effectus in vaſa. *b* 528 531 554
aequabilior in ſomno ac in vigilia. *c* 305
Circulatio ſanguinis. *a* 351 *b* 3
ex mente veterum. *a* 330 365
hiſtoria inventae circulationis. *a* 366
per vaſa coronaria cordis. *a* 359
duplex in meſentetio & inteſtinis. *b* 225
qualis in ſomno *c* 285 286 288 305 313
quo tempore totus ſanguis per cor moveatur. *b* 552
Ciſterna lumbaris. *a* 306
vis diaphragmatis & aortae in eam *a* 316
Claviculae: quibuſnam animalibus

libus datae & cur. *b* 169 *d* 54
Cnidiorum medicina qualis fuerit. *a* 14
Coccygis offis motus. *d* 131
Cochlea auris. *c* 223 224
quid ad auditum faciat. *c* 225 227
Coecum inteſtinum. *a* 223 278
ejus in fetu habitus. *e* 185
adpendix vermiformis. *a* 279
Coeliacae ad fectionis cauſa. *f* 148
Coeliaca arteria. *a* 153 203 *b* 184 193
Cohaeſionis ratio. *b* 515 516
Colica arteria. *a* 203
vena. *a* 204. *b* 215 216
Colica biliofa Sydenhami *b* 257
Colicae inflationes in gravidis unde. *e* 280
Collectio materiae morboſae quid. *f* 123
Collum, ejus converſio quibus muſculis fiat. *d* 131
Colon inteſtinum. *a* 223 284
ejus ligamenta. *a* 283
valvulae conniventes. *ib.*
fibrae muſculares. *a* 285
adpendices omentoſae. *a* 286
Color quid. *c* 126
illorum varietas. *c* 127 128
Coloſtrum quid. *e* 219
Conceptus quid. *e* 62
ubinam fiat. *e* 107 108 261
quo tempore fiat. *e* 104 128
abſque viri conſuetudine impoſſibilis in femina humana. *e* 257
in quibuſdam animalibus abſque coitu fit. *c* 258
an illi locus certus aſſignari queat. *e* 261
de ejus cauſa duplex eſt opinio. *ibid.*
fieri poteſt magno fetu in utero haerente. *e* 274
illum non impedivit peſſarium in utero haerens. *ibid.*
Conchae auris externa. *c* 186
interna. *c* 211
Corroſionis cauſae. *a* 148 162
Conſonantium litterarum deſcriptio, diviſio & formatio. *d* 115 118
Conſtantinus Africanus Arabes interpretatur Salerni. *a* 26
Conſtrictor pharyngis medius. *a* 136
inferior. *a* 136
Contagioſus morbus quis. *f* 62
Contuſio quid. *f* 40
Cor, ejus fabrica, vis, actio. *e* 384
ejus ſitus, figura & regiones. *a* 388 390
potentia motrix. *a* 403 407 463 464 478
diaſtole naturalis cord.. *a* 406
fibrae muſculares. *a* 395 396
an ſit verus muſculus. *a* 401
vis an ad venas perveniat. *a* 455 *b* 64
ejus ſuperficies interna. *a* 399
ejus oſtia ambientes tendines. *a* 395
pinguedo *a* 392
a maceratione mutatio. *b* 375
liberum eſt nec preſſum. *a* 384 389
an reliquo corpore calidius. *a* 375
ejus actio an voluntaria. *d* 82
quare contractum ſibi cauſa ſit inſequentis relaxationis & contra. *a* 398
cur non in centro gravitatis corporis poſitum ſit. *a* 388
quo tempore magnitudinem perfectam adtingat. *b* 535
inter ejus & pulmonis actionem an conſtans rhythmus. *d* 83 84
an in illo glanduale. *a* 379
vermes in eo reperti. *a* 406
ejus vulnera. *b* 133
fatigati & morientis phaenomena. *a* 363 365
ordo repletionis & depletionis ventriculorum, auricularum & ſinuum cordis. *a* 362 363
an brevius fiat in ſyſtole. *a* 401
ejus ſyſtole an violenta. *a* 402
ejus proclivitas ad motum. *a* 402 406
quo tempore primum in fetu adpareat. *e* 271
mutatio paulatina in embryone. *e* 252 271
Cordis motus in ſomno augetur. *c* 306
qualis in ſenio. *b* 541
poſt mortem ſuperſtes. *d* 87
ceſſat ligatis nervis octavi paris. *a* 405
alterni ratio. *b* 405 407 *c* 336 338
Cordis ventriculi an ſimul repleantur. *a* 362 363
illorum capacitas. *a* 344 400 407 481
ſiniſter & ſeptum ad illum ſolum pertinent. *a* 400
Cordis vaſa propria. *a* 391 595 455 482 485
- - vaſa lymphatica. *b* 370
- - nervi. *a* 398
nervi motorii a cerebello. *c* 334
Coracohyoideus muſculus. *a* 135
Cornea tunica oculi. *c* 88 154
ejus figura. *c* 135
focus. *c* 136
efficacia in refringenda luce. *c* 135
Coronaria vaſa cordis, vid. Cordis vaſa propria.
- - arteria ventriculi. *a* 154
- - venae ventriculi. *a* 155 *b* 214
Corpus humanum quomodo ſtruatur. *e* 250 254
an ab anima aut plaſtica aliqua potentia. *ibid.*
an ex miſcela feminis muliebris & virilis. *e* 260
an ex femine iconem modulo expreſſam induente. *e* 250 254
an evolutione primi ſtaminis paulatina. *ibid.*
eo poris partes in utero paulatim aliam formam induunt. *e* 252
duplex eſt machina. *c* 281
ejus ſtructurae ratio. *b* 500 504
quomodo explicanda. *f* 5
an totum vaſculoſum *a* 471

ejus flexilitas unde pendeat. *b* 139 140
quantum veteris materiei decedat ei. *b* 527
ejus ſtatus. *b* 541
mutatio in ſenibus. *b* 542 542
erectio quomodo fiat. *d* 129
ejus partes quaedam an inutiles. *a* 256
quaedam deſtructae renaſcuntur. *b* 544 547
ſiccae coaleſcunt. *b* 502
majores ex minoribus quomodo conponantur. *b* 500 509
continuo deſtruuntur. *b* 504
maxime ex fluidis conſtant. *b* 509 510
ſolidae ex fluidis fiunt. *b* 512 514
Corpus calloſum cerebri. *b* 79
Corpora ſtriata. *ibid.*
Corroſio quid. *f* 41
Corrugator muſculus frontis & ſupercilliorum *c* 64
Coſtae, earum fabrica. *d* 44 49
motus. *d* 50 52
motus in inſpiratione. *d* 35 37
qua ratione thoracem dilatent. *d* 56
illarum articulatio cum ſterno cur cartilaginea. *d* 58
qua ratione a muſculis extra ſua intervalla poſitis moveri queant. *d* 70
quo tempore in fetu adpareant. *e* 272
Coſtohyoideus muſculus. *a* 136
Couvperi merita in faucium muſculos. *a* 123
Crampus. *b* 417 430. *f* 40 119
Cranii diploe. *b* 164
ſulci. *b* 166
ſuturae. *ibid.*
Cricoarytaenoidei muſculi poſtici & laterales. *a* 416 417
Cricoidea cartilago. *a* 417 *d* 105
Cricopharyngaeus muſculus. *a* 136
Cremaſter muſculus. *d* 162 163
Croci vis interna. *c* 293
Cruditas quid. *f* 185
Cteſias medicus Cnidianus. *a* 14
Curſus quid. *d* 138
Cutis: ejus functio. *b* 439
deſcriptio. *b* 445 446
humor unctuoſus & glandulae. *b* 456 458 459
glandularum valvulae. *b* 466 492
Cyſtica arteria. *b* 239
vena. *b* 214
Cyſticus ductus. *b* 246
ejus & hepatici conjunctio. *b* 252

D

DArtos ejuſque ligamentum. *d* 160 161
Deferens vas ſeminis. *d* 175
Deglutitio. *a* 121 137
ejus ratio difficilis. *a* 142
Delirii exempla & cauſae. *c* 268 269 270
Deltoides muſculus. *b* 358 425
Dentes. *a* 86 87
illorum oſſificatio. *a* 86
Depreſſor labii ſuperioris propius. *a* 88
ſupercilliorum. *c* 63
Deuteropathicus morbus. *f* 59
Diabetes. *b* 300 *f* 110 115
lacteus. *b* 330
Διαβρωσις quid. *f* 26
Diaeta qualis lactenti praeſcribenda. *e* 230
Διαιρεσις quid. *f* 26
Διαπνοη quid. *ibid.*
Diaphragma. *a* 175 *b* 182
ejus vis in oeſophagum. *a* 141
vaſa. *b* 177. 182 *d* 61
foramen pro vena Cava. *b* 241
ejus nervi. *d* 60
eſt organon inſpirationis. *d* 42
motus in inſpiratione. *d* 39. 41
an organon exſpirationis. *d* 67
ejus preſſio in thoracis cavum. *d* 16. 25
Διαφορα quid. *f* 145
Diarrhoeae & dyſenteriae differentia. *f* 149
cruenta a mercurio. *f* 49
Diathefis inflammatoria quid. *f* 114
Degeſtionis ſyſtema Helmontianum. *a* 157. 269
Dilaceratio quid. *f* 41
Dilatator poſticus urethrae *d* 228. 235
Dilatatores muſculi narium. *a* 125
Δινος. *f* 178
Dioptrica quid. *c* 125
Diſtorſio quid. *f* 35
Diuretica medicamenta. *b* 332 333
Dorſales glandulae. *a* 140
Douglaſſii merita in faucium muſculos. *a* 124
Ductus arterioſus inter arter. pulm. & aortam. *e* 113
ejus valvulae. *e* 174
ſanguinis per illum via in fetu. *e* 172. 174
quomodo claudatur. *e* 233 235
& quando *e* 236. 237
Ductus venoſus: ejus ſitus in hepate. *b* 233. *e* 161
ratio ad venam umbilicalem & portarum ſinum. *ibid.*
quantum ſanguinis ex vena umbilicali adcaveam ferat. *e* 162
quando claudatur. *e* 240
cur claudatur. *e* 242
— teſtis Higmorianus. *d* 172 173. 185
Duodenum inteſtinum. *a* 214 223 224
glandulae. *a* 224
Duodena arteria. *a* 203
venae. *a* 204
Dura mater. *b* 164
ejus adhaeſio. *a* 530
motus. *a* 529
medullam ſpinalem ambit. *b* 83
ejus proceſſus. *b* 155
propago. *b* 166
arteriae. *a* 524 *b* 164
hae an ſanguinem in ſinus deponant. *a* 525
Duverney quid circa auditum praeſtiterit. *c* 233

E

EBrietatis tres gradus. *c* 314
Ebrioſi cur dormiant. *ib.*
Ebullitio an in corde fiat. *a* 377
Εκχυμωσις. *f* 32. 36

Esse vescentia an in corde fiat. *a* 378
Elevator propius labii superioris. *a* 88
labii inferioris. *ibid.*
communis labiorum. *ib.*
Empedocles medicus Agrigentinus. *a* 14
Emphraxis. *f* 28 48
Εμφυσημα. *f* 58
Εμπροσθοτονος. *f* 179
Emulgentes arteriae: earum descriptio. *b* 280
rami & distributio per renes. *ibid.*
earum continuitas in fistulas urinarias. *b* 283
mensura. *b* 280. 281
quantum sanguinis admittant. *b* 280
in rene membranam extimam deponunt. *ibid.*
— venae: earum descriptio. *ibid.*
spermaticas venas edunt. *b* 281
ramus pro adipe renali. *b.* 278
ramus ad renem succenturiatum. *b* 280
valvulae. *b* 281
continuae sunt arteriis emulgentibus. *b* 282
communicant cum lumbalibus & ramo splenico. *b* 281
mensura. *ibid.*
Encephali arteriae duorum generum sunt. *a* 524
humor venosus. *b* 142
Εγκεφαλωσις. *f* 32
Enterocele quid *d* 159 *f* 36
Entero-omphalo-cele. *f* 37
Epidaurium templum historiis medicis repletum. *a* 16
Epidermis. *b* 461 466
ejus origo. *b* 462
an continuetur in ventriculum & intestina. *a* 195
Epididymis. *d* 173 175 182
Epigastrica arteria. *a* 253. *e* 39
ejus anastomosis cum mammaria. *e* 39
Epiglottis: *a* 128. 132
a 415. 417
ejus cryptae mucosae. 415
glandulae. *a* 132. *d* 106
ligamenta. *d* 97
an vocis organon. *d* 98
Epilepsia. *f* 177
Epiphyses. *b* 422
Epiplocele quid. *d* 159 *f* 97
Epiploicae venae. *b* 216
Epiplo-omphalo-cele. *f* 37
Epithelium Ruyschii. *a* 152 195 *b* 469
Erectio corporis quomodo fiat. *d* 129
Erectores musculi penis. *d* 244
Erythroides tunica. *d* 163
Ethmoidae cellulae. *c* 28
Ethmoidaeum os *c* 36
an aliquid ad nares deponat. *c* 36. 50
Eventus non praevisi quomodo medicinae fundamenta jecerint. *a* 15
Evigilationis causae & phaenomena. *c* 288. 289
Eunuchi quid in coitu valeant. *d* 186. 202
Eustachii tabulae. *d* 139
merita in faucium musculos. *a* 123
organo auditus. *c* 233
Excretoria vasa. *a* 336
Exhalatio in pulmone. *a* 448
Exostosis quid. *f* 32
Exfoliatio. *f* 41
Exspirationis causae. *d* 67 69
maximae aestimatio. *a* 430
cur actio ultima in respiratione. *d* 87
Extensio quid. *d* 130

F

Fabae florum vis stupefaciens. *c* 293
Fabricius ab Aquap. de motu locomotivo. *d* 139
de aure. *c* 233
Faeces intestinales: illarum materies & expulsio. *a* 276
acrimonia egerendi necessitatem inponit. *a* 200
in intestinis tenuibus non reperiuntur. *a* 217
illarum mutatio in morbosis. *a* 234
sunt ciborum partes crassiores *a* 276
exsuccae sunt. *ibid.*
qua ratione per intestina propellantur. *a* 277
illarum faetor. *a* 282
putrefactio. *a* 285
color unde. *a* 290
durities quid denotet *a* 292. *b* 487
illarum & urinae excretio simultanea unde. *a* 295
in partu ex utero egestae quid significent. *e* 185 245
illarum nimius faetor quomodo corrigendus *f* 181
Faeces fetus, vid. Meconium.
Faetor ubinam reperiatur in corpore. *f* 180
quid significet. *ibid.*
quomodo corrigendus. *ib.*
Falciformis processus durae matris. *b* 155
Fallopius: ejus merita in faucium musculos. *a* 123
& in aurem. *c* 234
Fames quid. *a* 160
a dolore differt. *a* 188
ejus usus. *ibid.*
causae. *a* 189
quomodo rollatur. *a* 190
an ad sensus referri debeat. *c* 264
Fascia lata femoris. *b* 417
Faucium cavea. *a* 124. 128
arcus. *c* 124. 133
cryptae mucosae. *a* 123. 124.
constrictor: isthmi faucium. *a* 125
auctores qui musculos faucium descripserunt. *a* 123
Febris ardens: ab illa convalescentibus omnis cibus salsus & cur. *f* 172.
Fecundatio quid sit. *e* 267
absque viro fieri nequit. *e* 257
Fellea vesiculae: ejus figura, nexus & situs. *b* 250
a quanam causa emulgeatur. *a* 228
ejus membranae. *ibid.* *b* 251
vasa. *b* 251. 263
capacitas. *b* 251
cervix rugosa. *b* 251
quandonam plena. *b* 253
an glandulas habeat. *b* 259

Femina in quibus conveniat cum mare. *d* 139
ejus differentia a mare respectu claviculae & thoracis. *b* 78 *e* 6
coccygis. *d* 131
pelvis. *e* 4
vesicae. *e* 6
vasorum ac quantitatis sanguinis. *e* 7 8
status incrementi. *e* 9
cur minus procera viro. *ib.*
thoracem ante gestationem arctiorem, post partum autem latiorem habet. *ibid.*
Femorum ossis articulatio cum acetabulo, motus & morbi. *d* 133. 136
virilium & muliebrium ratio ad scapulas respectu distantiae. *e* 5
tumores in gravidis unde. *e* 281
Fenestra ovalis. *c* 216
ejus membrana unde cum membrana tympani aequabiliter tendatur. *c* 209
rotunda. *c* 216
Fermentatio in quo conveniat cum putrefactione. *a* 150
num in ventriculo fiat. *a* 115
num in sanguine. *a* 379
an sit causa secretionis. *b* 53. 55
Fernelius. *a* 27
Fetus quandonam ad placentam per funiculum adfigatur. *e* 130
quamprimum sit vitalis in utero. *e* 247. 248
Fetus in tuba reperti. *e* 71. 72
in abdomine. *e* 90. 91. 99
in ovario. *e* 90
ejus viscera abdominalia primis diebus propendent. *e* 253
forma an in utero mutabilis. *e* 261. 267
ejus cor agit. *e* 164
vagitus uterinus. *e* 156
an ante nonum mensem ita perfectus edatur, ut supervivere queat. *e* 247
ejus in utero mortui signa. *e* 273
os in utero hiat. *e* 183
an nervos a matre habeat. *e* 162
ejus membranae unde oriantur. *e* 267
ejus involucrum sive membrana *media*. *e* 196
facies in partu quonam spectet. *e* 198
post nonum mensem editus an legitimus. *e* 248 249
ex funiculo pendens, placenta in utero relicta vivit. *e* 240
capitis ejus magnitudo. *e* 197
ejus partium ad se invicem ratio. *e* 185
fetus femina quinto mense in utero adparet masculus. *d* 139
quo tempore in utero formari incipiat. *e* 209
quomodo urinam excernat post partum. *e* 243. 245
Fetus inversio in utero quando fiat. *e* 197
interdum matri similis, interdum patri & unde hoc. *e* 245. 247
ejus membra & viscera quo ordine prodeant. *e* 269. 272
quando primum moveat artus in utero. *e* 245
eo velocior increscit quo tenerior est & origini propior. *e* 121. 122
quomodo uterum distendat. *b* 535
an in utero respiret. *e* 156. 157
exclusus ex utero cur primum respiret. *e* 231
in membranis integris, ex matre exemtus, & sub aquis mersus non perit & cur. *e* 236 240
cur alvum non deponat in utero. *e* 272
ejus morbi varii a matre. *e* 139
ejus ratio ad ovum. *e* 131
ejus partes paulatim aliam formam induunt in utero. *e* 252 253
cur mortua matre in utero vivat. *e* 282
fetuum a morte matris editorum exempla. *e* 195
de ejus incremento paulatino observationes. *e* 112. 113
an rubrum sanguinem a matre accipiat. *e* 135
ejus faeces, vid. Meconium: foramen ovale cordis, vid. Foramen ovale.
ejus ventriculus & intestina liquore & caseosis strigmentis plena. *e* 180
ejus materia nutricia, in utero praeparata hujusque viae ad ovi cavum. *e* 175 178
quibus viis nutrimentum accipiat. *e* 135
an per os alatur. *e* 179 184
ejus nutritio per cutim suam. *e* 267
cur & sanguine & liquore amnii nutriatur. *e* 181
eius nutrimentum vario tempore varium. *e* 268
vasa lactea chylo repleta sunt. *e* 181
an deglutire possit. *e* 182 183
in utero sugit. *e* 179
an proprias mammas in utero sugat. *e* 226
totus turget muco. *e* 185
ejus cutis proprio muco oblinitus est. *e* 178
vitiosi an ex culpa matris mutati. *e* 262 264
ejus in utero somnus perpetuus & cur. *c* 321
Fetuum ossibus fractis & membris mutilis natorum historiae. *e* 265 266
capite amputato collo cruento natorum historiae. *e* 266
plurium simul in utero contentorum exempla. *e* 276. 277
ovis inclusorum exempla. *e* 109. 110
inaequali perfectione editorum exempla. *e* 275 276
abdomine aperto natorum exempla. *c* 253

vivorum pro mortuis habitorum & in utero laniatorum exempla. e 273
plurium simul in utero contentorum placentae & funes non communicant. e 276 279
concretorum historiae & unde hoc. e 280
ore inpervio natorū exempla. e 138 182
Fibra prima in fetu cujus naturae. *b* 518
qua ratione in animali primum formata sit, explicatu difficile est. *ibid.*
quomodo crescat & instauretur. *b* 518. 520
simplex an in ventriculo resolvi possit. *a* 180. 181
ejus elementum unicum nullum morbum patitur. *f* 17
ejus elementa conjuncta patiuntur morbos a nexu pendentes. *ibid.*
minime morbi. *ibid.*
fibra distracta an robustior fiat. *b* 518
eo robustior quo magis conposita est. *b* 536 538. 540
fibrae muscularis circularis contractio. *a* 167
muscularis minima maximo musculo similis est. *b* 358. 360
de fibra musculari vid. pl. sub voce *Muscularis fibra.*
Firmatio corpris quomodo fiat. *d* 130
Fissura quid. *f* 41
quomodo fiat. *f* 40
Fistula lacrimalis, vide *Lacrumalis fistula.*
Fletus natura. *d* 126
Flexibilitas in C. H. unde pendeat. *b* 501
non impedit cohaesionem. *b* 501
eo maior est, quo tenuiores partes. *ibid.*
ejus in C.H. necessitas. *ib.*
Flexile quidnam dicatur. *ibid.*
Flexio corporis quid. *d.* 130
fit inprimis ubi ginglymi sunt. *ibid.*
differentia a mobilitate in omnes partes. *ibid.*
Fluida: ex illis quomodo fiant solida *b* 517
Fluiditas liquidorum quomodo in corpore conservetur. *a* 437. 443 490
nimia corpori nocet & quid. *f* 114
corrigitur densato sanguine per motum solidorum. *f* 212. 319
cum vita magna conjuncta macilentiam, cum debilitate hydropem facit. *f* 212
Fluxio materiae morbosae quid. *f* 122
Foetus. *a* 27
Folliculi quorundam animalium olidissimorum. *d* 234
Fonticuli in phthisi & haemoptoe conveniunt. *f* 352
Foramen ovale: ejus in fetu descriptio. e 165. 167
sanguinis per illud in fetu iter. e 163 169
quaenam sanguinis portio ad illud veniat. e 163
quomodo in fetu post respirationem claudatur. e 233. 236
quandonam claudatur. e 236 238
an ii quibus foramen ovale apertum, sub aquis perdurare possint. e 239
Formulae medicae olim templis erant inscriptae. *a* 16
Fornix cerebri. *b* 79
ejus cura. *b* 80
Fortuitus casus medicinae fundamentum. *a* 15
Fossa Sylvii in cerebro. *b* 78
Fractura quid. *f* 41
Fricatio, vid. Adtritus.
Frigus somnum inducit lethalem & cur. *c* 295
Frontis corrugator musculus. *c* 64
Frontales sinus: illorum descriptio & usus. *c* 27
illis destituti olfactu carent. *ibid. f* 171
Frontales musculi. *c* 63
Fumus an per asperam arteriam ex pulmone expellatur. *a* 448
Functio corporis quid. *f* 6
animalis. *f* 9
naturalis. *f* 8
publica *f* 6
privata. *ibid.*
vitalis. *ibid.*
vitalis an in dormiente validior *c* 286
Funiculus umbilicalis vid. Umbilicalis funiculus.

G

Galenus. *a* 22
propriam vitam exponit. *ibid.*
ejus aetas. *ibid.*
systema. *a* 22. 23
quid boni quid mali arti medicae adtulerit. *a* 24
ejus libri in latinum translati saeculo XIII *a* 26
ab Aldo editur. *ibid.*
Galenicorum placita de sanguine. *a* 520
Gastrica superior arteria. *a* 154
sinistra vena. *a* 155
gastricae glandulae. *a* 140
Gastro-epatica vena. *b* 215 217
Gastroepiploicae arteriae. *a* 155 156
venae. *a* 155. 204 *b* 216
Gemelli, illorum causa quaenam. e 277
duplicem placentam habent. e 276 279
in duobus amniis continentur, raro in uno e 279
exempla gemellorum, quorum alter in utero periit, alter vitali partu editus est. e 274 277
inaequali perfectione editorum exempla. e 275
concretorum historiae & unde hoc. e 280
Genalis glandula. *a* 106
Genialium musculorum actio in manducatione. *a* 89
Generatio, quid mas ad eam facit, quid femina. 231 e 245 255
ejus tempus quibusdam animalibus definitum est. e 69
aequivoca num detur. e 257
animalium triplex est. *f* 120

Genioglossi musculi. *a* 89
Geniohyoideus musculus. *a* 129
Genipharyngaeus musculus. *a* 89. 134
Genitales partes quo tempore in feru adpareant. *e* 271
illarum calor & inflammatio coitus tempore. *e* 100. 164
morbi a coitu cum femina menstruata orti possunt. *e* 259
nervi. *d* 219
vasa lymphatica. *ibid.*
vasa sanguifera. *d* 214. 221
Glandula, ejus diversa fabrica. *b* 17
definitio. *b* 17. 19
species variae. *ibid.*
varia arteriarum in illis distributio hujusque ratio. *b* 23. 24
Keilii Michelotti, Pitcarnii & Peyeri quidnam sit. *b* 34
fissiliissima quid. *b* 17
ejus exempla. *b* 17. 39
qualem secernat materiam. *b* 34. 39
simplex quid. *b* 17
illarum exempla. *b* 17 39
fabrica. *b* 39
conglobata differt. *b* 17
conglobata quid. *ibid.*
ejus descriptio. *b* 18
illarum exempla. *ibid.*
illarum membrana exterior. *ibid.*
membrana interior. *ibid.*
fabrica muscularis. *ibid.*
an ex meris fiat vasis. *b* 20
arterias multas, membranas externas deponentes recipit. *b* 20
an sanguis ruber ad illius interiora deferatur. *b* 21
illius venae. *ibid.*
quantam nervorum copiam accipiant & eur. *ibid.*
conglomerata quid. *b* 17
ejus fabrica. *b* 55. 58
de hac lis inter Malpighiū & Ruyschium. *b* 18
Glandulae Haversii. *b* 31. 61
Peyeri. *a* 206. 207
qua ratione emulgeantur. *a* 207
sebaceae. *b* 39
Glandulae ad latera cartilaginum guttalium. *a* 132
Glandulosa lympha fan detur. *b* 50
cancro obnoxia est, & cur. *b* 21
Glans penis quomodo oriatur. *d* 205
quandonam tumeat. *d* 222
resecta, renata est & unde hoc. *d* 205
cur in lue venerea interdum reliquo pene illaesa delabatur. *d* 206
ejus papillae & morbus novus. *d* 210 211
Glaucoma unde cognoscatur. *c* 115
quando adsit. *ibid.*
Glossopalatinus musculus. *a* 129
Glossopharyngaeus musculus. *a* 234
Glossostaphylinus musculus. *a* 225
Glottis, ejus historia. *a* 128 419. *d* 103
amplitudo. *d* 105
quibus organis claudatur. *a* 133. 135. 419 *d* 103. 105
quousque claudi possit. *d* 105
quibus organis dilaretur. *ibid.*
musculorum illam claudentium & dilatantium vis. *a* 421
Gluten parteas terreas corporis connectens. *f* 17
Gonorrhoea: ejus diversa sedes. *d* 201. 208. 209
in illa adfectis quomodo se habeant animalcula spermatica. *d* 193. *e* 255
Gravidarum morbi varii unde. *e* 280. 282
Greffes quomodo fiat. *d* 137
quibus velocissimus. *d* 138
Gula, vide *Oesophagus*.
Gustatorii nervi origo. *b* 84
tertii rami. *b* 107. 108
partis mediae descriptio. *c* 38. 39
rami surculi. *c* 13
Gustatrices papillae. *c* 15
muco obducuntur in catharri initiis. *f* 172
Gustus objecta. *c* 16
in quibus linguae partibus fiat. *c* 15
superstes lingua destructa. *ibid.*

369
an fiat in palato & genis. *ibid.*
frigida an gustentur. *c* 16
perit aere per os solum hausto. *f* 172
Gutta serena quid. *c* 107
Guttalium cartilaginum glandulae. *a* 132

H

Haemoptoe: ad eam commendantur fonticuli. *f* 352
Haemorrhagiae renalis historiae, causae & medela. *b* 385 386
Haemorrhoidalis arteria externa. *d* 216
media. *d* *ibid.*
Haemorrhoidalis vena externa. *a* 294
interna. *b* 215
Haemorrhoides: quinam illis obnoxii. *a* 292
cur litteratis familiares. *a* 294
cur in robustis frequentes. *a* 293 *f* 107
in gravidis unde. *a* 294 *e* 281
siccae & fluentes quaenam dicantur. *a* 294
salutares sunt. *a* 293
suppressae morbos faciunt. *ibid.*
eliciuntur per aloetica. *f* 350
haemorrhoidum periodicarum exempla. *e* 35
Harvejus an circulationem sanguinis invenerit. *a* 367
medicinae certa fundamenta jecit. *a* 29. 367
Hemeraloptae natura. *f* 165
Helix. *c* 184
Helmontius. *a* 29
omnem venae sectionem rejicit. *f* 350
Hepar: ejus actio. *b* 232
descriptio. *b* 332. 334
pondus. *a* 233 *b* 194. 232
ligamenta. *b* 236
membranae. *ibid.*
portae. *b* 234
lobulus spigelii. *d* *ibid.*
substantia cellulosa vasa ejus

ejus sequitur. *ibid.*
carnis plus a vena portarum quam a cava habet. *b* 239. 242
fabrica an glandulosa. *b* 242. 244
acini morbosi in illo reperti. *b* 56
quo tempore in fetu adpareat. *e* 272
cur magnum in fetu. e 163
ejus nervi. *b* 249
vasa lymphatica. *b* 263 264
venae propriae. *b* 264
morbi. *b* 266. 267. 269.
an officina sanguinis. *b* 269
est visceus chylopoieticum. *b* 271
ejus sanguis venosus absolvit iter sanguinis arteriosi, & quomodo huic itineri aptus fiat. *b* 204
arteriae variis partibus accedentes. *b* 240
ejus & lienis mala conjuncta sunt. *b* 267
Hepatica arteria: ejus distributio per hepar. *b* 233
ejus usus. *b* 262. 269
Hepaticus ductus s. porus. *b* 245
Hepatico cystlicus ductus. *b* 261 262
Hereditarius morbus. *f* 59
Hernia ejusque variae species. *f* 35. 38
illarum in feminis ratio. *e* 22
Hernioso an steriles. *d* 159
Herophylus. *a* 21
Hertzvvasser quidnam dicatur. *a* 156
Heurnius. *a* 27
Highmorianus testis ductus. *d* 172. 18æ
Hippocrates: an templum Gnidium cremaverit. *a* 15
citavit scholae Cnidiae methodum medendi deque illa librum scripsit. *a* 14. 19
ex tabulis templi Coi ea quae ad victus rationem pertinent, ex scripsit. *a* 16
cuinam philosophorum sectae addictus fuerit. *a* 19
ejus itinera. *ibid.*
ex Aesculapii prosapia natus est. *ibid.*
an suo sumtu navem armaverit. *ibid.*
an corpora humana secuerit. *a* 20
chirurgus fuit insignis. *ibid.*
morborum historias optimas scripsit. *ibid.*
an medicinae dogmaticae fundator. *ibid.*
ejus libros Aldus edidit. *a* 27
an illi circulatio sanguinis cognita fuerit. *a* 366
Hippocratica secta in Gallia oritur saec. XVI. *a* 27
Hirudines: cur & ubi adplicandae. *f* 351
Hollerius. *a* 27
Homo ex solo semine virili an produci queat. *e* 257
ex furtiva venere natus praefertur ex officio genito. *f* 188
Hormini vis somnifera. *c* 293
Horrores in gravidis unde. *e* 281
Horus quisnam fuerit. *a* 11
Humeri ossis articulatio cum scapula. *d* 132
Humor post jejunium ex faucibus adscendens. *a* 188
illorum permissio *a* 300
adtenuatio. *a* 301
illorum nimia fluiditas & spissitudo quomodo tollenda. *f* 319. 320
Hybrides speciem propagare nequeunt. *e* 258
Hydatis quid. *b* 173
in regione uterina frequentes sunt. *e* 151
Hydrocele quid. *d* 158
quomodo curanda. *f* 36
Hydrophobiae cura per haleces salitos. *f* 310
Hydrops, ejus sedes non in solis vasis lymphaticis est. *b* 173
interdum a lymphaticis turgentibus, scirrhis glandularum & steatomate mesenterii. *a* 312
hydropis abdominis varia species. *f* 57
thoracis. *ibid.*
uteri. *ibid.*
ἀνὰ & ὑπὸ σαρκα. *b* 444 *f* 57
a fluiditate nimia humorum cum debilitate cordis conjuncta oritur. *f* 212
in hydrope venam secari jubet Botallus. *f* 349
quomodo post haemorrhagiam oritur. *b* 65
cur omento sano non oriatur. *b* 221
Hygieine. *f* 251
Hyoceratopharyngaeus musculus. *a* 136
Hypopharyngaeus musculus. *ib.*
Hyothyroideus musculus. *a* 131 418
Hypercatharsis quando oriatur. *f* 52
Hyperoopharyngaeus musculus. *a* 125 126
Hypersarcosis quid. *f* 31
non pendet ab auctis solidis. *f* 312
Hypochondriacum malum an semper cum malo lienis conjunctum. *b* 193
ejus assentia quaenam. *ib.*
ejus symptomata. *b* 207
ejus causa quomodo a vita litteraria augeatur. *b* 432
Hypochyma quid. *f* 164
Hypogastrica arteria. *d* 214
Hypomochlium quid. *b* 426
illorum ratio in corpore. *b* 422
Hypotheseum noxae in medicina. *e* 273

I

Iacobus. *a* 27
Icterus in omnibus recens natis nascitur, hujus causa & quommodo tollendus. *b* 257
in illo faeces albae. *ibid.* & *a* 234
Idea distincta unde. *c* 252
vivida unde. *ibid.*
una quomodo alteram ad finem producat. *c* 256 257
illarum convenientia cum signis arbitrariis. *c* 265 267
Idiopathicus morbus quid. *f* 59

Ἰδιοσυγκρασια quid. *f* 79 193
ejus effectus. *f* 252
Jejuni inteſtini limites. *a* 214 223. 226
Ilei inteſtini limites. *a* 214. 226
inſertio in colon. *a* 277
Ileocolica arteria. *a* 203
vena. *b* 216
Ilei morbi natura. *f* 149
Iliaca arteria. *b* 387
Imaginatio prima. *c* 261
ſecunda. *c* 262
haec non emendatur ratiocinio ſed motu violento. *c* 268. 269
tertia. *c* 263
ejus vitia unde explicanda. *c* 255
imaginationis vitiatae exempla & cauſae. *c* 268 270.
matris an aliquid valeat in mutando fetu in utero. *e* 261
Inciſivus ductus Stenonianus. *a* 110
Inciſivus muſculus inferior. *a* 88
lateralis. *ibid.*
Incrementum corporis in longitudinem quomodo fiat. *b* 528. 535
in adultis cur rarum. *b* 519
eo maius quo animal propius origini. *b* 535
quando citum, cita ſequitur mors. *b* 550
fetus quare increſcat, adultus vero non. *b* 538 541
Incubatio ovi in avibus quo tempore abſolvatur. *e* 249
Incudis ſtructura & nexus. *c* 206
Incontinentia urinae quandonam oriatur. *f* 154
Inedia quamdiu ferri poſſit. *b* 506. 528
arcet ſomnum. *c* 298. 299
Infracoſtales muſculi. *d* 50 52
Infundibuli in cerebro deſcriptio & uſus. *b* 151 152
Infuſionis hiſtoria. *a* 368
Ingeſta: vid. *Cibus & potus*.
Ingluvies cur & quibuſnam adſit animalibus. *a* 160 171
Injectio cerasea a quibus inventa & exculta. *a* 342. 466
optime fit quando viſcus replendum in vacuo eſt. *a* 472
Innominata glandula oculi. *c* 72
ejus ductus. *ibid.*
Innominatorum oſſium foraminis neceſſitas. *b* 423
Inſomniorum cauſa. *c* 315
Inſpiratio vitalis: ejus cauſae. *d* 42. 44
organa. *d* 60
phaenomena. *d* 35 41
alternae reiterationis cauſa. *d* 69
in illa thorax & abdomen ſimul dilatantur. *d* 41
cur actio prima reſpirationis. *d* 86
- *violenta*: ejus muſculi. *d* 75
Inſtinctus naturalis auxilia morborum quaerens duplex. *a* 15
Intercoſtales muſculi: illorum actio. *d* 16, 53
an organa reſpirationis. *d* 55. 56
nullos antagoniſtas habent. *d* 81
externorum deſcriptio. *d* 49
internorum deſcriptio. *d* 50
nervi. *d* 60
vaſa. *d* 60.
- - acceſſorii. *d* 72
Intercoſtalis nervus. *b* 109 110
Intercoſtales arteriae. *b* 175. 176
venae. *b* 176
Inteſtina: illorum actio in ingeſta. *a* 195
coalitorum exempla. *a* 210
conſtrictio ab acri ingeſto hujuſque uſus. *a* 200 201
diameter in vivis pene nulla. *a* 217
diviſio. *a* 223
copia humorum omnium quos inteſtina recipiunt. *a* 267
humor arterioſus ſive *ſuccus inteſtinalis*. *a* 196
hujus copia & unde haec aeſtimanda. *a* 218 263
inflammatio cur cito letalis. *a* 200
illorum *juga*, ſive *valvulae conniventes Kerkringii*. *a* 198
hatura uſus. *a ibid.* 209
Inteſtina, eorum *longitudo*. *a* 214
varia eſt in variis animalibus & cur. *a* 222
in fetu longiora ſunt. *e* 184
- - eorum *motus periſtalticus* nunquam in vivo ceſſat & poſt mortem ſuperſtes eſt. *a* 199. 208 210. 218 *c* 339. 341
ejus uſus. *a* 210. 261. 273
illum etiam inteſtina craſſa habent. *a* 273. 285
an diaſtolicus & ſyſtolicus ut in corde. *a* 273
motus *antiperiſtalticus*. *a* 210
- - mucus glandulioſus ejuſque uſus. *a* 199. 276
- - *nervi*. *a* 206. 207
an liquidum deponant in inteſtina. *a* 207
- - *pori* Ruyſchiani. *a* 197
ſagacitas in dignoſcendis ſibi inimicis unde. *a* 200
ſenſus acutus unde. *ib.*
Inteſtinorum tunica celluloſa. *a* 197
extima a. glandulioſa. *a* 198
muſculoſa. *a* 208. 209
hujus fibrae circulares. *a* 208
longitudinales. *a* 211. 259
nervea. *a* 202
vaſculoſa. *a* 198
villoſa. *a* 196. 200. 202
hujus papillae. *a* 196
color. *a* 196
tunicarum longitudo. *a* 197
- - *vaſa* innumera accipiunt. *a* 203
horum diſtributiones in inteſtinis. *a* 202. 205
arteriae. *a* 203. 204
venae. *a* 204. 205
arteriarum & venarum anaſtomoſis. *a* 205
- - cur non concreſcant. *a* 210
ab illis ad meſenterii venas via libera eſt. *a* 264
- - *craſſa*: illorum vaſa lymphatica. *a* 282
an in illis fiat reſorbtio. *ibid.*
glandulae. *a* 286
pinguedo. *a* 239
inteſtina tenuia, illorum diviſio

visio & limites. a 214
Inventor quisnam dicendus. a 367
Iris oculi, vide *Uvea* oculi.
Ischiadica arteria. d 215
Ischuria quamdiu ferri possit. b 322. 336
ejus symptomata. b 337
medicamenta quid in illam valeant. b 336
cur lethalis. b 322 336
cur saepe lethalis altero rene obstructo. f 152
saepe cum febre ardente conjuncta est. f 217
verae & sputiae sedes. f 110
Isthmus Vieussenii. e 164
Judicium. e 273. 274
Jugulares venae, illarumque rami & valvulae. b 148 149
minor. *ibid.*

K

Καχεχυμια quid. f 15. 47. 79
Καρος. f 174
Κενεαγγεια quid. f 33
Keratopharyngaeus major. a 136

L

Labialis arteria. a 519
Labiorum musculus depressor communis. a 89
elevator communis. a 88
orbicularis. a 88
orbicularis tertius ordo Santorini. a 89
Labii inferioris depressor proprius. a 88
elevator proprius. *ibid.*
obliquus. *ibid.*
productor Santorini. a 89
Labii superioris elevator proprius. a 88
& alarum nasi levator. *ibid.*
nasalis. a 89
Labyrinthus venosus Santorini supra prostatam. d 220 221
Lac: interdum alieno loco effluit. e 212
vasa illud ad mammas deferentia. *ibid.*
ejus ad mamam determinatio. e 210. 213
ex mammis ad sanguinem redire potest. e 216
in quibusdam valde copiosum est. e 219
ejus in recenti puerpera praestantia. *ibid.*
ejus sal essentiale. e 218
albedo & dulcedo unde. *ibid.*
oleum. e 219
an spiritus ardentes det. *ibid.*
in variis animalibus varium est. e 220
conquendo depravatur. *ibid.*
est in gravidarum mammis & cur. e 221
cur sponte vix effluat, facta vero suctione cum saltu profiliat. e 223
interdum in virorum mammis continetur, & unde hoc. e 223. 224
in virginum & feminarum non gravidarum nec puerperarum mammis repertum. e 224 225
in fetus recens nati mammis unde & cui usui. e 225. 226
ejus indoles in nutricibus quomodo dijudicanda. e 230
vario tempore varium est & cur. e 227
vim assumtorum continet, & infanti communicat. e 227. 229
aliquot a pastu horis optimum est. e 229
in diu jejuninantibus pessimus est. e *ibid.*
ejus serum: vide *serum lactis*.
Lacrumarum indoles. b 30 e 73
origo. *ibid.*
necessitas. *ibid.*
stagnatio & coacervatio in lacu Petitiano. c 74
via ad nares. c 77
Lacrumalis canalis. c 76
-- -- *caruncula* descriptio & usus. c 75 f 162
- - *fistula* quid. f 162
ejus variae species. c 77 78. f 162
curatio methodo Anelliana, Petitiana, & vulgari. c 78 79 f 163
- - *saccus*. c 76
Lacrumalia puncta. c 74 76
Lactantes menses vix patiuntur. e 223
Lactea vasa, illorum oscula nemo vidit. a 197
in duodeno numerus. a 226
inventores. a 260
descriptio. a 261. 299
iter per intestinorum tunicas & mesenterii duplicaturam. a 261 299
in crassis reperiuntur. a 261
cito evanescunt, in strangulatis vero diu conspicua manent. a 262
an quaedam animalia illis careant & cur. a 268
illorum insertio obliqua in intestina. a 297
coarctatio ope sphincterum nervorum. a 298
valvulae. a 299
distinctio in tria genera. a 301
iter per glandulas mesenterii. a 304
lacteorum secundi, vel tertii generis descriptio & iter in cisternam. a 308
lymphae vehendae aeque inserviunt ac chylo. a 326. 327
illorum meabilitas non perit in diuturna inedia. a 327
Lactiferi ductus mammarum, eorum descriptio. e 214 216
cum vasis mammarum sanguiferis communicatio. e 215
Lactucae sylvestris vis opii similis. c 293
Lapsus cur facilis in gravidis. e 282
Larynx, ejus descriptio. a 417
usus. a 414
mucus. a 415
ligamenta. d 96. 97
sinus, sive ventriculi d 96
figura an in voce edenda mutetur. d 98
tremit dum sonum edimus. d 99

in

in ſenio offeſcit. *d* 99
ejus nervi. *d* 100
glandulae. *d* 106
Laſſitudo cur a meditatione. *c* 271
ſomnum facit. *c* 294
Lateralis naſi muſculus. *a* 88
Latiſſimus dorſi muſculus. *b* 417
Lemae oculorum quid & quomodo oriantur. *c* 75
Lens cryſtallina oculi. *c* 100 101. 112
ejus mutatio paulatina. *c* 113
ejus motus. *c* 96. 98
capſula. *c* 100. 102
lamellae. *c* 113
figura. *c* 114. 136
pondus ſpecificum. *c* 115
plena vaſis eſt. *c* 115
quomodo radios lucidos refrangat. *c* 137. 146
Lepra Arabum quid. *b* 174
Lethargi cauſa. *f* 174
Levatores muſculi ani. *a* 289
coſtarum. *d* 71
proſtatae. *d* 227
ſcapulae. *d* 74
labiorum, vide *Labiorum muſculi*.
Leucophlegmatia quomodo oriatur. *b* 444
Lien, ejus actio. *b* 191
ſitus, hujuſque ratio. *b* 191. 205
ligamenta. *b* 191
premitur ab ambientibus & cur. *b* 192. 193
lienum induratorum exempla abſque malo hypochondriaco. *b* 193
quantum ſanguinis tranſmittat. *b* 194
ejus pondus. *ibid.*
membrana. *ibid.*
an glanduloſus. *b* 195 196. 201. 202
an vaſculoſus. *b* 197
an ſecretio in illo fiat. *b* 198. 202
emiſſario deſtituitur. *b* 204
ejus vaſa lymphatica. *b* 198
an uſus ejus lympham ex ſanguine ducere. *ibid.*
humanus an differat a brutino. *b* 199
an celluloſus. *b* 199. 200 201
an doleat. *b* 201
ejus ſanguis fluidiſſimus eſt. *b* 202. 203
an ſanguinem adtenuet. *ibid.*
an vaſa propria habeat. *b* 204
uni inſervit hepati. *b* 205
exſecti phaenomena. *b* 206 207
ejus uſus falſus. *b* 208. 211
ejus & hepatis mala conjuncta ſunt. *b* 258
ejus nervi. *b* 201
hi an ſanguini ſpiritus adfundant. *b* 202. 203
Lienalis vaſa, vide *Splenica art. & vena*.
Lienteriae definitio & cauſa. *f* 148
Lingua, ejus utilitas in manducando. *a* 90
fabrica muſculoſa. *a* 90
foramen caecum. *a* 108
glandulae. *a* 108. 118
an revolvatur in deglutiendo. *a* 128
integumenta & papillae. *c* 11. 12
ejus mutatio in morbis acutis. *a* 448
vaſa & nervi. *c* 13. 14
Lingualis nervus. *a* 448 *c* 13
- - arteria. *a* 519. *c* 14
Lipopſychia quid. *f* 157
Lipothymia quid. *f* 157
Liquida aquea arcent ſomnum & cur. *c* 298
Liquorum claſſes diverſae. *b* 43. 44
cur alii aliis craſſiores. *b* 64. 65
craſſiores quomodo fiant tenues. *b* 100
alibiles facile fibras adfectant. *b* 519
Litterati cur diuturnis morbis obnoxii. *b* 432
Lochia: eorum fluxus. *e* 209 210
retentorum mala & cauſae. *e* 209
largiora ſunt in non lactantibus puerperis & contra. *e* 222
Longaevitas unde pendeat. *f* 188
praecipue in homines cadit, & in quoſnam praecipue. *b* 322. 549
Longiſſimus dorſi muſculus. *d* 77
Loquela quomodo edatur. *d* 113. 120
ejus vitia. *d* 119
illam ſurdi edocti ſunt & quomodo. *d* 117. 119
muſculorum ad eam pertinentium velox motus. *a* 102
Lucta quomodo fiat. *d* 138
Lucidi radii, eorum nimis oblique incidentium mutationes. *c* 137
an ex oculo emanent. *c* 158. 159
quando reflectantur. *c* 130
reflexorum anguli. *c* 132
reflexibilitatis diverſitas. *c* 132
refrangibilitatis diverſitas. *c* 130
refractorum lex. *c* 134
& cauſa. *c* 135
ſunt ſubtiliſſimi. *c* 127
compoſiti. *c* 127. 128
an recti. *c* 129
velociſſime moventur. *ibid.*
Lumborum tenſio in gravidis unde. *e* 281
Lutea corpora ovarii, vide *Ovarii lutea corpora*.
Lux, ejus proprietates. *c* 125
origo. *c* 134
radios quaquaverſum emittit. *c* 126
punctum radians & reflectens quid. *c* 134
conf. *Lucidi radii*.
Luxatio quid. *f* 35
Lympha glandulosa. *b* 35
vaſculoſa. *b* 37
an ſit acida. *a* 377
abdominis & artuum inferiorum. *a* 308 313
Lymphatica vaſa. *b* 26. 33. 37
eorum valvulae. *a* 311
uſus. *b* 198
ductui thoracico inſerta. *a* 319
abdominis & artuum inferiorum. *a* 308. 313
plerumque per glandulas tranſeunt prius quam receptaculum adeant. *b* 82
quomodo adminiſtranda. *a* 311
b 163

M

Macies non depascitur id quod musculosum est in corpore. *b* 375
Malleus auris: ejus descriptio. *c* 200. 201
articulatio cum incude qualis. *ibid.*
processus longissimi natura. *c* 204
manubrium includitur a duplicatura membranae tympani, hancque & tendere & laxare potest. *c* 200
ejus musculi. *c* 201. 204. 217
Mammae, earum descriptio. *e* 213
illarum & uteri consensus. *e* 29. 38. 41
in fetu turgent. *e* 186
earum glandula conglomerata. *e* 212
post pastum cita repletio. *e* 217
tumor graviditatis signum. *e* 221
nervi. *e* 216
papillae structura & areola circa hanc. *ibid.* & 217
ductus lactiferi, vide *Lactiferi ductus*.
Mammaria arteria & vena. *e* 38. 39
Mammillares processus ossis temporum. *c* 212
hujus cellulae, & an ad auditum faciant. *ibid.*
cerebri, vide *Olfactorius nervus*.
Mandragorae vis narcotica. *c* 293
Manducatio. *a* 81
ejus necessitas. *a* 120. 179
Manus utilitas. *b* 169
structura. *b* 415
Mas quid ad generationem faciat. *d* 231
Masseteres musculi. *a* 85
Mater quid generandae proli faciat. *e* 247
quid in mutando embryone valeat. *e* 261. 267
hanc ei adscriptam vim non explicat anima Stahlii. *c* 262
nec communio nervorum. *ibid.*
nec impetus sanguinis materni. *ibid.*
Maxilla inferior in fetu duplex, in adulto simplex. *a* 81
motus ejus varius est. *a* 81
ejus articulatio. *a* 82
cartilago interarticularis. *a* 82
quantum a superiori diduci possit. *a* 83
a quibus moveatur musculis. *a* 84
quanta vi ad superiorem trahatur. *a* 85
Maxilla superior an ad os aperiendum conferat. *a* 84
Maxillaris interna arteria. *a* 519
- - *glandula* externa. *a* 107
interna ejusque arteriae. *ibid.*
Meconium. *e* 184. 185
unde oriatur. *ibid.*
quandonam oriatur. *e* 184
interdum in tenuibus & in ventriculo repertum. *e* 185
nonnunquam in utero reperitur. *ibid.*
in partu egestum quid significet. *ibid.* & 243. 272
ejus color an a bile. *e* 185
ejus stimulus est partus causa. *e* 194. 195. 272
ejus post partum excretio. *e* 272
Media membrana fetus. *e* 143
Mediastinum. *a* 389
ejus vasa. *b* 175. 176
Medica praxis quid. *a* 5
medicae *institutiones* quid comprehendant. *ibid.*
Medicamenta, illorum vires quomodo a Galeno explicatae. *a* 23
divisionis in alterantia & evacuantia fundamentum. *f* 318
Medicina naturalis nunquam defuit mortalibus. *a* 11
artificialis quando & ubinam orta. *ibid.*
- - *ejus facies antiqua apud* Chaldaeos. *a* 12
Aegyptios. *a* 13
Cyrenaeos. *a* 13
Crotoniatos. *a* 14
Graecos. *ibid.*
- - superstitiosa veterum. *a* 17
per sectiones animalium vivorum promota est. *a* 18
dogmatica an ab Hippocrate fundata. *a* 20
primum in systema redacta ab Aretaeo Cappadoce. *a* 21
Glenica ejusque laudes & vituperia. *a* 22. 24
Arabum ejusque laudes & vituperia. *a* 25. 26
dogmatica renata saeculo XVI. *a* 27
a chemicis aucta est. *a* 27
ejus facies mutata ab inventu sanguinis circulo Harvejano. *a* 29
quaenam ex illa expellenda. *a* 39
num scientia num ars melius vocetur. *a* 40
ejus utilitas & nobilitas. *a* 42
ejus objectum est corpus. *a* 39
& mors. *ibid.*
Medicus prius quam medicinam faciat, inbutus sit idea morbi. *a* 5
quid addiscere debeat, & quo ordine. *ibid.*
quatenus in mentem agat. *f* 10. 11
Meditabundus. cur sensus externos fugiat. *c* 270
ei cur *αναισθησια*. *ibid.*
Meditatio cur lassitudinem inducat. *c* 371
Medulla cerebri: vid *Cerebrum*.
- - *ossium*. *b* 32. 166. *b* 171
- - *oblongata*. *b* 81. 88
- - *spinalis*. *b* 82. 89
ejus nervi. *b* 111
venae. *b* 147
laesae phaenomena. *b* 21 *c* 329
cur corticem in medio habeat. *b* 8
ex ea & cerebro an formentur partes embryonis. *b* 161
Melampus medicus Graecus. *a* 14
usum hellebori nigri ab ovibus didicit. *a* 9. 14

Meliceris. *f* 57
Membrana ejus ſtructura. *b* 171
tenicula vaſculoſa. *b* 23
contextae & minimae morbi. *f* 18
- - *pituitaria* Schneideri: ejus deſcriptio. *a* 109 *c* 32. 33
glandulae mucoſae. *b* 38 *c* 34
villi. *c* 36
morbi. *a* 109
Memoria, ejus neceſſitas. *c* 258 260
a corpore pendet. *c* 259 261
Meningea arteria anterior. *a* 524
poſterior. *b* 322
Menſtrua, illorum origo & cauſa. *c* 27 29. 31. 35
ea augentes & minuentes cauſae. *c* 29
eorum tempore uterus tumet & mulier ad venerem proclivis eſt. *c* 30
eorum ſymptomata. *c* 31
periodi ratio. *c* 31. 32. 34. 36
prima eruptio varia. *c* 42
intervalla varia. *ibid.*
terminus ultimus. *c* 35 45. 46
virorum haemorrhoidalia. *c* 35
num per uterum, num per vaginam effluant. *c* 36. 38
varia in variis copia. *c* 41. 42
illorum periodi duratio varia. *ibid.*
eorum cum morbis quibuſdam conſenſus. *c* 42. 45
viae minus naturales. *b* 198. *c* 42. 45
ſanguinis menſtrui indoles *c* 45. 46. 259 260
cur viri & bruta non patiantur. *c* 47
interdum mulieres non patiuntur quamvis concipiant. *c* 48
gravidiratis tempore in nutrimentum fetus abeunt. *ibid.*
poſt conceptionem fluentia. *c* 129
in calidis regionibus in vagina putrida. *c* 259
ratio Moſaicae legis de coitu cum menſtruata. *ibid.*
Menti tranſverſus muſculus. *a* 89
Meſenterium, ejus deſcriptio. *a* 214. 224
celluloſitas ſ. ſubſtantia propria & pinguedo inter utramque ejus laminam. *a* 212
ejus actio in chylum. *a* 297
morbi. *a* 325
glandulae. *a* 303
hae in fetu majores ſunt. *c* 186
Meſenterica arteria ſuperior. *a* 203
inferior. *a* 204
Meſentericae venae. *a* 204. 266 *b* 215
earum via libera ad inteſtina. *a* 242
Meſentericarum venarum *ſanguis*: ejus indoles. *a* 267
an chylo permixtus. *ibid.*
hepate obſtructo in arterias redire poteſt. *b* 268
Meſenterici plexus nervorum maximus. *a* 206
inferior. *ibid.*
Meſenterii nervorum uſus. *a* 306
illorum vulnera lethalia ſunt. *f* 150
Meſochondriacae fibrae. *a* 418
Metacarpi motus. *d* 34
Microſcopiorum uſus in confirmando ſanguinis circuitu. *a* 370
Mictus cruentus a dilatatis vaſis urinae renalibus. *b* 335
Molares glandulae. *a* 109
Monſtrorum concretorum hiſtoriae & unde hoc. *c* 280
Morbus quid. *f* 10
eorum hiſtoriae magna induſtria a veteribus ſcriptae ſunt. *a* 17
cognoſci nequit niſi partium fabrica perſpecta. *d* 235
eorum a matre in fetum propagatorum exempla. *c* 139
morbus ejuſque cauſa ſunt idem & ſimul. *f* 75 76
illum cognoſcere quid. *f* 12. 14
praecavere quid. *f* 273
in ejus cauſam quomodo inquirendum. *f* 79
Morbi cauſa interna & externa quaenam ſint & quid laedant. *f* 77
remota. *ibid.*
praedisponens ſive προηγουμενη. *f* 78
procatartica. *ibid.*
proxima, vide *Cauſa proxima*.
Morgagni merita in faucium muſculos. *a* 123
Morientium puerorum ratio ad ſenes. *b* 505
Mors ſine morbo ſive ſenilis. *b* 542
animalitatis & vitalitatis. *c* 282
a riſu. *d* 125
Morſus quid. *a* 81
canis rabidi cura per haleces ſalitos. *f* 310
Motus in corpore principium an anima. *b* 356. 357
a muſculo eſt. *b* 355
voluntarius perit deſtructo cerebro & vitalis deſtructo cerebello. *b* 428
principium ſuum in cerebro habet & fit ope liquidi nervei. *b* 110
effectus ejus in corpore. *b* 432. 436. 444
optimus eſt ante cibum non vero poſt eum. *c* 316
in variis corporis partibus poſt mortem ſuperſtes eſt & cur. *c* 340
muſcularis, vid. Muſcularis motus.
- - *locomotivus* exponitur. *d* 129
quid ad eum explicandum requiratur *d* 136
ſcriptores de eo. *d* 139
Mucus: ejus definitio. *a* 109
neceſſitas. *a* 118 *b* 38
quibuſnam in partibus reperiatur. *a* 109
in variis partibus varius eſt. *b* 38
recens ſubtilis eſt, mora vero craſſus fit. *a* 109 *b* 31 *c* 37

narium facile in lemas & tophos concrescit. *c* 37
hujus absterſio quomodo fiat. *c* 41
Mulae raro pariunt. *c* 258
Mundini anatome & Carpi in eam commentarius. *a* 28
Muſculus quid. *a* 163. 209 *b* 353. 366
ejus actio ſingularis unde cognoſcatur. *b* 427. 428
an agat vi inſita. *b* 429
ejuſdem non ſemper eadem eſt actio. *b* 427
in minores partes majori ſimiles diviſibilis eſt. *b* 357. 360. 365
omnis antagoniſtam habet. *b* 379
hujus antagoniſtae actio. *b* 389
eſt inſtrumentum motus. *b* 355
muſculis adeps interpoſita eſt. *b* 367
eorum exſilitio. *f* 40
faſciae. *b* 417. 418
puncta fixa. *b* 357
renitente voluntate flexus induit ſtatum contractionis vitalis. *b* 392
eorum involucra. *b* 366 369. 424
rubedo unde. *b* 375
omnis eſt in ſtatu violento. *b* 387
nimis diu tenſus, quid & cur patiatur? *b* 430
eorum *vaſa* ſanguifera. *b* 369. 370
lymphatica. *b* 370. 371
nervorum ad eos acceſſio inque illis diſtributio. *b* 363
nervi interdum ex eis iterum prodeunt. *ibid.*
tendines, vide *Tendo*.
Muſculi vitales cur non quieſcant in ſomno. *c* 323. 331
— *voluntarii* in vigilia ſemper agentes in ſomno quieſcunt. *c* 304
horum ſtatus naturalis. *b* 392. 393
actio pendet a cerebro. *b* 428
ex conſuetudine agere poſſunt. *b* 393
Muſculorum vis unde definatur. *b* 407. 412
quomodo per nervos dari queat. *b* 412. 414
quomodo augeatur & dirigatur. *b* 414. 427
a cerebro adveniens major eſt naturali illorum elatere. *b* 387
Muſculus agens tumet, brevior & durior fit. *b* 357 386. 387
hujus brevitatis explicatio. *b* 307
plus trahit partem minus reſiſtentem. *b* 387
non agentis phaenomena & reſtitutionis cauſa. *b* 387. 388
— ejus *contractilitas naturalis*. *b* 376
differt a vitali. *b* 387
— *contractus* ſuccos ſuos expellit. *b* 378
contracti moles an augeatur. *b* 390. 391
actio in interpoſita vaſa. *b* 398. 399
Muſcularis fibra: ejus deſcriptio. *b* 358
diviſibilitas. *b* 358. 360
involucra. *b* 366. 424. 444
magnitudo. *b* 354. 359. 365
non eſt arteria nec vena. *b* 360
nec ex veſiculis conpoſita. *b* 361. 363
an nervus. *b* 363. 364
vivi animalis irritata, continuo contrahitur. *c* 325
— *motus* differentia. *b* 356
duplex principium. *b* 382
quomodo producatur. *b* 379. 381
non pendet a repletione vaſorum ſanguiferorum. *b* 385
an ſucceſſive fiat. *b* 390
ejus cauſae, proprietates. *b* 393. 396
cauſa nervis quaerenda. *b* 396
praeſertim in inaequabili ſpirituum influxu. *b* 396. 398
motum faciens ſpiritus quid tandem patiatur. *b* 400
ejus cauſae fictitiae. *b* 401. 404
unde poſt vitam ſuperſtes. *b* 429
ejus effectus in ſanguinem. *b* 431
Myloglossus muſculus. *a* 91. 129
Mylohyoideus muſculus. *ibid.*
Mylopharyngaeus muſculus. *a* 134. 416
Myopia: quid ſit, ejuſque ratio. *c* 140. 143 *f* 166
quomodo emendetur. *c* 144 *ibid.*

N

Narcoticorum actio. *c* 292
Narium fabrica. *c* 29. 31
alae. *c* 25
figura. *c* 25. 26
mobilium muſculi. *ibid.*
vaſa. *c* 32. 33. 36
perioſteum & perichondrium. *c* 34
polypus quomodo fiat. *c* 37
glandulae mucoſae. *b* 38
dilatatores muſculi. *a* 124
mucus. *c* 34. 36. 37
conf. *Mucus*.
Naſalis ductus. *c* 77
muſculus labii ſuperioris. *a* 89
Nates cerebri. *b* 80
Natura Hippocratis. *a* 8 *d* 85
Naturknabe quid dicatur. *a* 270
Naturalium ſex rerum effectus in vires animae. *c* 250
Naturalis corporis ſtatus quid. *b* 378
Naturales functiones quaenam dicantur. *f* 8
Nauſea: ejus origo, *f* 146
in gravidis unde. *e* 280
Nervi: nervorum *capitis* origines. *b* 84
par primum, vide *Olfactorii nervi*.
par ſecundum, vide *Opticus nervus*.
par tertium, vide *Oculorum motorius nervus*.
par quartum, vide *Pathēticus nervus*.
par quintum, vide *Guſtatorius nervus*.
par ſextum ſive abducens. *b* 84. *c* 85

par septimum, vide *Auditorius nervus*.
par octavum, vide *Vagus nervus*.
par nonum, vide *Lingualis nervus*.
par decimum Vvillisianum, vide *Occipitalis nervus*.
Nervi fibras & a cerebro & a cerebello habent. *b* 92 93. *c* 330
omnes mire conjunguntur. *c* 197
an constituant partes solidas C. H. *b* 160. 162
eorum in musculos introitus & distributio. *b* 363 364
ubi agunt molles sunt. *b* 364
continui sunt medullae, non vero productiones meningum. *b* 86
involucra a dura & pia matre habent. *b* 113 114
quando in muneris sui sedem pervenerunt, involucra iterum deponunt. *b* 115. 116. 117 364. 365
dissecti convexi fiunt. *b* 115
eorum propria substantia est medulla mollis. *b* 114
eorum morbi deuteropathici ubinam sedem habeant. *b* 116
sensum & motum non perficiunt, nisi liberam continuitatem habeant cum cerebro. *b* 123
ligati sensum & motum amittunt infra ligaturam, non vero supra eam. *b* 123. 124
in origine & fine mollissimi sunt. *b* 116
irritati motus producunt in musculis, qui ab illis ramos habent. *b* 383
gangliorum fabrica, usus & quibusnam nervis dati sint. *b* 114
nervorum succus, a spiritibus diversus, an nutriat. *b* 520
nervi sunt fasciculi lacertorum nerveorum. *b* 111
eorum vasa. *b* 115
tunica cellulosa vasa cingens. *ibid.*
non agunt ut chordae. *b* 122. 128. 428
laesorum phaenomena. *b* 122. 123. 382. 383. 550
sunt instrumenta motus ac sensus, & ideo quia a liquido perfluuntur. *b* 124. 135
eorum fibrillae an cavae. *b* 132. 135
eorum finis quotuplex. *a* 156. *b* 140. 365
eorum totum systema non ab unico puncto, aut a glandula pinealis oritur. *b* 139
eorum propago. *b* 160
papillae, vide *Papillae nerveae*.
Nervithoni theoria coloris & lucis. *c* 125
Numeri excedentis vel deficientis morbi organici. *f* 31
Nutritio: ejus necessitas. *b* 505
diversitas. *b* 506. 533
partium fluidarum quomodo fiat. *b* 507
hujus & repletionis diversitas. *ibid.*
fit in vasis. *b* 520. 521.
in somno major est. *c* 287. 312
priores actiones rite se habere subponit. *b* 522
an fiat ope succi nervei a spiritibus diversi. *b* 520
fibrarum cellulosarum quomodo fiat. *b* 521
ejus *materies* subtilissima est. *b* 521. 522
Nutriens materia: ejus natura. *b* 526. 527
non est chylus. *b* 523
an serum. *b* 524. 525
non est aqua. *b* 525
Nutrix: quomodo lactis proprietates in illa investigandae. *e* 230
Nyctalopia. *c* 158

O

Obesitas quomodo oriatur. *b* 547. 548
ejus a macilentia differentia & noxae. *b* 548 *c* 296
obesis venae sectio nocet. *ib.*
soporo ac apoplexiae obnoxii sunt & cur. *c* 548
obesitatis remedia. *ibid.*
Obliquus musculus abdominis descendens sive major. *a* 177. *d* 76
adscendens sive minor. *a* 177. *d* 77
— labii inferioris. *a* 83
— *oculi* superior. *c* 122
inferior. *c* 123
eorum actio simultanea. *ib.*
Oblongata medulla, vide *Medulla oblongata*.
Observationum medicarum diversitas unde. *f* 140
Obturatrix arteria. *d* 217
Occipitalis arteria. *a* 518
— *Nervus*: ejus origo & distributio. *b* 111
an nervis capitis an vero cervicalibus adnumerandus. *ibid.*
— *musculus*. *c* 63
Oculus: eorum anguli. *c* 74
fordes. *c* 75
cum tubis opticis comparatio. *c* 80
magnitudo. *ibid.*
nervi. *c* 83. 86
pinguedo. *c* 87
quaenam ejus camera major. *c* 107
in fetu opacus est. *c* 111
in infantibus maxime sphaericus est. *c* 141
eorum structura in variis animalibus varia. *c* 119 124
quantum radiorum numerum admittat. *c* 139
planior cur proxima confusa videat. *ibid.*
unum tantum videt objectum eodem tempore, quamvis multa simul videre autumet. *c* 147
eorum suffusio. *f* 164
quandonam acu medendus. *f* 166
cur calidus tota facie frigente. *c* 66
ejus defensio per cilia, supercilia & palpebras. *c* 63. 70
ejus

ejus irroratio unde & quos in usus. c 71. 73
tunicae & cavitates. c 119
humores. c 154
interni inflammatio quemodo distinguatur ab inflammatione palpebrarum. f 165
unius mala cur facile in alterum transeant. c 87
binis oculis cur objecta singularia videamus. c 81
quomodo aperiatur & claudatur. c 70
Oculi tunica sclerotica, vide *sclerotica* tun. oc.
-- *choroidea*, vide *Choroidea* tun. oculi.
-- *uvea*, V. *uvea*.
-- *retina*, V. *Retina* tun. oc.
-- *adnata* f. *conjunctiva*. c 118
ex illa morbi cognoscuntur. c 119
-- *humor aqueus*: a morte exhalat. c 107
ejus natura. *ibid.*
cito renascitur. c 108. 109
ejus fontes. c 108. 111 112
fontes non sunt ductus Nuckianus & Hovianus. c 111
ejus usus. c 110. 113
quomodo absorbeatur. c 111
-- *crystallinus*, V. *Lens crystallina*.
Oculi humor vitreus: ejus fabrica. c 110. 116
tunicae. c 95. 99
vascula. c 59. 116. 117
usus. c 117. 146
refractio lucis in eo. c 138. 146
-- *musculus* brutorum. c 124
musculi obliqui, V. *Obliqui oculorum*, recti, V. *Recti oculorum*.
-- pigmentum nigrum ejusque usus. c 98. 146
-- motorius nervus. b 84 c 83
Octogeminorum exempla. e 277
Odor: ejus materies. c 40. 41
hujus materiei subtilitas. c 41
cur vitam instauret. c 44
cur vim medicaminis & veneni exerceat. c 44 46
ejusdem varii effectus. c 46
cur interdum diu retineatur. c 49
quorundam animalium a glandulis scroti & perinaei. d 234
augetur ex miscela variorum. c 42
OEdema: ejus definitio, causa & species. f 56
in gravidis unde. e 281
OEsophagaeus musculus. a 176
OEsophagaea arteria. a 139 b 182
OEsophagus: ejus situs. a 138
arteriae. a 139
morbi. a 139
sensus acutus a papillis nerveis. a 138
liquor salivosus. *ibid.*
an hic liquor digestivus sit. a 161
liquor glandulosus. a 138
utriusque liquoris copia. a 262
-- ejus *tunica* villosa. 138
glandulosa. a 139
musculosa. *ibid.*
cellulosa. a 140
Oleositatis nimiae ciborum effectus. f 99
Oleum: in sanguine interdum observatur. b 31
quomodo differat a balsamo. f 312
Olfactorii nervi: eorum origo & distributio. b 7 c 34
cur processus mammillares dicti. *ibid.*
cavitatem nullam habent. *ibid.*
in naribus pulposi sunt. b 116 c 36
ibidemque in membranae formam expanduntur. c 35. 36
sunt veri odoratus nervi. c 35
Olfactus: ejus organa proxima videntur esse ossa turbinata. c 47
ejus objecta. c 40. 41
acutissimus est in avibus. c 48
perit abscisso larynge. c 41
non nisi in inspiratione est. c 42
quomodo augeatur. *ibid.*
ejus & gustus adfinitas. c 43
cur quibusdam acutior. c 47. 48
Confer *Odor*.
Olivaria corpora Vieussenii. b 82
Omentum: ejus actio. b 214
majoris & minoris descriptio. a 214. b 218
cur ventriculo adnexum. a 191
ejus oleum. a 216 b 220
inpedit adtritum. b 219
an ductus adiposi in eo. *ibid.*
ejus pori. a 217 b 220
tenuitas. b 219
glandulae. b 221
ejus pinguedo dat materiem bilis. *ibid.*
ejus moles. b 223
vasa sanguifera. b 219
vasa lymphatica. b 221
an resorbeat vaporem abdominis. b 220
eo exsecto intestina cum peritonaeo connascuntur. a 216
ejus pinguedo adtenuata exhalat. a 216
locus, quo illud flatus subit. *ibid.*
inflatum, aerem retinet. a 217 b 219
morbosi & adnati historiae. a 217
plerumque non descendit infra umbilicum & cur. b 219
Omohyoideus musculus. a 135
Ophthalmia ab inflammatione uveae & iridis. f 164
Opisthotonos quomodo oriatur. b 389 f 179
Opii actio & effectus. c 292 f 173
Optica quid. c 125
Opticus nervus: ejus origo & progressus ad oculi bulbum. b 83 c 80
eorum conjunctio super sellam turcicam & an ibi decussentur. *ibid.*
in piscibus quibusdam non con-

conjunguntur. c 81
membranae tres. b 364 c 103
arteriae ei circumpositae. b 116 c 83
ejus foramen internum. c 81. 82. 103
arteria in medullae medio. b 116. c 82. 103
hujus arteriae usus. c 82
ejus fabrica interna. *ibid.*
locus ingressus in oculi bulbum & hujus ratio. c 105. 152
ejus mutatio in retinam. c 103
Orbiculare officiculum auris. c 207
Orbicularis labiorum musculus. a 88
tertius ordo Santorini. a 89
Orbita oculi: ejus descriptio. c 87
cur ex pluribus ossibus conposita. *ibid.*
Orgasmus quid. f 185
Oris cavae diversae. a 123 125
Orthopnoea quid. f 158
Ossificatio: ejus natura & effectus. c 321 d 128 129
Οσχεοκηλη quid. f 36
Ossa, an solvantur in ventriculo? a 182
quibusnam locis periosteo obducantur? b 169
eorum fabrica. *ibid.*
vasa. b 170
circulus sanguinis in eis. b 171
a morbo emollitorū exempla. b 378
eorum inaequalitates unde & cur adsint. b 422
an omnia fuerint cartilaginea? b 514
eorum diversus color quid denotet. f 180.
eorum medulla, vide *Medulla ossium*.
Ossificatorum partium mollium C. H. historiae hujusque rei ratio. b 434 436. 542
Ovale foramen, vide *Foramen ovale*.
Ovaria: eorum ligamentum. c 11
vasa lymphatica. e 21
via ex eis ad uterum. e 65. 66
eorum mutatio ad conceptus tempora. e 69. 71
eorum descriptio. e 73 75
eis exsectis perit libido & conceptus. e 75
eorum mobilitas. e 72. 73
magnitudo. e 73
fabrica. e 77
mutatio in vetulis. e 85
eorum cicatriculae. e 88 90
an semen generent. e 97 98
-- *oviparorum*. e 92
-- *Nabothians*. e 125
Ovariorum corpora lutea. e 77 81
an vesiculas tamquam calyces comprehendant. e 81
eorum incrementum & decrementum successivum. e 82. 83
numerus. e 83
Ovula testium muliebrum. e 75. 77
illorum magnitudo. e 85
quomodo ex ovario exeant. e 87. 88
viviparorum & oviparorum discrimen. e 92 96
an omnia animalia ex ovo generentur. e 93. 96
quomodo propellantur per tubam. e 98
ovum totum an de ovario migret. *ibid.*
in tubis repertorum exempla. *ibid.* 107
an in ovario secundentur. e 107
de utero excussorum historiae. e 109
quomodo de utero excuti possint. e 111
conceptu intus ditatorum exempla. e 109. 111
quo tempore utero adhaereat ovum. e 117. 120
ovi in utero nondum radicabilis nutritio. e 118
qua ratione utero adhaereat. e 122. 125
humor inter ovi superficiem & uterum. e 122
ovi ratio ad fetum. e 131
ovorum subventaneorum a feminis egestorum exempla. e 86. 109
ovulum verum genitale quidnam sit. e 84. 85
Ovi incubati historia. a 100
incubatio quo tempore absolvatur. e 249
ovorum duobus vitellis praeditorum exempla & unde hoc. e 280
ex talibus gemelli nascuntur & cur. *ibid.*
Οξυπικριας natura. f 169

P

Palatum, quid ad vocem faciat. d 103
ejus glandulae. a 109
-- ejus *musculus* circumflexus. a 126
mollis levator. *ibid.*
hic an cum circumflexo simul agat? *ibid.*
Palatina arteria. a 519
Palliativae sanationis exemplum. f 274
Palpebrae, earum descriptio. *ibid.*
membranae. c 66
vasa. c 66
papillae nerveae, harumque usus. c 65. 66
liquor duplex, hujusque usus. c 67
glandulae & ductus Meibomizni. c 71. 72.
cartilagines sive tarsi. c 67. 71. 74
earum paralysis quomodo operatione sananda. c 69
earum utilitas. c 65. 68
cur continuo nictitent. c 68
illarum adcretio ad oculum, vid. Συμβλεφαρωσις.
-- earum *musculus* orbicularis sive ciliaris. c 69. 70
superioris elevator. c 68
inferioris depressor. c 70
Palpitatio cordis, ejusque causae. f 155. 156
Pampiniforme corpus vasorum seminalium. d 164. 167
Panacea quid, & an detur. f 322
Pancreas, nominis ratio. a 245
vete-

veteribus notum fuit. *ib.*
per ductum suum repleri potest. *ibid.*
ejus situs. *a* 244
substantia qualis. *ibid.*
pondus. *a* 245. 246
magnitudo. *a* 245
vasa sanguifera, lymphatica & nervi. *ibid.*
b 217
an eo tuto carcat animal. *a* 253
in fetu majus est. *e* 185
sapor ejus dulcis & blandus est. *a* 246
in salivatione dolet. *a* 249
Pancreaticus ductus, inventi historia. *a* 224. 245
ejus descriptio. *a* 224. 245
diameter. *a* 246. 247
ejus loco in piscibus sunt intestinula. *a* 225
insertio in duodenum. *a* 225 245. 250
in quibusdam animalibus remota sede a choledocho inseritur. *a* 250
cur plerumque choledocho vicinus inseratur. *ib.*
ductuum duplicium & plurium historiae. *a* 225
duplex in famelico. *a* 190
Pancreatica lympha, ejus actio. *a* 244. 259
ejus sapor qualis. *a* 246
an acida. *a* 247. 248. 249
an alcalina. *a* 249
salivae similis est. *ibid.*
an effervescat cum bile. *a* 250. 251
ejus virtus diluens. *a* 251. 252
circulatio. *a* 252
qua copia secernatur. *a* 247
an famis causa. *a* 189
in avibus rapacibus videtur vice potus esse. *a* 251
Pandiculatio quomodo & cur fiat. *d* 128
Panniculus adiposus. *b* 440
carnosus. *a* 89
b 440. *c* 63
Papilla mammaria, vide *Mammae*.
Papillae nerveae, earum descriptio. *b* 446. 449
omnes nobilissimae sunt. *b* 116. 117
Paracelsus, ejus aetas & locus natalis. *a* 27
novae sectae auctor. *ib.*
famam & opes unde nactus fuerit. *ibid.*
Paralysis quid. *a* 6. *f* 177
Paraplegia quid. *f* 177
Parastata varicosus, vide *Pampiniforme* corpus.
Parotis glandula, ejus situs. *a* 105
fabrica. *b* 106
vasa & nervi. *a* 106
qualis sanguis ad eam adferatur. *ibid.*
est sedes criseos malignae in acutis. *a* 107
glandulae conglobatae, lympham expellentes, parotidis comites. *a* 106
ductus excretorius, vide *Salivalis ductus Stenonianus*.
Partus naturalis quomodo fiat. *e* 197
ovi integri est maxime naturalis. *c* 200
instantis signa. *e* 197
eum praecedentes nixus matris. *e* 199
ejus tempus quidnam legitimum. *e* 248
interdum a morte matris fit. *e* 14. 15
ejus causae a fetu pendentes. *e* 194. 196
& a matre. *e* 205
Patellae necessitas. *b* 421
Pater quid ad generandam prolem faciat. *e* 245
Pathologiae definitio & partes. *f* 14
Pathéticus nervus. *b* 83
c 83
Pelles an subigantur in ventriculo. *a* 220
cibi loco adsumtae sunt. *ibid.*
Pelvis quarta cavitas corporis. *b* 308
ejus differentia in viro & femina. *e* 4. 6
ejus ossa an sursum trahi possint. *d* 131
- - *renum*, vid. *Renes*.
Penis, ejus ligamentum suspensorium. *d* 208
integumenta. *d* 209
distorsio unde. *d* 216
vena in ejus dorso, *d* 221
ejus musculi erectores. *d* 224
extensio, erectio quando perfecta. *d* 222
causae hujus erectionis. *d* 222. 231
ejus tensio partialis, sive chorda. *d* 211. 212. 222
ejus glandulae circa praeputium, coronam & cervicem glandis haerentes. *d* 211
nervi. *d* 220
ejus corpora cavernosa & septum medium. *d* 212 213
arteria corporis cavernosi. *d* 220
corpus hoc cur raro adficiatur in morbis venereis. *d* 225
- - glans, vide *Glans penis*.
Perforans & perforatus musculus, fabricae ratio. *b* 420
eorum icones ubinam reperiantur? *ibid.*
Pericardium, ejus descriptio & nexus. *a* 387. 389
an quibusdam defuerit. *a* 386
magnitudinis ratio ad cor. *ibid.*
pori in facie ejus interna. *a* 388
interdum cum corde connascitur. *a* 388
cohaesionis cum diaphragmate ratio falsa. *ibid.*
ejus vasa & glandulae. *a* 387. *b* 175. 176
- - ejus *liquor*, an semper adsit. *a* 385
ejus indoles. *a* 388
fontes. *ibid.*
usus. *a* 389
continuo resorbetur & cur. *a* 386
non resorbtus facit hydropem pericardii. *a* 387
Perinaei glandulae olidae in quibusdam animalibus. *d* 234
Periosteum externum oritur a dura matre. *b* 166
ejus fabrica. *ibid. b* 169
internum. *b* 170
Peristalticus modus intestinorum, vide *Intestinorum modus peristalticus*.

Peritonæum, ejus descriptio. *a* 175
vasa. *ibid.*
nexuus cum visceribus pelvis. *b* 309
cum utero, vagina & ovariis. *e* 10. 11
an vasa spermatica extra abdomen comitetur. *d* 157. 158
Perspirabile Sanctorianum, quidnam sit. *b* 29
emissariorum illud transmittentium numerus. *b* 473
tenuitas. *b* 477
varia perspirabilis quantitas est, pro varia cœli temperie. *b* 476
& pro varia ingestorum indole. *b* 485
ejus subtilitas. *b* 473
ratio optima ad sanitatem. *d* 473. 480
ex quanam materie oriatur. *b* 487. 488
usus & effectus. *b* 489
Perspiratio sanctoriana quid sit. *b* 473
differt ab exhalatione inorganica. *ibid.*
a vapore & sudore. *b* 474
Hipocrati & Galeno nota fuit. *b* 475
a Sanctorio ad calculum redacta est. *b* 475
fit in omni corporis superficie. *ibid.*
causae illam juvantes. *b* 481. 487. 489. 491
a purgationibus & aliis excretionibus nimiis impeditur. *b* 487. 490
cur diu & statim a pastu minima. *b* 493
qualis in somno. *c* 287 317
tempore matutino major est. *c* 312
per insomnia augetur. *c* 315
Pes, illorum tumor in sedentibus unde. *c* 309
stuppores in gravidis. *e* 281
- - hyppocampi. *b* 80
Petrosum os, vide *Temporum ossa*.
Pharyngæus musculus. *a* 133. 134
Phantasia, vide *Imaginatio*.
Phantasma quid. *c* 261
Pharmacia Galenica & Chemica quomodo differant. *a* 52
Pharyngis descriptio. *a* 133
- - *constrictores musculi* superiores. *a* 134
inferiores. *a* 136
medius. *ibid.*
Pharynges arteria superior. *a* 519
Pharyngopalatinus musculus. *a* 125
Pharyngostaphylinus musculus. *a* 125
Phlebotome, vide *Venae sectio*.
Φλεγμονωδες. *f* 56
Phlyctaena. *b* 174
Phœbus quisnam fuerit. *a* 11
Phosphorus qua ratione paretur. *b* 334
Phrenicus nervus. *d* 61
Phthisis quid. *f* 34
sudor in illa unde. *a* 453 *b* 492
ad eam commendantur fonticuli. *f* 349
Physiologiæ finis. *f* 5
Pia mater quidnam dicatur. *a* 524
ejus descriptio. *b* 3
medullam spinalem comitatur. *b* 82
Pica in gravidis unde. *e* 281
ejus exempla. *e* 282
Pietrevs. *a* 27
Pilorum historia. *b* 449. 451
Πιμελ οστεοχολλη. *f* 37
Pinealis glandula. *b* 80. 158
an origo & finis nervorum in illa? *b* 158
saepe morbosa est & lapillis referta. *ibid.*
Pinguitudo recens fluida est. *b* 32
confer *Adeps*.
Pindeguinosae bursae tendinibus subpositae. *b* 424
Pituita quid. *f* 116
insipida. *ibid.*
acida. *f* 117
salsa. *ibid.*
vitrea. *ibid.*
Pituitoria glandula. *b* 151
- *membrana* Schneideri, vide *Membrana pituitaria*.
Placenta uterina: unde oriatur. *e* 145
quando oriatur ejusque incrementa. *e* 122. 124
ejus nexus cum utero. *e* 126
tubercula. *e* 127
secedens haemorrhagiam facit. *e* 138
in variis animalibus varia est. *e* 146. 149
in homine plerumque una. *e* 147
ejus figura & magnitudo. *e* 149
tota est vasculosa. *e* 149 150
an glandulas habeat. *e* 150
hydatides in illa repertae. *e* 151. 152
ejus membranae. *f* 152
qualem sanguinem ad fetum referat. *e* 156
an fetus sanguinem, tanquam pulmo mutet. *e* 156. 158
quomodo extrahenda. *e* 203
adhaerens an extrahenda. *e* 205
quomodo conparata quando plures fetus simul adsunt. *e* 276. 279
venarum origo. *e* 58
vasa lymphatica. *e* 52
ex ejus arteriis sanguis redit in venas matris. *e* 57. 268
vasorum involucra. *e* 58
Plethora quid. *f* 46. 79
quomodo oriatur. *f* 46
quo tempore oriatur. *f* 113
ab Helmontio negatur. *f* 46
ad vasa & ad vires quid. *f* 46
facile morbus fit. *f* 46. 251
a truncatione artuum oritur. *f* 46. 113
Pleuritis quid. *a* 6
ejus sedes, & sputi in pleuriticis via. *b* 180
ejus causa, frigida sanguini ingesta. *a* 15
Plexus venosi circa partes genitales. *d* 221
Plica polonica. *b* 453
Pneumatocele quid. *f* 36
Pneumato-omphalocele quid. *f* 37
Podagricorum faeces. *a* 234
Polypus illi in mortuis frequenter reperiuntur & unde hoc. *a* 406. *b* 503
in

in vivis quomodo oriantur. *ibid.*
Polypus narium quomodo fiat. *c* 38
- *animal aquaticum*: ejus historia. *e* 253
Pondus proprio corpore gravius cur elevari nequeat. *b* 419
Pons Varolii. *b* 81
Pororum materies. *b* 30
Portae hepatis, vide *Hepar*.
Portarum vena: nominis ratio. *b* 232. 234
ejus descriptio. *b* 214 217. 234. 237
ratio ad cavam, & arterias socias. *b* 214. 240
ejus natura arteriosa. *b* 238 248. 249
anastomoses variae. *b* 248. 249
membrana. *b* 238
- - ejus *sinus*. *b* 233
hujus similitudo cum corde. *b* 268
necessitas. *b* 235
Potus antiquissimus fuit aqua dein vinum & cerevisia. *a* 64. 74. 76
potus tenuis non mutat ingenium. *a* 67
optimus est aqua pura. *f* 256
Pouſt Indostanorum ejusque effectus. *c* 272
Praecipitatio an faciat chylum. *a* 271
Praeputium: ejus descriptio. *d* 210
castitatis indicium. *ibid.*
cur resecandum in feruidis regionibus. *e* 260
Presbyopia quid. *f* 167
eius ratio. *e* 140. 143
Productor labii inferioris Santorini. *a* 89
Prostata glandula: nomen. *d* 200. 201
numerus. *d* 200
descriptio. *d* 201
folliculi & ductus excretorii. *d* 201
membranae. *d* 227
levator musculus. *ibid.*
in eis saepe gonorrhoeae sedes est. *d* 201
- - earum liquoris descriptio & usus. *d* 202
an primum fetus alimentum. *d* 203 *e* 264 269
saepe actione reddendi lotii aut deponendae alvi exprimitur. *d* 201
quibus instrumentis exprimatur. *d* 227
etiam in eunuchis profluit. *d* 202
Protuberantia annularis. *b* 82
Pruritus quomodo oriatur. *e* 7
Psallidoides corpus Galeni quidnam sit. *b* 80
Psalterium Vieussenii in cerebro. *ibid.*
Pterygoidei musculi externi. *a* 132
interni. *a* 132
Pterygoideus nervus. *b* 106
Pterygopharyngaeus musculus. *a* 133
Pubis ossa an in partu diducantur. *d* 131
Pudenda arteria communis. *d* 215
externa. *d* 216
Pulmo: dexter latior est, sinister longior. *a* 420
eorum fabrica. *a* 421. 422
ab aere admissio mutatio. *a* 422. 423
magnitudo. *a* 423
an in pulmone fiat secretio. *a* 425. 436
qua vi dilatetur. *a* 430
omnes corporis humores perfecte miscet. *a* 438
pulmonum exhalatio. *b* 476
sanguis proprius. *a* 455
naturalis in contractionem nisus unde. *d* 11. 13. 16. 19
eorum structura musculosa. *d* 13
in vacuo dilatatio. *d* 14. 15
compressio in vacuo. *d* 18. 19
dilatationis causae. *d* 15 18
cur repleantur eo aere contra quem nituntur. *d* 17
inter eos & pleuram nullus est aer. *d* 19. 24 26. 32
membrana extima an pertusa poris. *d* 20
frequenter pleurae cohaerent. *d* 24
an ubivis pleurae contigui. *d* 26
inflati plenarie evacuari nequeunt. *d* 27
eorum actio tota est in mutatione vasorum aereorum. *d* 32
an vi insita moveantur. *d* 34
eorum motus an a corde. *d* 35
qua vi ab aere premantur. *d* 43
quiescentium effectus. *d* 62
inter eorum & cordis actionem an constans rhythmus. *d* 82. 84
pulmonum actionis laesae effectus. *f* 152
eorum aer non est in aequilibrio cum aere externo. *d* 25
eorum aerea vasa quaenam sint. *d*. 10
pulmonum *vasa* omni momento figuram & actionem mutant. *d* 79. 80
horum mutatio in inspiratione. *a* 429
in exspiratione. *a* 431
pulmones omnes vasorum series habent. *a* 342
aluntur ab arteria bronchiali. *a* 455
quanta sanguinis copia, & qua velocitate, per cor trajiciatur. *a*. 456 457
quantum sanguinis simul contineant. *a* 457
quantum sanguinis intra unius respirationis stadium transmittant. *d* 64
- - eorum vasa lymphatica. *a* 425
- - nervi. *a* 426
Pulmones fetus quantum sanguinis admittant. *e* 169. 174
minores & plus compacti sunt quam in adulto. *e* 169. 232
eorum gravitas specifica. *e* 159. 232
in aqua fundum petunt. *e* 169. 231
mutatio a respiratione. *e* 231. 236
quo tempore adpareant in fetu. *e* 271
Pulmonalis arteria, ortus ex corde

corde & iter ad pulmones a 425
ejus ratio ad aortam, venam pulmonalem & Cavam in adulto. a 343 426
ratio ad aortam in fetu. a 342. e 171
ratio ramorum ad se invicem. a 425
ejus anastomosis cum vena pulmonali. a 445
valvulae semilunares. a 360
- - *venae*. ejus distributio in pulmonibus. a 426
eju situs. a 343
valvulae mitrales. a 356
Pulsus, quid sit. a 483
quinam primus eo ut signo usus fuerit. *ibid.*
doctrinae de pulsibus necessitas. *ibid.*
quibusnam locis maxime sensilis sit. a 480
quantum sanguinis quilibet pulsus ex corde expellat. a 407
quot fiant intra datum tempus. a 402
quot fiant intra unius respirationis stadium. d 70. 82
eorum numerus in febre. d 82
pulsus nec in binis hominibus, nec in eodem homine semper idem est. a 484 d 82. f 229
velocior est in minoribus animalibus, lentior in majoribus. a 402
macilenti hominis cur fortior pulsu obesi. a 480
debilis in obesis minus mali portendit. f 227
qualis in somno sit. c 285 286
in venis cur naturaliter nullus, interdum vero praeter naturam. a 479
in pluribus locis simul explorandus est. f 227
quinam bonus, quinam malus? f 228
fortis quid indicet. f 226
post debilem bonus est, debilis post fortem malus. f 229
durus quid. f 227
hic interdum a vitio arteriae est. *ibid.*
Magnus quid notet. a 483
plenus quid? *ibid.*
hic potest magnus & parvus esse. *ibid.*
eum nonnulli refutant. *ibid.*
Celer quid? *ibid.*
Mollis in inflammatoriis bonus est, excepta peripneumonia, & cur. f 227
frequens quid. a 483
quid notet. f 227
rarus & *tardus* quid. a 483
rarus quid indicet. f 227
intermittens quale sit signum. f 156. 228
aequalis quid sit & quid notet. a 483
turbatus non semper mali ominis est. f 229
myurus & *ferratus* quid. f 228
caprizans & *dicrotus* quid. f 229
Pulsifica vis arteriae quid? a 479
Punctura quid. f 40
Pupilla oculi quid sit. c 91
ejus motus dilatatorius & constrictorius. c 92. 94 138. 140. 156
copiae radiorum pupillae ratio ad corneae radiorum copiam. c 136
noctu videntium animalium pupilla quomodo sit constructa. c 140
Pustulae quid sint earumque species variae. f 57
Putredo quid? a 150
Pylorus, ejus anulus. a 168
sinus, sive antrum. *ibid.*
Pyramidales musculi abdominis. a 178. b 315
Pyramidale corpus spermaticum, vide *Pampiniforme corpus*.
Pyramidalia corpora cerebri. b 82

Q

Qualitas quid sit? f 179
Quadratus musculus lumborum. d 77
Quadrigeminorum exempla. e 276
Quies nimia fibras musculares motui ineptas reddit. f 102
quomodo sanguinem crassum faciat. f 103
producit concretiones calculosas. b 227
Quinquegeminorum exempla. e 276

R

Radii lucidi, vide *Lucidi radii*.
- - *sonori*, vide *Sonus*.
Ratiocinium, c 274
Rectus musculus abdominis: ejus descriptio & actio. a 179. d 67
Recti musculi oculorum. c 120 122
Rectum intestinum: quomodo se a colo distinguat. a 223
ejus situs & nexus. a 287
valvulae. *ibid.*
fibrae longitudinales & circulares. *ibid.*
motus retrogradus. a 287
lacunae mucifluae. a 290
pinguitudo. *ibid.*
vasa. b 204
prolapsus. f 38
sphincter, vide *sphincter ani*.
Recurrens nervus. b 108 d 100
ejus integritas ad vocem requiritur. b 123 d 99. 100
cur longinquo, retrogrado itinere laryngem adeat. d 100
eo ligato mors succedit. *ibid.*
Refectio subitanea a cibis assumtis oriatur. a 115
Remedia, vide *Medicamenta*.
Renes, in omnibus animalibus reperiuntur. b 276
eorum situs, figura, nexus. *ibid.*
nunquam omnibus notis conveniunt. b 279 300
non continentur in cavea abdominis. b 276
materia ex iis effusa inter lumbos ac peritonaeum colligitur. b 278

eorum fascia adiposa, sive membrana externa. *b* 278
hujus fasciae vasa. *ibid.*
pinguedinisque in ea natura & usus. *ibid.*
renum interiora an pinguedinem habeant. *ib.*
exulceratorum exempla. *ibid.*
eorum sectio per dorsum administrata est. *ibid.*
eorum motus ab adjacentibus, hujusque usus. *b* 277
sinister in homine altior plerumque, & magis anterior ac brevior est dextro. *ibid.*
renum membranae. *b* 282
eorum partis interioris, plevim contingentis descriptio. *b* 284
corpora pyramidalia. *b* 284. 286
nervi. *b* 285
adultorum differentia a renibus fetus. *ibid. e* 286
corpuscula glandulosa Malpighii. *b* 286
glomeres vasculorum. *b* 287
renes an duplici modo urinam secernant. *b* 288
eorum vasa lymphatica. *b* 288
renalium vasorum anastomoses. *b* 282. 289. 294
venarum renalium sanguis crassissimus est. *b* 289
ratio structurae. *b* 295. 299
cur solum lotium per illos excernatur. *b* 295
an serum expurgent. *b* 288
omnes humores tenuiores urina transmittunt. *b* 299
crassiora in sanitate non transmittunt. *b* 331. 332
an aliquid faciant ad semen. *b* 341
Renum pelvis. *b* 290.
Renalia vasa sanguifera, vide *Emulgentes arteriae & venae*.
Renalis calculus nascitur cessantibus motionibus corporis. *b* 277. 304
cur frequentius in rene sinistro quam dextro. *b* 277
ejus generationem quomodo adeps renalis adjuvet. *b* 279
ad figuram pelvis interdum fingitur. *b* 289
pelvim replentium & in medio perforatorum exempla. *b* 303
totius renis continuus in obeso repertus est. *ib.*
ejus materies est in ipsa urina. *ibid.*
potus tepidus an disponat ad calculum. *b* 304
generatur in pelvi non in cortice renis. *b* 331
varii varios habent colores. *b* 304
ejus prophylaxis. *ibid.*
Renes succenturiati, eorum situs & nexus. *b* 279
fabrica. *b* 301
nunquam desunt. *b* 279. 301
an sanguini venarum emulgentium fluiditatem restituant. *b* 279. 301
eorum arteriae & venae. *b* 280
nervi. *ibid.*
habitus in fetu. *b* 301
eorum usus. *ibid.*
an ductus ex eis ad testes vel ovaria descendat. *b* 302. *d* 184
Resistentia vasorum sanguinis, aeris, pulmonis, &c. quam sanguini ex aorta advenienti opponunt. *a* 472. 478
Respiratio: quid sit? *d* 100
quatuor habet periodos. *ib.*
est actio partim vitalis, partim animalis. *d* 10
cur perennet absque adjumento mentis, difficilis quaestio est. *ibid.*
ratio alternae perennitatis quae in respiratione est. *d* 65. 66
ea cohibita homines se ipsos interimere possunt. *a* 416. *b* 10. *d* 9
ejus ex cachinno mutatae exemplum. *ibid.*
cur difficilis in montibus. *a* 432.
num absque pulmonum motu possibilis. *a* 432
qualis in somno, *c* 286
ejus multiplicia organa. *d* 11
ejus explicatio cur difficilis. *ibid.*
non fit per vires pulmonis. *d* 34
ea cessante sanguis desinit per pulmones & cor moveri. *d* 62. 64 *f* 158
concentus inter respirationem & pulsum. *d* 63. 82. 84
respirationi cuilibet quot pulsus respondeant. *d* 70. 82
absque ea quamdiu vivere possimus. *d* 64. 84
cujuslibet stadium quo tempore absolvatur. *d* 70
hoc stadium in pauciffimis aequale est. *f* 235
vir maxime abdomine respirat, femina thorace & cur. *b* 78
femina citius respirat viro. *ibid.*
respiratio eo major quo major est resistentia in pulmone. *d* 83
respiratio asthmaticorum, peripneumonicorum &c. maxime violenta est. *ib.*
ejus actio prima cur sit inspiratio. *d* 86
ex ea quomodo medicus praesagia sumere possit. *f* 235
ea ut signo in primis Hippocrates usus est. *f* 232
facilis & *difficilis* quid notet. *ibid.*
dolens quale signum. *ibid.*
magna & *parva*. *ibid.*
fortis tempore criseos bonum signum est. *f* 235
lenta cur in sanis. *d* 86
lenta absque molestia & desipientia bonum signum est. *f* 233
celeris quomodo oriatur. *ibid.*
in suprema parte thoracis exercitata, sive *mercorica* quid designet. *f* 234
frigida quid sit & qualo signum. *ibid.*
fervida

fervida quid significet ; *ibid.*
Conf. *Inspiratio* & *Exspiratio*.
Respiratio violenta : ejus modus & organa . *d* 70. 78.
ejus musculi an fortiores musculis vitalis respirationis . *d* 79
- *fetus* prima quomodo oriatur , ejusque effectus . *e* 231
Reticulare corpus Malpighianum : ejus descriptio . *b* 448
an vasis praeditum . *b* 449 *c* 5
Retina tunica oculi : ejus ortus ex medulla nervi optici , situs & lamellae . *c* 103
fibrae radiatae . *c* 104
vasa sanguifera & lymphatica . *c* 104. 105
in ea objecta pinguntur . *c* 148
ejus morbi . *f* 167
Rheumatismus a somno in gramine madido , nocturno tempore . *a* 6
Rhodia schola medica . *a* 15
Richter [Ge. Gorti.] de morte sine morbo laudatur . *b* 543
Rigiditas nimia partium solidarum qua ratione optime tollatur . *f* 312
Rinoptiae exempla . *f* 168
Risus est attributum homini proprium . *d* 133
moderatioris & vehementioris diversitas . *ibid.*
ejus natura & organa . *d* 134. 135
cur fere in tussim desinat . *d* 36
ejus a tussi differentia . *d* 124. 126
Roboris magni in corpore exempla & causae . *b* 425
robur musculi eo majus , quo plures fibrae inter se coalescunt . *b* 426. 541
Ros in cava abdominis , vide *Abdominis vapor* .
Ructus natura & causae . *f* 147
Rufi pilulae haemorrhoides eliciunt . *f* 350

S

Sacra lateralis arteria . *d* 215
Sacrolumbalis musculus . *d* 76
Sal : non agit nisi solutus . *a* 114
in corpore unde . *a* 246
marinus non mutatur in corpore . *ibid.* *a* 489
Saliva , ejus & lymphae differentia . *a* 106
non ejusdem est ingenii . *a* 110
ad ignem avolat . *a* 111
sani hominis insipida est , in morbosis varii saporis . *ibid.*
spumam agit . *ibid.*
ex sanguine puro secernitur . *a* 106. 111
quando copiosior . *a* 111
quando acris . *ibid.*
vi detergente gaudet . *ib.*
an fermentum . *ib.* & 115
noxae ex ejus nimia excretione . *a* 115. 116 *f* 105
analysis chemica . *a* 113
a musculis exprimitur . *a* 114
cibis adfunditur eo loco ubi primum solvuntur . *ibid.*
mutat cibos in naturam corporis . *a* 114
miscet oleosa cum aquosis . *ibid.*
mutat saporem . *a* 115
excitat motum intestinum . *ibid.*
cibos reddit sapidos . *a* 116
ejus necessitas . *ibid.*
circulatione depuratur . *ib.*
quantitas ejus in corpore . *a* 116. 161
copiosissima est in fetu . *e* 185
an exspuatur in salivatione & in crisi morborum . *a* 117
juvat concoctionem . *a* 161. 169
an famis causa . *a* 189
Salivalis ductus Nuckianus . *a* 110
- - *Coschwizianus* . *a* 110 116
- - *Stenonianus* : ejus descriptio . *a* 105
inventi historia . *a* 106
ejus ostium . *ibid.*
qua ratione salivam excernat . *ibid.*
resectus non coalescit . *a* 107
- - *Whartonianus* . *ibid.*
ejus emissaria . *a* 10
qua ratione salivam excernat . *ibid.*
calculi in eo nascentes . *ibid.*
Salivatio , quomodo corpus ante eam praeparandum . *f* 233
quomodo sedetur . *ibid.*
Salpingopharyngaeus musculus . *a* 133
Saltus quomodo fiat . *d* 138
Sanatio , quidnam proprie id nomen mereatur . *f* 218
Sanitas : quid sit . *f* 8. 10. 251
ejus varii sunt gradus . *f* 188
Sanctoriana perspiratio , vide *Perspiratio* .
Sanguis : quidnam dicatur . *a* 500
ejus recrementa an per alvum deponantur . *a* 290
non in solis arteriis & venis reperitur . *a* 337
nullibi stagnat extra vasa . *ibid.*
fere omnis ex arteria incisa velocissime effluit . *a* 351
ejus velocitas . *a* 465. 469 474. 476. 478
eum Cava superior ex variis locis recipit . *a* 371
an omnis per aurem cor ingrediatur . *a* 372
sinuum & auricularum cordis , quomodo ejus coagulatio impediatur . *ib.*
sanguinis cor ingressi phaenomena . *a* 372. 380
ejus ab alcalinis , acidis & alcohole mutatio . *a* 374
nec acidus nec alcalinus est in corpore . *ibid.*
ejus odor qualis . *a* 375. 501
frigidus qua ratione gravior sit calido . *a* 503

cum impetu expellitur ex resecto mucrone cordis. *a* 375
an in ipso sanguine sit causa cur ex corde expellatur *a* 380
quantum ejus unico pulsu ex corde exeat. *a* 407
qua ratione conpingatur, & densior fiat. *a* 427. 429. 487
in pulmonibus ad secretiones quaslibet aptus fit. *a* 458
cur ejus particulae continuo in latera vasorum inpingant. *a* 427
etiam is sanguis, qui per axin aortae fluit, inpingit. *a* 485
vorticosa gyratio particularum unde oriatur. *a* 427
globosa natura sanguinis quomodo & ubi nascatur. *a* 427. 433. 488
an sanguis rarior intra vasa, an vero in frigido aere? *a* 428
an aer sanguinem in vasis oscillatorio motu succutiat. *a* 443
in pulmone eadem opera & fluidior & densior fit. *a* 434
nec condensatio haec fluiditati repugnat. *ibid.*
fluiditatis duplex causa est. *a* 458
sanguinis in vena pulmonali diversitas ab arteriae sanguine ratione coloris, & fluiditatis. *a* 438
ejus ruber color unde & ubinam nascatur. *a* 428 380. 449. 451. 491
an refrigeretur in pulmonibus. *a* 433. 448
an in pulmone incalescat. *a* 437. 438
ejus *dilutio* a liquore venarum serosarum & flavarum. *b* 62
a spiritibus & liquore inhalante *ibid.*
dilutionis necessitas ante quam sanguis in arteriam pulmonalem veniat. *b* 63
sanguis in animalibus duobus cordis ventriculis praeditis calet, in reliquis friget, *a* 438
cur aeri in pulmone exponatur. *a* 448. 451
in vena pulmonali spumescit & cur. *a* 454
sanguinis ex corde dextro in sinistrum via. *a* 456
an velocius per pulmones trajiciatur. *ibid.*
quanta ejus copia in corpore sit. *a* 457
quantum in arterias coronarias cordis inpellatur. *a* 485
ex diverso alimento cur idem. *a* 489
quomodo vasculis omnibus accommodetur. *a* 492
quomodo in coagulum fiat. *a* 494
velocitas varia in variis vasis. *a* 497
venosus in abdomine tardius fluit. *a* 265
diversitas in renacitate motus. *a* 500. 504. 505
an fib osus. *a* 501
ejus analysis chemica. *ib.* 511
ejus elementa per ignem chemicorum non innotescunt. *ibid.*
sanguis effusus multum exhalat. *a* 502
partium solidarum in sanguine natura. *ibid.*
partes rotundae quid valeant. *a* 503
sanguinis gravitas specifica. *ibid. e* 231
partes porosae quid efficiant. *a* 503
partes angulosae & viscidae. *ibid.*
sanguinis venosi & arterioši diversitas, & unde haec. *a* 405
sanguineorum globulorum series, eorumque pondus specificum. *a* 506 508
sanguis in corde sinistro dilutissimus est, in fine arteriae rubrae crassissimus. *b* 61
crassiorum particularum in sanguine usus. *a* 508
quinam humores ei proximi, quinam remoti. *a* 510
sanguis artuum inferiorum cujusnam indolis. *b* 183
ejus in obesis minor copia est. *b* 433
per cutim interdum exhalat. *b* 28 468 *f* 107
ejus vis in vasa. *b* 519
venosus & vasorum minimorum a quanam causa propellatur. *c* 308
ab ejus nimia evacuatione oritur somnus. *c* 296
& in inspiratione & in exspiratione per pulmones transit. *d* 69
ejus ratio ad aerem respectu caloris. *d* 87
veteres quatuor liquores peculiares in sanguine statuebant. *a* 510
ejus in fetu viae peculiares per cor. *e* 163. 175
ejus perfectio non ponenda in ejus fluiditate maxima. *b* 63. *f* 115
quomodo crassescat a quiete nimia. *f* 103
ejus circulatio, vide *Circulatio sanguinis*.
ejus serum, vide *Serum sanguinis*.
Sapor salsus quinam. *c* 17
acidus & alcalinus. *ibid.*
dulcis & vinosus. *ibid.*
amarus, aromaticus, acris, & austerus. *c* 17. 18
pro varietate aetatis, temperiei & morbi diversus est. *c* 18
cons. *Gustus*.
Sarcocele. *f* 37
Sarcoma quid. *f* 31
Sarpi (Fr Paolo) an circulationem sanguinis scierit. *a* 367
Scabies quid, ejusque causa *b* 174
sedes. *b* 460
Scalenus musculus. *d* 72
Scapha auriculae quid. *c* 186
Scapulae, earum articulatio cum humero. *d* 131. 132
virilium & muliebrium ratio ad femora respectu distantiae. *e* 5

Scarificatio quid ejusque usus. *f* 351
Schneiderianí libri de Catharris laudes & vituperia. *c* 50
Schuyl [Flor.] defensor Sylvianae sectae. *a* 250
Scirrhus quid. *f* 207
non pendet ab auctis solidis. *f* 312
glandulae dorsalis salivatione curatus. *f* 171
Sciffura quid. *f* 40
Sclerotica tunica oculi. *c* 88
Scrotum, ejus septum. *d* 160
vapor. *d* 161
ejus glandulae olidae quorundam animalium. *d* 234
Sebacea materia quaenam dicatur & ubi excernatur. *b* 30
ejus variae sunt species. *b* 39
usus. *ibid.* & 40
Sebaceae glandulae. *b* 39 459
Secretio, quomodo differat a separatione liquidi in arterias tenuiores. *b* 59
ejus duae sunt species. *b* 25
ad eam humores in pulmonibus apti fiunt. *a* 458
secretioni cuilibet singularia vasorum fabrica respondet. *b* 24
conditionum multitudo & diversitas ad quamlibet secretionem necessariam. *b* 49. 51
Secretum liquidum: ejus diversitas an a distantia arteriae a corde. *b* 41
an a diverso angulo originis arteriae ex-truncо. *ibid.*
an a diversitate ponderis in periculis sanguinis. *ibid.*
an a diversa conplicatione arteriae extremae. *ibid.*
an a multiplici in fine divisionis. *b* 42
an a diversa velocitate motus. *ibid.*
an a diversa ratione rami ad truncum. *b* 43
an a diversa vi exprimente externa. *b* 44
an a mora in cavo communi. *ibid.*
an a distributione iterata in alia loca. *b* 46
an a diversitate liquoris ex quo secretio fit. *b* 46
an ab admixtione adliquorem secretum. *b* 47
an inde quod diversi generis arteriae in folliculum conveniant. *ib.*
an ab adtractione singulari. *ibid.*
an ab itinere inpedito ductus excretorii. *b* 48
an ab efficacia sphincterum nerveorum. *ibid.*
an a diversa gravitate specifica. *b* 49
an a pororum & particularum certa figura. *b* 51. 53
an a fermento. *b* 53. 56
Secreta liquida variant pro diversa conbinatione causarum. *b* 51. 53
quatenus in sanguine praeexistere dici possint. *b* 46
Secundinae retentae an noceant. *e* 205
Semina plantarum non radicantur nisi in faventem sibi terram. *e* 267
Semen virile, ejus elaboratio paulatina. *d* 181. 183
quaenam conditiones ad ejus secretionem requirantur. *b* 50
ejus resorbtio in sanguinem, hujusque effectus. *d* 177. 178. 185
ejus color in variis locis varius est. *d* 183
in testibus an fecundum. *d* 185. 187
magnam in epididymide retardationem patitur. *d* 185
vesiculas seminales subit. *ibid.*
semen projicientes vires. *d* 230
ejus adservatio in vesiculis seminalibus. *d* 185
seminis confectionem comitatur barbae ortus vocisque mutatio & unde hoc. *d* 232. 233
semen a natura spirituum differt. *d* 233
an sale volatile scateat. *d* 234. *e* 261
qua via ex teste in epididymidem & vesiculas seminales veniat. *d* 171 181. 183
an ad uterum, tubas, & ovaria veniat. *e* 101 104
ejus ingressus in ovum. *e* 104. 107
an per sanguinem feminae ad ovum veniat. *e* 107. 261
an ex eo solo homo produci queat. *e* 257
ejus vas deferens. *d* 475
ab ejus excretione nimia tabes dorsalis. *f* 109
Semen muliebre an aliquid ad generationem conferat. *e* 261
hujus & masculini miscela an faciat corpus humanum. *ibid.*
Seminalis aura an & quomodo impraegnationem faciat. *e* 103
Seminalia vermicula, vide *Animalcula spermatica*.
Seminalis arteria & vena, vide *Spermatica arteria & vena*.
Semicirculares canales auris. *c* 221
eorum periosteum. *c* 222
Semiotices usus. *f* 183
Sensatio, ejus diversitatis causa an in ipso nervo lateat. *c* 244
an in diversitate organorum praepositorum. *ib.*
an in diversa origine nervi cuilibet sensui proprii. *ibid.*
an in vario gradu motus, quo objectum adplicatur. *ibid.*
an in varia structura partis ultimae nervi. *c* 248
non est perceptio actionis vel passionis corporum extrancorum. *c* 245. 247
Sensus, ejus a dolore diversitas. *c* 239
quibus notis unum corpus

pus ab alio distinguat. c 238. 239
principium suum in cerebri medulla habet. b 120
quilibet an loco distinctam provinciam in cerebro habeat. c 241. 244
organis impressi quomodo ad sensorium commune veniant. c 242. 244
sensus distantiae, magnitudinis, motus, &c. quomodo ab organis pendeant. c 162. 163
ad sentiendum non sufficit mutatio organi sensorii. c 240
quomodo sentiens organum mutetur. c 238
Sensus externi, an fames, sitis &c. locum inter eos habeant. c 264
cur quinque nec plures. *ibid.*
- - *interni*, cur cessante motu voluntario vigeant. c 270
cur debilitent. *ibid.*
quomodo ab externis differant. c 249
Sensorium commune, quid & ubi sit. c 239. 240. 252. 253
Separatio liquorum subtilissimorum, an multis succedentibus seriebus vasorum minimorum fiat. b 25 29
Septimellorum exempla. e 276
Septum medium, vide *Diaphragma*.
Septum lucidum cerebri. b 79
Serrati musculi antici. b 387 d 73
postici. b 417. d 74
Serum lactis ejusque vis nutriens. e 219
Serum sanguinis: ejus ortus. a 435
ejus diversitas a chylo. b 524
Servetus: quidnam illi de circulatione sanguinis notum fuerit. a 366
Sesamoides ossicula. b 421
Sesamoidum usus. f 352
Sexgeminorum exempla. e 277
Sexus uterque inest singulo animali in quibusdam generibus. e 258
Signum medicum quid. f 183
-- pathognomonicum. f 184
Sinapismi. f 352
Singultus. f 145
Sinus venae cavae, vide *Cava vena*.
-- *venae pulmonalis*, vide *Pulmonalis vena*.
-- ossis frontis & maxillaris. b 38
-- venosi cerebri. b 144 148. 154
an pulsent. a 526
cavernosi descriptio & usus. a 528
-- venosi medullae spinalis. b 147 154
Sitis, ejus finis, sedes, necessitas & remedia. a 190 c 265. f 143. 354
Socratis vana virtus. c 272
Solidum quid f 15
solida quomodo fiant ex fluidis. b 517
ultima a fluidis vix differunt. b 532
eorum firmitas unde. b 536
eorum ratio ad fluida in corpore humano. b 472
eorum a fluidis differentia. b 515
an destruantur & renascantur. b 544
cur eorum fabrica non rapide dissolvatur. b 549
Solvens vis corporum an ab acrimonia pendeat. a 114
Somnambulorum historiae, hujusque vitii causa. c 316
Somnus quid. c 281
in fluidis & solidis quando. c 282
in illo cerebrum quiescit. *ibid.*
ejus phaenomena & proprietates. c 282. 288
ejus primus & secundus gradus. c 282
ejus effectus per omnes nervos animalitatis propagantur. *ibid.*
an in eo coctio ventriculi, & humorum ex chylo melior. c 286
quanta in somno sit perspiratio. c 287
in illo nutritio melior. *ib.*
an sponte desinat. c 288
ejus causa proxima. c 302 303
causae procatarcticae. c 290. 298
impedimenta ejus. c 298 299
effectus. c 303. 313
nimii noxae. c 317
cur post pastum. c 317
an admitti debeat a cibo. f 257
cur nullus capite calido, pedibus frigidis. c 313
somnus in quibusdam animalibus diuturnus. c 289.
diu protractus cur vitam sine cibo sustineat. c 318. 321
quomodo a Stahlianis explicatus sit. c 324
Sonus definitio. c 172
ejus medium an aer, an vero aqua. c 172 173
est aeris motus tremulus & reciprocus. c 173. 175
quomodo & quando ab illo tremore oriatur. c 174
ejus diversi gradus. *ibid.*
requirit tremorem totius massae sonorae. c 175
per lineas rectas propagatur. c 177
quomodo augeatur. c 177 191
ejus celeritas. c 178. 181
sonus unius corporis sonori alteri inprimitur. c 181. 182
eundo non tardescit. c 181
semper est compositus. c 182
cur simplex audiatur. c 194
sonorum numerus definitus est. c 191
incidentes quando percipiatur. c 224. 225
nullus fit ab aere per asperam arteriam excurrente. d 95
sonantis campanae muratio. c 175. 376
Sonorum centrum quid. c 176
Spasmus, ejusque species. f 179
Specifici medicamenti natura. f 310
Spermatica vasa: eorum vagina communis. d 154. 155
an veris anastomosibus confundantur. d 155 156

descendunt supra musculos psoas, sub peritonaeo. *d* 156
eorum vagina extra abdomen. *d* 157. 159
cur e corpore educantur. *d* 161
quo remotiora ab origine, eo anteriora sunt. *d* 164. 165
eorum in feminis descriptio. *d* 165. 218
Spermaticae arteriae; earum origo. *d* 149. 151
ad acutum angulum ex aorta proveniunt. *d* 152
earum magnitudo. *ibid.*
quantum sanguinis contineant. *d* 153
qua velocitate sanguis in eis moveatur. *ibid.*
earum rami. *d* 164
arteria minus ramosa & flexa est, quam vena. *d* 165
conf. *sperm. vasa*.
Spermaticae venae: earum origo hujusque ratio. *d* 153. 154
valvulae. *d* 154. 177
rami, vide *Pampiniforme corpus*.
Spermatopaea viscera quaenam. *b* 186
Sphenoidaei sinus. *c* 28
Sphenomaxillares arteria. *c* 33
Sphenopalatinus musculus. *a* 126
Sphenopterygopalatinus musculus. *a* 126
Sphincteres musculi semper aliquod punctum firmius habent. *b* 358
Sphincter ani quomodo aperiatur. *a* 288
ejus descriptio. *ibid.*
-- *vesicae urinariae*, vide urinaria vesica.
Spina ventosa quid. *f* 42
Spinalis arteria. *a* 522
-- *medulla*, vide *Medulla spinalis*.
Spiritus nervei: historia controversiae de illis. *b* 96
eorum natura. *b* 99. 105
tenuitas. *b* 99
celeritas. *ibid.*
particulae. *b* 100
an salia contineant. *b* 102
an sulphur & spiritus. *b* 103
an elastici sint. *ibid.*
eorum copia. *b* 105
circulatio. *b* 128. 140. 141
fluunt continuo motu non vehementer. *b* 130. 131
an motu non intertrupto fluant. *b* 131
argumenta illorum existentiae objecta refelluntur. *b* 132. 137
argumenta falsa pro eorum existentia adducta. *b* 139
divisio eorum in vitales & animales. *b* 139
cerebelli vitales an crassiores spiritibus cerebri animalibus. *b* 132
in somno non fluunt per musculos voluntarios. *c* 304
an adfundantur liquoribus in glandulis secretis. *b* 21
& in intestina. *a* 207
Spissitudo nimia humorum quomodo tollenda. *f* 320
Splanchnici nervi. *b* 249
Splenica arteria. a 153. *b* 185
ejus mensura. *b* 194
lienem subeuns tunicam musculosam deponit. *ibid.*
ejus duplex officium. *ib.*
distributio per lienem. *ib.*
Splenica vena. *b* 215
rami ad colon. *a* 205
Spongiosa ossa narium. *c* 29. 31
Sputum triplicis generis est. *b* 31
Stapes officulum auditus. *c* 207
ejus musculus. *c* 209
Statio corporis quomodo fiat. *d* 136
Steatoma quid. *f* 57
Stenochoria quid. *f* 29
Sterilitas in mare unde. *e* 255
in femina unde. *e* 256
interdum a mutua quadam relatione pendet. *ibid.*
Sternocostales musculi. *d* 67
Sternohyoideus musculus. *a* 135
Sternothyroideus musculus. *a* 135. *b* 417
Sternum: ejus fabrica. *d* 47
motus. *d* 53
trepanationis in eo institutae exemplum. *f* 159
Sternutatio: ejus natura, effectus, & causae. *c* 39
49. 50. *d* 127
Stomachus, vide *Oesophagus*.
Strabismus. *f* 168
Stranguria quid. *f* 153
unde ab alvi vitiis. *a* 295
a muco in vesica detersa & laesa urethrae membrana. *b* 314
Stultorum duo genera. *c* 260
Styloceratohyoideus musculus. *a* 130
Styloglossus musculus. *a* 91
Stylohyoideus musculus. *a* 130
Stylohyoides processus ossis temporum, vide *Temporum os*.
Stylopharyngaeus musculus. *a* 132
Stylothyroideus musculus. *a* 132
Subclaviae arteriae. *a* 518
b 169
Subclavius musculus. *d* 55
Subcutanei nervi. *b* 441
Subcutanea vasa lymphatica. *ib.*
Subcutaneae glandulae. *b* 458. 459
Sublinguales glandulae. *a* 108
earum ductus. *ibid.*
vasa. *a* 108
quisnam eas invenerit. *ib.*
Subluxatio quid. *f* 35
Substantiae totius morbi quinam. *f* 23
Sudor, triplicis generis est. *b* 29
ejus materies qualis. *b* 468
omnis est arterinosus. *b* 467
quo sensu dici possit glandulosus. *b* 468
pro varietate coeli, soli, sexus, &c. varius est. *b* 468. 469
in sano homine nullus est. *b* 470
quandonam bonus. *b* 470. 471
nisi criticus sit, debilitat. *b* 492
a nimio aestu maximus fit. *b* 491
morientium & phthisicorum unde. *a* 453
b 422
interdum oleosus est. *b* 29
nimii mala. *b* 422. *f* 110
Sugillatio, ejusque causae. *f* 55
Συμβλεφαρωσις quomodo oriatur & sanetur. *c* 67
Συμφυσις, ejusque causae. *f* 30
Συνιζησις. *f* 30

Superciliorum depressor & corrugator musculus. *c* 64
Superfetatio quid. *e* 274
an fieri possit. e 274. 276
facilius fit, quando uterus duplex est. *e* 274
ejus exempla. *e* 275
ejus signa. e 274
non demonstratur ex fetubus inaequali perfectione editis. *c* 275. 276
Suppuratio quomodo fiat. *f* 319
est motus corporis automaticus. a 8
Supracostales musculi. *d* 71
Surditas, ejus causae multiplices. *c* 228
ab incrassata membrana tympani. *c* 190
defectu ceruminis. *c* 191
Surdus, cur stridorem corporis dentibus prehensi percipiat. *c* 231
quinam artem, loquelam surdos docendi, calluerint. *d* 118
ratio hujus artis. *ibid.*
surdi nati loquela est absque mente sonus. *c* 266
Suspensorum mors qualis. *a* 518
b 154
Suspiriorum utilitas. *d* 86
Susurrus quomodo fiat. *d* 95
Svvalvve. *a* 246
Svvammerdamius melancholicus. *c* 271. *f* 194
Sylvius hippocraticae sectae auctor. *a* 27
Sylviana secta unde actiones corporis explicaverit. *a* 29. 250. 254
Symphaticus morbus quis. *f* 59
- - *nervus* medius Vvinslovvi, vid. *Vagus nervus.*
Syncope quid. *f* 157

T

Tabes dorsalis a seminis excretione nimia. *f* 109
Tabidorum mortis causa. *f* 57
Tactus, ejus definitio. *c* 2
fit in papillis. *ibid.*
medullosis. *ibid.*
humectatis. *ibid.*
epidermide tectis. *c* 3
in sulcis positis. *c* 3
emissilibus. *ibid.*
Tactus in quibusdam valde distinctus. *c* 6
cur perit a callo? e 7
Tarsi palpebrarum, vid. *Palpebrae.*
Temperamentum quidnam dicatur. *a* 513
ea veteres quatuor fecerunt. *a* 512
melancholicum in primis aptum ad scientias promovendas. *f* 194
Temperies quid dicatur. *a* 513
f 79
Templis olim historiae morborum inscriptae sunt. *a* 16
Temporum ossa, eorum pars petrosa. *c* 218
canalis pro transitu carotidis. *a* 519
processus styloides an epiphysis, hujusque capsula. *a* 90
Temporalis arteria. *a* 519
- - musculus. *a* 85
Tenacitas humorum quid. *f* 115
cum acrimonia conjuncta quid efficiat. *ibid.*
ejus causae & remedia. *f* 213
Tendo muscularis, ejus structura. *b* 372. 374
musculi agentis an mutetur. *b* 385
eorum firmamenta. *b* 416
mucus. *b* 424
laesorum phaenomena. *b* 418
exsilitio. *f* 39
pinguedinosae bursae illis subpositae, vide *Bursae.*
Tenebrae proprie nullae dantur. *c* 159
Tenesmus in stranguria. *a* 295
Testis masculinus, ejus figura. *d* 173
varius situs in variis animalibus. *d* 162
in fetu & interdum in adulto in abdomine est. *d* 161
ejus fabrica. *d* 168. 172. 185. *e* 77
ejus substantia an vasa habeat rubra. *d* 165. 167. 184
ejus involucra. *d* 160. 168
tunica nervea, sive albuginea. *d* 168
ejus corpus sive ductus Highmorianus. *d* 172. 173. 185
nervi. *d* 176. 178
eorum sensibilitas. *d* 177
vasa lymphatica. *ibid.*
haec repleri possunt per vas deferens & arteriam testis. *b* 12
ejus vas ejaculatorium, sive deferens. *d* 175. 177
an faciant ad generationem diversi sexus. *d* 151
non moritur ligatis vasis spermaticis. *d* 164
ejus morbi. *d* 174. 176
Testes muliebres, vide *Ovaria.*
Testes cerebri. *b* 81
Tetanus quid. *b* 430 *f* 178
singularis & universalis quid. *ibid.*
Thalami nervorum opticorum. *b* 80
Theae potus arcet somnum. *c* 298
Theophrastes latine redditus a Theod. Gaza. *a* 27
Thlipsis quid. *f* 30
Thorax, figurae ratio. *d* 54
virilis ad muliebrem ratio respectu latitudinis. *e* 5
totus repletus est. *d* 19. 24
ejus dilatatio in inspiratione. *d* 38. 39
dilatatio conposita explicatur. *d* 57. 58
hujus dilatationis causa non est aer ingruens. *d* 36
thorax quomodo circumvertatur. *d* 130
Thoracicus ductus, ejus historia & descriptio. *a* 316. 317
valvulae in ipso ductu. *a* 318. 320
valvula ad insertionem in subclaviam. *a* 318
an a pulmonibus prematur. *a* 320
ejus vis propria. *a* 321
an chylo tantum inserviat. *a* 326
Thymus glandula, eius descriptio. *b* 59

an

an secernat liquorem, quem fetus ovo resorbet. e 185
in adultis perit. e 226
an ductum habeat in oesophagum patentem. e 225
Thyreoidea arteria superior. a 519
— *cartilago*. a 417
d 105
— *glandula*, ejus descriptio. a 420
ductus & fabrica interna. d 123
usus. a 371. 420
musculus eam tegens. a 420
Thyreoarytaenoidei musculi. a 416
Thyreohyoideus musculus. a 131
Thyreopalatinus musc. a 136
Thyreopharyngaeus musculus. a 136
Thyreostaphylinus musculus. a 416
Titillatio quid. c 7
Tonsillae. a 121
earum vasa. a 122
Tophus quid. f 32
Torpor cura pastu. c 322
Tragus auriculae. c 184
Transfusionis historia. a 368
mali successus unde. b 507
Transversalis parvus musculus colli. d 72
Transversus musculus abdominis. a 179
menti. a 89
urethrae, vide *Urethra*.
Triangularis musculus sterni. d 67
Triceps musculus femoris. b 358
Trichiasis quid. b 453
Tricuspidales valvulae, vid. Cavae. a 357. 360
Trigeminorum exempla. e 276
Trochanterum usus. b 422
Trochlearum in corpore utilitas. b 419
Tubae Eustachii, earum descriptio. c 213. 214
orificia intra cavum faucium patentia. a 124
aerem admittunt ad auditum necessarium. c 214
cur deglutienda non admittant. c 217
valvulas nullas habent. *ibid.*
clausae quid efficiant. c 205
— *Fallopii*, veteribus utcunque notae fuerunt. e 65
earum descriptio. e 62. 63
fabrica. e 67
sunt cavae. e 63
earum valvulae & plicae. *ibid.*
flexio varia. e 66
earum numerus in diversis animalibus, hujusque ratio. e 68. 69
earum emissaria in uterum. e 24. 63
a coitu adplicatio ad ovarium. e 71. 72. 96
versus abdomen apertae sunt. e 64
earum mucus & glandulae. e 67
a venere mutatio. e 70. 71
Tubarii fetus. e 71. 72
Tuberculum Louveri. e 164
Tumores: non pendent ab auctis solidis. f 312
quandonam scalpello aperiendi. f 319
distinctio in tumores a fluxione & a collectione. f 122
Tussis quomodo fiat. d 126
cur augeat motum sanguinis. d 86
ab acribus ortae usus. d 127
titillatoriae natura & curatio. *ibid.*
Tympani chorda. c 210
Tympani cavitas: ejus descriptio. c 211
vapor. c 204
periosteum internum. c 208. 215
expurgatio per tubam. c 216
foramina rariora. *ibid.*
— *membrana*: ejus descriptio. c 196. 197
lamella media an nervea. c 197
insertio. *ibid.*
tensio varia. 204
usus. c 158. 200
an perforata. c 198
laesa quomodo cognoscatur. *ibid.*
laesae symptomata. c 199 222
Tympanites quid. f 57

V

Vacuum, animalis ei inclusi phaenomena. d 17. 18
Torricellianum praefertur Boyleano. d 17
Vagitus uterini exempla. e 156
Vagus nervus: ejus origo. b 84
rami. b 108
ramus in basin linguae. c 13
eo ligato periit vox. d 101
Valentinus [Basil.] primus chemiam ad medicinam adplicavit. a 27
Valsalva quid in faucium musculis praestiterit. a 123
quid in aure. c 233
Valvula coli. a 281
Vapores: an in venam pulmonalem recipiantur. a 446
quomodo noceant. a 291
a spirituosis cur somnus. c 314
Variolarum a matre in fetum propagatarum historiae. e 139
Varices quid. f 55
in gravidis unde. e 281
Vasa: eorum in corpore humano exilitas. a 7
b 503
qua ratione optime cera repleantur. a 472
eorum variae species. b 26. 27. 32
an successiva serie oriantur. b 27
eorum elongatio in fine maxima. b 532
ergo ibi minus cohaerent. b 531
& a fluidis vix differunt. b 532
eorum numerus in senibus minuitur, inque iis in ligamenta mutantur. b 537
an habeant proprietates tubi communicantis. c 308
vasa minima an fibrillae nerveae similia. b 163
— exhalantia & inhalantia. a 184. 185. 341
b 62. 220. 221. 456

Vaſſeur [Ludov. le] quis ſub eo nomine lateat. *a* 250
Velum palatinum: ejus deſcriptio. *a* 182
actio. *a* 129
vaſa. *a* 59
laeſi noxae. *a* 139
Venae: earum tunicae. *a* 338
tunicarum ratio ad tunicas arteriarum. *a* 339
ratio diametrorum ad arterias. *a* 338
an plus vehant ſanguinis quam arteriae. *ibid.*
arteriis ſunt numero majores. *a* 339
earum valvulae. *a* 340 341. 355 *b* 184
venae ligatae & ſectae phaenomena. *a* 354. 356 361
fabricae ratio. *b* 66
cur non *pulſent*. *a* 479
praeter naturam vero interdum. *ibid.*
frictio in earum cavitate qualis ſit. *b* 529
Vena ſine pari, vide *Azygos vena*.
Venae ſectio: quando & unde innotuerit. *a* 9
varia de venae ſectione. *f* 348. 349
Venoſi plexus circa partes genitales. *d* 220. 221
Venoſus ductus in hepate, vide *Ductus venoſus*.
Venenum quid, & quomodo differat a medicamento. *f* 298
eorum effectus in animam. *c* 272 *f* 298
varia andidota. *f* 305
Ventriculus: ejus figura, ſitus & nexus. *a* 148. 149
motus periſtalticus. *a* 168
calor hujuſque efficacia in mutandis cibis. *a* 149 173. 186
adtritus in eo. *a* 159. 169 170. 180
ejus efficacia non ad ſolam triturationem referri poteſt. *a* 168
ejus vis ad calculum redacta. *a* 170
digerens cur tumeſcat. *a* 190
nimis infarcti phaenomena. *a* 171. 173
repletus an premat aortam. *c* 291
ejus preſſio in contenta. *a* 168. 176. 179
cua ipſe non conſumatur. *a* 182
mutat cibos in naturam corporis. *a* 162. 183
cur pauco cibo ſumto, cito evacuetur. *a* 171
ejus coctio an in ſomno aucta. *c* 286
qua ratione evacuetur. *a* 181. 183
liquida emittit, craſſiora retinet. *a* 181
quam primum evacuetur. *ibid.*
an integre evacuetur. *a* 167 169. 191
quouſque conſtringatur. *a* 167
an in eo reſorbtio fiat. *a* 155
actio ab arteriis circumpoſitis pendens. *a* 173
ventriculus avium granivorum. *a* 160
-- ejus *glandulae* ſive cryptae. *a* 153. 158
-- *rugae* & cellulae quadrangulares. *a* 152. 158. 168
-- *nervi*. *c* 155
an liquidum cibis adfundant. *a* 156. 174
-- *ſenſus* acutus. *a* 156. 160 200
-- *tunicae*. *a* 152. 153 155 163. 167. 183
earum longitudo. *a* 159
-- *humor*. *a* 152. 161
ejus quantitas. *a* 161
an acris. *a* 157. 158
an acidus. *a* 157
an alcalinus. *ibid.*
-- *vaſa ſanguifera*. *a* 152 155. 187 *b* 216. 224
vaſorum ſtructura, ejuſque ratio. *b* 224
-- *vaſa lymphatica*. *a* 185
-- *orificium* utrumque adcurate clauditur. *a* 180
ſuperius ſive ſiniſtrum. *a* 141
inferius, vide *Pylorus*.
Ventorum actio in corpus humanum. *f* 89. 90
Veneris averſio in gravidis unde. *e* 281
Veretrum, vide *Penis*:
Vermes inteſtinales; eorum origo, ſpecies & effectus. *f* 121. 122
Vertebrales arteriae. *a* 521. 522 *b* 9
Vertebrae quomodo cohaereant in fetu. *b* 539
earum coalitio frequens eſt. *ibid.*
Vertigo. *f* 179
Veſalius: inſtaurator anatomes ſec. XVI. *a* 28
an vivum hominem ſecuerit. *a* 364
Veſicatoria. *f* 352
Veſiculae ſeminales: *d* 179. 183
earum membrana, & ductus excretorius. *d* 181 182
Veſtibulum auris. *c* 221
Vigilia quid ſit. *c* 276
ejus variae cauſae. *c* 298 299
effectus. *f* 102
in variolis quomodo tollatur. *f* 355
fluidorum & ſolidorum quid. *c* 282
Vinum: a quonam inventum ſit. *a* 64. 76
inveniendi cauſa. *a* 75
modus parandi. *a* 76
Violentus ſtatus corporis quid. *b* 378
Virium cita inſtauratio ab ingeſtis ore detentis unde. *a* 115. 185 *c* 19
Virgines cum aniculis dormientes conſumuntur, hae melius inde habent. *f* 268
Virſungus: an ob inventum ductum pancreaticum a ſicariis occiſus. *a* 245.
Viſcoſitatis ciborum effectus. *f* 98. 99
Viſcus quid. *b* 184
viſcerum inverſorum exempla. *b* 185
Viſio: ejus punctum. *c* 145.
explicationes variae. *c* 159. 161
Viſus: ejus verum organum quidnam ſit. *c* 150. 153.
luce ablata permanentis exempla, & unde hoc. *c* 158. 159
nocturni quorundam animalium.

malium ratio. c 140
bullulae in aere visae, scintillulae in tenebris &c. quomodo oriantur. c 105. 106. 157 158
de qualitatibus corporum visu dignoscendis, quomodo fiat judicium. c 162. 163
-- perfectio. c 153
morborum species. *ibid.* f 160.
perfectio & morbi pendentes ab oculi figura. c 154
pellucidirate. *ibid.*
fabrica solidorum. *ibid.*
elatere solidorum vario humorum colore. c 154 155
collectione radiorum. c 155
mobilitate oculi interni. c 156
sensibilitate retinae. *ibid.*
distantia objecti. c 161
variisque aliis causis. f 160. 168 169
-- *objecta* cur erecta videamus. c 148
unicum objectum cur videamus duobus oculis. c 149
interdum vero multiplicatum. c 154
Vita: quid ad eam requiratur f 7
an prolongari possit. b 543
maxima quid. f 8. 10 273. 277
morbosa quid. f 273
minima. f 6 273
Vitales functiones quaenam dicantur f 6
Vitalia organa cur non quiescant in somno. c 323 331
Vitreum corpus oculi, vide *Oculi humor vitreus*.
Ulcus quid f 40
Umbilici annulus. e 160
Umbilicalis funiculus: ejus origo. e 129. 130 267. 268
fabrica. e 132. 133
involucra. e 160
perforatio tunicarum ovi. e 153
ratio ad fetum. e 130
quomodo ligandus. e 244
ejus ligatura an necessaria. e 243. 244
eo non ligato cur bruta non pereant ex haemorrhagia. e 244
quo loco & tempore resecandus. e 202
in gemellis quomodo comparatur. e 276. 279
funis coaliti vel alio modo laesi exempla. e 137
ejus *nervi*. e 162
Umbilicalia vasa: eorum numerus. e 148. 149
in funiculo descriptio. e 153. 154
quomodo & cur coalescant. e 242 243
quando coalescant. e 240 242
abrupta an se retrahant. e 241
Umbilicalis arteria. d 214. 217
ejus in placenta distributio. c 155
quousque aperta in adulto. d 214. e 241
qualem sanguinem vehant. e 156
-- *vena*: iter in abdomine. e 161. 162
an valvulas habeat. e 159 160
ejus ratio ad arterias socias. e 159
ratio ad venam portarum in fetu. e 161
ejus adeps. a 191
venosus ductus, vide *Ductus venosus*.
Unguium descriptio & usus. c 4. 6
Vocalium litterarum definitio, numerus, & formatio. d 113. 114
Volatile quomodo oriatur in corpore. a 460
Voluntariae actiones. f 10
Vomitus: quomodo fiat. a 171 176
in itineribus marinis unde. a 229
in gravidis unde. e 281
cruentus loco menstruorum. a 152
Vox: quomodo edatur. d 95 101
in inspiratione edi potest. d 95
ejus differentia a susurro. *ibid.*
non fit ab aere per asperam arteriam excurrente. d 96
ejus differentiae unde. d 99. 102. 110
ejus mutatio an a mutata aspera arteria. d 107 108
quousque mutari possit. d 107
a toso palato laeditur. d 103
in feminis debilior ob minorem cavitatem palati. *ibid.*
an detur vox homini naturalis. d 113
ejus vitia. d 119
Urachi descriptio. e 188. 190 193
Ureter, ad renem accedentis descriptio. b 290
vasa sanguifera. b 291
vasa lymphatica. *ibid.*
fibrae motrices. *ibid.*
lacunae & an ex illis oleum. *ibid.*
via a pelvi ad vesicam. b 292
mutatio diametri in hac via. *ibid.*
a calculo dilatati exempla. b 293
valvulae. *ibid.*
orificia in vesica. *ibid.*
valvulae ad haec orificia nulla sunt. *ibid.*
uretere ligato nihil in vesicam venit. b 294
ejus morbi b 291 f 152
Urtebra, quid sit. d 202
locus, exitus ex vesica. b 308. 314
hic exitus valvula destitutur. b 314
calculus ibi haerens quomodo expellendus. b 315
urethrae diameter & directio varia. *ibid.* d 202. 208
calculus in angustiis urethrae haerens quomodo educendus. b 316
urethrae membranae. d 204
bulbus & corpus spongiosum.

ſum. *d* 204. 206
ductus & glandulae Covv-perianae & Littrianae. *d* 206. 207
lacunae. *d* 207
muſculi. *d* 228. 229 235
inflammatio poſt luem veneream. *f* 152
verrucae & carunculae. *ibid.*
exulceratae & connatae exemplum. *ibid.*
Urina: ſecretionis ratio an adtractio, fermentum, praecipitatio. *b* 296 298
an ſtercus admiſtum. *b* 298
ante ſecretionem in ſanguine exiſtit. *b* 296
ſecretionis uſus. *b* 337
an duplex & duplici via in renibus ſecernatur. *b* 340
copioſa quando ſecernatur, & quid denotet. *b* 333
copioſae abſque potu exemplum & unde hoc. *b* 439
fluit ob preſſionem undae ſequentis. *b* 289
per renes in urethram venit. *b* 338
an praeter viam per renes aliae peculiares ſint. *b* 338. 341
excretionis ratio. *b* 314
cur protinus a potu emingatur. *b* 340
excretio in ſenibus cur moleſta. *b* 317
cur interdum cruenta. *b* 235
urinae variae ſpecies. *b* 317. 321
ejus ſapor varius. *b* 333
acrimonia unde. *b* 322
color unde. *b* 338. 333
unde factor. *b* 321. 324 325. 333
oleum ei innatans unde. *b* 291
ſpiſſitudo &c. unde. *b* 333
urina continet aquam. *b* 323. 325
oleum. *b* 324. 325. 328
terram. *b* 324. 329
ſalem. *a* 246
b 321. 325. 328
non vero volatilem. *b* 323
non continet ſerum. *b* 330
nec lac. *b* 330
Urinae ſtimulatio & ſuppreſſio in gravidis unde. *e* 199
eam feminae diutius retinent quam viri. *e* 6
incontinentia ejuſque cauſae. *f* 154
per umbilicum effluens an demonſtret urachum pervium. *e* 188. 193
eam an *fetus* in utero emittat. *e* 187
quomodo eam excernat poſt partum. *e* 243 245
ejus in fetu indoles. *e* 187. 193.
quantitas. *e* 187
Urinariae fiſtulae. *b* 283. 289
Urinaria veſica: figura, ſitus, nexus, capacitas. *b* 308 311
neceſſitas. *b* 294
membrana externa. *b* 311
membrana media: *ibid.*
fibrae ad inſertionem ureterum. *b* 293
vis contractilis. *b* 312
membrana interna. *b* 313
ſphincter. *b* 315. 317
quomodo depleatur. *b* 314 316
glandulae mucoſae & mucus. *b* 313
vaſa. *b* 313
calculi. *b* 313. 316. 324 337. 344
ſectionis calculi Franconianae difficultas. *b* 287
in viris minor quam in feminis. *e* 6
in fetu deſcriptio. *e* 187
Uropygium avium. *b* 276
Uterus, humani & brutini diverſa fabrica. *e* 62
ejus ſitus & nexus. *e* 10
figura. *e* 16
varietas in ſitu & figura, *e* 15
fere liber eſt. *e* 12. 15
cavitatis magnitudo. *e* 23
cavitas an ſepto diviſa. *e* 23. 24
uteri cervix. *e* 116
membranae. *e* 16. 17
fibrae *e* 17. 18. 20
muſculus Ruyſchianus. *e* 19. 20
valvulae ſive rugae. *e* 113. 114
veſiculae. *e* 115. 116
vaſa lymphatica. *e* 21
nervi. *ibid.*
fabrica interna. *e* 24. 26
elaſticitas. *e* 14. 15. 18. 19
quomodo poſſit diſtendi quamvis cinctus ſit vaſis. *e* 13. 14
qua vi a conceptu conſtringatur. *e* 112
quando primum poſt partum iterum impraegnari aptus fiat. *e* 210
menſes fundentis tumor & proclivitas mulieris ad venerem. *e* 30
uteri mucus os ejus in gravidis claudens. *e* 116
mucus veneris tempore fluens. *e* 101
uteri *gravidi* figura & ſitus. *ibid.* & 102
ejus dilatatio. *e* 118
an adrenuetur an vero craſſeſcat & unde. *e* 119. 120. 128
quam primum a partu claudatur. *e* 203
ejus *os* in gravidis an hians, an vero clauſum. *e* 100. 104 117
interdum praeter naturam clauſum eſt. *e* 116
mutatio inſtante partu. *e* 199
lubricatio ante partum. *ibid.*
Uterus: ejus *ligamenta* teretia. *e* 21. 12. 39
lata. *e* 11
horum margo teres. *e* 65
— *vagina*: ejus ſitus & nexus. *e* 20
rugae. *e* 101
ſphincter. *d* 227
— *vaſa*: eorum flexus. *e* 20
anaſtomoſes. *e* 21. 22
capacitatem inſigniter augere poſſunt. *e* 23. 24
eorum & placentae an immediatae anaſtomoſes ſint.

sint. e 134
consensus cum mammis. e 35. 41
-- *prolapsus* variae species & causae. f 38
quare evanescat in gravidis. e 119
Uterinus fluor ex soluta placenta uteri. e 206 208
Uvea membrana oculi: ejus descriptio. c 92. 93
fibrae musculares pupillam dilatantes & constringentes. c 92
hujus contractionis & dilatationis usus & leges. c 138. 140
uveae vasa sanguifera c 94. 95
ejus niger color, hujusque usus in absorbendis radiis. c 138
in quibusdam animalibus vividi coloris est. c 138
ejus inflammatio quomodo sananda. f 134
Vulnus quid. f 40
quomodo a natura sanetur. f 289
quid ars in eo sanando valeat. f 312
Vulvae labiorum inflationes in gravidis unde. e 281
Uvula: ejus descriptio. a 121
vasa sanguifera. a 122
perditae noxae. a 127
d 102

Z

Zonae Valsalvianae. c 222
Zygomatici musculi. a 88

FINIS.

3·40-0